

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ
ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ
1936

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

*Κατὰ τὸν νόμον 2387 τοῦ 1919 περὶ πνευματικῆς ἰδιοκτησίας ἀπαγορεύεται ἡ ἀναδημοσίευσις ἢ μετάφρασις τῶν ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ τῆς Μεγάλῃς Ἑλλάδος πεζῶν καὶ ἐμμέτρων δημοσιευμάτων καὶ ἡ ἀναιτιμω-
αις τῶν ἐν αὐτῷ πρωτοτύπων εἰκόνων, σχημάτων καὶ κοσμημάτων, ἄνευ
ἀδείας τοῦ ἐκδότου. Μετὰ παρέλευσιν διετίας, ἤτοι ἀπὸ τῆς 1' Ἰανουαρίου
1938, τὰ ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ ἐντυπογράφως δημοσιευόμενα ἐπιτρέχονται
εἰς τὴν κρισιότητα τῶν συγγραφέων.*

Πάντα τὰ δημοσιεύματα τοῦ Ἡμερολογίου εἶναι ἐπιτελῶς ἀνέκδοτα.

ΙΔΡΥΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ
ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ
ΛΟΓΟΓΡΑΦΟΙ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ
ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ

1936

Γ. Ἀθάνας. — Θ. Ἀθάνας. — Κ. Ἀθανασιάδης. — Δ. Αἰγινήτης. — Αἴγλη Αἰγινήτου. — Ἀμίλκας Ἀλεβιζᾶτος. — Κ. Ἀμαντιος. — Α. Ἀνδρεάδης. — Ν. Ἀνδριώτης. — Γερ. Χ. Ἀννινος — Μπάμπης Ἀννινος. — Ἑλλη Χ. Ἀποστολίδου. — Γ. Ἀρβανιτόκης. — Μιχ. Ἀργυρόπουλος. — Θ. Βάθης. — Π. Βακάς — Μ. Βαλάνης. — Ι. Βαχαβιόλος. — Θ. Βελλιανίτης. — Δ. Γρ. Βερναρδάκης. — Γ. Κ. Βογιατζίδης. — Δημοσθένης Βουτυρᾶς. — Π. Γιαννηλίας. — Φώιος Γιοφύλλης. — Ρήγας Γκόλφης. — Γ. Γρατσιᾶτος. — Γ. Κ. Γρουπάρης. — Αἰμιλία Στ. Δάφρη. — Στέφ. Δάφνης. — Γ. Δελής. — Ἡβὸς Δελφός. — Μ. Δένδιας. — Ι. Δουνίδης. — Γεώργιος Δροσίνης. — Κ. Γ. Δροσίνης. — Δ. Ι. Δρόσος. — Καλ. Ἐλεοπούλου — Μ. Εὐλάμπιος. — Δ. Ζακυνθινός. — Κ. Ζέγγελης. — Δ. Ζώης. — Γ. Ν. Θεοδωρακόπουλος. — Σπ. Μ. Θεοτόκης. — Κ. Καιροφύλας. — Δ. Κακλιμᾶνος. — Θ. Κακριδῆς. — Γ. Θ. Κακριδῆς. — Ι. Καλιτσουδάκης. — Δ. Γρ. Καμπούρογλου. — Α. Κοράβας. — Α. Καρναβίτσας. — Π. Καστριώτης. — Ἀντ. Κεραμόπουλος. — Παντ. Κοντογιάννης. — Γ. Δ. Κορομηλᾶς. — Σ. Β. Κουγέας. — Ψ. Κουκουλές. — Κ. Κουρουγιώτης. — Γ. Κοτζιούλας. — Μ. Κριαρᾶς. — Στίλ. Κυριακίδης. — Κ. Κωνσταντόπουλος. — Δ. Λαμπίτης. — Σ. Θ. Λάσκαρις. — Φωφῶ Π. Λογοθέτη. — Π. Λορεντζᾶτος. — Μ. Λουκᾶτος. — Δ. Λουκόπουλος. — Ν. Δ. Λουκόπουλος. — Μ. Μαλακάσης. — Κλεορέτη Δίπλα Μαλάμου. — Δ. Μάργαρης. — Ν. Μαρτίνης. — Γ. Μέγας. — Σ. Μενάρδος. — Δ. Σ. Μπαλᾶνος. — Ἰωάννα Γ. Μιουκουβάλα. — Παῦλος Νισβάνας — Στ. Ξανθουδίδης Α. Ξυγγόπουλος Θ. Ξύδης Δημοσθ. Οἰκονομίδης. — Γ. Π. Οἰκονόμος. — Α. Ὀρλάνδος. — Κωσῆς Παλαμᾶς. — Δ. Γ. Πάλλας. — Ἐμμ. Παρτελάκης. — Ἀννέτα Α. Πασιπᾶ. — Σοφία Μαυροειδῆ Παπαδάκη. — Ἀνθ. Παπαδόπουλος. — Ἑλένη Θεοτόκη Παρασκευοπούλου. — Ν. Πετιμεζᾶς Λαύρας. — Ἰωάννης Πολέμης. — Ἀριστομ. Προβελέγγιος. — Ε. Ρόδη. — Κ. Ρωμαῖος — Γ. Σβορώνος. — Α. Σιγάλας. — Μ. Σιγοῦρος. — Σ. Σκίπης. — Γερ. Σταταλάς. — Μιχ. Στεφανίδης. — Α. Μιλᾶνος Στρατηγόπουλος. — Γ. Σωτηριάδης. — Γ. Σωτηρίου. — Π. Δ. Ταγκόπουλος. — Ἀθηνᾶ Ταρσούλη. — Ἀχ. Τζάρτζανος. — Μ. Τσιριμῶκος. — Γ. Τσοκόπουλος. — Π. Φουρίκης. — Ζωή Σ. Φράγκου. — Ἐμμ. Φωτιάδης. — Γ. Χατζιδάκης. — Γ. Χρυσάφης.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Ὀδύμβ. Ἀργυρός. — Σ. Βικᾶτος. — Δ. Γαλάνης. — Κ. Δημητριάδης. — Α. Δούνας. — Π. Ζωγράφος. — Ε. Θωμάπουλος. — Κ. Μαλέας. — Δ. Μπισκίνης. — Ἑλπίς Δ. Μπισκίνη. — Σ. Παπαπαναγιώτου. — Κ. Παρθένης. — Προκοπίου. — Γ. Ροῖλός. — Π. Ροῦμπος. — Δ. Σῶχος. — Μ. Τόμπρος. — Χατζηκυριάκος Γυίκας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
Περιεχόμενα	5
Χρονικαὶ ἀποστάσεις τοῦ ἔτους 1936	9
Πασχάλιον	11
Ἰανουάριος : Ἐορτολόγιον κλπ.	12
Φεβρουάριος : Ἐορτολόγιον κλπ.	14
Μάρτιος : Ἐορτολόγιον κλπ.	16
Ἀπρίλιος : Ἐορτολόγιον κλπ.	18
Μάϊος : Ἐορτολόγιον κλπ.	20
Ἰούνιος : Ἐορτολόγιον κλπ.	22
Ἰούλιος : Ἐορτολόγιον κλπ.	24
Αὐγουστος : Ἐορτολόγιον κλπ.	26
Σεπτέμβριος : Ἐορτολόγιον κλπ.	29
Ὀκτώβριος : Ἐορτολόγιον κλπ.	30
Νοέμβριος : Ἐορτολόγιον κλπ.	32
Δεκέμβριος : Ἐορτολόγιον κλπ.	34
Τὸ Τραγούδι τῆς Προποχορονιάς ποίημα Δημ. Γ. Βερναρδάκη	36
Μία Νέα Ἐπιστήμη : Ἐδαφολογία Γ. Π. Λουκίδη	37
Τὰ Κορίτσια μας Ζωῆς Σ. Φρύγκου	59
Νυφούλα τοῦ Βουνοῦ ποίημα Γ. Δροσίνη	76
Ὁ Λέων διήγημα Ἀννέτας Α. Παπᾶ	77
Νοσταλγικαὶ Ἀναμνήσεις : Ἡ Ἀνθισμένη Ἀμυγδαλιὰ στὸ Σαλέντο Δ. Λαμπίκη	83
Πῶς ἔκτιζαν οἱ Ἀρχαῖοι τὰ μνημεῖα Κ. Κουρουγιώτη	87
Δύκρια στὴν ποδιά ποίημα Ρήγα Γκόλφη	112
Ἀπὸ ἓνα κώδικα διαλυμένου μοναστηριοῦ τοῦ Ὀλυμποῦ Δ. Λουκοπούλου	113
Δὲν ἦταν διήγημα Ἑλένης Θεοτόκη Παρασκευοπούλου	124

	Σελίς
'Εσπερινὸς ποίημα Θεοδώρου Ξύδη	156
'Η Ζάνκυνθος ὅπως τὴν εἶδαν οἱ περιηγηταὶ Κ. Καιροφύλα	167
'Ο Καρτελάς Ν. Μαρτίνη	191
Οἱ Ἀντίλαλοι τῶν Πόθων ποιήματα Μαρίνου Σαγούρου	198
'Η Ἐφαρμογὴ τῆς Φορολογίας ἐπὶ τῆς Ἑγγείου Ἀξίας Π. Γιαν- νηλία	205
Τὸ Χτυπημένο Κυπαρίσσι ποίημα Ἰωάννας Γ. Μπουκουβάλα	234
'Ολα ἄνω κάτω διήγημα Δ. Βουτυρά	235
'Ιάκωβος Βασιλικὸς Ἡρακλείδης, Ἀρχὸς καὶ Μαρκίων τῆς Πάρου, Δεσπότης τῆς Σάμου, Κόμης Παλατῖνος, Ἡγεμῶν τῆς Μολδαβίας (1561-1564) Δ. Πασχάλη	243
Τὸ Σφουγγᾶτον τοῦ Ἀγίου Γεωργίου Φ. Κουκουλέ	281
Τὸ Μυστικὸν τοῦ Λορεδάνου διήγημα Στεφάνου Δάφνη	291
Διαλεχτὲς σελίδες ἀπὸ τὸ «Γύπαρη» Μ. Κριαρά	303
Τὸ Ἡλιοσκοπεῖον τοῦ Ὄρους Σινᾶ Ἐμ. Παντελάκη	319
Στὸν Ποιητὴ τῆς «Γαλήνης» ποίημα Η. Δελφραῦ	336
'Ονειρο Πεταλούδας διήγημα Ρήγα Γκόλφη	337
Νεοελληνικὰ Πάρεργα I. Θ. Κακριδῆ	345
Μικροδουλεύτρα ποίημα Γ. Κοτζιούλα	352
'Αντιλόπες Ν. Δ. Λουκοπούλου	353
Νεκροθάλασσα ποίημα Μ. Τσιριμώκου	366
'Η Πρώτη Ἐπιστημονικὴ Ἐκδοσις τοῦ Ἀριστοτέλους I. Καλι- τσουνάκι	367
'Απὸ τὰ Πανηγύρια τῆς Κεφαλονιάς Μ. Λουκάτου	381
Τὸν ὕπνο χόρταινε ποίημα Γεωργίου Δροσίνη	390
Τὸ Ἐρωτικὸν Γράμμα διήγημα Ἰωάννας Γ. Μπουκουβάλα	391
'Απὸ τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν Περιοδικῶν: Ἑβδομάς Δ. Μάργαρη	399
'Ο νεοελληνικὸς ἄλτρουϊσμός καὶ ἀτομικισμός Κ. Ἀριάντου	421
'Η Κιθάρα ποίημα Αἰμ. Στ. Δάφνη	426
Στὸ Δρόμο διήγημα Ε. Ρόδη	429
'Ο τάφος ἐνὸς Ἑλλήνος ἀγωνιστοῦ εἰς τὸ Μόναχον (τοῦ 'Ηλία Κατσάνου Μαυρομιχάλη) Σ. Β. Κουγέα	433
'Ησιόδου «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» στίχ. 174-201 ποίημα (μετ.) Δημ. Γρ. Βερναρδάκη	447

	Σελίς
'Η Ρηγιῶν διήγημα Φωφῶς Π. Λογοθέτη	449
Λιτζ Γιασοῦ ὁ ἔκπτωτος καὶ ἐπαναστάτης ἀντιοικεῖται Γ. Ἀρβανιτάκη	457
Σπίθες τετράστιχα Γεωργίου Δροσίνη	469

ΕΙΚΟΝΙΣ

(Ἐντὸς τοῦ κετιμένου.)

	Σελίς
Μονόλιθοι θεσσαλικῶν ἐδαφῶν	53
Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ναυτικῆς σκευοθήκης	91
Πλαγία πλευρὰ τῆς ναυτικῆς σκευοθήκης	93
'Ελευσινιακὴ Ἐπιγραφή: Συμβόλαιον κατασκευῆς πόλων καὶ ἐμπολίων τῶν Κιόνων τῆς Στοᾶς τοῦ Φίλωνος	107
Τὸ Δαμάσι	114
'Η Ἐλασσόνα κ' ἢ Ὀλυμπιώτισσα	117
'Εξωκλήσι Κεφαλοβρύσου	119
'Η Ζάπουρδα ἀπὸ δυτικά	122
Χωριατόπουλα ἀπὸ τὴν Κρανιά	125
Χωριατοπούλες τῆς Κρανιάς	130
'Η Παναγία τοῦ Τουρνικιοῦ	134
Τὸ Κάστρον τῆς Ἀρκαδιᾶς	192
Τὸ καῖκι εἰς τοὺς βράχους	195
Παναγία ἢ Καρτελιώτισσα	196
Τιμαριωτικαὶ ἐγκαταστάσεις ἐπὶ ἀπαλλοτριωθέντος μεγάλου κτήματος	219
'Η ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ τῆς Σόφιας εἰκὼν	283
Γενικὴ ἀποψις τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ	321
Μετόχιον τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων	327
'Ο ναὸς τῆς Ἀγίας Τριάδος	328
Τὸ Ὄρος Ἀγία Αἰκατερίνη	330
Τὸ Ἡλιοσκοπεῖον ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης	333
Immanuel Bekker	371
Hermann Bonitz	379

	Σελίς
Λιτανεία σέ Κεφαλονίτιζο Χωριό	388
Δ. Γρ. Καμψούρογλους	408
Γ. Μ. Δαμβέργης	407
Ὁ ἴαφος τοῦ Ἡλία Κατσάκου Μαυρομιχάλη εἰς τὸ Μόναχον .	435
Λιτζ Γιασσαῦ	463

(Ἐκτὸς τοῦ κεμένου.)

	Σελίς
Ὁ Τυφλὸς βιολιστὴς Οὐμβ. Ἀργυροῦ	65
Μετὰ τὴν καταιγίδα Δ. Μπισκίνη	113
Δίπλα στὴ φωτιά Σ. Βικάτου	193
Προτομή Β. Γαβριηλίδη Μ. Τόμπρου	257
Τρύγος Ἐπ. Θωμοπούλου	305
Τὸ τραγούδι τοῦ Πιερότου Οὐμβ. Ἀργυροῦ	385
Καλόγεροι Σ. Βικάτου	449
Ζωγραφισμένοι σνοχασμοὶ Δ. Μπισκίνη	465

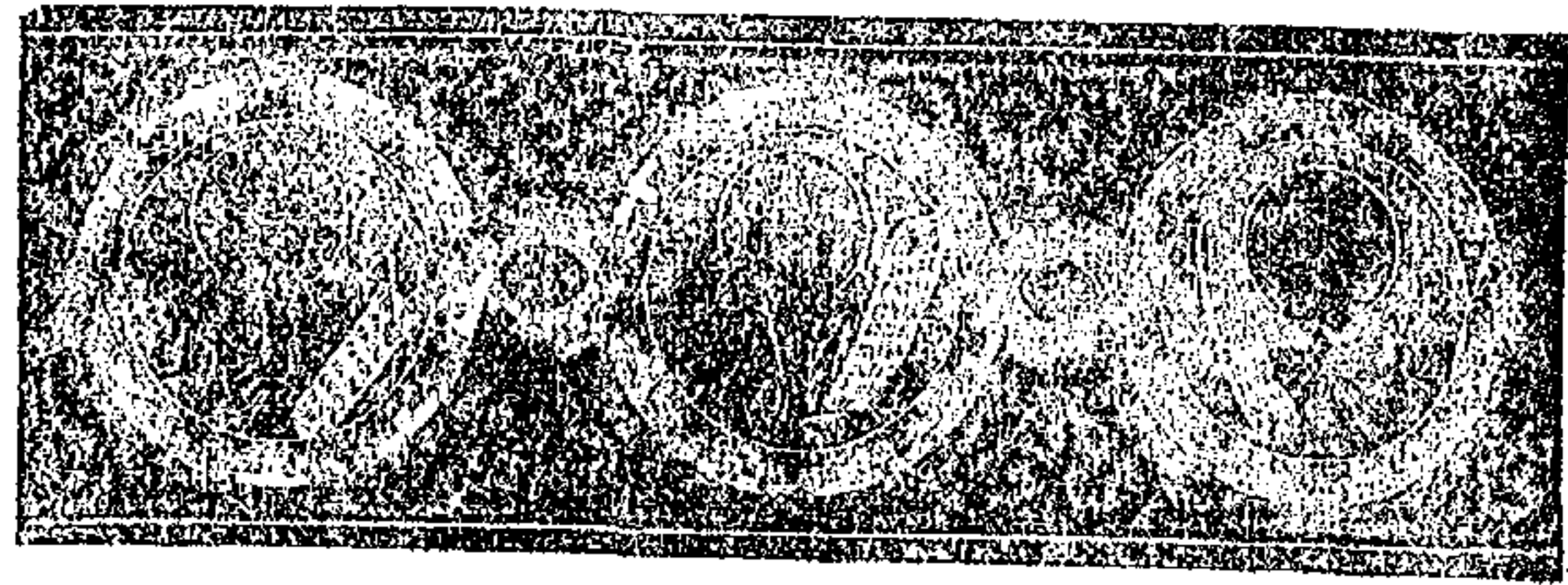
ΧΡΟΝΙΚΑΙ ΔΙΟΧΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1936

ΑΠΟ

τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας	Ἔτη 3120;
τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν	» 3040;
τοῦ θανάτου τοῦ Κόδρου	» 3002;
τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου	» 2756
τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος	» 2712
τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος	» 2530
τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης	» 2426
τῆς ἐν Θερμοπύλαις μάχης	» 2416
τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας	» 2416
τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης	» 2416
τῆς περατώσεως τοῦ Παρθενῶνος	» 2380
τῆς ἀρχῆς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου	» 2367
τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους	» 2365
τῆς καταλήψεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου .	» 2340
τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους	» 2336
τοῦ θανάτου τοῦ Ἐπαμεινώνδα	» 2298
τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης	» 2274
τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου	» 2272
τῆς ἐπὶ Γρανικῷ μάχης	» 2270
τῆς ἐν Γαυγαμήλοις μάχης	» 2267
τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου	» 2259
τῆς καταστροφῆς τῆς Κορίνθου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων .	» 2082
τῆς ἀλώσεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Σύλλα	» 2022
τῆς κτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως	» 1613
τῆς μεταθέσεως τοῦ θρόνου ἐκ Ῥώμης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου .	» 1606
τοῦ Ἰουστινιανείου κώδικος	» 1403

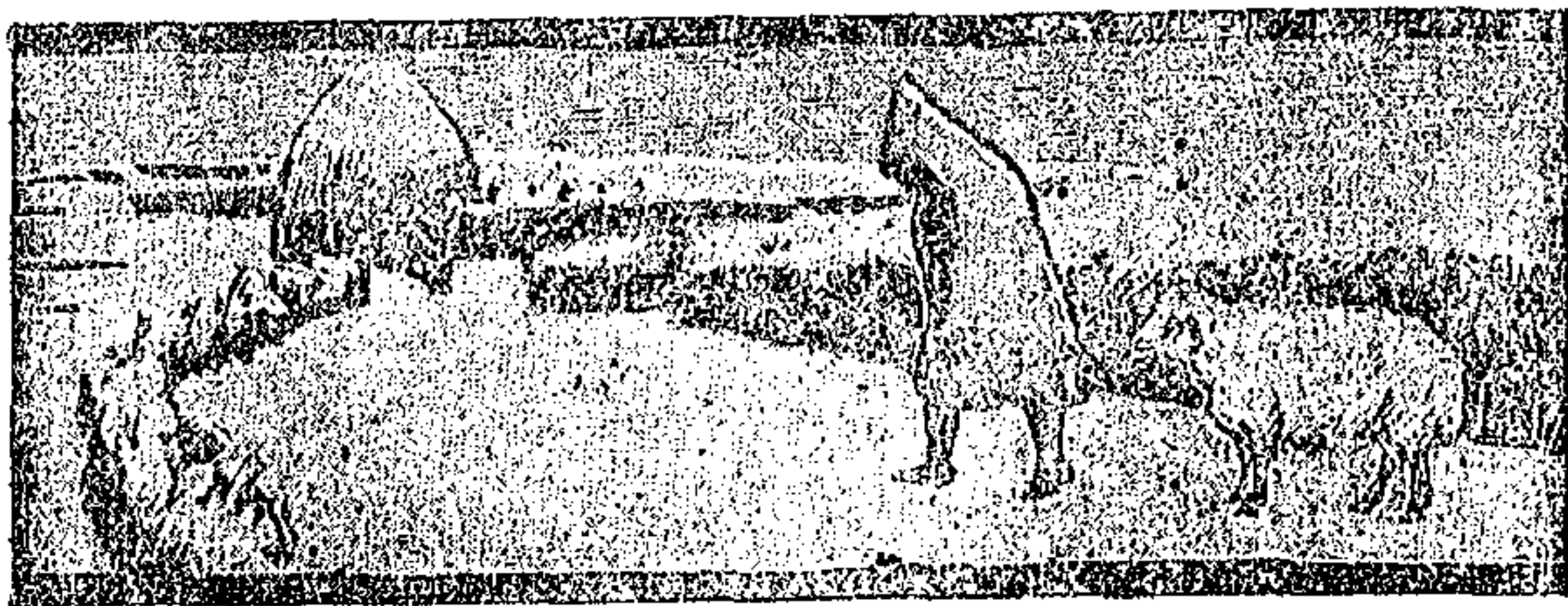
ΑΠΟ

τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Ἁγ. Σοφίας ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ	Ἔτη	1394
τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐν Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τοῦ Ἱρακλείου	»	1307
τῆς ὑποταγῆς τῶν Βουλγάρων ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου	»	918
τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων	»	732
τῆς ἀνακτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν Λατίνων	»	675
τῆς ἰδρύσεως τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας . .	»	632
τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων	»	483
τῆς καταστροφῆς τοῦ Παρθενῶνος ὑπὸ τοῦ Μο- ροζίνη	»	249
τοῦ θανάτου τοῦ ἔθνομάρτυρος Ρήγα	»	138
τῆς πτώσεως τοῦ Σουλίου	»	133
τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος	»	115
τῆς ἐξόδου τοῦ Μεσολογγίου	»	110
τοῦ θανάτου τοῦ Καραϊσκάκη	»	109
τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου	»	109
τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος	»	107
τοῦ ἐλληνικοῦ Συντάγματος	»	92
τῆς ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος	»	73
τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας καὶ Ν. Ἡπείρου	»	54
τῆς προσαρτήσεως τῆς Κρήτης, Ἡπείρου καὶ Δ. Μακεδονίας	»	24
τῆς προσαρτήσεως τῆς Α. Μακεδονίας καὶ Δ. Θράκης	»	17
τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας . .	»	12

ΠΑΣΧΑΛΙΟΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ α' ε' λστ' 1936¹

Ἰνδικτιῶνος δ'—4
Ἡλίου κύκλοι κδ'—24
Σελήνης κύκλοι ιε'—15
Σελήνης θεμέλιον κ'—20
Κρεωφαγία, ἡμέραι μα'—41
Τὸ Τριώδιον ἀρχεῖται Ἰανουαρίου κ' (Φεβρουαρίου 2)
Ἐωθινὸν ια'. Ἦχος α'
Ἡ Ἀπόκρισις Φεβρουαρίου γ' (Φεβρουαρίου 16)
Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῇ Τετάρτῃ τῆς δ' ἑβδομάδος
Νομικὸν Φάσκα Μαρτίου κθ' (Ἀπριλίου 11)
Λατίνων Πάσχα Μαρτίου λ' (Ἀπριλίου 12)
Τὸ Ἅγιον Πάσχα Μαρτίου λ' (Ἀπριλίου 12)
Ἡ Ἀνάληψις Μαΐου η' (Μαΐου 21)
Ἡ Πεντηκοστή Μαΐου ιη' (Μαΐου 31)
Κυριακὴ τῶν Ἁγίων Πάντων Μαΐου κε' (Ἰουνίου 7)
Ἡ Νηστεία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἡμέραι 21
Ἡ μνήμη αὐτῶν ἡμέρα Δευτέρα
Παραμονὴ Χριστουγέννων ἡμέρα Πέμπτη.

¹ Αἱ ἡμερομηνία σημειοῦνται διὰ γραμμιάτων κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολό-
γιον, αἱ δὲ ἐντὸς παρενθέσεως παρατιθέμεναι ἀριθμητικῶς κατὰ τὸ ἐν ἰσχύϊ.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

1	Τετάρτη	† Η ΠΕΡΙΤΟΜΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ Βασιλείου τοῦ Μ. Σιλδέστρου Πάπα Ρώμης καὶ Θεοδότῃς μάρτυρος
2	Πέμπτη	Μαλαχίου τοῦ προφήτου καὶ Γορδονίου μάρτυρος
3	Παρασκευὴ	† Ἡ σύναξις τῶν Ὁ' Ἀποστόλων, Θεοκτίστου δαίου
4	Σάββατον	Παραμονὴ Θεοφανείων, Θεοπέμπτου, Θεωνᾶ (νηστεία)
5	Κυριακὴ	† ΤΑ ΑΓΙΑ ΘΕΟΦΑΝΙΑ (ἀργία, κατάλυσις πάντων)
6	Δευτέρα	† Ἡ σύναξις Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἀργία
7	Τρίτη	Δομνίκης τῆς βασιᾶς, Γεωργίου τοῦ Χοζεβίτου
8	Τετάρτη	Πολυεὐκτου μάρτυρος, Εὐστρατίου τοῦ θαυματουργ.
9	Πέμπτη	Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης καὶ Δομετιανοῦ δαίου
10	Παρασκευὴ	Θεοδοσίου τοῦ κοινοδιαρχου, Ἀγαπίου ἀρχιμανδρ.
11	Σάββατον	Γατιανῆς μάρτυρος
12	Κυριακὴ	† Ἐρμούλου, Στρατονίκου καὶ Ἀγνῆς μαρτύρων
13	Δευτέρα	† Τῶν ἐν Σινᾷ καὶ Ραϊθῆ ἀναιρεθέντων πατέρων
14	Τρίτη	† Ἰωάννου Καλυβίτου, Παύλου Θηβαίου
15	Τετάρτη	† Ἡ προσκύνησις τῆς Ἀλύσεως Πέτρου ἀποστόλου
16	Πέμπτη	† Ἀντωνίου τοῦ Μ., Γεωργίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων
17	Παρασκευὴ	† Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου πατρ. Ἀλεξανδρείας
18	Σάββατον	Μακαρίου τοῦ Ὁσίου καὶ Ἀρσενίου
19	Κυριακὴ	Εὐθυμίου τοῦ μεγάλου
20	Δευτέρα	Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ, Νεοφύτου μάρτυρος
21	Τρίτη	Τιμοθέου ἀπ., Ἀναστασίου Πέρσου
22	Τετάρτη	Κλήμεντος Ἱερομάρτ. καὶ Ἀγαθαγγέλου μάρτ.
23	Πέμπτη	Ἐάνης τῆς βασιᾶς, Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλίμπῳ
24	Παρασκευὴ	Γρηγορίου τοῦ θεολόγου
25	Σάββατον	Σενοφῶντος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ
26	Κυριακὴ	† Ἀνακομιδῆ λειψ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου
27	Δευτέρα	Εὐφραῖμ δαίου τοῦ Σύρου, Χάρητος μάρτυρα
28	Τρίτη	† Ἡ Ἀνακομ. λειψ. Ἰγνατίου Ἱερομ.
29	Τετάρτη	† Τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν.
30	Πέμπτη	Κύρου, Ἰωάννου τῶν Ἀναργύρων, Ἀθανασίου μάρτ.
31	Παρασκευὴ	

ΓΑΜΗΛΙΩΝ

Ἀττικὸς μῆν

21 Ἰανουαρίου — 19 Φεβρουαρίου

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Ὑδροχόον.

Ἡλίου ἀνατολὴ καὶ δύσις

Σελήνης φάσεις

1	ἀν.	7.44	δύσ.	5.15
5	»	7.44	»	5.19
10	»	7.43	»	5.24
15	»	7.42	»	5.27
20	»	7.41	»	5.33
25	»	7.37	»	5.38
31	»	7.33	»	5.45

1	πρ. τέταρτον
8	Πανσέληνος
16	τελ. τέταρτον
24	Νέα Σελήνη
31	πρ. τέταρτον

Ὁρα Ἀνατολικῆς Εὐρώπης

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

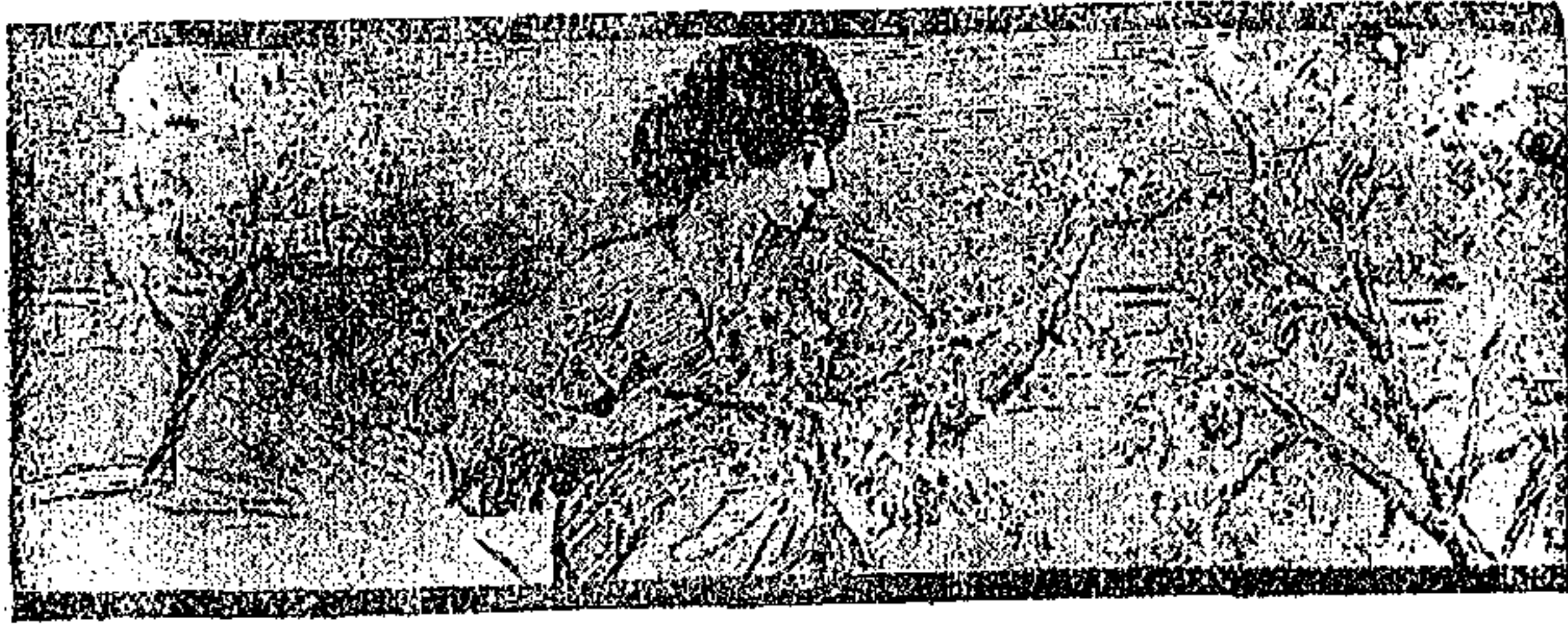
Ὄνόματα τοῦ Ἰανουαρίου: Γεννάθης, Τρανὸς μῆνας, Κλαδευτῆς, Κρουαρίτης, Καλαντάρης, Μεγαλομηνάς, Μεσοχειμόνος.

Ρητὰ τοῦ Ἰανουαρίου:

- Γεννάθῃ μῆνα κλίδενε, φεγγᾶσι μῆν ξειάζης.
- Ὁ Γεννάθης κί' ἂν γεννᾶται τοῦ καλοκαιριοῦ θυμᾶται.
- Τοῦ Γεννάθῃ τὸ φεγγᾶρι ἥλιος τὰς ἡμέρας μοιάζει.
- Ὁ λαγὸς καὶ τὸ περδίκι κί' ὁ κακὸς ὁ νοικοκύρης τὸ Γεννάθῃ χιέρονται.

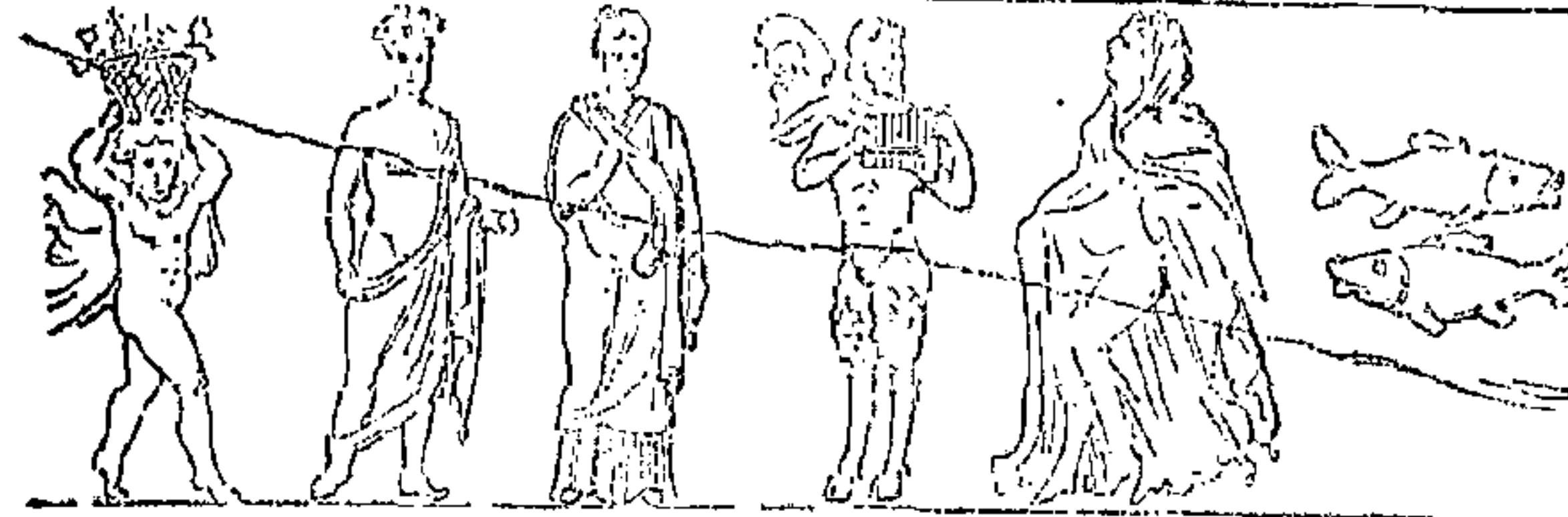
Δοξασίαι:

Τῆ μέρα τοῦ Ἀγιοβασιλειοῦ ὁ Ἀγιοβασίλης γυρίζει στὰ σπίτια κ' εὐλογεῖ ὅσα γίνονται γιὰ τὴ μνήμη του. Γι' αὐτὸ τὴν παραμονὴ δίνουν περισσὸ κριθᾶρι στὶς ὄρνιθες γιὰ νὰ ποῦν καλὸ γιὰ τὴν κηρὰ τους ὅταν τὶς ρωτήσῃ ὁ Ἀγιοβασίλης. (Μοσχονήσια).

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

1	Σάββατον	Τρόφιμος μάρτυρας
2	Κυριακή	† Η Ύψιπαντή. Αρχεται τὸ Τριώδιον. Τελ. καὶ Φαρ.
3	Δευτέρα	Συμεών τοῦ Θεοδόχ. καὶ Ἄννης προφήτιδος
4	Τρίτη	Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου, Ἰωσήφ νεομ.
5	Τετάρτη	Ἀγάθης καὶ Παλυεΐκτου
6	Πέμπτη	Βουκόλου ἐπισκ.
7	Παρασκευή	Παρθενίου ἐπισκόπου καὶ Κοσμᾶ δαίου
8	Σάββατον	Θεοδώρου Ναχαρίου, Μάρθας, Μαρίας
9	Κυριακή	† τοῦ Ἀσώτου, Νικηφόρου μάρτυρος
10	Δευτέρα	Χαραλάμπους ἱερομάρτυρος
11	Τρίτη	Θεοδώρου Τήρωνος, Βλασίου ἱερ.
12	Τετάρτη	Μελετίου ἀρχιεπ. Ἀντιοχείας
13	Πέμπτη	Μαρτινιανοῦ δαίου καὶ Εὐλογίου
14	Παρασκευή	Λύξεντιου δαίου
15	Σάββατον	Ψυχασάββατον. Ὀνησίμου τοῦ ἀποστόλου
16	Κυριακή	† Τῆς Ἀπόκρεω. Παμφίλου μάρτυρ. καὶ τῶν σὺν αὐτῷ
17	Δευτέρα	Θεοδώρου μεγαλομάρτυρος
18	Τρίτη	Λέοντος Πάπα Ῥώμης
19	Τετάρτη	Ἀρχιππου, Φιλίμονος ἀποστ., Φιλοθέης
20	Πέμπτη	Λέοντος ἐπισκόπου Κατάνης
21	Παρασκευή	Εὐσταθίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας.
22	Σάββατον	Ἀνθούσης μαρ.
23	Κυριακή	† Τῆς Τυροφάγου. Πολυκάρπου ἐπισκόπου
24	Δευτέρα	Ἀρχεται ἡ Μ. Τεσσαρακοστή. Ἰθρεσας κρη. Προδρ.
25	Τρίτη	Ταυραίου ἀρχιεπ. Κ/πόλεως
26	Τετάρτη	Πορφυρίου, Φωτεινῆς
27	Πέμπτη	Προκοπίου Δεκαπόλιτου
28	Παρασκευή	Βασιλείου ὁμολ. καὶ Νέστορος
29	Σάββατον	Κασσιανοῦ

ΑΝΘΕΣΤΗΡΙΩΝ

Ἰατρικὸς μῆν

20 Φεβρουαρίου — 20 Μαρτίου

Ὁ ἥλιος εἰς τοὺς Ἰχθῦς.

Ἡλίου ἀνατολὴ καὶ δύσις

Σελήνης φάσεις

1	ἀν.	7.32	δύσ.	5.46
5	»	7.28	»	5.51
10	»	7.23	»	5.56
15	»	7.17	»	6.2
20	»	7.11	»	6.7
25	»	7.5	»	6.12
28	»	7.0	»	6.15

7	Παραέληνος
15	τελ. τέταρτον
22	Νέα Σελήνη
29	πρ. τέταρτον

Ὥρα Ἀνατολικῆς Εὐρώπης

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ὄνόματα τοῦ Φεβρουαρίου:

Φλεβάρης, Μικρὸς μήνας, Κουτσός, Κουτσοφλέβαρος.

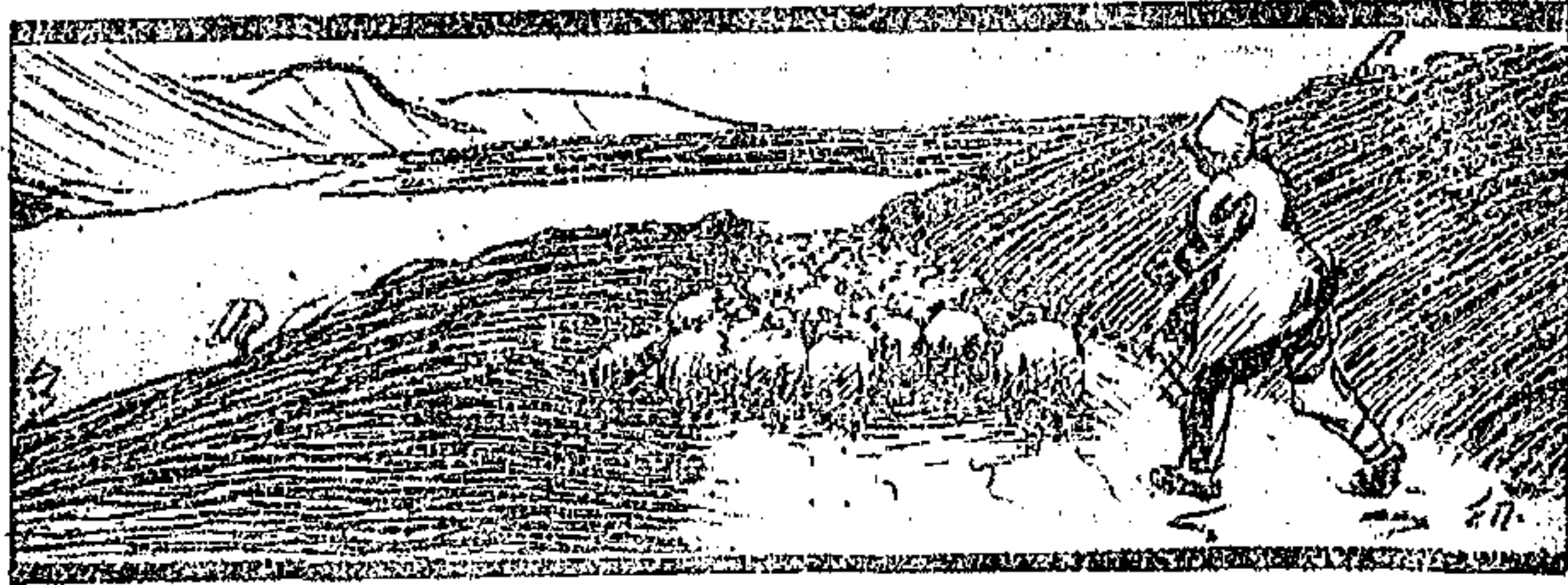
Ρητὰ τοῦ Φεβρουαρίου:

Ὁ Φλεβάρης κ' ἂν φλεβίξη τοῦ καλοκαιριοῦ μυρίζει, εἰδεμὴ καὶ ξεφλεβίση, σκύλινα θεὰ βρομίση.

Δοξασίαι, συνήθειαι:

Τὴν τελευταία Ἀποκριά ὅποιος φταρνιστῆ ἀπάνω στὸ φρενὶ, θὶ κάνη τὸ Πάσχα ἄσπρη φρεσινὰ (Θράκη).

— Τὴν τελευταία κυριακὴ τῆς Ἀποκριᾶς βουλλώνουν τὸ στόμα μὲ αὐγὸ γιὰ νὰ τὸ ξεβουλώσουν πάλι τὸ Πάσχα μὲ αὐγὸ (Θράκη).

ΜΑΡΤΙΟΣ

1 Κυριακή	†	Τῆς Ὁρθοδοξίας. Εὐδοκίας ἑσίας
2 Δευτέρα		Τοῦ ἁγ. Πουχίου, Εὐθαλίας μάρτ.
3 Τρίτη		Κύτρου, Κλεονίκου, Βασιλίσκου μ.
4 Τετάρτη		Γερασίου ἑσ. τοῦ ἐν Ἰορδάνῃ
5 Πέμπτη		Κόνωνος μάρτυρος
6 Παρασκευή		τῶν ἐν Ἀμορίῃ 42 μαρτύρων
7 Σάββατον		Καπίτωνος, Εὐγανίου μαρτύρων
8 Κυριακή	†	Β' τῶν Νηστειῶν. Θεοφυλάκτου ἐπισκ. Νικομηδείας
9 Δευτέρα		τῶν ἐν Σεβαστείᾳ 40 μαρτύρων
10 Τρίτη		Ἀναστασίας, Κοδράτου μ.
11 Τετάρτη		Σωφρονίου ἀρχ. Ἱερ.
12 Πέμπτη		Θεοφάνους τοῦ ὁμολογητοῦ
13 Παρασκευή		Ἀνακομιδῆ λειψ. Νικηφόρου ἐπισκόπου καὶ Χριστίνης
14 Σάββατον		Βενεδίχτου τοῦ ἑσίου
15 Κυριακή	†	Τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Ἀγαπίου μάρτυρος
16 Δευτέρα		Σαβίνου, Ἰουλιανοῦ τῶν ἐν Κιλικ.
17 Τρίτη		Ἀλεξίου τοῦ ἀνθρώπου
18 Τετάρτη		Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσ.
19 Πέμπτη		Χρυσάνθου καὶ Δαρείας
20 Παρασκευή		τῶν ἐν μονῇ Σάββα Πατέρων
21 Σάββατον		Ἰακώβου τοῦ ὁμολογητοῦ
22 Κυριακή	†	Δ' τῶν Νηστειῶν. Βασιλείου Ἱερομάρτ.
23 Δευτέρα		Νίκωνος μάρτυρος
24 Τρίτη		Ζαχαρίου τοῦ ἑσίου.
25 Τετάρτη	†	Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ Μ. Κανόνος.
26 Πέμπτη		Ἡ σὺναξις ἀρχαγγέλ. Γαβριήλ
27 Παρασκευή		Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος. Ματρώνης τῆς ἑσίας
28 Σάββατον		Ἰλαρίωνος τοῦ νέου.
29 Κυριακή	†	Ε' τῶν Νηστειῶν. Μάρκου ἐπισκ. Ἀρεθουσιῶν
30 Δευτέρα		Ἰωάννου τοῦ συγγρ. τῆς Κλίμακ.
31 Τρίτη		Ἰπατίου Ἱερομάρτυρος.

ΕΛΑΦΗΒΟΛΙΩΝ

Ἀττικὸς μῆν

21 Μαρτίου — 19 Ἀπριλίου

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Κριόν.

Ἠλίου ἀνατολὴ καὶ δύσις

Σελήνης φάσεις

1	ἀν.	6.59	δύσ.	6.16
5	"	6.54	"	6.20
10	"	6.46	"	6.25
15	"	6.39	"	6.30
20	"	6.31	"	6.35
25	"	6.24	"	6.40
31	"	6.14	"	6.47

8	Πανσέληνος
16	τελ. τέταρτον
23	Νέα Σελήνη
29	πρ. τέταρτον

Ἦρα Ἀνατολικῆς Εὐρώπης

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

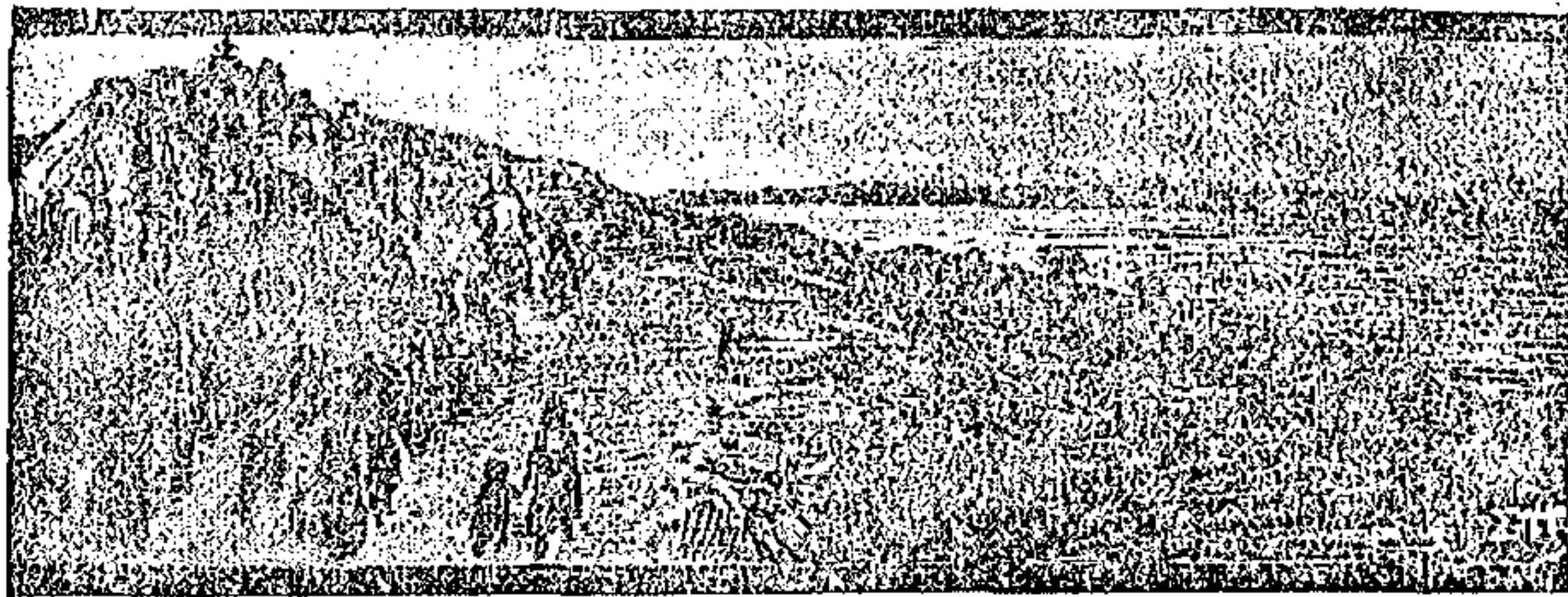
Ὄνόματα τοῦ Μαρτίου: Μάρτης, Γδάρτης, Παλουκοκάφτης, Κλαφομάρτης, Πεντάγνωμος, Ἀνοξιάτης.

Ῥητὰ τοῦ Μαρτίου:

- Κάλια Μάρτης στίς γωνίες παρὰ Μάρτης στίς αὐλές.
- Ἀπ' τὸ Μάρτη καλοκαίρι κι' ἀπ' τὸν Αὐγουστο χειμῶνας.
- Ἀπὸ Μαρτιοῦ πουκάμισο κι' ἀπ' Αὐγουστο σιγγοῦνι.
- Μάρτης ἄβροχος, μῦστος ἄμετρος.
- Μάρτης βρέχει, ποτὲ μὴν πάγη.
- Ὁπῶχει κόρην ἀκριβὴ τοῦ Μάρτη ὁ ἥλιος μὴν τὴ δῆ.
- Λεῖπει ὁ Μάρτης ἀπ' τὴ σαρκισσὴ;

Συνήθειαι:

Τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτομαρτίας μάζευαν ὅπου κι' ἂν εἶχαν παλιοκούρουπα καὶ σπασμένα κανάτια, τὰ πετοῦσαν στὸ δρόμο κ' ἔλεγαν: Αὐτὰ παλιά κι' ἄλλα καινούργια (Παλαιὰ Ἀθήναι).

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

1	Τετάρτη	Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας
2	Πέμπτη	Ίτου ἁγίου θαυματουργοῦ
3	Παρασκευὴ	Νικήτα δσ. Ἰωσήφ ὕμνογράφου
4	Σάββατον	† Τοῦ Λαζάρου. Γεωργίου τοῦ ἐν Μαλεσί
5	Κυριακὴ	† Τῶν Βαΐων. Κλαυδίου μάρτυρος
6	Δευτέρα	Ἄρχεται ἡ Μ. Ἑβδομάς. Εὐτυχίου ἀρχιεπ. Κ/πόλεως
7	Τρίτη	Γεωργίου ἐπ. Μυτιλήνης
8	Τετάρτη	Ἡρωδίωνος τοῦ ἀποστόλου
9	Πέμπτη	Εὐψυχίου μάρτυρος
10	Παρασκευὴ	Τερεντίου μάρτυρος
11	Σάββατον	Ἀντίπα ἱερομάρ. ἐπισκόπου Παργάμου
12	Κυριακὴ	† ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΑΣΧΑ. Βασιλείου ἐπισκόπου.
13	Δευτέρα	Μαρτίνου Πάπα Ῥώμης
14	Τρίτη	Ἀριστάρχου ἐπισκόπου
15	Τετάρτη	Κρήσκεντος μάρτυρος
16	Πέμπτη	Ἀγάπης, Εὐρήνης, Χιονίας μαρ.
17	Παρασκευὴ	† Ζωοδ. Πηγῆς. Μακαρίου, Συμεῶν
18	Σάββατον	Ἰωάννου δσ. καὶ Ἰωάννου νεομ.
19	Κυριακὴ	† Τοῦ Θωμᾶ. Παφνουτίου ἱερομάρτυρος
20	Δευτέρα	Θεοδώρου τοῦ Τριχινᾶ, Ζακχαίου
21	Τρίτη	Ἰανουαρίου καὶ Ἀλεξάνδρου μαρτ.
22	Τετάρτη	Θεοδώρου τοῦ Συκεώτου
23	Πέμπτη	Γεωργίου Μεγαλομάρτυρος τοῦ τροπαιοφόρου
24	Παρασκευὴ	Ἐλισάβετ τῆς θαυ. Σάββα
25	Σάββατον	Μάρκου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ
26	Κυριακὴ	† Τῶν Μυροφόρων. Βασιλείου ἐπισκόπ. Ἀρσασίας
27	Δευτέρα	Ματρίωνης δσας, Συμεῶν ἱερομάρτυρος
28	Τρίτη	Τῶν ἐν Κυζίκῳ 9 μαρτύρων
29	Τετάρτη	Ἰωάννου καὶ Σωσιπάτρου ἀποστ.
30	Πέμπτη	Ἰακώβου ἀπ. ἀδελ. Ἰωάννου τοῦ Θεολ.

ΜΟΥΝΙΧΙΩΝ

Ἄττικὸς μῆν

20 Ἀπριλίου — 16 Μαΐου

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Ταῦρον.

Ἡλίου ἀνατολὴ καὶ δύσις

Σελήνης φάσεις

1	ἀν.	6.13	δύσ.	6.46
5	"	6.7	"	6.49
10	"	5.59	"	6.54
15	"	5.52	"	6.58
20	"	5.45	"	7.3
25	"	5.39	"	7.8
30	"	5.33	"	7.12

7	Πανσέληνος
14	τελ. τέταρτον
21	Νέα Σελήνη
28	πρ. τέταρτον

Ὡρα Ἀνατολικῆς Εὐρώπης

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ὄνόματα τοῦ Ἀπριλίου: Ἀγιώργης, Λαμπριάτης.

Ῥητὰ τοῦ Ἀπριλίου:

Ἄν βρέξῃ ὁ Μάιος δυὸ νερά κι Ἀπρίλης πέντε δέκα,
 γὰ ἰδῆς τὸν κοντοκρίθαρὸ πῶς σιγήβει τὸ μουστάκι,
 γὰ ἰδῆς καὶ τίς ἀρχόντισσες πῶς φιλοκλισορίζουν,
 γὰ ἰδῆς καὶ τὴ φτωχολογιά πῶς φιλοκοσκινάει.

Συνήθειαι:

Τῆ Μ. Παρασκευῇ πού σταυρώθηκε ὁ Χριστὸς δὲν κρεμοῦν πλυμένα ρούχα σὲ σκοινιά καὶ κλαριά, ἀλλὰ τ' ἀπλώνουν κάτω (Σύμη).

— Γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Ἀνάστασιν στὰ σπίτια τους πρὶν γὰ μποῦν χαιρετοῦν τὰ δέντρα τῆς αὐλῆς ἢ τοῦ κήπου τρεῖς φορές μὲ τὸν πασχαλινὸ χαιρετισμό: «Χριστὸς ἀνάστη, δέντρα μου», κ' ὕστερα χαιρετιῶνται συναμεταξύ τους (Κύπρος).

ΜΑΪΟΣ

1	Παρασκευή	Ἱερεμίου προφ., Παναρέτου ἐπ.
2	Σάββατον	Ἀνακομιδῆ λαιψ, Ἀθανασίου Μεγ.
3	Κυριακὴ †	Τοῦ Παραλύτου, Τιμοθέου καὶ Μαύρας μαρτύρων
4	Δευτέρα	Πελαγίας τῆς μάρτυρος
5	Τρίτη	Εἰρήνης τῆς μεγαλομάρτυρος
6	Τετάρτη	Ἰωβ τοῦ πολυάθλου, Σεραφείμ ὁσ.
7	Πέμπτη	Ἀνάμνησις ἐν οὐρ. φαν. σημ. Σταυροῦ
8	Παρασκευή	Ἰωάννου τοῦ θεολόγου
9	Σάββατον	Ἡσαίου τοῦ προφ., Χριστοφόρου μάρτ.
10	Κυριακὴ †	Τῆς Σαμαρείτιδος, Σίμωνος ἀποστόλου τοῦ Ζηλωτοῦ
11	Δευτέρα	Μωκίου ἱερομάρτυρος
12	Τρίτη	Γερμανοῦ ἀρχ., Ἐπιφανίου ἐπ.
13	Τετάρτη	Γλυκερίας, Εὐθυμίου καὶ Σεργίου
14	Πέμπτη	Ἰσιδώρου μάρτ. τοῦ ἐν Χίω
15	Παρασκευή	Παχωμίου τοῦ Μ. Ἀχιλλίου Α.
16	Σάββατον	Θεοδώρου τοῦ ἡγιασμένου
17	Κυριακὴ †	Τοῦ Τυφλοῦ, Ἀνδρονίκου καὶ Ἰουλίας ἀποστ.
18	Δευτέρα	Πέτρου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ
19	Τρίτη	Πατρικίου ἱερομάρτυρος
20	Τετάρτη	Θαλλελαίου μάρτυρος
21	Πέμπτη †	ΤΗΣ ΑΝΑΛΗΨΕΩΣ Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης
22	Παρασκευή	Βασιλίσκου μάρτυρος
23	Σάββατον	Μιχαὴλ ἐπισκόπου Συνάδων
24	Κυριακὴ †	Τῶν ἁγ. Θεοφ. Πατέρων, Συμεῶν τοῦ ἐν θαυμαστῷ ὄρει
25	Δευτέρα	Ἡ Γ' εὐρ. τῆς κεφαλῆς Ἰωάν. Πρ.
26	Τρίτη	Κάρπου Ἀποστόλου
27	Τετάρτη	Ἑλλαδίου μάρτυρος
28	Πέμπτη	Ἐὐτυχοῦς ἱερομ.
29	Παρασκευή	Θεοδοσίας μάρτυρος
30	Σάββατον	Ἰσακίου ἐκ τῆς Μονῆς Δαλμάτων
31	Κυριακὴ †	ΤΗΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΣ Ἐρμείου μάρτυρος

ΘΑΡΓΗΛΙΩΝ

Ἀττικὸς μῆν

19 Μαΐου — 17 Ἰουνίου

Ὁ ἥλιος εἰς τοὺς Διδύμους.

Ἠλίου ἀνατολὴ καὶ δύσις

Σελήνης φάσεις

1	ἀν.	5.32	δύσ.	7.13
5	›	5.27	›	7.17
10	›	5.22	›	7.21
15	›	5.18	›	7.25
20	›	5.13	›	7.30
25	›	5.10	›	7.34
31	›	5.7	›	7.38

6	Πανσέληνος
14	τελ. τέταρτον
20	Νέα Σελήνη
28	πρ. τέταρτον

Ὦρα Ἀνατολικῆς Εὐρώπης

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ὄνόματα τοῦ Μαΐου: Πράσινος, Λούλουδος, Τριανταφυλλάς, Καλομηνάς, Κερασάρης.

Ρητὰ τοῦ Μαΐου:

- Στὸν καταραμένο τόπον τὸ Μάη τὸ μῆνα βρέχει.
- Ὄντ' ἀπρεπὲς δὲν ἔβρεχε κι' ὁ Μάης χαλαζῶντι.
- Μάης ἄβροχος, τρυγητὴς χαροῦμενος.
- Μὴ βγάλῃς μῆτε μπάλωμα πρὶν βγῆ ὁ Μάης ὁ μῆνας.

Συνηθῆναι:

Τῆς Πεντηκοστῆς παίρνουν στὴν ἐκκλησιὰ καρυδόφυλλα καὶ γονατίζου ἀπάνω, κ' ὕστερα τὰ κρύβουν μέσα στὶς κασέλλες γιὰ προφύλαξη ἀπὸ ποντικὸς κι' ἄλλα ζημιώρικα (Θράκη).

— Τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν κοιμοῦνται γιὰ νὰ μὴν κοιμᾶται τὸ πνεῦμά τους ὅλο τὸ χρόνο (Θράκη).

ΙΟΥΝΙΟΣ

1 Δευτέρα	† Τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἰουστίνου μάρτυρος.
2 Τρίτη	Νικηφόρου τοῦ ὁμολογητ.
3 Τετάρτη	Λουκιανοῦ μάρτυρος
4 Πέμπτη	Μητροφάνους ἀρχ. Κ/πόλεως
5 Παρασκευὴ	Δωροθέου ἐπισκόπου.
6 Σάββατον	Ἰλαρίωνος θαυματουργοῦ
7 Κυριακὴ	† Τῶν Ἁγίων Πάντων. Θεοδότου ἱερομονάχου
8 Δευτέρα	Ἄν. λ. Θεοδώρου στρ., Καλλιόπ.
9 Τρίτη	Κυρίλλου ἀρχ. Ἀλεξανδρείας
10 Τετάρτη	Ἀλεξάνδρου καὶ Ἀντωνίνης
11 Πέμπτη	Βαρθολομαίου καὶ Βαρνάβα ἀπ.
12 Παρασκευὴ	Ὀνουφρίου καὶ Πέτρου ἁγίων
13 Σάββατον	Ἀκυλίνης μάρτυρος
14 Κυριακὴ	Ἐλισσαίου προφήτου, Μεθοδίου Κ/λεως
15 Δευτέρα	Ἀμώς τοῦ προφήτου.
16 Τρίτη	Τύχωνος ἐπισκόπου Ἀμαθοῦντος
17 Τετάρτη	Ἰσαύρου, Μανουήλ, Σεβέλ καὶ Ἰσμαήλ μαρτύρων
18 Πέμπτη	Λεοντίου μάρτυρος καὶ Θεοδούλου
19 Παρασκευὴ	Ἰούδα Ἀποστ., Παΐσου Μεγάλ.
20 Σάββατον	Μεθοδίου ἐπισκόπου Τατάρων
21 Κυριακὴ	Ἰουλιανοῦ τοῦ Ταρσέως
22 Δευτέρα	Εὐσεβίου ἱερομάρτυρος ἐπισκόπου Σαμοσάτων
23 Τρίτη	Ἀγριπίνης μάρ. Ἀριστοκλέους
24 Τετάρτη	† Τὸ Γενέθλιον Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ
25 Πέμπτη	Φεβρωνίας δαιομάρτυρος
26 Παρασκευὴ	Δαβὶδ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ
27 Σάββατον	Σαμφῶν τοῦ ξενοδόχου
28 Κυριακὴ	Ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων Κύρου καὶ Ἰωάννου
29 Δευτέρα	† Τῶν κορυφαίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου
30 Τρίτη	† Ἡ Σύναξις τῶν 12 Ἀποστόλων

ΣΚΙΡΟΦΟΡΙΩΝ

Ἄττικὸς μῆν

18 Ἰουνίου — 16 Ἰουλίου

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Καρκίνον.

Ἡλίου ἀνατολὴ καὶ δύσις

Σελήνης φάσεις

1	ἀν. 5.7	δύσ. 7.39	5	Πανοέληνος
5	5.6	7.41	12	τελ. τέταρτον
10	5.5	7.44	19	Νέα Σελήνη
15	5.5	7.46	26	πρ. τέταρτον
20	5.5	7.48		
25	5.7	7.48		
30	5.9	7.48		

Ὡρα Ἀνατολικῆς Εὐρώπης

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ὄνόματα τοῦ Ἰουνίου: Θεριστῆς, Ἀϊγιάννης, Πρωτογιούνης.

Ρητὰ τοῦ Ἰουνίου:

Ἀπὸ τὸ θερὸ ὡς τίς ἐλιές
δὲν ἀπολείπουν οἱ δουλιές.

Προλήψεις, συνήθειαι:

Τῆ μέρα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τ' Ἀλιτροπιουῦ, καθὼς τὸν λένε, καλότυχος πὺν θὰ ἰδῆ, βγαίνοντας ὁ ἥλιος, τὸν ἥσκιο του μακρὺ, κι' ἀλίμονό του πὺν τὸν δῆ κοντὸ καὶ χωρὶς κεφάλι. — Τῆ μέρα ἐκεῖνη κατεβαίνουν ὅλοι κι' ἀπ' τὰ πιὸ μεσόγεια μέρη στὴν ἀκροθαλασσιὰ καὶ κάνουν λουτρό πρὶν καλοχαράξῃ, γιατί ἅμα βγῆ ὁ ἥλιος πέφτει τὸ θεριὸ τοῦ Ἀϊγιάννη καὶ τρώει ὅποιον εὐρη μέσ' στὸ γιαλὸ (Β. Εὐβοία).

ΙΟΥΛΙΟΣ

1	Τετάρτη	Κοσμά και Δαμιανού τῶν θαυματουργῶν Ἀναργύρων
2	Πέμπτη	Ἡ ἐν Βλαχέρναις κατέθεσις ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου
3	Παρασκευὴ	Ἰακίνθου μάρ. καὶ Ἀνατολίου ἀρχιεπ. Κ/πόλεως
4	Σάββατον	Ἀνδρέου ἐπισκόπου Κρήτης τοῦ Ἱεροσολυμίτου
5	Κυριακὴ	Ἀθανασίου τοῦ ἐν Ἀθῆναις
6	Δευτέρα	Σισαῖ ὁσίου, Λευκίας μάρτυρος
7	Τρίτη	Κυριακῆς μεγαλομάρτυρος, Θωμᾶ τοῦ ἐν Μαλαβῆ
8	Τετάρτη	Προκοπίου μεγαλομάρτυρος
9	Πέμπτη	Παγκρατίου ἱερομάρτυρος ἐπισκ. Ταυρομενίας
10	Παρασκευὴ	τῶν ἐν Νικοπόλει 45 μαρτύρων
11	Σάββατον	Εὐφημίας μεγαλομάρτυρος, ἀγίας Ὀλγας
12	Κυριακὴ	Πρόκλου καὶ Ἰλαρίου μαρτύρων
13	Δευτέρα	Σύναξις Γαβριὴλ καὶ Στεφάνου τοῦ Σαββαΐτου
14	Τρίτη	Ἀκύλα τοῦ ἀποστόλου, Ἰωσήφ Θεσσαλονίκης
15	Τετάρτη	Κηρύκου καὶ Ἰουλίτης μαρτύρων
16	Πέμπτη	Ἀθηναγένους ἱερομάρτυρος
17	Παρασκευὴ	Μαρίνης μεγαλομάρτυρος
18	Σάββατον	Αἰμιλιανοῦ μάρτυρος, Ἰωάννου Καλκηδόνου
19	Κυριακὴ	Δίου καὶ Μακρίνης τῶν ὁσίων
20	Δευτέρα	† Ἰησοῦ τοῦ Προφήτου
21	Τρίτη	Συμεῶν τοῦ διὰ Χριστὸν Σαλοῦ
22	Τετάρτη	Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς, ἀγίας Μαρκέλης
23	Πέμπτη	Φωκᾶ ἱερομάρτυρος, Ἰεζεκιὴλ προφήτου
24	Παρασκευὴ	Χριστίνης μεγαλομάρτυρος
25	Σάββατον	Ἡ Κοίμησις τῆς ἀγίας Ἀννης
26	Κυριακὴ	Ἑρμολάου ἱερομάρτυρος, Παρασκευῆς ὁσιομάρτ.
27	Δευτέρα	† Παντελεήμονος μεγαλομάρτυρος καὶ ἱαματικοῦ
28	Τρίτη	Προχώρου, Νικάνορος, Τιμῶνος, Παρμενᾶ ἀποστ.
29	Τετάρτη	Καλλινίκου καὶ Θεοδοτῆς μαρτύρων
30	Πέμπτη	Σύλλα, Σιλουανοῦ, Κρήσκει., Ἑπαιν., Ἀνδρονίκ. ἀπ.
31	Παρασκευὴ	Εὐδοκίμου τοῦ Δικαίου, Ἰωσήφ τοῦ ἀπὸ Ἀριμαθ.

ΕΚΑΤΟΜΒΑΙΩΝ

Ἀττικὸς μῆν

17 Ἰουλίου — 15 Αὐγούστου

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Λέοντα.

Ἡλίου ἀνατολὴ καὶ δύσις

Σελήνης φάσεις

1	ἀν.	5.9	δύσ.	7.48
5	»	5.11	»	7.47
10	»	5.14	»	7.46
15	»	5.18	»	7.43
20	»	5.21	»	7.41
25	»	5.25	»	7.37
31	»	5.30	»	7.31

4	Πανσέληνος
11	τέλ. τέταρτον
18	Νέα Σελήνη
26	πρ. τέταρτον

Ὥρα Ἀνατολικῆς Εὐρώπης

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

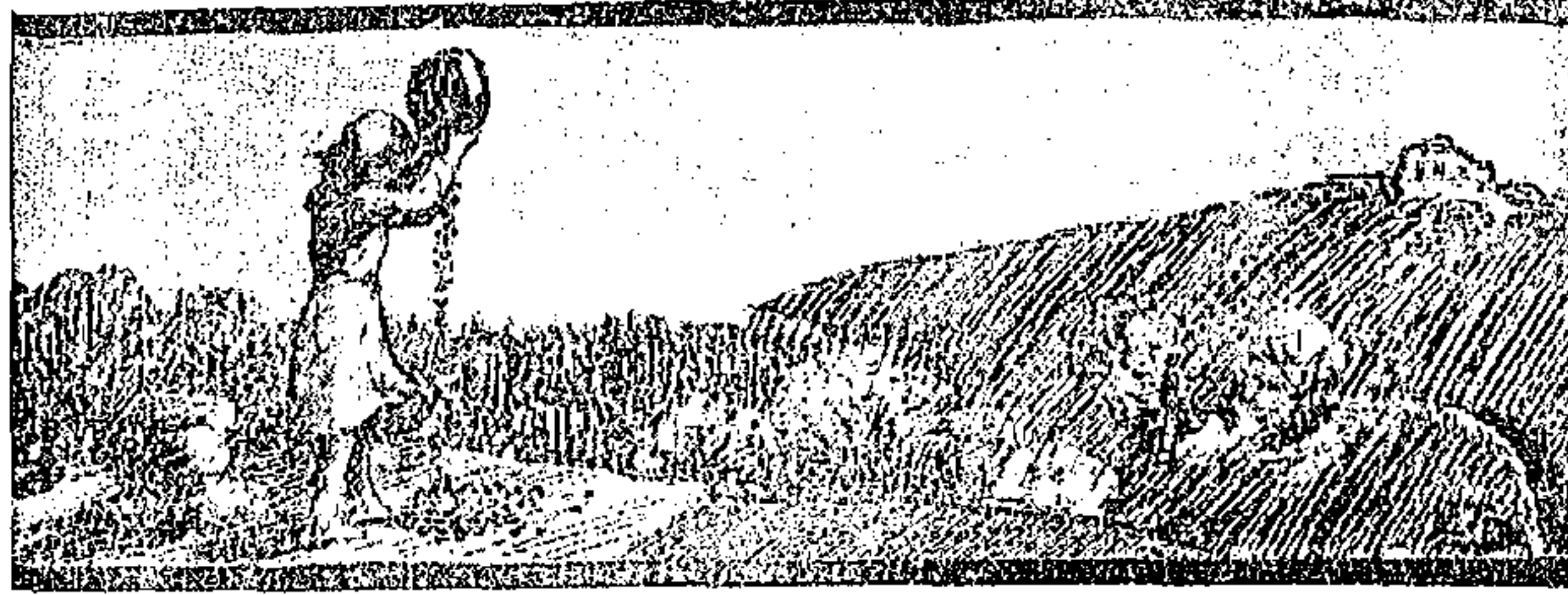
Ὄνόματα τοῦ Ἰουλίου: Ἀλωνάρης, Ἀλωνιστής, Γαλιστής, Χορτοκόπος, Λιοτρόπης, Δευτερογιούνης.

Ρητὰ τοῦ Ἰουλίου:

- Τὸν Ἀλωνάρην ἔβρεχε σιὸν ποτισμένο τόπο.
- Τζιτζίκας ἐλάλησε, μαύρη ρόγα γνάμισε.
- Τῆς Ἀγιαμαρίνας σῆκο καὶ τοῦ Ἀϊλιᾶ σταφύλι καὶ τ' Ἁγίου Παντελεήμονα γεμᾶτο τὸ μαντίλι.

Συνήθειαι:

Τῆ μέρα πού στρώνεται τὸ λιῶμα στὸ ἀλώνι δὲ σαρώνεται τὸ σπῆτι τοῦ νοικοκύρη, κι' ὅσες μέρες εἶναι στρωμένο δὲ δίνουν φωτιά ἀπ' τὸ φούρνο σὲ κανένα (Β. Εὐβοία).

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

1	Σάββατον	"Αρχ. ή νηστ. Θεοτόκου. 'Η Πρόσδος του Σταυρου
2	Κυριακή	'Ανακομιδή λειψάνων Στεφάνου πρωτομάρτυρος
3	Δευτέρα	'Ισαακίου, δαλμάτου και Φαύστου δσίων
4	Τρίτη	Τῶν ἐν 'Εφέσω ἑπτὰ Παιδων
5	Τετάρτη	Εδουινίου μάρτυρος
6	Πέμπτη	+ 'Η Μεταμόρφωσις του Σωτηρος
7	Παρασκευή	Δομετίου μάρτυρος
8	Σάββατον	Αίμιλιανου ἐπισκόπου Κυζίκου
9	Κυριακή	Μαθθα του 'Αποστόλου
10	Δευτέρα	Λαυρεντίου του ἀρχιδιακόνου
11	Τρίτη	Εδπλου του διακόνου και μάρτυρος
12	Τετάρτη	Φωτίου και 'Αγκήτου μαρτύρων
13	Πέμπτη	Μαξιμου του ὁμολογητου, Εὐδοκίας, Εὐρήνης
14	Παρασκευή	Μιχαίου του προφήτου
15	Σάββατον	+ 'Η Κοίμησις της Θεοτόκου
16	Κυριακή	Του ἁγίου Μανδηλίου και Διομήδους μάρτυρος
17	Δευτέρα	Μύρωνος μάρτυρος
18	Τρίτη	Φλώρου και Λαύρου μαρτύρων
19	Τετάρτη	'Ανδρέου μάρτυρος του στρατηλάτου
20	Πέμπτη	Σαμουήλ του προφήτου
21	Παρασκευή	Θαδδαίου του ἀποστόλου, Βάσσης μάρτυρος
22	Σάββατον	Παναγίας Προυσιωτ. 'Αγαθονίκου μάρτυρος
23	Κυριακή	Λούπου μάρτυρος
24	Δευτέρα	Εδτυχους Ιερομάρτυρος
25	Τρίτη	Βαρθολομαίου και 'Υτιου των ἀποστόλων
26	Τετάρτη	'Αδριανου και Ναταλίας μαρτύρων
27	Πέμπτη	Φανουρίου μεγαλομάρτυρος. Ποιμένος του δσίου
28	Παρασκευή	Μωυσέως δσίου του Αἰθίοπος
29	Σάββατον	+ 'Η ἀποτομή κεφαλ. 'Ιωάννου Προδρόμου (νηστ.)
30	Κυριακή	'Αλεξάνδρου ἀρχιεπισκόπου Κ/πόλεως
31	Δευτέρα	Κατάθεσις της τιμίας Ζώνης της Θεοτόκου

ΜΕΤΑΓΕΙΤΝΙΩΝ

'Αττικός μήν

16 Αύγουστου — 14 Σεπτεμβρίου

'Ο "Ήλιος εἰς τὴν Παρθένον.

'Ηλίου ἀνατολή και δύσις

Σελήνης φάσεις

1	ἀν.	5.31	δύσ.	7.30
5	"	5.34	"	7.26
10	"	5.39	"	7.20
15	"	5.43	"	7.14
20	"	5.47	"	7.8
25	"	5.52	"	7.1
31	"	5.57	"	6.52

3	Πανοέληνος
9	τελ. τέταρτον
17	Νέα Σελήνη
25	πρ. τέταρτον

"Ωρα 'Ανατολικῆς Εὐρώπης

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

'Ονόματα του Αύγουστου: Συκολόγος, Δριμάρης.

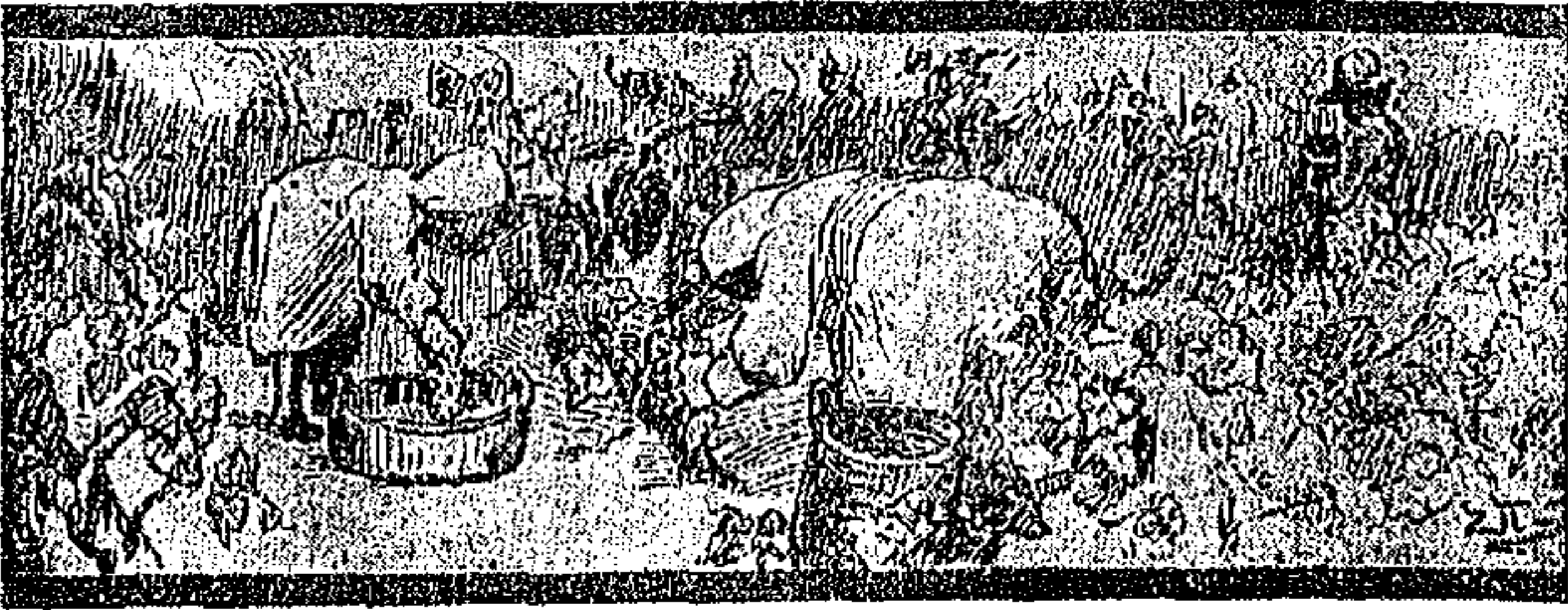
Ρητά του Αύγουστου:

Αύγουστε, καλέ μου μήνα,
νά σουν δυο φορές τὸ χρόνο.
—Μαύρη ράγα—μαύρη κάπι.

Συνήθειαι, προλήψεις.

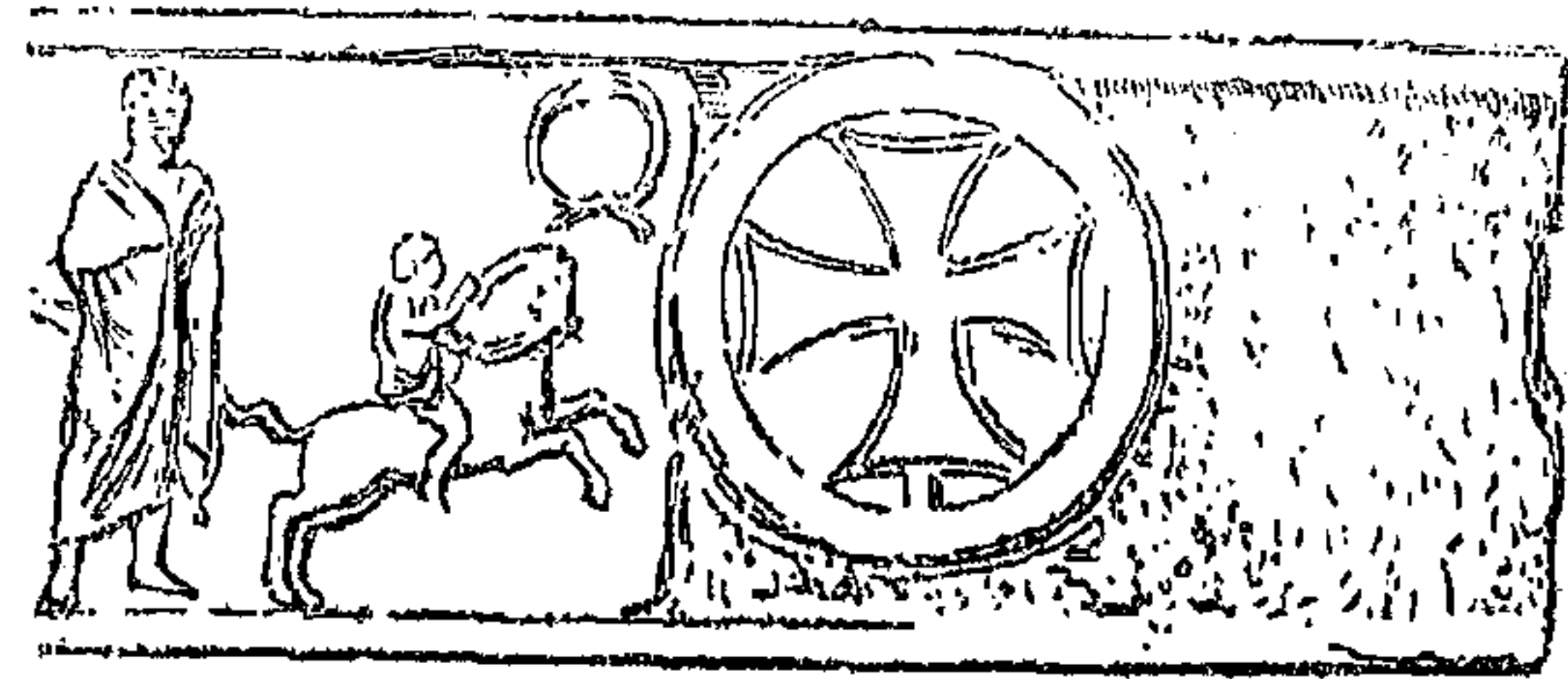
Του Σωτηρος φέρνουν τὰ πρῶτα σταφύλια στην ἐκκλησιὰ μέσα σὲ δίσκους, τὰ βάζουν μπροστὰ στην εἰκόνα της Παναγίας και τὰ εὐλογεῖ ὁ παπᾶς. (Κύπρος και ἄλλου).

—'Η τελευταία μέρα του Αύγουστου λέγεται κλειδονοχρονιά, γιατί τελειώνει ὁ χρόνος, κ' ἡ πρώτη του Σεπτεμβρίου λέγεται ἀρχιχρονιά. Τὰ μεσάνυχτα, που ἀλλάζει ὁ χρόνος, ἀνοίγουν για μιὰ στιγμὴ τὰ οὐράνια, κ' ὁ τι προφτάση νά ζητήση κανένας θά του γίνη. (Β. Εὐβοία).

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

1	Τρίτη	Συμεών Στυλίου. Μελετίου τοῦ δαίου
2	Τετάρτη	Μάμαντος μάρτυρος καὶ Ἰωάννου νηστειοῦ
3	Πέμπτη	Ἀνθίμου ἐπισκ. Νικομηδείας καὶ Θεοκτίστου
4	Παρασκευὴ	Βαβύλα. Ἀντιοχείας καὶ Μωϋσέως προφήτου
5	Σάββατον	Ζαχαρίου τοῦ προφήτου
6	Κυριακὴ	Ἡ ἀνάμνησ. τοῦ θαύμ. τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ
7	Δευτέρα	Σώζοντος μάρτυρος
8	Τρίτη	† Τὸ Γενέθλιον τῆς Θεοτόκου
9	Τετάρτη	Ἰωακείμ καὶ Ἄννης Θεοπατέρων
10	Πέμπτη	Μηνοδώρας, Μητροδώρας, Νυμφοδώρας μαρτύρων
11	Παρασκευὴ	Θεοδώρας τῆς δαίας, Εὐσταθίας μάρτυρος
12	Σάββατον	Αὐτονόμου ἱερομάρτυρος
13	Κυριακὴ	† Τὰ ἐγκ. τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, Κορνηλίου ἐκατ.
14	Δευτέρα	† Ἡ παγκόσμιος Ὑψώσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (νηστ.)
15	Τρίτη	Νικήτα μάρτυρος, Φιλοθέου δαίου
16	Τετάρτη	Εὐφημίας μεγαλομάρτυρος
17	Πέμπτη	Σοφίας καὶ τῶν θυγ. αὐτῆς Πίστεως, Ἐλπίδος, Ἀγάπης
18	Παρασκευὴ	Εὐμενίου ἐπισκόπου Γορτύνης
19	Σάββατον	Τροφίμου, Σαβδατίου, Δορυμέδοντος μαρτύρων
20	Κυριακὴ	Εὐσταθίου μεγαλομάρτυρος
21	Δευτέρα	Κοθράτου ἀποστόλου, Ἰωνᾶ προφήτου
22	Τρίτη	Φωκᾶ ἱερομάρτυρος ἐπισκόπου Σινώπης
23	Τετάρτη	Ἡ σύλληψ. τοῦ τιμίου Προδρ. καὶ Βαπτ. Ἰωάννου
24	Πέμπτη	Θέκλης τῆς πρωτομάρτυρος
25	Παρασκευὴ	Εὐφροσύνης τῆς δαίας
26	Σάββατον	Ἡ μετάστασις Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου
27	Κυριακὴ	Καλλιστράτου μάρτυρος
28	Δευτέρα	Χαρίτωνος ὁμολογητοῦ, Βαρούχ προφήτου
29	Τρίτη	Κυριακοῦ τοῦ ἀναχωρητοῦ
30	Τετάρτη	Γρηγορίου ἱερομάρτυρος τοῦ φωτιστικοῦ

ΒΟΗΔΡΟΜΙΩΝ

Ἀττικὸς μῆν

15 Σεπτεμβρίου — 18 Ὀκτωβρίου

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Ζυγόν.

Ἡλίου ἀνατολὴ καὶ δύσις

Σελήνης φάσεις

1	ἀν.	5.58	δύσ.	6.51
5	•	6.1	•	6.45
10	•	6.6	•	6.37
15	•	6.9	•	6.29
20	•	6.14	•	6.22
25	•	6.18	•	6.14
30	•	6.23	•	6.6

1	Πανσέληνος
8	τελ. τέταρτον
15	Νέα Σελήνη
23	πρ. τέταρτον
30	Πανσέληνος

Ὦρα Ἀνατολικῆς Εὐρώπης

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ὄνόματα τοῦ Σεπτεμβρίου: Τρυγητής, Σταυριάτης.

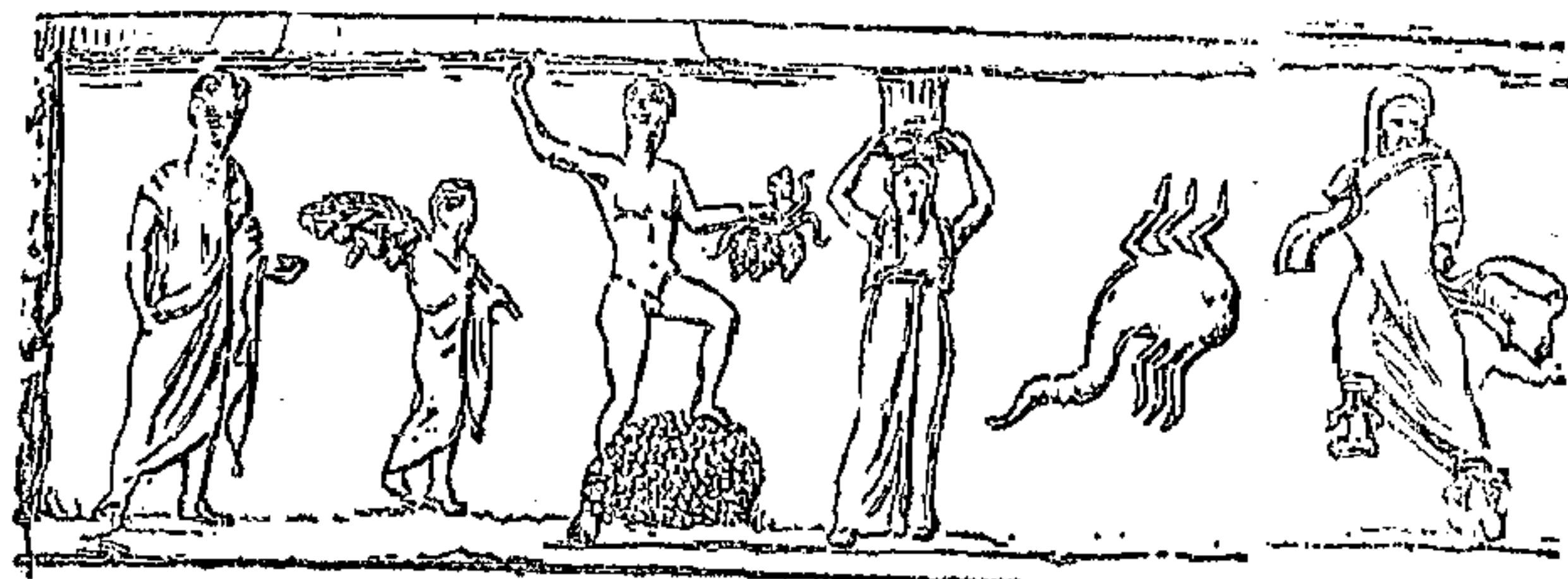
Ρητὸν τοῦ Σεπτεμβρίου:

Ἀνάσσει βρέξῃ ὁ Τρυγητής,
χαρὰ στὸν τυροκόμο.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

1	Πέμπτη	Ἄνανιου τοῦ ἀποστόλου καὶ Ρωμανοῦ μελιψοῦ
2	Παρασκευὴ	Κυπριανοῦ ἱερομάρτυρος, Ἰουστίνης μάρτυρος
3	Σάββατον	Διονυσίου ἱερομάρτυρος Ἀρεοπαγίτου
4	Κυριακὴ	Ἰεροθέου ἐπισκόπου Ἀθηνῶν
5	Δευτέρα	Χαριτίνης μάρτυρος
6	Τρίτη	Θωμᾶ τοῦ ἀποστόλου
7	Τετάρτη	Σεργίου καὶ Βάκχου μαρτύρων
8	Πέμπτη	Πελαγίας τῆς ὁσίας
9	Παρασκευὴ	Ἰακώβου Ἀλφαιου τοῦ ἀποστόλου
10	Σάββατον	Θεοφάνους τοῦ γραπτοῦ, Φιλίππου ἀποστόλου
11	Κυριακὴ	Πρόβου, Γαράχου καὶ Ἀνδρονίκου μαρτύρων
12	Δευτέρα	Ἐλλάμπιου καὶ Ἐλλάμπιας μαρτύρων
13	Τρίτη	Κάρπου, Παπύλου, Ἀγαθοδώρου, Ἀγαθονίκης
14	Τετάρτη	τῶν ἁγίων 350 Πατέρων. Ναζαρίου, Γερδασ. Κελαίου
15	Πέμπτη	Λουκιανοῦ ἱερομάρτυρος
16	Παρασκευὴ	Λογγίνου μάρτυρος τοῦ ἐκατοντάρχου
17	Σάββατον	Ἐσθῆ τοῦ προφήτου
18	Κυριακὴ	Λουκᾶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ
19	Δευτέρα	Ἰωὴλ προφήτου καὶ Οὐάρου μάρτυρος
20	Τρίτη	Γερασίου τοῦ νέου, Ἀρτεμίου καὶ Ματρωνῆς
21	Τετάρτη	Ἰλαρίωνος τοῦ Μεγάλου
22	Πέμπτη	Ἀθεράσιου τοῦ θαυματουργοῦ
23	Παρασκευὴ	Ἰακώβου ἀποστόλου τοῦ ἀδελφοθέου
24	Σάββατον	Ἀρέθα μάρτυρος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ
25	Κυριακὴ	Μαρκιανοῦ καὶ Μαρτυρίου μαρτύρων
26	Δευτέρα	† Δημητρίου τοῦ μεγαλομάρτυρος Μυροβλήτου
27	Τρίτη	Νέστορος μάρτυρος.
28	Τετάρτη	Τερεντίου, Νεονίλης καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς
29	Πέμπτη	Ἀναστασίας ὁσιομάρτυρος καὶ Ἀβραμίου
30	Παρασκευὴ	Ζηνοβίου καὶ Ζηνοβίας μαρτύρων
31	Σάββατον	Στάχυος, Ἀπελοῦ, Ἀμπλίου, Οὐρβανοῦ, Ναρκισ. Ἀριστ.

ΠΥΛΑΝΟΨΙΩΝ

Ἀττικὸς μῆν

14 Ὀκτωβρίου — 12 Νοεμβρίου

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Σκορπιόν.

Ἡλίου ἀνατολὴ καὶ δύσις			Σελήνης φάσεις			
1	ἀν.	6.24	δύσ.	6.5	7	τελ. τέταρτον
5	»	6.27	»	5.58	15	Νέα Σελήνη
10	»	6.32	»	5.51	23	πρ. τέταρτον
15	»	6.37	»	5.44	30	Πανοέληνος
20	»	6.42	»	5.37		
25	»	6.47	»	5.31		
31	»	6.53	»	5.24		

Ὡρα Ἀνατολικῆς Εὐρώπης

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ὄνόματα τοῦ Ὀκτωβρίου :

Ἀϊδημήτρης, Σπαρτός, Μπουμάρης.

Ρητὰ τοῦ Ὀκτωβρίου :

- Ὀχτώβρη καὶ δὲν ἔσπειρες, ὀχτῶ σοφοὺς δὲν ἔκαιες.
- Τοῦ ἁγίου Λουκᾶ σπείρε τὰ κοκκία.
- Αἱ Δημητριάκη μικρὸ καλοκαιράκι.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

1	Κυριακή	Κοσμά και Δαμιανού τῶν Ἀγαγύρων
2	Δευτέρα	Ἀκινδύνου μάρτυρος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ
3	Τρίτη	Ἀκεφιμά, Ἰωσήφ καὶ Ἀεθβαλά τῶν μαρτύρων
4	Τετάρτη	Ἰωαννίλου τοῦ μεγάλου, Νικάνδρου ἱερομάρτυρος
5	Πέμπτη	Γαλακτίωνος καὶ Ἐπιστήμης μαρτύρων
6	Παρασκευή	Παύλου ἀρχιεπισκόπου Κ/πόλεως θαυματουργοῦ
7	Σάββατον	τῶν ἐν Μελιτινῇ 33 μαρτύρων, Λαζάρου δούλου
8	Κυριακή	† Σύναξις ἀρχιεπιστ. Μιχαὴλ καὶ λοιπῶν ἀσωμάτων
9	Δευτέρα	Ματρώνης δούλας, Παρφυρίου μάρτυρος
10	Τρίτη	Ἐράστου, Ὀλυμπῶ καὶ τῶν λοιπ. Ὁ ἅπ. Ὀρέστου μ.
11	Τετάρτη	Μηνᾶ, Βίκτωρος, Βικεντίου μαρτ. Θεοδώρου Στουδ.
12	Πέμπτη	Ἰωάννου τοῦ ἐλεήμονος
13	Παρασκευή	† Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου
14	Σάββατον	Φιλίππου τοῦ Ἀποστόλου. Κωνσταντίνου Ὑδραίου
15	Κυριακή	Ἀρχιεπι νησι. Χριστ. Γουρία, Σαμωνᾶ, Ἀβίθου μ.
16	Δευτέρα	Ματθαίου τοῦ Ἐδαγγελιστοῦ
17	Τρίτη	Γρηγορίου ἐπισκόπου Νεοκαισαρείας
18	Τετάρτη	Πλάτωνος καὶ Ρωμανοῦ μαρτύρων
19	Πέμπτη	Ἀδδίου τοῦ προφήτου, Βαρλαάμ μάρτυρος
20	Παρασκευή	Πρόκλου ἀρχιεπισκόπου Κ/πόλεως
21	Σάββατον	† τὰ ἑξήκοντα τῆς Θεοτόκου
22	Κυριακή	Φιλήμονος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, Καικιλίας μάρτυρος
23	Δευτέρα	Γρηγορίου ἐπισκόπου Ἀκραγαντίνων
24	Τρίτη	Κλήμεντος πάπα Ῥώμης. Πέτρου Ἀλεξανδρείας
25	Τετάρτη	† Αἰκατερίνης μεγαλομάρτυρος, Μερκουρίου μάρτυρος
26	Πέμπτη	Στυλιανοῦ Παφλαγόνο, Ἀλυπίου, Νίκωνος
27	Παρασκευή	Ἰακώβου μεγαλομάρτυρος τοῦ Πέρσου
28	Σάββατον	Στεφάνου ἱερομάρτυρος, Βίρηναρχου μάρτυρος
29	Κυριακή	Παραμόνου καὶ Φιλομένου μαρτύρων
30	Δευτέρα	† Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου Ἀποστόλου

ΜΑΙΜΑΚΤΗΡΙΩΝ

Ἀττικὸς μῆν

13 Νοεμβρίου — 11 Δεκεμβρίου

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Τοξότην.

Ἡλίου ἀνατολὴ καὶ δύσις

ἡμέρα	ἄν.	δύσις
1	6.54	5.23
5	6.58	5.19
10	7.4	5.15
15	7.9	5.11
20	7.14	5.8
25	7.20	5.5
30	7.24	5.4

Σελήνης φάσεις

6	τελ. τέταρτον
14	Νέα Σελήνη
22	πρ. τέταρτον
28	Πανσέληνος

Ὡρα Ἀνατολικῆς Εὐρώπης

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ὄνόματα τοῦ Νοεμβρίου:

Σποριάς, Ἀγιαντριάς, Ταξιάρχης, Ἀϊφιλιπιάτης, Παχνιστής.

Ῥητὰ τοῦ Νοεμβρίου:

Τὸ Νοέμβρη καὶ Δεκέβρη φύτευε καταβολάδες.
— Ὁ φτωχὸς δ Φίλιππος
στὸ χωράφι ἀπόκρευε.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1	Τρίτη	Ναούμ τοῦ προφήτου
2	Τετάρτη	Ἄββακούμ τοῦ προφήτου
3	Πέμπτη	Σοφονίου τοῦ προφήτου
4	Παρασκευὴ	† Βαρβάρας μεγαλομάρτ., Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ
5	Σάββατον	† Σάββα τοῦ Ἁγιασμένου
6	Κυριακὴ	† Νικολάου ἐπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας τοῦ θαυμ.
7	Δευτέρα	Ἄμβροσιου ἐπισκόπου Μεδιολάνων
8	Τρίτη	Παταπίου τοῦ δούλου
9	Τετάρτη	† Ἡ Σύλλημις τῆς ἁγίας Ἄννης
10	Πέμπτη	Μηνᾶ, Ἑρμογένους, Εὐγράφου μαρτύρων
11	Παρασκευὴ	Δανιὴλ τοῦ Στυλίτου
12	Σάββατον	† Σπυρίδωνος τοῦ θαυματουργοῦ
13	Κυριακὴ	Εὐστρατίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτύρων
14	Δευτέρα	Θύρσου, Καλλιπικου καὶ Φιλήμονος μαρτύρων
15	Τρίτη	Ἐλευθερίου ἱερομάρτυρος
16	Τετάρτη	Ἄγγαλου προφήτου καὶ Θεοφανοῦς βασιλίσσης
17	Πέμπτη	Δανιὴλ πρ. Ἀνανίου, Ἄξαριου, Μισαήλ, Διονυσίου Ἀγ.
18	Παρασκευὴ	Σεβαστιανοῦ μάρτυρος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ
19	Σάββατον	Βονιφατίου μάρτυρος
20	Κυριακὴ	Ἰγνατίου μάρτυρος
21	Δευτέρα	Ἰουλιανῆς μάρτυρος
22	Τρίτη	Ἀναστασίας τῆς φαρμακολυτρίας
23	Τετάρτη	Τῶν Ἁγίων δέκα μαρτύρων
24	Πέμπτη	Παραμονὴ Χριστουγέννων. Εὐγενίας δαιομάρτυρος
25	Παρασκευὴ	† Ἡ ΚΑΤΑ ΣΑΡΚΑ ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
26	Σάββατον	† Ἡ Σύναξις τῆς Θεοτόκου
27	Κυριακὴ	Στεφάνου πρωτομάρτ., Θεοδώρου τοῦ γραπτοῦ
28	Δευτέρα	Τῶν ἐν Νικομηδείᾳ δισημύρων μαρτύρων
29	Τρίτη	Τῶν ἐν Βηθλεέμ 14 χιλ. νηπίων
30	Τετάρτη	Ἄνυσιας τῆς δαιομάρτυρος
31	Πέμπτη	Μελάνης τῆς δούλας

ΠΟΣΕΙΔΕΩΝ

Ἄττικὸς μῆν

12 Δεκεμβρίου — 10 Ἰανουαρίου

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Αἰγόκερον.

Ἡλίου ἀνατολὴ καὶ δύσις

Σελήνης φάσεις

1	ἀν.	7.25	δύσ.	5.4
5	•	7.29	•	5.3
10	•	7.33	•	5.4
15	•	7.37	•	5.5
20	•	7.41	•	5.7
25	•	7.42	•	5.9
31	•	7.44	•	5.14

5	τελ. τέταρτον
14	Νέα Σελήνη
21	πρ. τέταρτον
28	Πανσέληνος

Ὁρα Ἀνατολικῆς Εὐρώπης

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ὄνόματα τοῦ Δεκεμβρίου:

Χριστουγεννάς, Χριστουγεννάρης, Χριστιανάρης, Αἰνικόλας, Χαμένος.

Ῥητὰ τοῦ Δεκεμβρίου:

- Γύρω γύρω τοῦ Χριστοῦ ἡ κορφή τοῦ χειμωνιοῦ.
- Ἄν πρωΐμισσῇ ἡ μυγδαλιὰ καὶ ἀνθίσῃ τὸ Δεκέβρη, βαρὺς Χειμῶνας καὶ ὄχιμος θὰ νῶσθῃ νὰ μᾶς εὖρη.
- Χειμωνιάτικη γέννα, καλοκαιρινὴ χαρά.
- Βαρβάρα βαρβαρώνει, Σάββας σαβανώνει, Αἰνικόλας παραχώνει.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ

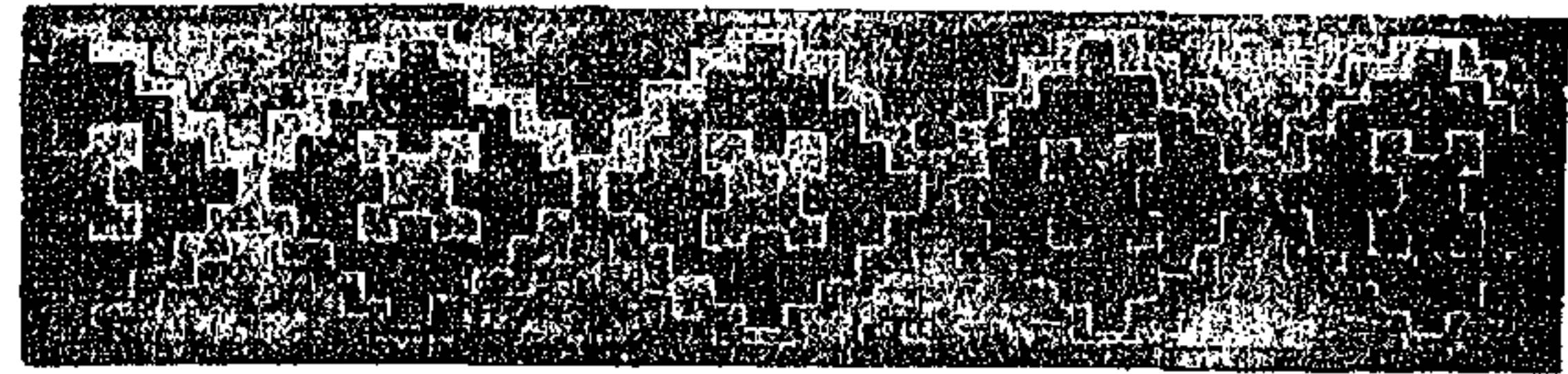
Μιά περασμένη ἀρχιχροιά κρατῶ στή θύμησή μου,
—κρυφή εἶτανε ἡ ἀγάπη μας, γραμμένη ἀπό τή Μοῖρα—
κι ὅ,τι δικό Σου ἀτίμητο μοῦ χάρισες, τὸ πῆρα
μέσ στήν ψυχή μου.

Καί τῶν ματιῶν Σου τᾶγιο φῶς, τοῦ νοῦ Σου τὰ στολίδια,
κι ὅσα φιλιὰ μοῦ χάρισες, ἀξέχαστα φιλιὰ Σου,
καί μέσα στήν ἀθάνατη τοῦ ἔρωτα ἀγκαλιὰ Σου
τόσα παιχνίδια!

Σήμερα στὸ παράθυρο χτυποῦσε ἓνα σπουργίτι,
πού τὸ κυνήγησε ὁ βοριάς τὸ πάγωσαν τὰ χιόνια,
κ' ἤρθε στὸ σπίτι.

Ἔτσι κ' ἐμένα μ' ἔξωσαν τῆς μοναξιάς τὰ χρόνια.
Ἄχ! πότε πάλι ἡ πρόσχαρη, παλιὰ πρωτοχροιά μας,
θᾶρθη κοντά μας.

ΔΗΜ. ΓΡ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ

ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Η ΕΔΑΦΟΛΟΓΙΑ

νας ἀπὸ τοὺς κλάδους τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν
πού ἔλαβε τελευταίως μεγίστην ἀνάπτυξιν καὶ ἔφθασε
σχεδὸν τὰ ὅρια αὐτοτελοῦς ἐπιστήμης, εἶναι ὁ τῆς
Ἑδαφολογίας.

Ποῖον τὸ περιεχόμενον τῆς γνώσεως αὐτῆς, θ' ἀνα-
πτύξω μὲ τὸ παρὸν συνοπτικὸν δημοσίευμα. Ὁ ὅρος
« ἔδαφολογία » τὸ ὑποδηλώνει βέβαια· δὲν εἶναι ἐν τού-
τοις καὶ γενικῶς παραδεδεγμένος¹ ὁ ὅρος αὐτός, ἀφοῦ φέ-
ρεται καὶ ὡς πεδολογία καὶ ὡς Ἀγρογεωλογία ἢ νεαρὰ
αὐτὴ ἐπιστήμη, δεῖγμα καὶ τοῦτο τῆς μικρᾶς τῆς ἡλικίας,
ὅπως θὰ ἴδωμεν παρακατιόντες.

Τὸ ἔδαφος τὸ ὁποῖον φέρει τὸν φυτικὸν κόσμον, τὸν
αὐτοφυᾶ καὶ τὸν ἐκ καλλιεργείας, εἶναι ποικίλων κατηγο-
ριῶν, διαφόρων ποιότητων: ἀμμῶδες, πετρῶδες, πηλῶδες
—ἀσβεστολιθικόν, γρανιτικόν, ἀργιλλικόν—ἐπικλινές ἢ ὀρι-
ζόντιον, κατακλυζόμενον ἀπὸ τὸ νερὸ ἢ ἀμέσως ξηραϊνόμε-
νον, ἐκτεθειμένον εἰς τὸν ἥλιον καὶ τοὺς ἀνέμους, περιέχον
κατάλοιπα φυτικῆς βλαστήσεως πολλὰ ἢ ὀλίγα, συμπαγές ἢ
βλωτὸν κλ. κλ. Ἀνάλογος δὲ πρὸς τὴν ποιότητά του εἶναι

¹ Ὁ ὅρος ἔδαφολογία ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ γαλλικὸν Science des Sols καὶ τὸ γερμανικὸν Bodenkunde· ἀντιστοίχως θὰ ἐλέγαμεν καὶ ἔδαφογνωσία. Ὁ ὅρος πεδολογία δόκιμος βέβαια, εἶναι πάντως προωρισμένος νὰ γεννᾷ τὴν σύγχυσιν πρὸς ἄλλον νέον ἐπίσης κλάδον τῆς γνώσεως, τὴν παιδολογίαν.

ἡ ἀξία του διὰ τὰς διαφόρους καλλιεργείας, ἡ ἀπόδοσις του διὰ τὸν ἔπ' αὐτοῦ πονοῦντα γεωργόν. Ἄλλο ἔδαφος εἶναι κατάλληλον διὰ τὰ δημητριακά, ἄλλο διὰ τὰ κηπουρικά ἢ τὴν δενδροκομίαν, τὸν καπνὸν ἢ τὸν βάμβακα κλπ. κλπ. Ὑπάρχουν ἔδαφη ἀποδίδοντα πλούσιον τὸν καρπὸν, ἄλλα μέτρια καὶ ἄλλα ἄγωνα ὑπάρχουν ἀκόμη ἔδαφη τὰ ὅποια καλλιετερεύουν μὲ μικρὰν προσπάθειαν καὶ ἄλλα ποὺ μένουν στείρα, ἀτίθασσα πρὸς πᾶσαν ἑξωτερικὴν ἐπίδρασιν.

Ὁ ἄνθρωπος ἐγνώρισε τὰς διαφορὰς αὐτάς, εὐθὺς μὲ τὰ πρῶτα βήματά του πρὸς τὸν πολιτισμὸν, ἅμια ὡς ἐπεχείρησε νὰ καλλιεργήσῃ χρήσιμα φυτικά εἶδη. Καὶ μὲ τὴν παρατήρησιν ὡς ὁδηγόν, ἐδημιούργησε τὴν πείραν, βοιωθὸν πολύτιμον. Ἀπὸ τὰς πρῶτας κατακτήσεις του εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ ἐστάθη βέβαια ἡ ἐννοια τῆς ἀγροναπαύσεως, τῆς βαθείας ἀρόσεως, τῆς διὰ κόπρου λιπάνσεως κλ. κλ. γνώσεις ποὺ μέχρι πρὸ χρόνου ὄχι μακροῦ, ἦσαν αἱ μόναι σχετικαὶ διὰ τοὺς πρακτικούς, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἐπιστήμονας.

Ἐν τούτοις τὰ συμπεράσματα τῆς πείρας ἔχουν ἀξίαν ἀτομικὴν, περιορίζονται εἰς ἐκεῖνον ποὺ τὴν μορφώνει καὶ ἀκτινοβολοῦν εἰς μικρὸν κύκλον γύρω, μολονότι ἡ λαϊκὴ σοφία ἔγνω νὰ τὰ ἀποκρυσταλλώσῃ εἰς εὐκολομνημονεύτους στίχους ἢ καὶ παροιμίας. Ἐπιηρεασμένα ἄλλως τε ἀπὸ τοπικοὺς παράγοντας, δὲν ἔχουν γενικότητα. Ἡ ἔλλογος καὶ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα εἰς τὰ ζητήματα τῆς βλαστήσεως ἐν γένει καὶ τῆς καλλιεργείας εἰδικώτερον, δὲν ἐστάθη δυνατὴ παρὰ μόνον ἀπὸ ἐνός, ἐνός καὶ ἡμίσεως αἰῶνος, ὅταν ἐγεννήθη ἡ χημεία, ἐθεμελιώθη ἡ βιολογία καὶ προώδυσαν ἐν γένει αἱ περὶ τὴν φύσιν ἐπιστῆμαι.

Τότε ἤρχισαν νὰ διευκρινίζονται τὰ τῆς διατροφῆς τῶν φυτῶν καὶ ὁ χημισμὸς τῆς ἀφομοιώσεως μέσα εἰς τὸ φυτικὸν σῶμα, τότε καθωρίσθησαν τ' ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν στοιχεῖα καὶ ἐπεκυρώθη ἡ ἀπὸ τῆς πείρας βεβαιωμένη ἀξία τῆς λιπάνσεως. Καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐθεμελιώθη ἡ ἔρευνα ἢ ἐπιστημονικὴ, μάλιστα εἰς τοὺς τόπους τῆς μεγάλης καλλιεργείας, ὅπως εἶναι ἡ Ρωσσία μὲ τοὺς ἀχανεῖς της κάμπους καὶ αἱ Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς,

μὲ τὰς παρθέτους ἐκτάσεις καὶ τὴν μηχανικὴν καλλιέργειαν. Ἐλευταῖον δὲ ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Πολέμου καὶ ἐφεξῆς, τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν σπουδὴν τοῦ ἔδαφους κινεῖται γενικὸν παντοῦ· διότι ὅλα τὰ Ἕθνη, ὅλα τὰ Κράτη, βλέπουν τὴν ἀνάγκην νὰ εἶναι αὐτάρκη διὰ πάσας τὰς ἀνάγκας, νὰ εἶναι χειραφετημένα ἀπὸ προμηθείας ἔξω τῶν συνόρων των, ἐνῶ ζητοῦν καὶ νὰ περιορίσουν τὴν ἀνεργίαν καὶ νὰ κρατήσουν τὸ πλεόνασμα τοῦ πληθυσμοῦ των ἢ δὲ γεωργία μὲ τὴν στενῶς πρὸς αὐτὴν συνδεομένην κτηνοτροφίαν καὶ τὰς συναφεῖς βιομηχανίας, φαίνονται ἱκαναὶ νὰ ἱκανοποιήσουν τὰς ἀνάγκας ποὺ προανέφερα.

Ἔτσι πυκνώνονται ὁλονὲν αἱ τάξεις τῶν ἐρευνητῶν, δημιουργοῦνται ἐργαστήρια ἐρευνῶν, ἀυξάνονται αἱ εἰδικαὶ ἐκδόσεις βιβλίων καὶ περιοδικῶν· χάρται συντάσσονται, συνέδρια διεθνῆ συγκροτοῦνται, πᾶσα δὲ τῶν συναφῶν ἐπιστημῶν πρόοδος χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς γνώσεως τοῦ ἔδαφους, τῆς ἔδαφολογίας.

Ἄς ρίψωμεν λοιπὸν ἓνα βλέμμα εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ νέου αὐτοῦ ἐπιστημονικοῦ κεφαλαίου· ἄς ἴδωμεν τί εἶναι τὸ ἔδαφος, πῶς γεννᾶται, ποῖα τὰ συστατικά του, πῶς βοηθεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φυτοῦ· καὶ ἀκόμη πῶς ἐλέγχωμεν τὴν ποιότητά του, τὰς ἰδιότητάς του· καὶ πῶς ἠμποροῦμεν νὰ τροποποιήσωμεν αὐτὰς κατὰ τὸ ὑφελιμώτερον. Ἔτσι θὰ εἴμεθα ὅπωςδήποτε ἱκανοὶ νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἔδαφολογίαν, ὡς τὴν ἐπιστήμην ἢ ὁποῖα ἐρευνᾷ τὸ ἔδαφος, τὰς ἀλλοιώσεις τὰς ὁποίας τοῦτο ὑφίσταται διὰ τῆς ἐπενεργείας τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς ἐπιδράσεις τὰς ὁποίας ἐπὶ τῆς βλαστήσεως ἀσκει διὰ τῶν ἰδιοτήτων του.

Ἐνώσεις ἀπαραίτητοι διὰ τὸν ἔδαφολογοῦντα, εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον βέβαια ἡ τῆς φυτολογίας καθόλου· διότι αὐτὴ διδάσκει πῶς τὸ φυτὸν ζῆ καὶ ἀναπτύσσεται, ἀλλὰ καὶ τινων τροφῶν ἔχει ἀνάγκην, ὑπὸ τίνας δὲ συνθήκας ἀυξάνεται καὶ καρποφορεῖ καὶ πολλαπλασιάζεται. Ἀλλὰ τὸ ἔδαφος γεννᾶται ἀπὸ τὰ συγκροτοῦντα τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ὕλικά, τοῦτέστι τὰ πετρώματα καὶ τὰ ὄρυκτά των·

γεννᾶται ἐξ αὐτῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δυνάμεων αἱ ὁποῖαι ἐνεργοῦν ἐπὶ τῆς γῆς· τὸ κλίμα μεταξύ ἄλλων εἶναι παράγων κύριος. Ὅλα δὲ τελοῦνται σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημείας. Ὡστε καὶ εἰς τὴν Ὁρυκτολογία καὶ τὴν Πετρογραφίαν καὶ γενικώτερα τὴν Γεωλογία ἔχει νὰ προσφύγῃ ὁ ἔδαφολόγος· καὶ τῆς Χημείας πρέπει νὰ εἶναι κάτοχος καὶ τοὺς νόμους τῆς Φυσικῆς ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ καὶ τῆς κοινῆς μεταξύ τῶν δύο ἐπιστημῶν, νεωτάτης ἀδελφῆς των, τῆς Φυσικοχημείας πρέπει νὰ εἶναι ἐνήμερος.

Γενικῶς θεωροῦμεν ὡς ἔδαφος τὸ ἐξώτατον στρώμα τῆς λιθοσφαιράς, αὐτὸ τὸ ὁποῖον φέρει τὸν ὀργανικὸν κόσμον καὶ στηρίζει τὰ ἀνθρώπινα ἔργα. Ἀλλὰ εἰδικώτερον εἰς τὸν κύκλον εἰς τὸν ὁποῖον κινούμεθα, ἔδαφος εἶναι τὸ ἐξώτατον καὶ ἐξ ἀποσαθρώσεως τῶν πετρωμάτων προερχόμενον στρώμα τῆς στερεᾶς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἐφ' ὅσον εἶναι ἱκανὸν νὰ συντηρῇ ἀνωτέρων φυτῶν τὴν βλάστησιν. Διότι ἔχομεν καὶ μέρη τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς μόλις ἱκανὰ νὰ διαθρέψουν φυτικούς ὀργανισμούς τῆς κατωτάτης στάθμης, ὡς εἶναι τὰ βρῦα καὶ οἱ λειχήνες, πὺ βλαστάνουν ἐπάνω εἰς γυμνὰ πετρώματα, εἰς τὰς βραχώδεις κορυφὰς τῶν ὄρεων, εἰς τὰ ἀποθέματα τῶν παγετώνων κ.τ.τ.

Εἰς τὴν γενικὴν περὶ τοῦ ἔδαφους ἀντίληψιν, δίδομεν εἰς αὐτὸ ἀπροσδιόριστον βάθος· διότι μέσα εἰς αὐτὸ ἀνοίγομεν τὰ βαθέα θεμέλια μεγάλων ἔργων, τὰ φρέατα διὰ τὴν ὑδρευσιν, τὰς σιδηροδρομικὰς σήραγγας, τὰ μεταλλευτικὰ ὀρύγματα. Διὰ τὸν ἔδαφολόγον ὅμως τὸ ἔδαφος ἔχει βάθος μέχρι δύο μέτρων, ὅσον διαπερᾶται ἀπὸ τὰς ρίζας καὶ ἐπηρεάζει τὴν διατροφήν τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας φυτικῶν εἰδῶν.

Διακρίνομεν δὲ εἰς αὐτὸ τρεῖς στιβάδας· τὸ ἀνώτατον ἔδαφος, τὸ μέσον καὶ τὸ ὑπέδαφος· τὸ ἀνώτατον ἔχει μικρὸν πάχος, σκοτεινὸν χρῶμα· περιέχει τὰ κατάλοιπα τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν καὶ τὰ ἀνόργανα συστατικὰ τῶν πετρω-

μάτων, ὅλα ἐν ἀποσαθρώσει· παρουσιάζεται δὲ συνήθως κατακεκομμένον εἰς βῶλους. Τὸ μέσον ἔδαφος ἔχει μεγαλύτερον πάχος καὶ ἀνοικτότερον χρῶμα, πολὺ ὀλιγώτερα κατάλοιπα ὀργανικῶν οὐσιῶν καὶ τὰ συστατικὰ τῶν πετρωμάτων ἐν μέρει ἀποσαθρωμένα, ἐν μέρει δὲ ὄχι. Τὸ ὑπέδαφος τέλος στερεῖται παντελῶς ὀργανικῶν καταλοίπων καὶ ἔχει ἀναποσάθρωτα ὅλα τὰ ὄρυκτὰ συστατικὰ· εἶναι σκληρὸν καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀποθήκην ὄρυκτῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας βλαστανόντων εἰδῶν. Μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ μέσου ἔδαφους σχηματίζεται ἐνίοτε μικροῦ πάχους σκληρὸν στρώμα, ὃ λεγόμενος τοπόλιθος (Ortsstein) ἓνα εἶδος ψαμμίτου, μὲ τοὺς κόκκους τῆς ἄμμου συγκεκολλημένους συχνότατα ἀπὸ χαῦμον. Εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν παρουσιάζονται καὶ ἀλατοῦχοι ἀποθέσεις εἰς ἔδαφη τὰ ὁποῖα διαποτίζουν εὐκόλως ἐξατμιζόμενα διαλύσεις ἀλάτων. Αἱ ἀποθέσεις αὐταὶ εἶναι σκληραὶ· διακόπτουν τὴν συγκοινωνίαν τοῦ μέσου ἔδαφους μὲ τὸ ὑπέδαφος· δυσχεραίνουν τὴν κατείσδυσιν τῶν ριζῶν καὶ μὲ δύο λέξεις βλάπτουν τὴν καλλιέργειαν (ἀλατοῦχα ἔδαφη). Θὰ ὁμιλήσω περὶ αὐτῶν κατωτέρω.

Τὸ ἔδαφος γεννᾶται, ὡς εἶπομεν, ἀπὸ τὴν σάθρωσιν τῶν πετρωμάτων. Αἴτια φυσικὰ καὶ χημικὰ κατακόπτουν τὰ πετρώματα, τὰ κατακερματίζουν, τὰ ἀποσυνθέτουν. Αἱ ἐναλλαγαὶ τῆς θερμοκρασίας, μὲ τὰς συστολὰς καὶ διαστολὰς πὺ προκαλοῦν, τὰ θρυμματίζουν· ὃ παγετὸς συμπληρώνει τὸ κακόν. Τὰ νερὰ τῶν βροχῶν συμπληρώνουν τὴν φθοράν, ὄχι μόνον, ἀλλὰ καὶ προκαλοῦν τὴν μετατόπισιν τῶν προϊόντων τῆς ἀποτριβῆς ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς στάθμας πρὸς τὰς χαμηλοτέρας, ὅπου καὶ τὰ ἀποθέτουν. Μὲ αὐτὰ ἐπικαλύπτουν τὰς κοιλάδας καὶ πεδιάδας καὶ δημιουργοῦν τὰς προσχώσεις, αἱ ὁποῖαι παρέχουν κατ' ἐξοχὴν τὸ καλλιεργούμενον ἔδαφος.

Ἐπιταχύνοντες νερὸ καὶ ἀήρ, ὃ ἀτμοσφαιρικός, προκαλοῦν χημικὰς δράσεις, αἱ ὁποῖαι διασκοῦν καὶ αὐτὰ τὰ στερεὰ ὑλικά τῶν πετρωμάτων καὶ ἀλλοιώνουν τὴν σύστασιν, γεννοῦν νέα σώματα· ἄλατα κλεισμένα ἐντὸς τῶν ὄρυκτῶν συ-

στατικῶν τῶν πετρωμάτων, τὰ ἐλευθερώνουν καὶ τὰ φέρουν εἰς τὴν μορφήν διαλύσεως, τὰ καθιστοῦν ἄρα εὐκόλως ἀπορροφητὰ ἀπὸ τὸν φυτικὸν ὄργανισμὸν κλ. κλ. Καὶ ἀπὸ ὅλας αὐτὰς τὰς δράσεις αἱ ὁποῖαι διέρχονται φάσεις ποικίλας, γεννᾶται τὸ ἐπικάλυμμα τῆς ἐπιφανείας τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν ἔδαφος.

Εὐθὺς δὲ ὡς γεννηθῆ καὶ καθ' ὃν χρόνον σχηματίζεται, ἡ φύσις τοῦ δίδει καὶ τὸν ἐνόργανον κόσμον ποὺ τὸ κατοικεῖ. Μικρόβια, φυτὰ καὶ ζῶα, σπόρια μυκήτων καὶ βακτηρίων, σπέρματα φυτῶν καὶ κατόπιν ἔντομα, σκώληκες, ἀσπάλακες, εὐρίσκουν εἰς αὐτὸ καταφύγιον καὶ ἐκκολάπτονται, βλαστάνουν, ἀναπτύσσονται καὶ τελοῦν τὸν βιολογικὸν τοῦς κύκλον· εἶναι τὰ περιληπτικῶς χαρακτηριζόμενα μὲ τὸν ὄρον *γεωβιοῦντα* (*geobionten*). Ζοῦν, γεννοῦν ἀπογόνους, πολλαπλασιάζονται, ἀποθνήσκουν, ἀφήνοντα εἰς τὸ ἔδαφος μαζὶ μὲ τὰ θνήσκοντα φυτὰ, κατάλοιπον τοῦ ὄργανισμοῦ τῶν ἕνα σύμφυρμα ὄργανικῶν οὐσιῶν, αὐτὸ ποὺ ὀνομάζομεν *χοῦμον*¹.

Ἔτσι τὸ ἔδαφος ἀποτελεῖται ἀπὸ οὐσίας ἀνοργάνους καὶ ὄργανικὰς, ἀπὸ θρύμματα τῶν πετρωμάτων, ἀπὸ ὄργανισμοῦς ἐν ἀποσυνθέσει καὶ ἄλλους ζῶντας, ἐνῶ κυκλοφορεῖ μέσα τῶν ὕδωρ καὶ ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ, διαλύσεις ἀλάτων καὶ ἀνθρακικὸν ὀξύ, ὅλα ἐν συνεχεῖ ἐναλλαγῇ καὶ ἐξελίξει, ὡς ἐκ τῶν ἀδιαλείπτως τελουμένων φυσικῶν, χημικῶν καὶ βιολογικῶν δράσεων. *Θὰ ἦτο δὲ ἀντικρὺς ἀντίθετον*

πρὸς τὴν πραγματικότητα ἂν ἐθεωροῦμεν τὸ ἔδαφος ὡς ἔχον συντετελεσμένην καὶ παγίαν μορφήν.

Ὅλα αὐτὰ τὰ συστατικά πρέπει νὰ τὰ γνωρίζη καὶ τὰ ἔχη ὑπ' ὄψει τοῦ ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὸ ἔδαφος, διὰ νὰ ἡμπορῆ ἀναλόγως νὰ ρυθμίζη τὴν ἐργασίαν του, νὰ ἐκλέγη τὰς καλλιεργείας, νὰ προβαίνη εἰς τὰς δυνατὰς διορθώσεις κλ. κλ. Δι' αὐτὸ καὶ ὀφείλει ὁ ἔδαφολόγος νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὰ προσδιορίζη. Ἡ δὲ ἐπιστήμη τοῦ παρέχει πρὸς τοῦτο τὰ μέσα διὰ μεθόδων καὶ ἐργαλείων εἰδικῶν καὶ ἀπλῶν.

Μία πρώτη ἔρευνα στρέφεται εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς μηχανικῆς συστάσεως τοῦ ἔδαφους· αὐτὸς δίδει τὸ ποσοστὸν τῶν λίθων, ἄμμου ἀδρᾶς, ἄμμου λεπτῆς, ἰλύος, πηλοῦ (παιπάλης). Σχετικὸς εἶναι ὁ προσδιορισμὸς τῆς ὑγρασίας ποὺ συγκρατεῖται μέσα εἰς τὸ ἔδαφος· ἡ εὐρεσις τῶν πόρων ποὺ τὸ διαπεροῦν, τῶν κενῶν ποὺ παρουσιάζει διὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ νεροῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀέρος, καὶ προκαλοῦν εὐκολον ἢ δύσκολον τὸ πότισμα καὶ τὸν ἀερισμὸν του.

Ἐνδείκνυται ἔπειτα ἡ χημικὴ ἐξέτασις, ἡ ὁποία δίδει τὴν ἑκατοστιαίαν σύνθεσιν τοῦ χόματος εἰς ἀνόργανα συστατικά, ἀλλὰ καὶ εἰς ὄργανικὰς οὐσίας καὶ δὴ τὸν χοῦμον. Καὶ ὁ ἐνόργανος κόσμος ποὺ τὸ κατοικεῖ, δὲν πρέπει νὰ παραβλέπεται, τὰ μικρόβια δηλαδὴ καὶ οἱ ἄλλοι ὄργανισμοί. Ἐπιβάλλεται τέλος ἡ ἐξακρίβωσις τῆς ἀντιδράσεως τοῦ ἔδαφους, ἡ ἐξακρίβωσις δηλαδὴ τοῦ ἂν ἐπικρατοῦν εἰς αὐτὸ τὰ βασικά σώματα, ἄλατα κλ. ἢ τὰ ὄξινα· διότι καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἐξαρτᾶται πολὺ ἡ ἱκανότης τοῦ ἔδαφους εἰς τὴν διατροφὴν ὄρισμένων καλλιεργειῶν, ὁ βαθμὸς τῆς ἀποδόσεώς των εἰς αὐτάς.

Πρέπει νὰ σημειωθῆ ἀμέσως, ὅτι ἡ γενικὴ χημικὴ ἀνάλυσις δὲν ἔχει ἀπόλυτον ἀξίαν διὰ τὸν ἔδαφολόγον. Διότι δὲν ἀρκεῖ νὰ περιέχη τὸ ἔδαφος μεταξὺ τῶν συστατικῶν του χρησίμους οὐσίας ὡς εἶναι π.χ. τὸ κάλιον, διὰ νὰ εἶναι καλὸν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἱκανότητός του διὰ τὰς ἀναλόγους καλλιεργείας· πρέπει καὶ νὰ τὸ ἔχη εἰς κατάστασιν ἀφομοιώσιμον. Ὑπάρχουν περιπτώσεις καθ' ἃς τὸ χημικόν

¹ Μὲ τὴν λέξιν *χοῦμος* ἀποδίδω τὸν διεθνῆ ὄρον *humus* ποὺ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν ἑλληνικώτατον χυμὸν. Ἄν μεταχειρισθῶμεν τὴν λέξιν αὐτὴν ἀμετάβλητον, θὰ περιπέσωμεν εἰς σύγχυσιν. Θὰ ἡμπορούσαμεν ἴσως νὰ τὴν ἀποδώσωμεν μὲ τὸ «*γεωχυμὸς*». Ἐν τούτοις ὁ ὄρος καὶ τὰ παράγωγά του (*χουμῶδες* ἔδαφος, *χουμικαὶ* οὐσίαι κλ. κλ.) εἰσηλθόν πλέον εἰς τὴν γλῶσσάν μας· θὰ εἶναι δύσκολον νὰ τὸν ἐκβάλωμεν· πρέπει νὰ τὸν δεχθῶμεν, ὅσον καὶ ἂν εἶναι σόλοικον νὰ παραλαμβάνωμεν λέξιν ἑλληνικὴν παρηλλαγμένην ἀπὸ τοὺς ξένους. Τινὲς τῶν παρ' ἡμῶν τὸν ἀποδίδουν ὡς *χουμάς* (ἢ *χουμάς*, τῆς *χουμάδος*). Ἀλλὰ διατὶ νὰ προτιμήσωμεν σήμερον τὸ τριτόκλητον;

αὐτὸ στοιχεῖον εἶναι τόσον στενὰ συνδεδεμένον πρὸς τὰ ἄλλα τοῦ πετρώματος συστατικά, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀπορρόφησις του ἀπὸ τὸν φυτικὸν ὄργανισμὸν. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τὸν φωσφόρον καὶ τὰς ἐνώσεις τοῦ ἄζώτου κλ. Διὰ τοῦτο ἄλλαι δοκιμαὶ εἶναι μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαι ἀπὸ τὴν γενικὴν χημικὴν ἀνάλυσιν· δοκιμαὶ πρακτικαί, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς σκοπιμώτεραι. Καὶ δὴ ζητοῦμεν ἀπὸ αὐτὸ τοῦτο τὸ φυτόν, νὰ μᾶς ὀρίσῃ τὸ ποσὸν τοῦ ἐπιζητουμένου ἀερομοιωσίμου συστατικοῦ¹.

Διευκρινίζων καὶ συμπληρώνων ὅσα περὶ τῶν διαφόρων συστατικῶν τοῦ ἔδαφους ἀνέφερα προηγουμένως, προσθέτω τὰ ἀκόλουθα:

Ὡς πρὸς τὴν *μηχανικὴν* ἢ ὅπως ἄλλως λέγομεν, τὴν *κοκκομετρικὴν σύστασιν*: θεωροῦμεν ὡς λιθάρια θραύσματα τῶν πετρωμάτων διαμέτρου μεγαλειτέρας τῶν δύο χιλιοστῶν τοῦ μέτρου (2 mm). Κόκκους μὲ διάμετρον δύο μέχρις ἑνὸς δεκάτου τοῦ χιλιοστοῦ ($2 - 0,1 \text{ mm}$) θεωροῦμεν

ὡς ἄμμον ἄδραν· κόκκους δὲ ἑνὸς δεκάτου μέχρις ἡμίσεως δεκάτου τοῦ χιλιοστοῦ, ὡς ἄμμον λεπτήν ($0,1 - 0,05 \text{ mm}$). Κόκκους διαμέτρου ἡμίσεως μέχρις ἑνὸς ἑκατοστοῦ ($0,05 - 0,01 \text{ mm}$) χαρακτηρίζομεν ὡς *παιπάλην* καὶ τοὺς ἔτι λεπτότερους ὡς ἰλὺν. Τὸ ποσὸν τῶν λιθαρίων προσδιορίζομεν εὐκόλως συγκρατοῦντες αὐτὰ εἰς κόσκινον μὲ ὄπας δύο χιλιοστῶν. Διὰ τὰς ἄλλας τέσσαρας κατηγορίας, τὸ κοσκίνισμα δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ δώσῃ τὸν χωρισμὸν τὸν προκαλοῦμεν διὰ τῆς ταχύτητος τῆς καθιζήσεως τοῦ μίγματος, φερομένου εἰς τὸ ὕδωρ. Μεταχειριζόμεθα πρὸς τοῦτο κυλίνδρους ὑαλίνοὺς ἀπλοῦς, γεμάτους μὲ νερὸ ἠρεμοῦν (συσκευαὶ καθιζήσεως Atterberg κλ.) ἢ σειρὰν συγκοινωνούντων καὶ διαφόρου διαμέτρου δοχείων, μέσῳ τῶν ὁποίων κυκλοφορεῖ τὸ νερὸν μὲ ταχύτητα μεταβαλλομένην (συσκευὴ ἐκπύσεως Kopecky κ. ἄ.).

Θεωροῦμεν δὲ ὡς ἀργιλλώδη τὰ ἔδαφη τὰ ὁποῖα ἔχουν πλέον ἢ 50% ἰλὺν, πηλώδη ὅσα ἔχουν μέχρις 20% ἄμμώδη ὅσα ἔχουν ὀλιγώτερον τῶν 20%.

Ὁ προσδιορισμὸς τῆς ὑγρασίας καὶ τῶν πόρων γίνεται μὲ ἐπανειλημμένας ζυγίσεις ἑνὸς ὠρισμένου ὄγκου ἐν φυσικῇ καταστάσει, μετὰ ξήρανσιν καὶ μετὰ τελείαν διαβροχὴν. Καλὸν εἶναι νὰ ἔχη τὸ ἔδαφος 8-20% κενά.

Τὸ μέγεθος τῶν συστατικῶν καὶ ὁ τρόπος συνδέσεώς των πρὸς ἄλληλα ὀρίζουν ὅ,τι ὀνομάζομεν *ἰστόν*. Οὕτω ἔχομεν ἰστόν πορώδη, βλωτόν, συμπαγῆ· ἔδαφος διηθητόν, ἀδιάπεραστον, ἄμμῶδες, γλοιῶδες κλ. κλ.

Ὡς πρὸς τὴν χημικὴν σύστασιν πολλὴ προσοχὴ δίδεται εἰς τὴν παρουσίαν τῆς ἀσβέστου, ἢ ὁποῖα εἶναι συστατικὸν πολῦτιμον. Εἶναι δύσκολον νὰ δώσω ἔδῳ τὸν ῥόλον τὸν ὁποῖον παίζει αὐτὸ τὸ εἶδος, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε κατὰ κανόνα δὲν λείπει εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ἔδαφη· ἄλλοῦ ἀναζητεῖται μὲ πολλὴν προσοχὴν καὶ ὅταν λείπη, προσπάθειαι καταβάλλονται σημαντικαί, ὅπως δοθῇ εἰς τὸ καλλιεργούμενον ἔδαφος. Αἱ μέθοδοι τοῦ προσδιορισμοῦ της ἀνήκουν εἰς τὴν χημείαν· δὲν ἔχουν θέσιν εἰς τὸ παρὸν δημοσίευμα, ὅπως

¹ Πρὸς τοῦτο σπεύρομεν εἰς ἓν δοχεῖον, περιέχον ὠρισμένον ποσὸν χώματος, ὠρισμένους κόκκους βρώμης· ποτίζομεν κανονικά, διατηροῦμεν εἰς θερμοκρασίαν κανονικὴν, ἐν γένει δὲ προσπαθοῦμεν ὥστε αἱ γενικαὶ βλαστητικαὶ συνθῆκαι νὰ εἶναι πάντοτε αἱ ἴδιαι· ὅταν δὲ τὰ φυτάρια ποὺ θὰ γεννηθοῦν λάβουν ὄλην τὴν δυνατὴν ἀνάπτυξιν, ἐξετάζομεν εἰς αὐτὰ διὰ τῶν ἐκ τῆς χημείας γνωστῶν μεθόδων, τὴν ἀπερρόφησιν καὶ βλέπομεν ὅτι ἀπερρόφησαν διάφορα ποσὰ τῶν ὑπὸ ἔρευναν συστατικῶν εἰς τὰ διάφορα τῶν χωμάτων εἶδη (μέθοδος Neubauer). Ἄν ταῦτα εἶναι ἱκανοποιητικά, ἔχει καλῶς· ἄλλως λαμβάνομεν μέριμναν περὶ τῆς καταλλήλου συμπληρώσεώς των. Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ διὰ τῶν λεγομένων *πειραματικῶν ἀγρῶν* γινόμενη ἔρευνα, ἢ ὁποῖα μάλιστα ἔχει τὸ προσόν ὅτι καλεῖ ἐπίκουρον καὶ αὐτόν τοῦτον τὸν καλλιεργητήν, ἐγείρει συνεπῶς τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ τὸν φωτίζει πλουσιώτερα. Πρὸς τοῦτο ὠρισμένη ἔκτασις χωρίζεται εἰς τμήματα, τὰ ὁποῖα ἐναλλάξ λιπαίνονται μὲ τὰς διαφόρους θρεπτικὰς οὐσίας, καλιούχους, φωσφορούχους, ἀλατούχους, ἄπλῆς ἢ μικτῆς ἢ καὶ ἀφήνονται ὡς ἔχουν, ἐνῶ σπεύρονται μὲ τὸ αὐτὸ εἶδος καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ καλλιεργοῦνται ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὄρους· ἐξετάζεται δὲ ἐν τέλει ποῖον τῶν τμημάτων ἔδωκε τὸ καλλίτερον ἀποτέλεσμα.

δὲν ἠμπορεῖ βέβαια νὰ γίνῃ λόγος καὶ περὶ τοῦ τρόπου ἀναζητήσεως τῶν ἄλλων συστατικῶν.

Ἄλλὰ προκειμένου γενικῶς περὶ τῆς χημικῆς συγκροτήσεως τοῦ ἔδαφους, εἶναι ἐπιβεβλημένον νὰ δαθῇ προσοχὴ εἰς ἐκεῖνα τοῦ τὰ συστατικά, ὅσα εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν τροφήν τοῦ φυτοῦ πρὸς διάπλασιν τοῦ φυτικοῦ σώματος. Αὐτὰ δὲ πάλιν πρέπει νὰ τὰ χωρίσωμεν εἰς ὅσα εἶναι ἀφθονα παντοῦ, χωρὶς ποτὲ νὰ ὑπάρχῃ ἢ ἀνησυχία, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ λείψουν καὶ εἰς ἐκεῖνα ποὺ εὐρίσκονται εἰς ποσοστὰ μικρὰ καὶ δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ στερηθῇ τὸ φυτόν, ὅποτε πρέπει νὰ εἴμεθα πληροφορημένοι καὶ ἔτοιμοι νὰ τοῦ τὰ δώσωμεν ἔξωθεν, ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν φυτὰ ἀκμαῖα καὶ καλλιέργειαν ἐπικερδῆ.

Διὰ νὰ καταρτίσουν τὸ σῶμα των τὰ φυτὰ, χρησιμοποιοῦν δέκα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀνασποῦν ἀπὸ τὸ ἔδαφος διὰ τῶν ῥιζῶν των ἢ ἀναπίνουσι ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιραν διὰ τῶν φύλλων των. Εἶναι δὲ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ὁ ἀνθραξ, τὸ ὕδρογονόν, τὸ ὀξυγόνον, τὸ ἄζωτον, τὸ κάλιον, τὸ ἀσβέστιον, τὸ μαγνήσιον, ὁ σίδηρος, τὸ θεῖον, ὁ φωσφόρος. Ἐν ἐλευθέρῳ καταστάσει εἰσάγουσι εἰς τὸ σῶμα των τὸ ὀξυγόνον καὶ ὀλίγα τινὰ τὸ ἄζωτον (τὰ ψυχανθῆ, τὰ κοινὰ ὄσπρια). Ὅλα τὰ ἄλλα τὰ λαμβάνουσι ὑπὸ μορφήν ἐνώσεων καὶ δὴ ὡς ἀνθρακικὸν ὀξύ καὶ ὕδωρ καὶ ὡς ἅλατα νιτρικά, θειικά, φωσφορικά, πυριτικά, χλωριούχα. Καὶ τὸ μὲν ἀνθρακικὸν ὀξύ καὶ τὸ ὀξυγόνον τὸ λαμβάνουσι ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιραν· δι' ὅλα δὲ τὰ ἄλλα πηγὴ εἶναι τὸ ἔδαφος, ἔξ οὗ καὶ ἡ ἀξία τῆς καταλλήλου χημικῆς συστάσεώς του.

Ἐκ τῶν δέκα αὐτῶν στοιχείων, τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ καὶ τὸ ὀξυγόνον τὰ δίδει ἡ ἀτμόσφαιρα εἰς ποσὰ ἀνευ περιορισμοῦ· τὸ ὕδρογονόν τὸ παρέχει τὸ νερό, ποὺ καὶ αὐτὸ δὲν λείπει ἀπὸ τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον δίδει πάντοτε καὶ τὰ ἐλάχιστα ποσὰ σιδήρου, μαγνησίου, θείου καὶ ἀσβέστιου ὅσα τὸ φυτόν ζητεῖ. Μένουν οὕτω τρία στοιχεῖα, ποὺ ἂν δὲν εἶναι εὐνοϊκόν τὸ ἔδαφος, εἶναι δυνατόν νὰ τὰ στερηθῇ τὸ φυτόν· εἶναι δὲ ταῦτα τὸ κάλιον, τὸ ἄζωτον καὶ ὁ φωσφόρος. Θὰ ἔπρεπε νὰ προσθέσω ἐδῶ καὶ τὸ

ἀσβέστιον, τὸ ὁποῖον ὄχι σπανίως ὑποχρεούμεθα νὰ τὸ δώσωμεν, ὄχι κυρίως ὡς τροφήν ἀλλ' ὡς διευκολυντικὸν τῶν ἐν τῷ ἔδαφει ἐπωφελῶν χημικῶν δράσεων· ἀλλ' αὐτὸ εἶναι κοινὸν καὶ εὐθὺν ὑλικόν· ἠμποροῦμεν εὐκόλα νὰ τὸ δώσωμεν ὑπὸ μορφήν ἀσβεστολίθου ἢ γύψου ἢ καὶ καυστικῆς ἀσβέστου· ἠμποροῦμεν νὰ μὴ ἀσχοληθῶμεν ἐδῶ μὲ αὐτό.

Ἄλλὰ τὰ τρία στοιχεῖα, *κάλιον, ἄζωτον καὶ φωσφόρος* εἶναι σπάνια· δὲν τὰ εὐρίσκομεν εὐκόλα· εἶναι δὲ καὶ ὑψηλῆς τιμῆς ὑλικά· δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὰ σπαταλῶμεν· ἐπιβάλλουσι εἰδικὴν προσοχὴν διὰ τὴν παρασκευὴν των καὶ ἔπειτα διὰ τὴν χρῆσιν των. Καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ περίφημα λιπάσματα, *καλιοῦχα, ἄζωτοῦχα, φωσφοροῦχα* ἢ *μικτά*, ἀπὸ μὲν τῆς ἀπόψεως τῆς παρασκευῆς των, ἀντικείμενον βιομηχανίας ἐκ τῶν σπουδαιότερων¹ ἀπὸ δὲ τῆς ἀπόψεως τῆς χρήσεως, ἀντικείμενον ἐνὸς κλάδου ἐπιστημονικοῦ εἰδικοῦ, ἀξίου μεγίστης προσοχῆς.

Ἄλλοτε πρὸ αἰῶνος καὶ πλέον πρὶν ἢ ἡ χιμεῖα ἀνακαλύψῃ τὰ στοιχεῖα καὶ ἡ φυτικὴ βιολογία ὀρίσῃ τὰ ἔξ αὐτῶν ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν τοῦ φυτοῦ, οἱ καλλιεργηταὶ δὲν ἠγνόουν τὴν ἀνάγκην τῆς λιπάνσεως· τοὺς εἶχε φέρει εἰς

¹ Τὰ καλιοῦχα λιπάσματα παρασκευάζομεν ἀπὸ ὄρυκτά τοῦ καλίου καὶ δὴ τὰ εὐρισκόμενα εἰς εἰδικὰ ἄλατωρυχεῖα, ὡς τὰ περίφημα τῆς Στασφούρτης τῆς Γερμανίας, τὰ σπουδαιότερα ὄλων. Τὰ φωσφοροῦχα ἔχουν ὡς βάσιν πάλιν ὄρυκτά καὶ δὴ τὸν φωσφορίτην, πλούσια κοιτάσματα τοῦ ὁποῖου, τροφοδοτοῦντα σχεδὸν τὴν ἠφῆλιον, ὑπάρχουν εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν, τὴν Τύνιδα, τὸ Ἀλγέριον, τὸ Μαρόκον. Προαπετεῖται κατεργασία τοῦ ὄρυκτοῦ μὲ θεικόν ὀξύ. Παραγωγή των γίνεται καὶ παρ' ἡμῶν εἰς τὸν Πειραιᾶ εἰς τὰς ἀναπεπταμένας καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἐγκαταστάσεις τῆς Ἄνων. Ἐταιρείας Χημικῶν Προϊόντων καὶ Λιπασμάτων. Τὰ ἄζωτοῦχα ἐλαμβάνοντο ἄλλοτε σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὰ γνωστά μὲ τὸ ὄνομα Guano ἀποθέματα ὀργανικῶν οὐσιῶν εἰς τὰς νήσους τῶν ἀκτῶν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς πρὸς τὸν Εἰρηρικὸν Ὠκεανόν. Τώρα παρασκευάζονται εἰς ὅλον ἐν εὐρυτέραν κλίμακα, ἀπὸ τὸ ἄζωτον τῆς ἀτμοσφαιρας δι' ἐνώσεως του μὲ ὕδρογονόν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, ὑψηλῆς θερμοκρασίας καὶ ὑψηλῶν πιέσεων.

αὐτὴν ἢ πείρα, ἢ ὁποῖα εἶχε δείξει ὅτι κάτι τι ἀποσπᾶται ἀπὸ τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ φυτοῦ, αὐτὸ δὲ τὸ κάτι τι ἀνακτᾶται εἴτε διὰ τῆς ἀγροαναπαύσεως, εἴτε διὰ τῆς προσθήκης τῆς κόπρου τῶν ζώων ὅπου τρώγουν τὰ προϊόντα τῆς καλλιεργείας.

Ὁ λόγος τῶν δύο αὐτῶν θεραπευτικῶν μεθόδων μᾶς εἶναι σήμερον φανερός. Τὰ συστατικά πού ἀπορροφᾷ τὸ φυτόν τὰ πυρίζεται ἀπὸ τὸ ἔδαφος, ἀπὸ τὴν σάθρωσιν τῶν πετρωμάτων πού τὸ καταρτίζουν. Ἄν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὸ ἀφήνομεν ἀκαλλιέργητον, τοῦ παρέχομεν τὴν δυνατότητα νὰ ἀνακτῆσθαι τὰ συστατικά αὐτά, διὰ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν εἰσέτι ἀναποσαθρῶτων μερῶν του καὶ διὰ τὸ ὑπέδαφος, τὸ ὁποῖον ἐχαρακτηρίσαμεν ἐν ἀρχῇ ὡς τὴν ἀποθήκην τροφῶν τοῦ φυτοῦ. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀρόσεως, διότι αὐτὴ φέρει πρὸς τὴν ἀτμόσφαιραν, ἄρα πρὸς τὴν ἀποσύνθεσιν, τὰ μὴ ἀποσαθρωμένα ἐν τῷ ἔδαφει θραύσματα τῶν πετρωμάτων. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀνάγκη τῶν βαθειῶν ἀρόσεων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν· διότι αὐταὶ ἀναμοχλεύουν τὸ ἔδαφος καὶ φέρουν ὅλον ἐν νεῶ καὶ μὴ ἐξηγνόμενα ὑλικά πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν, εἰς τὴν ὁποῖαν γίνεται ζωηρὰ ἢ ἐπίδρασις τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ὀξυγόνου, τοῦ νεροῦ, τοῦ ἡλίου.

Ἐξ ἄλλου ὅτι ἀποκομίσουν τὰ φυτά, παραμένει εἰς τὸ σῶμα τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα τὰ καταναλίσκουν, ἄλλα μὲν ἀμέσως, τὰ φυτοφάγα, ἄλλα δὲ ἐμμέσως, τὰ ἐξ αὐτῶν τρεφόμενα σαρκοφάγα. Τὰ ἀνόργανα συστατικά τῶν τροφῶν, εἴτε ἀποτίθενται εἰς τὸ σῶμα τοῦ ζώου καὶ ἀποτελοῦν τὸν σκελετόν του, εἴτε ἀποβάλλονται ὡς κόπρος. Ἄν λοιπὸν δώσωμεν εἰς τὸ ἔδαφος τὴν κόπρον τῶν ἐπ' αὐτοῦ διατιμμένων ζώων, μετὰ δὲ θάνατόν των καὶ τὸν σκελετόν των, ἐπαναφέρομεν εἰς αὐτὸ ὅτι τοῦ ἀφηρέθη τὸ καθιστώμεν ἄρα ἱκανὸν διὰ νέας καλλιεργείας.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἡ ζωὴ ἦτο ἀπλή καὶ αἱ ἀπαιτήσεις μας ἀπὸ τὴν γεωργίαν περιορισμένα, ἢ κυκλοφορία τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν τοῦ ἔδαφους ὑπὸ τοὺς ἐκτεθέντας ὡς ἄνω ὄρους, ἦτο δυνατὴ. Ἄφ' ἧς ὅμως ἀπὸ αἰῶνος ἦδη,

ζητοῦμεν ἀπὸ τὴν γῆν ὅλον ἐν πλουσιωτέρας ἐσοδείας, εἶναι φυσικὸν νὰ εὐρισκώμεθα πρὸ τῆς ὑποχρεώσεως νὰ τῆς ἀποδίδωμεν συστηματικὰ ὅτι τῆς ἀφαιροῦμεν. Καὶ ἐπιτυχᾶνομεν τοῦτο τελείως καὶ χωρὶς ἀγροανάπαυσιν διὰ τῶν χημικῶν λιπασμάτων, τῶν ὁποῖων ἡ κατανάλωσις καθήμερινῶς αὐξάνεται, ἐνῶ ἡ λελογισμένη χρῆσις των ἐπιβάλλεται.

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσα περὶ τῆς χημικῆς συστάσεως τοῦ ἔδαφους εἰς γενικοιτάτας γραμμᾶς καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς διατροφῆς τῶν φυτῶν, ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν. Ὅφειλω ἐν τούτοις νὰ τονίσω, ὅτι αἱ χημικαὶ δράσεις εἶναι ποικίλαι καὶ περίπλοκοι, ὅχι δὲ ἀκόμη ἐξηκριβωμένοι σαφῶς. Ἔστω ὡς μία ἀπόδειξις τοῦτο: ἂν ἀφήσωμεν νὰ διέλθῃ διάλυμα χλωριούχου καλίου μέσῳ πηλώδους ἔδαφους, θὰ ἴδωμεν ὅτι μέρος τοῦ καλίου κρατεῖται ἀπὸ τὸ ἔδαφος, μέρος δὲ μόνον ἐξέρχεται μὲ τὸ ἐκρέον ὕδωρ. Τὸ χλώριον διέρχεται εἰς ἀκέραιον· διότι ὅσον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ συγκρατηθὲν κάλιον, ἐξέρχεται ἠνωμένον μὲ νάτριον ἢ ἀσβέστιον.

Ἡ σημασία τῆς συγκρατήσεως ταύτης εἶναι διὰ τὴν βλάστησιν κολοσιαία. Χωρὶς αὐτὴν οὐσίαι περιεχόμεναι εἰς μικρὰ ποσά, θὰ ἐξηφανίζοντο ἀπὸ τὸ ἔδαφος ὀλοσχερῶς διὰ τῆς ἐκπλύσεως. Αὐτὴ ὁυθμίζει τὴν πυκνότητα τῶν ἐν ὕδατι διαλύσεων ἀπὸ τὰς ὁποῖας καὶ μόνον ἀντλεῖ τὰς θρεπτικὰς οὐσίας ὁ φυτικὸς ὄργανισμός· αὐτὴ δίδει εἰς τὰς διαλύσεις τὴν ἰδίαν πάντοτε πυκνότητα καὶ διὰ ἐκείνην πού ἠμπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ φυτικὸν σῶμα· χωρὶς αὐτὴν θὰ εἴχομεν διαλύσεις ἀραιὰς καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀχρήστους ἐν ὄρα πολυομβρίας, ἢ πυκνὰς καὶ ἐπιβλαβεῖς ἐν ὄρα ξηρασίας.

Ἡ πρὸς συγκράτησιν ἱκανότης εἶναι βέβαια φύσεως κολλοειδοῦς, ἔχει δὲ ὄρια καθωρισμένα. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἡ κολλοειδὴς ὕλη εἶναι ἱκανὴ νὰ συγκρατήσῃ ἄλλην, λέγεται ἀπορροφητικῶς ἀκόρεστος, ὅταν δὲ παύῃ νὰ εἶναι, λέγεται ἀπορροφητικῶς κεκορεσμένη.

Ἐπὶ τὸ ἔδαφος κολλοειδοῦς μορφῆς¹ οὐσίαι

¹ Κολλοειδεῖς οὐσίαι εἶναι ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι εὐρισκόμεναι ἐντὸς

πολλὰ καὶ δὴ ὁ χοῦμος, τὸ πυριτικὸν ὄξύ, ἢ ἄργιλος, τὰ ὀξειδία τοῦ σιδήρου, πολλὰ ἐκ τῶν πυριτικῶν ἀλάτων καὶ ἄλλα. Αἱ ὕλαι αὐταὶ ἤμπορεῖ νὰ εἶναι ἀπορροφητικῶς κορεσμένοι ἢ μὴ, μάλιστα δὲ ὁ χοῦμος. Ἐκ τοῦ κορεσμοῦ τῶν γεννῶνται συνθέσεις ἀσταθεῖς, τὰ λεγόμενα *σύμπλοκα*. Εἰς αὐτὰς τὰ συγκρατούμενα στοιχεῖα εἶναι ἐπιδεκτικὰ *ἐναλλαγῆς* τὸ α ἐκδιώκεται ἀπὸ τὸ β κ. ὅ. κ. Δὲν μοῦ εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἐκταθῶ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, παρ' ὅλον ὅτι εἶναι σπουδαιότητος ὑψίστης καὶ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος μεγίστου. Τὸ ἀναφέρω μόνον διὰ νὰ δείξω τὴν σημασίαν τῶν αὐστηρῶς ἐπιστημονικοῦ ἀντικειμένου ἐρευνῶν.

Ἐδῶ δὲ ἐμφανίζεται μὲ προέχουσαν σημασίαν ἡ *ἀντιδρασις τοῦ ἐδάφους*: διότι αὕτη ἐπηρεάζει τὸν κορεσμόν. Ἐδάφη ὄξινα ἔχουν ἀκόρεστον τὸν χοῦμον καὶ τὰνάπαλιν εἰς τὰ βασικά καὶ τὰ οὐδέτερα ὁ χοῦμος εἶναι κορεσμένος, ἢ ὅπως ἐπεκράτησε νὰ λέγεται, γλυκός. Ἀποβαίνει οὕτω ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρων ὁ καθορισμὸς τῆς

ὕγραυ κατατέμνονται εἰς τεμάχια πολὺ μικρὰ, τὰς λεγομένας *τίλας* αἱ ὁποῖαι δὲν αἰωροῦνται, δὲν ἀποτελοῦν θόλωμα, εἶναι δὲ πάντως πολὺ ὀγκωδέστεραι τῶν ἰόντων, μορίων ἢ ἀτόμων, εἰς τὰ ὁποῖα διαμερίζονται αἱ ἄλλαι οὐσίαι, αἱ δίδουσαι τὰ κυρίως λεγόμενα *διαλύματα* ὡς εἶναι π.χ. τὸ διάλυμα ἁλάτος ἢ τοῦ σακχάρου εἰς τὸ νερόν. Τὰ διαλύματα τῶν κολλοειδῶν οὐσιῶν, τὰ ὀνομάζομεν *τιλοδιαλύματα*. Ἐνεκὰ τῆς τοιαύτης συγκροτήσεως τῶν αἱ κολλοειθεῖς οὐσίαι ἔχουν ἰδιορῦθμους ἰδιότητας: δὲν κρυσταλλοῦνται, δὲν διέρχονται ἠθμοῦς μὲ πολὺ στενοῦς πόρους, ὡς εἶναι αἱ ζωϊκαὶ μεμβράναι: ὑπὸ ὠρισμένας περιπτώσεις ὑφίστανται *θρόμβωσιν* καὶ ἀποχτοῦν μεγάλην ἀπορροφητικὴν ἰκανότητα (προσρόφησις *adsorption*). Τὸ μέγεθος τῶν τιλῶν ὑπολογίζεται μεταξὺ 1 καὶ 100 μ. μ. ἢτοι χιλιοστῶν τοῦ χιλιοστοῦ τοῦ χιλιοστομέτρου (0. 000. 001 m/m) (διασπορὰ κολλοειδῆς). Μικροτέραν διάμετρον ἔχουν τὰ συστατικὰ τῶν *διαλυμάτων* (διασπορὰ εἰς μέγιστον) καὶ μεγαλειτέραν τὰ τῶν *αἰωρημάτων* (διασπορὰ ἀδρομερῆς) τὰ ὁποῖα εἶναι θολὰ καὶ διὰ τοῦ χρόνου ἀφήνουν νὰ καθιζήσῃ ἢ ἐν αὐτοῖς αἰωρουμένη οὐσία. Εἰς τὸν ἐνάργον κόσμον, τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα, εἶναι πολὺ συχνὰ τὰ τιλοδιαλύματα: αἱ δὲ χαρακτηρίζουσαι τὰ κολλοειδῆ δράσεις, ἔχουν εἰς αὐτὰ μεγίστην σημασίαν.

ἀντιδράσεως τοῦ ἐδάφους. Καὶ διὰ τοῦτο ἔχουν ἐπινοηθῆ μέθοδοι ἅπλαϊ διὰ τῶν ὁποίων τάχιστα καὶ εὐκολώτατα κατατοπιζόμεθα ὡς πρὸς τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ ἐδάφους. Αἱ μέθοδοι αὐταὶ βασίζονται ἐπὶ τῆς ἀλλοιώσεως ποῦ ὑφίστανται ὠρισμένα χρωστικὰ οὐσία, ὅταν ἔλθουν εἰς ἐπαφὴν μὲ διάλυμα ἐδάφους, ὄξινου, οὐδέτερου ἢ ἀλκαλικοῦ. Ὑπάρχουν δὲ καὶ μέθοδοι μεγάλης ἀκριβείας, στηριζόμεναι εἰς τὴν ἠλεκτρικὴν ἀγωγιμότητά τῶν διαλύσεων τοῦ ἐδάφους.¹

Ὅφειλω νὰ προσθέσω καὶ ὀλίγας λέξεις καὶ διὰ τοὺς ἐντὸς τοῦ ἐδάφους ζῶντας ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς, ἐκτὸς τῶν φυτικῶν. Γρωκτικά, ὡς οἱ ἀσπάλακες καὶ οἱ ἀρουραῖοι, σκώληκες παντοειδεῖς καὶ ἔντομα ποικίλα, μῆρμηκες, τερμίται κ. ἄ. γίνονται ἀμέσως ἀντιληπτὰ: καὶ ὁ ῥόλος τῶν δὲν εἶναι ἀσήμαντος: διορύσσουν τὸ ἔδαφος καὶ βελτιώνουν τὸν ἀερισμὸν του, ἐνῶ ζημιώνουν τὴν βλάστησιν, διότι κατατρώγουν τὰς ῥίζας κ. λ. π. Ἀλλὰ κυρίως ἄξιοι προσοχῆς καὶ ἐρεύνης εἶναι οἱ μικροὺς ὀργανισμοὶ οἱ περιεχόμενοι ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, μύκητες, βακτήρια, πρωτόζωα. Αὐτὰ προκαλοῦν τὴν *σῆψιν* καὶ *ἀπόσχηψιν* τῶν νεκρουμένων φυτικῶν ὀργανισμῶν καὶ μὲ τὰ προϊόντα τῶν διατρέφουν τοὺς γεννωμένους νέους, δημιουργοῦντες οὕτω τὴν ταυτόσημον μὲ τὴν ζωὴν κυκλοφορίαν τῆς ὕλης. Ἐκ τῶν βακτηρίων ἄλλα μὲν ἀποσυνθέτουν τὸ λεύκωμα καὶ δίδουν ἀμμωνίαν. Ἄλλα ὀξειδώνουν τὴν ἀμμωνίαν καὶ δίδουν νιτρικὸν ὄξύ καὶ νιτρικὰ ἅλατα. Τὰ ἀναερόβια ἐκνιτροτικά μικρόβια ἀποσυνθέτουν τὰ νιτρικὰ ἅλατα καὶ δίδουν ἄζωτον, ἐν ᾧ ἀντιθέτως δεσμεύουν τὸ ἐλεύθερον ἄζωτον τὰ μικρόβια, τὰ ζῶντα εἰς τὰ ῥιζικὰ φυμάτια τῶν ψυχανθῶν, τῶν ὁποίων ἡ καλλιέργεια εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν ἀγροανάπαυσιν.

¹ Αὐταὶ δίδουν τὸν λεγόμενον *ἐπιθέτην ὕδρογόνον* (pH). Εἰς τὰ οὐδέτερα ἐδάφη pH = 7: ἀνωτέρα τιμὴ ἀντιστοιχεῖ εἰς ἐδάφη ὄξινα, κατωτέρα εἰς βασικά. Τὰς πλείστας τῶν καλλιεργειῶν εὐνοοῦν τὰ οὐδέτερα καὶ βασικά ἐδάφη.

Κατὰ τοὺς ἀμερικανοὺς ἔδαφολόγους ὑπάρχουν ἀνὰ ἑκ-
τάριον καὶ μέχρι βάθους 0. 40 μ. γεωβιοῦντα βάρους 1000
χιλιογράμμων· ἔξ αὐτῶν τὰ μικρόβια εἶναι βάρους 200 - 400
χιλιογράμμων.

Μεταξὺ ὄλων αὐτῶν τῶν δράσεων αἱ ὁποῖαι κατὰ ποικί-
λας διευθύνσεις χωροῦν, δημιουργεῖται ἰσορροπία, σύμφωνα
πρὸς τὴν ὁποῖαν ἀναπτύσσεται ὁ φυτικὸς κόσμος· ἂν αὐτὴ
διαταραχθῇ, ἡ γονιμότης τοῦ ἔδαφους ἐπηρεάζεται καὶ ἐν
τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἀπλὴ προσθήκη λιπασμάτων δὲν
εἶναι ἱκανὴ νὰ φέρῃ τὴν θεραπείαν.

Ἔχει ὑπολογισθῆ ὅτι τὸ ποσὸν τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέως τὸ
ὁποῖον ἀπορροοῦν τὰ φυτὰ κατ' ἔτος, ἰσοῦται πρὸς τὸ ἐν
τριακοστὸν πέμπτον τοῦ συνόλου τῆς ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ
περιεχομένης ποσότητος τοῦ σώματος τούτου· διὰ τῆς ἐνερ-
γείας τῶν γεωβιοῦντων ἐπανερχεται τοῦτο εἰς τὴν πρώτην
πηγὴν του. Δικαιοῦται οὕτω τὸ λέγόμενον ὅτι, τὸ ἔδαφος
εἶναι ἡ πηγὴ τῆς διαρκῶς θνησιούσης, ἀλλὰ καὶ διαρ-
κῶς ἀναγεννωμένης ζωῆς εἰς τοὺς κόλπους τῆς Μη-
τρὸς Γῆς.

Βάσει τῶν ἀνωτέρω, κατατάσσομεν τὰ ἔδαφη εἰς διαφό-
ρους κατηγορίας. Εἶπα ἤδη, ὅτι ἔχομεν ἔδαφη, πετρώδη,
ἄμμώδη, πηλώδη, ἔδαφη ἀσβεστολιθικά ἢ ἀργιλλικά, κατα-
κλυζόμενα ἢ ἀποστραγγιζόμενα κλ. κλ. Ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ
τὴν περιεκτικότητά των εἰς χοῦμον καὶ κατὰ συνάρτησιν
τῶν κολλοειδῶν καὶ τῶν συμπλόκων πού περιέχουν, ἐν
σχέσει δὲ καὶ πρὸς τὴν ἀντίδρασίν των αἱ κατηγορίαι πολ-
λαπλασιάζονται τόσῳ δὲ μᾶλλον, ὅπου καὶ τὸ κλίμα, διά-
φορον εἰς τοὺς διαφόρους τόπους, προσθέτει καὶ αὐτὸ τὴν
ἐπίδρασίν του, ἐπίδρασιν κυριωδεστάτην¹.

Α

Β

Γ

Μονόλιθοι Θεσσαλικῶν ἔδαφῶν

- Α. Ἐδαφος περιοχῶν μὲ ἀνυψωμένην στάθμην τῶν ὑπογείων ὑδάτων καὶ
μικρὰ ποσὰ γατρῆου (Σολονίτζ-Σολοντσάκ) κατάλληλον διὰ κτηνοτροφία
φυτικά εἶδη.
- Β. Ὅμοιον μὲ μεγάλα ποσὰ γατρῆου.
- Γ. Ἐδαφος χουμουανθρακικόν (ρετζίνα) ἐπὶ λοφωδῶν περιοχῶν, κατάλληλον
διὰ δένδροκαλλιέργειαν.

(Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ Ὑποδιευθυντοῦ τοῦ Κεντρικοῦ Ἐδαφολογικοῦ Ἐργα-
στηρίου κ. Α. Κατακουζηνοῦ).

¹ Ἡ σημασία τοῦ κλίματος ὡς παράγοντος διαμορφώσεως τῶν
ἔδαφῶν γίνεται φανερά, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἀπὸ αὐτὸ ἐξαρ-
τᾶται ἡ θερμοκρασία, ἡ ὑγρότης, ὁ ἀερισμὸς, παράγοντες ἐπηρεά-
ζοντες ὄχι μόνον τὰς χημικὰς δράσεις, ὡς εἶναι φανερόν, ἀλλὰ καὶ
αὐτὰς ἀκόμη τὰς μηχανικὰς, πού προκαλοῦν τὴν σάθρωσιν τῶν

Εἰς πολλὰ εἶδη ἔδαφῶν ἐπικρατοῦν, διεθνῶς παραδεκταί, ὀνομασίαι ξέναι, ῥωσικῆς μάλιστα προελεύσεως· διότι ὅπως εἶπα ἤδη, εἰς τὰς ἀχανεῖς πεδιάδας τῆς Ρωσσίας ἔγιναν αἱ πρῶται ἔδαφολογικαὶ παρατηρήσεις καὶ σπουδαί. Οὕτω ἔδαφῆ παχέα μὲ σκοτεινὸν χρῶμα καὶ πολὺν χοῦμον χαρακτηρίζονται μὲ τὴν λέξιν *Τσερνοζέμ* (Tchernosem) ταυτόσημον μὲ τὸ ἑλληνικὸν μαυρόγαιαι — ἔδαφῆ ἀνοικτοῦ κιτρινωποῦ χρώματος, πηλώδη μᾶλλον μὲ τὴν λέξιν *Ποδσόλ* (Podsol) διότι ἐνθυμίζουσι τὰ κατάλοιπα τῆς ἐπεξεργασίας τῆς στάκτης, πρὸς τὴν ὁποίαν σχετίζεται ἡ ἀντίστοιχος ῥωσικὴ λέξις. Τὰ πρῶτα εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν μεγάλην καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν κλπ., τὰ δεύτερα ἐπικρατοῦν εἰς τὰς δασικὰς ἐκτάσεις κτλ. Διὰ τὰ ἀλατοῦχα ἰσχύουν οἱ ὄροι Solonetz, Solontchak, Solodz ἐφ' ὅσον εἶναι οὐδέτερας ἀλκαλικῆς ἢ ἀξίνου ἀντιδράσεως.

Ἀπὸ τὸν ἰστὸν ἐξαρτᾶται μία ἀξία πολλῆς προσοχῆς ἰδιότης τῶν ἔδαφῶν, ἡ λεγομένη *δραστικότητα*. Ἴστος ἐπιτρέπων ζωηρὸν ἀερισμὸν, ἐνισχύει τὰς χημικὰς δράσεις· καὶ μέχρι μὲν ὁρίου εἶναι ἐπωφελῆς ἡ ἐνέργεια αὐτή· πέραν ὅμως τούτου ἡ ἐπιτάχυνσις τῶν χημικῶν ἐναλλαγῶν ἀποβαίνει βλαβερὰ, διότι ἀποσυνθέτει χρησίμους οὐσίας, τὸν χοῦμον καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ λιπάσματα (*ἀγροὶ λιπασματοφάγοι*) τὰ ὁποῖα ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὀφείλομεν νὰ δίδωμεν ἐπανειλημμένως καὶ κατὰ μικρὰς δόσεις.

Ἐδάφῆ διασχίζόμενα ἀπὸ πόρους μακροῦς, τριχοειδεῖς ἔστω, χάνουν εὐκόλα τὸ νερὸν ποὺ τὰ διαβρέχει καὶ ἂν τὸ κλίμα δὲν εἶναι ὑγρὸν, ἀλλὰ μᾶλλον ξηρὸν, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, ἀποξηραίνονται. Ὑπὸ τοιούτους ὄρους προστατεύομεν τὸ ἔδαφος μὲ *ἐπικαλύμματα* ἢ καὶ μὲ τὸ *σκάλισμα*, τὸ ὁποῖον ἀναδεῦον τὴν ἐπιφάνειαν, διακόπτει τὴν συνέχειαν τῶν πόρων πρὸς αὐτήν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον συνιστᾶται ἡ *σκαλιστικὴ καλλιέργεια*· ἄλλοῦ ἐπιστρώνομεν ἐπὶ τοῦ

ἔδαφους ἄμμον λεπτὴν· εἰς τὴν Ἀμερικὴν γίνεται ἐπικάλυψις μὲ χαρτί, τὸ ὁποῖον περιτυλιγμένον εἰς κυλίνδρους, ἐκτυλίσσεται καταλλήλως μεταξὺ τῶν φυτῶν. Τὰ μέτρα αὐτὰ ἐπιβάλλουν, ὡς εὐνόητον, κανονικὴν τὴν σποράν, κατὰ γραμμὰς, διὰ ἐργαλείων καταλλήλων¹.

Εἰδικώτερα ὀφείλω νὰ κάμω λόγον διὰ τὰ λεγόμενα *ἀλατοῦχα ἔδαφῆ*, τόσον δὲ μᾶλλον ὅπου πολλὴ δι' αὐτὰ κίνησις ἐσημειώθη καὶ παρ' ἡμῖν τελευταίως, ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀποστραγγισθεισῶν ἐκτάσεων. Εἶπα ἐν ἀρχῇ, ὅτι τὰ ἔδαφῆ αὐτὰ παρουσιάζουσι ἀποθέσεις ἀλάτων, ὀλίγον κάτω ἀπὸ τὸ ἐπιφανειακὸν στρώμα· τὰ ἄλατα αὐτὰ δημιουργοῦν ἓνα σκληρὸν στρώμα, *ὀρίζοντα*, ὡς ἐπεκράτησε νὰ λέγεται, ἀδιαπέραστον εἰς τὰς ῥίζας καὶ ἐμποδίζοντα τὴν παρ' αὐτῶν ἀνάληψιν τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν τοῦ ὑπεδάφους, καθιστοῦν δὲ οὕτω ἀσύμφορον τὴν καλλιέργειαν. Προέλευσιν δὲν ἔχουν τὰ ἄλατα αὐτὰ τὴν θάλασσαν, ὡς πολλοὶ νομίζουσι· πηγὴ τῶν εἶναι τὰ ἀρχικὰ ὑποκείμενα πετρώματα, ἀφορμὴν δὲ εἰς τὴν συγκέντρωσίν των δίδει ἄφ' ἑνὸς μὲν ἢ εὐκόλος διάλυσις των, ἄφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἡ ταχεῖα ἐξάτμισις τοῦ νεροῦ ποὺ τὰ φέρει, κατὰ συνέπειαν ἢ πύκνωσις τῶν διαλύσεων καὶ ἡ ἀπόθεσις τῶν ἀλάτων. Τοιαῦται συνθῆκαι πραγματοποιοῦνται ὑπὸ κλίμα μᾶλλον ξηρὸν καὶ εἰς μέρη εἰς τὰ ὁποῖα τὸ νερὸν κατακλύζει τὰς ἔδαφικὰς ἐκτάσεις ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ὡς εἶναι μεταξὺ ἄλλων τὰ χαμηλὰ κοῖλα ἔδαφῆ κλπ. Ἡ κανονικὴ ἀποχέτευσις των εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπόθεσίν των, ὅπως καὶ μετὰ τὸν σχηματισμὸν των, μία κανονικὴ ἔκπλυσις, μὲ ἐπανειλημμένας ἀφθόλους ὀρδεύσεις καὶ ταχείας ἀπο-

¹ Ἡ σκαλιστικὴ καλλιέργεια εἰς τὰ σιτηρὰ εἶναι ἱκανὴ νὰ διπλασιάσῃ τὴν παραγωγὴν, μάλιστα εἰς κλίμα, ὡς τὸ ἰδικόν μας, ξηρὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὀριμάνσεως τοῦ καρποῦ. Ταῦτο ἐβεβαιώθη καὶ παρ' ἡμῖν ἀπὸ δοκιμῆς ποὺ ἔγιναν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Ἀττικὴν, ἐπικυρώσασαι τὸ κοινῶς λεγόμενον ὅτι δύο σκαλισματα ἰσοδυναμοῦν μὲ ἓν πότισμα.

πετρωμάτων. Δι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν καὶ ἔχομεν, ἐκ τοῦ αὐτοῦ μητρικοῦ πετρώματος γεννώμενα ἔδαφῆ ὅλος διόλου διάφορα.

στραγγίσεις, ἢμπορεῖ νὰ φέρῃ τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ¹.

Πρὸς σπουδὴν τοῦ ἔδαφους ἀνοίγομεν *λάικους δειγμα-
τολειψίας* καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποσπῶμεν τοὺς λεγομένους *μονο-
λίθους*, ὑποστηριζομένους ἀπὸ ξύλινον πλαίσιον, καταλλή-
λως ἐφαρμοζόμενον. Τοὺς μονολίθους αὐτοὺς, μήκους
1.20—1.50 μ. καὶ πλάτους 35—40 ἑκατοστῶν, ἐξετάζομεν
βαίνοντας ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐφ' ὅσον ἡ παρα-
τήρησις βεβαιώνει μεταβολὰς τῆς συστάσεώς των, τῆς τε
κοκκομετρικῆς καὶ τῆς χημικῆς· βεβαιούμεθα δὲ οὕτω περὶ
τῶν ἀλλοιώσεων ποὺ ἔχει ὑποστῆ τὸ ἔδαφος, ἀπὸ τὴν
κατεΐσθυσιν οὐσιῶν ἐκ τῆς ἐπιφανείας ἢ τὴν ἀναρρόφωσιν
ἐκ τῶν κάτω, σπουδάζοντες τὰς ἀποθέσεις ἀλάτων, τὰς
ἐκπλύσεις κλ. κλ.

Καὶ ἐδῶ χωροῦν ὀλίγαι λέξεις ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς
ἀνθρωπίνης προσπαθείας, πρὸς ἀλλαγὴν τῶν φυσικῶν
συνθηκῶν τοῦ ἔδαφους. Εἴπομεν ἤδη ὅτι ἔργον τῆς ἔδαφο-
λογίας εἶναι καὶ ἡ ἔρευνα τῶν ἀλλοιώσεων τὰς ὁποίας
ὕφισταται τοῦτο διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν φυσικῶν δυνά-
μεων, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος μὲ ἔργα ἀρδεύ-
σεως ἢ ἀποστραγγίσεως, μεταβάλλει εἰς πλουσίας ἀποδόσεως
ἐκτάσεις, μέρη τῆς ἐπιφανείας χέρσα ἢ κατακλυζόμενα ἀπὸ
τὰ νερά· τὰ μεγάλα ἔργα τῶν Ἑγγλων εἰς τὰς ἀποικίας
των, τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀλλαχοῦ καὶ τὰ παρὰ τὴν Ρώμην
τολμήματα τοῦ Ἰταλικοῦ Φασισμοῦ, δίδουν τὴν ἀπόδειξιν
περιφανῆ. Ἀλλὰ καὶ μικροτέρας κλίμακος ἔργα, εἶναι τόσον
συχνά, ὅσον εἶναι καὶ πολύτιμα. Καὶ βάσις των εἶναι
πάντοτε ἡ ἐπιμελὴς *ἔδαφολογικὴ χαρτογράφησις*, ἀπο-
δίδουσα ὄχι μόνον τὴν μορφήν, ἀλλὰ καὶ τὸ ποιὸν τῶν

ἔδαφῶν καὶ τὰ χαρακτηριστικά των καὶ ὀδηγοῦσα τὸν
καλλιεργητὴν ὡς πρὸς τὸν καλλίτερον τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον
ἢμπορεῖ νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ πλεονάζον νερόν, ἢ νὰ τὸ δώσει,
νὰ φέρῃ ἀντιστοίχους ὕλας ἀσβεστούχους κ. ἄ. ἐκεῖ ὅπου
χρειάζονται, νὰ δώσει ἀμμόδη ἐπικαλύμματα, ὡς ἐπίσης
καὶ νὰ ἀνοίξῃ δρόμους συγκοινωνίας τῶν διαφόρων περιο-
χῶν μεταξύ των καὶ πρὸς τὰς ἄλλας γενικωτέρου προορισμοῦ
ἀρτηρίας, ὁδοὺς, σιδηροδρόμους κλπ.

Κλείων δὲ τὸ παρόν, τὸ ὁποῖον ἀνησυχῶ μήπως ὑπερέβη
κατ' ἔκτασιν καὶ ποιὸν τὰ ὅρια τοῦ ἐπιτρεπομένου εἰς
δημοσίευμα τοῦ Ἡμερολογίου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, ση-
μειῶνω εὐχαρίστως ὅτι εἰς τὴν κίνησιν περὶ τὴν νέαν
ἐπιστήμην τῆς ἔδαφολογίας δὲν ἔχομεν μείνει ἀμέτοχοι ἐν
Ἑλλάδι. Ἦδη πρὸ ἐτῶν τὰ Κρατικὰ Γεωπονικὰ Χημεῖα
μετετρέπησαν εἰς Ἑδαφολογικὰ Ἐργαστήρια ἐρευνῶντα
τὸ ἔδαφος τῶν Ἑλληνικῶν Χωρῶν μὲ τὸ φῶς τῆς νέας
Ἐπιστήμης, ἡ ὁποία διδάσκεται ἐκτενῶς εἰς τὰς Γεωργικὰς
Σχολὰς. Εἰδικὴ δὲ ἔδρα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἔδαφο-
λογίας καθιερώθη εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, εἰς τὴν Σχολὴν
τῶν Ἀγρονόμων Τοπογράφων Μηχανικῶν¹.

Βιβλία ἐξεδόθησαν² καὶ ἄρθρα εἰδικὰ ἀξιόλογα ἔχουν
δημοσιευθῆ καὶ δημοσιεύονται εἰς διάφορα περιοδικά, εἰς
τὸ Γεωργικὸν Δελτίον τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας κλπ.
Φροντίδι δὲ τοῦ Κεντρικοῦ Ἑδαφολογικοῦ Ἐργαστηρίου,
ὠργανώθη πέρις εἰς τὴν Λέσχην Ἐπιστημόνων σειρά
διαλέξεων, δημοσιευθειῶν κατόπιν εἰς τὸ περιοδικὸν
«Ἐργασία». Τὸ αὐτὸ Ἐργαστήριον μετέχει καὶ τῆς ἐν τῷ

¹ Εἰς τὴν Μακεδονίαν οἱ ἀλατοῦχοι ὀρίζοντες εἶναι εὐτυχῶς
μικρᾶς ἐκτάσεως καὶ ἡ θεραπεία των δὲν εἶναι ἀδύνατος. Οὕτω
αἱ ἀμφιβολίαι ποὺ διευτυπώθησαν κατ' ἀρχὰς ὡς πρὸς τὴν ὠφελι-
μότητα τῶν ἐκτελεσθέντων ἐκεῖ πολυδαπάνων ἔργων, δὲν ἐπε-
κυρώθησαν.

¹ Σκοπὸς τῆς Σχολῆς ταύτης εἶναι ἡ μόρφωσις μηχανικῶν τῆς
ὑπαίθρου, ἀντιστοίχως πρὸς τὴν ἐν Γερμανίᾳ μάλιστα ὑφισταμένην
εἰδικότητα τῶν λεγομένων Kulturingenieure.

² Στοιχεῖα Πρακτικῆς Ἑδαφολογίας ὑπὸ Δ. Κατακουζηνοῦ 1931
σελ. 168.

Ζαπείω ἐκθέσεως Ἑλληνικῶν Προϊόντων, μὲ ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέροντα ἐκθέματα: εἶδη ἔδαφῶν τῶν Ἑλληνικῶν Χωρῶν, μὲ χάρτας ἔδαφολογικοῦς διαφόρων περιοχῶν, μὲ πίνακας καὶ γραφικὰς παραστάσεις τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐρευνῶν κλπ. Ἐπὶ τούτοις ἀξιολογωτάτη εἶναι ἡ συμβολὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρίας Χημικῶν Προϊόντων καὶ Λιπασμάτων, ἡ ὁποία καίτοι ἰδιωτικὴ ἐπιχείρησις, φιλοδοξοῦσα νὰ ὑπηρετήσῃ μὲ τὰ προϊόντα τῆς τοῦς Ἑλλήνας παραγωγοῦς ὅσον δυνατὸν τελειότερα, συμπληρῶνει, ἐν τισὶ δὲ καὶ ἀναπληρῶνει τὰς κρατικὰς ὑπηρεσίας, μὲ ἀρτιώτατον ἐργαστήριον καὶ προσωπικὸν εἰδικῶν ἐπιστημόνων ἡμεδαπῶν καὶ ξένων.

Ι. Π. ΔΟΑΝΙΔΗΣ

Κυθηγιτῆς εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον

ΤΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΜΑΣ

τὴν ἐφετινὴ Γενικὴ Συνέλευση τοῦ Συλλόγου Γονέων Ἀθηνῶν ἀναψε ἀπρόοπτα μιὰ ἐνδιαφέρουσα συζήτηση γιὰ τὰ κορίτσια μας.

— «Τί θὰ τὰ κάμωμε»; ἔλεγαν καὶ ἐφώναζαν διάφορες μητέρες... «Πόσες δυσκολίες μᾶς δίδει σήμερον ἡ ἀνατροφή τους»!

«Καὶ ὕστερα»; ἔξακολούθησε μιὰ ποῦ φαινόταν πολὺπαθη, «ρίχνονται στὴ βιοπάλη χωρὶς ν' ἀποβάλλουν τὴ γυναικεία τους εὐαισθησίᾳ. Τὸ παραμικρὸ τὶς θλίβει, τὶς στενοχωρεῖ, τὶς καταβάλλει»!

— «Βασανίζονται χρόνια καὶ χρόνια σκυμμένες ἐπάνω στὰ βιβλία γιὰ νὰ προετοιμαστοῦν ἐπαγγελματικῶς. Ὅταν δὲ πανδρεύονται ἀφήνουν τὸ ἐπάγγελμα καὶ τότε τίποτε σχεδὸν ἀπὸ ὅ,τι ἔμαθαν δὲν τὲς χρειάζεται. Τὸ ἐναντίο μάλιστα, τὲς χρειάζονται γνώσεις ποῦ δὲν ἀπέκτησαν κι' ἱκανότητες πρακτικὰς στὶς ὁποῖες δὲν ἔχουν ἀσκηθῆ. Τὲς χρειάζονται ἀκόμα πρακτικὴ σκέψη καὶ ἀδιάκοπη πρόνοια καὶ φροντίδα γιὰ τοὺς ἄλλους γιὰ νὰ προφθάσουν τὲς καθημερινὰς ἀνάγκες τους. Αὐτὰ ὅλα ὅμως βρίσκονται τόσο μακριὰ ἀπὸ τὲς θεωρητικὰς σπουδὰς καὶ τὴν ἀφηρημένην σκέψη. Κι' ἀκόμα ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ πλήρεις ζωτικὰς δυνάμεις γιὰ νὰ ἐπιτύχουν στὴ μητρικὴ τους ἀποστολή. Ἀλλοίμονο! ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ὑγείας τους ἔχουν πιά ἐξοδεύσει γιὰ ἐπαγγελματικὴ προετοιμασία καὶ τὲς ἀνάλογες σπουδὰς»!

— «Ζήτημα οἰκονομικὸ» εἶπε μιὰ ἄλλη εὖπορος Κυρία. «Ὅποιες ἔχουν προῖκα πανδρεύονται καὶ τότε αὐτὰ τὰ ἄπειρα προβλήματα δὲν γεννιῶνται συνήθως».

— «Μὰ οὔτε ὁ γάμος δὲν ἔξασφαλίζει σήμερα τὴ γυναῖκα» εἶπε μιὰ γνωστή μου Κυρία ἔργοστασιάρχου, ποὺ λίγα χρόνια πρὶν ἦταν πλούσιος καὶ τώρα κατεστραμμένος «Μὰ οὔτε ὁ πλοῦτος τὴν κάνει εὐτυχισμένη προσέθεσε, ὅταν δὲν ἔχη γεμάτη τὴ ζωὴ της μὲ χρήσιμη ἐργασία γιὰ τοὺς ἄλλους».

Ἐδῶ ἡ συζήτηση σταμάτησε, γιατί ὁ καιρὸς περνοῦσε κ' ἔπρεπε νὰ διαβαστῆ ἡ λογοδοσία, νὰ γίνουν ἀρχαιρεσίες κ.τ.λ.

Στὸ γυρισμό μου σπίτι, ἄθελα ἡ σκέψη μου ἄρχισε νὰ κοσκινίξῃ ὅσα ἔζησα τὸ ἀπόγευμα αὐτό, τίς διαφορές ἐντυπώσεις, τίς σκέψεις, τίς ξένες καὶ τίς δικές μου, μὲ τὴν ὑποσυνείδητη ἐπιθυμία νὰ κρατήσῃ ὁ νοῦς μου ὅ,τι ἀξίζει καὶ νὰ σβύσῃ γιὰ πάντα τὰ ἀσήμαντα καὶ τὰ περιττά. Τὸ ξεκαθάρισμα αὐτὸ γίνεται σὲ μένα καὶ πιστεύω καὶ σ' ἄλλους σχεδὸν αὐτόματα, κ' ἄλλοτε διαρκεῖ λίγα λεπτά μονάχα, κ' ἄλλοτε πάλι μέρες, μῆνες καὶ χρόνια καμμιὰ φράξά. Μὰ τὸ συμπέρασμα ἀπὸ τὲς ἀκούσιες αὐτὲς σκέψεις μου ποὺ παρακολουθῶ σὰν θεατῆς, δὲν λησμονεῖται, μετὰ καὶ σὰ μιὰ ζωντανή δύναμη, κανονίζει ἀργότερα τὴν πορεία μου στὴ ζωὴ.

Τὸ βράδυ λοιπὸν ἐκεῖνο γυρίζοντας σπίτι δυὸ κυρίως καταστάσεις ζωντάνευαν μέσα μου. Μιὰ εἰκόνα ζωηρή, τὰ ἀνήσυχτα πρόσωπα τῶν μητέρων γεμάτα πόνο γιὰ τίς δυσκολίες τῶν κοριτσιῶν των — καὶ μιὰ ἄλλη συγκεχυμένη ποὺ ἀντιπροσώπευε μιὰ ἀφηρημένη λέξη: ἡ πρόοδος.

— «Αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἡ πρόοδος» εἶχε πεῖ μιὰ ἀπὸ τίς μητέρες κατὰ τὴ συζήτηση αὐτὴ ἀναστηλώνοντας ψηλὰ τὸ κορμί της, σὰ νὰ ἤθελε νὰ σταματήσῃ μ' αὐτὰ τὰ λόγια τὰ παράπονα τῶν ἄλλων μητέρων. «Ἡ πρόοδος». Ὁ στόχος πέτυχε. Ὅλες σόπασαν μονομιᾶς ὡσὰν νὰ εἶχε αὐτὴ ἡ λέξη μιὰ δύναμη ὑπεράνθρωπη.

Ἐσκυψαν λοιπὸν οἱ μάννες τὸ κεφάλι σὰ νὰ ὑποτάχθησαν στὴ μοῖρα τους. Ἀφοῦ ἡ πρόοδος τὸ ἀπαιτοῦσε! Ἐπρεπε νὰ ὑπομείνουν ἀγόγγυστα τὰ βάσανα αὐτὰ τῶν κοριτσιῶν τους!

Ὡστε ἡ πρόοδος, σκέφθηκα, γέννησε αὐτὲς τίς μεγάλες

δυσκολίες στὴ ζωὴ τῶν κοριτσιῶν γιὰ τίς ὁποῖες ἄρχισαν ν' ἀνησυχοῦν οἱ μητέρες.

Μ' αὐτὴ τὴ σκέψη ἀποκοιμήθηκα βαθειά, γιατί ἤμουν ὑπερβολικὰ κουρασμένη καὶ γιατί ἔπαισα ἀπὸ πολλὸν καιρὸ νὰ πιστεύω πὼς τὸ ἄτομο ἔχει τὴ δύναμι ν' ἀλλάξῃ σὲ μιὰ στιγμή τὰ πράγματα καὶ ν' ἀνυπομονῶ.

Τὸ πρωῖ καθὼς ξύπνησα κ' ἄρχισα τίς καθημερινές μου ἀσχολίες, μοῦ ἦλθαν στὸ νοῦ τὰ λόγια τοῦ Ἀριστοτέλη: «Ἐν ὅσις πολιτεῖες φεύλως ἔχει τὰ περὶ τὰς γυναῖκας, τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως εἶναι δεῖ νομίζειν ἀνομοθέτητον». Συγχρόνως εἶδα τὰ ἐκπραστικά κ' ἀνήσυχτα μάτια τῶν μητέρων ποὺ γεμάτες ἀγωνία παραπονοῦνταν γιὰ τὴ σημερινὴ ζωὴ τῶν κοριτσιῶν των.

Ἡ εἰκόνα αὐτὴ ποτισμένη μὲ τὴ φυσικὴ ἀνησυχία γιὰ τὴν τύχη τῆς δικῆς μου κόρης, ὅταν μεγαλώσῃ, μοῦ δυνάμωσε τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ζήτημα τῶν κοριτσιῶν, ὅπως παρουσιάζεται σήμερα.

«Ἡ πρόοδος» σκεπτόμουν κάμνει τὰ κορίτσα μας νὰ βασανίζονται. Μὰ τότε δὲ μπορεῖ νὰ λέγεται πρόοδος, γιατί ἕνας πολιτισμὸς προοδεύει, ὅταν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ζοῦν πιὸ εὐτυχισμένοι καὶ τὰ παιδιά ποὺ γεννιοῦνται ἔρχονται πιὸ γερά, πιὸ προικισμένα στὸ κόσμο καὶ βρίσκουν καλλίτερες καὶ περισσότερες φροντίδες γιὰ τὴν ἀρμονικὴ ἀνάπτυξή τους.

Ἄν τὰ κορίτσια βασανίζονται σιὰ μικρά τους νεῖατα, ἂν ὅταν σχηματίζουν τὴν οἰκογένεια, ἔχουν μειωμένη τὴ ζωτικότητα τους καὶ εἶναι ἀπροπαράσκευες γιὰ ν' ἀναλάβουν τὴν ὀργάνωση τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, τότε δὲν πρέπει νὰ γίνεται στὴν ἐποχὴ μας λόγος γιὰ πραγματικὴ πρόοδο. Ὅπου οἱ γυναῖκες ζοῦν βασανισμένες, ἡ μέλλουσα γενεὰ θὰ ἔλθῃ κατώτερη ποιοτικῶς, μὲ ἐλαττωμένη ζωτικότητα καὶ οἱ σύγχρονοι δὲν θὰ εὐτυχήσουν, ὅσο κ' ἂν οἱ ἀνέσεις καὶ τὰ ὑλικά μέσα ἔχουν προοδεύσει.

Ἄν συγκρίνωμὲ τὴ ζωὴ τῶν σημερινῶν μας κοριτσιῶν μὲ τὴ ζωὴ ἐκείνων ποὺ ἔζησαν πενήντα χρόνια πρὶν,

ἀσφαλῶς ὄχι πρόοδο δὲ θὰ βροῦμε, ἀλλὰ βεβαία ὀπισθοδρομία!

Ἡ ἀνατροφή τῶν κοριτσιῶν τότε ἦταν τόσο εὐκόλη καὶ ρουθιμισμένη! Ἡ κυριώτερη ἀποστολὴ ἐθεωρεῖτο τότε γι' αὐτὰ ἡ ἀποκατάσταση. Τὰ λίγα γράμματα ποὺ μάθαινε δὲν δίδαν κόπο οὔτε σ' αὐτὴ οὔτε στοὺς δικούς της. Τὴν οἰκοκυρική της μόρφωση τὴν ἀποκτοῦσε ἄκοπα καὶ τέλεια κοντὰ στὴ μητέρα της. Τὴν βοηθοῦσε στὸ οἰκοκυριὸ καὶ στὴν ἀνατροφή τῶν μικροτέρων της ἀδελφῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἦταν πάντα γεμᾶτο τὸ σπίτι.

Ζοῦν ἀκόμα ἀρκετὲς ἀπὸ τὶς γυναῖκες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τί ἀξιοθαύμαστοι τύποι! Νοιώθουν ὅλα τὰ σημερινὰ προβλήματα κ' ἐμβραθύνουν σ' αὐτά. Ἔχουν πλατεῖα ἀντίληψη τῆς ζωῆς, ἂν κ' εἶχαν ὡς παιδιὰ μικρὴ σχολικὴ μόρφωση, συχνὰ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μονάχα. Ὅταν ζοῦσαν σὲ κύκλο μορφωμένο, ἄκουαν προσεχτικὰ τὶς συζητήσεις τῶν ἄλλων καὶ διαβάζοντας λίγα βιβλία, ἀλλὰ μὲ προσοχή, πλούτιζαν τὶς γνώσεις τους ἄκοπα, φυσικὰ, χωρὶς νὰ ξοδεύουν περισσὴ ζωτικότητα.

Ξεύραν ράψιμο χωρὶς ποτὲ νὰ τὸ ἔχουν διδαχθῆ ἰδιαιτέρως. Ἀρχίζαν ἀπὸ τὰ φορέματα τῆς κούκλας. Συνέχιζαν μὲ τὰ φουσιάνια τῶν μικρῶν τους ἀδελφῶν. Ὑστερα ἐτοίμαζαν τὴν προικὰ τους κ' ἀποκτοῦσαν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἐπιδεξιότητα στὸ ράψιμο κ' ὑπομονὴ μεγάλη γιὰ κάθε τὶ στὴ ζωὴ.

Ξέραν νὰ μαγειρεύουν θαυμάσια καὶ μ' εὐχαρίστηση καταγίνονταν σ' αὐτό, γιὰ τὴν γνώριζαν τὴ μεγάλη σημασία τῆς ὑγιεινῆς καὶ νόστιμης τροφῆς.

Νοσηλεύαν μὲ ὑπομονὴ κ' ἐπιτηδειότητα, χωρὶς νὰ ἔχουν ποτὲ ἀκούσει μαθήματα νοσηλείας.

Κυρίως δὲ ἔχουν συνηθίσει ν' ἀφοσιώνονται καὶ νὰ θυσιάζονται γιὰ τοὺς ἄλλους. Μοιράζονται τὴν ἀγάπην στοὺς δικούς των, χωρὶς νὰ περιμένουν καμμιά ἀνταμοιβή. Ὑπομονητικὲς, ἤρεμες, ἀνακουφίζουν ὅσους τοὺς πλησιάζουν καὶ δίδουν νέες δυνάμεις στοὺς κουρασμένους.

Οἱ γυναῖκες αὐτές, οἱ ἀθόρυβες, ποὺ φαίνονται στὸν ἐπι-

πόλαιο παρατηρῆ σὰ νὰ μὴν ἔχουν ἐγὼ, χωρὶς θέληση, ἔχουν μιὰ πολὺ δυνατὴ ποσοπικότητα. Κατορθώνουν μὲ πολὺ μικρὰ ὑλικά μέσα νὰ σπουδάζουν παιδιά, νὰ πανδρεύουν κόρες καὶ τὸ σπουδαιότερο νὰ ἐπιβάλλονται σ' ὅλους μέσα στὸ σπίτι.

Ἄσκαῦν δὲ τόσο μεγάλη ἐπίδραση ἐπάνω στὰ παιδιά τους, ὥστε αὐτὰ μεγάλα πιά, ἐνήλικα καὶ πανδρεμένα ἀκόμα, ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπηρεάζονται βαθειὰ ἀπὸ τὴ μητρικὴ σκέψη. Κι' ἀκόμα μακρὰ ἀπὸ τὴ μητέρα ἐξακολουθοῦν ἀσυναίσθητα νὰ ἐνεργοῦν σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τῆς μητέρας τους. Ἰδίως στὴν ψυχὴ τῶν ἀγοριῶν καὶ γενικὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς οἰκογενείας των, ἀφήνουν ἴχνη ἄσβεστα. Σὰν τὶς βλέπω μοῦ θυμίζουσι τοὺς σιωπηλοὺς γερόλυκους, τοὺς παλιοὺς καπετάνιους τῆς θάλασσας, ποὺ χωρὶς σπουδὲς κ' ἰδιαίτερες τεχνικὲς γνώσεις, νικοῦν πάντα τοὺς θυμοὺς τῆς θάλασσας μὲ τὴ μεγάλη τους πεῖρα, καρτερία καὶ γενναιότητα!

Ἡ ψυχὴ τους εἶνε πλούσια καὶ μπορεῖ κι' ἀγκαλιάζει κάθε τὶ ποὺ ἔχει σχέση μὲ τοὺς δικούς τους. Φυσικὰ πλαταίνει τὸ ἐγὼ τους, νοιώθουν τὰ ἐνδιαφέροντα, τὰ συναισθήματα τῶν ἄλλων, ζοῦν συγχρόνως ἄπειρες ζωές. Περιμένουν τὸ τέλος τους χωρὶς ἀνησυχία, σὰν κάτι τὶ φυσικὸ, σὰν ξεκούρασμα, γιὰ τὴν νοιώθουν βαθειὰ πὼς ἔχουν ἐκπληρώσει τὸν προορισμὸ τους.

Μιὰ γνωστὴ μου ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τύπους τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, γερὴ μ' ὅλα της τὰ ὀγδόντα χρόνια συνήθιζε νὰ λέγῃ «ἐτοιμάζομαι» ὅταν καθισμένη κατὰ τὸ δειλινὸ στὴ πόρτα της γιὰ νὰ ξεκουραστῆ, τὴν ρωτοῦσαν οἱ διαβατικοὶ γνωστοί της «πὼς εἶσαι;»

Ὅταν ἦλθε ἡ ὥρα της, πέθανε μὲ μεγάλη ἤρεμία περιουρητισμένη ἀπὸ κόρες, ἐγγόνια καὶ δισέγγονα.

Ψάχνοντας κάποτε νὰ βρῶ τὴν πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἀντλοῦσαν τὴ δύναμή τους οἱ γυναῖκες αὐτές συνήντησα τὴ μεγάλη τους πίστη πρὸς τὸ θεό. Μιὰ πίστη ἀπλή, φυσικὴ, ὅμοια μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν μικρῶν παιδιῶν στὴ μητέρα τους, ποὺ περιμένουν ἀπὸ αὐτὴν κάθε καλὸ καὶ δέχονται ὅμοια ἀπὸ τὰ χέρια της κάθε τιμωρία. Ἡ πίστη αὐτὴ τὶς

στηρίζει και τις δίδει θάρρος στις πιο κρίσιμες στιγμές της ζωής τους. Χωρίς άνυπομονησία εργάζονται αδιάκοπα για μια καλλίτερη αύριο, γιατί νοιάθουν πώς έχουν το θεό βοηθό. Σ' αυτές στηρίζεται κυρίως η οικογένεια και η κοινωνία. Αυτές βάζουν τη σφραγίδα της δυνατής τους προσωπικότητας σ' όλα, σέ άτομα και κοινωνία. Αυτές οι άφανεϊς, οι αποτραβηγμένες γυναίκες.

“Αν τώρα λάβωμε ως κριτήριο της έπιτυχίας ενός ανθρώπου το πόσο συνέτεινε για να στηρίξη την έποχή του και να καλλιτερεύση τη νέα γενεά, θα δμολογήσωμε ότι οι γυναίκες αυτές πέτυχαν στη ζωή κ' εξεπλήρωσαν τον προορισμό τους ως γυναίκες, μητέρες, πολίτιδες. Κι' ακόμα θα συμπεράνωμε, πώς έζησαν ευτυχισμένες, γιατί αισθάνθηκαν τη βαθειά ευτυχία που νοιάθει μονάχα όποιος ζή για τους άλλους, όποιος πλαταίνει τη ψυχή του κι' αγκαλιάζει τους άλλους δίνοντας και παίρνοντας από αυτή την ψυχική συνένωση ανώτερη δύναμη.

Τί πρέπει λοιπόν να γίνη άφοῦ, καθώς δμολογοῦν όλοι οι βαθειοί παρατηρηταί, η γυναίκα προσφέρει σήμερα πολυλίγώτερα στην οικογενειακή ζωή από πριν; Πώς να διορθωθῆ μια κατάσταση που κάθε μέρα χειροτερεύει και η όποία κάμνει δυστυχέστερα τα άτομα — και πρώτα πρώτα τις ίδιες τις γυναίκες — το σύνολο και προετοιμάζει μια καχεκτική και κατώτερη στον πολιτισμό γενεά;

— «“Ας γυρίσουν οι γυναίκες στο σπίτι» είναι η πρόχειρη απάντηση των πολλών. «Ας καταγίνωνται 'πάλι με την κουζίνα και το οικοκυριό και όλα θα διορθωθούν».

Να γυρίσουν πίσω, στη παλιά άγωγή των κοριτσιών, στους παλιούς γυναικείους τύπους! Αυτό πολλές μητέρες θα το ήθελαν κι' αρκετά νέα κορίτσια. Αυτό όμως για όλες είναι αδύνατο και θα ήτο και βλαβερό.

‘Η ανθρωπότης, είνε αλήθεια, κατά την πρόοδό της ακολουθεί πορεία κυκλική και έπομένως συναντᾶ παρόμοια προβλήματα προς λύση, κατά τις διάφορες έποχές οὔδέποτε όμως ακριβώς όμοια με τα προβλήματα των άλλων έποχών. Τῆ λύση δὲ που έδόθη άλλοτε, δὲ μπορούμε να την ακο-

ΟΥΜΒΕΡΤΟΥ ΑΡΓΥΡΟΥ

Ο ΤΥΦΛΟΣ ΒΙΟΛΙΣΤΗΣ

λουθήσωμε κατὰ γράμμα σήμερα, χωρίς νὰ φέρωμε δυστυχία στὸ ἄτομο καὶ στὴν κοινωνία. Ἀλλὰ καὶ ἂν μερικά ἄτομα τὸ ἀποφάσιζαν καὶ ἤθελαν νὰ τὸ ἐπιβάλουν στὰ ἄλλα, ὅσονδήποτε ἰσχυρὰ καὶ ἂν ἦσαν θ' ἀπειύχχαναν μὲ τὸν καιρό.

Τὸ ἄτομο, ὅσο δυνατὸ κι' ἂν εἶναι, δὲ μπορεῖ νὰ σταματήσει καὶ νὰ καταβάλλῃ τὴν οἰκονομικὴ καὶ ἠθικὴ ἐξέλιξη τῆς κοινωνίας. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀτόμου εἶνε πολὺ σύντομη γιὰ νὰ μεταβάλλῃ τ' ἀποτελέσματα τῆς ζωῆς τοῦ εἴδους.

Οἱ μεταβολές, οἱ κανονικές, ἠθικές, οἰκονομικές εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς συμβιώσεως τῆς μακροχρονίου τῶν πολλῶν καὶ ὄχι τοῦ ἑνός. Τὸ δυνατὸ ἄτομο ἐνσαρκώνει τίς ἀσχημάτιστες ἀκόμα ιδέες τῆς ἐποχῆς του, συλλαμβάνει ὡς ἰδανικὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ζωῆς τῶν πολλῶν καὶ μπορεῖ νὰ τὰ διαδόσῃ καὶ νὰ τὰ ἐπιβάλλῃ. Ἀλλὰ δὲ δημιουργεῖ αὐτὸ μόνο του ἓνα πολιτισμὸ. Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ μορφώνεται ἀπὸ τὸ πολὺ, τὸ ἀπρόσωπο πλῆθος. Αὐτὸ ζῆ. Ἐνεργεῖ καὶ προσαρμόζεται χωρὶς ν' ἀκολουθῆ συνειδητὰ ὁρισμένον θεωρητικὸ σύστημα. Προσαρμόζεται ἀσυναίσθητα στοὺς νέους ὄρους τῆς ζωῆς καὶ λύει τὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζονται.

Τὸ ἄτομο ὅμως ἐνῶ δὲ μπορεῖ νὰ σταματήσει τίς μεταβολές ποὺ παρουσιάζονται ὡς ἀποτέλεσμα τῆς συμβιώσεως τῶν πολλῶν, μπορεῖ πολὺ νὰ βοηθήσῃ στὶς λύσεις τῶν προβλημάτων ποὺ παρουσιάζονται ὥστε οἱ βλάβες νὰ εἶνε λιγώτερες διὰ τὸ ἄτομο καὶ τὸ σύνολον.

Πρῶτα λοιπὸν πρέπει νὰ μᾶς γίνῃ συνειδητὸ ὅτι ἡ σημερινὴ γυναῖκα ὄχι μόνο δὲ εἶνε ἀνώτερη ἀπὸ τὴ γυναῖκα ποὺ ἔζησε πρὸ ἑκατὸ χρόνων, ἀλλὰ εἶνε καὶ κατώτερη, γιατί συντείνει λιγώτερο στὴ διατήρησι τῶν ἀξιῶν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ στὴν καλλιτέρευσι τῆς ἐρχόμενης γενεᾶς. Ἡ γυναῖκα, ὡς μητέρα καὶ ὡς πολίτις ἀποδίδει λιγώτερα σήμερα ἀπὸ ἄλλοτε.

Δεύτερο ὅτι ὁ σημερινὸς τρόπος τῆς δραστηριότητος τῆς γυναίκας καὶ τῆς ὅλης τῆς ζωῆς, δὲν ἔκαμε εὐτυχέστερη οὔτε αὐτήν, οὔτε τὴν οἰκογένειά της οὔτε τὴν κοινωνία.

Καὶ τρίτον ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ γυρίσωμε πίσω ὅσον καὶ ἂν τὸ θέλωμε. Ἀλλὰ καὶ ἂν αὐτὸ ἦταν δυνατὸ δὲ θὰ μᾶς ὠφελούσε καθόλου.

Διαφορετικοὶ ὅροι τῆς ζωῆς ἀπαιτοῦν διαφορετικὴν προσαρμογὴν τοῦ ἀτόμου καὶ διαφορετικὸν τρόπο ἐνεργείας.

Ἡ οἰκογένεια σήμερον ἰδίως στὰς πόλεις διαφέρει ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ περασμένου αἰῶνος. Πολλὰ ἄλλαξαν.

Λιγότερα ὁ ἀριθμὸς τῶν προσώπων πού τὴν ἀποτελοῦν. Τὸ ἀντρώγονο καὶ ἓνα ἢ δύο παιδιά, αὐτὸ εἶνε ὅλο.

Ἐπαυσε νὰ εἶναι τὸ ἐργαστήρι πού ἦταν ἄλλοτε. Τὰ ὑφάσματα τώρα ἀγοράζονται ἔτοιμα, οἱ κάλτσες ὅμοια. Τὸ ψωμί καὶ ὅλα τὰ τρόφιμα ἀγοράζονται. Τώρα δὲ τελευταῖα τὰ ἐνδύματα ὅλων ράπτονται συνήθως ἔξω καὶ τὰ γλυκὰ ἔρχονται ἔτοιμα.

Τὸ σπίτι τὸ γεμᾶτο φωνῆς καὶ παιδικὰ τρεχάματα, τὸ σπίτι πού ἔδιδε ἄλλοτε χρήσιμη δουλειὰ σὲ πολλὰ γυναικεῖα μέλη τῆς οἰκογενείας, ἐρήμωσε. Συχνὰ ὁ μόνος κάτοικός του, ὁ τακτικός, εἶνε ἡ ὑπηρέτρια.

Ὁ πατέρας ἔχασε τὸ κῆρος του. Ἐπαυσε νὰ εἶνε ὁ πραγματικὸς ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας. Ἡ ἐπαγγελματικὴ δουλειὰ τοῦ ἀφαιρεῖ τὶς περισσότερες ζωτικὰς του δυνάμεις. Κατάκοπος τὸ βράδυ πού νὰ εὖρη ψυχικὸ σθένος γιὰ νὰ κατευθύνῃ τὴν ζωὴ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας.

Τὶς ἀλλαγὰς αὐτὰς τὶς ἔφερε ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά ἡ ἀλλαγὴ τοῦ τρόπου τῆς παραγωγῆς, ἡ μεγάλη βιομηχανία, ἡ ὁποία ἀφῆρεσε ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα τὴν παραγωγικὴν τῆς ἐργασίαν καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ χαλάρωσις τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως, ἡ ὁποία σήμερον παραμελεῖ τὰ καθήκοντα τοῦ ἀτόμου, γιὰτὶ ἀτόνισε ἢ πίστη στὶς ἀνώτερες ἠθικὰς ἀξίας.

Γι' αὐτὸ ἡ οἰκογένεια ἔπαυσε σήμερον νὰ ἔχῃ τὴν παιδαγωγικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν ἀξίαν πού εἶχε ἄλλοτε.

— «Ἄς καταργηθῇ λοιπὸν ἡ οἰκογένεια» φωνάζουν οἱ ἄκροιστεροί. «Ἄς ἀναλάβῃ ἡ κοινωνία τὰ παιδιά. Θὰ τὰ ἀναθρέψῃ καλλίτερα καὶ οἱ γονεῖς θὰ καταγίνονται ἀνεόχλητοι στὴν ἐργασία τους».

Πρὸ τριάντα χρόνων πολλοὶ πίστευαν πὼς πρέπει ἡ οἰκογένεια νὰ καταργηθῇ γιὰ τὸ καλὸ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας γενεᾶς. Κ' ἔγιναν πολλὰς προσπάθειες σ' ἄλλες χώρας ἀπὸ γιαιτρούς, παιδαγωγούς, κοινωνιολόγους, πολιτικούς.

Αὐτοὶ ὅλοι εἶχαν ὡς ἰδανικὸν ν' ἀντικαταστήσουν τὴν οἰκογένειαν μὲ τὴν ὀλότητα, μὲ τὸ κράτος. Ἰδρυσαν βρεφοκομεῖα τέλεια, ὄρφανοτροφεῖα, ἐσωτερικὰ σχολεῖα, ἄσυλα παιδιῶν, βρεφῶν κ.τ.λ. καὶ περίμεναν καλλιτέρευση σωματικὴ καὶ ψυχικὴ τῶν τροφίμων των.

Τὸ πείραμα αὐτὸ τῆς καταργήσεως τῆς οἰκογενείας ἔχει τώρα φέρει καρπούς, τὰ παιδιά ἐκεῖνα μεγάλωσαν καὶ μπορούμε νὰ τὰ κρίνωμε.

Στὸ διεθνὲς συνέδριον πού ἔγινε στὸ Παρίσι κατὰ τὸ 1928 γιὰ τὴν προστασίαν τοῦ παιδιοῦ, ἀναγνωρίσθη διεθνῶς, μιὰ φορὰ ἄκόμα, πὼς τὸ μητρικὸ γάλα εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὸ παιδί. Οἱ βιολόγοι ὑποστήριξαν συγχρόνως καὶ ἀπέδειξαν πὼς τὰ συστατικὰ τοῦ μητρικοῦ γάλακτος ἀντιστοιχοῦν μὲ τὰ συστατικὰ τοῦ σώματος τοῦ νεογνοῦ. Ἐπομένως ὁ σωματικὸς δεσμὸς μεταξὺ μητέρας καὶ παιδιοῦ δὲν παύει ἅμα γεννηθῇ ἀλλὰ ἅμα ἀπογαλακτισθῇ. Κανένα τεχνικὸ γάλα ὅσονδήποτε κι' ἂν εἶνε ἀποστειρωμένο δὲν ἀναπληρῶνει τὸ μητρικὸ γάλα. Τὰ παιδιά πού τὸ στερήθησαν δύσκολα ἀναπτύσσονται καὶ παρουσιάζουν καὶ ὡς ἐνήλικοι συνήθως μειωμένην ζωτικότητα.

Στὸ παιδιατρικὸν συνέδριον τοῦ ἐπομένου ἔτους 1929 στὴν Ὀλλανδία ὅλοι οἱ γιαιτροὶ συνεφώνησαν πὼς ἡ μάννα εἶνε ὄχι μονάχα γιὰ τὸ θήλασμα τοῦ βρέφους ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν περιποίησίν του. «Τίποτε δὲν ἀναπληρῶνει τὸ γάλα καὶ τὴν καρδίαν τῆς μάννας». Ἡ μάννα δὲ θηλάζει μονάχα τὸ μωρὸ ἀλλὰ καὶ τὸ ἀγαπᾷ τόσο, πού εὕρισκει δύναμιν γιὰ τὶς ἀτέ-

λειώτες και κοπιαστικές φροντίδες και αγρύπνιες που χρειάζεται. Στα άσυλα των βρεφών, όσο κι' αν εργάζονται επιστημονικά, όσο κι' αν είναι καλά οργανωμένα, όσο κι' αν έχουν καλές παιδικόμες, ή θνησιμότης των βρεφών είναι μεγαλύτερη από τή θνησιμότητα εκείνων που ζούν στην οίκογένειά τους κ' έχουν τήν περιποίηση τής μητέρας των. Τα βρέφη πεθαίνουν από μολυσματικές αρρώστιες κ' από τήν έλλειψη τής μητρικής αγάπης. Οί παιδοκόμες τὰ φροντίζουν γιατί αίσθάνονται τὸ καθήκον των, ἀλλὰ εἶνε ἀδύνατο νὰ ἔχουν γιὰ τὰ πολλὰ ξένα βρέφη τήν ἀφοσίωση καὶ τήν αὐταπάρνηση κάθε μητέρας γιὰ τὸ δικό της παιδί. Καὶ τὰ βρέφη γιὰ νὰ μεγαλώσουν ἔχουν ἀνάγκη αὐτῆς τῆς ἀπώλυτης, τῆς βαθειᾶς μητρικῆς ἀγάπης.

Οί περισσότεροι παιδαγωγοὶ τοῦ κόσμου συμφωνοῦν με τοὺς γιατρούς. Ἡ ζωὴ τῶν οἰκοτροφείων εἶνε συνήθως ἀφύσικη καὶ ἐπομένως δὲν παρέχει ὅλους τοὺς ὅρους ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ ἐτοιμαστῆ τὸ παιδί γιὰ τὴ ζωὴ. Τὰ παιδιά ἀναπτύσσονται εὐκολώτερα, φυσικώτερα καὶ ἀντιμετωπίζουν πρὸς λύσιν περισσότερα προβλήματα ζωῆς στὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον, ἔστω κι' ἂν δὲν εὐρίσκεται στὸ ἕνός τοῦ οἰκοτροφείου.

Καὶ οἱ κοινωνιολόγοι τονίζουν τὴν μεγάλη σημασία τῆς οἰκογένειας ὡς στοιχείου ἐκπολιτιστικοῦ. Ὁ κοινωνιολόγος Ellwood στὸ βιβλίον του «Κοινωνιολογία καὶ νεώτερα κοινωνικὰ προβλήματα» γράφει τὰ ἑξῆς βιασυστόχαστα λόγια: «Ὁ πολιτισμὸς στὴν πλατειά του ἔννοια δὲ μπορεῖ νὰ διδαχτῆ, πρέπει νὰ τὸν ζῆση κανεῖς. Τὸ παιδί φθάνει στὸ ἠθικὸ ἕνός τοῦ πατέρα του, ὄχι γιὰ τὸ μαθαίνει στὸ σχολεῖο τὰ ἴδια πράγματα ποὺ ἄκουσε ὁ πατέρας του, ἀλλὰ γιὰ τὴ ζῆ μαζί του καὶ λαμβάνει ὅλες τὶς ιδιότητες τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ συναισθηματικοῦ του βίου. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ παιδικὴ ψυχὴ βλαστάνει ἀπὸ τὴ γέρική ψυχὴ τοῦ πατέρα».

Καὶ ἡ γνωστὴ συγγραφεὺς Gina Lombroso λέγει: «Ἡ οἰκογένεια εἶνε μιὰ ἀλυσίδα διὰ μέσου τοῦ χρόνου καὶ χώρου, ἡ ὁποία ὑποχρεώνει τοὺς ἐνηλίκους νὰ δώσουν στὸ ἕνα μέρος ὅ,τι ἔλαβαν ἀπὸ τὸ ἄλλο».

Ἡ οἰκογένεια λοιπὸν συντελεῖ σὲ ὑγιέστερη καὶ ἠθικώτερη ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τὰ ἄσυλα καὶ οἰκοτροφεία. Ἡ ἐλεύθερη ἔνωση ποὺ ἀποξενώνει τὰ παιδιά ἀπὸ τοὺς γονεῖς, τὰ ἀφήνει στὴν τύχη τους ἢ τὰ ἀναγκάζει νὰ ζήσουν σὲ ἄσυλα καὶ ν' ἀναπτυχθοῦν κατώτερα σωματικὰ καὶ ἠθικὰ, εἶνε καταστρεπτικὴ ὄχι μονάχα γιὰ τὴ νέα γενεὰ ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς γονεῖς, τὴν παλιὰ γενεὰ.

Ἡ ἐλεύθερη ἔνωση εἶνε βλαβερὴ καὶ γιὰ τοὺς ἐνηλίκους, διὰ τοὺς ἄνδρες καὶ τὶς γυναῖκες ὁμοίως. Τὸ ἄτομο βρίσκει ἀποξενωμένο μόλις περάσῃ τὴν ὄριμη ἡλικία, τότε ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ συναισθηματικὴ ἀτμόσφαιρα κι' ἀπὸ προσεχτικὲς περιποιήσεις. Καμμιά γυναῖκα σήμερον ὅσο κι' ἂν πέτυχε ἐπαγγελματικὰ, δὲ μπορεῖ νὰ συνηθίσῃ στὴν ἀφιλόξενη καὶ κρύα ἀτμόσφαιρα τῆς μοναχικῆς τῆς κάμαρας, ὅταν τὸ βράδυ ἐπιστρέφῃ κατάκοπη κ' εὐρίσκεται μόνη. Κι' ὅλες θλίβονται κατάβαθα, ὅταν τοὺς λείπῃ ἡ ζεστασιά τῆς οἰκογενειακῆς στοργῆς καὶ ἀγάπης. Ὁμοίως καὶ τὰ γεροντοπαλλήκαρα ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν ἔλλειψη προσώπων ποὺ πραγματικὰ νὰ ἐνδιαφέρονται γι' αὐτὰ καὶ συνήθως ζοῦν ὀλιγώτερο ἀπὸ τοὺς παντρεμένους. Ἄν δὲ οἱ περισσότεροι ἄνδρες εἶνε δυνατόν ν' ἀρκεσθοῦν σὲ μιὰ ἐντατικὴ ἐπαγγελματικὴ ἀπασχόληση καὶ νὰ εὔρουν ἐκεῖ ἀνακούφιση καὶ ψυχικὴ ἡρεμία, οἱ ἄπειρες γυναῖκες, στίς ὁποῖες τὸ μητρικὸ ἔνστικτο χρωματίζει τὴν ὄλη τους ψυχοσύνθεση, μονάχα στὴν ἴδρυση οἰκογενείας καὶ στὴν περιποίησιν δικῶν των παιδιῶν εὐρίσκουν τὴ βαθειὰ τους εὐτυχία.

Ἡ κατάργησις τῆς μονογαμικῆς οἰκογενείας καὶ ἡ ἀντικατάστασίς της ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη ἔνωση δὲν θὰ ἦταν πρόοδος ἀλλὰ ὀπισθοχώρησις τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀφοῦ ἐμελέτησε τοὺς τρόπους τῶν σχέσεων τῶν φύλων εἰς τοὺς διαφόρους λαοὺς καὶ τὰς διαφόρους ἐποχάς. Ὁ H. Spencer βρίσκει πὺς «Ἡ μονογαμικὴ οἰκογένεια εὐρίσκεται στὴν ἀνωτάτη βαθμίδα τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως. Ἡ στερεότης τῶν δεσμῶν ποὺ ἐνώνουν τὰ μέλη εἶνε τρανὴ ἀπόδειξις. Στὴν πολυανδρία μονάχα ἡ μητρικὴ σχέση εἶνε καθωρισμένη. Οἱ δεσμοὶ ποὺ ἐνώνουν τὰ ἀδελφία ἀναμεταξύ τους εἶνε χαλαροί.

Στην πολυγυνία οἱ σχέσεις μετ' τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα εἶνε πιὸ ὠρισμένες, ἀλλ' ἐνῶ μερικὰ παιδιὰ ἐνώνονται μεταξύ τους μετ' μιὰ τέλεια συγγένεια, ἄλλα πάλι συνδέονται μονάχα μετ' τὸν πατέρα. Ἡ ἐνωση τῶν μελῶν τῆς μονογαμικῆς οἰκογενείας εἶνε πολὺ στενή».

Οἱ σφιχτοὶ καὶ ἁρμονικοὶ δεσμοὶ μεταξύ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας συντείνουν πολὺ εἰς τὴ διατήρησιν τῆς τάξεως εἰς τὴν κοινωνίαν. Ἡ μονογαμία συντείνει ἐπίσης πολὺ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς παιδικῆς θνησιμότητος, ἀναπτύσσει δὲ καὶ στοὺς ἐνηλίκους τὸν ἀλτρουϊσμόν σὲ μέγαλον βαθμό. Μαθαίνουν νὰ λησμονοῦν τὸ ἄτομόν τους γιὰ τὸ χετῆρι τῶν παιδιῶν.

Ὁ ἐλεύθερος γάμος θὰ ἐτοίμαζε πολίτας ἀσυνήθιστους νὰ ἔχουν ὑποχρεώσεις, ἀνθρώπους ἐγωϊστὰς καὶ ἀτομικιστὰς.

Ἄλλωστε καὶ εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ρωσίαν ἐγένετο φανερὴ ἡ χρησιμότης τῆς οἰκογενείας τῆς μονογαμικῆς. Στὸ φρενὸν συνέδριον τῆς Μόσχας πολλὰς γυναικεῖς ὁργανώσας ἐζητήσαν ἀσθηροτέρους νόμους γιὰ τὸν οἰκογενειακὸν δεσμόν, μεγαλειτέρας δυσκολίας πρὸς παρασχὴν διαζυγίων καὶ ἀσθηρῶν ποινῶν γιὰ ὅσους ἐγκαταλείπουν οἰκογένειαν καὶ παιδιὰ. Ἡ κοινωνία καὶ τὸ κράτος ἐδείχθησαν ἀνεπαρκεῖς γιὰ τὴν περίθαλψιν καὶ ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν.

Ὡστε ἡ οἰκογένεια ὄχι μονάχα δὲν θὰ διαλυθῆ, ἀλλὰ πρέπει πρὸς τὸ συμφέρον ὅλων καὶ τοῦ ἀτόμου νὰ καλλιτερεύσῃ καὶ νὰ τελειοποιηθῆ.

Ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς δὲν εὗρηκε τίποτε καλλίτερον γιὰ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν μάνναν κοντὰ εἰς τὸ παιδί καὶ τὴν οἰκογένειαν.

Ἄς θυμώμεθα λοιπὸν πάντα πῶς ἡ γυναῖκα εἶνε τώρα ὅπως καὶ πρὶν πολὺτιμη γιὰ τὴν οἰκογένειαν ἐν γενεῇ καὶ τὰ παιδιὰ ἰδιαιτέρως. Ἡ οἰκογένεια θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ στηρίζεται ἐπάνω της, καὶ ἡ κοινωνία ἐπάνω εἰς τὴν οἰκο-

γένεια. Ὁ προορισμὸς τῆς γυναίκας ὁ οὐσιώδης παραμένει ὁ προαιώνιος, νὰ γεννᾷ παιδιὰ καὶ νὰ τὰ ἀνατρέφῃ· νὰ διατηρῆ τις ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ καὶ νὰ τὶς μεταδίδῃ στοὺς νεώτερους.

Ἡ γυναῖκα, ὅταν ἐκτελῆ καλὰ τὸν προορισμὸν της αὐτό, εἶνε σπουδαῖος παράγων τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς εὐτυχίας τῆς γενικῆς καὶ τῆς ἀτομικῆς.

Τὸ ἔργον αὐτὸ τῆς γυναίκας ὄχι μόνον δὲν εἶνε κατώτερον ἀπὸ τις διάφορες ἐπαγγελματικὰς ἐργασίας τοῦ ἀνδρὸς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλὰς ἀπὸ αὐτὰς ἀνώτερον. Μπορεῖ νὰ συγκριθῆ μάλιστα μετ' τις ἀνώτερες καλλιτεχνικὰς δημιουργίας τοῦ ἀνδρικοῦ νοῦ. Συντείνει αὐτὸ περισσότερο εἰς τὴν δημιουργίαν γερῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ἀφοῦ ἔχει τόσο μέγαλον ρόλον εἰς τὴν διαίωσιν καὶ ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν.

Ἐπιτυγχάνει δὲ ἡ γυναῖκα σχετικῶς εὐκόλως εἰς τὴν μεγάλην καὶ δύσκολην αὐτὴν ἀποστολὴν της, γιὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν πείραν αἰῶνων τὴν ἔχει προετοιμάσει γι' αὐτό. Εἶνε πλούσια προικισμένη ἀπὸ τις σωματικὰς καὶ ψυχικὰς ἰκανότητες ποὺ χρησιμεύουν γιὰ τὴν δημιουργίαν τῆς ζωῆς καὶ γιὰ τὴν διατήρησίν της. Ἐξαιρέσεις εἶνε οἱ γυναῖκες ποὺ δὲ μποροῦν νὰ διαίωσιν καὶ ν' ἀνατρέψουν παιδιὰ, καθὼς κ' ἐκεῖνες ποὺ πετυχαίνουν καλλίτερα σ' ἄλλας ἐργασίας ἀπὸ τις καθαρῶς γυναικεῖς. Μετριοῦνται δὲ εἰς τὰ δάκτυλα οἱ δημιουργικὲς σ' ἄλλα ἔργα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν σχέση μετ' τὴν ἀνατροφὴν παιδιῶν καὶ τὴν περίθαλψιν καὶ περιποίησιν τῶν ζωντανῶν πλασμάτων.

Τὸ πλούσιον συναίσθημα τῆς γυναίκας, ἡ τάσις της ἡ ἔμφυτη πρὸς ἀφοσίωσιν κ' αὐταπάρνησιν τὴν κάμνει νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ ὅ,τι ζῆ. Τὸ πρακτικὸν της μυαλὸν τὴν κάμνει νὰ προσέχῃ τις λεπτομέρειας τῆς ζωῆς καὶ νὰ εὗρισκῃ εὐκόλως τὴν λύσιν τους.

Ἐπειδὴ δὲ κάθε ὄν τελειοποιεῖται καὶ εὐτυχεῖ, ὅταν ἐκτελῆ τὸν φυσικὸν του προορισμόν, γι' αὐτὸ καὶ ἡ γυναῖκα τελειο-

ποιεῖται κι' εὐτυχεῖ, ὅταν ἐκτελῇ τὸν φυσικό της αὐτὸν προορισμό.

Ὅταν λοιπὸν σκεπτόμεθα γιὰ τὴν ἀνατροφή τῶν κοριτσιῶν μας, εἴτε ὡς ἄτομα εἴτε ὡς κοινωνία, δὲν πρέπει νὰ χάνουμε ἀπὸ ἐμπρός της τὸν μεγάλο προορισμὸ τῆς γυναίκας. Κι' ἀκόμα ὅτι, ὅταν τὸν ἐκτελέσῃ καλά, θὰ εὐτυχήσῃ τὸ σύνολον καὶ αὐτὴ ἰδιαίτερος.

Πρῶτον λοιπὸν θὰ προσπαθοῦμε νὰ μὴ μειώνεται ἡ ζωτικότης τοῦ κοριτσιοῦ, γιὰ τὴν ἔχουμε ὡς ἀποτέλεσμα καχεκτικὰ παιδιά, καὶ δεύτερον ὅταν ὑπανδρεύεται νὰ ξεύρῃ πῶς θὰ κυβερνήσῃ τὴν οἰκογένεια της, πῶς θὰ περιποιηθῇ τοὺς ἄλλους καὶ πῶς θ' ἀναθρέψῃ παιδιά.

Θὰ προσέχωμε δὲ πολὺ νὰ καλλιεργήσωμε καὶ νὰ τελειοποιήσωμε τὴν ἐμφυτι τάση τῆς γυναίκας πρὸς ἀφοσίωση καὶ τὴν κλίση της γιὰ τὶς οἰκιακὲς ἐργασίες. Θὰ τῆς δείξωμε τὴν σπουδαιότητα τοῦ καλοῦ οἰκοκυριοῦ καὶ τὶς μεγάλες ὑπηρεσίες πού προσφέρει στὸν ἄνθρωπο καὶ στὴν κοινωνία. Θὰ τῆς δείξωμε τὴ μεγάλη της θέση μέσα στοὺς ἄλλους παράγοντας τοῦ πολιτισμοῦ. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ τὴν ἐτοιμάζωμε ψυχικῶς γιὰ τὸν προορισμὸ της. Συγχρόνως θὰ τὴν ἀσκήσωμε σ' ὅλες τὶς μικρολεπτομέρειες τοῦ οἰκοκυριοῦ γιὰ ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἀνάλογη δεξιότητα γιὰ τὴν ἐκτέλεσή τους καὶ γιὰ νὰ δυναμώσῃ σωματικῶς, ὥστε νὰ μπορῇ ἄκοπα νὰ τὶς ἐκτελῇ.

Τὸ σπίτι τώρα δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ προετοιμάσῃ τὸ κορίτσι ὅπως ἄλλοτε, γιὰ τὴν καθὼς εἶδαμε, ἔπαυσε νὰ εἶνε ἐργαστήριο, καὶ τὰ ὀλίγα παιδιά δὲν παρέχουν εὐκαιρίες στὰ μεγαλύτερα γιὰ ν' ἀποκτήσουν πείρα. Μὲ τέτοιο πλουσιώτατο πολιτισμὸ, μὲ τὶς διαρκεῖς μεταβολὲς πού ἀναγκάζουν ἀδιάκοπα τὴν οἰκογένεια νὰ προσαρμόζεται διαφορετικὰ, ἡ πρωτοπαράδοτη ἐμπειρία στὴ μόρφωση τῆς γυναικείας δὲν ἀρκεῖ.

Καὶ ἂν συλλογισθοῦμε καὶ τὴν ἀπουσία καθ' ὅλη τὴν ἡμέρα τοῦ πατέρα ἀπὸ τὸ σπίτι, θὰ ἐννοήσωμε τὴν ἀνάγκη νὰ εἶνε ἡ γυναῖκα πλέον ἐπιδεξία ἀπὸ ἄλλοτε ἀφοῦ ἡ ρύθμιση τῶν οἰκογενειακῶν ἀναγκῶν καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν

ἔμεινε κυρίως ἰδικό της ἔργο καὶ πρέπει νὰ τὸ φέρῃ εἰς πέρας συνήθως χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ ἀνδρός.

Ἔστερα γιὰ τὴν νὰ μὴ μεταχειριστῇ ἡ γυναῖκα στὰ ἔργα της τὰ πορίσματα τῶν ἐπιστημῶν, καθὼς μεταχειρίζεται τὶς ἐφευρέσεις γιὰ τὴν ὕλικὴ ἄνεση τῆς οἰκογενείας της;

Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ μάθῃ ἐπιστημονικὰ πῶς θὰ ρυθμίξῃ τὴ ζωὴ τῆς οἰκογενείας, τὴ διατροφή τῶν μελῶν της, τὶς ὥρες τῆς ἐργασίας, ἀναπαύσεως καὶ διασκέδασης. Πῶς θὰ ἀνατρέφῃ τὰ παιδιά της; Πῶς θὰ περιποιηθῇ καὶ θὰ νοσηλεύῃ ὄλους; Καὶ τὸ κυριώτερον νὰ μάθῃ νὰ λησιμονῇ τὸν ἑαυτὸ της καὶ ν' ἀφοσιώνεται στοὺς ἄλλους.

Ἡ μόρφωση αὐτὴ τοῦ κοριτσιοῦ γιὰ τὰ ἰδιαίτερα γυναικεῖα του καθήκοντα δὲν θὰ διευκολύνῃ μονάχα αὐτὴ στὰ καθήκοντά της, οὔτε θὰ ὠφελήσῃ μονάχα τοὺς δικούς της. Καθὼς συμβαίνει πάντα ἅμα βοηθῇ κανεὶς τοὺς ἄλλους, κυρίως θὰ ἐξελιχθῇ αὐτὴ ὡς προσωπικότης καὶ θὰ ἀναπτυχθῇ ἁρμονικὰ. Ἡρεμία ψυχικὴ καὶ βαθειὰ ἱκανοποίηση θὰ εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἁρμονικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως ὄλων τῶν ἐμφύτων της δυνάμεων. Τότε ἡ γυναῖκα θὰ προχωρήσῃ καὶ θὰ πλησιάσῃ τοὺς παλαιούς ἐκείνους τύπους τῶν γυναικῶν πού ἦσαν στῦλοι τῆς οἰκογενείας των καὶ τῆς κοινωνίας ὅλης.

Ἀπὸ αὐτὴ δὲ τῆς γυναικείας μόρφωσης τὴν ἰδιαίτερα, πρέπει νὰ δημιουργηθοῦν τὰ γυναικεῖα ἐπαγγέλματα γενικῶς. Τότε μὲ τὴν ἴδια μόρφωση τὸ κορίτσι θὰ ἐτοιμάζεται γιὰ μητέρα καὶ γιὰ ἐπαγγελματίας. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο δὲν θὰ ἔχει διχασμὸ τῆς προσωπικότητος. Δὲν θὰ σπαταλᾷ τὶς ζωτικὲς της δυνάμεις. Μὲ ἓνα κόπο πού δὲν θὰ εἶνε ποτὲ ἐξαντλητικός, γιὰ τὴν θὰ καλλιεργῇ τὶς ἐμφύτους γυναικεῖες δυνάμεις, τὸ κορίτσι θὰ ἐτοιμάζεται γιὰ τὸν γυναικεῖο καὶ ἐπαγγελματικὸν της προορισμὸ. Σήμερα κάθε κορίτσι εἶνε ἀνάγκη νὰ ἔχῃ μάθει ἓνα ἐπάγγελμα ἔστω κι' ἂν δὲν τὸ ἐξασκήσῃ ποτέ. Εἶνε πολὺ ἐπικίνδυνον ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς, ἀκόμα καὶ γιὰ τὰ πλεον εὐπορα κορίτσια νὰ μείνουν χωρὶς ἐπάγγελμα. Ἡ προετοιμασία γιὰ τὸ ἐπάγγελμα ἔχει πολὺ νὰ ὠφελήσῃ κάθε κορίτσι, καθὼς καὶ ἡ ἐξάσκησις

ένος γυναικείου ἐπαγγέλματος ἕως ὅτου ὑπανδρευτῆ, γιατί θὰ τοῦ καλλιεργήσῃ τὴν πρωτοβουλία του, τὴν δραστηριότητά του, θὰ τὸ ὠθήσῃ στὴν τάξιν, θὰ τὸ κάμῃ ἱκανὸ νὰ ἀναλαμβάνῃ εὐθύνας. Οἱ ιδιότητες αὐτὲς θὰ τοῦ χρησιμεύσουν καὶ ὅταν θὰ ἰδρῦσῃ οἰκογένεια καὶ συγχρόνως θὰ τὸ ἐμποδίσουν νὰ φθαρῇ ἀπὸ τὴν τεμπελιά καὶ τὴν ψυχικὴν κενότητα ποὺ εἶνε οἱ φυσικὲς συνέπειες τῆς ἀργίας.

Ξεύρω πὼς θὰ μοῦ εἰπῆτε ὅτι γιὰ νὰ προσανατολιστῆ σύμφωνα μὲ τὴν γυναικεία φύσιν ἢ μόρφωση τῶν κοριτσιῶν καὶ γιὰ νὰ γίνῃ καὶ ἐπαγγελματικὴ χρειάζονται βαθεῖες ἀλλαγές στὴν ἐκπαίδευση ποὺ παίρνουν τῶρα τὰ κορίτσια. Καὶ ὅτι χρειάζονται ἀφθονες οἰκοκυρικὲς σχολές καὶ παιδοκομικὲς ἀνώτερες καὶ μέσες γιὰ τὰ κορίτσια τῶν πόλεων. Πρακτικὲς κατώτερες γιὰ τὰ κορίτσια τῆς ὑπαίθρου. Περιοδεύοντα οἰκοκυρικὰ σχολεῖα γιὰ τὶς χωρικές. Ἐσπερινὰ μαθήματα γυναικείας μορφώσεως γιὰ τὶς ἐργάτιδες τῶν πόλεων καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τῶν καταστημάτων. Συμπληρωτικὰ μαθήματα διὰ τοὺς ὑπἄνδρους καὶ τὰς ἐνηλίκους γυναῖκας.

Ἀσφαλῶς χρειάζονται ὅλα αὐτὰ καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ τὰ ἔχομεν ἐντὸς μιᾶς εἰκοσαετίας, ἂν νοιώσωμε τὴν βαθεῖά τους σημασίαν γιὰ τὴν ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ καὶ ἂν τὸ θελήσωμε.

Τίποτε δὲ μπορεῖ ν' ἀντισταθῇ στὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης ὅταν αἰσθανθῇ μιὰ ἀνάγκη ὡς οὐσιώδη γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ συνόλου.

Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ ἡ ἀρχή: πρέπει νὰ σταματήσῃ τὸ ρεῦμα τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν κοριτσιῶν σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμα τῶν σχολείων τῶν ἀρρένων. Μᾶς χρειάζονται σχολεῖα γυναικεία μέσης ἐκπαιδεύσεως ποὺ θὰ ἔχουν προγράμματα ἀνάλογα πρὸς τὴν φύσιν τοῦ κοριτσιοῦ καὶ τὸν οὐσιώδη προσρισμὸ τῆς γυναῖκας.

Συγχρόνως εἶνε ἀνάγκη νὰ παύσῃ ἡ τάσις τοῦ νὰ προετοιμάζονται τὰ κορίτσια γιὰ ἐπαγγέλματα ποὺ ἀπαιτοῦν πολυτετεῖς ἀφηρημένους σπουδὰς. Οἱ σπουδὲς αὐτὲς κοπιᾶζουσι ὑπερβολικὰ τὸ κορίτσι καὶ τοῦ ἀφαιροῦν μεγάλο μέρος

τῆς ζωτικότητός του ποὺ εἶνε τόσο ἀπαραίτητη στὴ μέλ-
λουσα μητέρα.

Οἱ ἀνώτερες ἀφηρημένους σπουδὲς καὶ ὁ συναγωνισμὸς ὁ ἐπαγγελματικὸς πρὸς τοὺς ἄνδρας εἶνε γιὰ πολὺ ὀλίγα κορίτσια. Εἶνε γιὰ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι προικισμένα ἀπὸ τὴν φύσιν μὲ ψυχοσύνθεσιν, διανοητικὴ καὶ συναισθηματικὴ, πλησιάζουσα μὲ τὴν ἀνδρική. Αὐτὰ τὰ κορίτσια βλάπτονται ὀλιγώτερα ἀπὸ τὶς σπουδὲς αὐτὲς, γιατί ἔχουν ἐμφυτὴ τὴ δύναμιν τοῦ ἀφηρημένους σκέπτεσθαι, συνήθως ἐπιτυγχάνουν ἐπαγγελματικῶς καὶ εὐρίσκουν ἱκανοποίησιν καὶ εὐχαρίστησιν στὸ ἐπάγγελμά τους. Αὐτὰ θὰ εἶνε πάντα ἡ μικρὴ μειονότης τοῦ γυναικόκοσμου καὶ ἂν δὲν ὑπανδρευτοῦν δὲν ἔχει σημασίαν μεγάλη γιὰ τὴν κοινωνίαν. Μποροῦν δὲ τουναντίον ὡς ἐπαγγελματίες γυναῖκες μὲ ἀνδρική μόρφωση νὰ ὠφελήσουν πολὺ καὶ νὰ προαγάγουν ὅλα τὰ γυναικεῖα ζητήματα καὶ μ' αὐτὸ νὰ συνεισφέρουν πολὺ στὸν πολιτισμὸ καὶ στὴν εὐτυχία τῆς ἀνθρωπότητος. Ὡς γυναῖκες καὶ ὡς πολίτιδες εἶνε πολὺ χρήσιμοι καὶ οἱ τύποι αὐτοί, γιατί καὶ αὐτὲς θ' ἀφοσιωθοῦν καὶ θ' ἀποδώσουν πολλά, ἀλλὰ μὲ τὸν ἰδικὸν τοὺς ἰδιόρρυθμον τρόπον. Θὰ βοηθήσουν δὲ τόσο περισσότερο ὅσο προσπάθησαν καὶ αὐτὲς καὶ οἱ ἰδικοὶ τους νὰ τοὺς καλλιεργήσουν καὶ τὰ γυναικεῖα τους ψυχικὰ στοιχεῖα, γιατί τότε θ' ἀποφύγουν τὴν ψυχικὴν ἀνισορροπίαν ποὺ ἔρχεται ὡς συνέπεια στὴ γυναῖκα ποὺ παραμέλησε τὴ γυναικείαν τῆς φύσιν καὶ τὰ ἀνάλογα καθήκοντά της.

Τὸ πρόβλημα τῆς προσαρμογῆς τοῦ κοριτσιοῦ καὶ τῆς γυναῖκας ἐν γένει στὸ σημερινὸν πολιτισμὸν εἶνε τόσο βασικὸ γιὰ τὴν πρόσοδον καὶ εὐτυχίαν ὅλων μας, ποὺ εἶνε ἀνάγκη νὰ καταβάλωμε ὅλοι δυνάμεις γιὰ νὰ ρυθμιστῇ μὲ ὅσο τὸ δυνατόν ὀλιγώτερα θύματα.

ΖΩΗ Σ. ΦΡΑΓΚΟΥ

ΝΥΦΟΥΛΑ ΤΟΥ ΒΟΥΤΙΟΥ

Νυφούλα τοῦ βουνοῦ τί ζήλεις
Νεραΐδας μοῖρα
στῆς ἀκροθαλασσιᾶς τὸ λιόκαμι
καὶ τὴν ἀρμόρα;

Ἐσύ, λευκό, καθάριο μάρμαρο
τῆς θείας Πεντέλης,
τέχνης φτωχῆς χαλκόχυτο ἄγαλμα
νὰ γίνης θέλεις!

Ὅμως τὸ μάρμαρο εἶναι μάρμαρο
κι' οὔτε θ' ἀλλάξῃ:
χρυσάφι ὁ ἥλιος, ὄχι χάλκωμα
θα τοῦ σταλάξῃ.

Καὶ θά ρθῆς μάρμαρο λιοχρυσώτο,
—χιρὰ ποιᾶς ὥρας!—
σὰν ἀπ' τὸν Παρθενῶνα ἀνάγλυφο
μιᾶς Κανηφόρας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Ο ΛΕΩΝ

(ΔΙΗΓΗΣΙΑ)

Τὸ ὄνομά του εἶναι Λέων.
Ἔχει τὰ πόδια στὸ νερὸ ὡς πάνω ἀπὸ τὰ γόνατα,
κρατάει καὶ ἓνα κουβᾶ: πρόκειται νὰ ποτίσῃ, ἀλλὰ
γιὰ νὰ μὴν βγῆ καθόλου ἀπὸ τὸ νερὸ, τὸν γεμίζει
κάθε τόσο καὶ ποτίζει... τὴ θάλασσα!

Ἐνα πελώριο ψάθινο καπέλλο σκεπάζει τὴν καστανὴ
φούντα ποὺ εἶναι τὰ μαλλιά του. Τὸν κάνει νὰ φαίνεται
κοντὸς καὶ πιὸ μικρὸς ἀκόμα, ἰδίως ἀπὸ μακρὰ: εἶναι
τόσο μεγάλο!

Τὸ θέλει ὅμως αὐτό: εἶναι ὑπερήφανος γιὰ τὴν κορδέλλα
ποὺ ἔχει ἀπάνω. Γράφει «Γ. Ἀ βέρωφ» μὲ χρυσᾶ γράμ-
ματα καὶ τοῦ τὴν ἔδωσε ὁ κύριος ὁ ἀξιωματικός, ποὺ φεύγει
κάθε μέρα γιὰ τὸ καράβι του.

Ἦστερα δὲν τολμάει καὶ πολὺ - πολὺ νὰ τὸ βγάλῃ. Πότε
ἦταν ποὺ ἔγινε τόση φασαρία γιὰ τὸ «ἔπνιξε» τὸ ἄλλο
του καπέλλο; Καὶ ὅταν ἐπῆγε ὁ Μπαμπᾶς νὰ τὸ ψαρέψῃ,
τὸ εἶχε πιά πάρει ἡ θάλασσα μακρὰ καὶ δὲν φαινόταν
πουθενά. Ἀλλὰ ἐκεῖνο δὲν ἔγραφε «Γ. Ἀ βέρωφ» καὶ
γι' αὐτὸ ἴσως δὲν τὸ ἐχώνευε!

*
*
*

Μιὰ στιγμὴ βγαίνει ἀπὸ τὸ νερὸ, νὰ πάρῃ τὴν κουτάλα
του, μιὰ μικρὴ στιγμὴ μόνο.

"Ε, λοιπόν! Δέν είναι κοντός οὔτε καὶ τόσο μικρούλης. Εἶναι μάλιστα πολὺ σωστός γιὰ τὴν ἡλικία του. Συνήθως εἶναι πολὺ ἄσπρος. Τώρα ἔχει γίνει χρυσοκόκκινος. Ἀπὸ κοντὰ δὲ εἶναι καὶ ὠραῖος: Τὰ μάτια του εἶναι μεγάλα καὶ ζωηρά, σὰν ἀληθινοῦ λεονταριοῦ· γίνονται ὅμως καὶ πολὺ-πολὺ γλυκὰ ἅμα γελάση ἢ ζητήση τίποτα, πού εἶναι ἀμφίβολο ἂν θὰ τοῦ τὸ δώσουν!

*
* *

"Αν μπορούσε νὰ θυμηθῆ, θὰ μετροῦσε πὼς τώρα ἀρχίζει τὸ τέταρτο καλοκαῖρι τῆς ζωῆς του.

"Ἀλλὰ δὲν τὰ ξέρει αὐτὸς αὐτὰ οὔτε καὶ τὸν ἐνδιαφέρουν. Τί παρελθόν, τί μέλλον! Αὐτὴ τῆ στιγμῇ εἶναι βασιλιάς: μπαίνει στὸ νερὸ πού σχεδὸν βρέχεται τὸ μπλὲ παντελονάκι του—ἔ, τόσο λίγο δὲν θὰ πειράξῃ βέβαια.

"Ὑστερα σήμερα δὲν τοῦ λέει καὶ κανεὶς νὰ βγῆ οὔτε καὶ τοῦ φωνάζουν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ πεῦκο, ὅπως συνήθως, ὁ Θεὸς ξέρει τί—γιατὶ ἐκεῖνος δὲν τ' ἀκούει.—Εἶναι μεγάλη ἡσυχία. Ἴσως νὰ μὴν κατέβηκε ἀκόμα ἡ Μαμά, ὁ δὲ Μπαμπᾶς λείπει...

*
* *

"Ἀλλὰ οὔτε καὶ πότε ἦρθε ξέρει. Αὐτὸ πού πάντως ξέρει εἶναι πὼς ἐδῶ δὲν εἶναι σὲ δυὸ κάμαρες περιορισμένος, ὅπως στὸ σπίτι: ἔχει ἓνα κόσμο ὁλόκληρο στὴν διαίθεσί του.

"Αρχίζει ἀπὸ τὴν ταράτσα ὅπου βγαίνει ἡ κάμαρά του καὶ φθάνει ὡς κάτω στὸ μεγάλο πεῦκο, μπροστὰ στὸ ξενοδοχεῖο, ὅπου εἶναι οἱ πολυθρόνες καὶ τὰ τραπεζάκια καὶ ἀπὸ κεῖ συνεχίζει στὸ δρόμο πού περνάει μπροστὰ καὶ ὅπου εἶναι ἄμέσως ἡ ἄμμος καὶ ἡ θάλασσα!

Πίσω ἀπὸ τὴν ταράτσα του ἔχει καὶ ἄλλα πεῦκα πολλὰ, κομπὰ καὶ σκίνα, πού μυρίζουν ὠραῖα καὶ θυμάρι. Εἶναι τὸ δάσος, ὅπως ἐξήγησε ἡ Μαμά.

Τώρα ὅμως δὲν τὰ μυρίζει ὁ Λέων πιά οὔτε καὶ τὰ προσέχει. Μόνο τὴν πρώτη μέρα τοῦ ἔκαναν ἐντύπωση.

"Ἀλλὰ ἰδίως ἔχει ἐδῶ τὴ σκάλα, αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαῖο!

"Ἀπὸ τὰ τραπεζάκια ὡς τὴν κάμαρά του πρέπει νὰ ἀνέβῃ! Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ γιὰ νὰ ἔρθῃ στὴν ἄμμο καὶ τὴ θάλασσα, πρέπει νὰ κατέβῃ! Δέν εἶναι ὅπως στὸ σπίτι πού μόνο ἔχεις νὰ περπατᾶς ἀπὸ τὴν μιὰ κάμαρα στὴν ἄλλη!

Πόσες φορὲς ἐδῶ ἀνεβοκατεβαίνει; Κανεὶς δὲν τὸ ξέρει. Αὐτὸ ὅμως πού αὐτὸς ξέρει, εἶναι πὼς μόλις δὲν τὸν βλέπει κανεὶς, ἀφίνει τὸ κάγγελο καὶ τὸν τοῖχο καὶ πάει καὶ ἔρχεται χωρὶς νὰ βασιεῖται πουθενά!

"Ε! βέβαια κάθε τόσο τὸν παίρνει καὶ καποιοανοῦ τὸ μάτι καὶ τότε... ἔ, τότε τὴν γλυτώνει συνήθως μὲ μιὰ κατσάδα.

*
* *

"Ἀλλὰ τί εἶναι αὐτὸ μπροστὰ στὸ θρηνο πού γίνεται σχεδὸν κάθε μεσημέρι;

Εἶναι τότε ἡ ὥρα τοῦ μπάνιου.

Τί ἐπὶ τέλους συμβαίνει ἐκεῖνες τὶς στιγμές; Ποιὸς φταίει;

Εἶναι βέβαιον, ὅτι τὴν πρώτη μέρα αὐτός, ὁ Λέων, δὲν ἤθελε νὰ μπῆ στὴ θάλασσα: τοῦ φαινόταν κρύο τὸ νερὸ, φοβόταν μὴν ἔρθῃ τὸ μεγάλο κύμα, πού ἦρθε χτὲς στὸ παραμῦθι τῆς Νταντᾶς, κι' ἄς μὴν ὑπῆρχε οὔτε ἴχνος, οὔτε κἂν πέρα-πέρα μακρῶν! Ἐπειτα ἦταν καὶ ὁ κόσμος πού ἐκύτταζε, κι' αὐτὰ τὰ δύο μεγάλα παιδιά, πού ἄτροβα ἐκεῖνα ἔτρεξαν μέσα στὴ θάλασσα... καὶ... τέλος πάντων δὲν ἤθελε. Νά! ἔτελείωσε!

"Ἀλλὰ δὲν εἶχε τελειώσει καθόλου ἡ ὑπόθεσις, ὡς φαίνεται.

Χωρὶς πιά πολλὰ λόγια τὸν ἐπῆρε ὁ Μπαμπᾶς στὴν ἀγκαλιά, προχώρησε λίγο καὶ τὸν ἐβούτηξε αὐτὸς μέσ' στὸ νερό!

"Ε, τότε ἦταν κι' ἂν ἦταν τὸ κακό. Ἐφώναξε ὁ Λέων, οὐρλιαξε, σὰν νὰ τὸν καῖγαν ζωντανό, ἐκλώττησε... ἐδάγκωσε!

Μάλιστα! ἐδάγκωσε τὸ μπράτσο τοῦ Μπαμπᾶ...

"Ε, βέβαια! μετὰ αὐτό, κάποιο μέρος τοῦ σώματός του, παχουλό, δὲν ἐκαλοπέρασε πολὺ. Ἀμέσως τὸν ἐτύλιξαν σ' ἓνα

κελώριο μπουρνοῦζι καὶ τὸν ἐπῆγαν κατ' εὐθείαν ἀπάνω στὴν κάμαρά του.

Ἦ φοβερό! καὶ ἦταν τόσοσ κόσμος!

Ἦ ἔγινε πλέον ἐκεῖ, ἂν ἐβρεξάν συμβουλές, φοβέρες, ὑποσχέσεις, αὐτὸ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει. Πάντως ὅταν μετὰ κατέβηκε γιὰ τὸ φαῖ του κάτω ἀπὸ τὸ μεγάλο πεῦκο, τότε εἶχε πιά ἐντελῶς τελειώσει τὸ ζήτημα.

Καὶ ἔτσι δὲν τὸν ἐπρόσεξε κανεὶς καὶ ἔφαγε ὅπως πάντα μὲ τὴν Ντιαντᾶ, ἐκεῖ στὸ παράμερο τραπεζιάκι.

Ἔπειτα ὅμως; τίς ἄλλες μέρες;

Ἦ, βέβαια, δὲν ἔξανάγινε αὐτὸς ὁ σκοτωμός, δὲν ἐδάγκωσε πιά, δὲν ἐκλώτισσε ὁ Λέων, μόνο πού ἐσιρίχθηκε πολὺ ἀπάνω στὸν Μπαμπᾶ καὶ ἔκλαιε . . . λίγο.

Μετὰ δὲν ἔγινε οὔτε αὐτό.

Καὶ τώρα μπαίνει μόνος του μέσα στὴν θάλασσα, τρεχάλα καὶ γελῶντας καὶ παίζει σὰν τὰ ἄλλα τὰ μεγάλα τὰ παιδιὰ καὶ προχωρεῖ βαθειά, πολὺ βαθειά, πού χώνεται ὡς τὸ λαιμὸ μὲς στὸ νερό!

Ἄλλὰ τότε γιατί πάλι ἀρχίζουν οἱ φωνές;

Νά! χτές!

Ἦταν πανευτυχής. Ὅτι τοῦ εἶχαν φορέσει τὸ πράσινο βρακάκι του, μὲ τίς σταυρωτὲς τιράντες καὶ τὰ πράσινα παντουφλάκια του. Ὁρμησε στὸ νερό, στὴν θάλασσα. Ἐκυλίσθηκε ἄκρη-ἄκρη κοντὰ στὴν ἄμμο, ἐκλώτισσε, ἐπιτίλησε ἐπροχώρησε πιδὸ μέσα, κατάπιε χωρὶς νὰ τὸ θέλη νερὸ καὶ ἔβηξε καὶ ἔφτυσε χωρὶς νὰ πῆ μιὰ λέξι, μὴν τυχὸν τὸν θυμηθοῦν καὶ τοῦ ποῦν νὰ βγῆ τέλος ἔκανε τὸ μπάνιο του ὅπως τὸ ἤθελε.

Καὶ τότε ξαφνικὰ ἀκούσθηκε ἡ φωνὴ τῆς Μαμάς:

— Λεονταράκι μου, πρέπει νὰ βγῆς πιά, εἶναι ὥρα!

Μὰ πῶς; κιάλας; ἀκουσε ἢ δὲν ἀκουσε καλά;

Ἄλλὰ νά, πού ξανάρχεται ἡ φωνὴ ἀπὸ τὴν πολυθρόνα, κίττω ἀπὸ τὸ πεῦκο καὶ δεύτερη καὶ τρίτη φορά. Τώρα μάλιστα δὲν λέει πιά «Λεονταράκι μου» παρὰ σκέτα «Λέων» καὶ εἶναι καὶ σὰν διαφορετικὴ.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ δὲν τὸν ἐσυγκίνησε. Καὶ ἄλλαξε ἀκόμη πολλοὺς τόνους ἢ φωνὴ κι' ὁ Λέων ἔμεινε πάντα μέσα στὴ θάλασσα.

Τότε . . .

Ἦ, τί νὰ τὰ πολυλογοῦμε; Ἐπλησίασε ἡ Μαμά, διέταξε. Ὁ Λέων ἔκανε πῶς δὲν ἀκουσε καὶ ἐπροχώρησε ὅλο πιδὸ μέσα, πιδὸ μέσα, ἐχώθηκε ὡς τὸ σαγῶνι στὸ νερὸ καὶ ἔμεινε κυττάζοντας τὴν καημένη τὴ Μαμά, πού δὲν μπορούσε ἀπὸ τὴν παραλία νὰ τὸν φτάση, καὶ . . . ἔγελοῦσε. Μάλιστα ἔγελοῦσε γι' αὐτό!

Λίγο νερὸ ἐμπῆκε σ' αὐτιά του καὶ λίγο ἤθελε νὰ μπῆ καὶ μεσ' στὸ στόμα του, ἀλλὰ αὐτὸς τίποτα, ἐκεῖ. Δὲν τὸ κουνούσε!

Ἄπὸ τὸ μπλέ νερὸ ἔξειχε πιά μόνο ἡ κεφάλια του μὲ τὰ μεγάλα μάτια καὶ τὰ φουρκωτὰ μαλλιά . . .

Ἐξαφνα ἓνα χέρι δυνατὸ τὸν ἔπιασε τὸν ἐσήκωσε καὶ τὸν ἔφερε διὰ τῆς βίας στὸ γιολό . . .

— Σᾶς εὐχαριστῶ, κύριε, πού μὲ ἐβοηθήσατε ὁ γυιὸς μου εἶναι σήμερα πολὺ κακός . . .

Ἄδικα διαμαρτυρήθηκε ὁ Λέων, ἐφώναξε ἐκλώτισσε κι' ἂν ἐπρόφτενε θὰ ἐδάγκωνε πάλι: τὸν ἔβγαλαν θέλοντας καὶ μὴ! . . .

Ἄμέσως τὸν ἐπῆρε ἡ Μαμά, τὸν ἐτύληξε στὸ μεγάλο τὸ μπουρνοῦζι καὶ τὸν ἐπῆγε πάλι . . . στὴν κάμαρά του . . .

Κι' αὐτὰ τὰ μπόνια τέλος πάντων! τί γίνεται ἐπὶ τέλους ἐκεῖνες τίς στιγμές; Ὅταν δὲν μπαίνει ὁ Λέων στὸ νερὸ γίνεται θρηῆνος, ἀλλὰ καὶ ὅταν μπαίνει πάλι; . . .

Ἄς ἤξερε κανεὶς ποιὸς φταίει!

* * *

Σήμερα, Κυριακὴ, περιμένει τὸν Μπαμπᾶ. Καὶ περιμένοντας ποτίζει μὲ τὸν κουβᾶ του ἢ ψαρεύει, κἀλι μὲ τὸν κουβᾶ του, κοχύλια.

Σκύβει κάθε τόσο καὶ βλέπει κάτω προσεκτικὰ, τόσο πού

βρέχεται μπροστά ὁ γύρος τοῦ καπέλλου του καὶ πίσω τὸ μπλὲ παντελονάκι, τὸ λινό.

Τί ἄρα γε παρατηρεῖ; τὰ βότσαλα ποὺ λάμπουν στὸ νερό, σὰν πολύτιμα πετράδια ἢ τὰ ποδαράκια του ποὺ φαίνονται πιὸ παχουλὰ καὶ βουλιάζουν μεσ' στὴν βρομένη ἄμμο τόσο, ποὺ κρύβονται τὰ δαχτυλάκια τους, γιὰ νὰ φανοῦνε πάλι λίγο στὸ ἄλλο βῆμα;

Καὶ ἰδίως τί νὰ σκέπτεται;

Μήπως πὼς ἀφοῦ ἔρχεται ὁ Μπαμπᾶς θὰ πᾶνε μὲ τὴν βάρκα; ἢ μήπως πὼς δὲν ἐφώνηξε ἀκόμα τίποτα ἡ Μαριά; Μήπως τὸ παραμῦθι τῆς Νταντᾶς ἢ πὼς σὲ λίγο ἔρχεται ἡ ὥρα τοῦ μπάνιου, ποὺ φέρνει τόσο θρῆνο καὶ χαρὰ;

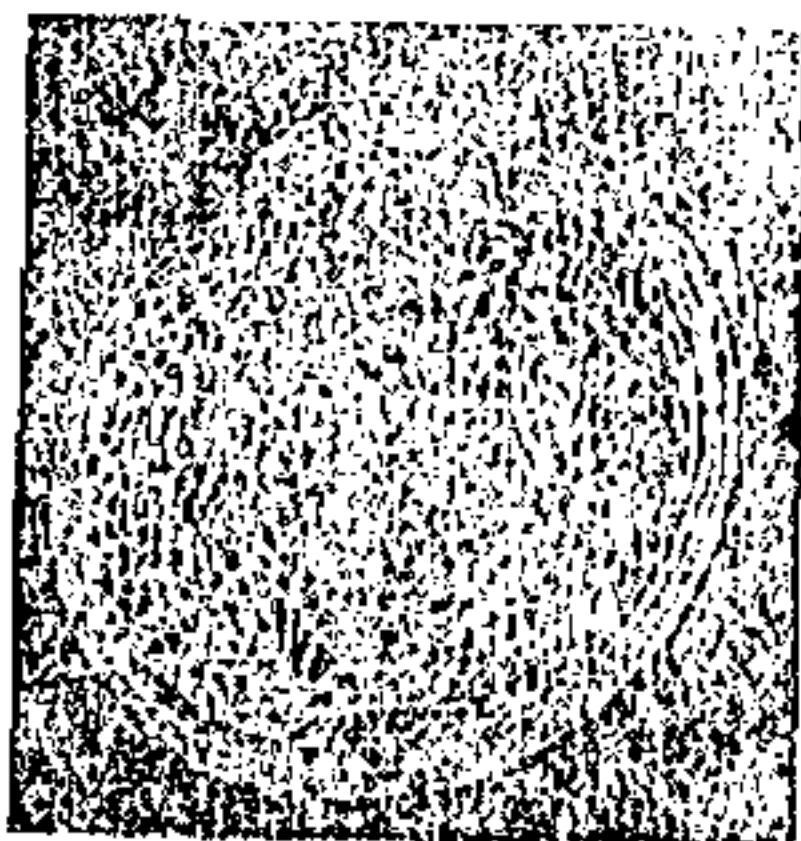
Ἴσως ὅμως καὶ τίποτα νὰ μὴν σκέπτεται, τίποτα ἀπὸ ὅλα αὐτά: τί νὰ τὰ κάνει; τί τὸν μέλουν; Μιά στιγμή μόνο τὰ προσέχει.

Ζῆ μόνος του αὐτός, στὸν κόσμον τὸν δικό του, ποὺ εἶναι μεγάλος, ἀτέλειωτος, γεμάτος πράγματα ἀκαθόριστα, ὥραϊα, παραμυθένια!...

Γι' αὐτὸ εἶναι εὐτυχῆς ὁ Λέων!

12 - 7 - 35

ANNETTA A. ΠΑΠΠΑ

ΗΟΣΓΛΛΙΚΑΙ ΛΗΑΗΡΗΘΕΙΣ

Η «ΛΗΘΙΣΜΕΝΗ ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ»

ΣΤΟ ΣΑΛΕΝΤΟ

νθεῖ πράγματι καὶ ἐκεῖ πέρα ὡς ἄσμα μεταξὺ τῶν λησιμονημένων ἀπογόνων τῶν κοινῶν μακρυνῶν προγόνων μας. Καὶ ὡς ἄσμα μοντέρνο μάλιστα, ὅπως καὶ ἐδῶ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια. «Ριτόρνα Ἴλ τέμπο ντ' ἀμόρε» τοῦ συμπαθητικοῦ αὐτοῦ τραγουδιστοῦ. Καὶ νὰ ἐξηγήσω τὸ πῶς, ἀφοῦ ἀνατρέξω εἰς ὀλίγην... προϊστορίαν. Ἐνδιαφέρει πολὺ.

Εἰς τὸ προπερσινὸν (τοῦ 1934) «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος» ἐδημοσίευσα ἓνα, μᾶλλον σύντομον, ἄρθρον μου σχετικὸν μὲ τὰς περιοδείας καὶ λαογραφικὰς ἐρεῦνας μου ἀνὰ τὰ ἑλληνόφωνα χωρία τῆς Νοτίου Ἰταλίας, τὴν ἐπικρατοῦσαν—τὴν ὀμιλουμένην—ἐκεῖ παρεφθαρμένην ἑλληνικὴν διάλεκτον καὶ τὰ εἰς αὐτὴν γραφόμενα πρωτότυπα—ἀπὸ διαφόρους λογίους—καὶ ἄλλα μεταφραζόμενα ποιήματα γνωστῶν νεοελλήνων ποιητῶν μας, τὰ ὅποια δὲν εἶχα συμπεριλάβει εἰς τὸ κατὰ τὸ 1933 ἐκδοθὲν βιβλίον μου «Ἑλληνισμὸς τῆς Νοτίου Ἰταλίας» καὶ ἰδίως τῆς περιοχῆς τοῦ Σαλέντο, ὅπως λέγεται ἢ μεταξὺ Λουπίου καὶ Ὀτράντο περιφέρειαι. Εἰς τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο ἀνέφερα—διὰ τῆς παραθέσεως πρωτοτύπου καὶ μεταφράσεως—μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Δροσίνη «Ἡ θάλασσα καὶ τὰ ποτάμια», ποὺ μετέφρασεν ὁ Πασκουάλε Λερόνς, ἀπὸ τὸ Καλημέρα, τὸ ἄλλο ποίημα τοῦ ἰδίου ποιητοῦ ἀπὸ τὰ «Φωτερὰ Σκοτάδια» «Κάποια Νύχτα», τὸ ὅποιον μετέφρασεν ὁ ἐκ

τῆς περιοχῆς ἐκείνης καταγόμενος φιλόπονος γλωσσολόγος καὶ ποιητῆς Ντομενικάνο Τόντη καὶ ἄλλα. Σήμερα ὡς συμπλήρωμα τῶν ἐργασιῶν ἐκείνων, τῶν τόσων συμπαθητικῶν, μοῦ ἔρχεται ἓνα γράμμα φίλου ἐρασιτέχνου λογίου ἀπὸ τὸ Σαλέντο, σχετικὸν μὲ τὸ δημοφιλὲς τραγουδάκι τοῦ Δροσίνη «Ἡ Ἀνθισμένη Ἀμυγδαλιά».

Τὸ ἀξέχαστο αὐτὸ τραγουδάκι, μὲ τὸ ὁποῖον ἔφαλλε τοὺς καὶμους τῆς ἡ πρεσβυτέρα μας γενεᾶ καὶ τὸ ὁποῖον σήμερα ξαναζωντανεῖ με κάποια ἀνεξιχνίαστη νοσταλγία στὴν ψυχὴ τῆς νεολαίας μας καὶ μὲ θριαμβευτικὴ ἐπιτυχία μάλιστα ἀπὸ ὅλο τὸ ρομαντικὸ ρεπερτόριο, ἐπέρασε τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐφθάσεν ὡς τοὺς Ἑλληνοἰταλοὺς τοῦ Σαλέντο. Ἄλλοι ἐκεῖ πέρα τὸ τραγουδοῦν μὲ ἀμετάβλητα τὰ λόγια—καὶ τὴ μουσικὴ—τοῦ πρωτοτύπου:

*Ἐίναζε τὴν ἀνθισμένη ἀμυγδαλιά
μὲ τὰ χεράκια τῆς
καὶ γέμισ' ἀπὸ τ' ἀνθη ἢ πλάτη, ἢ ἀγκυλιά
καὶ τὰ μαλλιάκι τῆς.*

*Ἄχ, χιονισμένη σὰν τὴν εἶδα τὴν τρελλὴ
γλυκὰ τὴ φίλησα,
τῆς τίναξα ὅλα τ' ἀνθη ἀπὸ τὴν κεφαλή
κ' ἔτσι τῆς μίλησα:*

*— Τρελλή, νὰ φέρῃς σιὰ μαλλιά σου τὴ χιονιά;
τί τόσο βιάζεσαι;
μόνη τῆς θά ρθῇ ἢ ἄγρια βαρνεζιμονιά.
Δὲν τὸ στοχάζεσαι; . . .*

Τῆς μιᾶς καὶ περισσότερες ἀπὸ τῆς λέξεις του τῆς ξεῖ-
ρουν ἀπὸ τὴ μητρικὴ τους διάλεκτο, τῆς ἄλλες τῆς λέγουν
μηχανικά.

Ἄλλοι ὅμως τὸ τραγουδοῦν ὅλο καλομεταφρασμένον στὴν
τοπικὴ τους διάλεκτο. Ἀφορμὴ σ' αὐτὸ ἔδωσα ὁ ὑποφαι-
νόμενος. Κάποια ἡμέρα, μιὰ ὡραία φθινοπωρινὴ ἡμέρα
προκέρυσι, ἐπήγαμε μὲ μιὰ παρέα ἀπὸ ἐντοπίους Καλημε-
ρέζους-συμπατριώτας τοῦ γνωστοῦ Ἑλληνοσαλεντινοῦ ποιη-
τοῦ καὶ λογίου Βίτο Πολοῦμπο, στὴν Σάντα Ρόκα,

λουτρόπολιν τῶν ἑλληνοφώνων χωριῶν τῆς περιοχῆς των
«Ἐπεὶ πόσιος καὶ ἔδυτῆος, ἐξ ἔρον ἔμεθα» ἐπήραμεν ὡς
ἐπιδόρπια μερικὰ νεοελληνικὰ τραγουδία γνωστὰ ἄκρες
μέσες ἐκεῖ καὶ δημοφιλέστατα. Ὁ Σαλβατόρε Λερόνης
ἀδελφὸς τοῦ γλωσσολόγου, καὶ μεταφράσαντος ἰταλικά «Τὸ
Βοτάνι τῆς Ἀγάπης» τοῦ Δροσίνη, προσέφερεν ὡς δεῖγμα
τῆς ἑλληνογνωσίας του τὸ τραγουδάκι

*Βάρκα θέλω ν' ἀρματώσω
μὲ σαφάντα δυνὸ κουπιὰ
.*

Ἄλλοι ἐτραγουδοῦσαν στίχους ἀπὸ Ἑλληνικὲς Ἀνθο-
λογίαις: Ποιήματα σχολικὰ τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου, τοῦ Ἀ.
Ραγκαβῆ, τοῦ Βιζυηνοῦ καὶ μερικὰ ἄλλα, λίγο ἀπ' τὸ κα-
θένα. Ἦλθε καὶ ἡ σειρὰ τῆς «Ἀνθισμένης Ἀμυγδαλιάς».
Κάποιος ἀπὸ τὴν παρέα μας, ποὺ εἶχε ζήσει λίγον καιρὸ
στὴν Ἑλλάδα, τὴ θυμήθηκε, μὲ κάπως ἀνακατεμένα τὰ
λόγια—τὰ ὅποια ἔσπευσα νὰ τοῦ διορθώσω.

Ὅταν τοὺς ἀπεκάλυψα ὅτι τὸ τραγουδάκι αὐτὸ εἶναι
τοῦ Δροσίνη, ὁ Λερόνης, ὁ ὁποῖος ἤξευρε τὸν ποιητὴν ἐξ
ἀδελφικῶν παραδόσεων, μὲ ὑπεχρέωσε νὰ τοῦ τὸ μάθω
ὅλο καὶ νὰ ἐξηγήσω τὰς ἀγνώστους γι' αὐτὸν λέξεις, εἰς τὴν
σαλεντινὴν διάλεκτον. Συνεμορφώθην εὐχαρίστως πρὸς ὅλα
αὐτά. Ὑπὸ τὸν ἀπαλὸν φλοῖσβον τοῦ κύματος καὶ τὴν
αὔραν τοῦ Ἰονίου, ποὺ ἔρχόταν σὰν χαιρετισμὸς ἀπὸ τῆς
ἀντικρυνῆς μακρὰ ἀκτὲς τῆς Ἑλλάδος, τὸ ἐδίδαξα μὲ τὰ
λόγια ποὺ ἠθέλαν καὶ μὲ τὴ μουσικὴ του. Μετὰ ἐκάμαμε
ἐν χορῷ πρόβα τζενεράλε, ἡ ὁποία ἐπέτυχε ἐξαιρετικὰ καὶ
ἀφῆκε τὰς ὠραιότερας ἀναμνήσεις!! Καὶ αἱ ἀναμνήσεις
αὐταὶ μοῦ ξαναζωντανεῦν ἤδη.

Ἐνα γράμμα ποὺ ἔλαβα πρὸ ὀλίγου τώρα καιροῦ
ἀπ' ἐκεῖ μὲ πληροφορεῖ ὅτι οἱ νοσταλγοὶ ἐκεῖνοι τοῦ ἑλλη-
νικοῦ παρελθόντος—μακρικοῦ καὶ κοντινοῦ—ἐφιλοτέχνησαν
μιὰ πληρεσιτέρα μετάφραση τῆς «Ἀνθισμένης Ἀμυγδαλιάς»
στὴν τοπικὴ τους διάλεκτο, κάτι μεταξὺ παρεφθαρμένης
Ἑλληνικῆς καὶ παρεφθαρμένης Ἰταλικῆς. Μοῦ στέλνουν
καὶ τὸ φιλοτεχνηθὲν κείμενον πρὸς . . . ἔγκρισιν:

Ἐτίναρσε τὴν φιοουρίτα ¹ ἀμυγδαλίη
 μὲ τὰ σεράκια τῆς
 τσαὶ σκέπασε μὲ φιοῦδροι
 ὄλην τὴν ἀμπρατσιά ²
 τσαὶ τὰ μαλλάτσια τῆς
 Μ' ὄταν τὴν εἶδα ὄλη σιόνια τὴν πατοῖη ³
 γλυτσέα τῆς μίλησα
 τῆς τίναρσα τοὺς φιοῦδρο
 ἀπὸ τὴν τσεφραλίη
 τσαὶ τὴν ἐφίλησα
 Παταία γιατί τὰ φέρης
 σιὰ μιλιά σου τὴ σιονιά ;
 Μὴ τόσο σπιτσέυσαι ⁴
 Μανεχός ⁵ θὰ ἔλθῃ
 ὁ βαρέο σεμιωνά ⁶
 γιέν τὸ πενσεύσαι ; ⁷

Καὶ πρὶν ἔλθῃ ἡ βαρυχειμωνιά τῆς αἰωνίας λησμονιάς καὶ γιὰ τὴν ἑλληνοσαλενιντὴ γλῶσσα, ποὺ σβύνει σιγὰ σιγὰ, παραδίδουν στοὺς μεταγενεστέρους τὸ ὠραῖο αὐτὸ τραγουδάκι, μὲ τὸ ὁποῖον ψάλλουν κάποιους ρομαντικούς καῦμούς καὶ νοσταλγοῦν κάποιον ἰδανικὸν ἑλληνικὸν κόσμον, οἱ σημερινοὶ ἀπόγονοι τῶν μακρυνῶν ἰδρυτῶν τῆς « Μεγάλης Ἑλλάδος ». Μὰ καὶ ὅταν ἔλθῃ ἡ μοιραία βαρυχειμωνιά ἴσως καὶ τότε νὰ μὴ μαρανθῇ στὴν ψυχὴ τῶν παντοτινῶν νοσταλγῶν ἡ ἑλληνικὴ « Ἀνθισμένη Ἀμυγδαλιά » τοῦ τραγουδιοῦ ποὺ μετεφρυτεύθη στὸν τόπο τους.

ΔΗΜ. ΛΑΜΠΙΚΗΣ

¹ Φιοουρίτα καὶ φιορίτα. Ἀπὸ τὸ φιόρο—άνθος.

² Ἀπὸ τὸ μπράτσο. Τὰ μπράτσα ἱταλιστί, τὰ λέγουν εἰς τὴν τοπικὴν τῶν διάλεκτον βραχιόνια (βραχιονας). Ἀλλὰ ἄλλον τύπον δὲν ἔχουν. Ἀντὶ ἀγκαλιά λέγουν ἀμπρατσιά.

³ Τὸ τρελλός δὲν τὸ μεταχειρίζονται. Χρησιμοποιοῦν τὸ πάτσιο, πάτσια ἢ πατοῖη ἀπὸ τὸ ἱταλικὸν paccio - pazzo.

⁴ Παρεφθαρμένος τύπος τοῦ σπεύδεις, σπεύδεις, ἐπείγεσαι-βιάζεσαι.

⁵ Μανεχός = μοναχός. ⁶ Σεμιώνια = χειμῶνας.

⁷ Πενσεύω — πενσεύομαι. Ἀπὸ τὸ ἱταλικὸν pensare—σκέπτομαι, στοχάζομαι.

ΠΟΥΣ ΕΚΤΙΣΑΝ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα δὲν ἐνθουσιάζουν μόνον μὲ τὴν ἀπαράμιλλον καλλιτεχνικὴν τῶν ἐμφάνισιν, ἀλλὰ προκαλεῖ, καὶ εἰς πολλὰ ἐρείπια ἀκόμη, τὸν θαυμασμόν μας καὶ ἡ καταπληκτικὴ τελειότης τῆς τεχνικῆς ἐργασίας τῶν διαφόρων λίθων τῆς οἰκοδομῆς καὶ τῆς μεταξύ τῶν συναρμογῆς. Ὡσὰν νὰ ἔχη ριζώσει εἰς τὸ πάτωμα φαίνεται πῶς ψηλώνει μονοκόμματη ἢ κολόνα ὡς τὴν κορυφὴν· οὔτε πῶς κολλᾷ εἰς τὴν γῆν, οὔτε πῶς εἶνε καμωμένη ἀπὸ πολλοὺς λίθους εἰμπορεῖς νὰ διακρίνης. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ τοῖχοι. Καὶ τὰ ὑψηλότερα ἀκόμη μέρη τοῦ κτηρίου ἔχουν ἐργασθῆ μὲ τὴν ἰδίαν ἐπιμέλειαν οἱ τεχνῖται.

Ἡ καλλιτεχνικὴ ἐμφάνισις χρεωστεῖται βέβαια κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν ἐμπνευσιν τοῦ ἀρχιτέκτονος, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀρμονικὴν σύνθεσιν τοῦ σχεδίου τῆς οἰκοδομῆς, καὶ διὰ νὰ εἶνε κατάλληλοι πρὸς τοῦτο αἱ ἀναλογίαι τῶν διαφόρων μερῶν τῆς εἶχον ὀρισθῆ καὶ κανόνες ἀπὸ μεγάλους ἀρχιτέκτονας. Τούτους ἐμάθαμεν ἐν μέρει ἀπὸ ἀρχαῖα ἀρχιτεκτονικὰ βιβλία.

Ἡ τελειότης τῆς τεχνικῆς, τῆς χειρωνακτικῆς ἐργασίας, εἶνε καὶ αὐτὴ κατὰ μέγα μέρος ἀποτέλεσμα τῆς φυσικῆς δεξιότητος, καὶ τῆς ἐπιθυμίας νὰ παρουσιάξουν ὠραίαν ἐργασίαν, ποὺ ἔχουν ὀλίγον καὶ σήμερον ἀκόμη οἱ τεχνῖται μας, καὶ οἱ ἀπλοῖ κτίσται ἀκόμη ἐκ τούτων, καὶ ὅταν κατεργάζονται καὶ κοινούς λίθους ἀκόμη, ἀλλ' ὀφείλεται βέβαια καὶ εἰς τὰς μὲ πᾶσαν λεπτομέρειαν γινομένας ὑποδείξεις

τοῦ ἀρχιτέκτονος, ποὺ φαίνεται, ὅτι ἐτηροῦντο συνήθως μὲ μεγάλην αὐστηρότητα.

Διὰ τὴν γίνῃ ἐν μεγάλῳ μνημεῖον προηγεῖτο καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἢ ἰδίᾳ διαδικασίᾳ, ποὺ ἀκολουθεῖται καὶ σήμερον εἰς ὁμοίαν περίπτωσιν. Ἄμα ἀπειρασίζετο κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τοῦ δήμου ἢ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου, ἐγένετο συναγωνισμὸς μετὰ τὸν ἀρχιτέκτονα ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ σχεδίου. Κάθε ἀρχιτέκτων ποὺ ἤθελε νὰ συναγωνισθῇ, ὑπέβαλε σχέδια καὶ παραδείγματα (προπλάσματα ἀπὸ ξύλον συνήθως) τοῦ μνημείου καὶ τῶν διακοσμητικῶν μερῶν τῆς οἰκοδομῆς του, καὶ φυσικὰ μίξι καὶ προῦπολογισμὸν τῆς δαπάνης. Ἡ ἐγκρισίς τοῦ σχεδίου ποὺ θὰ ἐξετελεῖτο ἐγένετο ὑπὸ τῆς βουλῆς, καὶ ἀπειρασίζετο ὑπὸ τοῦ δήμου ἢ χορήγησις τῶν ἀναγκαίων χρημάτων, ποὺ θὰ ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἢ καὶ ἀπὸ τὴν περιουσίαν τοῦ ἱεροῦ, ὅσῳκις ἐπρόκειτο περὶ ἱεροῦ μνημείου. Ἀλλὰ καὶ ἀπ' εὐθείας, ἄνευ συναγωνισμοῦ, ἀνετίθετο εἰς μεγάλους, πανελληνίου φήμης, ἀρχιτέκτονας ἢ ἐκτέλεσις σπουδαίου ἔργου.

Μαζὶ μὲ τὴν ἀπόφασιν πρὸς χορήγησιν τῆς δαπάνης ἐξελέγετο ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ μία ἐπιτροπὴ ἀπὸ τρεῖς, πέντε ἢ καὶ ἑπτὰ συνήθως πολίτας, ποὺ ὠνομάζοντο ἐπιστάται, ἢ ἱεροποιοί, ἢ ναοποιοί, ἢ καὶ ἐπιμεληταὶ ἢ τειχοποιοί (ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κτισθῶν τείχη), διὰ τὴν ἔχουσαν μὲ τὸν ἀρμόδιον ἀρχιτέκτονα, ποὺ προσεκαλλᾶτο εἰς τὴν ἐπιτροπὴν των, τὴν διαχείρισιν τοῦ χρήματος καὶ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἐργασιῶν. Ὅλον τὸ ποσὸν ποὺ ὠρίζετο νὰ δαπανηθῇ ἐδίδετο συνήθως προκαταβολικῶς εἰς τὴν ἐπιτροπὴν, ἢ ἀφίετο εἰς ὠρισμένα εἰδικὰ ταμεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο αἱ κατὰ μέρος πληρωμαί· εἰς τὴν Ἐλευσίνα π.χ. ὑπῆρχε τὸ ταμεῖον ποὺ διηύθυναν οἱ ταμίαι τοῖν θεῶν (δηλ. τῶν δύο θεῶν, τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης) καὶ συγχρόνως ἐν ἄλλο ποὺ διηύθυνε μόνον εἰς ταμίαι τοῖν θεῶν, καὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπῆρχον ἐπίσης διάφορα ταμεῖα. Αἱ πληρωμαὶ εἰς τοὺς ἐργολάβους ἐγίνοντο συνήθως κατὰ δόσεις προκαταβολικῶς καὶ αὐταὶ κατὰ τὴν ἕναρξιν τῶν

ἐργασιῶν, καὶ κατόπιν ὅσον ἐπροχώρουν αὐταὶ, πάντοτε μὲ τὴν ἐγκρισιν τοῦ ἀρχιτέκτονος, καὶ μόνον ἢ τελευταία δόσις ἐκρατεῖτο μέχρι τῆς ἐξελέγξεως, καὶ τῆς ὀριστικῆς παραλαβῆς τοῦ ἐκτελεσθέντος ἔργου. Οἱ ἐπιστάται ἐξέδιδον τὸ ἔργον εἰς μειοδοτικὴν δημοπρασίαν πρὸς ἐργολαβικὴν ἐκτέλεσιν, ἐκαλοῦντο δὲ διὰ κηρύγματος γινόμενου εἰς τὴν ἀγορὰν ὑπὸ τοῦ δημοσίου κήρυκος ὅσοι θὰ ἤθελαν νὰ μειοδοτήσουν ἐπὶ τῶν τιμῶν, ποὺ ὠρίζεν ὁ ἀρχιτέκτων. Εἰς μεγάλα ἔργα ἢ διακήρυξις τῆς μειοδοτικῆς δημοπρασίας ἐγένετο συγχρόνως εἰς τὰς μεγαλειτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Ποίου εἴδους ἔργον ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελεσθῇ ἐμάνθαναν εὐκόλα ἐκεῖνοι ποὺ ἤθελαν νὰ ἐργολαβήσουν, διότι τὸ οἰκοδομικὸν πρόγραμμα, αἱ *συγγραφαί*, τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον εἶχε συντάξῃ ὁ ἀρχιτέκτων, ἐγράφετο εἰς μαρμαρίνας πλάκας, αἱ ὁποῖαι ἐστήνοντο καὶ εἰς τὰ δημοσιώτερα μέρη τῶν πόλεων, ὅπου ὅλος ὁ λαὸς καὶ πρὸ πάντων οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἐδύναντο νὰ τὰς ἀναγνώσουν. Ἡ ἀνάθεσις τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου εἰς τὸν προτιμηθέντα ἐργολάβον (*μισθωτῆς* λέγεται συνήθως εἰς τὰς ἐπιγραφάς, ἀλλὰ καὶ ἐργολάβος ἐλέγετο καὶ τότε, καὶ ἡ πρῶξις ἐδηλώνετο διὰ τοῦ ῥήματος *ἐργολαβῶ*) ἐγένετο διὰ συμβολαίου, ὅπου ἀνεφέροντο ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐργασίας, καὶ τὰ εἶδη καὶ ἡ ποιότης τοῦ ὕλικου, ποὺ θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο. Εἰς τὸ συμβόλαιον ὠρίζετο ἀκριβῶς καὶ ὁ χρόνος τῆς παραδόσεως τοῦ ἔργου, καὶ τὰ πρόστιμα, ποὺ θὰ ἐπλήρωνεν ὁ ἐργολάβος, ἂν τυχὸν δὲν ἤθελε τελειώσῃ ἐγκαίρως, σύμφωνα μὲ τὸ συμβόλαιον, τὴν ἐργασίαν. Ὁ μισθωτῆς ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἔχη καὶ ἕνα ἢ περισσοτέρους ἐγγυητὰς ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς ἐργολαβίας. Καὶ τὰ συμβόλαια αὐτὰ ἐγράφοντο εἰς πλάκας, καὶ ἐστήνοντο κοντὰ εἰς τὰ μνημεῖα, καὶ εἰς ἄλλα ὠρισμένα δημόσια μέρη.

Οἱ ἐπιστάται εἶχον τὸ ἀξίωμα αὐτὸ συνήθως μόνον ἐν ἔτος, κατόπιν ἐξελέγοντο ἄλλοι ἐπιστάται. Οἱ πρῶτοι παρέδιδαν τότε εἰς τοὺς δευτέρους ἀκριβῆ λογαριασμὸν τῶν πράξεων των, ἰδίως δὲ ὅσων ἀπέβλεπον εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν χρημάτων, καὶ ἀνέφεραν λεπτομερῶς τὴν ἀνάγκην τῶν

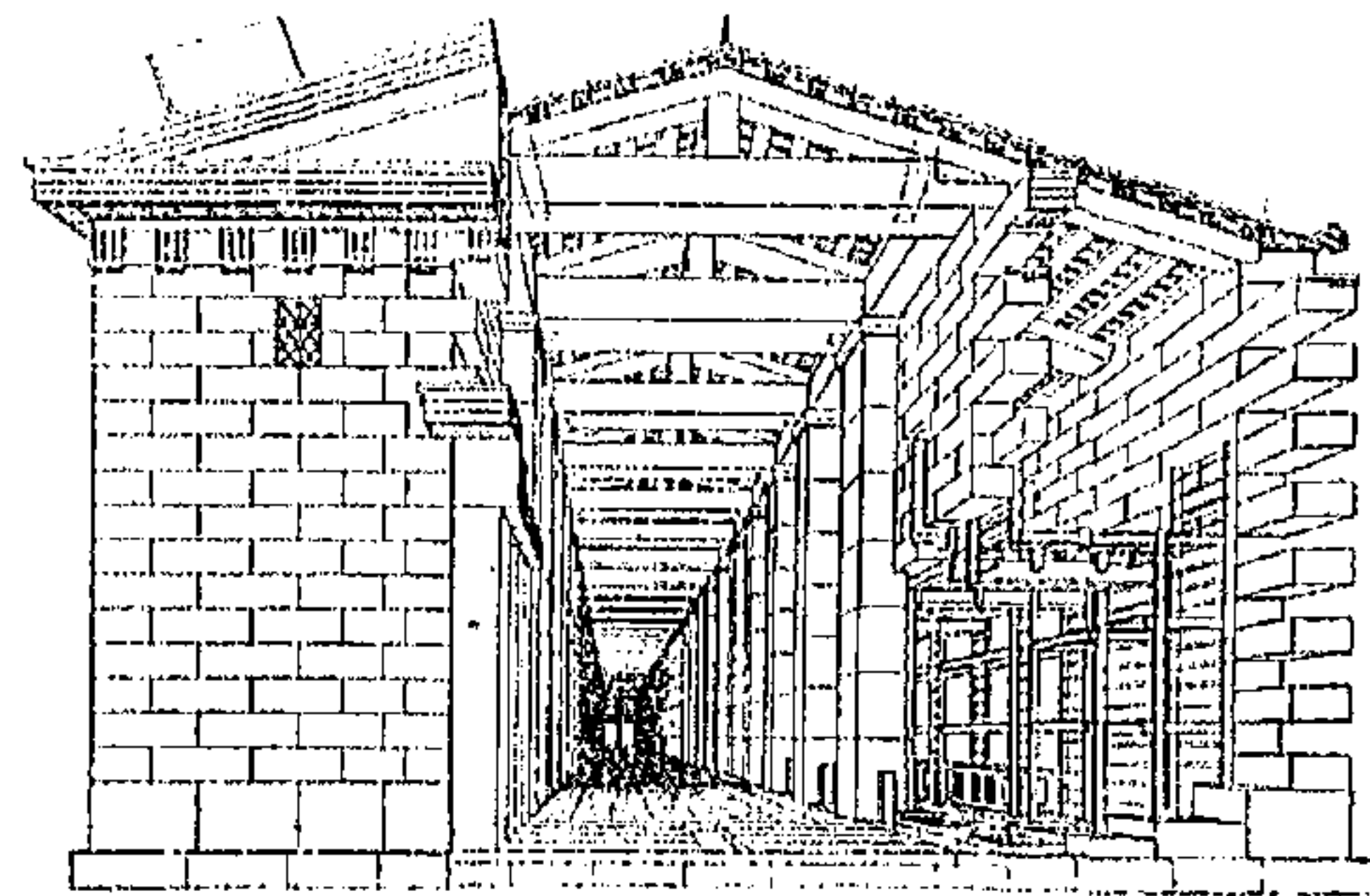
λαβαν καὶ ποῦ καὶ πῶς τὰ ἐξώδευσαν, ἐγράφοντο δὲ καὶ οἱ λογαριασμοὶ αὐτοὶ ὁμοίως εἰς πλάκας καὶ ἐστήνοντο εἰς δημόσια μέρη καὶ κοντὰ εἰς τὰ μνημεῖα.

Εὐρέθησαν εὐτυχῶς εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος μερικαὶ ἀπὸ τὰς πλάκας μὲ ἐπιγραφὰς τῶν συγγραφῶν τῶν ἀρχιτεκτόνων, καὶ μὲ συμβόλαια ἐργολαβικὰ, ἢ μὲ τοὺς λογαριασμοὺς τῶν ἐπιστᾶτων, καὶ χάρις εἰς αὐτὰς εἴμεθα σήμερα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν μὲ ὅλας τὰς λεπτομερείας τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγίνοντο τὰ δημόσια ἔργα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Δείγματα τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν δημοσιεύομεν κατωτέρω, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ κατανοηθοῦν εὐκολώτερα, ὅσα ἐγράψαμεν ἑδῶ. Αἱ περισσότεραι ἀπὸ τὰς ἐπιγραφάς, ποὺ ἀναφέρομεν εἶνε δι' ἔργα ἑνὸς γνωστοῦ περιφήμου ἀρχιτέκτονος, τοῦ Φίλωνος τοῦ Ἐλευσινίου, ὁ ὁποῖος ἔζησε καὶ εἰργάζετο ἀπὸ τοῦ 350 π. Χ. ἕως τοῦ 300 περίπου.

Εἰς τὸν Πειραιᾶ κοντὰ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ζέας (Πασᾶ Λιμάνι), ὅπου ἦσαν καὶ οἱ νεώσοικοι (τὰ οἰκοδομήματα, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι ἐφύλατταν τὰ πλοῖα τῶν σύροντες αὐτὰ εἰς τὴν ξηράν), ἐπρόκειτο τὸ 350 π. Χ. νὰ κτισθῇ μεγάλη ναυτικὴ σκευοθήκη, ἀποθήκη δηλαδή διὰ τὴν φύλαξιν τῶν ἱστιῶν, τῶν σχοινίων καὶ τῶν ἄλλων κινητῶν ἐξαρτημάτων τῶν πλοίων τῆς πόλεως, διὰ νὰ μὴ φθείρονται ἐκτεθειμένα εἰς τοὺς ἀνέμους, τὰς βροχὰς καὶ τὰ ἄλλα τυχαῖα κακά, ἐν ὅσῳ τὰ πλοῖα δὲν ἦσαν εἰς ἐνέργειαν. Ὁ Λίσινης εἰς τὸν λόγον του κατὰ Κτησιφῶντος ὁμιλεῖ διὰ τὴν σκευοθήκην αὐτήν. Ἐνεκρίθη τὸ σχέδιον τῶν ἀρχιτεκτόνων Εὐθυδόμου υἱοῦ τοῦ Δημητρίου ἀπὸ τὸν δῆμον Μελίτης, καὶ τοῦ Ἐλευσινίου Φίλωνος. Ὀλόκληρον τὸ σχέδιον τῆς οἰκοδομῆς τοῦ κτιρίου αὐτοῦ ἀπὸ τὸ ὁποῖον δυστυχῶς οὔτε ἕχνος δὲν ἐσώθη, ἔχομεν εἰς τὴν πλάκα, ποὺ ἐγράψαμεν αἱ συγγραφαί, τὸ οἰκοδομικὸν πρόγραμμα τοῦ κτιρίου ὅπως τὸ συνέταξαν οἱ ἀρχιτέκτονες, μὲ τόσην ἀκρίβειαν εἰς ὅλας τὰς λεπτομερείας, ὥστε καὶ οἱ σημερινοὶ ἀρχιτέκτονες νὰ εἶνε εἰς θέσιν νὰ σχεδιάσουν τὸ κτίριον ἀκριβῶς, ὅπως τὸ ἠθέλησαν οἱ παλαιοὶ (εἰκ. 1).

Ἡ πλάκα εὐρέθη εἰς τὸν Πειραιᾶ κοντὰ εἰς τὴν θέσιν, ὅπου θὰ ἦτο τὸ κτίριον τὴν δημοσιεύομεν ἑδῶ σχεδὸν ὁλόκληρον μεταφρασμένην εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶνε τὸ περιεχόμενον τῆς, ὅσον εἶνε δυνατόν, περισσότερον εὐκολονόητον.

Ἀφοῦ γίνῃ εἰς τὴν κορυφὴν τῆς πλάκας ἡ ἀπαραίτητος ἐπίκλησις τῶν θεῶν, — **Θεοὶ** ἐγράφετο πολὺ συνήθως ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον ἀπέβλεπεν εἰς δημόσια συμφέροντα, ὅπως ἐγράψαμεν ἄλλοτε καὶ ἡμεῖς *εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος* εἰς τὴν

Εἰκ. 1. — Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ναυτικῆς σκευοθήκης κατὰ τὴν ἀνακατάστασιν τοῦ Μάρσιανδ.

ἀρχὴν δημοσίων ἢ καὶ ἰδιωτικῶν συμβολαίων, ἢ καὶ ἄλλων σπουδαίων ἐγγράφων — ἀκολουθεῖ κατόπιν πρῶτον ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιγραφῆς: **Συγγραφαὶ τῆς σκευοθήκης τῆς λιθίνης τοῖς κρεμαστοῖς σκεύεσιν Εὐθυδόμου Δημητρίου Μελιτέως, Φίλωνος Ἐξηνεσίδου Ἐλευσινίου**: ἀρχίζει ἔπειτα ἀμέσως τὸ πρόγραμμα τῆς οἰκοδομῆς.

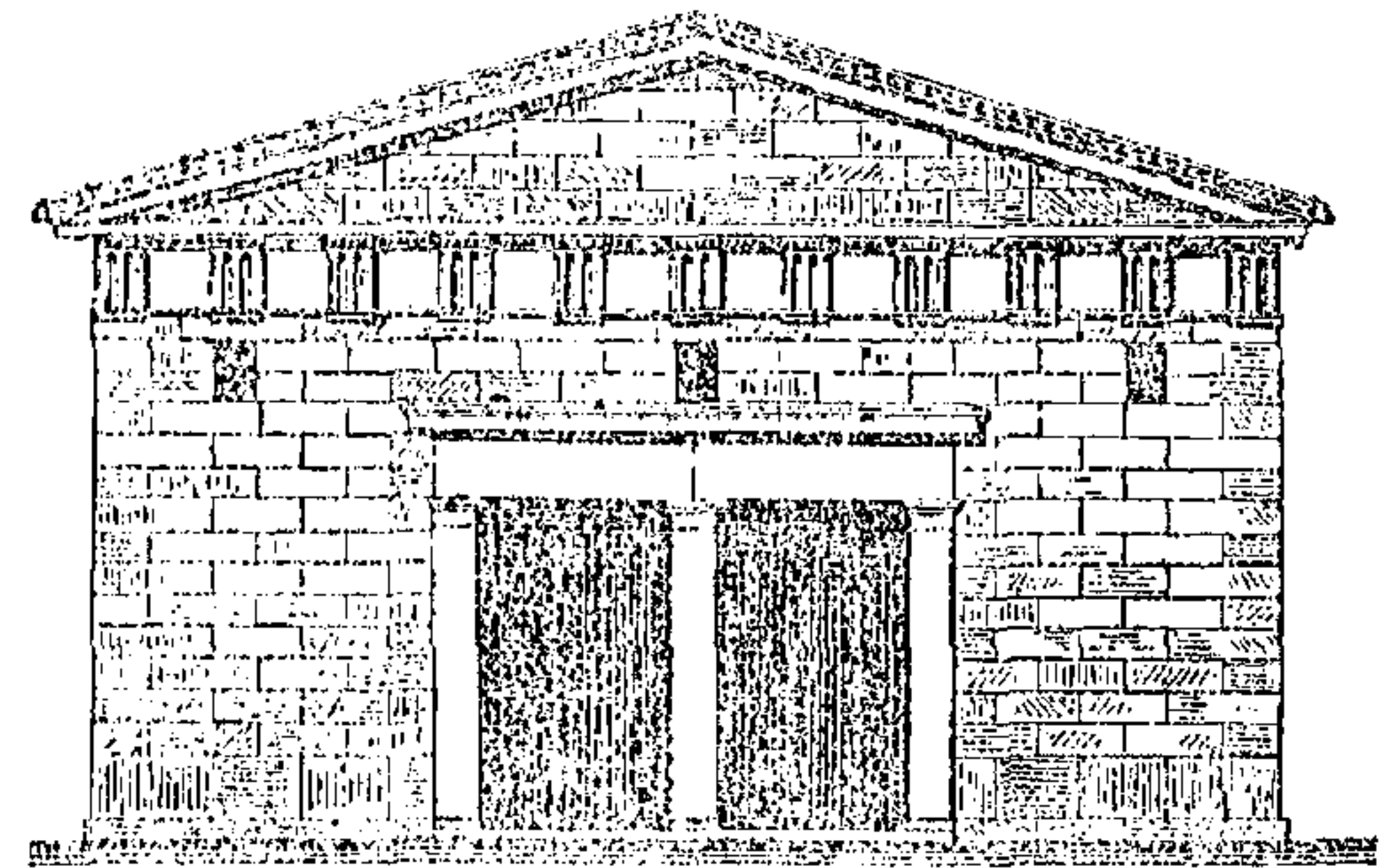
Ὁρίζεται πρῶτον ἀκριβῶς ἡ τοποθεσία. «Θὰ κτισθῇ σκευοθήκη διὰ τὰ κρεμαστὰ ἐξαρτήματα τῶν πλοίων εἰς

τὴν Ζέαν ὀπίσω ἀπὸ τοῦ νεωσοίκου· θὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸ προπύλαιον, ποῦ εἶναι πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀγορᾶς· τὸ μέγεθός της θὰ εἶναι κατὰ μῆκος τέσσαρα κλέθρα¹, καὶ κατὰ πλάτος 55 πόδες (17.50 μ. περίπου μὲ τὸν Αἰγυναῖον πόδα, τὸν ὁποῖον ὑπολογίζομεν δι' εὐκολίαν μόνον πρὸς 0.32 μ.). Διὰ τὰ γίγη τὸ πάτωμα καὶ τὰ θεμέλια, θὰ κόψῃ πρῶτα ὅπου εἶναι βραχῶδες τὸ ἔδαφος· θὰ πύρῃ τὸ ὑψηλότερον σημεῖον καὶ θὰ τὸ κόψῃ μέχρι βᾶθους 3 ποδῶν (0.96 περ.), καὶ μὲ αὐτὸ τὸ σημεῖον θὰ ἐξισώσῃ ἔπειτα μὲ τὸ ἀλφάδι καὶ ὅλον τὸ ὑπόλοιπον μέρος· θὰ ἀφαιρέσῃ ἕως τὸν στερεὸν βράχον τὰ χώματα, ὅπου τυχὸν ὑπάρχουν μπόσικα καὶ τὶς πέτρες (*ἀνακαθηράμενος ἐπὶ τὸ στέριφον*). Ἀπὸ τὴν θέσιν ποῦ εἶναι τὰ θεμέλια τῶν μικρῶν τοίχων θὰ μετρήσῃ πρὸς τὰ μέσα 15 πόδας ἀπὸ κάθε πλευρᾶν, καὶ θὰ ἀνοίξῃ παραλλήλως πρὸς τοὺς τοίχους θεμέλια διὰ μίαν σειρᾶν κιόνων ἀπὸ τριάκοντα πέντε κίονας εἰς κάθε πλευρᾶν. Τὸ διάστημα ποῦ θὰ μένη εἰς τὸ μέσον τῆς σκευοθήκης μεταξὺ τῶν δύο σειρῶν κιόνων θὰ εἶναι εἴκοσι πόδες, διὰ τὰ δύναται τὰ περῶν ἀπεκεῖ εὐκαλῶς ὁ κόσμος (*διαλείπων διόδον τῷ δήμῳ διὰ μέσης τῆς σκευοθήκης*). Τὸ θεμέλιον θὰ ἔχη ὕψος τεσσάρων ποδῶν (1.28 μ.), καὶ οἱ λίθοι, ποῦ θὰ κτισθῇ, θὰ τοποθετοῦνται ἢ μία σειρὰ δρομικὰ καὶ ἢ ἄλλη μπατικὰ (*τιθεῖς τοὺς λίθους ἐναλλάξ φορμηδὸν καὶ κατὰ μῆκος*)².

Περιγράφεται κατόπιν ἡ οἰκοδομὴ τῶν τοίχων καὶ τῶν κιόνων· «θὰ κτίσῃ τοὺς τοίχους τῆς σκευοθήκης καὶ τοὺς κίονας μὲ πωριά ἀπὸ τὴν Ἀκτὴν τοῦ Πειραιῶς· θὰ κάμῃ πρῶτα τὸ ὑπόβαθρον (*εὐθυνηθῆσαν*) τῶν τοίχων μὲ λίθους πλάτους 3 ποδῶν (0.96 μ.) πάχους 1 1/2 πόδα (*τριῶν ἡμιποδῶν* = 0.48) καὶ μήκους 4 ποδῶν (1.28 μ.)· ὅπου φθάνει

¹ Τὸ κλέθρον εἶχεν 100 πόδας. Τὸν ἀρχαῖον πόδα, ποῦ ἐχρησιμοποιοῦσαν συνήθως ὡς μετρικὴν μονάδα εἰς τὰ κτίριά των ἀπὸ τοῦ 500 π. Χ., ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σόλωνος, οἱ Ἀθηναῖοι ὑπολογίζομεν πρὸς 0.296 μ. σήμερον ἄλλὰ φαίνεται, ὅτι καὶ τὰ μέτρα, ποῦ ἦσαν ἐν χρῆσει εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸ τοῦ 500 π.Χ. μὲ μεγαλειότερον πόδα (0.328. Αἰγυναῖος ἐλέγετο ὁ ποὺς αὐτός) διατηρήθησαν καὶ κατόπιν.

εἰς τὰς γωνίας ἢ εὐθυνηθῆναι θὰ χρησιμοποιηθῇ λίθος κατὰ τι μεγαλειότερος μήκους 4 3/4 πόδας (*τετράποδες καὶ τριῶν παλασιῶν*)¹. Ἐπάνω εἰς τὴν εὐθυνηθῆσαν θὰ τοποθετηθῇ εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς ἢ πρώτη σειρά, ἢ καθ' αὐτὸ βάσις, τοῦ τοίχου ἀπὸ ὀρθίους ὀρθογωνικοῦς λίθους (*ὀρθοστάται*), ποῦ θὰ ἔχουν μῆκος 4 πόδας, πᾶχος 2 1/2 πόδας καὶ 1 δάκτυλον (0.82 περ.). Ἡ εὐθυνηθῆσα ἔχει πλάτος 3 πόδας = 0.96 μ. ἐπομένως οἱ λίθοι τῆς βάσεως τοῦ τοίχου, ὀρθοστάται, ποῦ θὰ τοποθετηθοῦν ἔπάνω εἰς αὐτὴν ὀρθιοὶ

Εἰκ. 2. — Πλαγία πλευρὰ τῆς ναυτικῆς σκευοθήκης

κατὰ τὸ πᾶχος των, θὰ εἶναι πλέον μέσα ἀπὸ τὰς δύο ἄκρας τῆς εὐθυνηθῆσας κατὰ 0.08)· μόνον τοῦ ὀρθοστάτου, ποῦ θὰ εἶναι εἰς τὴν γωνίαν τὸ μῆκος θὰ κανονισθῇ μὲ τὴν ἀναλογίαν τῆς τοποθετήσεως τῶν τριγλύφων καὶ θὰ εἶναι ὀλίγον μεγαλειότερον. Εἰς τοὺς τοίχους τοῦ πλάτους (τῶν στενῶν πλευρῶν) τῆς σκευοθήκης θὰ ἀφήσῃ ἀνοίγ-

¹ Παλαστή (ἀπὸ τὴν παλάμην τῆς χειρὸς) εἶναι τὸ τέταρτον τοῦ ποδός, καὶ διαιρεῖται πάλιν εἰς 4 δακτύλους, ἰσοδυναμεῖ ἐπομένως 1 παλαστή πρὸς 0.08 μ. καὶ 1 δάκτυλος πρὸς 0.02 μ. περίπου.

ματα διὰ δύο θύρας (*διαλείπων θυράλας κατὰ τὸ πλάτος τῆς σκευοθήκης δύο εκατέρωθεν*), ποὺ θὰ ἔχουν πλάτος ἢ κάθε μία 9 πόδας (εἰκ. 2), καὶ μεταξὺ τῶν δύο θυρῶν θὰ κτίσῃ μέτωπον πλάτους 2 ποδῶν, ποὺ θὰ προχωρῇ δέκα πόδας πρὸς τὸ ἔσωτερικὸν τῆς σκευοθήκης. Ἐκεῖ ποὺ θὰ κόπτεται ὁ τοῖχος τῆς σκευοθήκης διὰ τὴν ἀρχίση τὸ ἀνοιγμα τῆς θύρας, θὰ τὸν στρέψῃ πρὸς τὰ μέσα καὶ θὰ τὸν προχωρήσῃ ὡς νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον ἀντικρὺ τοῦ πρώτου κίονος, ὁ δὲ μικρὸς τοῖχος, ποὺ θὰ κτισθῇ ἔτσι, θὰ χρησιμεύῃ διὰ τὴν ἀνοίγη ἐπάνω του ἢ θύρα. Οἱ λοιποὶ τοῖχοι τῆς σκευοθήκης ἀπὸ τοῦ ὀρθοστάτου καὶ ἄνω θὰ κτισθῶν μετ' ὀρθογωνικὰ πωριὰ (*πλινθίδας*) μήκ. 4 ποδῶν, καὶ εἰς τὰς γωνίας σύμφωνα μετὰ τὰ μέτρα τῶν τριγλῶρων (ὡς καὶ οἱ ὀρθοστάται) πλάτους $1\frac{1}{2}$ πόδα (κατὰ 1 δάκτυλον μικρότερον τοῦ ὀρθοστάτου, ὥστε νὰ εἶναι τοποθετημένος ὁ τοῖχος κατὰ $\frac{1}{2}$ δάκτυλον, 0.01 περίπου, πλέον μέσα ἀπὸ τὰ ἄκρα τοῦ ὀρθοστάτου καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς) καὶ ὕψους $1\frac{1}{2}$ πόδα (τὸ ἡμισυ τοῦ ὕψους τοῦ ὀρθοστάτου). Οἱ τοῖχοι θὰ ἔχουν ὕψος ἀπὸ τὴν εὐθυνηθίαν ἕως κάτω ἀπὸ τὴν κορνίζαν (*γεῖσον*) 27 πόδας μαζὶ μετὰ τὸ τρίγλωρον, καὶ τὸ ἀνοιγμα διὰ τὰς θύρας θὰ ἔχῃ ὕψος $15\frac{1}{2}$ πόδας. Εἰς τὸ ἐπάνω μέρος εἰς τὰ ἀνοίγματα τῶν θυρῶν θὰ βάλῃ ἀνώφλια (*ὑπερτόναια*) ἀπὸ μάρμαρον Πεντελικὸν μήκους 12 ποδῶν, πλάτους ἴσου μετὰ τὸ πάχος τῶν τοίχων, καὶ ὕψους ἴσου μετὰ τὸ ὕψος δύο σειρῶν (*στοῖχοι*) λίθων τοῦ τοίχου· τὰ ἀνώφλια θὰ στηριχθῶν ἐπάνω εἰς παραστάδας ἀπὸ μάρμαρον τῆς Πεντέλης ἢ τοῦ Ὑμητοῦ, ὑποκάτω δὲ τῶν παραστάδων θὰ θέσῃ κατώφλιον (*δοδος*) ἀπὸ μάρμαρον τοῦ Ὑμητοῦ ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἀνώφλιον θὰ βάλῃ κορνίζαν (*καὶ γεῖσον ἐπιθήσει ἐπὶ τῶν ὑπερτοναίων*) ὕψους $1\frac{1}{2}$ πόδα (ὅσον εἶναι τὸ ὕψος κάθε σειρᾶς λίθων τοῦ τοίχου)· θὰ κάμῃ καὶ παράθυρα (*θυρίδας*) γύρω εἰς ὅλους τοὺς τοίχους, εἰς τὰς θέσεις ποὺ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὰ μεταξὺ τῶν κίωνων διαστήματα (*καθ' ἕναστον τὸ μεταμόνιον*), καὶ εἰς τοὺς τοίχους τοῦ πλάτους ἀπὸ τρία εἰς τὸν καθέναν τὰ παράθυρα θὰ ἔχουν ὕψος τριῶν ποδῶν καὶ πλάτος τριῶν

ποδῶν, καὶ θὰ τοποθετήσῃ καὶ τὰ χάλκινα παραθυρόφυλλα (*θυρίδας*). Θὰ βάλῃ καὶ κορνίζες (*γεῖσα*) γύρω εἰς τοὺς τοίχους, καὶ θὰ οἰκοδομήσῃ καὶ τὰ ἀετώματα, καὶ θὰ τοποθετήσῃ καὶ κορνίζες εἰς τὰς πλαγίας πλευρὰς τοῦ ἀετώματος (*καὶ γεῖσα ἐπιθήσει καταιέτια*). Θὰ στήσῃ καὶ τοὺς κίονας, ἀροῦ βάλῃ ὑποκάτω ὑπόβαθρον (*στυλοβάτην*) ποὺ θὰ εἶναι ἢ ἐπιφάνειά του εἰς τὴν ἴδιαν γραμμὴν μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὑποβάθρου τῶν τοίχων (*στυλοβάτην κατὰ κεφαλὴν ἴσον τῇ εὐθυνηθίᾳ*), θὰ ἔχῃ δὲ κάθε στυλοβάτης πάχος $1\frac{1}{2}$ πόδα, πλάτος 3 πόδας καὶ μίαν παλαστήν (1.04 μ.), καὶ μῆκος 4 πόδας· οἱ κίονες θὰ ἔχουν κάτω πάχος 2 πόδας καὶ 3 παλαστάς, καὶ ὕψος μαζὶ μετὰ τὸ ἐπίκρανον 30 πόδας, καὶ θὰ ἀποτελεῖται κάθε κίων ἀπὸ ἑπτὰ σφονδύλους, ποὺ θὰ ἔχουν οἱ ἕξ ὕψος τέσσαρας πόδας καὶ ὁ πρῶτος (ὁ κατώτατος) 5 πόδας. Τὰ ἐπίκρανα τῶν κίωνων θὰ εἶναι ἀπὸ μάρμαρον τῆς Πεντέλης. Ἐπάνω εἰς τοὺς κίονας θὰ τοποθετήσῃ κολλημένα ξύλινα ἐπιστύλια, θὰ ἔχῃ καθέναν πλάτος $2\frac{1}{2}$ πόδας, ὕψος ἑννέα παλαστάς (= $2\frac{1}{4}$ πόδας) ἀπὸ τὸ ὑψηλότερον σημεῖον αὐτῶν (ἢ ἄνω ἐπιφάνεια αὐτῶν θὰ ἦτο πλαγίως κομμένη, διότι ἀκουμβοῦν ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὰ «ζευτὰ», τὰ πλαγία ξύλα τοῦ σκελετοῦ τῆς σαμαρωτῆς στέγης), ἐπομένως δὲν θὰ εἶχαν τὰ ἐπιστύλια τὸ ἴδιον ὕψος εἰς ὅλον των τὸ πλάτος.

Εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς δύο σειρὰς τῶν κίωνων (*ἑφ' ἐκάτερον τὸν τόνον*) θὰ τεθοῦν δέκα ὀκτώ ἐπιστύλια, θὰ στηρίξῃ ἀκόμη ἐπάνω εἰς κάθε δύο ἀντιστοιχοῦς κίονας κατὰ τὸ μεσαῖον μέρος τῆς σκευοθήκης δοκοὺς (ποὺ θὰ φέρουν τὰ ὑποστηρίγματα τοῦ καβαλλάρι, τοῦ ξύλου δηλαδὴ τῆς κορυφῆς τῆς στέγης—*καὶ μεσόμνας ἐπιθήσει ἐπὶ τοὺς κίονας ὑπὲρ τῆς διόδου*)· αἱ δοκοὶ θὰ ἔχουν τὸ ἴδιον ὕψος καὶ πλάτος μετὰ τὰ ἐπιστύλια ἐπάνω εἰς αὐτὰς θὰ στήσῃ ὀρθια ξύλα (*ὑποθήματα*) διὰ τὴν στηρίξῃ μετὰ αὐτὰ τὸ μέγαλον ξύλον τῆς κορυφῆς τῆς στέγης (*κορυφαῖον*, ὁ καβαλλάρις) τὰ ὑποθήματα θὰ ἔχουν ὕψος 3 ποδῶν καὶ πλάτος $1\frac{1}{2}$ πόδα, τὰ δὲ κορυφαῖα θὰ ἔχουν ὕψος 5 παλαστῶν καὶ δύο δακτύλων (0.44 μ.), καὶ πλάτος 7 παλαστῶν

(0.56 μ.), ὅπου δὲν εἶναι πλαγίως κομμένη ἢ ἐπιφάνειά των (*ἀνευ τῆς καταφορᾶς*: αἱ δύο πλευραὶ τῶν κορυφαίων ἦσαν κατὰ τὸ ἐπάνω μέρος πλαγίως κομμένα διὰ νὰ κἀθῶνται καλὰ τὰ πλάγια ξύλα τῆς στέγης «τὰ ζευτιά») καὶ θὰ συνδέσῃ στερεὰ τὰ κορυφαῖα μὲ τὰς μεσόμνας χρησιμοποιοῦν κινέτια σιδηρᾶ (*κερπίδας*): θὰ τοποθετήσῃ καὶ τοὺς *σφηκίσκους* (τὰ πλάγια ξύλα, ποὺ συνδέουν τὸ κορυφαῖον μὲ τοὺς πλαγίους τοίχους τοῦ κτιρίου, τὰ «ζευτιά») πάχους 10 δακτύλων (0.20 μ.) καὶ πλάτους 3 παλαστῶν καὶ 3 δακτύλων (0.30 μ.): τὸ διάστημα μεταξὺ δύο σφηκίσκων θὰ εἶνε κάθε φοράν ὅ παλασταὶ (0.40). Ἐπάνω εἰς τοὺς σφηκίσκους θὰ κερφώσῃ (παραλλήλως πρὸς τὰ κορυφαῖα) σανίδας (*ἱμάντας*) πλάτους $\frac{1}{2}$ ποδός (*ἡμιποδίου* = 0.16), πάχους 2 δακτύλων (0.40 μ.), θὰ ἀφίνη δὲ κάθε φοράν μεταξὺ δύο ἱμάντων κενὸν διάστημα 4 δακτύλων (0.08), καὶ θὰ σκεπάσῃ ἔπειτα τὰ κενὰ αὐτὰ μὲ ἄλλας λεπτοτέρας σανίδας (*καλύμματα*) πάχους 1 δακτύλου καὶ πλάτους 6 δακτύλων, ποὺ θὰ τὰς κερφώσῃ μὲ σιδερένια κερφιά: ἔπειτα θὰ στρώσῃ ὅλην τὴν στέγην μὲ λάσπην (*δορώσας*), καὶ θὰ σκεπάσῃ μὲ κορινθιακὰ κεραμίδια κολλητὰ τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο — καὶ ἐπιθήσει σφηκίσκους πάχος δέκα δακτύλων, πλάτος τριῶν παλαστῶν καὶ τριῶν δακτύλων, διαλείποντας ἀπ' ἀλλήλων πέντε παλαστὰς: καὶ ἐπιθήσει ἱμάντας πλάτος ἡμιποδίου, πάχος δυοῖν δακτύλων, διαλείποντας ἀπ' ἀλλήλων τέτταρας δακτύλους, καὶ ἐπιθήσει καλύμματα πάχος δακτύλου, πλάτος ἕξ δακτύλων καθηλώσας ἤλοις σιδηροῖς, *δορώσας κεραιώσει Κορινθίω κεράμω ἀρμόττοντι πρὸς ἄλληλον*: (Ἄφοῦ τελειώσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἢ στέγη), θὰ βάλῃ ἐπάνω ἀπὸ τὰς θύρας πρὸς τὰ μέσα, ὅσον προχωροῦν τὰ μέτωπα ὀριζοντίαν ὄροφην ἀπὸ μάρμαρον τοῦ Ὑμητοῦ. Εἰς τὰ ἀνοίγματα τῶν τοίχων (τὰς *θύρας*), θὰ προσαρμόσῃ ἀπέξω θύρας χαλκᾶς.

Ἐπειτα (διὰ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς σκευοθήκης) θὰ στρώσῃ ὅλον τὸ πάτωμα μὲ λίθους ποὺ θὰ προσαρμόζονται στερεὰ μεταξὺ των, καὶ θὰ τὸ ἐξισώσῃ ἀπὸπάνω, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ καμμία ἀνωμαλία. Θὰ φράξῃ τὰ διαστήματα μεταξὺ

τῶν κίωνων κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον: κοντὰ εἰς κάθε κίονα θὰ βάλῃ ὄρθιον λίθον (*ὄρθοσεάτην*) τετραγωνικὸν ὕψος τριῶν ποδῶν, καὶ θὰ κλείσῃ κάθε φοράν τὸ μεταξὺ δύο τοιούτων ὄρθοστατῶν διάστημα μὲ κιγκλίδα, ποὺ θὰ εἴμπορῇ νὰ ἀνοίγῃ (*ἐν τῷ μεταξὺ κινηλῖδα ἐπιθήσει κλειομένην*). Διὰ νὰ ὑπάρχῃ ἀρκετὸς χῶρος, ὅπου θὰ φυλάττονται τὰ σκεύη, θὰ κάμῃ δεύτερον διάμεσον πάτωμα εἰς τὰ διαμερίσματα, ποὺ εἶναι καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευράς, μεταξὺ τῶν κίωνων καὶ τῶν τοίχων, καὶ πρὸς τοῦτο θὰ στηρίξῃ δοκοὺς (*διερείσματα*) πλάτους 5 παλαστῶν (0.40), ὕψους ἑνὸς ποδός μεταξὺ τοῦ τοίχου καὶ καθενὸς κίονος, καὶ εἰς μὲν τὸν τοίχον θὰ εἰσχωρήσῃ ἡ δοκὸς εἰς ὄπην (ποὺ θὰ ἀνοιχθῇ φυσικὰ ἐπίτηδες) βάρους 3 παλαστῶν (0.24), πρὸς δὲ τὸ μέρος τοῦ κίονος θὰ πατήσῃ ἐπάνω εἰς μικρὰν παραστάδα, ποὺ θὰ κατασκευασθῇ ἐπίτηδες ἔμπρὸς εἰς τὸν κίονα. Ἐπὶ τῶν δοκῶν θὰ βάλῃ εἰς κάθε χῶρον, ποὺ περιλαμβάνεται μεταξὺ δύο κίωνων ἑπτὰ πατόξυλα πλάτος τριῶν παλαστῶν, πάχος $\frac{1}{2}$ ποδός εἰς κανονικὰς ἀποστάσεις, ὥστε νὰ πιάνουν ὅλον τὸν χῶρον, καὶ θὰ πατώσῃ ἔπειτα ὅλον αὐτὸ τὸ μέρος μὲ ταμπλάδες (*πίνακας*) ταιριασμένους καὶ κολλημένους πλάτους 3 ποδῶν (0.96), πάχος 2 δακτύλων (0.04): (*καὶ συνστρώσει πίναξιν ἅπαν τὸ χωρίον συμβαλὼν καὶ κολλήσας, πλάτος τρίποδος, πάχος δυοῖν δακτύλων*). Διὰ νὰ τοποθετοῦνται τὰ μεγάλα σχοινιά (*ὑποζώματα*), καὶ ἄλλα ἐξαρτήματα, θὰ κάμῃ ἐπὶ τοῦ δευτέρου αὐτοῦ πατώματος καὶ μικρὰ πατάρια (*μεσόμναι*) δύο εἰς τὸ ὕψος, εἰς ὅλον τὸ μῆκος τῶν τοίχων, καὶ θὰ τὰ συνεχίσῃ καὶ εἰς τοὺς τοίχους τῶν στενῶν πλευρῶν, καὶ κάθε φοράν καὶ πρὸς τὸν ἀπέναντι κίονα: τὸ χαμηλότερον πατάρι θὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὸ διάμεσον πάτωμα 4 πόδας, καὶ τὸ ἐπάνω πατάρι θὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὸ πρῶτον 5 πόδας: (Διὰ νὰ γίνουν τὰ πατάρια) θὰ στήσῃ ἀπὸ τὸ διάμεσον πάτωμα μέχρι τῆς στέγης ὄρθια μικρὰ ξύλα (*ἱκριωτήρες*) πλάτους $\frac{1}{2}$ ποδός, πάχος 6 δακτύλων, καὶ θὰ τὰ συνδέσῃ (εἰς τὰς θέσεις ποὺ θὰ τοποθετηθοῦν τὰ μικρὰ πατάρια, αἱ *μεσόμναι*) μὲ ἄλλα ὀριζόντια ξύλα, (*διερείσματα*) ποὺ θὰ ἔχουν τὸ ἴδιον πάχος

μέ τους ἰκτριωτῆρας, καὶ θὰ βάλῃ ἐπάνω εἰς αὐτὰ πέρα πέρα δοκοὺς (*θράνους*) πάχους 6 δακτύλων, μίαν κοντὰ εἰς τὸν τοῖχον καὶ μίαν ἀπέναντι, καὶ ἐπάνω εἰς τὰς δοκοὺς θὰ βάλῃ ταμπλάδες κολλητοὺς μήκους 4 ποδῶν, πλάτους 3 ποδῶν καὶ πάχους 2 δακτύλων καὶ θὰ τοὺς καρφώσῃ, ἀφοῦ τοὺς ταιριάσῃ καλὰ ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές μετὰ τοὺς δοκοὺς· διὰ νὰ ἀναβαίνουν εἰς τὰ πατάρια θὰ κάμῃ ξύλινες σκάλες. Διὰ τὰ πανιά καὶ τὰ λευκὰ παραρρύματα θὰ κάμῃ (εἰς τὸ κάτω πάτωμα) ἑκατὸν τριάντα τέσσαρα μεγάλα κιβώτια σύμφωνα μετὰ τὸ δείγμα, καὶ θὰ τὰ τοποθετήσῃ ἔμπρὸς εἰς κάθε κίονα, καὶ εἰς τὴν ἀντικρὺ τοῦ κίονος θέσιν τοῦ τοῖχου, καὶ θὰ ἀνοίγουν τὰ κιβώτια, ὅσα εἶναι κοντὰ εἰς τὸν τοῖχον ἀπεμπρός, καὶ ὅσα εἶναι ἔμπρὸς εἰς τοὺς κίονας ἀπὸ τὰς δύο πλαγίας πλευράς, ὥστε νὰ εἰμποροῦν διερχόμενοι νὰ βλέπουν ὅλα τὰ σκεύη, ποὺ εἶναι εἰς τὴν σκευοθήκην. Καὶ διὰ νὰ ὑπάρχῃ ἀρκετὴ δροσιὰ εἰς τὴν σκευοθήκην, ὅταν κτίζονται οἱ τοῖχοι θὰ ἀφήσῃ ἀνοίγματα εἰς τοὺς ἄρμους τῶν λίθων τῶν τοίχων, εἰς ὅσα μέρη θὰ διατάξῃ ὁ ἀρχιτέκτων.

Ὅσοι ἀναλάβουν νὰ ἐκτελέσουν αὐτὰ τὰ ἔργα θὰ τὰ κάμουν ἀκριβῶς, ὅπως ἀναφέρει τὸ οἰκοδομικὸν αὐτὸ πρόγραμμα, καὶ σύμφωνα μετὰ τὰ ὑποδείγματα ποὺ θὰ τοὺς δώσῃ ὁ ἀρχιτέκτων, καὶ θὰ τὰ παραδώσουν ἀκριβῶς μετὰ τὰς προθεσμίας ποὺ θὰ τοὺς ὀρισθοῦν, κατὰ τὴν μίσθωσιν τῶν ἔργων».

Πρῶτος ὁ ἀρχαιολόγος καὶ ἀρχιτέκτων Δαϊρπελδ ἐσχέδιασε μετὰ ὅλας τὰς λεπτομερείας σύμφωνα μετὰ τὰς ὑποδείξεις τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς ὅλον τὸ ἀρχαῖον κτήριο, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ δανὸς ἀρχιτέκτων Μάρσιανδ ἔκαμε τὸ ἴδιον σχέδιον (ὅπως φαίνεται εἰς τὰς εἰκόνας 1 καὶ 2) καὶ ἠλλάξε μερικὰ λεπτομερικὰ σημεῖα τοῦ σχεδίου τοῦ Δαϊρπελδ.

Τὸ Τελεστήριον τῆς Ἐλευσίνος, ὅπως ἐκτίσθη κατὰ τὸ σχέδιον, ποὺ συνέταξεν ὁ μέγας ἀρχιτέκτων τοῦ Παρθενῶνος Ἰκτῖνος κατὰ παραγγελίαν τοῦ Περικλέους, εἶχεν ἀρχικῶς ἔμπρὸς εἰς τὴν εἴσοδον κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς τοῦ πλευρᾶς μόνον ἓν σχετικῶς πλατὺ πόδιον, εἰς τὸ ὅποιον

ἀνέβαιναν μετὰ τρεῖς βαθμίδας· ἀργότερα ἐπεχειρήθη κάποτε νὰ μεταβάλουν τὴν κατάστασιν ἀντικαθιστῶντες τὸ πόδιον μετὰ μεγάλην στοάν, τὴν ὁποίαν θὰ ἐσυνέχιζαν ἐπ' ἀρκετὸν διάστημα καὶ εἰς τὰς δύο πλαγίας πλευράς. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον αὐτὸ δὲν ἐξετελέσθη ὀλόκληρον, καὶ τὸ γνωρίζομεν ἡμεῖς σήμερον μόνον ἀπὸ τὰ θεμέλια τῶν στοῶν, ποὺ θὰ ἐγίνοντο εἰς τὰς πλαγίας πλευράς, καὶ ἀπὸ ὀλίγα μέρη τῶν θεμελίων τῆς στοᾶς, ποὺ θὰ ἐγίνετο ἔμπρὸς. Μόνον τὸ 350 περ. π. Χ. ἀπεφάσισαν τελικῶς καὶ ἤρχισαν νὰ κτίζουν τὴν στοάν, ἀλλὰ μόνον ἔμπρὸς εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν, τὴν ἐτελείωσαν ὀλίγον μετὰ τὸ 320 π. Χ. ἀφοῦ καὶ ἐν τῷ μεταξύ διέκοψαν ἀρκετὸν καιρὸν τὴν οἰκοδομήν. Ὁ Ρωμαῖος ἀρχιτεκτονικὸς συγγραφεὺς Βιτρούβιος ἀναφέρει, ὅτι ἀρχιτέκτων τῆς στοᾶς αὐτῆς ἦτο ὁ Φίλων, ὁ ἴδιος ποὺ ἔκαμε καὶ τὴν σκευοθήκην τοῦ Πειραιῶς, ἀλλ' εἰς τὰς ἐπιγραφὰς ἀναφέρεται καὶ ἄλλο ὄνομα ἀρχιτέκτονος.

Τῆς στοᾶς αὐτῆς (στοάν τοῦ Φίλωνος τὴν ὀνομάζομεν ἡμεῖς σήμερον· οἱ ἀρχαῖοι τὴν ὀνόμαζαν εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τὸ *προστῶον*) σώζεται μόνον ἡ βᾶσις μετὰ τὸ πολὺ ὑψηλὸν καὶ στερεὸν θεμέλιον, καὶ ὀλίγοι σφόνδυλοι τῶν κίωνων, ἀλλὰ γνωρίζομεν ὀλόκληρον περίπου τὸ σχέδιόν της μετὰ πολλὰς λεπτομερείας ἀπὸ ἐπιγραφᾶς, ποὺ περιέχουν ἢ συμβόλαια διὰ τὴν ἐργολαβικὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων μερῶν τῆς οἰκοδομῆς, ἢ λογαριασμοὺς τῶν ἐπιστατῶν διὰ τὰς διαφόρους δαπάνας, καὶ μετὰ τὴν βοήθειαν τούτων καταρτίσθη νὰ γίνῃ καὶ τῆς στοᾶς αὐτῆς τὸ σχέδιον. Ὅλαι αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εὑρέθησαν ἐρυσικὰ εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσίνος.

Ἔχομεν πρῶτον τὸ κείμενον τῆς ἐκδόσεως διαφόρων ἐργασιῶν της εἰς μειοδοτικὴν δημοπρασίαν. Εἶνε πολὺ ἐκτεταμένον καὶ δι' αὐτὸ θὰ δώσωμεν μόνον μίαν περίληψιν καὶ ὀλίγα ἀποσπάσματα ἐξ αὐτοῦ.

Εἰς τὴν ἀρχὴν γίνεται πάλιν ἡ ἐπίκλησις τῶν θεῶν, ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τῶν ἐπιστατῶν, ποὺ ἀπετέλεσαν τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχιτέκτονος Φιλάργου. Ἡ δημοπρασία ἀφορᾷ κυρίως εἰς

τὴν προμήθειαν, τὴν κατεργασίαν καὶ τὴν οἰκοδόμησιν τῶν λίθων, τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τῆς στοᾶς, ἀλλὰ περιέχει παραγγελίας καὶ διὰ τὸ πάτωμα τῆς στοᾶς, καὶ διὰ μικρὰν μεταρρύθμισιν, ποὺ ἔγινεν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς οἰκοδομῆς τῆς στοᾶς, εἰς τὸν τοῖχον τῆς παλαιᾶς προσόψεως τοῦ Τελεστηρίου, ἰδίως εἰς δύο εἰσόδους

(Εἰς τὸ λατομεῖον) «να λατομήσουν τεσσαράκοντα τέσσαρας λίθους (πορίνους) ἀπὸ τὴν Ἀγγιναν, ἀπὸ τὸ λατομεῖον, ποὺ βγαίνουν μαλακοί, ὁμαλοὶ λίθοι (λίθους τεμεῖν ἐξ Ἀγγίνης τῆς μαλαιῆς πέτρας ὁμαλοῦς) ὁ καθένας μῆκους 4 ποδῶν, πλάτ. 3 ποδῶν, πάχους $1\frac{1}{2}$ ποδός, καὶ θὰ τοὺς πελεκήσουν, ὥστε νὰ εἶνε ἐξισωμένη ἡ ἐπιφάνεια ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς, θὰ ἔχη ὅμως εἰς κάθε πλευρὰν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν μικρὰν ἐξόγκωσιν, ποὺ δὲν θὰ εἶνε τελείως κατεργασμένη» (ἐκπελεκῆσαι ὀρθοῦς πανταχῆ ἀπεργον ἔχοντας· ἡ ἀφαίρεσις τῆς ἀκατεργάστου ἐπιφανείας γίνεται κατὰ τὴν τελειωτικὴν ἐργασίαν εἰς τὸν τόπον τῆς οἰκοδομῆς). Οἱ λίθοι αὗτοὶ θὰ χρησιμεύσουν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν κανονίδων, ποὺ τοποθετοῦνται εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ τοίχου ὡς κορνίζα κατὰ μῆκος τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως ἀκριβῶς ἀντιστοίχως πρὸς τὴν κορυφὴν τῶν τριγλύφων τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τοῦ τοίχου.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ μὲ τὰς ἰδίας φράσεις διορίζεται ἡ λατόμησις ἄλλων εἴκοσι τεσσάρων λίθων τῆς Ἀγγίνης μῆκους 5 ποδῶν, πλάτους 3 ποδῶν, πάχους $2\frac{1}{2}$ ποδῶν, ποὺ θὰ χρησιμεύσουν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν τριγλύφων.

Αἱ μετόπαι θὰ γίνουν ἀπὸ μάρμαρα Πεντελικὰ: «Νὰ λατομήσουν δέκα πέντε μάρμαρα Πεντελικὰ διὰ μετόπαις (εἰς μετόπια) ὕψους 5 ποδῶν (1.60 μ. περίπ. ¹), πλάτους 5 ποδῶν παρὰ 1 παλαστήν (πέντε ποδῶν παλαστῆς δεόντων περίπ. 1.52 μ.), πάχους 3 παλαστῶν (0.24), καὶ νὰ τὰς πελεκήσῃ ὥστε νὰ ἐξισωθοῦν ὅλαι αἱ πλευραὶ, καὶ νὰ ἀφήσῃ

ἀπεργον (δηλ. ἀκατεργάστον ἔσοχὴν εἰς ὅλας τὰς ἐπιφανείας· ἀπεργον ἔχοντας), σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιον, ποὺ θὰ δώσῃ ὁ ἀρχιτέκτων (πρὸς τὸν ἀναγραφέα, ὃν ἂν δῶ ὁ ἀρχιτέκτων), καὶ νὰ τὰ παραδώσῃ ἔτοιμα πρὸς φόρτωσιν χωρὶς νὰ ἔχουν κανένα σφάλμα, τελείως λευκὰ καὶ χωρὶς φλέβες (παραδοῦναι ἐπ' ἀνηθήκη ὕγιεις, λευκοῦς, ἀσπίλους· πρὶν νὰ παραδοθοῦν οἱ λίθοι ἐξετάζονται συνήθως εἰς τὸ λατομεῖον ἀπὸ τὸν ἀρχιτέκτονα). Νὰ φέρουν ἀπὸ τὴν Πεντέλην εἰς τὴν Ἐλευσίνα αὐτὰ τὰ δέκα πέντε μάρμαρα (ἐπαναλαμβάνονται τὰ μέτρα, διότι διὰ τὴν μεταφορὰν εἰμπορεῖ νὰ εἶνε ἄλλος ἐργολάβος), καὶ νὰ τὰ ξεφορτώσουν εἰς τὸ ἱερόν χωρὶς νὰ ἔχουν καμμίαν βλάβην ἢ θραῦσμα». (Κατὰ τὴν παραλαβὴν εἶνε ἐπίσης συνήθως παρὼν ὁ ἀρχιτέκτων μὲ τοὺς ἐπιστάτας ἢ μὲ ἓνα μόνον ἐπιστάτην).

Ἡ ἐργασία τῶν μετοπῶν θὰ γίνῃ εἰς τὸ ἱερόν.

«Νὰ ἐργασθῇ δέκα πέντε μετόπαις ἀπὸ Πεντελικὸν μάρμαρον ὕψους 5 ποδῶν, πλάτους 5 ποδῶν παρὰ μίαν παλαστήν, καὶ νὰ τὰ κάμῃ τελείως ὅμοια πρὸς ὅσα ὑπάρχουν ἤδη ἔτοιμα εἰς τὸ ἱερόν (ἀπὸ προηγουμένης παραγγελίας), καὶ νὰ τὰς ἀνεβάσῃ καὶ νὰ τὰς τοποθετήσῃ μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν εἰς τὴν θέσιν των, καὶ οὕτως ὥστε νὰ στέκωνται τελείως κατακόρυφα ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς (ἄραι καὶ καθαρμόσαι ἀρμόττοντα καὶ εὐτενῆ πανταχῆ), καὶ νὰ τὰ στερεώσῃ μὲ συνδέσμους καὶ γόμφους, καὶ νὰ χύσῃ τὸ μολύβι διὰ τοὺς συνδέσμους καὶ τοὺς γόμφους (καὶ δῆσαι, καὶ γομφῶσαι, καὶ μόλυδρον περιχέαι), καὶ (ἀφοῦ τὰς βάλῃ εἰς τὴν θέσιν των) νὰ κάμῃ ἐκεῖ τὴν τελειωτικὴν ἐπεξεργασίαν (ἐπεργάσασθαι)». Ἀκολουθεῖ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἡ παραγγελία τῆς λατομήσεως, τῆς μεταφορᾶς, τῆς κατασκευῆς, καὶ τῆς τοποθετήσεως τεσσαράκοντα ἑπτὰ γείσων, τεσσαράκοντα τεσσάρων πεντελικῶν πλινθίδων (πιθάνως διὰ τὴν μερικὴν τροποποίησιν τοῦ παλαιοῦ τοίχου τῆς προσόψεως τοῦ Τελεστηρίου καὶ κυρίως διὰ τὴν οἰκοδόμησιν παραστάδων εἰς τὰ πλάγια τῶν δύο θυρῶν), καὶ τῶν ἐπικράνων, ποὺ θὰ ἔχουν αὐταὶ αἱ παραστάδες.

Ἔρχεται κατόπιν ἡ παραγγελία τῶν παραστάδων τῶν

¹ Λογαριάζω τὸν πόδα διὰ νὰ γίνεται εὐκόλα ὁ ἰσολογισμὸς στρογγυλὰ πρὸς 0.32 ἕκαστον, ἐνῶ, ὡς εἶπομεν καὶ ἀνωτέρω, πραγματικῶς ὁ ἀρχαῖος πούς, ποὺ ἔχομεν ὑπ' ὄψει ἔχει 0.328.

θυρῶν καὶ τῶν ἐπικράνων των. Ἐφοῦ παρηγγέλθη ἡ λατόμησις καὶ μεταφορὰ ἐκ τῆς Πεντέλης εἰς τὸ ἱερόν, ὁρίζεται: «να γίνῃ ἡ κατεργασία ὀκτώ μαρμάρων Πεντελικῶν μήκους 17 ποδῶν (5.50 περ. θὰ ἦσαν μονοκόμματοι αἱ παραστάδες, ποὺ ὀνομάζονται καὶ σταθμοὶ τῶν θυρῶν ἦσαν ὀκτώ, δηλαδή τέσσαρες εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς δύο θύρας· εἰς κάθε πλευρὰν τῆς θύρας θὰ ἐτοποθετοῦντο δύο παραστάδες, μία πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν καὶ μία πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τοῦ τοίχου), πλάτους 2 ποδῶν, πάχους 1 1/2 ποδός. Ἐφοῦ πρῶτα ἐξισώσῃ ὅλας τὰς πλευρὰς καὶ φροντίσῃ, ὥστε νὰ εἶνε ἀμεμπτοὶ αἱ γωνίαι, νὰ τὰ πάρῃ ξυστὰ μὲ ἐργαλεῖον διὰ νὰ εἶνε λεία ἢ ἐπιφάνειά των, νὰ τὰ σηκώσῃ, ἔπειτα καὶ νὰ τὰ βάλῃ εἰς τὴν θέσιν των ἐπάνω εἰς τὰ κατώφλια τῶν δύο θυρῶν, καὶ νὰ τὰ ταιριάσῃ ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν των χωρὶς νὰ ξεφλουδιαθοῦν τὰ ἄκρα (ὅπου θὰ προσαρμοσθοῦν εἰς τὴν παραστάδα τοῦ τοίχου, ποὺ εἶνε πλαγίως τῆς θύρας), καὶ νὰ τὰ συνδέσῃ μὲ συνδέσμους καὶ νὰ στερεώσῃ τούτους μὲ μολύβι· κατόπιν νὰ κάμῃ τὴν τελειωτικὴν ἐπεξεργασίαν» (νὰ τὰ στιλβώσῃ δηλ. κλπ.—*λίθους ἐξεργάσασθαι Πεντελικούς ὀκτὼ μήκος ἑπτακαίδεκα ποδῶν, πλάτος δίποδας, πάχος τριημιποδίους καὶ ἐκξέσαι λείους, καὶ ἄραι, καὶ θεῖναι ἐπὶ ἐκάτερον τὸν ὁδὸν συντιθέντα τοὺς ἄρμους ἀρμόττοντας ἀθραύστους καὶ δῆσαι καὶ μόλυβδον περιχέαι, καὶ ἐπεργάσασθαι ὀρθά*). Τὰ ἐπίκρανα θὰ εἶνε μόνον τέσσαρα, διότι αἱ διπλαῖ παραστάδες καθε μιᾶς πλευρᾶς τῆς θύρας θὰ ἔχουν ἓν κοινὸν ἐπίκρανον.

Διὰ τὰ γεῖσα ποὺ θὰ ἀποτελέσουν τὴν πλαισίωσιν τοῦ αἰτώματος εἰς τὰ πλάγια δίδεται ἡ παραγγελία χωριστά· θὰ εἶνε καὶ αὐτὰ ἀπὸ μάρμαρον Πεντελικόν, καὶ ἡ μορφή, ποὺ θὰ ἔχουν, ὁρίζεται διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ των ὡς Ἴωνικῶν καὶ διὰ τῆς παραπομπῆς εἰς τὸ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος (*γεῖσα ἐργάσασθαι Ἴωνικά, Πεντεληνά πρὸς τὸν ἀναγραφέα, ὃν ἂν δῶ ὁ ἀρχιτέκτων*), ἐνῶ τὰ γεῖσα ποὺ θὰ εἶναι εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ τοίχου χαρακτηρίζονται ὡς Δωρικά.

Χωριστὴ δίδεται ἐπίσης ἡ παραγγελία διὰ τὴν λατόμησιν καὶ τὴν μεταφορὰν εἰς τὸ ἱερόν τῶν μαρμαρίνων ἄκρων τῶν δύο πλαγίων πλευρῶν τοῦ αἰτώματος (*παραιετίδες*), ποὺ ἔχουν τὴν λεοντοκεφαλὴν, καὶ τῶν μαρμαρίνων κεραμίδων ποῦ θὰ στρωθοῦν κατὰ μῆκος τῶν ἰδίων πλευρῶν τοῦ αἰτώματος (*κεραμίδες παραιετίδες*). Καὶ διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν μερῶν αὐτῶν τῆς οἰκοδομῆς γίνεται ὡς ἑξῆς ἡ παραγγελία: «Νὰ ἐργασθῇ δύο λεοντοκεφάλους παραιετίδας ἀπὸ Πεντελικόν μάρμαρον μήκους 6 ποδῶν, πλάτους 8 ποδῶν κατὰ τὸ σχέδιον, ποὺ θὰ δώσῃ ὁ ἀρχιτέκτων, καὶ νὰ τελειώσῃ τὰς λεοντοκεφαλὰς (διὰ τὰς ὁποίας θὰ εἶχεν παραγγελθῇ νὰ γίνῃ μία προκαταρκτικὴ ἐργασία εἰς τὸ λατομεῖον), καὶ νὰ τὰς ἀνεβάσῃ καὶ νὰ τὰς τοποθετήσῃ χωρὶς νὰ πάθουν τὸ ἐλάχιστον θραῦσμα, καὶ οὕτως ὥστε νὰ γωνιάζουν ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα εἰς τὴν ἐντέλειαν καὶ νὰ προσαρμόζωνται ἀκριβῶς, καὶ νὰ τὰς στερεώσῃ μὲ συνδέσμους καὶ μὲ γόμφους τοποθετημένους μέσα εἰς μολύβι (*παραιετίδας ἐξεργάσασθαι Πεντελικὰς λεοντοκεφάλους . . . καὶ τὰς λεοντοκεφαλὰς ξέσαι· καὶ ἄραι καὶ θεῖναι καὶ καθαρμόσαι ἀθραύστους καὶ εὐγωνίους πανταχεῖ καὶ δῆσαι καὶ γομφῶσαι καὶ μόλυβδον περιχέαι*)».

Διὰ τὸ θεμέλιον παραγγέλλονται λίθοι Ἄκτιται ὀρθογωνικοί· οἱ περισσότεροι θὰ ἔχουν μῆκος 4 πόδας πλάτος 2 πόδας καὶ πάχος 1 1/2 πόδα, οἱ λίθοι ὅμως ποὺ θὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὴν ἀνωτάτην σειρὰν τῶν θεμελίων, τὴν εὐθύντηριαν, εἶνε πολὺ μεγαλείτεροι, μήκους 12 ποδῶν πλάτους 3 1/2 ποδῶν καὶ πάχους 1 1/2 πόδα, καὶ ἀκόμη μεγαλείτεροι, μήκους 15 ποδῶν, θὰ εἶναι οἱ λίθοι εἰς τὰς γωνίας.

Διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἡ οἰκοδομὴ τοῦ θεμελίου (*στρώματος*) παραγγέλλεται, ἀφοῦ καθαρῶς πρῶτα τὸν τόπον ἀπὸ τὰ μπόσια, νὰ σκάψουν διὰ τὸ θεμέλιον τῆς προσόψεως καὶ διὰ τὰς πλάγιας πλευρὰς μέχρι τοῦ προὑπάρχοντος παλαιότερου τοίχου τάφρον πλάτους 10 ποδῶν, καὶ νὰ ἀπομακρύνουν τὸ χῶμα ἔξω τοῦ ἱεροῦ, ἀφοῦ δὲ φθάσουν εἰς τὸ

στερεὸν νὰ τοποθετήσουν τοὺς λίθους ἀπὸ μαλακὸ πωρὶ καὶ νὰ τοὺς κόπτου, ὅπου εἶναι ἀνάγκη νὰ ταιριάζουν μὲ τὸν σκληρὸν βράχον· (τοῦ πρωστῶιου τοῦ Ἐλευσῖνι ἀνακαθηράμενον στρωματίζειν τὸ πρόσθιον τοῦ στρώματος καὶ τὰς ἐπικαμπὰς μέχρι τοῦ τοίχου, πλάτος ποιοῦνται τῆς τάφρου δέκα πόδας· καὶ ἐγφορήσαντα τὴν γῆν ἔξω τοῦ ἱεροῦ τιθέναι τοὺς λίθους τῆς μαλακῆς πέτρας προσεπιτεμόντα, οὗ ἂν εἶ πέτρα).

Τὸ κτίσιμον τῶν θεμελίων θὰ γίνῃ καὶ αὐτὸ μὲ ἐπιμέλειαν· οἱ λίθοι πρέπει νὰ ἔχουν ὅλοι τὸ ἴδιον σχῆμα καὶ μέγεθος, εἰς τὰς γωνίας θὰ τεθοῦν μεγαλείτεροι· θὰ κτίζονται εἰς κανονικὰς σειρὰς ἐναλλάξ μὲ δρομικοὺς καὶ μπατικοὺς λίθους καὶ θὰ προσαρμόζονται ἀκριβῶς, ἀλλὰ δὲν θὰ ἔχουν τὴν ἀναθύρωσιν (τὴν χωριστὴν λείαν ταινίαν εἰς τὰ ἄκρα ποὺ ἔχουν διὰ τὴν καλλιτέραν προσαρμογὴν οἱ λίθοι τῶν ὑψηλοτέρων μερῶν τοῦ κτιρίου)—*συντιθέναι τοὺς ἄρμους στερίφους ἀρμόττοντας πανταχεῖ*. Οἱ στυλοβάται, οἱ λίθοι δηλαδή, ποὺ θὰ εἶναι εἰς τὴν στρῶσιν, ποὺ θὰ τοποθετηθοῦν οἱ κίονες, παραγγέλλεται νὰ εἶναι ἀπὸ Ἐλευσινιακοὺς λίθους—*στυλοβάτας ἐξεργάσθαι τετταράκιοντα τέτταρας πέτρας τῆς Ἐλευσινιακῆς*—δίδονται δὲ καὶ διὰ τὴν καλὴν ἐτεξεργασίαν καὶ τελείαν τοποθέτησιν αὐτῶν πολλαὶ λεπτομέρειαι.

Ἀλλὰ ὅπως γίνεται συχνὰ καὶ σήμερον, ὅταν κτίζονται δημόσια ἔργα, συνέβαινε καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα πολὺ συχνὰ νὰ μὴ τελειῶνει διὰ μιᾶς τὸ μνημεῖον. Τοῦτο ἔγινε καὶ εἰς τὸ προστῶον τῆς Ἐλευσῖνος, καὶ αἱ ἐργασίαι ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐπιγραφὴν αὐτήν, φαίνεται, ὅτι δὲν ἐτελείωσαν ἀμέσως ὅλαι, διότι ἀργότερα μετὰ εἴκοσιν ἔτη περίπου (τὸ 330 π. Χ.) γίνονται νέα παραγγελία διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς κατασκευῆς τῶν θεμελίων εἰς ἄλλην ἐπιγραφὴν... «θὰ κατασκευάσῃ τὰ θεμέλια κάτω ἀπὸ τὰς βαθμίδας τῆς προσόψεως καὶ εἰς τὰ κλάγια» (στρωματιεῖ τὰ μὲν ὑπὸ τὴν κρηπίδα, ἐφ' ἧς οἱ κίονες, καὶ τὰ ἐπικαμπία). Καὶ εἰς ἄλλην πάλιν ἐπιγραφὴν παραγγέλλεται ἢ κατασκευῆ τῶν βαθμίδων καὶ τοῦ στυλοβάτου μὲ Ἐλευ-

σινιακοὺς λίθους, καὶ προσδιορίζονται πολλαὶ λεπτομέρειαι τῆς κατασκευῆς τῶν βαθμίδων καὶ τῶν στυλοβατῶν καὶ τῆς τοποθετήσεώς των. Κάθε λίθος θὰ ἔχη διὰ νὰ προσαρμόζεται καλλίτερα μὲ τοὺς ἄλλους ποὺ εἶναι πλησίον τοῦ ἀναθύρωσιν πλάτους μιᾶς παλαστῆς (0.08), ἐπίσης καὶ αἱ ἐπιφάνειαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἐπιτεθοῦν οἱ λίθοι τῆς ἄνωτέρας σειρᾶς βαθμίδων (*ἔδραι*), θὰ λειανθοῦν μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιμέλειαν· οἱ λίθοι θὰ στερεωθοῦν μὲ γόμφους καὶ θὰ συνδεθοῦν μεταξύ των μὲ συνδέσμους· οἱ στυλοβάται δὲν θὰ ἔχουν συνδέσμους, διότι ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν δὲν σκεπάζεται ἀπὸ ἄλλους λίθους, καὶ θὰ ἦσαν ὄρατοὶ οἱ σύνδεσμοι, πράγμα ποὺ ἀπέφευγαν ἐπιμελῶς οἱ ἀρχαῖοι· ὁρίζεται ἐπίσης μὲ ἀκρίβειαν πῶς θὰ σχηματισθοῦν ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου αἱ θέσεις, τὰ μικρὰ στρογγύλα κοιλώματα ὅπου θὰ τοποθετηθοῦν οἱ κίονες.

Εἰς ἄλλην ἐπιγραφὴν παραγγέλλεται ἢ μεταφορὰ τῶν κιονοκράνων: *τὰ ἐπίκρανα τῶν κίωνων τῶν εἰς τὸ προστῶον τὸ Ἐλευσῖνι τετταρακίδεκα ἀγαγεῖν Πεντελῆθεν Ἐλευσινάδε*. Κατὰ τὴν παραλαβὴν εἰς τὸ λατομεῖον θὰ ἐξετασθοῦν ἀκριβῶς τὰ μέτρα, καὶ ὁρίζονται αὐτὰ λεπτομερῶς: *τῶν μὲν δώδεκα μῆκος καὶ πλάτος ἄνωθεν κατὰ τὴν κλίνοθον* (τὴν ἐπίπεδον δηλ. τετραγωνικὴν κορυφὴν τοῦ κιονοκράνου, ποὺ λέγεται συνήθως ἄβαξ, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐτίθειτο τὸ ἐπιστύλιον) *ἑπτὰ ποδῶν παλαστῆς δεόντων καὶ δακτύλου* (δηλ. 7 πόδες παρὰ 1 παλαστὴν καὶ 1 δάκτυλον=πόδ. $7 - (\frac{1}{4} + \frac{1}{16}) = 2.16$ μ. περ.) *κάτωθεν δὲ κατὰ τὸν αὐχένα* (εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ κιονοκράνου) *στρογγύλον κατὰ τὴν διάμετρον πέντε ποδῶν καὶ δυοῖν δακτύλων* ($5 + \frac{2}{16}$ πόδες = 1.64 μ. περ.), *ὑψος τριῶν ποδῶν δυοῖν δακτύλων δεόντων* ($3 - \frac{2}{16}$ πόδες = 0.92 περ.). Τὰ γωνιαῖα κιονόκρανα θὰ εἶναι ὀλίγον μεγαλείτερα: *τὰ δὲ γωνιαῖα δύο τὸ μὲν ὑψος ἴσον τοῖς ἄλλοις, τὸ δὲ πλάτος καὶ τὸ μῆκος εἶναι ἄνωθεν καὶ κάτωθεν πρὸς τὸν ἀναγραφέα* (δηλ. σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος) *μεῖζον τῶν δώδεκα*. Οἱ ἐπιστάται ἢ ὁ ἀρχιτέκτων θὰ εἶναι διαρκῶς παρόντες, ὅταν θὰ φορτώνονται

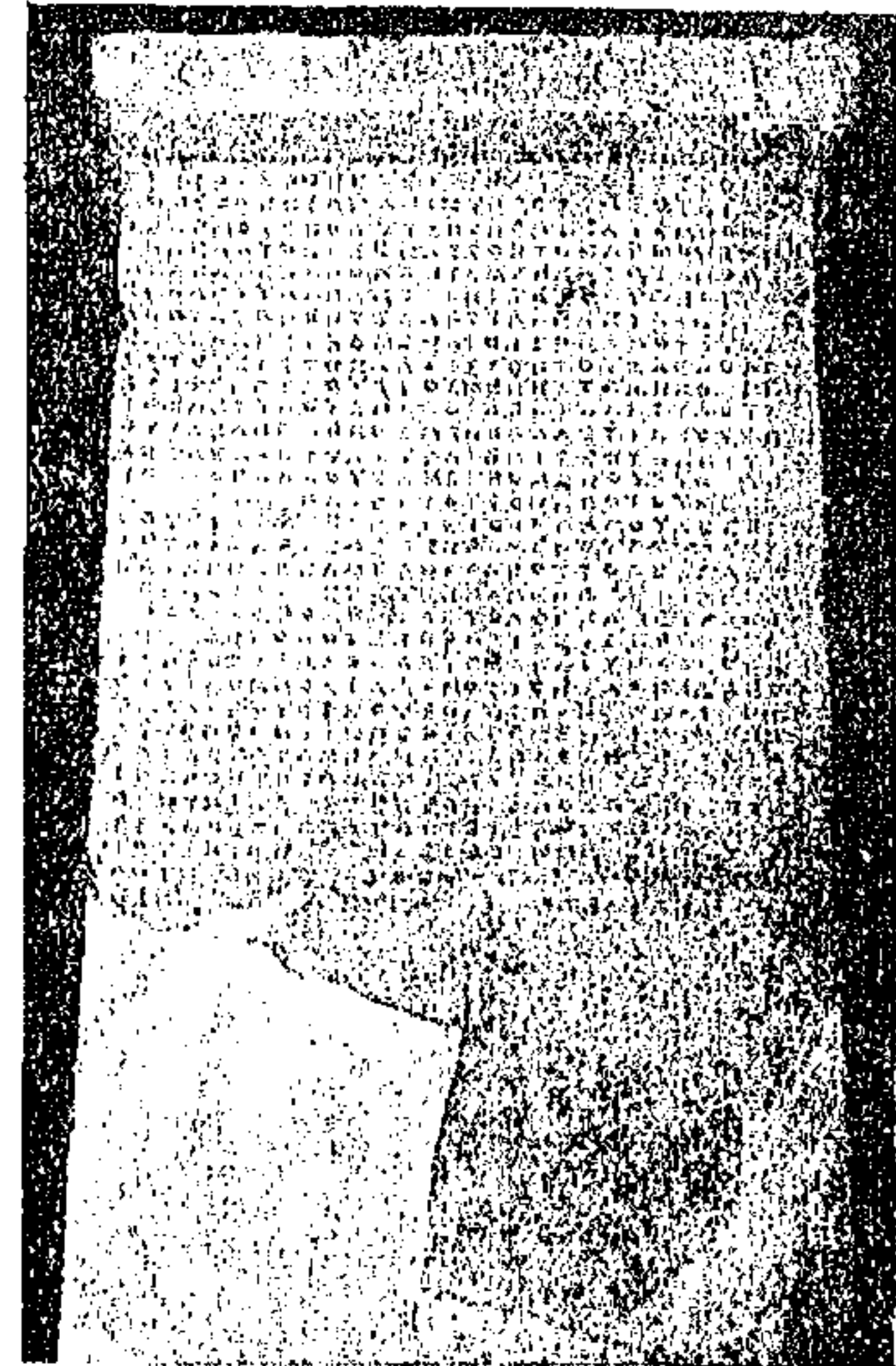
οἱ λίθοι ἐπάνω εἰς τὰ ἀμάξια εἰς τὴν Πεντέλην, καὶ ὅταν θὰ ξεφορτώνωνται εἰς τὸ ἱερόν — *παρεῖναι δὲ συνεχῶς ἐὰν Πεντελήθεν ἐπὶ σιευῶν οἱ λίθοι κομίζωνται, καὶ ἐὰν καθαιρῶνται.*

Πῶς ἐγένετο ἡ μεταφορὰ τῶν κίωνων μανθίνομεν ἀπὸ ἄλλης ἐπιγραφῆς, ὅπου γίνεται ὁ λογαριασμὸς τῆς δαπάνης τῆς μεταφορᾶς καθενὸς σφονδύλου. Ἀφοῦ ἐφορτώνοντο εἰς τὸ ἀμάξι (σκεῦος), εἰσῆγοντο ἀπὸ 31 μέχρι 33 ζεύγη ζώων· διὰ κάθε ζεύγος ἐπληρώνοντο 4 1/2 δραχμαὶ κάθε ἡμέραν, ἐχρειάζοντο δὲ τρεῖς ἡμέρας διὰ νὰ φέρουν τὸν ἕνα σφόνδυλον ἀπὸ τὴν Πεντέλην εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐπληρώνοντο εἰς ἀγῶγια διὰ τὴν μεταφορὰν ἑνὸς σφονδύλου 390-400 δραχμαὶ — *σφόνδυλον ἠρξάμεθα κομίζειν παρ' Ἐπιτήμονος* (τὸ ὄνομα τοῦ λατόμου), *ἦγεν δὲ ζεύγη ΔΔΔΙΙ (33): ἐκομίσθη ἐν τρισὶν ἡμέραις, μισθὸς τοῖς ζεύγεσιν ΗΗΗ^αΔΔΔΔΗ (392 δραχμαὶ).* Κατὰ τὴν μεταφορὰν συνέβαινε νὰ χαλαίση ἀπὸ τὸ βᾶρος ὁ δρόμος καὶ οἱ ὑπόνομοι — *ἐρράγη ἡ ὁδὸς καὶ οἱ ὑπόνομοι.*

Ἐργολαβικῶς ἐγένοντο καὶ ἄλλαι μικρότεραι λεπτομερειακαὶ ἐργασίαι τῆς κατασκευῆς τῆς στοᾶς καὶ ἔχομεν εὐτυχῶς ὁλόκληρον ἀπόφωσιν τῆς ἀναθέσεως κατόπιν μειοδοσίας τῆς κατασκευῆς πόλων καὶ ἐμπολίων¹, διὰ τὴν ἀκριβῆ καὶ στε-

¹ Ἐμπόλια ἦσαν μικρὰ κομμάτια κυβικοῦ σχήματος ἀπὸ χαλκὸν (ἢ ἀπὸ ξύλον ὅπως εἰς τὸν Παρθενῶνα), τὰ ὁποῖα ἐσφηνώνοντο στερεὰ εἰς ἀνάλογον ἀνοιγμα εἰς τὰς ἐπιράνειας, ὅπου προσαρμόζονται οἱ σφόνδυλοι ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον, ἀκριβῶς εἰς τὸ κέντρον εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐπάνω ἐπιράνειά των νὰ μὴ εὐρίσκεται διόλου ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιράνειαν τῶν σφονδύλων. Εἰς τὸ κέντρον των ἀκριβῶς, εἶχαν πάλιν τὰ ἐμπόλια μικρὰν ὀπίην στραγγύλην, ὅπου ἐταίριαζαν ἀκριβῶς, καὶ ἐστερεώνοντο ὀρθοὶ οἱ πόλοι, ποὺ ἦσαν μικρὰ χαλκίνα στραγγύλα ραβδία, καὶ θὰ εἶχαν ἀκριβῶς τὸ μῆκος τῶν ὀπῶν μαζὶ καὶ τῶν δύο ἐμπολίων τῶν προσαρμοζομένων σφονδύλων. Ὑποτίθεται, ὅτι ὅταν ἐπρόκειτο νὰ προσαρμοσθῶν εἰς τὴν θέσιν των δύο σφόνδυλοι, ἐτίθετο ὁ πόλος εἰς τὸ ἐμπόλιον τοῦ κατωτέρου, ὅπου ἐχωροῦσε κατὰ τὸ ἥμισυ· ὁ ἀνώτερος σφόνδυλος ἐφέρετο κρεμασμένος ἀκριβῶς ἀποπάνω, ὥστε νὰ εἰσχωρῆ τὸ ἄλλο ἥμισυ τοῦ πόλου ἐντός

ρεὰν σύνθεσιν τῶν σφονδύλων τῶν κίωνων, εἰς τὸν ἐργολάβον Βλεπαῖον υἱὸν τοῦ Σωκλέους ἀπὸ τὸν δῆμον Λαμπρέων. Ἡ ἐπιγραφή αὕτη εἶνε πολὺ χαρακτηριστικὴ διὰ

Εἰκ. 3. — Ἐλευσιαντικὴ ἐπιγραφή. Συμβόλαιον κατασκευῆς πόλων καὶ ἐμπολίων τῶν Κίωνων τῆς στοᾶς τοῦ Φίλωνος.

τὰς πολλὰς λεπτομερείας, ποὺ δίδει, καὶ δι' αὐτὸ τὴν παραθέτομεν ὁλόκληρον μεταφρασμένην (εἰκ. 3).

τοῦ ἐμπολίου καὶ αὐτοῦ τοῦ σφονδύλου, καὶ πρὶν νὰ τον ἀφήσουν νὰ κολλήσῃ καλὰ μὲ τὸν κάτω σφόνδυλον, τὸν περιέστρεφαν χρησιμοποιῶντες τὸν πόλον ὡς ἄξονα ἕως ὅτου ἔλθῃ εἰς τὴν ἀκριβῆ του θέσιν καὶ τότε τὸν ἀφίναν νὰ προσαρμοσθῆ μὲ τὸν κατώτερον.

«Νὰ κάμη εἰς τὴν Ἐλευσίνα εἰς τὸ ἱερόν εἰς τὰς ἐπιφανείας τῆς προσαρμογῆς πρὸς ἀλλήλους τῶν σφρονδύλων τῶν κιώνων, ἓνα χάλκινον πόλον καὶ δύο χάλκινα ἔμπόλια διὰ κάθε μίαν προσαρμογὴν· τὰ ἔμπόλια θὰ εἶνε ἀκριβῶς τετραγώνια καὶ θὰ ἔχη κάθε πλευρὰ μῆκος 6 δακτύλων (0.12 περ.) εἰς τὴν προσαρμογὴν τῶν δύο πρώτων, τῶν κατωτέρων σφρονδύλων, καὶ μῆκος 5 δακτύλων (0.10 μ.) εἰς τὴν προσαρμογὴν τῶν δύο ἀνωτάτων σφρονδύλων· τὰ ἔμπόλια τῶν προσαρμογῶν τῶν λοιπῶν σφρονδύλων ποὺ εἶνε μεταξὺ τῶν κατωτάτων καὶ ἀνωτάτων θὰ γίνονται κάθε φορὰ ἀναλόγως μικρότερα διὰ νὰ φθάσουν ἀπὸ τῆς μεγίστης διαστάσεως εἰς τὴν ἐλαχίστην. Οἱ πόλοι θὰ γίνονται στρογγύλοι καὶ θὰ ἔχουν εἰς τὴν κατωτάτην προσαρμογὴν μῆκος 5 δακτύλων (0.10 μ.), καὶ πάχος 2 δακτύλων (0.04 μ.), εἰς δὲ τὴν ἀνωτάτην προσαρμογὴν μῆκος μιᾶς παλαιστῆς (0.08) καὶ πάχος $1\frac{1}{2}$ δακτύλου (0.03)· οἱ πόλοι τῶν λοιπῶν προσαρμογῶν θὰ γίνονται πάλιν ἀναλόγως μικρότεροι εἰς μῆκος καὶ πάχος διὰ νὰ φθάσουν ἀπὸ τῶν μεγίστων εἰς τὰς ἐλαχίστας διαστάσεις. Θὰ χρησιμοποιηθῇ χαλκὸς τοῦ Μαρίου τῆς Κύπρου ἀνακατωμένος κατὰ τὸ ἓν δωδέκατον μὲ κασιίτερον. Θὰ παραδώσῃ δὲ τὰ μὲν ἔμπόλια μὲ τὰς ἐπιφανείας τελείως ἴσας καὶ ἀκριβῶς καθέτους καὶ μὲ τὰς γωνίας εἰς τελείως καλὴν κατάστασιν, τοὺς δὲ πόλους θὰ τορνεύσῃ στρογγύλους σύμφωνα μὲ τὸ ὑπόδειγμα ποὺ θὰ τοῦ δοθῇ, καὶ θὰ τοὺς ταιριάσῃ εἰς τὰ ἔμπόλια, ὅπου πρέπει νὰ προσαρμόζονται ἀκριβῶς, νὰ εἶνε δὲ ἔξισωμένοι καὶ εἰς τὴν ἐντέλειαν τορνευμένοι εἰς ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν διὰ νὰ εἰμποροῦν νὰ περιστρέφονται εὐκόλα καὶ νὰ ἔχουν τὴν ἴδιαν καλὴν προσαρμογὴν, ὅπωςδήποτε καὶ ἂν περιστραφοῦν· ἡ ἐργολαβία θὰ δοθῇ μὲ τὴν μνᾶν (περίπου $\frac{1}{2}$ κιλόγρ.), καὶ θὰ γίνεται ἡ ζύγισις παρόντων τῶν ἐπιστατῶν τοῦ Ἐλευσινικοῦ ἱεροῦ, ἢ τοῦ δούλου τοῦ ὠρισμένου πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ δημοσίου, ἢ τοῦ ἀρχιτέκτονος· καὶ θὰ προσέξῃ ὁ ἐργολάβος, ὥστε νὰ παραδίδῃ τὴν παραγγελίαν ἐγκαίρως, διὰ νὰ μὴ ἐμποδίζεται ἡ ἐργασία τῆς τοποθετήσεως τῶν κιώνων. Ἡ τιμὴ κάθε μνᾶς ὠρίσθη $5\frac{3}{4}$ ὀβολοὶ καὶ ἀνεδεί-

χθη ἐργολάβος ὁ Βλεπαῖος Σωκλέους Λαμπιρεύς· ἐγγυητὴν παρουσίασε τὸν Κηφισοφῶντα τοῦ Κειραλίωνος ἀπὸ τὴν Ἄφιδναν».

Περὶ τὸ 329 π.Χ. ἔγιναν, φαίνεται, διάφοροι μικραὶ ἐργασίαι καὶ εἰς τὸ ἱερόν τῆς Ἐλευσίνος· μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔγινε καὶ ἡ ἐπισκευὴ εἰς ἓνα μέρος τοῦ τείχους τοῦ ἱεροῦ, ποὺ εἶχε χαλάσῃ μαζί μὲ τὸν πύργον του. Οἱ ἐπιστάται τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσίνος ἐλογοδότησαν μαζί μὲ τοὺς ταμίους τοῦ ἱεροῦ διὰ τὸ ἔτος 329, καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς λογοδοσίας ἔχομεν λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τῶν ζημάτων ποὺ ἔδαπανήθησαν διὰ τὴν ἐπισκευὴν αὐτὴν περὶ τοῦ εἴδους τῶν ἐργασιῶν ποὺ ἔγιναν, τί ὕλικά ἐχρησιμοποιήθησαν, ποία ἦτο ἡ τιμὴ των, πόσοι ἐργάται ἐργάσθησαν καὶ πόσα ἐπληρώνοντο, καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων πραγμάτων.

Τὰ χρήματα προερχόντο ἀπὸ τὰ ταμεῖα τοῦ Ἐλευσινικοῦ ἱεροῦ, ἀπὸ ἓνα δάνειον, ποὺ εἶχαν κάμη ἀπὸ δύο δημόσια ταμεῖα καὶ ἀπὸ ἓνα τραπεζίτην ἐκ δραχμῶν ἀρχαίων 13775 καὶ $5\frac{3}{4}$ ὀβολῶν (τὸ προσδανεισθὲν εἰς τὸ διατείχισμα τὸ Ἐλευσῖνι παρὰ ταμίου στρατιωτικῶν καὶ παρ' ἀποδεκτῶν (εἴδους ταμείου εἰσπράξεων) καὶ παρὰ τοῦ τραπεζίτου ΤΤΧϞΗΗϞΔΔΙΙΙΙϞΤ¹), καὶ ἀπὸ τὸ περισσευμα (τὸ περιόν), ποὺ εἶχαν ἐκ προηγουμένης χρήσεως οἱ ἐπιστάται εἰς τὰ ἱερὰ ταμεῖα τῆς Ἐλευσίνος (παρὰ ταμίᾳ τοῖν θεοῖν Νικοφίλω . . . καὶ παρὰ ταμίαιν τοῖν θεοῖν).

Εἰς τὰ ἔργα ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὰς κοινὰς ἐργασίας δέκα ἑπτὰ δούλοι τοῦ δημοσίου μὲ ἓνα προϊστάμενον (ὄνου-

¹ ΤΤ = δύο τάλαντα = 12000 δραχμαὶ

Χ = 1000 δραχμαὶ

Ϟ = 500 δραχμαὶ

ΗΗ = 200 δραχμαὶ

Ϟ = 50 δραχμαὶ

ΔΔΙΙΙΙ = 20 δραχμαὶ καὶ 5 ὀβολοὶ

Ϟ = $\frac{1}{4}$ ὀβόλος

Τ = $\frac{1}{4}$ ὀβόλου.

μάζεται και αὐτὸς ἐπιστάτης). Διὰ καθένα ἀπ' αὐτοὺς πληρώνονται πρὸς διατροφήν 3 ὄβολοι (δηλαδή $1/2$ ἀρχαία δραχμή) τὴν ἡμέραν· ἀλλὰ τοὺς ἀγοράζονται και καπέλλα (πρὸς $1 1/2$ ὄβολόν περίπου τὸ καθένα—*πίλοι τοῖς δημοσίοις παρὰ Θεττάλης*, ἔτσι ἔλεγαν τὴν πωλήτριαν), και ἔνδυμα (*διφθέρα*), και τοὺς μπαλώνουν συχνὰ τὰ παπούτσια (πρὸς 4 δραχμὰς τὸ ζευγάρι—*ὑποδημάτων τῆς δημοσίοις κάττυσις τοῦ ζεύγους* ΗΗΗ). Ὁ ἐπιστάτης λαμβάνει ἐπιπλέον 10 δραχμὰς διὰ τὴν περίοδον μιᾶς πρυτανείας, πὺν ἦτο τριάκοντα ἡμερῶν. Διὰ τὴν περίοδον μιᾶς πρυτανείας λαμβάνει ἐπίσης 5 δραχμὰς και 5 ὄβολοὺς ὡς ἀμοιβὴν και ὁ ἐλεγκτής, πὺν ἐξελέγη τὰ ἔξοδα (*Τηλεφίλω τῷ κεχειροτονημένῳ ἀντιγράφεισθαι τὰναλισιόμενα*).

Αἱ τεχνικαὶ ἐργασίαι γίνονται ἢ μὲ μικρὰς ἐργολαβίας· «εἰς τὸν ἐργολάβον τῆς οἰκοδομῆς τῶν πωρίνων λίθων τῆς Ἀκτῆς και τῆς Αἰγίνης εἰς τὸν τοῖχον ἀντιστηρίξεως, πὺν εἶναι κοντὰ εἰς τὸν στρογγύλον πύργον διὰ κάθε τέσσαρας πόδας 1 δραχμὴν» (*μισθωτῆ τοῦ Ἀκτίτου τῆς θέσεως και τοῦ Αἰγινάλου εἰς τὸ ἀνάλημμα τὸ παρὰ τὸν πύργον τὸν στρογγύλον τὴν τετραποδίαν* Η). Ἄλλοτε δίδεται συνολικῶς λιθοδομὴ ἐνὸς τμήματος τοῖχου, και ὀρίζεται ἢ τιμὴ ὅλων τῶν ἐργασιῶν διὰ κάθε λίθον (διὰ λατομῆσιν, μεταφορὰν ἀπὸ τὸ λατομεῖον και οἰκοδόμησιν) 3 δραχμαὶ και 1 ὄβολός (οἱ λίθοι εἶχαν συνήθως 1.25 μῆκος, 0.50 πλάτος και ὅμοιον περ. πάχος). Οἱ ἡμερομίσθιοι τεχνῖται πληρώνονται πρὸς $2 1/2$ δραχμὰς τὴν ἡμέραν, και οἱ ἀπλοῖ ἐργάται, πὺν βοηθοῦν εἰς τὰ τεχνικὰ ἔργα $1 1/2$ δραχμὴν και ὀρίζεται, ὅτι θὰ τρώγουν μὲ ἰδικὰ των ἔξοδα (*τέκτοσιν τοῖς πλινθοβολήσασιν*—οἱ τέκτονες, ξυλουργοί, ἔκτιζαν και τὰς ὠμὰς πλίνθους, μὲ τὰς ὁποίας ἔκτιζον συχνότατα οἱ ἀρχαῖοι τὰς οἰκίας και τὰ τεῖχη των—*τὰ περὶ τὸν πυλῶνα και τὸν πύργον και τὰ ξύλινα ἐργασαμένοις, ἀνδράσιν τρισὶν τῆς ἡμέρας ἐκάστω οἰκοσίτω* ΗΗΗ). *Μισθωτοῖς* (ἡμερομίσθιοι ἐργάται) *τοῖς ἐπὶ τὸν*

πύργον και τὸν πυλῶνα πλινθοφοροῦσιν (ἀνέβαζαν τὰς ὠμὰς πλίνθους) *και σπηλοδευστοῦσιν* (ἔτοιμαζαν τὴν λάσπην διὰ τὸ κτίσιμον) *και τὰ ξύλα ἀναπομῖσασιν* (ἔφεραν ἐπάνω τὰ ξύλα) *και τὸν κέραμον* (τὰ κεραμίδια) *ἀνδράσιν ἕξ, τῷ ἀνδρὶ οἰκοσίτω* ΗΗΗ).

Εἰς ἕν ζεῦγος πριονιστῶν πληρώνονται διὰ κάθε ἡμέραν 3 δραχμαί, δηλαδή πάλιν $1 1/2$ δραχμὴ εἰς τὸν καθένα (*πριονιστῶν ζεύγει τοῖς τὰ ξύλα διάπρῖσασιν, τῆς ἡμέρας οἰκοσίτοις* (νὰ τρώγουν ἀπὸ δικὰ τους) ΗΗΗ).

Τὰ ὕλικὰ ἢ ἀγοράζονται συνήθως ἀπ' εὐθείας παρὰ ἐμπόρων τοῦ Πειραιῶς και τῶν Ἀθηνῶν—*ξύλα κέδρινα τρία δωδεκάποδα* (μῆκος 12 ποδῶν=περ. 3.84), *πλάτος ἕξ δακτύλων* (0.12 μ.), *πάχος τριδάκτυλα* (0.06 μ.)· *τιμὴ τοῦ ξύλου* ΠΔΔ (70 δραχμαί), *παρὰ Σιμίου ἐμπόρου*. Διὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ Πλουτωνίου ἀγοράζονται διὰ τὴν κινκλιδωτὴν θύραν του· *ἦλοι εἰς τὰς θυροκινκλίδας* ΗΗΠ (250), *παρὰ Φίλωνος Ἀλωπεκῆσιν οἰκοῦντος* (πὺν κατῶκει εἰς τὸν δῆμον Ἀλωπεκῆς), ἐπληρώθησαν δι' αὐτοὺς δραχμαὶ 36 και 4 ὄβολοι (δηλαδή κάτι ὀλιγώτερον ἀπὸ ἕνα ὄβολόν διὰ κάθε καρφί. Αὐτὰ ὅμως θὰ ἦσαν καλλίτερα πολυτελέστερα κοσμηματικὰ καρφιά. Συνήθως τὰ καρφιά ἀγοράζονται μὲ τὸν στατῆρα, και εἶναι συνήθως ἢ τιμὴ ἐνὸς στατῆρος 2 δραχμαὶ και 1-2 ὄβολοι). Αἱ *πετελεῖναι* (ἀπὸ φτελειᾶν) *σανίδες* μῆκ. 3.20 μ. πλάτους 0.20 μ. και πάχ. 0.06 ἀγοράζονται πρὸς 19 δραχμὰς ἢ κάθε μία. Τὰ *κέδρινα ξύλα* (συνήθως ἔκαμναν μὲ αὐτὰ τὰς θύρας) μῆκ. 3.66 μ. πλ. 0.12 και πάχους 0.06 ἠγοράζοντο πρὸς 70 δραχμὰς τὸ καθέν. Δι' ἕν τάλαντον μολύβδου (26 κιλόγρ. περ.) μαζί μὲ τὴν χοάνην (ὅπου ἐλυώνετο τὸ μολύβι) ἐπληρώθησαν 2 δραχμαὶ και 4 ὄβολοι. Διὰ νὰ μεταφέρουν τὰ ξύλα (ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ) εἰς τὴν Ἐλευσίνα ναυλώσαντες (πιθανώτατα ὀλόκληρον τὸ πλοιάριον) ἐπλήρωσαν 56 δραχμὰς (*ναυλος τῶν ξύλων τούτων ἀπάντων Κλέωνι πορθμεῖ* ΠΓΗ).

ΔΑΚΡΙΑ ΕΤΗΝ ΠΟΔΙΑ

ὦ ψυχὴ ἀγαθὴ
 γέρνεις πρὸς ἐμένα
 κ' ἔρχεσαι γλυκά.
 Τὰ χερουβικά
 χέρια σου ἀγιασμένα
 ἔχουν ἀπλωθῆ
 στ' ὄνειρό μου γύρω
 σὰν ἐλπίδας μύρο.

ὦ ἀγαθὴ ψυχὴ,
 τὸ φτωχὸ καημὸ
 τῆς χαμένης ζήσης
 πάνω ἀπ' τὸ γκρεμὸ
 ξέρεις μοναχὴ
 στέρεα νὰ κρατήσης
 μὲ τ' ἀγνό σου χέρι
 πού χαρὰ προσφέρει.

ὦ καρδιὰ ἀγαθὴ,
 πιά μὴ μ' ὀδηγῆς
 στὸ βουβὸ ρημάδι.
 Ὁ ἥλιος τῆς αὐγῆς
 μέσ' ἀπ' τὸ βαθὺ
 ξεπηδᾷ σκοτάδι
 πάλι νὰ γλυκάνῃ
 ὅτι ἔχει μαράνει.

ὦ ἀγαθὴ καρδιά,
 ἔρωτας δειλὸς
 τὴ ζωὴ μας σβήνει,
 κ' ἔρημος, θολός,
 δάκρια στὴν καρδιά
 σκύβει καὶ σοῦ ἀφίνει
 πού εἶναι μάταιη ἡ γνώση
 γιὰ νὰ τὰ στεγνώσῃ.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΑΠΟ ΕΝΑ ΚΩΔΙΚΑ
ΔΙΑΛΥΜΕΝΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ
ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

Τὸ Σεπτέμβριο καὶ Ὀκτώβριο τοῦ 1934 τοὺς πέρασα στὴν ἐπαρχία Ἐλασσῶνος καὶ στὰ Χάσια. Γύριζα τὰ χωριά νὰ μαζέψω λαογραφικὸ ὕλικὸ γιὰ τὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο, σταλμένος ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐξεπίτηδες γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ.

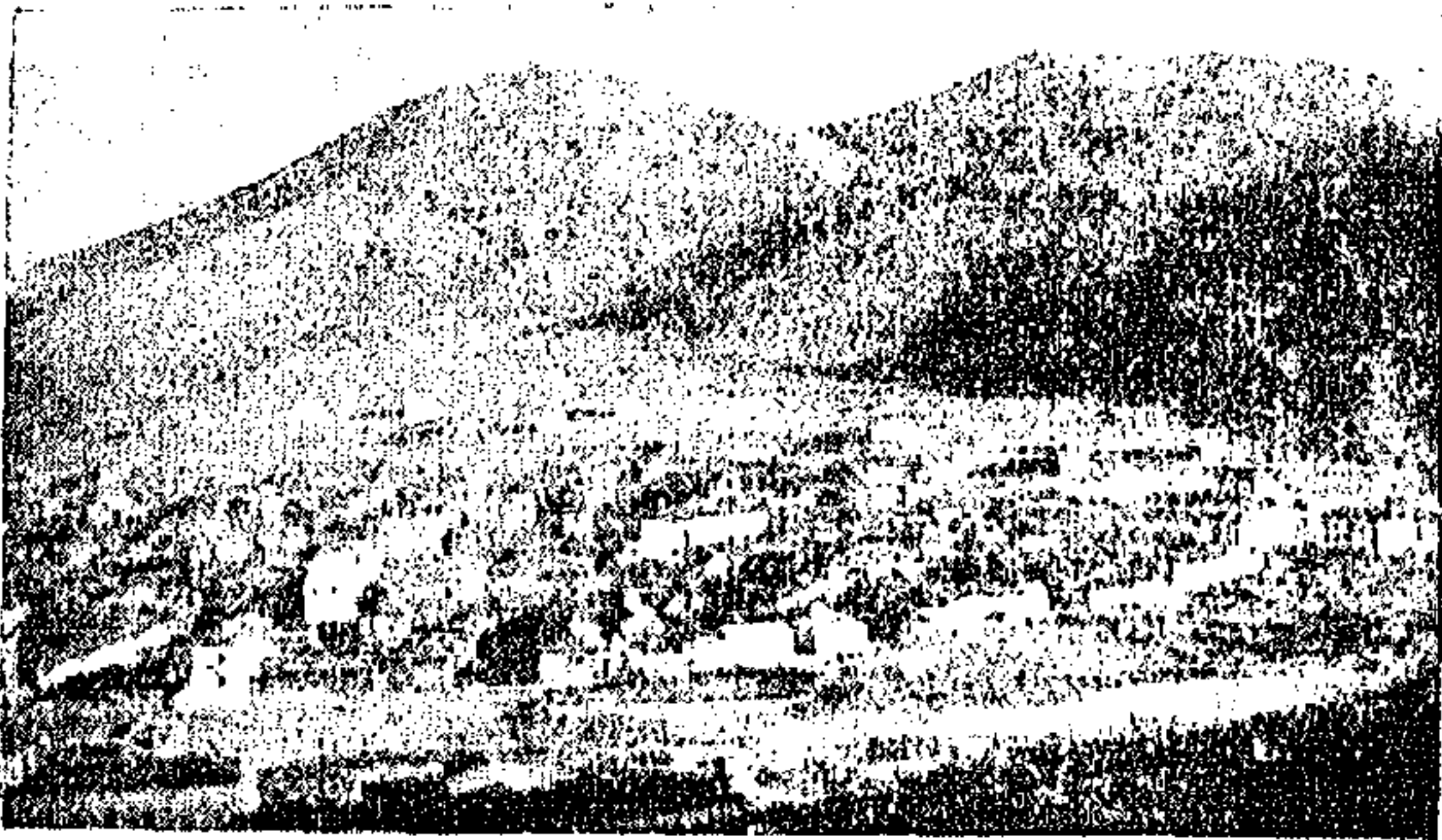
Ἔτσι πέρασα στὴ Λάρισα, στὸν Τύρναβο, διάβηκα στὸ Λαμάσι (εἰκ. 1) καὶ στ' ἄλλα χωριά ποὺ συνάντησα στὸ δρόμο μου ὥσπου νὰ φτάσω στὴν Ἐλασσῶνα.

Τὴν πόλη τούτη τὴ χωρίζει στὰ δύο ὁ Ἐλασσωνίτικος, ἓνας παραπόταμος τοῦ Τίταρήσιου, ποὺ λέει ὁ κόσμος Ξεριά. Κατὰ τὴ δυτικὴ τῆς τὴν ἄκρη καὶ πάνω ἀπὸ τὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ παραπόταμου τούτου ὑψώνεται ἓνας ὠραῖος λόφος ποὺ φαίνεται ἀπ' ὀλοῦθε ἄγναντερός λόφος σ' ὅλον τὸν κάμπο. Στὴ κορυφὴ του ἀσπρίζει ἡ «Ὀλυμπιάτισσα», μοναστήρι παλιὸ ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικου, χτισμένο μέσα στὴν ἀκρόπολη τῆς ὀμηρικῆς πόλης Ὀλοσσῶνας (εἰκ. 2).

Πῆγα, καὶ στὸ μοναστήρι αὐτὸ ἔμεινα σχεδὸν μιά ἐβδομάδα. Μὲ κράτησε ὁ πόθος τῆς ἐρευνας. Καὶ χάρη στὸν καλὸ τὸν ἠγούμενο Θεοφάνη Μπατσίστα μπόρεσα νὰ ἰδῶ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Μοναστηριοῦ. Λέω «χάρη» γιὰτὶ τώρα τελευταῖα εἶχαν πάρει διαταγὴ τὰ μοναστήρια νὰ μὴν ἀφήνουν ξένους νὰ ἐρευνοῦν στὰ θησαυροφυλάκια τους, γιὰτὶ εἶχαν γίνει πολλὲς κλοπές. Ὡστόσο ἀπὸ τὸν καλὸ ἠγούμενο ἔγινε ἐξαίρεση γιὰ μένα κι εἶδα τὴ βιβλιοθήκη. Σ' αὐτὴ ὑπάρχει μιά καλὴ συλλογὴ χειρόγραφα, ποὺ εἶναι περισσότερα ἀπὸ

500, ὅπως λογαριάζω. Τὰ πῶς πολλά εἶναι τῆς Ὀλυμπιώτισσας, τ' ἄλλα τὰ μάζεψε ὁ ἡγούμενος μ' ἐπιμέλεια ἀπ' τὰ γύρω μοναστηράκια ὅσα διελύθησαν. Περιεχόμενο ἔχουν κυρίως ἐκκλησιαστικό, ἀλλὰ καὶ πολλὰ θρησκευτικό, ἱστορικό («χρονογράφοι» δυὸ - τρεῖς). Βρίσκεις καὶ μουσικά μὲ παλαιότερη βυζαντινὴ σημειογραφία. Μερβράνες ἐλάχιστες ἔχει ἢ συλλογὴ, καὶ κεῖνες σὲ φύλλα μόνο.

Σ' ὅλα αὐτὰ ἔσριξα μόνο μιὰ ματιά. Ποῦ νὰ τὰ μελετήσῃ κανεὶς! Ἐπρεπε νὰ ἔχη στὴ διάθεσή του μεγάλο χρο-

Εἰκ. 1. — Τὸ Λαράσι.

νικὸ περιθώριο, πού ἐγὼ δὲν τὸ εἶχα. Κατ' ἀνάγκη λοιπὸν τὰ φυλλομέτρησα μόνο μὴν τυχὸν κι εὗρω καμμιά ἱστορικὴ σημείωση σὲ περιθώρια.

Ἐνα ὅμως ἀπ' τὰ χειρόγραφα πού μὲ τράβηξε καὶ τὸ διάβασα ὀλόκληρο, εἶναι ὁ κώδικας τοῦ Μοναστηριοῦ.

Κώδικα λέγοντας σ' ἄλλα μοναστήρια, πού ἐγὼ τοῦλάχιστον εἶδα, ἐννοοῦν τὸ βιβλίον ὅπου εἶναι καταγραμμένη ἢ κινητὴ καὶ ἀκίνητη περιουσία ἐνὸς μοναστηριοῦ.

Ὡστόσο τὸν κώδικα τῆς Ὀλυμπιώτισσας δὲν τὸν εἶχαν

φαίνεται γι' αὐτὸν τὸν σκοπό. Εἶναι ὁ χρονογράφος τοῦ μοναστηριοῦ μπορεῖ νὰ πῆς καὶ τίποτα παραπάνω.

Κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ ἔχει γραμμένα στίς σελίδες του ὅλα ὅσα ἔγιναν στὸ μοναστήρι ἀπὸ τὸ ἔτος 1776 καὶ δῶθε! Ἔτσι διαβάσεις πότε ἔγινε ὁ τάδε ἡγούμενος πῶς κυβένησε, τί ἔκαμε, πότε πέθανε· πράγματα δηλαδὴ πού εἶχαν ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς μοναχοὺς καὶ τὴ μοναστηριακὴ ζωή.

Ὡστόσο ἀνάμεσα σ' αὐτὰ βρίσκεις κανεὶς κι ἄλλες πληροφορίες μὲ γενικώτερο ἐνδιαφέρον· σὰ νὰ πῆς εἰδήσεις γιὰ περίεργα μετεωρολογικὰ φαινόμενα, γιὰ γεωργικὲς ἀφορίες, γιὰ κλεφτῶν καὶ ζορμπάδων κακουργίες κι ἄλλα τέτοια. Ἐξὸν ἀπ' αὐτὰ βρίσκεις στὸν κώδικα καὶ σημειώματα γιὰ τοῦ Ἀληπασᾶ καὶ τῶν γιῶν του τὰ ἀθλα. Ὅλα αὐτὰ καὶ τ' ἄλλα τὰ σημειώματα ὅσα μπορεῖ νὰ ἐνδιαφέρουν ἓνα ἱστορικὸ τὰ ξεσήκωσα.

Ἀπ' τὴν Ὀλυμπιώτισσα τράβηξα γιὰ τὴ Δεσκάτη περνώοντας ἓνα ἓνα καὶ τὰ χωριά ὅσα βρῆκα στὸ δρόμο μου: τὸ Κεφαλόβρυσο (εἰκ.3), τὴ Βελανίδα καὶ τὴν Κρανιά (εἰκ.5 καὶ 6). Στὴ Δεσκάτη εἶχα τὴν καλὴ τύχη νὰ γνωριστῶ μ' ἓνα δικολάβο, τὸν κ. Γιαννακούρα Λιάκο. Ὁ κύριος αὐτὸς εἶχε κάμει γραμματικὸς τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Παλιοκαρυᾶς «ἡ Μεταμόρφωσις» πρὶν ἀκόμα διαλυθῆ, κι ἀπὸ ἱστορικὴ πρόνοια πῆρε ἀντίγραφο τοῦ κώδικά του καὶ τὸ κρατεῖ στὴ βιβλιοθήκη του. Εἶναι γεμάτος ἀπὸ διάφορες ἱστορικὲς σημειώσεις κι αὐτός. Οἱ περισσότερες ἔχουν ἐνδιαφέρον μοναχικό, ὥστόσο βρίσκεις καὶ κάμποσες μὲ γενικώτερο ἱστορικὸ περιεχόμενο.

Ὁ κ. Λιάκος ἀπὸ καλωσύνη του μοῦ ἐπέτρεψε ν' ἀντιγράψω ὅ,τι ἤθελα ἀπὸ τὸν κώδικα, κι ἔτσι ξεσήκωσα τίς περισσότερες ἀπὸ τίς σημειώσεις γιὰ νὰ μὴν πῶ ὅλες.

Ἀπ' τὴ Δεσκάτη πῆγα σ' ἄλλο μεγάλο μοναστήρι, τὴ Ζάπουρδα, πού εἶναι στὴν ἀριστερὴ ἄκρη τοῦ Ἀλιάκμονα, χτισμένη στὴν ἀπότομη κορυφὴ ἐνὸς πετρωτοῦ βουνοῦ.

Τὸ μοναστήρι αὐτὸ τὸ ἴδρουνε κατὰ τὸν 16^ο αἰῶνα ὁ ὄσιος Νικάνορας, πού ἦταν κι ὁ πρῶτος του ἡγούμενος· ὁ ἴδιος

¹ «Τὸ παρὸν ἐδέθη παρ' ἡμῶν Δομετίου Ἱερομονάχου», ἡ ἀρχή.

ἔγραψε καὶ τὸν κανόνα ποὺ πρέπει νὰ ἐφαρμόζουν, ὅσοι θὰ ἤθελαν νὰ μονάσουν ἐδῶ πέρα (εἰκ. 4).

Κατὰ κακὴ τύχη δὲ βρῆκα στὸ μοναστήρι τὸν ἡγούμενο τῆς Ζάπουρδας. Ἐλεψε γιὰ δουλειὰ στὰ Γρεβενά. Στὸ πόδι του ἦταν κάποιος καλόγερος, ὄχι πρόθυμος ἄνθρωπος, κι ἔτσι δὲν εἶχα τὶς εὐκολίες ποὺ εἶχα στὴν Ὀλυμπιώτισσα. Μόλο ποὺ ἔβαλα ὅλη τὴν πειστικότητά μου σ' ἐνέργεια γιὰ νὰ τὸν καταφέρω νὰ μοῦ δείξει τὴ βιβλιοθήκη τοῦ μοναστηριοῦ, δὲ θέλησε. Ἀρνήθηκε ἀπὸ καχυποψία καὶ νὰ μοῦ πῆ καν ἂν ἔχουν καὶ ποῦ τὴ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς μὲ τὰ χειρόγραφα. Μόνο μὲ πῆγε σὲ κάτι βιβλία ποὺ βρίσκονται στὴν ἐκκλησία μέσα.—«Αὐτὰ εἶναι, ἄλλα ὄχι!» εἶπε. Ἐντυπα τὰ περισσότερα, χειρόγραφα ἐλάχιστα καὶ χωρὶς ἀξία.

Δίχως ἄλλο μοῦ ἔκρυψε τὴν ἀλήθεια. Ἐγὼ εἶχα περάσει καὶ στὰ 1914 στὴ Ζάπουρδα. Τότε ἡγούμενος ἦταν ὁ Νικάνωρ, πεθαμένος τώρα. Κι ὁ μακαρίτης κείνος μοῦ ἔλεγε πὼς ἔχουν πολλὰ χειρόγραφα κρυμμένα σὲ κάποια κρύφτρα ἀνάμεσα στοὺς βράχους ποὺ εἶναι παρακάτω ἀπὸ τὸ μοναστήρι κατὰ τὸν Ἀλιάκμονα. Καὶ μοῦ εἶχε ὑποσχεθῆ τότε πὼς δεύτερη φορὰ ποὺ θὰ περνοῦσα, θὰ μὲ ὠδηγοῦσε ἐκεῖ γιὰ νὰ τὰ ἰδῶ. Δυστυχῶς δεύτερη φορὰ εἶναι τούτη ὕστερα ἀπὸ 20 χρόνια ποὺ δὲ βρῆκα ζωντανὸ τὸ φίλο μου τὸ Νικάνωρα. Πὼς ἀλλάζουν τ' ἀνθρώπινα! Ἀφησες τὴν εὐκαιρία ποὺ γιὰ πρῶτα βρῆκες, δύσκολο νὰ τὴν ξαναβρῆς.

Γιὰ νὰ μὴν ἰδῶ τότε ἔγκαιρα τὴ βιβλιοθήκη, δὲ θὰ τὴ δῶ πιά ποτέ.

Τώρα ἄς μὲνω κι εὐχαριστημένος ποὺ μπόρεσα νὰ ἰδῶ ἔστω καὶ τὸν κώδικα τοῦ μοναστηριοῦ. Αὐτὸς ἄλλωστε εἶναι πρόχειρα βαλμένος στὸ γραφεῖο τοῦ ἡγουμένου καὶ τὸν βλέπεις εὐκόλα. Εἶναι πιὸ μεγάλος ἀπὸ τὸν κώδικα τῆς Ὀλυμπιώτισσας, ὡστόσο ἱστορικὸ ἐνδιαφέρον ἔχει λιγώτερο.

Ὁ κώδικας τοῦτος εἶναι μᾶλλον μιὰ «Πρόθεση». Εὐτὺς ἀπὸ τὸ πρῶτο φύλλο του διαβάξεις ὀνόματα σὲ γενικὴ πτώση· κι αὐτὰ ἀραδιασμένα κάτω ἀπὸ τὸ ὄνομα χωριοῦ σημειωμένου σὰν ἐπικεφαλίδα μὲ κόκκινο μελάνι γιὰ νὰ ξεχωρίζη. Π. δ. χ. δεῖνα χωριό, καὶ παραπάνω: «Θώδου,

Εὔδου, Γκόλφου κλπ.» 50, 100 καὶ παραπάνω ἀκόμα κάποτε ὀνόματα, παρακαταθήκη ἀπὸ ὀνόματα, ἰδίως γυναικεῖα. Διάβασα τὰ χωριὰ πρῶτα. Εἶναι ὅλα τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν, κάμποσα καὶ τῆς Ἀνασελίτσας, Κοζάνης, Καστοριάς καὶ λιγοστὰ ἄλλων ἐπαρχιῶν.

Ἀπ' τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τὰ χωριὰ ποὺ ξέρω, ἄλλα ὑπάρχουν καὶ τώρα, ἄλλα δὲν ἀκούονται· εἶναι χαλασμένα ἀπὸ ἐπιδρομὲς ἴσως ἢ ἀπὸ ἄλλο τίποτε. Μερικὰ σημερινὰ χωριὰ γράφονται μὲ διαφορετικὸν τύπο κάπως ἀπὸ τὸν

Εἰκ. 2. — Ἡ Ἐλασσόνα καὶ ἡ Ὀλυμπιώτισσα.

τωρινό τους. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη ὁ κώδικας τῆς Ζάπουρδας ἔχει πολὺ ἐνδιαφέρον. Διαβάζοντάς τον μαθαίνει τὴν ἐπὶ Τουρκοκρατίας γεωγραφικὴ κατάσταση τοῦ τόπου, ἴσως καὶ τὴν πρὶν, ἐπὶ Βυζαντινῶν. Δὲν εἶχα καιρὸ νὰ μείνω ἄλλ' οὔτε καὶ τὴν εὐκολία τῆς διαμονῆς, ἀλλιῶς θὰ ἔμεινα πολλές μέρες στὴ Ζάπουρδα. Ὁ κώδικάς της πρέπει νὰ μελετηθῆ. Ἀναδιφῶντας τον τί τὸ παράξενο νὰ βροῦμε ποιά ἐποχὴ τούρκισαν οἱ Βαλαάδες ποὺ ὡς τὴν ἀνταλλαγὴ ἔμειναν σὲ πολλὰ χωριὰ τῶν Γρεβενῶν καὶ Ἀνασελίτσας! Γιατὶ

διαβάζομε χριστιανικά ὀνόματα γραμμένα κάτω ἀπὸ χωριά πού τὰ ξέρομε γιά τουρκικά τῶν Βαλαάδων. Τὰ βαλαάτικα αὐτὰ χωριά, ἑλληνόφωνα πέρα γιά πέρα, εἶχαν σὲ παλιὰ χρόνια τουρκέψει βέβαια, γιατί δὲν μπορούσαν νὰ βαστάξουν τὴν τουρκικὴ τυραννία. Πότε; Κανείς δὲν ἔγραψε. Ὡστόσο κι οἱ ἴδιοι οἱ Βαλαάδες τὸ ἤξεραν πῶς εἶναι ἀπὸ χριστιανούς· κι ἀκόμα ὑπῆρχαν στὰ χωριά τους τὰ παλιοκλήσια.

Λοιπὸν ὁ κώδικας τῆς Ζάπουρδας θὰ μᾶς γίνη ἴσως πολύτιμη πηγή γιά νὰ λύσωμε αὐτὸ τὸ ζήτημα.

Ἐξὸν τούτου ὅμως ὁ κώδικας ἔχει καὶ λαογραφικὴ σημασία πού τοῦ τὴ δίνουν τὰ ὀνόματα τὰ βαφτιστικά.

Τὰ ὀνόματα τοῦτα πού ἀκολουθοῦν τὸ ὄνομα τοῦ καθεμιανοῦ χωριοῦ ἀρσενικά καὶ θηλυκά, εἶναι τὰ ὀνόματα πεθαμένων τῆς ἐποχῆς πού τὰ ἔγραφαν. Οἱ ζωντανοὶ ἀπὸ πίστη σὲ μιὰ μελλούμενη ζωὴ τῶν πεθαμένων τους ξεκινῶντας πλήρῶν στὸ μοναστήρι ἓνα χρηματικὸ ποσὸ ἢ ἀφιέρωναν χτήμα. Ἔτσι οἱ καλόγεροι ἔπαιρναν τὴν ὑποχρέωση σὲ κάθε λειτουργία πού ἔκαναν νὰ μνημονεύουν τὰ ὀνόματα τοῦτα. Νὰ ζητοῦν ἀπὸ τὸ θεὸ νὰ κατατάξῃ τοὺς πεθαμένους «ἐν τόπῳ φωτεινῷ ἐν τόπῳ χλοερῷ».

Καὶ ἡ λαογραφικὴ τους σημασία εἶναι τούτη: Μαθαίνουμε ποιά βαφτιστικά ὀνόματα ἦταν τὰ συνηθισμένα τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη καὶ μὲ ποιά γλωσσικὴ μορφή.

Ἄπ' τὴ μελέτη τους βέβαια πολλὰ προβλήματα θὰ γεννηθοῦν, μπορεῖ ἴσως νὰ λυθοῦν καὶ προβλήματα πού ὑπάρχουν κιόλας.

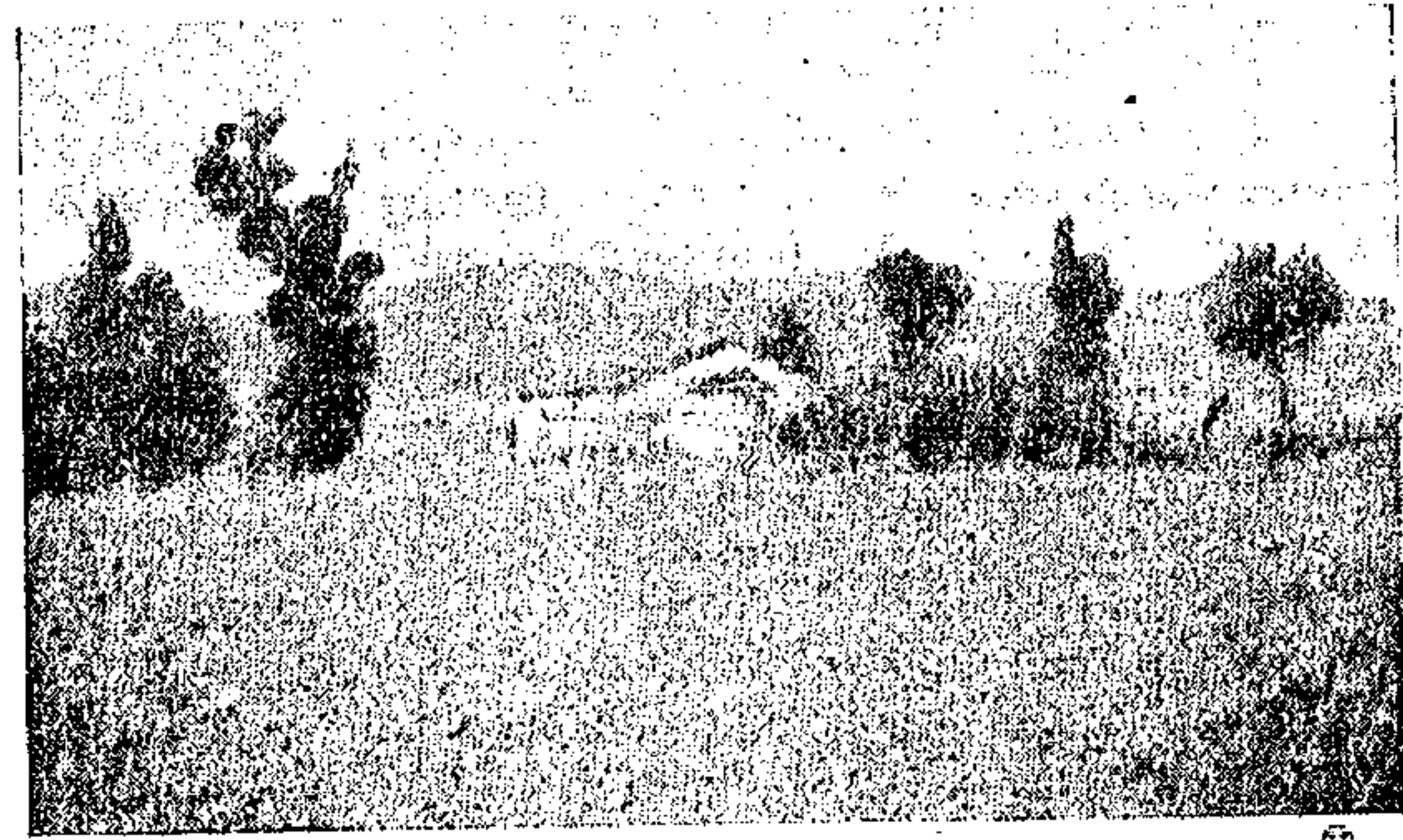
Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ ξεσήκωσα γιά τὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο ὅσα μοῦ φάνηκαν περιέργα.

Ἄπ' τὴ Ζάπουρδα προχώρησα κατὰ τὰ Χάσια. Στὸ δρόμο μου, ἀριστερῆ ἀκρῆ τοῦ Ἀλιάκμονα ποταμοῦ, συνάντησα καὶ τὸ παλιὸ μοναστήρι τοῦ Τουρνικίου «ἡ Παναγία». Ἡ ἐκκλησιά του διώροφη. Τὸ ἰσόγειό της εἶναι ἀνεξάρτητη ἐκκλησία καὶ μπαίνεις ἀφοῦ περάσης τὰ σκοτεινὰ ὑπόγεια τῶν κελλιῶν. Τὸ ἀνώγειο της πάλι εἶναι ἄλλη ἐκκλησία. Αὕτη, ὅπως φαίνεται, ἦταν ἡ φανερῆ (εἰκ. 7).

Ἡ κάτω ἔχει καὶ κτιτορικὲς ἐπιγραφές καὶ τὶς διάβασα.

Τὴ μιὰ πού εἶναι πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα ὅπως μπαίνεις, καὶ τὴν ἄλλη στὸ μόνο παράθυρο¹ ἀποπάνω.

Τὰ χρονογραφικὰ σημειώματα τοῦ κώδικα τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Παλιοκαρυᾶς ὅσα ξεσήκωσα — καὶ τὰ ξεσήκωσα σχεδὸν ὅλα — ὅπως καὶ τὶς κτιτορικὲς ἐπιγραφές καὶ τὶς

Εἰκ. 8. — Ἐξωκλήσι Κεφαλοβρύσου.

θύμισες τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Παναγίας τοῦ Τουρνικίου τὶς τυπῶνω παρακάτω.

Ἄξίζει νὰ διαβαστοῦν:

Σημειώματα τοῦ κώδικα τῆς μονῆς Παλιοκαρυᾶς

1

Ἐν ἔτει 1648 ἐφύτευσαν τὸ ἀμπέλι εἰς τὴν Λάκκαν τοῦ Βούζιου ἐν μηνὶ Μαΐου 8. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐκοιμήθη ὁ Παπανεκτάριος ἡγούμενος· αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ. Καὶ εἰς

¹ Μᾶλλον ψευδῆς εἶναι καὶ ὄχι παράθυρο, κι ἀπὸ τὸ λιγιστὸ φῶς πού μπάζει μέσα μόλις φωτίζεται ἡ ἐκκλησία. Σὲ πιάνει φόβος σὰν βρεθῆς ἐκεῖ.

αὐτὸ τὸ ἔτος ἦταν ἀκρίβεια πολὺ τὸ κριθάρι τὸ κοιλὸν¹ γρόσ. 800 τὸ δὲ σμιγάδι γρόσ. 500· τὸ δὲ ἀμπέλιον ἔτελείωσε τὸ φύτεμα ἕως τὸ ἔτος 1661. Αὐτὸ τὸ ἔτος ἔγινε καλόγερος ὁ Δαβίδ, καὶ ἦταν καλόγερος Ἀνανίας, Ἰγνάτιος, Παΐσιος, Συμεών, Σάββας, Δαβίδ, Ἡσαΐας, Βενιαμίν, Ἰωανῆς, Θεοφάνης, Μητροφάνης, Παρθένιος, Γερμανός.

2

Ἐν ἔτει 1652 ἠκοδομήθη τὸ μαγειρεῖον μὲ θόλον καὶ κουμπὲν διὰ συνδρομῶν καὶ ἐξόδων τῶν τότε πατέρων Θεοφίλου καὶ Στεφάνου τῶν Ἱερομονάχων καὶ καθηγουμένων, Ἀκάκιος Ἱερομόναχος, Παρθένιος, Ἰγνάτιος, Μητροφάνης καὶ λοιποὶ. Τῷ αὐτῷ ἔτει ἔγινε καὶ ἡ τραπεζαρία μὲ τὸν ὄνταν τὸν συγκρατούμενον μὲ τὴν τραπεζαρίαν. Ἐγινε δὲ καὶ ὁ Θεόφιλος καλόγερος.

3

Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀρχαίων μνημοσύνων τῆς Μονῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος ἡμῶν ἐπονομαζομένης Παλιοκαρυᾶς.

Ἐν ἔτει 1668 ἠγουμενεύοντος τοῦ Παπασάββα καὶ Παπαθεοφίλου εἰς τὴν Μονὴν ἀπέρασεν ὁ βασιλεὺς ὁ Σουλτάν Μεχμέτης υἱὸς τοῦ Σουλτάν Ἰμπραήμ· ἐκόνευσεν εἰς τὴν Παλιοκαρυὰν καὶ εἰς τὸν δεύτερον χρόνον ἔκαμε κυνήγι εἰς τὴν Φυλλοριὰν² καὶ ἔστειλε τὸν κονακτζῆν³ εἰς τὸ μοναστήρι καὶ εἶδε τὸν τόπον στενὸν καὶ ἐκόνειπεν εἰς τὴν Καρυὰν καὶ ἐπῆρε τὸν Σάββαν ὅπου ἦτο προεστῶς καὶ τὸν Παπαθεόφιλον καὶ μίαν νύκτα ἔκαμε καὶ ἐξέταξε τὰ συνο-

¹ Δὲν πρόκειται γιὰ τὸ γνωστὸ κοιλὸ τῶν 20-24 ὀκάδ. ἀλλὰ γιὰ ποσότητα πολὺ μεγάλη· δὲν ξέρω ἀκριβῶς πόση· ἴσως νὰ πρόκειται γιὰ τὸ βουλγαρικὸ κοιλὸ ποὺ ἔχει 169 ὀκάδ.

(Σημ. Γιὰ νὰ γράφῃ τὸ σημείωμα καὶ πότε τελείωσε τὸ φύτεμα τοῦ ἀμπελιοῦ θὰ πῆ πῶς εἶναι γραμμένο μεταγενέστερα πολὺ ἀπὸ τὸ 1648).

² Τοπων.

³ Ὁ φροντιστὴς γιὰ τὸ κατάλυμα.

ρέματα ὁ Σπαχῆς μὲ τοὺς προεστοὺς καὶ ἐκοίταξεν τὴν πλάκα τοῦ βασιλέως καὶ τὰ εὔρεν ἀπὸ τὴν Σοβλόπειραν εἰς τὰ Εἵκοσι Δέντρα καὶ τοῦ Κόκκαλη τὰ Συρτοπήγαδα¹ καὶ τὴν Στράταν καὶ τὸ Κλῆμα καὶ τὶς Θηλιές στὸ Σέλωμα καὶ εἰς τοῦ Ἀλῆ τὴν Βρύσην καὶ εἰς τὰ Λιβάδια τοῦ Τζολάγη καὶ εἰς τὴν Τζαπουρνιά, στὴν Ἀσπρόγη, στὴν Τζιούμα καὶ στὴν Λάκκα τοῦ Κορτζιοῦ καὶ εἰς τὴν Λίμνην τὸ Γνάτιο καὶ εἰς τὴν Ἀλαταριά στὴν Ράχην ὅπου εἶναι οἱ Τσαπουρνιές, Καργιώτικον, Λαγιώτικον καὶ Γκορτζιώτικον τρία σύνορα στὶς Τζαπουρνιές στὴν Ἀσπρόγη τοῦ Τζιουλᾶη τὸ Καργιώτικον, τὸ Λαγιώτικον, τὸ Γκορτζιώτικον τὰ τρία συνορέματα.

Σημ. Σπαχῆδες ἦταν καβαλλαρεῖοι στρατιῶτες ποὺ σκοπὸ εἶχαν νὰ φυλᾶνε τὴ σημαία τοῦ ντοβλετιοῦ· γι' αὐτὸ καὶ ἡ Τουρκία τοὺς εἶχε κάμει τιμαριούχους. Ἦταν κι αὐτοὶ εἶδος Γενιτσαροῖ.

Σημ. Τὸ ἀνωτέρω εἶναι τὸ πρῶτο σημείωμα τοῦ κώδικα· γι' αὐτὸ κι ἀρχίζει: «ἀρχὴ σὺν Θεῷ τῶν μνημοσύνων...» τοῦ ἀλλάξα τὴ σειρά, γιὰ τὴν τὰ σημειώματα τάβαλα σὲ χρονολογικὴ σειρά.

Σημ. Σουλτάν Μεχμέτ, εἶναι ὁ Δ', 19ος Ὀσμανίδης ποὺ γεννήθηκε στὰ 1642· μπῆκε στὸ θρόνο στὰ 1648 καὶ τὸν ξεθρόνισαν οἱ Γενιτσαροὶ στὰ 1687. Πῶς καὶ γιὰτί ἦρθε ὁ Σουλτάνος στὴν Παλιοκαρυὰ δὲ μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ.

4

Ἐν ἔτει 1710 ἐχειροτονήθη ἱερεὺς ὁ Παπαμακάριος.

5

Ἐν ἔτει 1715 ἐσκοτώθησαν δύο Τούρκοι εἰς τὸ Μοναστήρι Ἀρβανίτες καὶ ἔδωσαν κλόσα² γρόσια διακόσια, καὶ τὴν ἀνοιξιν ἐπάτησαν τὸ μοναστήρι κλέφτες Ἀρβανίτες ὅπου ἔρχονταν ἀπ' τὸ Κούμ παζάρι³ ἀπὸ τὸν Τούρναβο

¹ Φρέατα ποὺ ἀντλοῦν σύροντας τὸ γουβὰ ἀπάνω.

² Ἴσως ἀποζημίωση.

³ Ἀγορὰ ἄμμου θὰ πῆ. Νὰ πωλιόταν κι ἀγοραζόταν ἄμμος σ' αὐτὸ τὸ παζάρι τοῦ Τυρνάβου καὶ γι' αὐτὸ πῆρε καὶ τὸ ὄνομα· ποιδὸς ξέρει· μιὰ φορὰ τὸ «κούμ» εἶναι λέξις Τουρκικὴ καὶ θὰ πῆ ἄμμος· γιὰ τὸ πῶς τὸ παζάρι πῆρε καὶ τὸ «κούμ» εἶναι βέβαια δύσκολο νὰ πῆ κανεὶς αὐθεντικὰ τὴ γνώμη του.

καὶ ἐπῆραν ἀπὸ τούτων πατριῶτες τοῦ μοναστηρίου δεκατρία ἄλογα καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχαν, ὅλα τὰ ἐπῆραν.

6

Ἐν ἔτει 1711 ἔδωσεν τζερεμὲν τὸ μοναστήρι τὸν υἱὸν τοῦ Μερματζῆ καπετὰν Χαλίμπην· ἡγουμενεύων ὁ παπα-Γιάννης-παπα-Ἰάκωβος. Καὶ τὸν ἄλλον χρόνον μᾶς ἐπῆραν οἱ Ἀρβανίτες ἕξ μούλαρια καὶ ἔδώσαμεν καὶ τζερεμὲν τὸν

Εἰκ. 1. — Ἡ Ζάπουρδα ἀπὸ δυτικά.

ἀδελφὸν τοῦ Κιμοτζάκη γρόσ. 440, τότε ἐψόφησαν καὶ τὰ πρόβατα τοῦ Μοναστηρίου 700· μόνον πρόβατα ἐγλύτωσαν.

7

Ἐν ἔτει 1716 ἔγινε καλόγερος ὁ Παπαζαχαρίας, καὶ ἔκαμε διάκονος χρόνους 4 καὶ ἔγινε παπᾶς εἰς τὰ 1719.

8

Ἐν ἔτει 1724 ἔγινε ἡ ἀχερώνα· ἤρχισε Μαρτίου 4 καὶ ἐτελειώθη Μαΐου 4 διὰ ἐξόδων Λαυρεντίου καὶ Ἰγνατίου τῶν μοναχῶν.

9

Ἐν ἔτει 1726 ἔγινε τὸ παράσπιτον· ἤρχισε Μαρτίου 24 καὶ ἐτελειώθη εἰς τὰς 10 Ἰουλίου ἡγουμενεύοντος Ἰωακείμ ἱερομονάχου.

10

Ἐν ἔτει 1727 ἐκάμαμεν τὴν πλυσταριὰν¹ εἰς τὴν βρύσην δι' ἐξόδων Βαρθολομαίου μοναχοῦ γρόσ. 20.

Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκάμαμεν τοῖχον εἰς τοῦ Κοβάτα² τὸ πηγάδι, δι' ἐξόδων Ἰγνατίου μοναχοῦ γρόσ. 35 καὶ Τριφυλίου μοναχοῦ.

11

Ἐν ἔτει 1740 ἔγινε μεγάλη ἀκρίβεια· ἤρθε τὸ σιτάρι τὸ κοιλὸν 20 γρόσ. ἡγουμενεύων παπα-Γρηγόριος καὶ ἐδόθη βραστή βρίζα ἢ ὀκτὼ 24 παράδες. Ἐκείνον τὸν χειμῶνα ἐψόφησαν τὰ γελάδια ὅλα. Εἶχαν οἱ πατέρες 500 κεφάλια γελάδια καὶ τοὺς ἀπόμειναν μόνον 80 κεφάλια· ἦταν τσέλιγγας ὁ Ἰωάσαφ μοναχός.

12

Ἐν ἔτει 1742 ἔρριψεν στάκτην κόκκινην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· ἡγουμενεύων ὁ παπα-Γρηγόριος καὶ ἦταν μικρότεροι ὁ παπα-Γεράσιμος καὶ ὁ παπα-Σαμουήλ ἐν μηνὶ Ἀπριλίου 9.

13

Ἐν ἔτει 1743 ἀπόθαναν οἱ καλόγεροι ἀπὸ τὴν λοιμικὴν ὁ παπα-Σαμουήλ, παπ-Ἀρσένιος-ὁ Ματθαῖος μοναχός, ὁ Ζαχαρίας, ὁ Νικόδημος, τότε ἐτούρκειψαν³ καὶ τὰ τερβένια· ἡγουμενεύων ὁ παπα-Δανιήλ, καὶ ἔδώσαμεν τζερεμὲν εἰς τὸν πασᾶ εἰς τὰ Τρίγκαλα γρόσ. 100.

14

Ἐν ἔτει 1755 ἔγινε χειμῶνας κακός καὶ ἔπεσε χιόνι πολὺν

¹ κοίλη πέτρα ὅπου πλαίνουν.

² θέση.

³ Θέλει νὰ εἰπῇ, ὑποθέτω, πὼς ἐνῶ πρὶν ἦταν λεύτερα, ἀπὸ τὰ 1743 καὶ ὕστερα τοὺς ἔβαλαν φρουρά οἱ Τούρκοι καὶ τὰ φύλαγαν.

καὶ ἐψόφησαν τὰ σφαχτὰ εἰς ὅλον τὸν τόπον· καὶ ἐκράτησε τὸ χιόνι ἡμέρας 50.

15

Ἐν ἔτει 1771 ἔκαψαν τὰ Τρίγκαλα καὶ μετὰ ταῦτα ἐβγῆ-
κεν ὁ Φράγγος εἰς τὸν Μοριάν¹ καὶ ἐκατέβασαν Ἀρβα-
νίτες καὶ ἐχάλασαν τὸν Ἀγγλικὸν (= Ἀνατολικὸν) καὶ τὸ
Μεσολόγγι καὶ ἄλλα μερικὰ κάστρα καὶ ἐπῆραν σκλάβους
γυναῖκες καὶ παιδιὰ καὶ ἄλλους ἐπούλησαν εἰς τὸν Τούρ-
ναβον, Δομένικον καὶ Τζαρίτζανην καὶ πολλοὺς ἐπῆγαν εἰς
τὴν Ἀρβανιτιὰν καὶ τοὺς ἐτούρκευσαν.

Πολὺς θρῆνος ἔγινεν τὸν χρόνον ἐκεῖνον· καὶ τὸν δεύ-
τερον χρόνον ἐκατέβησαν μερικοὶ Ἀρβανίτες καὶ ἐπῆγαν
καὶ ἐχάλασαν τὸ Δαδί καὶ τὸν τρίτον χρόνον ἐγύρισαν
Ἀρβανίτες ἀπὸ τὸν Μοριάν καὶ ἐχάλασαν τὴν Λιβαδιὰν
καὶ δὲν εὔρισκαν ποῦ νὰ φάγουν ψωμί.

16

Ἐν ἔτει 1775 ὁ ἡγούμενος παπα-Ἰάκωβος ἔκαμε τὸν
μύλον εἰς τὸ Καλύβι καὶ ἔδωσεν τὸ μοναστήρι γρόσ. 660,
καὶ τὰ χάρτζια ἔτρεξαν ἀπὸ τὸ μοναστήρι καὶ ἐξώδευσαν
δευτέραν φορὰν γρόσ. 300 ἀπὸ τὸ μοναστήρι καὶ μύλος
δὲν ἔστερεώθη, καὶ ἄφησε καὶ τὰ ἄλλα ἐργαστήρια καὶ
ἐχάλασαν καὶ ἐπῆγαιναν εἰς τὸ Κεφαλόβρυσον² καὶ ἄλεθαν
τὸ γέννημα τοῦ μοναστηρίου· καὶ τὸ μοναστήρι εἰς κακὴν
κατάστασιν τὸ ἔχει καὶ εἰς μπόρτζι³ πολὺ τὸ ἄφησεν ὁ
παπα-Ζαχαρίας καὶ ὁ παπα-Δαβίδ καὶ ὅλοι οἱ πατέρες δὲν
ἐμποροῦσαν νὰ τὸν ἐβγάλουν ἀπὸ τὸ ἡγουμενᾶτον. Πολλὰ
κίνδυνα ἐτράβηξαν οἱ πατέρες ἕως ὅτου ἔσκοτώθη εἰς τὸ
Παλιούρι⁴ πηγαίνοντας εἰς τὴν Ἐλασσῶνα καὶ ἔδωσε κακὸν
θάνατον ἀπὸ κλέπτες καὶ διὰ τοῦτο γράφομεν ὅποιος ἡγού-

¹ Πρόκειται γιὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ Ἀλεξ. Ὁρλώφ στὸ Μοριά.
Φράγγους ὠνόμαζαν οἱ Ἕλληνες ὅλους τοὺς Εὐρωπαίους.

² Τῆς Ἐλασσῶνας.

³ χρέος.

⁴ τοπων.

μενος δὲν κυβερνάει καλὰ τὸ μοναστήρι νὰ μὴν πάθῃ τὰ
ὅμοια καὶ ὁ Θεὸς νὰ συγχωρήσῃ ὅλον τὸ χριστιανικὸν γένος
καὶ ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς.

17

Ἐν ἔτει 1779 ἔκαμε ξεροπαγιά¹ μεγάλη καὶ κράτησεν

Εἰκ. 5. — Χωριατόπουλα ἀπὸ τὴν Κρανιά.

ἡμέρες 30 καὶ ἐψόφησαν γελᾶδια 50 κεφάλια ἀπὸ τὴν πείνα
καὶ δίψαν ἡγουμενεύων ὁ παπα Παλάτιος.

18

Ἐν ἔτει 1787 ἀρχιερατεύοντος Σταγῶνος² τοῦ Παΐσιου
ἔγινεν ἡγούμενος ὁ παπα-Ζαχαρίας με ἀγάπην³ τῶν πα-
τέρων καὶ τοῦ ἀρχιερέως. Εὐρέθηκε δὲ μπόρτζι⁴ εἰς τὸ
μοναστήρι πουγγία 8. Εἶχε δὲ τὸ μοναστήρι πρόβατα καὶ

¹ παγωνιά.

² Σταγοὶ εἶναι τὸ παλαιὸ ὄνομα τῆς Καλαμπάκας.

³ συναίνεσι.

⁴ χρέος.

γίδια χιλιάδες τρεῖς καὶ γελάδια 60 καὶ ἄλογα 20 ἀργγιλῆς (=ἀγέλη) καὶ μᾶς ἐπῆρε καὶ γράμμα ὃ ἡγούμενος νὰ ἐγκρεμίση ἀπὸ τὸ μπόρτζι τοῦ μοναστηρίου γρόσ. 500 καὶ δύο ἀπὸ τοὺς πατέρας νὰ ταξιδεύσουν νὰ φέρουν γρόσια εἰς τὸν χρόνον· καὶ ἐκανόνισε νὰ κυβερνοῦν μέσα εἰς τὸ μοναστήρι τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἦταν ἀγαπημένοι ἕνας μὲ τὸν ἄλλον οἱ πατέρες ἕνα χρόνον.

19

Εἰς τὰ 1788 ἔβαλάμεν μαστόροι καὶ ἐκάμαμεν τὸν μύλον τοῦ Δανιήλ ὄνοματι καὶ μετέπειτα ἔγιναν παρήκοι οἱ καλόγεροι εἰς τὸν ἡγούμενον, καὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὸ μοναστήρι καὶ ἔμειναν οἱ δουλειῆς ὅλες μὲ δουλευτάδες μικροὺς καὶ μεγάλους, καὶ τὸ μοναστήρι ἦτο κρεμισμένον καὶ πολὺ χαμηλόν.

20

Ἐν ἔτει 1792 ἔβαλάμεν μαστόρους ν' ἀναγείρωμεν τὸ μοναστήρι ἀπὸ θεμελίων καὶ ἡγούμενος παπα-Ζαχαρίας, παπα-Παναγιώτης πνευματικός, παπα-Ἀνθέμιος ἐφημέριος, Καλλίνικος, Θεοφάνης, Στέφανος, Ναθαναήλ ἰδιώτης. Αὐτοὶ οἱ πατέρες ἦταν τότε καὶ τὰ ἔξοδα ἔγιναν ἀπὸ τὸν Ἅγιο τοῦ Μοναστηρίου πουγγία 5. 2500 γρόσ. εἰς τὸν τοῖχον ἐκτὸς τὰ ἄλλα ἔξοδα καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἔτος μὲ δύναμιν τοῦ θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξέπεσε καὶ τὸ μπόρτζι τοῦ Μοναστηρίου καὶ ἐγύρισαν οἱ καλόγεροι εἰς τὸ Μοναστήρι καθὼς παρακάτω γράφομεν ὅπου εἶχον συγχυσθῆ μὲ τὸν ἡγούμενον· καὶ ἤρχισαν οἱ μαστόροι νὰ κτίζουν εἰς τὰς 15 τοῦ μηνὸς Μαρτίου, καὶ ἐτελειώθησαν Αὐγ. 20, καὶ ἦτο μαστόροι 54 ἄνθρωποι καὶ μουλάρια 30 καὶ διὰ τὸν κερεστὲν¹ ἄνθρωποι 50 Καταφυῖῶτες² καὶ Δισκατιῶτες³ καὶ ἦταν περισσοὶ ἐργάτες καὶ δουλευτάδες.

¹ Τὰ ὕλικά. ² Ἀπὸ τὸ Καταφύγιο. ³ Καὶ σήμερα ἀκόμη πολλοὶ ἀπ' τῆ Δεσκάτη κάνουν τὸ χτίστη.

21

Ἐν ἔτει 1792 ἦταν πανούκλα εἰς τὴν Λάρισαν, τὰ Τρίκαλα, Ἐλασσῶνα καὶ Γρεβενὰ καὶ Κατερίνη καὶ ὅλα τὰ κάστρη¹ καὶ τὰ χωρία ἦταν μολεμένα· κίνδυνα εἰς τὸν κόσμον εἰς τὸ καθένα καὶ ἀκρίβεια εἰς τὸ ψωμί καὶ εἰς τὴν κρασί καὶ εἰς ὅλα εἶχε τὸ σιτάρι τὸ φόρτωμα 68 γρόσια καὶ τὸ σμιγάδι² 34 γρόσια· καὶ εἶχαμεν σπαρμένον 25 φορτώματα καὶ ἐπήραμεν 15 φορτώματα τὸ ὅλον. Καὶ ἐδώσαμεν εἰς τὸ ψωμί γρόσια 1600 καὶ ἐβγάλαμεν τὸν χρόνον. Ἡ ὁκὰ τὸ ἀλεύρι 13 παράδες εἰς τὴν Τζαριτζανην.

22

1802 Δεκεμβρίου 13, ἡμέρα Σαββάτο ἔγινε ὁ Στέφανος μοναχὸς καὶ ἐν τῷ 1807 ἡμέρα Τρίτη ἔγινε ὁ Στέφανος ἱεροδιάκονος, Δεκεμβρίου 11. Καὶ ἐν τῷ 1808 Δ)βρίου 15 ἔγινεν ὁ Στέφανος ἱερομόναχος.

23

Ἐν ἔτει 1802 ἐσκοτώθη ὁ ἡγούμενος παπα-Ζαχαρίας. Τὸν ἐσκοτώσεν ὁ Στέφανος καὶ ἔφυγαν οἱ καλόγεροι καὶ ἔστειλεν ὁ πασᾶς μπουμπασίρη⁴ καὶ ἐπῆγαν οἱ καλόγεροι καὶ τὸν πάϊσαν εἰς τὰ Τρίκαλα καὶ τοὺς ἐφυλάκισε. Καὶ ἐπῆρε τζερεμὲν ὁ Μουχτάρ πασᾶς ἀπὸ τὸ Μοναστήρι 7 πουγγία.

24

Ἐν ἔτει 1806 ἐφκειάσαμεν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Μοναστηρίου μὲ θόλον καὶ τὸν νάρθηκα μὲ θόλον διὰ γρόσια 1100. Καὶ αὐτὸν τὸν καιρὸν ἔβαλάμεν ξαναφυτεῖα⁵ τὸ ἄμπέλι τοῦ Βούζιον, διατὶ εἶχε χαλάσει καὶ μετὰ δύο χρόνους ἐφκειάσαμεν καὶ τὸ χαγιάτι⁶ τῆς ἐκκλησίας διὰ γρόσια 100.

¹ κάστρη λέγονται οἱ πολιτεῖες.

² μικτό.

³ ἐκ νέου φυτεία.

⁴ φρουρὸς τῆς τάξεως

⁵ ὑπόστεγο.

25

Ἐν ἔτει 1806 ἐπῆρε ὁ Ἀληπασᾶς τὴν Ἰσαμουριὰν καὶ τὴν Πρέβεξαν καὶ τὸ Κακοσούλι ¹ καὶ ἐσύναξε τοὺς ραγιάδες μὲ σικλέτι ² πολὺ χιλιάδες 14 καὶ ἔκαμε χαντάκια μεγάλα εἰς τὴν Πρέβεξαν καὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ εἶχε τοὺς υἱοὺς του τὸν Βεληπασᾶ εἰς τὸν Μορέαν εἰς τὴν Τροπολιτζά· καὶ τὸν ἄλλον υἱὸν του τὸν Μουχτάρ πασᾶν εἰς τὸ Νάπαχτον καὶ τὸν τρίτον υἱὸν του τὸν Σελῆ μπέγη τὸν εἶχεν εἰς τὸ Πρεμέτι καὶ αὐτὸς μόνος του ἐκάθητο εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἦταν ζεῦγος τοῦ Διαβόλου κατὰ τοὺς Χριστιανοὺς μετὶς ἀρπαγῆς αὐτὸν τὸν καιρὸ εἰς τὴν Ἀγίαν Μαύραν νὰ τὴν πάρῃ.

26

Ἐν ἔτει 1807 ἀστράτευσεν ὁ Ρῶσος ἡγουν ὁ Μόσχοβος καὶ ἐπῆρε τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Βενετίαν καὶ τὸ Μισίρι ³ καὶ ὅλα τὰ νησιά τῆς θάλασσης· καὶ ἦρθε εἰς τὴν Θεσσαλονίκη. Κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸ ἐβγήκεν καὶ ἓνας ἐπαναστάτης ἀπὸ τὸ Βελιγράδιον. Τὸν ἔλεγον Καραγεώργην καὶ ἐσήκωσε κεφάλι κατὰ τὴν Τουρκία καὶ εἶχε φουσατόν ⁴ παραπάνω ἀπὸ 200 χιλιάδες.

Καὶ ἐπῆρε πολλὰ κάστρη καὶ τὸ Βιδίни καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ τὸν ταπεινώσῃ, ὅσο τὸν ἐπείραζε ἄλλο τόσο ἀγρίευεν κατὰ τὸν βασιλικὸ καὶ τὴν Τουρκίαν. Εἰς αὐτὸν τὸν καιρὸν ἐβγήκεν καὶ ἄλλος ἓνας καπετᾶνος εἰς τὰ Ἀγραφα ὀνομαζόμενος Κατσαντώνης μὲ 500 νομάτους, καὶ ἐχαλάστηκαν ὅλα τὰ χωρία τῶν Ἀγραφῶν ἕως εἰς τὸ Μέτσοβον. Καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ἔτος ἐχάθη ὁ καπετᾶνος τὸν ἐπίασαν ζωντανὸν ὅτι ἦτο ἄρρωστος ἀπὸ εὐλογιάν ⁵.

¹ Τὸ Σούλι καθὼς ξέρομε τὸ πῆρε στὰ 1808· ἀλλὰ ἐδῶ ὁ χρονολογικὸς καλόγερος τὸν παρμὸ τοῦ Σουλίου τὸν συγχρονίζει μὲ τ' ἄλλα.

² Μὲ βίαν, μὲ στενοχώριες.

³ Αἴγυπτο.

⁴ στρατό.

⁵ Τὸν ἐπίασαν στὴ Σηλιά τοῦ Μοναστηρακιοῦ τῶν Ἀγραφῶν.

27

Ἐν ἔτει 1808, Μαΐου 5, ἡμέρα Τρίτη ὁ Παπαθύμιος καὶ Θεωράκης παιδιὰ τοῦ Πλαχάβα ἐσήκωσαν κεφάλι καὶ ἐσκότωσαν τοὺς Ἀλβανίτες, ἄλλους εἰς τὰ τερβένια, ἄλλους εἰς τὰ χάνια τοὺς ἔκοψαν.

Ἐκαυσαν καὶ τὸ σπίτι τοῦ Γιαννάκου ἀπὸ Λευθεροχώρι μὲ 5 Ἀρβανίτες μέσα· καὶ ἦταν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἀληπασᾶ ὅπου ὤριζεν εἰς τὸν Μορέαν, Μακρυνίτσα, Γιαννιτσά καὶ Θεσσαλονίκη εἰς Καπρολί, Ὀχρίδα, Ἀλπασάνι ¹, Αὐλῶνα, Κακοσούλι, Δέλβινον, Ἀγία Μαύρα καὶ ἄλλα σύνορα. Καὶ ὁ Μουχτάρ πασᾶς καὶ ὁ Βεζύρ Ἀληπασᾶς ἔστειλεν δύναμιν καὶ ἐπιάστηκεν εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Πλαχαβέους καὶ ἔγινε μέγα θρῆνος. Ἐσκοτώθησαν ὅλοι οἱ Πλαχαβέοι ἕως 500 ἄνθρωποι. Ἐγλύτωσε δὲ μόνον ὁ Θεωράκης καὶ ὁ Μιχαλογιάννης καὶ ἄλλοι 7· καὶ ὕστερον τοὺς ἐσκότωσεν ὁ Σκαπέρας μὲ ἀπιστίαν καὶ αὐτοὺς ². Καὶ τὰ παιδιὰ τους, ὅπως ἔκαμαν αὐτοὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίτες ἔτσι ἔπαθαν ³.

28

Ἐν ἔτει 1809 ἔγινε μεγάλη ἀκρίβεια ὅπου εἶχε τὸ οὐλτζέκι ⁴ τὸ σιτάρι γρόσ. 8 καὶ εἰς τοὺς 1810 ἔγινε ἀκόμη με-

¹ Ἐλμπασάν.

² Ὅπως ξέρομε κι ἀπ' τὴν ἱστορία ὁ πόλεμος τότε Τουρκίας καὶ Ρωσσίας ξεσήκωσε τοὺς κλέφτες· καὶ στὰ 1808 ὁ Θύμιος Πλαχάβας ἐπαναστάτησε φανερά πιά καὶ τάβαλε μὲ τὸ ντοβλέτι τὸν βοηθοῦσαν καὶ πολλοὶ Ἀρβανιτάδες. Νίκησε ἐδῶ, νίκησε ἐκεῖ καὶ νικῶντας ἔφτασε εἰς τὰ Μετέωρα. Ἐκεῖ τοῦ ρίχτηκε ξαφνικὰ ὁ Μουχτάρ ὁ γιὸς τοῦ Ἀλῆ. Οἱ σύντροφοί του οἱ περισσότεροι τὸν ἄφησαν. Μὲ λιγοστοὺς ὅσοι τοῦ ἀπέμειναν γύρισε πίσω. Εἶδε πιά πὼς τὰ σχέδιά του ἀπότυχαν καὶ τότε ἔφυγε στὴ Σκόπελο.

³ Ὡστόσο ὁ Ἀλῆς τὸν ξεγέλασε κι ἦρθε στὰ Γιάννενα. Ὁ τύραννος τὸν φυλάκισε στὰ μπουδρούμια, ὕστερότερα τὸν θανάτωσε. Τὸ σῶμα του τὸ ἔκαμε τέσσαρα κομμάτια καὶ τὰ πέταξε σὲ τέσσερες κεντρικὲς θέσεις τῶν Γιαννίνων γιὰ νὰ βλέπουν οἱ ραγιάδες καὶ νὰ παραδειγματίζονται.

⁴ Ἴδε ἱστορία Ἀληπασᾶ, Ἀραβαντινοῦ σελ. 193 - 194.

⁵ Κοιλὸ 22 ὄκ. τὸ ἔχουν καὶ σήμερα στὰ μέρη τῆς Ἐλασσώνας.

γαλύτερη ακρίβεια ὅπου ἦλθε τὸ οὐλτζέκι γρόσ. 10 καὶ δὲν εὗρισκε ὁ κόσμος καὶ πολλοὶ κινδύνευαν μὲ θάνατον ἀπὸ τὴν πείναν.

29

Ἐν ἔτει 1810 ἐκίνησε ὁ Μουχτάρ πασᾶς¹ εἰς τὸ σεφὲρ καὶ τὸν ἐσακάτεψαν οἱ Μόσκοβοι ἀπὸ τὸν σκοτωμόν. Ἐσκότωσαν χίλιες χιλιάδες Τούρκους. Ἀπέθανε καὶ ὁ Χατζῆ Ζή-

Εἰκ. 6. — Χωριατοπούλες τῆς Κρανιάς.

σης ἀπὸ Σαμαρίνα, ἐκεῖ εἰς τὸ σεφὲρι εἰς τοὺς 1813 Φεβρ. 26.

30

Ἐν ἔτει 1812 8βρίου 28 ἐβάρεσε φθοροποιὰ πανούκλα εἰς Τύρναβον καὶ τὴν ἀνοιξὴ ἐφλούμαξε ὁ κασαπᾶς² καὶ ἀπέθαναν ἄνθρωποι 6500 καὶ ἀκόμα ἀπέθνησκαν.

31

Ἐν ἔτει 1812, 8βρίου 28, ἡμέρα Πέμπτη ἐφάνη κομή-

¹ Ἰδ. Ἀραβαντ. ἱστορ. Ἀληπασᾶ σελ. 196.

² ἡ ἐπαρχία.

της εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν αὐγὴν τοῦ ἡλίου καὶ ἐπῆγεν ἀπὸ τὴν Δύσιν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἔκαμεν οὐρὰν μεγάλην καὶ ἐκεῖ ὅπου ἔσωσε, ἐβρόντησε δυνατὰ ὅπου εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἠκούσθη.

32

1813 ἐβάρεσε (;) εἰς τὰ Τρίγκαλα καὶ τὴν Λάρισαν καὶ εἰς ὅλον τὸν κάμπον καὶ εἰς τὴν Τζαρίτζανην καὶ εἰς ὅλα τὰ χωρῖα εἰς τόσον ὅπου δὲν ἀπέμεινε τόπος ἀμόλευτος ἕως καὶ εἰς τὴν Κων/πολιν καὶ εἰς ὅλα τὰ κάστρον καὶ νησιᾶ ὅπου ἀπέθαναν ἄνθρωποι ἀναρίθμητοι καὶ ἄλλα πολλὰ σημεῖα ἐγίνονταν ἐξ ἁμαρτιῶν μας.

33

Ἐν ἔτει 1814 8βρίου 3, ἡμέρα Τετάρτη ἐφάνη φωτιὰ εἰς τὸν οὐρανόν, ἄστρον, ἦγουν κομήτης ὅπου ἐπῆγεν ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὴν Δύσιν, καὶ μετὰ ἡμέρας ἐφάνη ἕτερον ὅμοιον τοῦ πρώτου.

Εἰς αὐτὸν τὸν καιρὸν ἐγίνονταν καὶ ἄλλα σημεῖα εἰς τὸν κόσμον ἐξ ἁμαρτιῶν μας ἦγουν σεισμοὶ μεγάλοι ἐγίνονταν κατὰ τόπους ὁμοίως θανατικὰ εἰς ὅλον τὸν κόσμον εἰς τὰ κάστρον καὶ χωρῖα ὅλα καὶ πείνα μεγάλη ἦταν εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

34

Ἐν ἔτει 1814, Ἰανουαρ. 15 ἦλθεν ὁ Ἅγιος Ἐλασσῶνος εἰς τὸ μοναστήριον διὰ νὰ φιλευθῆ καὶ ἔπεσε εἰς ἀρρώστειαν βαρετὴν καὶ εἰς τὰς 18 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἡμέρα Κυριακὴ, ὥρα 9 τῆς ἡμέρας ἀπέθανεν καὶ ἄφησεν παραγγελίαν ὅτι νὰ τὸν ὑπάγουν εἰς τὴν Τζαρίτζαιναιαν νὰ τὸν θάψουν εἰς τὴν μητρόπολιν του καὶ κατὰ τὴν διαταγὴν του τὸν ἐπῆραν, καὶ διὰ ἐνθύμησιν.

35

Ἐν ἔτει 1814, Αὐγ. 7, αὐτὸν τὸν καιρὸν ἦλθεν ὁ Παπαϊάκωβος εἰς τὸ Μοναστήρι, ὅστις ἦτον πρῶτον εἰς τὴν Ἀνάληψιν. Ἐνῶ ἐγινε καλόγερος διὰ χειρὸς τοῦ Παπᾶ Ἰω-

σήφ ὅπου ἦταν διδάσκαλος εἰς τὴν Λάρισαν χρόνον 1, καὶ ὕστερον ἔφυγεν καὶ ἦλθομεν εἰς τὴν Ἀνάληψιν. Καὶ ἀπὸ τὴν Ἀνάληψιν ἦλθα εἰς τὸ Μοναστήρι τῆς Καρυᾶς καὶ ἐδώ ἕγινα διάκονος καὶ παπᾶς διὰ συνδρομῆς ἡγουμένου Θεοφάνη μοναχοῦ· αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς μᾶς ἐσύμμασε εἰς τὸ μοναστήρι καὶ ὁ παπα-Στέφανος μᾶς ἔμαθε τὸ γράμματα εἰς τὸ Συναξάρι πολλά· καὶ ἦταν ὁ παπα-Στέφανος ἐρημέριος καὶ ἀπέθανεν ὁ μακαρίτης Θεοφάνης καὶ ἐγένεν ἡγούμενος ὁ παπα-Στέφανος καὶ ἐγὼ ἤμουν ἐρημέριος μαζί με τὸν παπα-Ζαχαρία· καὶ ὕστερον με ἔβγαλεν ὁ ἡγούμενος παπα-Στέφανος ἀπὸ τὸ Συναξάρι του καὶ με ἤκρουε νόχτους¹ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ ἤθελα νὰ φύγω καὶ δὲν ἤξεύρω καὶ ἐγὼ ποῦ θὰ καταντήσω, διὰ τοῦτο γράφω δι' ἐνθύμησιν ἐγὼ ὁ παπα-Ἰάκωβος γράφω ἀπὸ χωρίον Ἰζαρίτζανη, παιδὶ τοῦ Διαμαντῆ.

36

Ἐν ἔτει 1816 Νβρίου 24 περὶ τὰ μέσα τῆς νυκτὸς ἐφάνη φρωτιὰ μεγάλη εἰς τὸν οὐρανὸν ὅπου ἔλαμψεν πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἰωαννίνων²· ἐγένεν ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐτελείωσεν ἐβρόντησε φοβερά.

37

Ἐν ἔτει 1822, Ἰανουαρ. 19 ἀπέθανεν ὁ ἡγούμενος Θεοφάνης τοῦ Μοναστηρίου Καρυᾶς καὶ δὲν ἄφησε τίποτε εἰς τὸ μοναστήρι διὰ χάριτι τοῦ μοναστηρίου τῶν καλογέρων· καὶ ἄφησε καλογέρους παπάδες 5: τὸν παπα-Στέφανον, τὸν παπα-Καλλίνικον, τὸν παπα-Ἰωσήφ, τὸν παπα-Ἰάκωβον καὶ ἰδιώτας τὸν Ἰγνάτιον, Διονύσιον, Γερμανόν, Κωνσταντῖνον, Γερμανόν, Λαμασκηνόν, Καπλίην, Χρῖσανθον.

Αὐτοὺς τοὺς σύμμασεν ὅλους ὁ Θεοφάνης καὶ τοὺς ἄφησεν εἰς τὸ Μοναστήρι μετὰ τὸν θάνατόν του. Αἰωνία ἡ μνήμη του.

¹ Με ἐξέταξε ἀνακατωτά· γιὰ νὰ ἰδῆ ἂν ξέρω.

² Θά πρόκειται γιὰ «διάττοντα ἀστέρα».

38

Ἐν ἔτει 1825, Ἰανουαρ. 25 ἀπέθανεν ὁ Παπακαλλίνικος· καὶ κυβέρνησε εἰς τὸ βιὸ τὸ βακούριον καὶ ἀπέθανεν ὁ ταλαίπωρος καὶ ἀπέμειναν καλόγεροι παπάδες δύο καὶ ἰδιώτες τρεῖς καὶ ὁ ἡγούμενος παπα-Στέφανος. Ἐγένεν νέος ἡγούμενος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφάνους.

Τὸ αὐτὸ ἔτος, Ἰουλ. 24, ἐπῆραν τὸν ἡγούμενον παπα-Στέφανον εἰς τὴν Λάρισαν ὁ Μπεκίρ πασᾶς καὶ τὸν ἔβαλαν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἐδώσαμεν τζερεμὲν πουγγιὰ 14· τὰ ἐδώσαμεν καὶ ἐβγήκαν· δι' ἀφορμὴν τῶν κλεπτῶν, ὅτι ἐκίνησεν ἕνας καλόγερος κλέπτης καὶ τὸν ἔκλεισαν εἰς τὸ Παλιόκαστρον μέσα εἰς τὸν πύργον καὶ τὸν ἐσκότωσαν 4 ἀνθρώπους κλέπτας· καὶ ὕστερα ἀπήδησεν ἀπὸ τὸν πύργον καὶ ἐγλύτωσε.

Καὶ ἔπιασαν ἕναν ζωντανὸν καὶ τὸν πῆγαν εἰς τὴν Λάρισαν.

39

Ἐν ἔτει 1825, Ἰουλ. 8. Αὐτὸ τὸ ἔτος εἴχαμεν ἕναν μπουλούμπασην ὅπου ἐπερπατοῦσε εἰς τὰ Χάσια Κόλι¹ ἀπὸ τὸν Σολιχτάρη· καὶ μᾶς ἐπῆραν ἕνα μουλάρη καὶ ἕνα φορτίον βούτυρο τζερεμὲν ἀπὸ δίχως τίποτα καὶ πάισε. Καὶ τὴν Ἄνοιξιν πάλιν μᾶς ἐπῆρην 40 γίδες μετὰ τὰ κατσίκια ὁ Ἀλμάζμπεης ἀπὸ τὰ Τρίγκαλα, τζεμερὲν ἄδικα τῶν ἀδίκων, ἀπὸ τὴν Ἄνοιξιν ἕως τὸ καλοκαίρι χίλια γρόσια τζερεμὲς.

Ἠγούμενος παπα-Στέφανος.

40

Κατὰ τὸ ἔτος 1828 ἔβαλεν ὁ ἡγούμενος παπα-Στέφανος ζωγράφον καὶ ζωγράφισε τὴν ἐκκλησίαν· καὶ καλὰ ἐζωγράφισε μόνον τὸ ἱερόν τῆς ἐκκλησίας· τὸν ἔπαυσε τὸν ζωγράφον ἕνεκα ὑποψίας κυβερνητικῆς· ὁ δὲ ζωγράφος θυμωθεὶς κατὰ τοῦ ἡγουμένου, ἐλθὼν εἰς τὸν πασᾶν εἰς Λάρισαν ἐδιέβαλεν οὐ μόνον τὸν ἡγούμενον παπα-Στέφανον,

¹ τμήμα διοικητικὸ τοῦ κασαπᾶ.

ἀλλὰ καὶ τὴν Δεσκάτην, εἰς τὴν Μονὴν Βουνάσας¹ ὡς κλεπταποδόχους· καὶ ἀποστείλας ὁ πασᾶς δύο χιλιάδας στρατὸν καβαλλαρέους ἐκόνεψαν ἐν ρητῇ ἡμέρᾳ τὴν Κυριακὴν τῆς Τυρινῆς ἀνὰ 500 εἰς τὰ δύο μοναστήρια Καρυᾶς καὶ Βουνάσας καὶ 1000 εἰς Δεσκάτην· καὶ μετὰ τὴν διαμονὴν των εἰς ἔρευναν μιᾶς ἑβδομάδος μὴ εὐρόντες τίποτε ἀφ' ὅσον ἔκατηγόρησεν ὁ ζωγράφος, κατέπειτα ὅλους τοὺς ἡγουμένους τῶν μονῶν καὶ ἑτέρων καλογέρων εἰς τοῦ Κουντούλα

Εἰκ. 7. — Ἡ Παναγία τοῦ Τουρνικιοῦ.

καὶ πεντέξι οἰκοκυραίων, δεδεμένους μετέφεραν εἰς τὴν Λάρισσαν αὐτούς, ὅπου καὶ ἐμβληθέντας εἰς φυλακὴν δεινοτάτην καὶ εἰς τὸ κούτσουρον² τοὺς πόδας κακῶς ὑπόφεραν μηνιαίαν φυλάκισιν· καὶ ἐξωδεδύθησαν τότε ἐκ τῆς Μονῆς ὑπὲρ τὰς 10 χιλιάδ. γρόσια χωρὶς ἑτέρων ἐξόδων ὡς καὶ ἓνα φορτίον βουτύρου ὁμοῦ μὲ τὸ μουλάρι. Ἐδόθη δωρεὰν εἰς τὸν τότε Ἅγιον Λαρίσης Μελέτιον, ὅστις καὶ κατὰ πολλὰ

ἠγωνίσθη μέχρι θανάτου ὑπὲρ σωτηρίας τῶν δύο Μονῶν καὶ τῆς Δεσκάτης· μετὰ δὲ τὴν ἀποφυλάκισιν τῶν ἀποφυλακισθέντων συνεργία τοῦ Ἁγίου Λαρίσης καὶ ἑτέρων φιλοδικαίων ἐκ τῆς Λαρίσης Ὀθωμανῶν ὁ καλὸς ζωγράφος μετεφέρθη ὡς φανερὸς συκοφάντης βιαίως ἀπὸ τὴν Λάρισσαν εἰς τὰ Βιτώλια φυλακισθεὶς δέσμιος καὶ ἐκεῖ ἔδωκε κακὸν θάνατον μέσα εἰς τὰς Βιτωλίων φυλακάς.

41

Ἐν ἔτει 1830, Δ/ρίου 12. Ἀφόντας ἐκυνήγησεν ὁ Σατραζάμης τοὺς καπεταναίους ὅλους καὶ δὲν ἄφησε οὐδὲ ἓναν καὶ ὅλοι ἐγίναν ραγιαδες· καὶ ὅσοι ἐκρύβησαν εἰς τὰς τρύπας τοὺς ἔπιασαν μὲ τὰς φραμελιές των μὲ κακὸν τρόπον· καὶ ἐχάλασεν ὅλην τὴν Ἀρβανιτιάν.

42

Ἐν ἔτει 1844, Ἰουλ. 15 ἐνθύμηση ὅταν ἔφερον ὁ παπα-Στέφανος εἰς τὸ Μοναστήριον τὸν Ἀμπᾶζ ἁγᾶν Λαλιώτην ἀπὸ τὸν Τύρναβον· καὶ ἦτον κακὸς ἄνθρωπος αὐτὸς ὁ Λαλιώτης καὶ τὸν ἔβαλεν ὁ ἡγούμενος καὶ ἔπιασεν ὅλους τοὺς καλογέρους καὶ τοὺς ἐπῆρεν τὸ ὅσον βιὸ εἶχεν ὁ καθένας τὸ πικούλι¹ τους· καὶ τοὺς ἐγύμνωσεν ὄλουνοὺς ἀπὸ γελᾶδια καὶ φοράδια, μελίτσια ὅλα τοὺς τὰ ἐπῆρεν· καὶ ὁ παπα-Ζαχαρίας καὶ ὁ παπα-Ἰάκωβος ἐστάλησαν εἰς τὸ Μουλαλίκι² διὰ νὰ περιπατήσουν ταξίδι καὶ καμμίαν προκοπὴν δὲν ἔκαμαν· καὶ μεγάλον κακὸν ἐγένεν εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ Ἀμπᾶζ ἁγᾶ τόσο ὅπου δὲν ἔμεινεν κανένας καλόγερος εἰς τὸ μοναστήρι· ἔφυγαν ὅλοι μετὰ ταῦτα ἀφοῦ ἔβγαλαν τὸν Ἀμπᾶζ ἁγᾶ τὸ ἔκαμεν ἑλτιζάμι³ τὸ μοναστήρι ὁ ἡγούμενος παπα-Στέφανος στὰ 10 χρόνια τοὺς Ἀρβανίτες, Χριστιανούς, Σεπεργιώτες τὸ ἔτος 1845 διὰ γρόσια 60 χιλιάδες· εἶχε μπόρτζι τὸ μοναστήρι 70 χιλιάδες γρόσια καὶ τοιοῦτον

¹ Ὑπάρχει ἡ μονὴ διαλυμένη.

² Εἶχε κρίκους καὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔδιναν τοὺς κατάδικους.

¹ χρηματικὸ· λεξ. λατινική.

² Θεσσαλία.

³ ὑποθήκη.

ἐλιζάμι πού δὲν ἐγνώριζαν τίποτε οἱ εὐρισκόμενοι πατέρες. Μόνον δύο καλόγεροι ἔμειναν εἰς τὸ μοναστήρι καὶ οἱ ἄλλοι ὅλοι ἔφυγαν καὶ διὰ τοῦτο γράφω δι' ἐνθύμισιν τῶν μεταγενεστέρων. Ἦγουμενεύον ὁ παπα - Στέφανος ἀπὸ χωριὸ Δεσκάτα.

43

Ἐν ἔτει 1846 ἐσυνεννοήθησαν οἱ ἐνθεν κάκειθεν δισκορπισμένοι πατέρες τοῦ μοναστηρίου καὶ δύο ἐξ αὐτῶν συμφώνως καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ὀνομαζόμενοι παπα - Ἀγάπιος καὶ Νεόφυτος, μοναχὸς ἐκίνησαν ἀγωγὴν κατὰ τῶν ἐλιζαμήδων¹ τοῦ μοναστηρίου καὶ διανοηθέντες τοὺς ἀπέβαλον ἀπὸ τὴν δεκαετῆ ἐπάκτωσιν² τῆς μονῆς δυναστικῶς δύο ἔτη ἔκαμον ἐλιζαμήδες καὶ ἔκτοτε ἔμεινε τὸ μοναστήρι εἰς τὴν διάθεσιν τῶν πατέρων προηγούντων τῶν πορρηθέντων 2 Ἀγαπίου καὶ Νεοφύτου.

44

Ἀπὸ τὸ 1848 Δεβρίου 9 ὅτε ἐλθὼν ὁ Ἅγιος Σταγῶν κύριος Κύριλλος ὡς κυρίαρχος τῆς Μονῆς ἐνθρόνισεν καὶ ἐχειροθέτησεν κανονικῶς ἡγούμενον τῆς Μονῆς τὸν Ἀγάπιον, ὅστις κατὰ τὴν πατρίδα ἦταν ἀπὸ τὸ Τσιότι τοῦ Ζάρκου καὶ ἤρξατο ἡ Μονὴ νὰ ὀδεύῃ εἰς τὰ ἔμπρὸς ἕνεκα τῆς ἀγαθῆς διοικήσεως τοῦ Ἀγαπίου καὶ τῆς ὁμοφωνίας τῶν πατέρων.

45

Ἐν ἔτει 1854 κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἄρχισε καὶ ἡ ἀνταρσία πρῶτον πέριξ τῶν ἑλληνικῶν μεθορίων προχωροῦντες οἱ ἀντάρται ἔφθασαν εἰς τὴν Καλαμπάκαν ὅπου καὶ ἔστησαν τὸ στρατιωτικὸν ἐπιτελεῖον των. Ἀρχηγὸς δὲ τῶν ἀνταρτῶν ὑπῆρχε τις Χριστόδουλος Χατζηπέτρος ἀπὸ χωρίον Βετερνίκον ἐκ τοῦ μέρους τοῦ Κόζιακα, τοὺς ὁποίους ἀντάρτας τοὺς ἔβγαλεν ἡ Ἑλλην. Κυβέρνησις

¹ πού τὸ εἶχαν ἐνυπόθηκο.

² τὴν ἐνοικίαση.

διὰ προτροπῆς τῶν Ἀγγλογάλλων ὅπως διαταράξωσι τὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, καὶ κατὰ πρῶτον ἐπροώδυσαν οἱ ἀντάρται κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν εὐτυχῶς. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον αἱ ἄλλαι δυνάμεις Ἀγγλογαλλίας διὰ πίεσεως στρατιωτικῆς καὶ πολιορκίας τῶν Ἀθηναίων τῆς βασιλευούσης τῆς Ἑλλάδος ἐπανῆλθον οἱ ἀντάρται εἰς τὰ ἴδια τῆς Ὀθωμανικῆς κατακτήσεως πάλιν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς διαρκέσαντος αὐτῆς ἀπὸ 1^{ης} Ἀπριλίου ἕως 1^{ης} Ιουλίου τοῦ ἰδίου ἔτους.

46

Ἐν ἔτει 1858, Νεβρίου 27, ἡμέρα Πέμπτη τῆς ἑβδομάδος ἀπεβίωσεν ὁ μακαρίτης παπα - Ζαχαρίας ἀπὸ χωρίον Δεσκάτη μετ' ἀπάσης ὄσης ἐπιμελείας θεραπευτικῆς ἔφεραμεν δις τὸν ἰατρὸν ἀπὸ Τζαριτζάνην ὀνομαζόμενον Γεώργιον Πέμπτον, ἀλλὰ πάλι δὲν ἐγλύτωσεν.

47

Ἐν ἔτει 1860 ὅταν ἐβγάλαμεν τὸν Ἀγάπιον ἀπὸ τὴν ἡγουμενίαν ἦταν πατέρες ὁ παπα - Νικηφόρος, ὁ παπα - Ἰάκωβος, ὁ παπα - Ἰωακείμ καὶ ὁ Νεόφυτος καὶ ἔγινε μεγάλη σύγχυσις ὅπου νὰ τὸν ἐβγάλωμεν. Συνῆλθον ὁ δεσπότης Σταγῶν κύριος Θεόφιλος καὶ ὁ καπνοσιμπασης καὶ Νικολάκης Καστανιώτης καὶ ὁ Ζάχος ἀπὸ Τζαριτζάνην καὶ ὁ Κωσταντῆς Δήμου Λιβαδίτης τὸν ὁποῖον χρεώσαμεν γρόσια χιλιάδες 50 καὶ εἰς αὐτὸν ἐπωλήσαμεν τὰ μετόχια ὅλα εἰς Τζαριτζάνην καὶ Πολιοκαρυνὰν καὶ μετόχι εἰς Δεσκάτην μαζί μὲ τ' ἀμπέλια καὶ χωράφια οὐλτσέκια 400¹ διὰ γρόσ. 10 χιλ. διὰ ἐνθύμιον γράφομεν.

48

Ἐν ἔτει 1862 ἐγδύθη τὸ μοναστήρι ἀπὸ ληστὲς Ἀρβανίτες, ἐνὸς πρώτου τῶν ἄλλων Μέτου Γκλίνα κατὰ τὴν πανήγυριν τῆς Ἀναλήψεως πηγαίνοντας εἰς τὴν Ἀνάληψιν ὁ

¹ 400 οὐλτσέκιων δηλαδή· ἐδῶ σημαίνει ἕκταση.

ηγούμενος Ἀγάπιος μεθ' ἑνὸς ἑτέρου Νεοφύτου εἰς τὰς Ἰ. Μαῖου καθ' ὁδὸν τοὺς ἐσύλησαν καὶ δέσαντες αὐτοὺς τοὺς ἐπανέφεραν οἱ λησταὶ εἰς τὸ Μοναστήριον τὴν 12^{ην} ὥραν τὴν ἡμέραν. Καὶ εἰσελθόντες τὸν Ἀγάπιον ἐτυράννησαν ὑπερβολικὰ καὶ τὸν ἐπῆραν ὅ,τι χρήματα τὸν ἠῦραν, ἀφήσαντες μόνον πεθιαμένον ἀπὸ τοὺς καυτηριασμοὺς καὶ τὰ βιάσανα ὅπου τὸν ἔκαμαν. Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων πατέρων δὲν ἐτυράννησαν κανένα. Μόνον ὅ,τι χρηματικὸν εἶχεν ὁ καθείς τὸν καθυστέρησαν.

49

Ἐν ἔτει 1863 κατὰ Μάρτιον θεία δυνάμει καὶ κοινῇ θελήσει ὄλων τῶν πατέρων ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος εἰς τὸ τσεφλίκιον Ἀχελινάδα ὀνομαζόμενον. Εἰς αὐτὴν τὴν ἐργασίαν λαβὼν τὴν ἐπιστάσιαν ὁ Ἀγάπιος ἔκτισε κατὰ πρῶτον τὴν ἐκκλησίαν ἐκ βάθρων τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ μετέπειτα τὴν κούλιαν¹ καὶ τρία ὀσπίτια διὰ τοὺς κολλήγους, 2 τῶν Γκοζιταίων, Γεώργου καὶ Νικόλα καὶ τοῦ Κωσταντῆ Γκωγκοστάμου καὶ μετὰ ταῦτα προχωροῦντος τοῦ καιροῦ ἔγιναν καὶ ἕτερα ὀσπίτια ὅπου ἔγιναν τσιφλίκιον τῆς Μονῆς εὐχάριστον, ἀπὸ ἐκεῖ πρῶτον ὅπου ἦταν Παλαιοχώρι μολὶς δὲ 2 χιλιαδ. γροσίων ἔσοδον κατ' ἔτος. Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν εἰσοδεῖαν ἔγινεν πρωταίτιος ὁ μακαρίτης Ἀγάπιος. Αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ.

50

Ἐν ἔτει 1877 ἐκηρύχθη ὁ Ρουσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ ἦλθεν ἡ Ρωσσία εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον ὅπου ἔγινεν ἡ εἰρήνη καὶ συνθήκη τῶν δύο Αὐτοκρατοριῶν μετὰ τὴν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν ἐκ τῆς Τουρκίας εἰς τὴν Ρωσσίαν. Ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἀφαιρέθησαν ἐκ τῆς Τουρκίας ἡ Βλαχία, Σερβία μετατραπέντες εἰς ἐλεύθερα βασίλεια καὶ ἡ Βουλγαρία εἰς ἡγεμονίαν καὶ Ἐρζεγοβίνη ὁμοίως ἡγεμονία ἐπίσης καὶ ἡ Θεσσαλία καὶ μέρος τῆς Ἠπείρου προσετέθησαν

¹ πύργος.

εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἔτος 1881 Αὐγ. 15 ἔγινεν Ἑλληνικὸν ἐνεργεῖα τῆς δυνάμεως τῆς Ἑλλάδος.

51

Ἐν ἔτει 1897, Ἀπριλ. 5 ἤρξατο ὁ πόλεμος τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἐβάστησαν οἱ Ἕλληνες αὐτὸν τὸν πόλεμον ἕως τὰς 12 Ἀπριλίου καὶ νικηθέντες ὀπισθοχώρησαν φεύγοντες εἰς τὴν Παλ. Ἑλλάδα. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἔφθασαν εἰς τὴν Λάρισαν καὶ ἐκυρίευσαν ὅλην τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὰ παλαιὰ ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα καὶ ὄχι περισσώτερον ἐμποδισθέντες ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Ἐστάθησαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἕως τὸ 1898, Μαῖου 30 καὶ ὕστερον ἀπεσύρθησαν τῇ ἐνεργείᾳ τῆς Εὐρώπης ἀφοῦ ἔλαβον τὰ πολεμικὰ ἔξοδα ἐκ τῆς Ἑλλάδος, τὰ δὲ ἔξοδα ἦσαν 4 1/2 ἑκατομ. λίρα πραγματικῇ τὰ δὲ σύνορα ἐτροποποιήθησαν πρὸς ζημίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ κέρδος τῆς Τουρκίας καὶ εἰς πολεμικὰς θέσεις ὑπὲρ τῆς Τουρκίας κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Σημειώματα ἀπὸ τὸ παλιομονάστηρο τοῦ Τουρνικίου τῶν Χασίων.

Στὸν κάτω ὄροφο τῆς ἐκκλησιᾶς τῆς Παναγίας τοῦ Τουρνικίου τὸ μέσα μέρος καὶ πάνω ἀπ' τὴν πόρτα πού μπαίνεις, διάβασα:

«Ἰστορήθη οὗτος ὁ θεῖος πάνσεπτος ναὸς τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας εἰς τὸν χρόνον τοῦ Θεοφιλεστάτου Κυρίου Παρθενίου διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδων τῶν ἀειμνήστων ἀνδρῶν τοῦ μὲν πανοσιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κυρ Θεοφάνου τοῦ δὲ χρησιμωτάτου Παγού. νου υἱὸς Παῖκου, ὁ εἰς ἔξ Ἑλασσῶνος ὁ δὲ ἐκ Καρύας καὶ ἔστι εἰς ἀνάμνησιν τούτων τῶν μακαρίων συνδρομητῶν καὶ εἰς μακαρίαν μνήμην καὶ αἰωνίαν ἀφεισιν τῶν ἁμαρτιῶν διὰ πρεσβειῶν τῆς Παναχράντου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας γένοιτο, ἀμήν. Διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἀχρείου.

Πάνου δι' ἐξόδων' ἐξ Ἀπριλίου 15' καὶ ἤληψε τέλος Ἰου-
λίου 30 ΑΨΛ—ΖΣΛΗ».

Καὶ πάνω ἀπὸ τὸ μόνο παράθυρο:

«Ὅστις ζητεῖ ἐμοῦ μαθεῖν τὴν κλῆσιν ἐνθα ἱστόρηται
τῆς Παρθένου τὸν οἶκον, Πᾶνος λίαν ὑπάρχω τὴν κλῆσιν,
υἱὸς ὑπάρχω Δημητρίου ἱερέως ἐκ πόλης τῶν μεγαλαύχων
Ἰωαννίνων.

Ἔτη ἐκ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας χίλιοι ἑπτακόσιοι τριά-
κοντα, 7 Ἀπριλίου».

Καὶ σὲ παλιοῦ εὐχολόγιου τὸ περιθώριο διάβασα:

«1830 Ἰουλ. 27 ἐχάλασεν τὸν Ἀσλάν-μπεγη Μοχορταρό-
πλα καὶ Βελῆ Κογιάτσου καὶ ἄλλους πολλοὺς Ἀρβανίτες ὁ
Βεζύρ Μεχμέτ πασιᾶς Σεντίρ Ἀζέμης καὶ τοὺς ἔκαμεν με-
γάλον γαζέπι¹ εἰς τὰ Μπιτόλια καὶ τόσον ὅπου ἀνατρόμαξαν
ὅλη ἡ Ἀρβανιτιὰ καὶ ἔπαυσαν ἀπὸ τὰ ζορμπαλίκια² ὅτι εἶχαν
ἀφανίσει ὅλα τὰ βιλαέτια καὶ ὅλον τὸν κόσμον τὸν ἐχάλα-
σαν. Καὶ εἶχαν ἀνατρομάξει ὅλος ὁ κόσμος ἀπὸ τοὺς ζορ-
μπάδες».

Καὶ τοῦτο:

«Κάνω θύμησιν τὸν καιρὸν ὅπου ἦλθα ἐγὼ ὁ Παπατσά-
κος ἀπὸ τὸ χωριὸν Παλαιοχώρι 1836».

Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Δ Ε Ν Η Γ Α Ν

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

μῶνει τὸ ἡλιοβασίλεμα, καὶ ὅλα σὰ ν' ἀρχίζουν νὰ
χαλαρώνουνε: ἡ θερμότη ἡ ἀνοιξιάτικη, τὸ φῶς,
τ' ἀχολόγημα. Οἱ σκιές, σὰ νὰ ξέραν ποὺ τελειωτικὰ
θὰ νικήσουνε ἀπλώνονται θαρρετές, γιγαντωμένες,
πάνω στὰ λιβάδια, ποὺ λαγγεύουνε λουλουδιασμένα
καὶ χρυσοπράσινα, παραδομένα στὸ χάϊδεμα τοῦ κοκ-
κινωποῦ, ἀλαμπου, σὰν ἀποκαμωμένου, ἡλίου.

Τὰ δέντρα, μὲ συλλογή, ἀντικρίζουνε τὸ δειλινό, ποὺ
μ' ἓνα πλάνο χαμόγελο, πετάει τὸ μαβὶ μαγνάδι του στὸ
πέλαγο, γνεύοντας φιλικὰ στὴ φεγγερή, ἀκόμη, φύση, καὶ
τραβώντας πίσουλα πίσω του τὴ σκοτεινιά.

Τ' ἀγέρι, τώρα πιὸ λεύτερο, σὰ νὰ εὐωδιάζει ἀπὸ τ' ἀχνι-
σμένα τριαντάφυλλα καὶ τοὺς μενεξέδες, τοὺς σκορπισμένους
πέρα ἀπ' τὸ πέλαγο, καὶ ὡς μέσα στὰ γνέφια. Τὰ καλυβάκια,
στοὺς κάμπους, σὰν νάχαν ντυθῆ γιορτινά, οἱ πέτρες σὰν
νάχανε γίνει φλουριά, καὶ τὰ σωριασμένα λιθάρια τῆς ράχης
σὰν νάχανε θερμανθεῖ ἀπὸ τ' ἀπαλὰ χρωματίσματα.

Μπροστὰ σ' ἓνα ἀπ' αὐτὰ τὰ λιθάρια, στὸ γύρισμα τοῦ
ἀνηφορικοῦ δρόμου, εἶχε σταματήσει, καὶ κοίταζε, χωρὶς νὰ
καθίσει, ὁ διαβάτης, ποὺ ἀργά, σκυφτά, στηριγμένος σ' ἓνα
ραβδί, μ' ἓνα μουντὸ δισάκι στὸν ὤμο, ἀνέβαινε πρὸς τὸ
μικρὸ χωριό.

— Ἐδῶ — μουρμούρισε, — ἐδῶ εἰδωθήκαμε γιὰ ὑστερη
φορὰ...

Ἐδῶ εἶχε σταθῆ ὁ Δημήτρης ὁ Ρούβελας, σὰν ἔφευγε
ἀπ' τὸ χωριὸ στρατιώτης, καὶ στρέφονταν πίσω, νὰ ἰδεῖ

¹ χαλασμό. ² αὐθαιρεσίες.

τούς δικούς του, πού τὸν εἶχανε συντροφέψει ὡς ἐκεῖ. Τῇ μάννα, πούχε καθίσει σ' αὐτὸ τὸ λιθάρι, καὶ σκούπιζε τὰ μάτια της, βιαστικά, γιὰ νὰ μὴ θαμπώνουν τὰ δάκρυα της τ' ἀντίκρισμα, ἀκόμη μιὰ φορά, τοῦ παιδιοῦ της τὴν ἀδερφή του τὴν Πελαγία, πώκλαιγε μ' ἀναφυλλητό, καὶ τῇ Μάρθα, τὴν ὁμορφη γειτονοπούλα, πού τῆς εἶχε τάξει νὰ τὴν πάρει γυναῖκα του, στὸ γυρισμό του...

Ξακλούθησε τ' ἀνηφόρισμα. "Ὅλα ἐδῶ τοῦ γινόντανε γνώριμα, τοῦ γενύανε φιλικά. Σὰ νὰ τὸν εἶχε ξάφνου παρατήσει ἡ ξενητεία, ἡ ἔχτρα γύρω του, οἱ ἀδιήγητες πίκριες. Σὰ νὰ φεύγανε μακριά, τὰ περασμένα: Ὁ πόλεμος, οἱ τόποι οἱ ἀπόμακροι μὲ τὰ παράξενα ὀνόματα, οἱ σκοτωμοί, ἡ ντροπὴ καὶ τὰ βάσινα τῆς σκλαβιάς. Τὸν εἶχανε κρατήσει οἱ τοῦρκοι ὀχτὼ χρόνια, καὶ μόνο τώρα εἶχε καταφέρει νὰ λευτερωθεῖ.

Πόσον καιρὸ χρειάστηκε γιὰ τὸ ταξίδι; Εἴκοσι μέρες, μῆνα; Τόσο γρήγορα ἀλλάζει μιὰ ζωὴ, πού βιάσταξε χρόνια; "Ἔτσι πετάει κανεὶς ἀπ' τὴ σκυλίσια ζωὴ τῆς σκλαβιάς στὰ λημέρια του, βλέπει ζωντανὸ τ' ὄνειρο, πού θαρροῦσε τόσα χρόνια χαμένο; "Ἦτανε ὁ δρόμος του, τὸ χωριό του. Τ' ἀγνάντευε τώρα ξάστερα, λίγο πιὸ κάτω ἀπ' τὴν κορφή τῆς ράχης, πού ὅσο πήαινε ξεθώριαζε, καὶ πού τὴν παράστεκε ἓνα χρυσὸ στεφάνωμα ἀπὸ ἀνθισμένα σπάρτα. Στὴν κορφή ἐπάνω, ὅπου στὸ βάθος ὁ ἥλιος εἶχε ἀφίσει τὸ κόνινο χνάρι του, οἱ χωριανοὶ μοιάζανε μὲ ὄρθές, μαῦρες, κινούμενες, σκιές. "Ἐβιασε τὸ πάτημα, γιὰ ν' ἀντικρούσει πλείους τοὺς ἀνθρώπους.

Μὰ ὅσο σίμωνε, μαζί μὲ τὴν κούραση, πέρσευε ἡ ἔγνοια του. Πῶς θὰ τοὺς βρεῖ; Τί θὰ ποῦνε, σὰν τὸν ἰδοῦν ἔτσι, οἱ δικοὶ του; Ἡ μάννα του εἶναι γυναῖκα θαρρετή, μὰ ἡ Πελαγία, ἡ ψηλόλιγνη, ἡ χαϊδεμένη, ἀδερφοῦλα; Καὶ ἡ Μάρθα; Ἡ δύστυχη, ἀν τύχει καὶ τὸν προσμένει, σὰ χήρα θὰ κλάψει, μαζί μὲ τὴ μάννα του.

Νά, τὰ κυπαρίσσια, κεῖ πέρα, στὸ κοιμητήρι. Ἐκεῖ εἶναι θαμμένος ὁ συχωρεμένος ὁ πατέρας του. Ἡ μάννα, δουλεύτρα καὶ καρδερή, δὲν ἀφίσε τὰ παιδιά της νὰ καταλάβουνε

τὴν ὄρφάνια, καὶ ὅταν μεγάλωσε καὶ αὐτὸς καὶ δούλεψε ἀπόχτησε περισσότερο χτήμα.

Τώρα συναντᾷ σὲ κάθε πάτημά του τοὺς χωριανούς, πού τὸν κοιτάζουν περίεργα. Μ' αὐτὸς δὲ θὰ φανερωθεῖ πρὶν φιάσει στὸ σπίτι του.

Κι' ἄξαφνα βιάσταξε τὴν καρδιά του μὲ τὸ χέρι του τὸ κοκκαλιάρικο. Πέρα, τριγυρισμένο ἀπὸ δέντρα, πού γέρονανε πάνω ἀπ' τὴ στέγη του, φάνηκε ἓνα σπιτάκι. Τ' ἀγέρι, πού τὸν δρόσιζε, σὰ νάρχονταν μέσα ἀπὸ κεῖ, καὶ μὲ τὴν ξαλάφρωση, νὰ τούδιωχνε κάθε πίκρα. Σὰν νὰ τὸν παραλαβαῖναν ἐδῶ ἡ νιότη του καὶ ἡ χαρὰ του. Μιὰ γλύκα ἀδοκίμαστη τοῦ κέντησε τὴν καρδιά.

Σίμωνε μᾶ, πῶς πύκνωσε ἡ κληματαριά, πῶς ψήλωσαν οἱ μυγδαλιές, καὶ οἱ ροδακινιές, γύρου! Πῶς ἀπλώσανε, ὡς κάτω, ὡς τὸ φράχτη τοῦ γειτονικοῦ κήπου, οἱ κρίνοι τους, πού τώρα ἀνθισμένοι, διάφανοι, λευκαίνουν στὸ μισοσκόταδο καὶ ἀναδεύονται, σὰν ἀφρός, στ' ἀγέρι.

Νά καὶ ἡ κλούβα, μὲ τὰ κοτόπουλα, πού ἔχουν κουρνιασει. Νά καὶ τὰ ξύλινα καθίσματα, πού τ'ἀφτειαξε μόνος. "Ὁχι, εἶναι καινούρια, ὅλα εἶναι διορθωμένα, ὡς καὶ τὸ σπίτι, τώρα ὕστερα, σοβαντίστηκε. Νά καὶ ἡ σκύλα, ἡ κίτρινη, μὲ τ' ἄσπρα σημάδια, πού ὀρμάει καταπάνω του, γαυγίζοντας. Δὲν εἶναι ἡ Κανέλλω' ὅμως τῆς μοιάζει. Θάναι τὸ παιδί της. Δὲ φαίνεται ἡ μάννα. Κι' οὔτε ἡ Πελαγία... Κεῖνη ἡ γυναῖκα, ἡ παχιά, μὲ τὸ μωρὸ κρεμασμένο μπρὸς στ' ἀνοιχτὸ στήθος της, πού τὴν ἀκλουθᾶνε ἄλλα δυὸ παιδιά, καὶ πού προχωράει καὶ κοιτάζει... "Ἔτσι νὰ γίνηκε; ν' ἄλλαξε τόσο ἡ ἀδερφή;

Ναί, ἡ μαύρη ματιά της, καρφωμένη κατὰ πάνω του, ἡ καμαρωτὴ περβατησιά της... τὴ γνώρισε! Προχωράει κατὰ πάνω της:

Καλῶς σὲ βρῆκα, ἀδερφή...

— Τί θέλεις; — τότε ρωτᾷ αὐτὴ, πισοχωρώντας, ἀγέλαστη.

Χαμογέλασε αὐτὸς, σὰ ντροπιασμένος, σὰ νὰ δίσταζε νὰ ξηγηθεῖ. Ρωτᾷ καὶ αὐτὸς:

— Ἄμὲ ἡ Μάννα;

— Ἡ Μάννα; — λέει αὐτὴ — ρωτᾷς γιὰ τὴ μάννα μου; Πέντε χρόνια εἶναι τώρα πεθαμένη.

Δέχτηκε, σὰ χτύπημα, τὰ λόγια της. Ἡ εἰκόνα τοῦ πολέμου παρουσιάστηκε ξανά νικητέρα. Πάει ἡ χαρὰ τοῦ γυρισμοῦ!

— Ποιὸς εἶσαι; — ρώτησε πάλι ἡ γυναῖκα.

Τὰ δύο μεγαλύτερα παιδιά εἶχαν στρουμωχεῖ, ἓνα ἀπὸ φρουστάνι της, τὸ μωρὸ ἔγερνε τώρα, τὸ κεφαλάκι του, κάθε μέρος, στὸ παραιτώντας τὸ βυζὶ τῆς μάννας.

— Δὲν εἶμαι ὁ ἀδερφός σου; Πάει ἡ μάννα μου;

Κεῖνη, σὰ νὰ μὴν τὸν πίστευε. Ναί, ὄχι τὰ χρόνια πρωτήτερα, εἶχε μισέψει ὁ ἀδερφός της γιὰ τὸν πόλεμο. Τῆς ἔγραφε, ὡς πὺ τῆς εἶπαν πὺ χάθηκε. Γιὰ κεῖνον πέθανε μὲ φαρμακωμένη τὴν καρδιά της ἡ Μάννα.

Καὶ τώρα, τὴν ἀναστάτωνα μὲ τὰ λόγια του ὁ σκυμμένος, ὁ μισερὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ὁ κοκκαλιάρης, μὲ τὸ κορμί τὸ κατάμαυρο, μὲ τὴ σβυσμένη, βραχνὴ φωνή, μὲ τὰ λιγδερὰ, φαρδυὰ ροῦχα, πὺ στέκονταν τρεμουλιαστός, ντροπαλός, στὸν τόπο πὺ ἄλλη φορὰ, ὅλος λεβεντιὰ καὶ χαρὰ, τριγυροῦσε ὁ ἀδερφός της. Αὐτός; ...

— Δὲν εἶσαι ὁ ἀδερφός μου, — τοῦπε σοβαρὰ — τὸ ξέρω πὺ ὁ Δημήτρης πέθανε.

— Ὅχι — ἔλεγε τώρα αὐτός — ἀδερφή μου, δὲν πέθανα. Μονάχα γνώρισα τὴν κόλαση ζωντανός. Γι' αὐτὸ κατάντησα ἔτσι. Ὅμως, ἀκόμη δὲ φιληθήκαμε.

Προχώρησε κατὰ πάνω της, μὰ ἡ Πελαγία τραβήχτηκε φοβισμένη. Μὴν ἦταν κανένας πὺ ἤθελε νὰ τῆς προσβάλλει τὴν τιμὴ; Πῆγε πρὸς τὴν ἄκρη τοῦ κήπου καὶ φώναξε:

— Σταμάτη!

— Τί τρέχει; — ἀκούστηκε μιὰ τέλεια ξένη, γιὰ τὸ Δημήτρι, φωνή.

— Σταμάτη, τὸ αἷμα μου κόπηκε. Τί νὰ πῶ; Ἐνας ἄνθρωπος ἦρθε, καὶ λέει πὺ εἶναι ὁ ἀδερφός μου.

Ἐνας ἄντρας παρουσιάστηκε γοργὰ καὶ κοίταξε ἀνήσυχος τὸ Δημήτρι. Ἦτανε ψηλός, σφιχτοδεμένος, μὲ μεγάλα κανο-

νικὰ πιθέματα, μὲ μάτια ζωερά, καὶ μ' ἓνα εὔκολο χαμόγελο. Φοροῦσε ἓνα χοντρὸ πανταλόνι τῆς δουλειᾶς κ' ἓνα σκοῦρο πουκάμισο, ἀνοιχτὸ ἴσιαμε τὸ στήθος. Κρατοῦσε στὸ χέρι ἓνα ἐργαλεῖο κηπουρικό.

Φαινότουν στὸ σπίτι του.

Ἐτάσε τὸν ξένο μὲ αὐστηρὴ ματιά, καὶ ρώτησε καὶ αὐτός:

— Τί θέλεις;

— Εἶμαι ὁ Δημήτρης ὁ Ρούβελας, ὁ ἀδερφός τῆς Πελαγίας.

Πέταξε κεῖνος κατὰ γῆς τὸ σκαλιστήρι του, καὶ ἡ ματιά του γύρισε ψυχρὴ καὶ σκληρὴ.

Σιωπηλὸς κούνησε τὸ κεφάλι.

Ἀπέναντι ἡ Πελαγία τὸν κοίταζε ἀναστατωμένη. Στὴ λαχταριστὴ ματιά της φανερόνονταν ὅλη ἡ μπιστοσύνη πρὸς τὸν ἄντρα της.

Μὲ κομμένη πνοή, τὸν ρωτοῦσε:

— Μπορεῖ νᾶναι αὐτός; ὁ Δημήτρης αὐτός; ...

Γύρισε κατὰ κεῖνη καὶ τῆς ἀπάντησε:

— Δὲν εἶναι ὁ ἀδερφός σου!

Ἡ κιτρινόμαυρη, σκελετωμένη, ὄψη τοῦ νέου, σκοτείνιασε, πὺ πολὺ. Ὁρῶσε, ὅσο μποροῦσε, τὸ κορμί του, καὶ εἶπε, θωρῶντας τους κατάματα:

— Σᾶς φαίνεται πὺ θέλω νὰ σᾶς γελάσω; Ἐγὼ εἶμαι!

Ἔτσι κατάντησα ἀπὸ τὴν κακοπέραση!

Ὡς καὶ ἡ ὄψη τοῦ Σταμάτη σκοτείνιασε. Αὐτὸς λίγο εἶχε γνωρίσει τὸ Δημήτρι. Ὅμως δὲν τοῦ φαινότουν παράξενο πὺ τώρα γύριζε ἀγνώριστος. Ἦξερε αὐτὸς πὺ γυρίζουνε ἀπὸ τὴ σκλαβιά οἱ στρατιῶτες! Καὶ ὁ Δημήτρης, σὰ δὲν εἶχε πεθάνει, ἔτσι κατάντησε, καὶ τώρα ἐρχότουν ἐξουσιαστὴς στὸ πρᾶμα του. Τὸ σπίτι, πὺ κεῖνος διόρθωσε, τὰ χωράφια πὺ δούλεψε, τὸ ἔχει του, θὰ τοῦ τάπαιρνε αὐτός!

Γοργὰ, στοχάστηκε αὐτὰ ἐνῶ ἔβλεπε τὴ γυναῖκα του, ὅλο πὺ ταραγμένη, νὰ ξετάζει τὸν ξένο, καὶ νὰ συγκινιέται ὅλο πὺ πολὺ ...

Ὁ Σταμάτης πῆρε τὴν ἀπόφαση.

Σίμωσε τὸ νέο καὶ τοῦ φώναξε:

— Έλα, δρόμο!

Ἡ Πελαγία ἀναταράχτηκε.

Ὁ Δημήτρης, σκοτισμένος, κοίταξε τὸν καινούριο νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ του, κ' ἔπειτα τὴν ἀδερφή.

Χαμογέλασε μὲ πίκρα, καὶ εἶπε:

— Καὶ σκύλος νάμουνα, δὲ θὰ μὲ διώχνετε ἔτσι... Μὰ πῶς θὰ μὲ διώξετε; Ἔχω τὰ δικαιώματά μου.

Ὁ Σταμάτης ρώτησε, μὲ συγκρατημένο θυμό:

— Τί ἔχεις ν' ἀποδείξεις; Ἔχεις χαρτιά;

Γέλασε μὲ τὸ πικρὸ τοῦ χαμόγελο!

— Δὲν ἔχω τίποτα.

— Τότες, σὰ δὲ σὲ γνωρίζει ἡ Πελαγία, γιὰ τὸ καλὸ ποῦ σοῦ θέλω, φεῦγα ἀπὸ δῶ.

— Ἡ Πελαγία δὲ μὲ γνωρίζει, ἔτσι ποῦ κατάντησα. Ἀγάλι, γάλι, θὰ μὲ γνωρίσει. Δύο ἀδέρφια ἡμιάστανε, κακὸ δὲν τῆς ἔκαμα.

Κεῖνη ἔτρεμε: στὰ στρογγυλὰ μάγουλά της εἶχε χαθεῖ ἡ κοκκινάδα. Τὸ μωρὸ στρηφογύριζε στὴν ἀγκαλιά της ξεφρονίζοντας. Τὰ δύο ἄλλα παιδιὰ κοιτάζανε τὴ μάνα τους φοβισμένα.

Αὐστηρὰ τὴ διάταξε ὁ ἀντρας της:

— Ἐμπα, Πελαγία, μέσα.

Κεῖνη δὲ σάλεψε.

— Ἄν ἦταν — μουρμούρισε, — ἂν ἦταν αὐτός; Ἔτσι θὰ τὸν ἄφινε νὰ γίνει ὁ Θεός; Κάλλιο νάχε πεθάνει!

Ὁ ἀδερφὸς ἀναστέναξε, καὶ τῆς ἔγνεψε μὲ τὸ κεφάλι, ναι, σὰ νὰ τῆς ἔλεγε:

— Κάλλιο νάχα πεθάνει!

Τώρα τὴ σίμωσε ὁ ἀντρας της.

— Εἶναι κάποιος πονηρὸς — τῆς εἶπε σιγά, — καὶ λέει αὐτὰ γιὰ νὰ τὸν κυβερνήσουμε. Φέρτου ψωμί νὰ γευτεῖ, καὶ νὰ φύγει.

Ἡ Πελαγία ἔτρεξε μέσα στὸ σπίτι.

Ὁ Σταμάτης σίμωσε τὸ συγγενὴ του.

— Ἄκουσε, — τοῦλε, — τώρα θὰ γευτεῖς, καὶ θὰ φύγεις.

Εἶδεμή, θὰ σὲ βάλω φυλακὴ. Ξέρεις; Ὁ ἀστυνόμος τοῦ χωριοῦ εἶναι φίλος μου.

— Καὶ γιατί θὰ μὲ βάλεις φυλακὴ; Κ' ἔπειτα τί μοῦ τὸ λὲς γιὰ φοβέρα; Ἄν ἴσως καὶ δὲ θελήσει νὰ μὲ γνωρίσει ἡ ἀδερφή, καὶ δὲν ἔχω κανένα στὸν κόσμον, τότες, ἄς μὲ σκοτώσουνε!

Ἡ Πελαγία γύρισε χωρὶς τὰ παιδιά, κρατώντας ἓνα πιάτο μ' ἐλιές καὶ τυρί, κ' ἓνα μεγάλο κομμάτι ψωμί.

Τ' ἀπὶθωσε στὸ σκαμνί, κάτω ἀπὸ τὴν κληματαριά, καὶ εἶπε στὸν ἀδερφό:

— Κόπιασε.

— Πεινάω — εἶπε αὐτὸς — καὶ δέχομαι τὸ φίλεμά σου. Ὅμως, ἐγὼ πρόσμενα νὰ γευτοῦμε μαζί, στὴν καιζίνα.

Ἡ Πελαγία, ταραγμένη, τὸν ἔβλεπε νὰ τρώει λαίμαργα, χώνοντας στὸ στόμα του μεγάλες μπουκιές, καὶ δὲ θυμώνταν νάτρωγε ἔτσι, ὁ ἀδερφὸς της. Κοίταζε τὰ μάτια του, τὰ βαθυὰ καστανά, καὶ στ' ἀνήσυχον καὶ ταραγμένο τους ἀνάβλεμμα δὲ γνώριζε τὴ ξένοιαστη ματιὰ τοῦ ἀδερφοῦ της. Κεῖνα τὰ κουνήματα, κεῖνο τὸ σκύψιμο τοῦ κεφαλιοῦ στὸ φαγὶ ἔπάνω, κεῖνο τὸ κοπιαστικὸ τὸ μάσημα, στὸ ξεδοντιασμένο τὸ στόμα, κεῖνο τὸ βιαστικὸ τὸ κατάπιωμα. Αὐτός, ὁ ἀδερφὸς πώτρωγε σὰ λιμασμένο ὄρνιθον;

Ὅμως, κάθε λίγο, τῆς ἔρριχνε κάποια ματιὰ, ποῦ τὴν ἀνατρίχιαζε.

Σὰν ἀπόφαγε ἐκεῖνος, ἔτρεξε καὶ τοῦφερε μιὰ κοῦπα κρασί, καὶ αὐτὸς ἤπιε — χωρὶς νὰ εὐκηθεῖ — καὶ ὅπως τοῦπαιρνε ξανά τὸ ποτήρι... τὰ δάχτυλά τους ἀγγίξανε, καὶ οἱ ματιές τους, ἔτσι, ὅπως ἦταν σιμά, ἀνταμωθήκανε. Τὰ χέρια τους σμίξανε, καὶ ἡ Πελαγία σὰ νάνοιωσε ποῦ χανότανε. Τὰ ἥπατά της κοβόντανε. Τὰ μάτια δακρῦσανε. Ἡ γλῶσσα της εἶχε μπερδευτεῖ. Τὸ πίστευε...

Ἔσκυψε, σὰ νάχε πέσει κατὰ πάνω του.

Ὁ Σταμάτης βρέθηκε ξαφνικὰ ἀνάμεσόν τους. Τὴν ἄρπαξε, καὶ τὴν ἔσπρωξε πρὸς τὰ πίσω, ὡς τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ. Τῆς εἶπε σιγά:

— Μουρλή!

Μπήκε μαζί της, ἀγριεμένος, στὸ σπίτι.

— Αὐτὸς εἶναι, αὐτός! — φώναξε κλαίοντας ἡ Πελαγία. Τῆς ἔπιασε τὰ δύο χέρια της.

— Ὅχι δὲν εἶναι αὐτός!... Καὶ ἂν ἦταν, θὰ σ' ἀφίσω νὰ τὸν παραδεχτεῖς; Νὰ μὲ γελάσεις, ὕστερα ποὺ μ' ἔφερες ἐδῶ, μοναχό, νοικοκύρη;

— Δὲν ἤξερα ποὺ ἦταν στὴ ζωὴ... μὰ σὰν ἦρθε, πῶς δὲ θὰ παραδεχτῶ τὸν ἀδερφό μου;

— Πελαγία, ἂν μπεῖ μέσα δῶ, αὐριο παντρεύεται, κι' ἄς εἶναι σακάτης. Κάποια θὰ τὸν πάρει γιὰ τὸ χτήμα του. Τὸ χτήμα ποῦ δούλεψα γιὰ τὰ παιδιά μας. Μὰ ἂν μπεῖ, ἔχω καρδιὰ νὰ τόνε χτυπήσω! Μπορεῖ νὰ πάω φυλακὴ, καὶ θάχεις ἐσὺ τὸ κρῖμα!

— Ἄν δὲν συμφωνήσετε, γιὰ τὰ χτήματα οἱ ἄντρες, εἶναι ἄλλη δουλειά. Μὰ ἐγὼ δὲ μπορῶ νὰ μὴ δεχτῶ τὸν ἀδερφό μου!... Καὶ ὁ δύστηνος, ὅπως κατάντησε, γιὰ παντρεῖν εἶναι;

— Λησιμονᾶς τὴ Μάρθα; Γιὰ νὰ μᾶς κάμει κακό, αὐτὴ ἡ γυναῖκα, ποὺ παράτησα... γιὰ τὴν ἀγάπη σου, δὲ θὰ παρουσιαστῆ μπροστά του;

Ἡ Πελαγία σὰ ν' ἀγρίεψε:

— Ἐκεῖνη, ἐδῶ; — εἶπε ἀνήσυχη.

— Ναί, θαρθεῖ νοικοκυρά, σὰν εἶσαι ἔτοιμη ἐσὺ νὰ μᾶς πουλήσεις. Ἐμένα, τὰ παιδιά, γιὰ κείνους!

— Ἐγὼ; — Ἐσύ, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβεις. Μὰ ἄκουσε. Θὰ τοῦ δώσω λεφτά, ὅμως μὴν κάμεις ποὺ τὸν γνωρίζεις. Δεῖξε δύναμη!

— Δύναμη; Ἐρχεται σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, γυρεύει τὴ Μάννα, καὶ θὰ τοῦ πῶ φεῦγα; Σκότωσέ με, καλύτερα!

Ἡ ὄψη τοῦ Σταμάτη ἄναψε. Τὸ αἷμα τοῦχε ἀνεβεῖ στὸ κεφάλι. Ὅμως γρήγορα ἠσύχασε.

— Δὲ σὲ σκοτώνω, τὸ ξέρεις καλά. Μονάχα σοῦ λέω: Διάλεξε ἢ ἐμένα ἢ ἐκεῖνον. Γιὰ νὰ μὴ σᾶς βλάψω, θὰ φύγω ἐγὼ.

— Σταμάτη, ἂν σὲ χάσω, τί τὴ θέλω τὴ ζωὴ;

— Θάχεις τὸν ἀδερφό σου, καί... κάποια θὰ μὲ παρηγορήσει κ' ἐμένα....

Τὰ μάτια τῆς Πελαγίας ἀστράψανε.

— Καὶ θαρρεῖς, δὲ θὰ τὴ σκοτώσω;

— Καὶ τὰ παιδιά σου; Ἐτσι τὰ παρατᾶς;

Σὰ νὰ βρέθηκε μπροστὰ σὲ μιὰν ἄβυσσο, πεισοδρομησέ, ξαφνιασμένη, ἡ Πελαγία. Ἐπιασε τὸ κεφάλι της.

— Τρολλάθηκα — φώναξε, — ἢ βλέπω κανένα ὄνειρο;

Τί εἶναι αὐτὰ ποὺ ἀκούω;

Ὁ Σταμάτης χαμογέλασε.

— Ἀγαπᾶς τὴ φαιμελιά σου, καημένη γυναῖκα, γι' αὐτό. Καὶ τώρα, τοῦτος ποὺ ἦρθε, γυρεύει νὰ χαλάσει τὴν ἡσυχία μας. Ἄκουσε: ἂν μείνει ἐδῶ, δὲ θὰ μποροῦμε νὰ ἐμποδίσουμε τὴ Μάρθα νὰ ἔρχεται νὰ τόνε βλέπει... Εἶναι λεύτερη, τώρα ποὺ χώρισε. Ἐγὼ, ξέρεις, δὲν τὴ χωνεύω. Ὅμως, μὴ βάνεις τὴ φωτιά στὸ σπίτι σου!

Ἡ Πελαγία εἶχε ἀποκάμει.

— Δὲ μπορῶ... — Εἶπε μὲ σβυσμένη φωνή.

Τῆς ἔπιασε τὰ παγωμένα χέρια της.

— Ἐγὼ θὰ σοῦ δώσω δύναμη! Ἄς μείνει γι' ἀπόψε, ὅμως μὴν κάμεις ποὺ τὸν γνωρίζεις. Σ' ὅτι σοῦ λέει γιὰ τὰ περασμένα μὴν ἀπαντᾶς.

Κεῖνη ἔσκυψε τὸ κεφάλι της.

Τὴν τράβηξε ὄξω.

Τὸν βρήκανε καθισμένο στὸ πέτρινο σκαλοπάτι τῆς κουζίνας.

— Ξένε, — τοῦπε ὁ Σταμάτης, — ὅποιος κι' ἂν εἶσαι καλῶς ἐκόπιασες. Πέρασε τὴ νύχτα ἐδῶ, ἐμεῖς θὰ σὲ κυβερνήσουμε. Ὅμως, αὐριο τὰ χαράματα, θὰ πάρεις δρόμο.

Κεῖνος σηκώθηκε, πῆγε ἴσιαμε τὸν τοῖχο, καὶ στηρίχτηκε ἀπέναντι ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα τῆς κουζίνας. Τὸ χλωμὸ φέγγος, ποὺ ἔδινε κεῖ μέσα τὸ ἀναμμένο λυχνάρι, χύνονταν ὡς ἔξω, καὶ ὡς πάνω του, τόσο θαμπά, ποὺ σὰ νὰ παρασταίνονταν στὸν τοῖχο ἓνα κακότεχνο σκιαγράφημα, μὲ μαῦρες κοντυλιές. Κοίταζε αὐτὸς μέσα κεῖνο τὸ ἄπλο νοικοκυριό, ποὺ τοῦ φαινόταν βασιλεῖο, ἀνασαίνοντας, μὲ τὴν ἴδιαν ἀχορταγιά, τὴ γνώριμην εὐωδιά τῶν κρίνων, ποὺ

μ' ἓνα φέγγος δικό τους ντυμένα, στέκονταν ὄρθια ἢ γέροναν, σὰν μισόσβυστες λαμπάδες.

— Δὲ μὲ θέλετε — εἶπε μὲ τὴ βραχνή του φωνή, — μὲ γνωρίσατε καὶ μὲ διώχνετε. Ὅμως, νὰ ἰδοῦμε τί λέω κ' ἐγώ.

Ἡ Πελαγία τρομαγμένη, κοίταξε τὸν ἄντρα της. Κεῖνος σιάθηκε ἀντίκρου στὸ Δημήτρη.

— Τί λές;

— Λέω, ποὺ κάποιος θὰ βρεθεῖ νὰ μὲ γνωρίσει. Αἰῶνας δὲν πέρασε. Ἐχομε δικούς, ἔχομε γειτόνους... Ἡ γειτόνισσά μας, ἡ Μάρθα, δὲν εἶναι σπίτι της; Παντρεύτηκε;

Ἡ καρδιὰ τῆς Πελαγίας σφίχτηκε πονερά. Ὁ ἄντρας της γέλασε.

— Κάποιος σὲ πληροφόρησε γιὰ τὴ Μάρθα. Ἄς πεῖ γιὰ κείνη ἢ Πελαγία τὴν ἀλήθεια.

— Ἐκείνη; — εἶπε ἡ Πελαγία, καὶ ἡ ἔχτρα της γι' αὐτὴ, τὴ γυναῖκα ξέβγαινε στὰ λόγια της. — Δύο χρόνια ὕστερα πώφυγε... ὁ ἀδερφός μου, σὰν πλάκωσε τῆς Μικρασίας ἢ καταστροφῆ, τοῦτος, — ὁ Σταμάτης ὁ Λαζαράς — γύρισε ἀπολυμένος ἀπὸ τοὺς πρώτους, καί... ἀγαπηθήκαμε. Καμμίαν εἶδηση δὲν εἶχαμε ἀπὸ κεῖνον. Ἡ Μάννα κ' ἐγὼ τὸν προσμέναμε, ὅμως ἡ Μάρθα ρίχτηκε σὲ τοῦτον ἐδῶ, τότε μάγεψε, καὶ τὸν κατάφερε νὰ τὴν ἀρραβωνιάσει. Μὰ σὰν ἤρθε τὸ κακὸ τὸ μήνυμα, καὶ σὰν ἔχασα καὶ τὴ μάννα, ὁ Σταμάτης μ' ἐπόνεσε, καὶ μὲ πῆρε. Κεῖνη, ἔπειτα, παντρεύτηκε, καὶ τώρα ζεῖ χωρισμένη ἀπ' τὸν ἄντρα της. Εἶναι ἄμυαλη.

Ἔτσι ὁ Δημήτρης ἔμαθε γιὰ τὴ Μάρθα, ποὺ τὴν πῆρε αὐτός, ὁ Λαζαράς, καὶ τὴν παράτησε, ἔπειτα, γιὰ τὴν ἀδερφή του. Ἡ Μάρθα ἦταν ἀπὸ τὴν Πελαγία τόσο πιὸ ὁμορφη! Ὅμως πολὺ πιὸ φτωχιά, σὰν ἔμεινε αὐτὴ κληρονόμα. Ὁ Λαζαράς τοῦ πῆρε τὴν ἀγάπη του, τὸ σπίτι του, τὴν ἀδερφή του, καὶ τώρα, δὲν τὴν ἄφινε αὐτὴν νὰ τὸν παραδεχτεῖ. Πόσο θ' ἀγαποῦσε αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο ἡ Πελαγία, γιὰ νὰ τὸν ὑπακούει ἴσιαμε κεῖ!

Ἐκείνη εἶχε μπεῖ στὸ σπίτι καὶ πλάγιαζε τὰ παιδιά. Στοχάζονταν τὸ μισεμό, τότες, τοῦ ἀδερφοῦ, τὴν ἔγνοια της

γιὰ κεῖνον, τὴ λύπη της, στὴν εἶδηση τοῦ χαμοῦ... τὴν παρηγοριά της, ἔπειτα, σιμὰ στὸ Σταμάτη.

Ποιὸς νὰ τῆς τὸλεγε, ποὺ αὐτός, ποὺ τὴν εἶχε κάμει νὰ πονέσει βαθειά, θάχε γίνει τόσο γλυκός, μ' ἐκεῖνα τὰ καυτερὰ χάρδια του; Τῆς εἶχε γιομίσει τὸ σπίτι. Ὅταν ἀργοῦσε τὸν πρόσμενε, λαχταρώντας ν' ἀκούσει τὸ πᾶτημά του, καὶ ἀνάσαινε λεύτερα, σὰν ἀντηχοῦσε αὐτὸ βιαστικό, καὶ σταματοῦσε στὴν πόρτα, κι' ἀκούονταν ἡ δυνατὴ, ἀντρίκια φωνή, ποὺ τῆς ἔδιωχνε κάθε λυπηρὴ θύμηση. Μὰ ἡ λύπη της ξύπνησε τώρα ξανά. Ὁ Δημήτρης δὲν εἶχε πεθάνει, μὰ παρουσιαζότου σὲ τέτοιο κατάντημα. Τὸν μαρτύρισαν στὴ σκλαβιά... καὶ ὁ Σταμάτης ἤθελε τέτοιο ἀδίκημα; Τῆς ἔρχόνταν σὰν τρέλλα.

Βγῆκε ὄξω. Ὁρθὸς μπρὸς στὴν πόρτα, στέκονταν ὁ ἄντρας της. Γερὸς, δυνατὸς καὶ ὁμορφος, τῆς ἔδειχνε τὴ δύναμη ὡς μέσα στὴν ψυχὴ της. Ἄν παραδεχότου τὸν ἀδερφό, καὶ ἂν χωριζότου, ἴσως τὸν ἄντρα; Τρομαγμένη σταυροκοπήθηκε. Πόσο θάθελε νὰ τοὺς ἡμέρωνε κείνους τοὺς δύο, ποὺ στέκονταν σὰν ἐχτροί, ὁ ἓνας ἀπέναντι ἀπὸ τὸν ἄλλο, ποὺ δὲν εἶχαν κανένα παρὰ αὐτὴν. Δὲν τοὺς ξεχώριζε, αὐτὴ τὴ στιγμή, τὸν ἄντρα καὶ τὸν ἀδερφό. Τοῦτος τὴν κοίταξε, σὰ νὰ τὴν καλοῦσε σιμὰ του, κι' ὁ ἄλλος σὰ νὰ τῆς ἔδειχνε τὴν εὐτυχία, ποὺ κινδύνευε νὰ χαθεῖ.

— Τοῦπα, τοῦ ξένου νὰ πλαγιάσει δῶ, στὴν ἀποθήκη. Αὔριο τὸ πουρνό, θὰ φύγει. Καλὴ νύχτα, — εἶπε ὁ Σταμάτης δυνατά, κι' ἔπιασε τὴ γυναῖκα του ἀπὸ τὸ μπράτσο, καὶ τὴν τράβηξε μέσα, γιὰτὶ εἶδε ποὺ αὐτὴ ἔκανε νὰ πάει κατὰ πάνω στὸ νέο, καὶ ποὺ ἡ ὄψη του, ἐκείνοῦ, φωτιζόντανε ἀπὸ μιὰ τρυφεράδα... Ἦ ἀδέρφια γυρεύανε νὰ φιληθοῦνε...

Σὰν ἔκλεισε ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ὁ Δημήτρης μπῆκε στὴν ἀποθήκη.

Ὅλη ἡ πίκρα κείνου τοῦ γυρισμοῦ, ἄλλαξε τώρα σὲ ἀγανάκτηση, σ' ἔχτρα, γιὰ κεῖνον τὸ Λαζαρά, ποὺ φέρονταν ἔτσι ἀσπλαγχνα μαζί του.

Ἄς ἦταν νάχε τὴν πρώτη του δύναμη, ἀκόμα καὶ γιὰ

λίγες στιγμές, νὰ ριχτεί καταπάνω του. "Ας είχε βρεθεί και ὁ Λαζαρός στη σκλαβιά, γιὰ νὰ καταλάβει τὸν πόνο.

Μὰ ἂν δὲν είχε τὴ δύναμη αὐτός, δὲ θὰ βρίσκονταν δικαιοσύνη; Δὲ θάκραζε μάρτυρες τοὺς συγγενεῖς τους, τοὺς γνώριμους; Δὲ θὰ τὸν υπερασπιζότουσαν αὐτοί; Χωρὶς νὰ τὸ θέλει, στοχάστη τὴ Μάρθα. Ἐκείνη δὲ θὰ τὸν γνώριζε; Ἐδιώξε αὐτὴ τὴν ἰδέα. Ἐκείνη; Μὰ τὸν είχε ξεχάσει σὰν τὸν ἤξερε γερό, κι' οὔτε ἤθελε, αὐτός, νὰ τὸν ἰδεῖ ἔτσι. Ἡ λύπη του γιὰ τὸ κατάντημά του τὸν βάραινε πρὸς πολὺ, τώρα, ποὺ δὲν είχε ἀπ' τοὺς δικούς καμμὴν εὐσπλαχνία. Σὰ νὰ παράλυσε κάθε ἀπόφαση μέσα του.

Νὰ παλαίσει; Μὰ ποὺ νὰ βρεῖ τὴν καρδιά; Ἄν δὲν είχε αὐτὸ τὸ γαμπρό, θάμενε κεῖ, γιὰ νὰ τοῦ δίνουσε, ὅσο ζοῦσε, ἓνα κομμάτι ψωμί.

Ὅρθος μπρὸς στὴν ἀνοιχτὴ τὴν πόρτα τῆς ἀποθήκης, κοίταξε τ' ὄμορφο χτῆμα του, δὲν τούδινε ἡ καρδιά νὰ ξεπλωθεῖ. Ὅλα εἶχανε παραδοθεῖ στὸ τελειωτικὸ σβύσιμο, σὰ νάχε πεθάνει κείνη τὴν ὥρα ὅλη ἡ φύση.

Μὰ πρὸς πέρα, σὲ κάποιο σπιτάκι, ἓνα φέγγος ἀδύνατο γλιστροῦσε, καὶ κάτω ἀπ' τὰ μαυριδερά δέντρα, ἓνα ζευγάρι πηγαινοέρχονταν. Ἡ γυναῖκα τριγυροῦσε βιασικὴ, ἔσμιγε καὶ ἀλάργευε, ἀπὸ τὸν ἄντρα. Τοῦτο τὸ ζευγάρι τὸ ἄγνωρο, σὰ νάδινε, τώρα, μέσα στὴ φύση, μονάχα κείνο, ζωὴ. Φαινόντανε νέοι. Αὐριο, στὸ ξύπνημά τους, ὅλα θὰ τοὺς χαμογελοῦσανε. Στοχάστηκε τὴ χαρὰ νὰ προβαίνει τὸ χάραμα, σὰν εἶσαι σπίτι σου καὶ ἀγαπημένος· τὴ χαρὰ νὰ προκόψει τὸ ἔργο σου, στὴν καλλιέργεια τῆς γῆς. Θυμήθη τὸν καιρὸν ὅπου αὐτὸς δούλευε μέσα κεῖ, σὰν ἔβλεπε ὅλα, ἓνα, ἓνα, νὰ καρποφοροῦνε. Θυμήθη κείνο τὸ ἀτέλειωτο παρακολούθημά του τῆς γῆς... Λὲς κ' ἔφτανε ὡς μέσα στὰ σπλάχνα της, καὶ παραμόνευε τὸ ἔργο της, σὰν ἔφτανε τὰ καινούργια λαμπερά φύλλα, σὰν ἔχυνε στὰ λουλουδά τὴν εὐωδιασμένη ψυχὴ τους, σὰν ἀγωνίζονταν νὰ βγάλει στὸ φῶς τοὺς καρπούς της... ὅλη τὴν κρυφὴ προετοιμασία της γιὰ τὴν πλούσια της προσφορά.

Τώρα ἡ γῆς, πάντα ὑποταγμένη, ἀπόδινε τὴν καρποφορὰ

της στὴ φαιμελιά ποὺ τὴ δούλευε, καὶ ποὺ ζοῦσε χαρούμενα ἐκεῖ. Ἄς ἦταν νὰ χαιρότουσαν μαζί καὶ αὐτός... Καὶ τὸν πόθο του ἀκλούθησε ἡ σκέψη ποὺ γι' αὐτὴ τὴ θλιβερὴ σακάτικη ζωὴ του, δὲν ἀξίζει ν' ἀναστατώσει τὴ φαιμελιά. Καὶ ποῖον θὰ πολεμοῦσε; Τὴν Πελαγία; Τὰ μικρὰ παιδιὰ της; Κ' ἔπειτα; Τί θάκανε κεῖ, μοναχός, συντρόμι τῆς σκλαβιάς, στὸ ἄδειο σπίτι; Νὰ ζοῦσε ἡ Μάννα θάταν ἀλλοιώτικα. Ἐκείνη θὰ τοὺς συμμαζῶνε γύρω της ὅλους. Μὰ τώρα, τὸν πρόσμενε κεῖ ποὺ πῆγε καὶ τοῦ παράγγελε νὰ μὴ ρίξει σὲ βάσανα τὴν ἀδερφή.

Τραβήχτηκε ὡς τὸ βάθος τῆς ἀποθήκης καὶ ξεπλώθηκε πάνω στ' ἄχυρα, κλειώνοντας, γιὰ νὰ τὸν πάρει ὁ ὕπνος, τὰ μάτια. Ἦθελε ν' ἀποκοιμηθεῖ μιὰν ὕστερη φορὰ στὸ σπίτι του.

Μὰ ὁ ὕπνος ἦρθε λιγοστός καὶ ταραγμένος. Τὸν τάραζε ἡ ἔγνοια ποὺ πρέπει νὰ φύγει. Σηκώθηκε. Γιατί νὰ μείνει περισσότερο; Γιὰ νὰ τὸν ἐξευτελίσει πρὸς πολὺ ὁ Λαζαρός, καὶ νὰ παιδεύει τὴν ἀδερφή του; Πῆρε τὴν ἀπόφαση. Τώρα ὅλοι κοιμοῦνται. Θὰ πάει νὰ φιλήσει τὸ χῶμα τῆς μάννας του κ' ἔπειτα... ὅπου τότε βγάλει ἡ ἄκρη... Ἄς ἔρχονταν, τοῦλάχιστο, γρήγορα ὁ λυτρωμὸς ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωὴ...

Ἡ Πελαγία δὲν είχε κλείσει μιὰ στιγμὴ τὸ μάτι. Εἶχε πλαγιάσει, μονάχα, στὸ μεγάλο κρεβάτι, γιὰ νὰ ξεγελάσει τὸν ἄντρα της, καὶ εἶχε σηκωθεί σὰν τὸν πῆρε κείνον ὁ ὕπνος. Δοκίμασε δύο, τρεῖς φορές, νὰ βγεῖ ὄξω, κι' ὅλο φοβόντανε μὴν ξυπνήσει ὁ Σταμάτης.

Σκυμμένη στ' ἀνοιχτὸ παραθύρι, μὲ μάτια ὀρθάνοιχτα, μὲ κομμένη πνοή, ξέταζε μὴν ἀντικρούσει στὸν κῆπο τὸν ἀδερφό, ἀγρυπνο κι' αὐτόν, νὰ τριγυρίζει, ἀκροαζόντανε μὴν ἀπηχήσει τὸ ἀβέβαιο, κουρασμένο βῆμα του. Συλλογιζόντανε ποὺ σὲ λίγο θὰ τὸν ἔβλεπε νὰ κατεβαίνει τὸ μονοπάτι ἀργά, νὰ σκοντάβει, ν' ἀλαργεύει, νὰ μοιάζει μ' ἓνα τιποτένιο σημάδι, νὰ χάνεται, γιὰ νὰ μὴ μείνει ξανά ἀπ' αὐτόν παρὰ ἡ θύμηση.

Τὴν κύριεψε ἀπελπισιά. Θάθελε νὰ τυραγήσει, αὐτὴ τὴ στιγμὴ, τὸ κορμί της. Φυσοῦσε, τὰ γνέφια ἀναταραζόντανε. Πρὸς ἀργὰ θὰ βρέξει. Ὁ δύστηνος στὸ δρόμο του θὰ βρα-

χει... Ἡ φωνή του, παραπονιάρικη, ἀντηχοῦσε μὲς στὴν καρδιά της. Ἀνήλεη, παρουσιαζότου μπροστά της ἢ χτεσινὴ σκηνὴ τοῦ γνωρισμοῦ, σὰν τὴν ἀποτράβηξε ὁ ἀντρας της. Τὰ λόγια αὐτουνοῦ, τὰ σκληρά, ἀχολογούσανε τυραννικὰ μέσα της...

Τὸ σκοτάδι λίγο ξεπύκνωνε, ὅμως τὸ νάρκωμα τῆς πλάσης ξακλουθοῦσε. Μονάχα στὸ γλαυκοσκόταδο, μαῦρες, σὰν πυκνὲς σκιές, πετούσανε οἱ νυχτερίδες, ἀθόρυβα, κυκλικά, σὰν ἐπίμονο ὄνειρο...

Ξάφνου ἄκουσε σιγανά, συρμένα, πατήματα, ποῦ ἀγάλι, γάλι, φτάσανε ὡς ὄξω ἀπὸ τὴν αὐλή. Ὁρμησε κείνη στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, τὴν ἀνοιξε, καὶ πετάχτηκε ὄξω.

— Δημήτρη!

Δυνατὴ ἢ φωνὴ της ἀντήχησε. Βρέθη σιμά του, καὶ τὸν τράβηξε πρὸς τὰ πίσω.

— Δημήτρη, μείνε στὸ σπίτι σου!

Ἐκεῖνος ἔτρεμε.

Ἐπιασε τὸ χέρι της καὶ τὸ φίλησε.

— Ὁχι—τῆς εἶπε, — ἀδερφή, θὰ φύγω, τὸ πῆρα ἀπόφαση.

Κείνη, δυνατώτερη, τὸν ἔφερε στὴν αὐλὴ μέσα. Μὰ ἡ φωνὴ της εἶχε ἀντηχήσει ὡς τὸ σπίτι.

Ὁ Σταμάτης βρέθηκε γοργὰ σιμά τους.

— Ἀπιστη γυναῖκα! — τῆς εἶπε.

Κείνη παράλυσε.

— Μὴ μοῦ βαστάξεις, βάρος, Σταμάτη.

— Νὰ φύγει! φώναξε αὐτός.

Καὶ τώρα, ἡ Πελαγία ἀβάσταχτα, ὀρμητικά, ἔκλαιε δυνατὰ μ' ἓνα ἀναφυλλητό, ποῦ τὴν ἀνατάραζε ὀλάκαιρη, καὶ ὁ Σταμάτης τάχασε, γιατί τὸ κλάψιμό της ξεσήκωσε τοὺς γειτόνους.

Δύο τρεῖς γυναῖκες εἶχαν μπεῖ στὴ αὐλή.

— Ἐχετε κανέναν ἄρρωστο; — ρωτήσανε.

Ὁ Σταμάτης συνῆρθε γρήγορα.

— Νά, ἓνας ἀγύρτης, — τοὺς φώναξε, — ἓνας ζητιάνος, ἦρθε δῶ, νὰ περάσει γιὰ ἀδερφὸς τῆς γυναῖκας μου. Καὶ κείνη, θυμήθηκε τὸν πόνο της, καὶ κλαίει.

— Εἶναι ὁ ἀδερφός μου! — εἶπε μέσα στὸ κλᾶμα της ἡ Πελαγία.

Οἱ γειτόνισσες ρίξανε τὴ ματιά τους στὸν ξένο, ἀχνό, στὴν ἀσπρουλιάρικη, τώρα, γλαυκότη, καὶ χαμογέλασαν.

— Μὰ αὐτὸς εἶναι γέρος! — εἶπε μιὰ ἀπ' αὐτές.

— Ἔτσι γίνηκε ἀπ' τὴν κακοπέραση τῆς σκλαβιάς! — ξανάπε ἡ ἀδερφή.

Ἡ γρηὰ γειτόνισσα, ἡ Βασίλω, ταράχτηκε. Ἐκείνη κρατοῦσε μικρὸ τὸ Δημήτρη στὴν ἀγκαλιά της. Ἦτανε φιλενάδα τῆς μάννας του.

Κοίταξε τὸ Λαζαρά μὲ ὑποψία, καὶ πῆγε, δακρυσμένη, σιμὰ στὸν ξένο καὶ τὸν ξείταξε. Τὰ λιγνά, γεροντικά χέρια της τρέμανε, ὅπως τᾶχε πλεγμένα, σὰ σὲ προσευκὴ.

— Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, παιδί μου, — τοῦπε — πές μου τὴν ἀλήθεια. Εἶσαι ὁ Δημήτρης;

Κεῖνος ἔκαμε ὄχι, μὲ τὸ κεφάλι του.

— Δὲν εἶσαι;..

— Δὲν εἶμαι...

Ἐκείνη τραβήχτηκε.

— Τί φωνάζετε; — εἶπε — ὁ ἴδιος μοῦ τὸ μολόησε ποῦ δὲν εἶναι! Δὲν εἶναι αὐτός, Πελαγία μου!

— Δημήτρη μου, ἴσια με ποῦ φτάνει ἡ καλωσύνη σου; — εἶπε, κλαίοντας πάντα, ἡ Πελαγία.

Κεῖνος, ἀμίλητος, τράβηξε κατὰ τὴν πόρτα. Τὴ χαιρέτησε, ἀπὸ κεῖ, μὲ τὸ χέρι, καὶ βγήκε. Ἐκαμε αὐτὴ νὰ τὸν ἀκλουθήσει, μὰ λιγοθύμησε.

Οἱ γειτόνισσες τρέξανε καταπάνω της.

Ὁ Σταμάτης ὁ Λαζαράς δὲ σάλεψε. Στηριγμένος στὸν τοῖχο, μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο, δὲν κοίταζε τὴ λιγοθυμισμένη γυναῖκα του. Κοίταζε τὴν πόρτα, ἀπ' ὅπου ἔφυγε αὐτός, θιληματικά. Τὰ μάτια του ὄγραίψανε, κι' ἄκουσε, μὲ βαρεμένη καρδιά, καὶ μὲ στασιμάρα, τὴ γρηὰ τὴ Βασίλω νὰ λέει, σὰν ἀνοιξε ἡ Πελαγία τὰ μάτια της, σκυμμένη κατὰ κείνη, πονεμένη καὶ σοβαρή, σὰν τὴ Μοῖρα:

— Παιδί μου... δὲν ἦταν...

ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Κύριε, τὴν ὥρα αὐτὴ τὴ δειλινή,
τ' ἀπόκοσμο τραγούδι μου θὰ ψάλω.
Στὴν προσευχή μου τὴν ἑσπερινή
τὸν πόνο θὰ σοῦ φέρω—τίποτ' ἄλλο.

Λευκὴ ἢ ψυχὴ μου· κι' ἂν θὰ μαραθῆ,
πάλι λευκὴ θὰ μείνῃ καὶ παρθένα.
Σφαλεῖ τὴν ἀρετὴ, μ' αὐτὴν ἀνθεῖ,
καὶ λουλουδένια ὑψώνεται σὲ σένα.

Λευκὴ ἢ ψυχὴ μου· νύφη τ' οὐρανοῦ,
γλυκεῖά ἀδερφή τῶν ἀστρῶν τῶν θλιμμένων.
Ἔχει τὸ σάλεμα ἑνὸς ἴσκιου μακρυνοῦ
κι' ἔχει τὴν κρύα τὴ σιωπὴ τῶν πεθαμένων.

Λευκὴ ἢ ψυχὴ μου· ξέρεῖ ν' ἀγαπᾷ
τ' ὦραῖο καὶ τ' ἀγαθὸ—καὶ τίποτ' ἄλλο.
Τὶς πιὸ φαιδρὲς χαρὲς τῆς τὶς σκορπᾷ
καὶ κρύβει τὸν καιμὸ τὸν πιὸ μεγάλο.

Κύριε, τὴν ὥρα αὐτὴ τὴ δειλινὴ
σοῦ ἀνήκω, ἀγάπησέ με, εἶμαι παιδί σου.
Ἐσὺ μιὰ μυγδαλιὰ παντοτινὴ
κι' ἐγὼ φτωχὸ κι' ἀπέριττο κλαδί σου.

Ἡ ΖΑΚΥΝΘΟΣ ΟΙΩΣ ΤΗΝ ΕΙΔΑΝ

ΟΙ ΠΕΡΙΗΓΗΤΑΙ

Ἡ Ζάκυνθος κατὰ τὸ ἔτος 1532.

Denis Possot, κληρικὸς Γάλλος ἀπὸ τὸ Couloin-
miers, ἐπεχείρησε κατὰ τὸ ἔτος 1532 ταξίδιον μετὰ
διαφόρων ἄλλων πρὸς τὸν σκοπὸν κυρίως νὰ ἐπισκεφθῆ
τοὺς Ἁγίους Τόπους. Τὴν 14 Μαΐου ἐπέβησαν τοῦ
Βενετικοῦ πλοίου Sancta Maria, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ
τοὺς μεταφέρει ἀπὸ Βενετίας εἰς Κύπρον. Τοῦ πλοίου
τούτου ἐπέβαινε καὶ ὁ νέος Προβλεπτής Ζακύνθου Ἄγγε-
λος Βαρβαρίγος² καὶ μισθωτοὶ στρατιῶται μεταβαίνοντες
εἰς τὴν φρουρὰν Κύπρου. Ἐπίσης ἐπεβιβάσθη καὶ ὁ περιη-
γητὴς Jehan Gaché. Τὴν πρώτην Ἰουνίου ἔφθασε τὸ
πλοῖον εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ἡ ἀρήγησις τοῦ Ποσσὸ εἶναι
ξηρὰ καὶ κακογραμμένη εἰς χυδαίαν γαλλικὴν γλῶσσαν
(ἔκδοσις 1890). Κατὰ τοῦτον ἡ πόλις ἦτο ἀνοχύρωτος,
ἀλλ' ὑπῆρχεν ἐν φρούριον διὰ νὰ τὴν προστατεύῃ. Ἡ πόλις
εἶχε πολλὰς οἰκίας. Ἡ νῆσος εἶχε ἀρκετὰ χωρία, ἐκ τῶν
ὁποίων ἐπεσκεύεθη μερικὰ. Ὁ Κάμπος τῆς νήσου εἶναι
γονιμότατος καὶ παράγει ἰδίως καλὸ κρασί, ἄσπρο καὶ κόκ-
κινο. Ἐπίσης φύεται εἰς τὴν νῆσον ἡ γλυκόρριζα. Εἶδον
καὶ συνέλεξαν πολλὴν ἔξ αὐτῆς.

¹ Βλέπε «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος» τοῦ 1930 καὶ 1932.

² Ἄγγελος Βαρβαρίγος, Προβλεπτής Ζακύνθου ἀπὸ 1532 μέχρι
1534, ἦτο υἱὸς τοῦ Μάρκου Βαρβαρίγου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε Δόγης τὸ
1488. Ὁ Ποσσὸ λέγει ὅτι ἡ οἰκογένειά του, ἡ ὁποία τὸν συνάδευεν,
ἀπετελεῖτο ἀπὸ εἴκοσι πέντε άτομα, ἀλλ' ὑποθέτομεν ὅτι μαζὺ μὲ
τὴν οἰκογένειαν του λογαριάζει καὶ τὸ ὑπηρετικὸν του προσωπικόν.

Τὸ Κάστρο κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποῖαν τὸ ἐπεσκέφθησαν ἦτο ἀρκετὰ κατεστραμμένον ἕξ αἰτίας τῶν συνεχῶν σεισμῶν. Διὰ τοῦτο αἱ ἐντὸς τούτου οἰκίαι, καθὼς καὶ αἱ τῆς πόλεως, ἦσαν μικραί, διότι ἂν τὰς κατεσκεύαζον ὑψηλὰς θὰ διέτρεχον μεγαλείτερον κίνδυνον.

Εἰς τὴν παραλίαν ὑπάρχουν πλούσιοι ἔμποροι, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μικρότεροι ἔχουν τρία πλοῖα.

Κατόπιν ἀναφέρει τὴν ἐπίσημον ἀποβίβασιν καὶ εἴσοδον εἰς τὴν νῆσον τοῦ νέου Προβλεπτοῦ, ὃ ὁποῖος ἐταξείδευσε εἰς τὸ ἴδιον πλοῖον μὲ αὐτόν. Τὴν Κυριακὴν, 2 Ἰουνίου, εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τῶν Χαρίτων ἔκαμε λειτουργίαν εἰς τὴν ὁποῖαν ἔλαβον μέρος οἱ ἐπιβάται τοῦ πλοίου. Ἡ ἐκκλησία ἐκεῖνη εἶχεν ἓνα ἑφημέριον ἀπὸ τὸ μοναχικὸν τάγμα τῶν Αὐγουστίνων.

Ἡ οἰκία τοῦ Προβλεπτοῦ εἰς τὸ Κάστρο ἦτο μοναστήριον τῶν Μινοριτῶν, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν του ἔχει δεξιᾶ μίαν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ μίαν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἰερωνύμου, ἀριστερὰ δὲ εἰκόνας τοῦ ἁγίου Βερνάρδου καὶ τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου. Ἀριστερὰ ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή: «Leonardo Lauredano principe dicato regio Provisore». Παρακάτω (σελὶς 204 ἐκδόσεως 1890) γράφει ὅτι ἡ Ζάκυνθος ἀνήκει εἰς τοὺς Βενετούς καὶ εἶχε προηγουμένως καταστραφῆ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, δὲν τολμοῦν δὲ ἀκόμη οἱ Βενετοὶ νὰ κάμουν ἐπανορθώσεις τῶν καταστραφέντων, φοβούμενοι ἀκόμη τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι εἶχον σφάξι πολλὰ γυναικόπαιδα.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ ξηρὰ ἀφηγήσις τοῦ Ποσσό. Ὁ ἄλλος ὅμως ταξειδιώτης Jean Gachi μᾶς δίδει περισσοτέρας πληροφορίες διὰ τὴν ἐπίσημον ἀποβίβασιν τοῦ Προβλεπτοῦ. Τὸ ἔργον τούτου δὲν ἐτυπώθη, εὗρίσκεται ὅμως ἐν χειρόγραφον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔλαβε πολλὰς πληροφορίες ὁ Ch. Schiefer, ὃ ἐκδῶσας τὸ Ταξείδιον τοῦ Ποσσό. Ἐκ τούτων μανθάνομεν ὅτι ὁ Πατρικίος οὗτος τῆς Βενετίας ἐπέβη ὑπερηφάνου λευκοῦ ἵππου, τοῦ ὁποῖου ἡ χαίτη καὶ ἡ οὐρὰ εἶχον βαφῆ μὲ κόκκινον χροῶμα. Πρὸ αὐτοῦ ἐκομίζετο ἐπισήμως τὸ ἐπίχρυσον ξῦρος του, τὸ κράνος του καὶ ὁ θυρεός

του. Αἱ ἀρχαὶ ὄλαι καὶ οἱ εὐγενεῖς τῆς πόλεως μετέβησαν εἰς προὑπάντησιν του. Τὸ ἑσπέρας ἔγινε πρὸς τιμὴν του ἀλειία μὲ δάδας, κατὰ τὴν ὁποῖαν συνελήφθη μία φάλαινα (;) μήκους ὀκτὼ ποδῶν.

* *

Ἄλλος περιηγητὴς Γάλλος, ὁ Greffin Arfagart, ἐπεσκέφθη τὸ ἐπόμενον ἔτος τὴν Ζάκυνθον. Τὰς ἐντυπώσεις τούτου εὗρισκομεν εἰς χειρόγραφον τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων (Fonds francais N° 5642) εἰς τὸ ὁποῖον γράφει περὶ Ζακύνθου τὰ ἑξῆς (φύλ. 38):

«Ἡ Ζάκυνθος εἶνε ὑπὸ τὴν Βενετικὴν κυριαρχίαν. Πρὸ πενήκοντα περίπου ἐτῶν κατεστράφη ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἐσφράγησαν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ οἱ κατοικοῦντες εἰς αὐτήν. Ἡ κυρία πόλις ὀνομάζεται Castum, ὅπου εἶναι καὶ ὁ λιμὴν χωρὶς τεῖχη καὶ κατοικεῖται ἀπὸ Ἑλληνας χριστιανούς καὶ ἀπὸ Ἑβραίους, πληρώνοντας φόρον εἰς τοὺς Βενετούς. Διὰ τοὺς καθολικοὺς ὑπάρχει μία ἐκκλησία τῆς ὁποίας ἑφημέριος εἶνε εἰς Αὐγουστίνος, χωρὶς ἄλλους λατίνους κληρικούς. Ἄλλὰ ψηλά, ἐπὶ τοῦ λόφου, ὑπάρχει τὸ φρούριον (Chasteau) ὅλον κατερειπωμένον, ὅπου μένει ὁ Καπετάνιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους του, ἀντιπρόσωπος τῆς Βενετίας. Καὶ σιμὰ εἶνε μία μονὴ τῶν Κορδιλιέρων».

Αὐταὶ εἶναι αἱ πληροφορίες τὰς ὁποίας μᾶς δίδουν τρεῖς σύγχρονοι περιηγηταὶ περὶ Ζακύνθου. Ἀληθῶς ἐλάχιστα προσθέτουν εἰς ὅσα γνωρίζομεν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς νήσου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην. Οὐχ' ἦτιον, ἐπειδὴ δὲν ἔχομεν πολλοὺς περιηγητὰς ὁμιλοῦντας περὶ τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης, διὰ τοῦτο καὶ αἱ ἱσχυαὶ καὶ ξηραὶ αὐταὶ πληροφορίαι ἔχουν ἐνδιαφέρον. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν λέξιν Castum τὴν ὁποῖαν γράφει ὁ ἀνωτέρω περιηγητὴς, νομίζομεν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς λέξεως Castrum καὶ ὅτι κατὰ παραδρομὴν ἔδωσεν οὗτος τὸ ὄνομα αὐτὸ εἰς τὴν παραλίαν πόλιν, ἐνῶ τὸ ὀρθὸν εἶνε ὅτι αὐτὸ ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ συνοικισμοῦ τοῦ Φρουρίου, ὅπου ἔμενον καὶ αἱ κρατικαὶ ἀρχαί.

Ἐντυπώσεις Ἄγγλου περιηγητοῦ.

Κατὰ τὸ ἔτος 1675 ὁ Ἄγγλος σοφὸς Γεώργιος Γουήλερ (Wheeler) μαζὶ μὲ τὸν Ἰάκωβον Σπὸν (Spon) ἐπεχείρησαν ταξείδιον εἰς Ἑλλάδα, πρὸς τὸν σκοπὸν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀπὸ πολλοῦ ἀμφοτέρωι κατεγγίνοντο καὶ εἶχον γίνῃ διάσημοι. Ὁ Σπὸν ἦτο ἰατρὸς καὶ φιλόλογος, ὁ δὲ Γουήλερ φυσιοδίφης καὶ βοτανικός. Ἀπὸ τὴν συνεργασίαν ἀμφοτέρων λοιπὸν ἀπετελέσθη ἓν σύγγραμμα ἑξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος, δημοσιευθὲν κατὰ τὸ 1676 εἰς τρεῖς τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Voyage, d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant» (Lyon 1678) καὶ περιλαμβάνον τὰς διετεῖς ἐντυπώσεις των. Κατὰ τὸ 1682 ὅμως ὁ Γουήλερ ἐξέδωκεν ἀγγλιστὶ ὀγκώδη τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «A journey into Greece» ὅπου ἐκθέτει καὶ αὐτὸς τὰ περὶ τοῦ ταξιδίου των. Ἀναμφιβόλως μετὰ τὴν δημοσίευσιν ἀπὸ κοινοῦ τοῦ πρώτου ἔργου θὰ ἐπῆλθε κάποια ἔρις μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων καὶ ὁ Γουήλερ ἀπεφάσισε νὰ ἐκδώσῃ τὸ ἰδικόν του ἀγγλιστὶ, μὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι ὁ Σπὸν ἐπέμεινε εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἀρχαιοτήτων, καθὼς ἀρχαιολόγος, ἐνῶ αὐτὸς ἔδωκε μεγαλειτέραν προσοχὴν εἰς διαφόρους ἄλλας μορφὰς καὶ ἐκδηλώσεις τῶν χωρῶν τὰς ὁποίας ἐπεσκέφθησαν. Ὅπως λοιπὸν γράφει ὁ μεταφράσας αὐτὸ εἰς τὴν γαλλικὴν, τὸ ἔργον τοῦ Γουήλερ εἶνε πλουσιώτερον ἀπὸ τὸ τοῦ Σπὸν.

Διὰ τὸν λόγον λοιπὸν αὐτὸν δίδομεν πρῶτον τὸ μέρος τοῦ ἔργου τοῦ Γουήλερ τὸ ὁμιλοῦν περὶ Ζακύνθου, κατόπιν δὲ προσθέτομεν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Σπὸν πᾶν ὅ,τι ἔλλείπει ἀπὸ τὸ πρῶτον.

«Ὁ συγγραφεὺς Boterius δικαίως ἀπεκάλεσε τὴν Ζάκυνθον «χρυσὴν νῆσον», λόγῳ τῆς γονιμότητος καὶ ὠραιότητός της. Ἄλλ' αὐτὴ δικαιώνει πολὺ περισσότερον τῶρα τὸ ὄνομα τοῦτο, διότι οἱ Βενετοὶ εὔρον τὸ μέσον νὰ ἐσοδεύῃ ἡ νῆσος πολὺν χρυσὸν διὰ τοῦ ἐμπορίου τῆς σταφίδος. Τὴν νῆσον

κυβερνᾷ εἰς Βενετὸς Προβλεπιτῆς. Ἐχει ἓνα πολὺν καλὸν λιμένα, καίτοι ὁ βορειοανατολικὸς ἄνεμος τὸν πειράζει ὀλίγον καὶ ἓνα ἄλλον πρὸς μεσημβρίαν, (τὸν λιμένα τοῦ Κερίου) ὁ ὁποῖος δὲν εἶνε ἐπικίνδυνος παρὰ δι' ὅσους εἶνε ἀσυνείθιστοι. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων λιμένων ἐπεκτείνεται ἀνατολικῶς μικρὸν ἀκρωτήριο, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑψοῦται ὄρος ὀνομαζόμενον «Παναγία τοῦ Σκοποῦ» ἀπὸ μίαν ἐκκλησίαν εὐρισκομένην ἐπάνω καὶ ἔχουσαν εἰκόνα τῆς Παναγίας θεωρουμένην θαυματουργόν. Ἡ πόλις ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς καὶ εἶνε πυκνοκατοικημένη, καθὼς καὶ ὅλη ἡ νῆσος, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν, πλὴν τῆς πόλεως, καὶ πενήτηκοντα χωρία».

Ὁ συγγραφεὺς εὔρε τὴν πόλιν πολὺ θερμὴν τὸ καλοκαίρι λόγῳ τῆς ἀντανανκλάσεως τοῦ ἡλίου καὶ ψυχρὰν τὸν χειμῶνα, διότι τὴν δύσιν καλύπτει τὸ ὄρος καὶ ὁ ἥλιος φεύγει ἔνωρις τὸν χειμῶνα ὅπισθεν ἀπὸ τὸ φρούριον.

Ὁ λόφος τοῦ φρουρίου ἔχει πολλὰς πηγὰς λαμπροῦ ὀροσεροῦ ὕδατος. Ὁ συγγραφεὺς καταπολεμεῖ τὴν γνώμην μερικῶν ὅτι τὰ ὕδατα αὐτὰ ἔρχονται διὰ τῆς θαλάσσης ὑποχθονίως ἀπὸ τὴν ἀπέναντι στερεάν. Ὅτι αἱ πηγαὶ τῆς Ζακύνθου δὲν ἔχουν τὴν προέλευσίν των ἀπὸ μυστηριώδεις ὑποθαλασσίους φλέβας ἀποδεικνύει ὁ συγγραφεὺς μὲ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν ὅτι ὁσάκις ἐν ἔτος δὲν βρέξει ἀρκετὰ αἱ πηγαὶ ξηραίνονται, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ συνέβαινεν ἂν τὸ ὕδωρ ἦρχετο ἀπὸ τὰ μακρυνὰ ὑψηλά ὄρη τῆς Πελοποννήσου διὰ τῆς θαλάσσης.

«Ἡ πόλις εἶνε κτισμένη καλὰ μὲ πελεκητὰς πέτρας, ἀλλ' αἱ οἰκίαι δὲν εἶνε πολὺ ὑψηλαὶ ἕξ αἰτίας τῶν συχνῶν σεισμῶν οἱ ὁποῖοι συμβαίνουν ἐκεῖ σχεδὸν κατ' ἔτος ἅπαξ ἢ δις τῆς ἑβδομάδος κατὰ τὴν ἀνοιξιν καὶ οἱ ὁποῖοι συγκλονοῦν τόσον τὰς οἰκίας ὅσας ὥστε ὅλοι οἱ τοῖχοι εἶνε γεμάτοι ἀπὸ ρωγμῶν. Ἐγένετο εἰς σεισμὸς ὅταν εἶχα ἐπιστρέψῃ ἐκεῖ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἐξετέλουν τὴν κάθαρσίν μου εἰς τὸ λοιμοκαθαρτήριο. Τὴν ἡμέραν ποῦ ἔγινε ὁ σεισμὸς ὁ ἥλιος ἐφάνη κίτρινωπός, τοῦθ' ὅπερ ἐφάνη ὡς προμήνυμα δυσοίωνον. Ἡμῶν καθισμένος καὶ ἀκουμβημένος εἰς μίαν

τράπεζαν, όταν αΐφνης ἡ γῆ ἐκλονίσθη τόσον τρομερὰ ὥστε ἐνόμισα ὅτι ἡ οἰκία, ἡ ὁποία δὲν ἦτο παρὰ μονόροφος, θὰ ἐπιπτεν ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλήν μου. Καὶ ἔγιναν πολλὰ ρήγματα καὶ αἱ καρέκλαι, τὸ τραπέζι καὶ οἱ πάγκοι συνεκλονίσθησαν τόσον μεταξύ των ὥστε ὅλα εἶχον ἀνακατευθῆ. Ἡ ἔξαφνικότης τοῦ συμβάντος τούτου ἔκαμε μίαν τόσον βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὴν φαντασίαν μου ὥστε μὲ δυσκολίαν κατώρθωνα νὰ πεισθῶ ὅτι ἡ γῆ δὲν ἔτρεμε συνεχῶς καθ' ὅλην τὴν νῆσον ἔφ' ὅσον διάστημα ἔμεινα ἐκεῖ. Ἄλλ' οἱ κάτοικοι εἶνε συνειδησμένοι ὥστε νὰ μὴ ἐκπλήττωνται διόλου».

Ὁ σεισμός αὐτός τὸν ὁποῖον περιγράφει ὁ Γουήλερ εἶνε ὁ ἰσχυρὸς ἐκεῖνος ὅστις συνέβη εἰς τὴν Ζάκυνθον κατὰ τὸ ἔτος 1767 καὶ διὰ τὸν ὁποῖον ὁ συνταξιδιώτης του Σπόν, εἰς τὸ σύγγραμμά του, γράφει ὅτι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς του εἰς τὴν νῆσον τὸ ἔδαφος ἔτρεμεν, ἀποδίδων τὸ μυστήριον τοῦτο εἰς τὰς πηγὰς τῆς ἀσφάλτου καὶ τὰ φρέατα τοῦ Κερίου.

«Οἱ κάτοικοι εἶνε δόγματος ὀρθοδόξου, ἀλλ' ἡ λατρεία των ἔχει ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὸν καθολικισμόν, καὶ οἱ οὗτοι μισοῦν ἀπείρως τὴν Ρωμαϊκὴν ἐκκλησίαν. Δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Ζάκυνθον ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος, ἀλλὰ πρωτοπαλιᾶς ἐξουτώμενος ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴν Κεφαλληνίας. Ὑπάρχει ὅμως καθολικὸς ἐπίσκοπος, τὸν ὁποῖον μετὰ δυσκολίας ἀνέχονται. Εἶχεν ἔλθῃ εἰς νέος τοιοῦτος ὀλίγον πρὸ τῆς ἀφίξεώς μου εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ ἐδόθη ἐντολὴ εἰς τοὺς ὀρθοδόξους ἱερεῖς νὰ τὸν συνοδεύσουν μέχρι τῆς μητροπόλεώς του, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὸ φρούριον, ὅταν ἔκαμε τὴν ἐπίσημον εἴσοδόν του. Συνωδεύετο ἀπὸ μερικῶν μοναχῶν διαφόρων ταγμάτων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐκεῖ μοναστήρια, ψάλλοντας κατὰ τὴν τελετὴν συμφώνως μὲ τὴν λατινικὴν συνήθειαν, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες οἱ ἀκολουθοῦντες τὴν πομπὴν τὸν εἰρωνεύοντο. Ἐχουν πλείστας ἐκκλησίας μικράς, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως. Αἱ ὠραιότεραι εἶνε 1) ἡ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Πάντων, εὑρισκομένη εἰς τὴν πλατεῖαν τὴν ἄγουσαν εἰς τὸν Μῶλον. Ὁ ἱερεὺς τῆς χαίρει φήμην ἀνδρὸς σοφοῦ καὶ καλοῦ ἱεροκέρυκος. Εἶνε ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ ἔχει πολὺ καλὴν

βιβλιοθήκην χειρογράφων τὴν ὁποῖαν ἐκόμισεν ἀπὸ τὴν πατρίδα του εἰς Ζάκυνθον. Ὀνομάζεται Παπᾶ Ἀγαπητός. 2) Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἡ ὁποία εἶνε γεμάτη ἀπὸ τάμματα ναυτικῶν καὶ εὑρίσκεται εἰς τὸν Μῶλον.

«Ὑπεράνω τῆς πόλεως, ἐνῶ ἀνέροχεται τις εἰς τὸ φρούριον, ὑπάρχει πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος, μία ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἡλίου. Εἶνε μία ὠραιότατη τοποθεσία, περιτριγυρισμένη ἀπὸ πορτοκαλέας καὶ σημαντικὴ διὰ τὴν ἐκεῖ ὑπαρξίν τοῦ τάφου τοῦ Κικέρωνος...».

Ὁ Γουήλερ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀνακατεῦει τὰς ἀναμνήσεις του, διότι ὁ δῆθεν ὑποτεθεὶς τάφος τοῦ Κικέρωνος ἀνευρέθη εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας, εὑρισκομένην εἰς τὴν ἀντίθετον πλευρὰν τῆς πόλεως. Ἄλλως τε, ὡς γνωστὸν, πρόκειται περὶ παρεξηγήσεως τὴν ὁποῖαν οἱ ἀρχαιολόγοι ἐξεκαθάρισαν, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι δὲν ἐτάφη εἰς Ζάκυνθον ὁ Κικέρων.

«Ὑπάρχει μία μικρὰ ὀρθόδοξος ἐκκλησία πρὸς τὸ μέρος τὸ βλέπον πρὸς τὴν Κεφαλληνίαν, ὀνομαζομένη Ἁγία Παρασκευή, τὴν ὁποῖαν οἱ Ἄγγλοι ἐχρησιμοποιοῦν ἄλλοτε διὰ νὰ θάπτουν τοὺς νεκροὺς των. Ἀλλὰ κατόπιν μερικῶν φιλονικειῶν, αἱ ὁποῖαι προεκλήθησαν μὲ τὸν ἐκεῖ ἱερέα, τοὺς ἠλλαξίαν τὴν θέσιν τοῦ κοιμητηρίου των, εὑρισκομένου τῶρα εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς περιπτου μιλίου ἀπὸ τὴν πόλιν, εἰς μίαν μικρὰν ἐκκλησίαν εὑρισκομένην ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ φρουρίου».

Κατόπιν ὁ διαμαρτυρόμενος συγγραφεὺς παραπονεῖται ὅτι εἰς τὴν Ζάκυνθον δὲν ὑπῆρχεν οὔτε ἐκκλησία οὔτε ἱερεὺς διαμαρτυρόμενος καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ἄγγλοι δὲν ἠδύναντο οὔτε τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντά των νὰ ἐκτελέσουν ἐν ζωῇ οὔτε κατὰ τὸν θάνατον νὰ λάβουν τὴν εὐλογίαν ἑνὸς ἱερέως τοῦ δόγματός των. Καὶ κατακρίνει ἀκόμη περισσότερο τοὺς ἐν Ζακύνθῳ Ἄγγλους, διότι ἀδιαφοροῦν διὰ τὴν θρησκείαν των, μολονότι εἶνε ἔμποροι πλούσιοι καὶ ἱκανοὶ νὰ συντηρήσουν πολλοὺς ἱερεῖς.

«Εὑρίσκετο τότε εἰς τὴν Ζάκυνθον εἰς Ἀθηναῖος, ὀνόματι Δημήτριος Μπενιζέλος, χαίρων φήμην ὡς εἰς τῶν σο-

φωτέρων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος. Γνωρίζει τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν, τὴν λατινικήν, τὴν νεοελληνικήν, τὴν ἰταλικήν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν καὶ τοῦ ἐκετράπη νὰ κηρύττῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καίτοι δὲν εἶνε ἱερωμένος. Μᾶς εἶπεν ὅτι ὁ ἱερομόναχος Δαμασκηνὸς ἐξ Ἀθηνῶν εἶχεν ἀποθάνει πρὸ ὀλίγου. Ὁ Guillet ἐξύμνησε τὴν εὐγλωττίαν του καὶ τὴν μόρφωσίν του εἰς τὸ βιβλίον του περὶ Ἀρχαίων καὶ Νέων Ἀθηνῶν. Ἀλλὰ δὲν ἦτο παρὰ εἰς διδάσκαλος σχολείου, διότι ὅλον τὸ τάλαντόν του συνίστατο εἰς τὸ νὰ διδάσκη ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ σήμερον τὸ μέγα μέσον διὰ νὰ περάσῃ κανεὶς ὡς σοφὸς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων.

«Ἡ Ζάκυνθος εἶνε σήμερον ἡ κυριώτερα νῆσος ὅπουθεν προέρχεται ἡ κορινθιακὴ σταφίς, τὴν ὁποίαν τόσον καταναλίσκουσι εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὴν Κόρινθον, τὴν περίφημον πόλιν τὴν εὐρισκομένην ἐγγὺς τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Πελοποννήσου. Ἀπὸ ἐκεῖ οἱ Λατίνοι τὴν ἀπεκάλεσαν vine Corinthiaca, δηλαδή Κορινθιακὴν σταφίδα, καίτοι τώρα δὲν παράγεται διόλου ἐκεῖ τοιαύτη, παραμεληθείσης τῆς καλλιέργειας της, ἴσως διότι δὲν ἠδύναντο νὰ τὴν πωλήσουν. Ἡ ζηλοτυπία τῶν Τούρκων δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὰ μεγάλα πλοῖα νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον... Φύεται δὲ ἡ σταφίς εἰς μίαν κοιλάδα πολὺ εὐάρεστον, ὀπίσω ἀπὸ τὸ φρούριον, περιβαλομένην ἀπὸ ὄρη καὶ λόφους. Ὁ κάμπος αὐτὸς εἶνε πλημμυρισμένος ἀπὸ ἀμπέλους, σταφίδας, ἐλαιόδενδρα καὶ ἐξοχικοὺς οἴκους ἀναπαύσεως, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ, μαζὺ μὲ τὸν Σκοπὸν καὶ τὸ Φρούριον, μίαν θέσιν τελείως ὡραίαν».

Κατόπιν ὁμιλεῖ ἐκτενῶς περὶ τοῦ τρυγητοῦ, τῆς ξηράσεως καὶ τῆς μεταφορᾶς τῆς σταφίδος εἰς τὴν πόλιν, εἰς τὰς ἀποθήκας τὰς ὁποίας ἀποκαλοῦν «Σαράγες», εἰς τὰς ὁποίας τὴν χύνουν ἀπὸ ὑψηλὰ ἀπὸ μίαν τρύπαν μέχρῃς ὅτου ἡ ἀποθήκη γεμίση. Ὅταν βάζουν τὴν σταφίδα αὐτὴν εἰς βαρέλια διὰ νὰ τὴν στείλουν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν «οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν λαδώνουν τὰ γυμνά πόδια των καὶ πατοῦν μέσα εἰς τὰ βαρέλια τὴν στα-

φίδα ἵνα καταλάβῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον χώρον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπωλεῖτο ἡ σταφίς περίπου δώδεκα σκαῦδα τὴν χιλιάδα, καὶ πληρώνεται ἄλλο τόσον ποσὸν δι' ἐξαγωγικὸν φόρον εἰς τὸ βενετικὸν κράτος. Ἡ νῆσος παράγει ἑτησίως ποσὸν σταφίδος ἀρκετὸν διὰ νὰ φορτωθοῦν πέντε ἕως ἕξ πλοῖα, ἡ Κεφαλληνία διὰ νὰ φορτωθοῦν τρία ἢ τέσσαρα καὶ τὸ Ἀνατολικόν, τὸ Μεσολόγγι καὶ αἱ Πάτραι διὰ νὰ φορτωθῇ ἓν πλοῖον. Μεταφέρουν ἐπίσης ὀλίγην σταφίδα ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς Ναυπάκτου. Οἱ Ἀγγλοὶ ἔχουν ἓν Ἐμπορικὸν Πρακτορεῖον (Comptoir) εἰς τὴν Ζάκυνθον, διεθυνόμενον ἀπὸ ἓνα Πρόξενον καὶ πέντε — ἕξ ἐμπόρους μετερχομένους τὸ ἐμπόριον. Οἱ Ὀλλανδοὶ εἶχον ἐκεῖ ἓνα πρόξενον καὶ ἓνα ἢ δύο ἐμπόρους, καὶ οἱ Γάλλοι δὲν ἔχουν παρὰ ἓνα Πράκτορα μετερχόμενον τὸν πρόξενον καὶ τὸν ἔμπορον ταυτοχρόνως. Οἱ Ἀγγλοὶ μετέρχονται ἐκεῖ τὸ κυριώτερον ἐμπόριον καὶ δικαίως, διότι πιστεύω ὅτι καταναλίσκουν σταφίδα ἕξ φορές περισσότερον ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν καταναλίσκουν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ὀλλανδία ὁμοῦ. Οἱ Ζακύνθιοι δὲν ἔχουν γνῶσιν τί κάμνομεν τὴν σταφίδα, ἀλλ' εἶνε πεπεισμένοι ὅτι δὲν τὴν χρησιμοποιοῦμεν παρὰ διὰ βαφὴν τῶν ὑφασμάτων καὶ ἀγνοοῦν ἀκόμη τὴν πολυτέλειαν τῶν γλυκισμάτων τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν ἄλλων γλυκισμάτων εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ἄγγλοι χρησιμοποιοῦν αὐτήν. Ὁ κ. Rendames εἶνε εἰς ἓκ τῶν ἄγγλων ἐμπόρων τῆς Ζακύνθου εἰς τὸν ὁποῖον εἶμαι πολὺ ὑπόχρεως διὰ τὴν ἐντιμότητά του καὶ διότι μὲ περιέφερε νὰ ἰδῶ τὴν νῆσον ταύτην καὶ μεταξὺ ἄλλων ἓν λίαν περίεργον θέαμα». Καὶ ὁμιλεῖ ἓν ἐκτάσει περὶ τῶν πηγῶν τῆς νάρθητος τοῦ Κερίου, περὶ τῶν ὁποίων ἄπειροι ἠσχολήθησαν ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου μέχρι σήμερον.

Εἰς τὸν κόλπον τοῦ Κερίου ὑπάρχει νησίς ὀνομαζομένη Μαραθονῆσι. Ἐκεῖ μετέβη ὁ Γουήλερ μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Κερίου. Εἶρε μίαν μικρὰν ἐκκλησίαν μόνον μὲ ἓνα ἢ δύο καλογήρους, οἱ ὁποῖοι ἐκράτουν ἐκεῖ μίαν γυναῖκα τὴν ὁποίαν ἐθεώρουν ὡς δαίμονισμένην. «Ἀλλ' ὁ διάβολος ποῦ ἦτο μέσα της ἦτο ἡλίθιος, διότι μᾶς εἶπεν ὅτι ἦτο ἀπὸ τὴν

Πάδοβαν, καίτοι δὲν δύναται νὰ εἴπη οὔτε μίαν λέξιν ἰταλικήν, οὔτε ἀπὸ ποίαν χώραν ἡμεῖς εἴμεθα, οὔτε ἂν εἴμεθα νυμφευμένοι ἢ τεχνῖται, οὔτε νὰ δώσῃ καμμίαν λογικὴν ἀπάντησιν. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ γυναῖκα ἀπεκρίνετο σχεδὸν πάντοτε εἰς στίχους, ἀλλὰ πολὺ ὀλίγον προσηκόντως».

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν σταφίδα ἡ Ζάκυνθος ἔχει καὶ ἄλλας ἀμπέλους αἱ ὁποῖαι παράγουν λαμπρὸν οἶνον, καίτοι πολὺ βαρύν, ἀλλ' ὁ ὁποῖος δέχεται τόσον καλὰ τὸ νερὸ ὥστε μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν κάμῃ τόσον ἔλαφρὸν ὅσον καὶ ὁ οἶνος Garbo τῆς Βενετίας καὶ ἀκόμη καλλίτερον καὶ εὐχαριστότερον εἰς τὴν γεῦσιν. Ὁ μαῦρος οἶνος ἀντέχει εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλ' ὄχι ὁ μοσχάτος, ὁ ὁποῖος εἶνε ὑπέροχος καὶ ἀφθονος. Παράγει ἐπίσης ἡ νῆσος πολὺ ἔλαιον λαμπρὸν, ἀλλ' εἶνε ἀπηγορευμένον εἰς τοὺς ξένους νὰ πάρουν ἀπὸ αὐτὸ μαζύτων, καθὼς συμβαίνει καὶ διὰ τὸν οἶνον. Διότι ὅλον τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον περισσεύει ἀπὸ τὴν τοπικὴν κατανάλωσιν, τόσον τοῦ οἴνου ὅσον καὶ τοῦ ἐλαίου, στέλλεται εἰς Βενετίαν.

Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐπίσης εὔρε τὰ καλλίτερα πεπόνια τοῦ κόσμου, πολὺ ἀνώτερα ἀπὸ τὰ εὐρωπαϊκά. Ὑπάρχουν δύο εἰδῶν, λευκά καὶ κίτρινα, τῶν ὁποίων δίδει λεπτομερῆ περιγραφὴν. Προτιμᾷ τὰ λευκά, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐν γοητευτικὸν ἄρωμα. Ἐπίσης ἐπαινεῖ τὰ ροδάκινα τὰ ὁποῖα εἶνε λίαν μεγάλα καὶ καλὰ, ζυγίζοντα μέχρι 16 οὔγγιων. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἀφθονα λεμόνια, πορτοκάλια καὶ κίτρα. Ἐὔρεν εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐν εἶδος λεμονίων ὅλως ἑξαιρετικῶν καὶ λίαν σπανίων εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Τὸ ἰδιαιτέρον χαρακτηριστικὸν τῶν λεμονίων τούτων εἶνε ὅτι ἦσαν μεγάλα καὶ λεπτόφλουδα, ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τὰ ἔκαμνε ἑξαιρετικὰ ἦτο ὅτι δὲν εἶχον κουκοῦτσι. Κατόπιν ὁ Γουήλερ, καὶ ὁ βοτανικός, παραθέτει κατάλογον τῶν περιέργων φυτῶν τὰ ὁποῖα εὔρεν εἰς τὴν νῆσον. Καὶ δίδει ἑκτενῶς τὴν περιγραφὴν ἑνδεκα τοιούτων. Εἰς τὸν δεῦτερον τόμον τοῦ ἔργου γράφει ὅτι εἰς τὴν Ζάκυνθον εὔρεν ἓνα Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἑξόριστον¹.

¹ Πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινου-

Μετὰ τετραήμερον διαμονὴν εἰς τὴν Ζάκυνθον οἱ δύο περιηγηταὶ ἐναύλωσαν ἐν ἱστιοφόρον μὲ κυβερνήτην Ἀλβανόν, πρῶην πειρατὴν, καὶ τὴν 28 Ἰουλίου 1675 ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, τῆς ὁποίας τόσον ἐνδιαφέρουσαν περιγραφὴν μᾶς ἔδωσαν.

Τι γράφει ὁ Σπὸν.

Καὶ ὁ Σπὸν ἐπίσης ἠσοχολήθη, ὅπως εἴπομεν, εἰς τὸ ἰδικόν του ἔργον μὲ τὴν Ζάκυνθον. Παραλείποντες λοιπὸν ὅσα ἀναφέρει ἤδη ὁ Γουήλερ ἀνωτέρω, θὰ παραθέσωμεν συμπληρωματικά τινα ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Σπὸν.

Καὶ αὐτὸ ὁμιλεῖ διὰ τὸν πλοῦτον τὸν ὁποῖον ἔδιδεν εἰς τὴν Ζάκυνθον ἡ σταφίς, ἡ ὁποία καὶ ἐκεῖ ἐκαλεῖτο Κορινθιακή. Ὁ συγγραφεὺς παρατηρεῖ ὅτι ὅταν ἀργότερα μετέβη εἰς τὴν Κόρινθον μετ' ἐμπλήξεως ἔμαθεν ὅτι ἐκεῖ δὲν ἐκαλιεργεῖτο τότε σταφίς.

«Ἐπληροφορήθη ἰδιαιτέρως ὅταν μετέβη εἰς Κόρινθον καὶ μοῦ εἶπον ὅτι πρό τινος συνέλεγον ὀλίγην σταφίδα εἰς τὰ Βασιλικά, τὰ ὁποῖα εἶνε ἡ παλαιὰ Σικυῶν, ἀπέχουσα τῆς Κόρινθου μόνον περὶ τὰ 7 - 10 μίλια, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ τὴν πωλήσουν λόγῳ τῶν Τούρκων, διὰ τοῦτο τὴν παρημέλησαν. Ἀφότου οἱ χριστιανοὶ ἔχασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ Τούρκοι ἔκτισαν δύο φρούρια εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τῆς Ναυπάκτου (Ρίον καὶ Ἀντίρριον), δὲν ἐπιτρέπουν εἰς τὰ

πόλεως Διονυσίου Δ' ὁ ὁποῖος εἶχε περιπετειώδη πατριαρχίαν. Κατήγετο ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Κομνηνῶν τοῦ Βυζαντίου. Τετράκις καθηρέθη λόγῳ τοῦ βιαίου χαρακτήρος του καὶ πάλιν κατώρθωνε νὰ ἐπανέλθῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου. Μίαν τῶν περιόδων τῆς ἐξουσίας του, κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ καθάρσιν (1673 - 1676), διήλθεν εἰς τὴν Ζάκυνθον, ὅπου τὸν ἐγνώρισεν ὁ Ἄγγλος περιηγητής. Ὅτι δὲ περὶ αὐτοῦ πρόκειται πιστοποιεῖται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, μόλις ἀνῆλθε τὸ 1676 ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ἐξέδωκε Συνοδικὸν Γράμμα διὰ τοῦ ὁποῖου ἐπετρέπειτο εἰς τὸν μητροπολίτην Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου νὰ φέρῃ μίτραν κατὰ τὰς ιεροτελεστίας, εὐγνωμονῶν διὰ τὰς περιποιήσεις τὰς ὁποίας ἔλαβεν εἰς τὴν Ζάκυνθον κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐξουσίας του.

πλοῖα μας νὰ εἰσέλθουν εἰς αὐτόν, ἐκ φόβου αἰφνιδιασμοῦ καὶ μήπως, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι μεταβαίνουν νὰ φορτώσουν ἐκεῖ σταφίδα Κορινθιακὴν, οἱ Μαλτέζοι Κουρσάροι τοὺς ἐπιτεθοῦν».

Ὁμιλῶν περὶ σταφίδος καὶ οἴνου λέγει ὅτι «εἶνε ἀληθῶς καταπληκτικὸν πῶς μία τόσον μικρὰ νῆσος παράγει 4-5 ἑκατομμύρια λίτρας σταφίδος καὶ δέκα χιλιάδας μεγάλα βαρέλια οἴνου διὰ τὴν χρῆσιν τῶν κατοίκων. Αἱ εἰσπράξεις τοῦ τελωνείου καὶ ἀπὸ τὰ δύο εἶδη ἀποδίδουν 40 χιλιάδας σκοῦδα ἑτησίως διὰ τὸν Δόγην καὶ ἡ Ζάκυνθος καὶ Κεφαλληνία ὁμοῦ ἑκατὸν χιλιάδας. Ἐκαστον χιλιόλιτρον ἔχει πρῶτην ἀγορὰν δέκα σκοῦδα, ἀλλὰ φθάνει 24 σκοῦδα λόγῳ τῶν βαρυτάτων φόρων».

Κατόπιν περιγράφει τὴν ἀποξήρανσιν καὶ ἀποθήκευσιν τῆς σταφίδος ὅπως καὶ ὁ Γουήλερ, προσθέτων ὅτι κάποτε κατασκευάζουν καὶ οἶνον ἀπὸ σταφίδα, ἀλλὰ εἶνε πολὺ δυνατὸς καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς καλὸν οἰνόπνευμα.

Σῆτον προμηθεύεται ἡ Ζάκυνθος ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς Ναυπάκτου (Κορινθιακὸν κόλπον) καὶ ἄριστα σφάγια ἀπὸ τὴν ἀπέναντι Πελοπόννησον. Καὶ προσθέτει:

«Τέλος ἡ Ζάκυνθος εἶνε εἰς ἐπίγειος Παράδεισος, ὅπου τὰ πάντα ἀφθονοῦν, ἐκτὸς τῆς ξυλείας, ἡ ὁποία εἶνε ἀκριβή, καίτοι ἄλλοτε ἡ νῆσος ἦτο πλήρης δασῶν, ἐξ οὗ ὁ Ὅμηρος τὴν ὀνόμασε δασώδη, καὶ ἀπὸ αὐτὸν ἀκολουθῶν καὶ ὁ Βιργίλιος. Ἐχει περιφέρειαν πεντήκοντα περίπου μιλίων καὶ περὶ τὰ πενήκοντα χωρία.

Ἡ πόλις, κατὰ τὴν γνώμην του, ἔχει 25 περίπου χιλιάδας κατοίκους. Εἰς ἓν ὕψωμα ὑπάρχει φρούριον μὲ ἀρκετὰ κανόνια ὀχυρωμένον. Αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως εἶνε χαμηλαί, λόγῳ τῶν σεισμῶν, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Γουήλερ. Ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα εἶνε σχεδὸν τόσον κοινὴ ἐκεῖ ὅσον καὶ ἡ ἑλληνικὴ. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν ὀλίγοι καθολικοί, καίτοι, ὅπως καὶ οἱ ὀρθόδοξοι, ἔχουν ἓνα ἐπίσκοπον ἀποστελόμενον ἀπὸ τὴν Βενετίαν. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ζακύνθου διευθύνει καὶ τὴν Κεφαλληνίαν καὶ μένει ἐκεῖ συχνότερον.

Κατόπιν ὁμιλεῖ καὶ αὐτὸς περὶ τοῦ τάφου τοῦ Κικέρωνος

καὶ περὶ τῆς νάρθητος τοῦ Κερίου. Διὰ τὴν δαιμονισμένην γυναῖκα τοῦ Μαραθονήσιου, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ Γουήλερ, λέγει ὁ Σπὸν ὅτι ἀπὸ τειρατείας αὕτη ἔζη μὲ μόνον ἄρτον καὶ ὕδωρ. Καὶ ἔξακολουθεῖ:

«Προτοῦ ἀναχωρήσωμεν μετέβημεν νὰ δώσωμεν μίαν συστατικὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν κ. Δημήτριον Μκενιζέλον. Εἶνε Ἀθηναῖος, ἀλλὰ μένει ἀπὸ διετίας εἰς τὴν Ζάκυνθον, πλησίον τῆς μητρὸς του. Εἶνε εἰς τῶν ἐπιδεξιωτέρων εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Γνωρίζει καὶ λατινικὰ καὶ φιλοσοφίαν, εἶνε δὲ προσέτι καὶ ἱεροκῆρυξ, καίτοι δὲν εἶνε οὔτε καλόγηρος οὔτε ἱερεὺς. Μᾶς ἐπληροφόρησεν ὅτι ὁ ἱερομόναχος Δαμασκηνὸς εἶχεν ἀποθάνει πρὸ ὀλίγου εἰς τὰς Ἀθήνας. Τοῦτο μᾶς ἐλύπησε, ἀφοῦ εἶδομεν τὸν ἔπαινόν του εἰς τὸ βιβλίον τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων Ἀθηναίων (τοῦ Guillet). Ἐν τούτοις δὲν ἦτο παρὰ ἀπλοῦς διδάσκαλος σχολείου, ἀλλ' εἰς μίαν χώραν ὅπου δὲν ὑπάρχουν παρὰ ἀμαθεῖς, δὲν πρέπει κανεὶς νὰ εἶνε πολὺ σοφὸς διὰ νὰ κάμῃ κάποιον θόρυβον. Αἱ νῆσοι αἱ εὐρισκόμεναι ὑπὸ τὴν Βενετικὴν κυριαρχίαν ἔχουν περισσοτέρους γραμματισμένους ἀνθρώπους παρὰ ἡ Ἑλλάς. Ὁ παπᾶ Ἀγαπητός, τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἀγίων Πάντων, θεωρεῖται ὡς καλὸς κῆρυξ. Μᾶς ἔδειξε τὴν βιβλιοθήκην του, ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ χειρόγραφα καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἓν τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε ποτὲ τυπωθῆ περιέχον τοὺς βίους τῶν ἁγίων πατέρων, ἀρχιεπισκόπων, ἡγουμένων καὶ καλογήρων τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας».

Τέλος ὁμιλεῖ περὶ τῶν Στροφάδων, ἐπαναμβάνων ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον διάφοροι περιηγηταὶ σημειώνουν, ὅτι δηλαδὴ ὑπῆρχεν ἡ προκατάληψις ὅτι κάτω ἀπὸ τὴν θάλασσαν ὑπάρχει κάποιον ὑπόγειον κανάλι διὰ τοῦ ὁποίου μεταφέρεται τὸ γλυκὸ ὕδωρ τοῦ Ἀλφειοῦ ἀπὸ τὴν ἀπέναντι Πελοπόννησον εἰς τὰς Στροφάδας. Καὶ τοῦτο παρεδέχοντο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διότι ὑπεστήριζον ὅτι ἀπὸ τὰς πηγὰς τῶν Στροφάδων παρουσιάζοντο εἰς τὸ ἔδαφος φύλλα πλατάνου, δένδρου μὴ ὑπάρχοντος εἰς τὴν νησίδα καὶ ἀφθονοῦντος εἰς τὴν ἔναντι Πελοπόννησον.

Αἱ Στροφάδες καὶ τότε δὲν κατοκοῦντο παρὰ μόνον ἀπὸ

καλογήρους ὀρθοδόξους, ἀνερχομένους εἰς 60 μέχρι 80. Ἡ μονή των εἶνε κτισμένη ἐν εἴδει φρουρίου, μὲ μίαν ταρατσαν ἐπάνω στολισμένην μὲ δυνατὰ κανόνια, διὰ τὴν ἀμυνάν των ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων Κορσάρων. Ἐν τούτοις ἐπληροφόρησαν τὸν Σπὸν ὅτι οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ πειραταὶ τῆς Βαρβαρίας δὲν τοὺς ἐπείραζαν, ἀλλὰ τοὺς ἐσέβοντο, ἀρνούμενοι νὰ προσεγγίσουν διὰ νὰ τοὺς ζητήσουν ὀλίγον ὕδωρ. Αἱ διαβεβαιώσεις ὅμως αὗται τοῦ Σπὸν δὲν συμφωνοῦν μὲ τὴν πραγματικότητα. Διότι ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει ὅτι μυριάκις οἱ δυστυχεῖς μοναχοὶ υπέστησαν πειρατικὰς ἐπιδρομὰς καὶ ὅτι πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἐσφάγησαν ἀπὸ κορσάρους, ἐκάη δὲ ἐπανειλημμένως ἡ μονή των.

Ἡ περιγραφή τοῦ Κορονέλλη.

Μετὰ τοὺς ἀνωτέρω δύο περιηγητὰς, κατὰ τὸ 1686, ὁ διάσημος Ἰταλὸς γεωγράφος τῆς Βενετίας ἱερωμένος Coronelli ἐδημοσίευσε «Γεωγραφικὴν καὶ ἱστορικὴν περιγραφὴν τοῦ Μωρέως . . . καὶ ἄλλων γύρω τόπων». Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ ἐπισημοῦ γεωγράφου τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας, μετεφράσθη εἰς διαφόρους γλώσσας καὶ θεωρεῖται μέχρι τοῦδε κλασσικόν. Περὶ Ζακύνθου γράφει πολλά, ἐκ τῶν ὁποίων παραθέτομεν κατωτέρω ὅσα δὲν εἶνε γνωστὰ ἐξ ἄλλων προδημοσιευθεισῶν περιγραφῶν ἄλλων περιηγητῶν.

Ἡ νῆσος διαιρεῖται εἰς τρία μέρη: τὸ ὄρος, τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους καὶ τὸν κάμπον. Τὸ ὄρος ἀρχίζει ἀνατολικῶς ἀπὸ τὸν λιμένα τοῦ Κερίου καὶ τριγυρίζει ὅλην τὴν νῆσον ἀπὸ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν μέχρι τοῦ βορρᾶ. Ἐν μέσῳ τοῦ τμήματος τούτου εὕρεσκειται εἰς ὠραῖος Κάμπος, ὁ ὁποῖος ἐκαλύπτετο ἄλλοτε ἀπὸ ὕδωρ καθ' ὅλον τὸ ἔτος καὶ ἐσχημάτιζεν ἐν εἶδος τέλει, τὸ ὁποῖον ὁ Προνοητὴς Ἄγγελος Βαρβαρίγος ἀπεξήρυνε κατὰ τὸ 1673. Ὁ Κάμπος αὐτὸς εἶνε τῶρα γόνιμος καὶ λίαν εὐχάριστος. Ἐχει μῆκος 15 μιλίων καὶ πλάτος 10, ἐκτεινόμενος ἀπὸ τὴν μίαν θάλασσαν εἰς τὴν ἄλλην. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους εὕρεσκειται τὸ χωρίον Κερί, τὸ ὁποῖον δίδει τὸ ὄνομα του εἰς τὸν λιμένα.

περὶ τοῦ ὁποῖου ὠμιλήσαμεν ἤδη. Ἐπὶ τοῦ ἰδίου τούτου ὄρους ὑπάρχουν τρία μοναστήρια ὀρθοδόξων καλογήρων, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὴν Λαγκαδάν, τῆς Παναγίας Σηλιώτισσας ἢ Ἀναφωνηρίας, καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Κρημνῶν (de' Grebanì). Τὸ τελευταῖον εἶνε τὸ μεγαλείτερον καὶ τὸ καλλίτερον κτισμένον.

Καθ' ὅλην τὴν νῆσον δὲν ὑπάρχει παρὰ ἓνα ποτάμι, τοῦ ὁποῖου τὰ ὕδατα εἶνε ἀλμυρὰ, λόγῳ τῆς συγκοινωνίας τῶν ὑδάτων του μὲ τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης. Ἀπεναντίας εἰς ἀντιστάθμισμα ὑπάρχει μία πηγὴ κάτω ἀπὸ τὸ Κάστρο, πλησίον εἰς τὴν θάλασσαν, τόσον μεγάλη καὶ σημαντικὴ ὥστε ὅλα τὰ πλοῖα τὰ κατευθυνόμενα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ Ἀλεξάνδρειαν ἢ ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς, προσεγγίζουσι ἐκεῖ διὰ νὰ προμηθευθοῦν ὕδωρ δι' ὅλον τὸ ταξείδιον μεταβάσεως καὶ ἐπανόδου. (Πρόκειται διὰ τὴν πηγὴν τοῦ Κρούου Νεροῦ, ὅπως ὀνομάζεται καὶ σήμερον ἢ θέσις ἐκ τοῦ λαμπροῦ τούτου ὕδατος).

Ἡ πόλις ἔχει μῆκος δύο μιλίων ἐπὶ τῆς ἀκροθαλασσιᾶς καὶ ἐν μίλιον βίθους. Ἐχει πολλὰς οἰκίας καὶ κατοικεῖται ἀπὸ ἀνθρώπους τοῦ τόπου, ἐμπόρους, τεχνίτας καὶ ναυτικούς. Παράγει ἀφθονον σταφίδα καὶ ἐκλεκτοὺς οἴνους καὶ ἔλαιον λαμπρᾶς ποιότητος, εἰς τρόπον ὥστε γίνεται ἐξαγωγή πεντήκοντα χιλιάδων δουκάτων ἑτησίως τοῦλάχιστον ἀπὸ ἕκαστον τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν.

Παράγει ἐπίσης διαφόρους καρπούς. Ὁ λιμὴν τοῦ Κερίου δύναται νὰ περιλάβῃ μεγάλα πλοῖα καὶ γαλέρας.

Πλησίον τῆς πόλεως ὑπάρχει σκόπελος ὀνομαζόμενος Fra Filippo ἢ Trenta Nove. Ἀνατολικώτερον εἶνε τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Λαγανᾶ, ἐγγύτατα εἰς τὴν πόλιν. Ἡ Ἁγία Βερονίκη φθάσασα εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἐπωφελήθη τῆς ἐκεῖ διαμονῆς της ὅπως διαδώσῃ τὰ φῶτα τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἔκαμε χριστιανούς τοὺς κατοίκους, δεικνύουσα εἰς αὐτοὺς τὸ Σουδάριον τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Βενετικὴ Δημοκρατία στέλλει ἐκεῖ ἓνα εὐγενῆ μὲ τὸν τίτλον τοῦ Προβλεπτοῦ καὶ δύο ἄλλους μὲ τὸν τίτλον τοῦ Συμβούλου. Οἱ κάτοικοι ἔχουν εἰδικὸν Συμβούλιον, τὸ

ὅποιον φροντίζει διὰ τὰ τροφίμα, τὴν ὑγείαν καὶ λοιπὰ σχετικά, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Προβλεπτοῦ.

Ἡ μεγαλειτέρα πλειονότης τῶν κατοίκων εἶνε ὀρθόδοξοι, ἐλάχιστοι δὲ εἶνε οἱ καθολικοί. Ὑπάρχουν χίλιοι περίπου Ἑβραῖοι, ἔχοντες τρεῖς Συναγωγάς, ζῶντες μὲ τὸ ἔμποριον, τὸ ὅποιον τοὺς πλουτίζει σημαντικῶς.

Οἱ κάτοικοι ἔχουν μεγαλειτέραν κλίσιν πρὸς τὰ ὄπλα παρὰ πρὸς τὰ γράμματα. Οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰ γράμματα δεικνύουν ὅτι εἶνε κληρονόμοι τῆς εὐγλωττίας ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἐθαύμαζον ὅλοι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, εἰς τρόπον ὥστε, ἐπιδιδόμενοι εἰς τὴν σπουδὴν τῶν νόμων, γίνονται ἐντὸς ὀλίγου δικηγόροι καὶ ρήτορες τελειότατοι. Ζοῦν μεταξύ των μὲ πολὺ ὀλίγην ὁμοφωνίαν καὶ ἔχουν δίκας καὶ φιλονικίας διαρκεῖς. Οἱ χωρικοὶ μισοῦν θανασίμως τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως. Οἱ πλείστοι τῶν τελευταίων τούτων ζοῦν ἀπὸ τὸ ἔμποριον. Ἡ κατωτέρα κοινωνικὴ τάξις συντηρεῖται ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Κατὰ τὰς περιόδους τῆς εἰρήνης πηγαίνουν εἰς τὰς φρεγάτας διὰ νὰ ἀναζητήσουν τὰ πρὸς τὸ ζῆν εἰς τὰς ἀπέναντι ἀκτὰς τῆς Πελοποννήσου καὶ ἄλλας χώρας ὑποτεταγμένας εἰς τὴν Τουρκίαν.

Ἡ νῆσος αὕτη ὑπόκειται εἰς σεισμοὺς οἱ ὅποιοι τῆς ἀφαιροῦν πᾶν ὅτι καλὸν ἔχει. Πρὸ ὀλίγων ἔτων ἐντὸς μιᾶς μόνης νυκτὸς ἠκούσθησαν ἐξήκοντα σεισμοί. Τούτων προηγεῖται τρομακτικὸς θόρυβος, διαρκῶν ἡμισυ περίπου τέταρτον ὥρας καὶ ἀντηχῶν μέχρι τοῦ βᾶθους τῶν βράχων, τοὺς ὁποίους ἡ ὄρμη τῆς κινήσεως ταύτης ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴν γῆν. Ἐνίοτε συνοδεύονται ἀπὸ δυσσομίαν θείου, καὶ ὅταν ὁ σεισμός εἶνε δυνατὸς ἀκούεται σφυρίζων ἰσχυρότατος ἄνεμος, διὰ τοῦτο αἱ οἰκοδομαὶ τοῦ τόπου δὲν εἶνε πολὺ ὑψηλαί.

Ὑπάρχει εἰς τὴν νῆσον εἰς καθολικὸς ἐπίσκοπος. Τὴν ἔδραν αὕτην ἐτίμησαν διάσημοι ἐπίσκοποι. Τὰ εἰσοδήματά των τὰ ὅποια ἀνήρχοντο εἰς ἕξ χιλιάδας καὶ πλέον δουκάτα (ὅπως μᾶς πληροφοροῦν τὰ ἀρχεῖα) τοὺς ἐπέτρεπον νὰ ἀρροσιοῦνται μὲ ἐπιτυχίαν εἰς τὴν σπουδὴν καὶ νὰ μεταχειρίζονται αὕτην καθὼς καὶ τὴν δύναμιν ὅταν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀντιταχθῶν εἰς τὸ ἀνήσυχον καὶ ταραχῶδες πνεῦμα τῶν

ὑποτελῶν πολιτῶν. Δύο ἔξ αὐτῶν μετέσχον διαδοχικῶς τῆς Συνόδου τοῦ Τρέντου διακριθέντες. Ὁ πρῶτος ἦτο ὁ Φραγκῆσκος Κομεντόνη, ὁ ὅποιος ἀπέθανε διαρκούσης τῆς Συνόδου καὶ ὁ ἄλλος ὁ Πέτρος Δελφῖνο, εὐγενὴς Βενετός, καταλαβὼν τὸν θρόνον τοῦτον. Ὑπάρχουν περίπου 44 ὀρθόδοξοι ἐκκλησίαι εἰς τὴν πόλιν καὶ τὸ Κάστρο. Ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς ὀρθόδοξους τοὺς ἔχοντας ἑλαττώματα τινα καὶ εἰς τὰς γυναῖκας αἱ ὅποια προσιφάτως ἔτεκνοποίησαν ἢ ἐπὶ τινα χρόνον εἴσοδος εἰς τὰς ἐκκλησίας. Ὁ κανὼν ὅμως αὐτὸς δὲν τηρεῖται σήμερον μὲ τὴν αὐτὴν αὐστηρότητα τοῦ παρελθόντος.

Ὅταν ὁ ἀρχιερεὺς ἀποθάνῃ ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι εἶνε πολυάριθμοι, συνέρχονται καὶ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος ἐκλέγουν διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας τὸν διάδοχόν του. Ὁ ἀρχιερεὺς οὗτος ἔχει σημαντικὸν εἰσόδημα, καίτοι τοῦτο δὲν εἶνε καθωρισμένον, διότι οἱ ὀρθόδοξοι τοῦ δίδουν κατ' ἔτος πολὺν σῖτον καὶ ἄλλα τροφίμα. Ἄλλως τε ἔχει μέγα εἰσόδημα ἀπὸ τὰς χειροτονίας τὰς ὁποίας κάμνει. Διὰ νὰ ἀνέλθῃ τις εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο πρέπει νὰ ἀνήκει εἰς τὸ μοναχικὸν τάγμα τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Τούτου δὲ αἰτία εἶνε ὅτι ὑπάρχουν ἄπειρα μοναστήρια εἰς τὰς νήσους ταύτας. Τὸ σημαντικώτερον ὅλων εἶνε τὸ τῶν Στροφάδων, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ ὁμιλήσωμεν ἐν καιρῷ Ἡ μονὴ αὕτη ἔχει μεγάλα εἰσοδήματα εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ Κεφαλληνίαν καὶ οἱ Ἕλληνες ἔχουν δι' αὐτὴν μέγαν σεβασμόν, διότι οἱ καλόγηροι οὗτοι ζοῦν τελείως ἀπομονωμένοι ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον. Δὲν τρώγουν ποτὲ κρέας, ἐκτὸς ἂν ἀσθένεια τις τοὺς ὑποχρεώσῃ, καὶ κατὰ τὴν Δευτέραν, Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν ἐκάστης ἑβδομάδος δὲν τρώγουν οὔτε ψᾶρι, οὔτε γάλα, οὔτε λάδι.

Κατόπιν ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀναριθμῶν νησιῶν τοῦ ἔτους, τὰς ὁποίας τηροῦν ὄχι μόνον οἱ μοναχοί, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ κάτοικοι τῆς νήσου οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν ὀρθόδοξίαν.

Δὲν ὑπάρχει ἄσυλον εἰς τὰς νήσους ταύτας. Ὑπάρχουν μόνον δύο πτωχαὶ μικραὶ οἰκίαι εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἡ μία

διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ ἡ ἄλλη διὰ τὰς γυναῖκας, διοικούμεναι ἀπὸ ἀστούς τῆς πόλεως. Ἄλλοτε αἱ οἰκίαι αὐταὶ προωρίζοντο διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν νόθων, ἀλλὰ δὲν φαίνεται πλέον οὐδὲν ἔχνος τοῦ θεσμοῦ τούτου. Ὑπάρχουν πολλοὶ αἰρετικοί, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων εἶνε Ἕλλητες. Ὑπάρχουν ἐπίσης πολλοὶ ἄθεοι.

Ἡ νῆσος παράγει ἀφθόναυς καρπούς. Ὁ Caroldi ἀναγράφει ὅτι τὸ 1350 ὁ Ροβέρτος, πρίγκηψ τοῦ Τάραντος, ἠγόρασε τὴν νῆσον μαζὺ μὲ μερικὰς ἄλλας. Τὸ 1571 ὁ Οὐλουζαλῆ πασᾶς ἐπέδραμε κατὰ τῆς νήσου καὶ κατέστρεψε τοὺς κάμπους καὶ ἐπροξένησε πανολεθρίαν.

Διὰ τὰς Στροφάδας λέγει ὅτι, καίτοι μικροσκοπικαί, ἐν τούτοις ἔδιδον καταπληκτικὴν ποσότητα σταφίδος καὶ θαυμασίου οἴνου. Δὲν ὑπάρχουν ἄλλοι κάτοικοι ἀπὸ τοὺς καλογήρους, οἱ ὅποιοι, διὰ τὰ προστατευθῶν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Κουρσάρων, ἔκτισαν τὸ μοναστήρι τῶν ὡς φρούριον μὲ ἐν καλὸν κανόνι.

Αἱ ἐντυπώσεις τοῦ Ντέπιγκ.

Ὁ Γεώργιος Ντέπιγκ, Γερμανογάλλος συγγραφεὺς καὶ περιηγητὴς (1784-1853) ἔγραψε τετράτομον περιήγησιν ἀνά τὴν Ἑλλάδα (G. Depping: La Grèce, ou description topographique... Paris, 1823) τὴν ὁποίαν ἐπεσκέφθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Διὰ τὴν Ζάκυνθον γράφει μὲ ποιητικὴν ἔξαρσιν:

«Ἡ νῆσος Ζάκυνθος μὲ τοὺς καταπρασίνους λόφους τῆς καὶ τὰ μπουκέτα τῶν πορτοκαλεώνων καὶ ἐλαιώνων, παρέχει καθ' ὅλην τὴν ἀκτὴν τῆς Ἠλίδος μίαν θαυμασίαν ἀποψιν καὶ ἡ διαδρομὴ μεταξὺ Πελοποννήσου καὶ τῆς νήσου ταύτης εἶνε εἰς περίπαιτος τόσον εὐχάριστος ὅσον καὶ μία ἐκδρομὴ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου, ἡ ὁποία παρουσιάζει πανταχοῦ κοιλάδας γονίμους, μίαν ὄριαν καλλιέργειαν καὶ πληθυσμὸν πολυάριθμον. Περίπου τεσσαράκοντα χιλιάδες κατοίκων εἶνε διεσπαρμένοι εἰς τὴν πρωτεύουσιν καὶ τὰ τεσσαράκοντα ὀκτὼ χωρία. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἴτε

εἰς τὴν ναυτιλίαν εἴτε εἰς τὴν καλλιέργειαν σταφίδος καὶ ἐλαιῶν. Μεταξὺ 9-10 εἰδῶν ἐλαιῶν ἐκεῖναι τὰς ὁποίας καλλιεργοῦν εἰδικώτερον εἶνε αἱ καλούμεναι ἐντόπια, αἱ ὁποῖαι γίνονται πολὺ χονδραί, ἔχουν πυρῆνα στερεώτατον καὶ χρήσιμον, παράγουν δὲ καρπὸν χονδρὸν καὶ ὠσειδῆ, δίδοντα ἀφθονον καὶ διαυγὲς ἔλαιον. Ἐν μόνον δένδρον δύναται νὰ δώσῃ μέχρι ἑκατὸν ὀκάδων. Αἱ ἐλαῖαι αἱ μεταφυτευθεῖσαι ἀπὸ τὴν Κορώνην εἶνε μικρότεραι καὶ δὲν δίδουν ὁμοίως λεπτὸν ἔλαιον. Ὑπάρχει μία ἐλαία χονδρὴ σὰν λεπτοκάρουον, ὀνομαζομένη λεμονολιά. Καλλιεργεῖται ὀλίγον. Ἐν ἄλλο εἶδος εἶνε ἡ καρυδολιά, εἰσαχθεῖσα ἀπὸ τὴν Ἀμφισσαν, καλλιεργεῖται διὰ τὴν τράπεζαν. Διὰ τὰ ἀπαλλάξουν τὰς ἐλαίας ἀπὸ τὴν πικράδα τῶν, τὰς ἐμβαπτίζουν ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας ἐντὸς ὕδατος καὶ ἀσβέστου.

Εἶνε γνωσταὶ εἰς τὴν Ζάκυνθον πολλαὶ ποικιλίαι σταφυλῶν, μέχρι τεσσαράκοντα εἰδῶν. Ἀπὸ τὸν ἐπτάκοιλον κόπτουν κλώνους διὰ τὰ πλέξουν τοὺς νυμφικοὺς στεφάνους. Φροντίζουν νὰ ἐκλέγουν κλώνους μὲ τεσσαράκοντα κόμβους, ἴσως διὰ τὰ συμβολίσουν τὴν γονιμότητα τὴν ὁποίαν εὔχονται εἰς τοὺς νεονύμφους. Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον καλλιεργούμενον εἶδος σταφυλῶν εἶνε ἡ κορινθιακὴ σταφίς, ἡ ὁποία δίδει εἰσόδημα εἰς τὴν νῆσον 1.300.000 φραγκῶν περίπου ἑτησίως. Μόνη ἡ Ἀγγλία ἀγοράζει ἑτησίως δέκα χιλιάδας κοκκιντάλια σταφίδος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν σίτον ἡ Ζάκυνθος εἶνε ὑποχρεωμένη νὰ προμηθεύεται ἔξωθεν τὰ δύο τρίτα τῆς ποσότητος τῆς ἀναγκασιῆς διὰ τὴν ἑτησίαν κατανάλωσιν. Ἡ νῆσος παράγει μέταξαν, ἀλλ' εἰς μικρὰν ποσότητα. Τὰ βαμβακερὰ ὑφάσματα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν δι' ἐνδυμασίαν τῶν νησιωτῶν, κατασκευάζονται σχεδὸν ὅλα εἰς τὸν τόπον, τόσον τὰ λεπτὰ ὅσον καὶ τὰ χονδρά.

Ἡ Ζάκυνθος ἔχει ναυτικὸν σημαντικόν. Ἐξ ἕως ὀκτὼ λιμένες προσελκύουν τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἀλλ' ὁ λιμὴν τῆς πρωτεύουσος ἰδίως συχνάζεται πολὺ, καίτοι δὲν προστατεύεται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους. Ὁ λιμὴν τοῦ Κερίου, καίτοι μικρότερος, εἶνε ἀσφαλέστερος.

Ἡ πόλις τῆς Ζακύνθου, κατασκευασμένη κατὰ τὸ ἰταλικὸν σύστημα, ἔχει πλέον τῶν δέκα ἑξ̄ χιλιάδων κατοίκων, συντηρουμένη ἀπὸ τὸ ἐμπόριον, τὴν γεωργίαν καὶ μερικὰ ἐργοστάσια. Τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον δὲν ἔμεινεν ἀθικτον ἀπὸ τοὺς σεισμούς, ἐλάχιστα χρησιμεύει εἰς τὴν ἀμυναν τῆς πόλεως. Τούτου κυριαρχεῖ μικρὰ μονὴ καὶ μία ὠραία θεά, μέσῳ τόξων (κολῶνες) καὶ καλοκτισμένων οἰκιῶν, διατρέχει ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἕως τὸ ἄλλο ἄκρον τὴν πόλιν.

Διὰ νὰ ἰδῆ κανεὶς τὴν μόνην ἀρχαιότητα ἣ ὁποία παραμένει ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ζάκυνθον πρέπει νὰ μεταβῆ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου Μελινιάδων, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς καὶ ἡμισείας λεύγης ἀπὸ τὴν πόλιν. Ἐκεῖ διακρίνει τις ἓνα ὄγκον μαρμάρινον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἴσως ἐγίνοντο θυσίαι, καὶ ὅστις τῶρα χρησιμεύει ὡς βωμὸς τοῦ ναοῦ.

Κατόπιν ὁμιλεῖ περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Κερίου, περὶ τῶν ὁποίων ἠσχολήθησαν ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ περιηγηταί. Προσθέτει ὁ συγγραφεὺς ὅτι συχνὰ εἰς τινα μέρα τοῦ κόλπου τοῦ Κερίου, ἰδίως δὲ εἰς τὸ μέρος τὸ μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Κερίου καὶ τῆς νηϊδος Μαραθονῆσι, ἐξέρχεται πίσσα ἀπὸ τὸ βάθος τῆς θαλάσσης καὶ ἐπιπλέει εἰς τὸν κόλπον. Κατὰ δὲ τὴν περίοδον τῆς γαλήνης ἣ πίσσα αὕτη ἐπιπλέει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὡς κηλίδες ἐλαίου. Μεταχειρίζονται τὴν πίσσαν αὕτην, ἀλλὰ παρατηρήθη ὅτι κατατρώγει τὰ σχοινία, διὰ τοῦτο πωλεῖται εὐθηνά. (Βλέπε ἐν ἐκτάσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ ἔργον τοῦ Hawkins: «Περὶ τῶν πηγῶν τῆς πίσσης ἐν Ζακύνθῳ», δημοσιευθὲν εἰς τὸν Β' τόμον τοῦ Memoires de M. Walpole ὡς καὶ τὸ ἔργον τοῦ Castellan: Lettres sur la Morée, τόμος Β').

«Εἰς τὴν νῆσον αὕτην, καθὼς καὶ εἰς ὅλα τὰ μέρη τὰ ὁποία ἄλλοτε ἦσαν ὑποτεταγμένα εἰς τὴν Βενετιαν, ἣ ἀριστοκρατία τῆς Δημοκρατίας ἀφῆκεν μίαν τάξιν ἀνθρώπων λεγομένων εὐγενῶν καὶ προνομιούχων. Χωρὶς τὰ κατασταλτικὰ μέτρα τὰ ληφθέντα ἀπὸ τὴν παροῦσαν (ἀγγλικήν) κυβέρνησιν, ἣ τάξις αὕτη θὰ διέπρατε, ὅπως κατὰ τὸ παρελθόν, πολλὰς καταχρήσεις εἰς βάρος τῶν κατοίκων, οἱ ὅποιοι

παρουσιάζουν ἐν περίεργον μῖγμα ἠθῶν ἑλληνικῶν καὶ ἰταλικῶν.

«Πρὸ τινος ἀκόμη πράξεις βιαιότητος καὶ ἐκδικήσεως ἀτομικῆς ἦσαν συχναὶ εἰς τὴν νῆσον ταύτην. Εἰς τὴν ἐξοχὴν οἱ κάτοικοι ἦσαν πάντοτε ὀπλισμένοι, καταφανῆς ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἐλάχιστη ἀσφάλεια ἐβασίλευσεν ἐν τῇ νήσῳ. Αἱ ἀταξίαι αὗται ἀρχίζουσι νὰ παύουν».

Περιγραφή Ἐγγλου περιηγητοῦ

Ὁ Ἐγγλος περιηγητὴς Ριχάρδος Chandler, περιοδεύσας τὴν Ἀνατολὴν ἀπὸ τοῦ 1764 μέχρι τοῦ 1766 ἐπεσκέφθη καὶ τὴν Ζάκυνθον τὴν 20 Ἰουλίου 1766. Εἰς τὸν λιμένα εὔρε Βενετικὸν στόλον εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ναυάρχου Ἐμο, τοῦ τελευταίου ἡρωϊκοῦ ναυάρχου τῆς καταρρευούσης τότε Βενετίας, ἀναμενόντος ὁδηγίας τῆς κυβερνήσεώς του διὰ νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Ἀλγερίου. Μόλις ἐφθάσεν ὁ Τσάντλερ ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἐγγλου προξένου Τζῶν Σάρτζεντ, ὁ ὁποῖος τὸν εἰδοποίησεν ὅτι ἔπρεπε νὰ μεταβῆ εἰς τὸ Λαζαρέτο διὰ νὰ τελέσῃ τὴν καθαρσιν του, καθὸ προερχόμενος ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ὅπου ἦτο σχεδὸν ἐνδημικὴ ἢ πανώλης.

Ὁ περιηγητὴς παραπονεῖται ὅτι εἰς τὸ Λαζαρέτον τοῦ ἔδωσαν ἐν δωμάτιον ὅπου δὲν ὑπῆρχον παρὰ οἱ τέσσαρες τοῖχοι. Τὸ ἑσπέρας ἐκλείετο ἡ πύλη. Δὲν ἐπετρέπετο οὔτε τὴν ἡμέραν νὰ τοὺς ἐπισκεφθῆ κανεὶς ἄνευ τῆς παρουσίας τοῦ φύλακος. Ὁ πρόξενος ἐν τούτοις τοὺς ἔφερεν ἓνα ἰατρὸν ὁ ὁποῖος τοὺς ἐξήτασε, διότι τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ οἱ δύο ὑπηρετὰι του ἔπασχον ἀπὸ πυρετοῦς ἀπὸ τοὺς ὁποίους προσεβλήθησαν κατὰ τὴν διαμονὴν των εἰς τὴν Πελοπόννησον. Καὶ ἐξηκολούθησεν ὁ ἰατρὸς νὰ τοὺς ἐπισκέπτεται καθ' ὅλην τὴν διαμονὴν των εἰς Ζάκυνθον.

Ὁ περιηγητὴς ἐπαινεῖ τὴν διαγωγὴν καὶ τὰς περιποιήσεις τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Λοιμοκαθαρητηρίου καὶ τῶν καλογήρων τῆς καθολικῆς μονῆς ἣ ὁποία ἦτο ἐκεῖ πλησίον καὶ οἱ ὅποιοι

κατέστησαν τὸν περιορισμὸν τῶν ὀλιγώτερον ἔνοχλητικόν. Μετὰ τὴν λήξιν τῆς καθάρσεως ὁ Τσάντλερ μετέβη εἰς τὴν πόλιν, ὅπου τοὺς εἶχον ἐτοιμάσει κατάλυμα.

Ὁ λιμὴν τοὺς ἔκαμεν ἔξαιρετικὴν ἐντύπωσιν, διότι ἦτο γεμάτος ἀπὸ μεγάλα πλοῖα, γαλέρας θαυμασίας καὶ πλῆθος ἄλλων σκαφῶν. « Ἡ πόλις ἦκμαζε, στολισμένη μὲ κωδωνοστάσια καὶ ὑπέροχα οἰκοδομήματα. Ὁ ἦχος τῶν κωδῶνων, τὰ ἦθη καὶ οἱ τρόποι τοῦ ζῆν ἦσαν ὅλως διόλου Ἰταλικοί. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ εἶχομεν χάσιν πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μας καὶ ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν μας. Ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς ἀθλιότητος¹ εἰς τὴν ζωηρὰν ζωὴν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν μᾶς ἐπροξένησε καταπληκτικὴν εὐχαρίστησιν. Καὶ ἐθεωροῦμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εὐτυχεῖς διότι ἐφθάσαμεν σῶσι καὶ ἀβλαβεῖς εἰς τὰς εὐτυχέστερας χώρας τοῦ χριστιανισμοῦ ».

Κατόπιν δίδει διαφόρους πληροφορίας γνωστὰς εἰς ἡμᾶς καὶ ἀπὸ ἄλλους περιηγητὰς, θαυμάζων ἰδίως τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν καρπῶν τῆς νήσου. Καὶ αὐτὸς ἐπίσης παρατηρεῖ ὅτι ἔστερεῖτο ἡ νῆσος σιτηρῶν, ὥστε ἐάν ποτε ὁ κακὸς καιρὸς ἀπέκλειεν ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα τὴν μεταφορὰν ἀπὸ τὴν ἀπέναντι στερεὰν δημητριακῶν καρπῶν οἱ κάτοικοι ἐκινδύνευον νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν πείναν.

« Οἱ κλειστοὶ τῶν κατοίκων εἶνε ὀρθόδοξοι, ἀλλ' ἐνδεδυμένοι κατὰ τὸν Ἰταλικὸν τρόπον. Μισοῦν θανασίμως τοὺς καθολικοὺς καὶ εἶνε τόσον ἐπικλινεῖς εἰς τὴν ἐκδίκησιν ὥστε διαπράττουν ἐγκλήματα ἀκόμη καὶ μέσα εἰς τὰς ἐκκλησίας. Ἡ Πελοπόννησος τοὺς χρησιμεύει οὕτως εἰπεῖν ὡς ἄσυλον, διότι ἐκεῖ εὐρίσκουν ἀτιμωρησίαν. Κατὰ συνέπειαν ἡ Πελοπόννησος εἶνε γεμάτη ἀπὸ φρυγάδας ἐγκληματίας ».

Ἀντιθέτως πρὸς ὅσα εἶδεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου οἱ ἱερεῖς ἦσαν ταπεινοὶ καὶ ἄξεστοι, εἰς τὴν Ζάκυνθον ὁ ὀρθόδοξος κληρὸς συνηγωνίζετο εἰς πολιτισμὸν καὶ μεγαλοπρέπειαν τῶν τελετῶν μὲ τὸν καθολικόν.

« Αἱ νεάνιδες ζοῦν εἰς τὴν νῆσον αὐτὴν, ὅπως καὶ εἰς τὴν

Τουρκίαν, κλεισμένοι. Τὰς ἀποκρύπτουν ὅσον τὸ δυνατόν ἀπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἀνδρῶν. Ἡ θύρα μιᾶς οἰκίας κατὰ τύχην ἦτο ἀνοικτή, ὅτε εἶδον ἐντὸς μίαν γυναῖκα κλαίουσαν τὸν θάνατον τοῦ μικροῦ υἱοῦ της, τοῦ ὁποῖου τὸ σῶμα ἦτο ἐκτεθειμένον πλησίον της, ἐνδεδυμένον, μὲ τὰ μαλλιά πουδραρισμένα, μὲ τὴν κεφαλὴν στολισμένην μὲ φύλλα ἐπίχρυσα ».

Κατόπιν ὁμιλεῖ περὶ σταφίδος καὶ περιγράφει τὸν τρόπον τῶν κατοίκων μήπως βρέξῃ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ξηραίνσεώς της. Διὰ τοῦτο δὲν λείπουν ποτε αἱ παρακλήσεις καὶ λιτανεῖαι εἰς τοὺς ἁγίους διὰ νὰ μεσιτεύσουν εἰς διατήρησιν καλοῦ καιροῦ. Πολλάκις μάλιστα γίνονται καὶ λιτανίαι ἐπίσημοι, εἰς τὰς ὁποίας λαμβάνουν μέρος ὄχι μόνον οἱ κληρικοὶ ἀλλὰ καὶ αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ πρόκριτοι, καθολικοὶ καὶ ὀρθόδοξοι, κρατοῦντες ἀναμένα κηρία. Ἄν δὲ ὁ κίνδυνος εἶνε μεγαλείτερος τότε λιτανεύουν τὴν θαυματουργὸν Παναγίαν Σκοπιώτισσαν. Καὶ οἱ κάτοικοι τὸν ἐβεβαίωσαν ὅτι οὐδέποτε συνέβη ἡ λιτανεύσις αὐτῆς νὰ μὴ ἐπιφέρῃ μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ καιροῦ συμφώνως μὲ τοὺς πόθους τῶν Ζακυνθίων.

Οἱ κάτοικοι ἐπίστευον ὅτι οἱ Ἄγγλοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ μεγαλείτεροι καταναλωταί, ἐχρησιμοποιοῦν τὴν σταφίδα διὰ βαφήν. Μίαν ἡμέραν λοιπὸν ὁ μάγειρος τοῦ περιηγητοῦ κατεσκεύασε διάφορα γλυκύσματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν περίφημον ἀγγλικὴν Πουδίγκαν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔδωσε καὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν ὅπου παρέμενον. Οἱ ἄγαθοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι ἔμειναν κατάπληκτοι διότι μὲ τὴν σταφίδα ἐγίνοντο τόσον ὠραῖα πρᾶγματα, τὰ ὁποῖα ἔφαγον μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν.

Ἐπειτα περιγράφει τὰς πηγὰς τοῦ πετρελαίου τοῦ Κερίου, εἰς τὰς ὁποίας ἀποδίδει καὶ τοὺς σεισμοὺς οἱ ὁποῖοι εἶνε συχνότατοι εἰς τὴν νῆσον, τόσον ὥστε οἱ κάτοικοι νὰ μὴ ἀνησυχοῦν διόλου εἰς κάθε κλονισμὸν σεισμικόν.

Ὁ περιηγητὴς εὗρε δυσκολίαν νὰ ναυλώσῃ πλοῖον διὰ νὰ τὸν μεταφέρῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, διότι ὅλα τὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα θὰ ἐφόρτωναν σταφίδα, κατόπιν διαταγῆς τῆς βενετικῆς κυβερνήσεως, ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ κατευθυνθοῦν

¹ Ὁ Τσάντλερ ἐφθάσεν εἰς τὴν Ζάκυνθον προερχόμενος ἀπὸ τὴν θούλην Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν εὗρεν εἰς ἀθλίαν ἐγκατάλειπιν.

πρῶτον εἰς τὴν Βενετίαν, διὰ νὰ λάβουν τὴν σχετικὴν ἄδειαν ἐξαγωγῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐβράδυνον τὰ πλοῖα, καὶ ὁ Τσάντλερ ἤναγκάσθη νὰ μείνῃ ἄρκετὸν εἰς τὴν Ζάκυνθον.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ συνέβησαν δύο γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἔπληξαν τὴν ἀγγλικὴν εὐαισθησίαν του. Μίαν ἡμέραν στρατιῶται διαταχθέντες ἐκρήμνισαν ἐκ θεμελίων τὴν κατοικίαν ἐνὸς ἐγκληματίου ὃ ὁποῖος εἶχε διαφύγη ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην, καὶ μίαν ἄλλην ἡμέραν εἶδε κρεμασμένον εἰς τὴν ἀγχόνην τὸ σῶμα ἐνὸς καταδίκου, ὀνόματι Βαλσαμάκης, ἀπὸ τὴν Κεφαλληνίαν, ὃ ὁποῖος εἶχε καταδικασθῆ εἰς τὰς ἀλύσεις εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἶχε διαδεχθῆ τὸν Τσάντλερ εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ Λοιμοκαθαρηρίου. Ὅταν ἐτελείωσεν ὁ Βαλσαμάκης τὴν κάθαρσίν του, ἐστραγγαλίσθη κρυφά, ἔπειτα μετεφέρθη ἐκεῖθεν μὲ πλοιάριον εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐκρεμάσθη πολὺ ἔνωρις εἰς μίαν ἀγχόνην. Μία ἐπιγραφὴ κρεμασμένη εἰς τὸ στήθος του ἔλεγε μὲ μεγάλα γράμματα τὸ ὄνομά του, τὴν πατρίδα του καὶ τὸ ἐγκλημα του.

Μὲ αὐτὴν τὴν ἀγρίαν ἐντύπωσιν κλείει ὁ περιηγητὴς τὴν περιγραφὴν τῆς Ζακύνθου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπεβιβάσθη πλοίου κατ' εὐθείαν μεταβαίνοντος εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου ἐξέδωσε ἀργότερα τὰς λίαν ἐνδιαφερούσας ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν τριετῆ περιήγησίν του.

* * *

Ὁ Γάλλος περιηγητὴς Belin ἐκδώσας εἰς Παρισίους τὸ 1771 τὸ ἔργον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Description géographique du golfe de Venise et de la Morée» γράφει μερικὰ ἐνδιαφέροντα περὶ Ζακύνθου. Κατ' αὐτὸν τὸ ἐμπόριον τῆς σταφίδος ἦτο σημαντικόν. Οἱ Ἄγγλοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν καὶ οἱ μεγαλύτεροι καταναλωταί, διετήρουν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Πρακτορεῖον εἰς τὴν Ζάκυνθον, διευθυνόμενον ἀπὸ ἓνα Πρόξενον. Πλὴν τούτου ὑπῆρχον ἐκεῖ καὶ 5-6 ἄγγλοι ἔμποροι διὰ τὴν σταφίδα. Καὶ οἱ Ὁλλανδοὶ εἶχον ἓνα πρόξενον καὶ 1-2 ἐμπόρους. Καὶ οἱ Γάλλοι εἶχον

ἓνα ἀντιπρόσωπόν των εἰς τὴν Ζάκυνθον, μετερχόμενον ταυτοχρόνως τὸν πρόξενον καὶ τὸν ἔμπορον.

Πλὴν τῆς σταφίδος μέγα εἰσόδημα διὰ τὴν Ζάκυνθον ἔδιδε καὶ τὸ ἔλαιον, ἀλλ' ἡ Βενετικὴ κυβέρνησις ἀπηγόρευε τὴν ἐξαγωγὴν του εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὅσον δὲ ἔλαιον δὲν κατηναλίσκετο εἰς τὸν τόπον ἐστέλλετο εἰς τὴν Βενετίαν. Τὸ γενόμενον ἐκεῖ ἐμπόριον ὑπελογίζετο εἰς τὸ ποσὸν τῶν πεντήκοντα καὶ πλέον χιλιάδων δουκάτων.

Πλὴν τῶν δύο ἀνωτέρω κυριωτέρων προϊόντων τῆς νήσου εὕρισκει τις εἰς τὴν Ζάκυνθον, κατὰ τὸν περιηγητὴν, τρόφιμα λαμπρὰ καὶ εὐθηνότατα, καρποὺς θαυμασίους καὶ ἀφθόλους. Σίτος ὅμως καὶ βώδια ἔρχονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν νῆσον ἀπὸ τὴν ἀπέναντι Πελοπόννησον.

Ὁ σεισμὸς τῆς Ζακύνθου κατὰ τὸ 1820.

Κατὰ τὴν 15 Δεκεμβρίου 1820 εἰς τὸν λιμένα Ζακύνθου ἐφθάσεν ἡ ἀγγλικὴ φρεγάτα «Cambrian» μεταφέρουσα εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἀγγλον πρέσβυν λόρδον Strangford μὲ τὴν οἰκογένειάν του καὶ τὸν ἱερέα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγγλικῆς πρεσβείας R. Walsh, ὃ ὁποῖος ἔγραψε τρεῖς τόμους ἀπομνημονευμάτων τῆς διαμονῆς του εἰς τὴν τουρκικὴν πρωτεύουσαν καὶ τῶν συμβάντων ἐν γένει εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Ἀπὸ τὸ ἔργον του αὐτὸ ἀποσπῶμεν τὸ μέρος τὸ ἐνδιαφέρον τὴν Ζάκυνθον, καὶ τὸ ὁποῖον εἶνε κατὰ τοῦτο σημαντικόν διότι ἐν αὐτῷ περιγράφεται ὁ περίφημος διὰ τὰς καταστροφάς του «σεισμὸς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου» ὅπως ἀπεκλήθη λόγῳ τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο. Ὁ ἀγγλος αὐτὸς κληρικὸς μᾶς δίδει μίαν ζωντανὴν εἰκόνα τῆς τραγωδίας μὲ ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς.

Ἐν ἀρχῇ ἐξυμνεῖ τὸ θαυμάσιον κλίμα τῆς νήσου, ὅπου εἰς τὴν καρδίαν τοῦ χειμῶνος ἦσαν ἄπειρα τὰ ἄνθη καὶ οἱ καρποί. Μετὰ τὴν ἀφίξιν των φυσικὰ ἐπεσκέφθησαν τὴν πηγὴν τοῦ Κερίου, τὸ περιεργότατον φυσικὸν φαινόμενον πῆς Ζακύνθου, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐπεκτείνεται ὁ συγγραφεύς.

Ἐκ τῆς ἀποστολῆς ἐπληροφόρηθη ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ ἐσβεσμένου τούτου ἠφαιστείου ἐγένοντο συχνὰ καταστροφικοὶ σεισμοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων τρομερώτερος ἦτο ὁ τοῦ 1514, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐσχίσθη ὁ λόφος ὁ εὐρισκόμενος ὀπίσω ἀπὸ τῆς πόλιν ἀπὸ ἐπάνω ἕως κάτω. Ἐκτοτε ἐγένοντο μικρότεροι σεισμικαὶ δονήσεις κατὰ διαλείμματα τὰ ὁποῖα θὰ ἔλεγε κανεῖς κανονικά, ὥστε οἱ Ζακύνθιοι βεβαιοῦν ὅτι περιμένουν τὴν ἐπάνοδον δυνατοῦ σειμοῦ κάθε τεσσαράκοντα ἢ πενήκοντα ἔτη, δηλαδὴ εἰς τὸ διάστημα τὸ ὁποῖον χρειάζεται διὰ τὰ συγκεντρωθῆναι τὰ ἐκρηκτικὰ αἲρια».

Κατὰ πόσον εἶνε σφαιρὰ ἡ θεωρία αὕτη γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν σημερινὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης. Ἄλλως τε τὰ γεγονότα ἦλθον ὅπως διαψεύσουν τὴν βεβαίωσιν περὶ τῆς τεσσαρακονταετοῦς περιόδου. Διότι ἐνῶ εἶχε γίνῃ ἄλλος ἰσχυρὸς σεισμός τὸ 1809, ἐπανελήφθη κατὰ τὰς ἡμέρας κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ἄγγλος συγγραφεὺς εὐρίσκειτο εἰς Ζάκυνθον, δηλαδὴ εἰς περίοδον ἑνδεκα μόνον ἔτων.

Ἡ κατοικία τοῦ ἄγγλου Διοικητοῦ δὲν ἦτο ἀρκετὰ μεγάλη διὰ τὰ φιλοξενήσῃ ὀλόκληρον τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἄγγλου πρέσβεως, διὰ τοῦτο ὁ Διοικητὴς Πάτρικ Ρὸς (Patrick Ross) διένειμεν αὐτοὺς εἰς διαφόρους ἀρχοντικὰς οἰκίας, αἱ ὁποῖαι ἀνέλαβον τὰς φιλοξενήσῃ. Ὁ συγγραφεὺς καὶ εἰς φίλος του κατέλυσαν εἰς τὴν ἀρχοντικὴν οἰκίαν τοῦ Φωσκάρδη, ὁ ὁποῖος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὐρίσκειτο εἰς τὴν Κέρκυραν ὡς βουλευτὴς Ζακύνθου. Ἄς δώσωμεν τώρα τὸν λόγον εἰς τὸν ἄγγλον κληρικόν:

«Ἡ πόλις τῆς Ζακύνθου εἶνε ἐκτεταμένη καὶ πολυάνθρωπος, περιλαμβάνουσα 16 χιλιάδας κατοίκους καὶ τέσσαρας χιλιάδας οἰκίας, γενικῶς μεγάλας, κτισμένας ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς ἀπὸ πέτραν μὲ παχυτάτους τοίχους. Ἡ οἰκία εἰς τὴν ὁποῖαν ἡμεῖς διεμείναμεν ἦτο σημαντικῶς μεγάλη, μὲ μέγα προαύλιον, μὲ μεγάλην εἴσοδον ὅπου ἦτο μαρμαρίνη κλίμαξ, ἡ ὁποία ὠδήγει εἰς τὴν γαλαρίαν, φέρουσαν εἰς τὴν πελωρίαν αἴθουσαν καταλαμβάνουσαν ὅλον τὸ οἶκημα κατὰ μῆκος καὶ τελειώνουσαν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον εἰς ἓνα μπαλκόνι. Ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν ἦσαν τὰ δωμάτια τῶν πολυαρί-

θμων ὑπηρετῶν, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην ἡ τραπεζαρία καὶ δύο κρεβατοκάμεραι, αἱ ὁποῖαι ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσιν μας. Τὸ σύνολον ἦτο μεγαλοπρεπές, οἱ τοῖχοι παχύτατοι, τὸ ταβάνι εἶχε διαφόρους διακοσμήσεις καὶ εἰκόνας ὡς καὶ ἀναγλύφους παραστάσεις μὲ κωμικὰς μορφάς. Τὸ βράδυ ἐκεῖνο ὁ Διοικητὴς ἔδωκεν ἐπίσημον δεῖπνον πρὸς τιμὴν τοῦ ἄγγλου πρέσβεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβον μέρος ὅλοι οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἀκολουθίαν του καὶ ἡ ἀριστοκρατία Ζακύνθου. Μετὰ τὸ δεῖπνον ἐξετελέσθη μουσικὴ καὶ τραγούδια. Οἱ συγκεντρωθέντες ἦσαν εὐθυμοὶ καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐγένετο λόγος διὰ τὰς πηγὰς τοῦ Κερίου, ἀστειευόμενοι καὶ λογαριάζοντες ἂν κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν κατοίκων ἐπλησίαζεν ἡ ἐποχὴ μεγάλου σειμοῦ. Πραγματικῶς διεσκέδασαν κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἐν μέσῳ εὐθυμίας. Κατὰ τὰ μεσάνυκτα οἱ συνδαιτημόνες ἀνεχώρησαν καὶ ὁ ἄγγλος κληρικὸς μετέβη μαζὺ μὲ ἓνα σύντροφόν του εἰς τὴν οἰκίαν Φωσκάρδη, ἣτις εἶχεν ὀρισθῆ ὡς διαμονὴ των. Ὁ οὐρανὸς ἦτο ξάστερος, τὰ ἄστρα ἔλαμπον μὲ διαύγειαν ἀσυνήθην διὰ τὸν ἄγγλον τὸν συνειδησμένον ἀπὸ τὴν ὀμιχλώδη πατρίδα του.

«Τὸ κάθε τι ἐνηρμονίζετο μὲ τὴν εὐθυμίαν τὴν ὁποῖαν εἶχομεν ἀρῆση καὶ αὐτὸς ὁ οὐρανὸς ἐφαίνετο μειδιῶν μὲ τὴν φαιδρότητά μας καὶ ἐγελῶμεν μὲ τὰς ἰδέας τὰς ὁποίας συνεζητοῦμεν διαρκοῦντος τοῦ δεῖπνου περὶ πιθανότητος σειμοῦ. Ὄταν ὁ θαλαμηπόλος μὲ ὠδήγησεν εἰς τὸ δωμάτιόν μου ἀφῆκε μίαν μεγάλην λάμπαν ἐπάνω εἰς πελώριον τραπέζιν εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος ἀπὸ ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐκοιμώμην. Τὸ κρεβάτι ἦτο, ὅπως συνειθίζεται εἰς τὴν νῆσον, χωρὶς κουνουπιέραν. Ἐπεσα καὶ ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα ἐκύτταξα τὸ ταβάνι μὲ διαφόρους εὐχαρίστους σκέψεις. Καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ κωμικαὶ εἰκόνες ποὺ ἦσαν ἐπάνω μὲ διεσκέδαζαν. Ἔτσι παρεδόθην εἰς γλυκὺν ὕπνον. Αἰφνηδῶς ἀφυπνίσθη ἀπὸ μίαν αἴσθησιν τρομεράν. Ἡ λάμπα ἔκαιεν ἀκόμη, ἀλλ' ὀλόκληρον τὸ δωμάτιον ἐκινεῖτο. Αἱ εἰκόνες τοῦ ταβανιοῦ ἐφαίνοντο ὅτι ἐζωντάνευσαν καὶ ἐκινουῦντο, ἀργότερα δὲ ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν θέσιν των καὶ ἔπεσαν μαζὺ μὲ κομμάτια τῆς κορνίζας ἐπάνω μου καὶ

εἰς τὸ πάτωμα. Μία ἀκαθόριστος μελαγχολικὴ βοή ἐφαινετο ὅτι ἐξήρχετο ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἐξηπλοῦτο καθ' ὅλην τὴν οἰκίαν, μὲ αἴσθημα κλονισμοῦ προξενουῦντος ἀνυπόφορον νευρικὴν ταραχὴν. Ἐδοκίμαζα ἓνα κλονισμὸν καὶ κίνησιν σὰν νὰ εὐρισκόμην ἐπὶ τῆς φρεγάτας εἰς στιγμὴν καταιγίδος. Μέγα μέρος τοῦ τοίχου κατέρρευσε εἰς μικρὰ κομμάτια, σβῦσαν τὴν λάμπαν καὶ ἀρῆσαν με εἰς πλήρες σκότος, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἀπὸ τὰ μεγάλα ρήγματα τοῦ τοίχου τὰ ἀνοιχθέντα γύρω μου ἠδυνάμην νὰ βλέπω τὸν οὐρανόν, γαλάζιον καὶ ἀστροστολισμένον. Ἐπήδησα κάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι καὶ ἀπεπειράθην νὰ ξεφύγω ἀπὸ τὴν κλονιζομένην οἰκίαν. Ἀλλὰ τὰ συντρίμματα τοῦ τοίχου καὶ τοῦ ταβανιοῦ εἶχον φράξῃ τὴν θύραν καὶ δὲν ἠδυνάμην νὰ τὴν ἀνοίξω. Ἦναγκάσθην λοιπὸν νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸ κρεβάτι μου καὶ ὡς ἐξ ἐνστίκτου ἐσκέπασα τὸ κεφάλι μου μὲ τὴν κουβέρταν διὰ νὰ τὸ προφυλάξω ἀπὸ τὰ πίπτοντα κομμάτια.

«Ὅλα αὐτὰ συνέβησαν ἐντὸς ὀλίγων δευτερολέπτων, ἀλλὰ τόση ἦτο ἡ ἐπίδρασις τῶν συμβάντων ὥστε ἔμειναν εἰς τὴν μνήμην μου τόσον σαφῆ ὡς ἐὰν εἶχον ὅλα αὐτὰ λάβῃ χώραν σιγὰ καὶ κανονικῶς. Ὅπισω ἀπὸ τὴν κατοικίαν μας ἦτο ἓν μέγα κωδωνοστάσιον ἐκκλησίας ὀρθοδόξου. Τούτου οἱ κώδωνες ἤρχισαν νὰ κτυποῦν μὲ ἄγριον ἀσυνείδητον ἤχον, ὡς ἐὰν κάποιον δυνατό χεῖρ νὰ ἔσειεν ἀπὸ κάτω τὸ οἰκοδόμημα.

«Ὅταν ἔπαυσε ἡ σεισμικὴ δόνησις ἐπικολούθησε βαρεῖα στιγή, ἡ ὁποία διεκόπτετο ἀπὸ θρήνους ἐρχομένους ἀπὸ κάτω. Ἐκύτταξα καὶ εἶδα ὅτι προήρχοντο ἀπὸ τοὺς κατοίκους μιᾶς γειτονικῆς οἰκίας, ἡ ὁποία εἶχε κρημνισθῆ ὀλόκληρος καὶ εἶχε φουεῦσι μερικὸς καὶ πληγῶσι τοὺς ἄλλους οἱ ὁποῖοι προσεπάθουν νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὰ ἐρείπια. Τώρα εἶδα ἓνα φῶς διὰ μέσου τῶν χαραγμῶν τῆς θύρας. Ἦκουσα κραυγὰς κάτω προερχομένας ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο νὰ μὲ ἀναζητήσουν μεταξὺ τῶν ἐρειπίων. Ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνοίξουν τὴν θύραν διηυθύνθησαν πρὸς τὴν ἄλλην πλευρὰν. Μόλις διέκριναν τὸν τοῖχον κρημνισμένον καὶ τὸ

πάτωμα γεμάτο συντρίμματα οἱ ὑπηρέται ἤρχισαν νὰ φωνάζουν ταραγμένοι:

— Παναγία μου! Σκοτώθηκε!

Ἐπλησίασαν καὶ μὲ ἐξεσκέπασαν. Ἦμουν ἄθικτος καὶ βυθισμένος εἰς τὰς σκέψεις μου. Ἦ σκόνη τῶν συντριμμάτων μὲ ἔκαμνε νὰ πτερνίζωμαι. Ἔτσι οἱ καλοὶ ἄνθρωποι ἠσύχασαν τὴν ἀνησυχίαν των.

Ἀμέσως ἐσηκώθην, ἐντύθηκα καὶ ἐπήγα μαζὺ των γύρω ἀπὸ τὸ μέγαρον διὰ νὰ ἰδῶ τὰς προξενηθείσας ζημίας. Οἱ ὀγκῶδεις ἐξωτερικοὶ τοῖχοι εἶχον ὅλοι χωρισθῆ ὁ εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ ἀπὸ τὰ ἐσωτερικὰ μεσότοιχα καὶ ἄφηνον μεταξύ των ἀνοίγματα τὰ ὁποῖα ἐπέτρεπον εἰς τὸ φῶς νὰ εἰσέρχεται. Εὐτυχῶς τὸ δωμάτιον εἰς τὸ ὁποῖον ἐκοιμήθην εἶχε τὸ κρεβάτι πρὸς τὸ μεσότοιχον καὶ δὲν ἔπεσαν ἐπάνω μου παρὰ μόνον ἀσβεστώματα ἀπὸ τὸ ταβάνι καὶ τὴν κορνίζαν. Ἄν ἦμην εἰς τὴν ἄλλην πλευρὰν τοῦ δωματίου, πλησίον τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου, δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ σωθῶ, διότι εἶχε τελείως καλυφθῆ ἀπὸ ὄγκους κάτω ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐτάφη πᾶν ὅ,τι εὐρίσκετο ἐκεῖ. Μιὰ πλευρὰ τοῦ τοίχου εἶχε πέσει εἰς τὴν αὐλήν.

«Εἶχε περάσει ἤδη ἡ τετάρτη πρωϊνὴ ὥρα καὶ ἐπήγαμεν, μὲ μεγάλην ἀνησυχίαν, εἰς τὸ Διοικητήριον διὰ νὰ ἴδωμεν ἂν κανεὶς ἀπὸ τοὺς φίλους μας ἐσώθη. Ὁ καιρὸς εἶχε ἐντελῶς μεταβληθῆ. Ὁ οὐρανὸς ἐφαινετο συμμαριζόμενος τοὺς κλονισμοὺς τῆς γῆς. Ἐξέσπασε θύελλα, τρέχουσα τὰ μαῦρα σύννεφα εἰς τὸν οὐρανὸν μὲ μεγίστην ταχύτητα. Οἱ δρόμοι ἦσαν πλημμυρισμένοι μὲ ἀνθρώπους, τρέχοντας εἰς διαφόρους διευθύνσεις, ὅλους βυθισμένους εἰς βαθυτάτην σιωπὴν, ὡς ἐὰν εὐρίσκοντο νικημένοι ἀπὸ κάποιαν τραγικὴν ἐντύπωσιν καὶ εἰσερχομένους εἰς τὰς ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ὅλαι φωταγωγημέναι καὶ γεμάται ἀπὸ πλήθη. Οἱ ἱερεῖς, ἐνδεδυμένοι τὰ ἄμφια των, ἔβαλλον θρηνώδεις εὐχάς, ἐνῶ οἱ πολῖται ἦσαν γονατισμένοι καὶ γεμάτοι σεβασμόν.

«Εὐρόμεν ὅλους τοὺς φίλους μας συγκεντρωμένους, μαζὶ μὲ τὸν Λόρδον καὶ τὴν Λαίδην Στράγκφορντ, εἰς τὴν τραπέζαν τοῦ Διοικητηρίου. Εἰς τὸ δωμάτιον αὐτὸ ἔτρεξαν

ὄλοι μὲ τὰ νυκτικά των, ὡς εἰς τὸ μέρος τὸ περισσότερον ἀσφαλές, διότι ἦτο ἰσόγειον χωριστὸν ἀπὸ τὸ ἄλλο οἰκοδόμημα καὶ μὴ ἔχον γύρω του οἰκοδομὰς. Ἐκεῖ ἑκαθήσαμεν ἕως ὅτου ἐξημέρωσεν, ἀφηγούμενοι πῶς ἐγλυτώσαμεν. Κατόπιν ἐγὼ ἐπῆγα εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ ἴδῶ τι ἀπέμεινε. Σχεδὸν ὅλαι αἱ τέσσαρες χιλιάδες οἰκίαι ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀποτελεῖται αὕτη εἶχον κρημισθῆ εἰς διάφορα μέρη, μερικαὶ δὲ ἐκ θεμελίων. Περὶ τὰς τεσσαράκοντας εἶχον σωριασθῆ κάτω κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ ἐμποδίζουσαν τὴν διάβασιν ἀπὸ τοὺς δρόμους. Αἱ προσόψεις πολλῶν εἶχον ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὰς πλευρὰς καὶ ἐκρέμαντο ἐπάνω ἀπὸ τοὺς δρόμους ἀπειλοῦσαι κάθε στιγμὴν νὰ καταρρεύσουν ἐπὶ τῶν διαβατῶν. Ἡ τάσις τῶν τοίχων ὅπως πέσουν πρὸς τὰ ἔξω ἔσωσε πολλῶν τὴν ζωὴν, ὑπάρχει ὅμως ἐν ἄλλο γεγονός, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπέδωσαν τὴν διάσωσίν των οἱ Ζακύνθιοι.

Ἡ νύξ ἐκείνη ἦτο ἡ παραμονὴ τῆς ἑορτῆς τοῦ προστάτου τῆς νήσου Ἁγίου Διονυσίου, καὶ ὅλος σχεδὸν ὁ πληθυσμὸς εὗρίσκετο εἰς τοὺς δρόμους ἢ εἰς τὰς ἐκκλησίας, ἐπομένως ἔξω ἀπὸ τὰς κατοικίας του ὅταν ἐγίνε ὁ σεισμὸς. Αἱ ἐκκλησῖαι εἶναι πολὺ δυναταί, καίτοι δὲ ἐκλονίσθησαν καὶ ὑπέστησαν βλάβας, ἐν τούτοις καμμία ἐξ αὐτῶν δὲν ἐκρημνίσθη. Τοῦτο ὁ εὐσεβῆς λαὸς ἀπέδωσεν εἰς τὴν μεσίτευσιν τοῦ ἁγίου τοῦ ὁποίου ἐπανηγύριζον τὴν ἑορτήν.

«Ὅχι ὀλιγώτερον τῶν τριάκοντα πτωμάτων εὗρέθησαν μεταξὺ τῶν ἑρειπίων. Ἡ διάρκεια τοῦ σειμοῦ δὲν ὑπερέβη τὸ ἓν λεπτὸν τῆς ὥρας. Καὶ ὅμως ἡ ἐντύπωσις μας ἦτο ὅτι διήρκεσεν ὀλοκλήρους ὥρας».

Καὶ τὸ κακὸν ἦτο ὅτι, μαζὺ μὲ τὸν σεισμόν, ἦλθε μία τρομερὰ κακοκαιρία, μία ἀγρίαθύελλα, ἡ ὁποία δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τὸν πρέσβυν καὶ τὴν συνοδείαν του νὰ ἐπιβιβασθῆ τῆς φρεγάτας. Παρέμειναν λοιπὸν κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἠκολούθησαν ἐν στολῇ τὴν λειτανείαν τοῦ ἁγίου Διονυσίου, ἡ ὁποία ἐγίνε τὴν ἐπομένην ἐν μέσῳ ἐξαιρετικῆς κατανύξεως. Δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως ἡ λειτανία νὰ προχωρήσῃ πολὺ καὶ ὁ οὐρανὸς ἐγίνε κατάμαυρος σὰν πῖσσα, ἡθύελλα ἐδυνάμωσε καὶ διέκρινεν ὁ συγγραφεὺς τὴν ἐγγὺς

θάλασσαν «νὰ βράζῃ σὰν μέσα εἰς ἓνα καζάνι». Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἐξέσπασε χάλαζα τόσον χονδρὴ καὶ δυνατὴ ὥστε νὰ ρίψῃ κατὰ γῆς πολλοὺς ἀνθρώπους. Τὸ σώριασμα τῆς χαλάζης ἐπάνω εἰς τὰς στέγας ἐπέφερε τὴν κατακρήμνησιν πολλῶν ἐξ αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἤδη ἐτοιμόρροποι. Ἡ λειτανία ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐνῶ δὲ ἐγίνετο ἐπίσημος δοξολογία δυνατὸς σεισμὸς ἔσεισε τὴν ἐκκλησίαν. «Ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν μου, λέγει ὁ συγγραφεὺς, δὲν εἶδα τὸν φόβον ζωηρότερον ζωγραφισμένον. Ὅλοι οἱ ἐκεῖ μέσα εὗρισκόμενοι ἔμειναν ἀναυδοὶ ὡς νεκροὶ καὶ παρεδόθησαν εἰς σιγηλὸν ποταμὸν δακρύων».

Ὁ Διοικητὴς καὶ ὁ πρέσβυς παρεκάλεσαν τὸν συγγραφέα νὰ κάμῃ μίαν δοξολογίαν διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν διὰ τὴν διάσωσιν τοῦ μεγάρου τοῦ Διοικητοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εὗρισκομένων. Ἐνῶ ἐγίνετο ἡ παράκλησις αὕτη ἠκούσθη ἰσχυρὸς σεισμὸς καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ πέσῃ τὸ βιβλίον τῶν προσευχῶν ἀπὸ τὰς χεῖρας του. Ἀμέσως κατόπιν ἐκλήθη ὁ ἱερεὺς τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας νὰ ἐπισκεφθῆ ἓνα ἀσθενῆ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἄλλοτε γνωρίσῃ. Ἡ οἰκογένειά του, μαθοῦσα ὅτι οὗτος εὗρίσκετο εἰς τὴν νήσον, τὸν ἐκάλεσε διὰ νὰ τὸν παρηγορήσῃ κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς του. Ἡ σκηνὴ ἦτο φρικιαστικὴ. Ἡ οἰκία ὅπου κατώκει εἶχε βλαβῆ σημαντικῶς ἀπὸ τὸν σεισμόν καὶ ἐκινδύνευεν, εἰάν ἐγίνετο μία νέα δόνησις ὁπωσδήποτε ἰσχυρά, νὰ καταρρεύσῃ τελείως. Ὁ ἄνεμος ἐμούγκριζεν, ἐνῶ ἡ χάλαζα ἐκτύπα μὲ νευρικὸν θόρυβον ἐπάνω εἰς τὴν στέγην καὶ τὰ παράθυρα. Καὶ μέσα εἰς αὐτὴν τὴν κοσμοχλασιάν, ὁ ἀσθενὴς ἐπάλαιε μὲ τὸν θάνατον. Ὅλιγα λεπτὰ μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἱερέως ὁ ἀσθενὴς ἀπέθανε.

Κατὰ τὸν συγγραφέα, ὁ ἄγγλος Διοικητὴς τῆς νήσου κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ἀνακουφίσῃ τοὺς κατοίκους καὶ μειώσῃ τὰ ἀποτελέσματα τῆς καταστροφῆς, παρέχων πᾶσαν δυνατὴν συνδρομήν. Ἡ ἀναχώρησις τοῦ πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας δὲν ἐγίνε μὲ τὴν ἐπισημότητα μὲ τὴν ὁποίαν καὶ ἡ ἀφιξίς του. Ἐν σιωπῇ καὶ ἐν μέσῳ ἀνθρώπων πενιθούτων, ἔσπευσε νὰ ἐπιβιβασθῆ μόλις ἡ θάλασσα.

ἐγαλήνευσε κάπως ὥστε νὰ ἐπιτρέπη τὴν ἐπιβίβασιν του μετὰ τῆς ἀκολουθίας του εἰς τὴν ἄκραν τοῦ Κρούου Νεροῦ, ὅπου ἦτο εὐκολωτέρα ἢ ἐπιβίβασις λόγῳ τοῦ καιροῦ. «Καὶ ἔτσι ἀνεχώρησαν, γράφει ὁ συγγραφεὺς, ἀπὸ τὴν νῆσον τὴν ὁποῖαν εὖρον καταπράσινην καὶ γελαστὴν καὶ ἀφῆκαν βυθισμένην εἰς τὸ πένθος καὶ τὸν τρόμον. Ἡ νῆσος τὴν ὁποῖαν δικαίως οἱ Βενετοὶ ἀπεκάλεσαν «καταπράσινον ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς»

Zante verdeggiante
fiore di Levante

εἶχε μεταβληθῆ εἰς τάφον ζωντανῶν, εἰς ἐρείπια, ὅπου περιεφέροντο οἱ κάτοικοι ἔντρομοι. μὴ τολμῶντες νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰς ἀπειλούσας κατάρρευσιν οἰκίας των».

Αὐτὴ εἶναι ἡ τραγικὴ εἰκὼν τῆς Ζακύνθου τὴν ἡμέραν τοῦ σεισμοῦ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, κατὰ τὴν ἀφήγησιν αὐτόπτου ξένου. Ὁ Ζακύνθιος Βαρβιάνης εἰς τὸ χειρόγραφον «Χρονικόν» του γράφει ὅτι 79 οἰκίαι κατέρρευσαν τελείως, 807 ἔγιναν ἀκατοίκητοι καὶ αἱ λοιπαὶ ἔπαθον σημαντικὰς βλάβας.

Μία ἐπίσημος ἐκθέσις τοῦ σεισμοῦ

Μία σπουδαία πηγὴ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ζακύνθου ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας εἶνε ἡ ἐπίσημος ἐφημερὶς τοῦ Ἰονίου Κράτους, ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς ἐξεδίδετο εἰς τὴν Ζάκυνθον (πρωτεύουσαν τοῦ Ἰονίου κράτους κατὰ τὰ ἔτη 1810-1814) κατόπιν δὲ εἰς τὴν Κέρκυραν μέχρι τῆς ἐνώσεως τῶν νήσων μετὰ τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὸ φύλλον τῆς 25 Δεκεμβρίου 1820 ἡ Gazzetta degli Stati Uniti delle isole Ionie δημοσιεύει περιγραφὴν τοῦ καταστρεπτικοῦ σεισμοῦ τῆς Ζακύνθου ἐπὶ τῇ βάσει ἐπισήμων ἐκθέσεων καὶ ἰδιωτικῶν πληροφοριῶν ἀφικθεισῶν εἰς τὴν Κέρκυραν. Ὁ σεισμὸς ἔγινε τὴν 4 πρωϊνὴν ὥραν τῆς 17 Δεκεμβρίου (29 Δεκεμβρίου κατὰ τὸ νέον ἡμερολόγιον) καὶ τοῦτον ἐπηκολούθησε τρομερὰ θύελλα, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐπὶ μίαν ὥραν ἐπιπτε χάλαζα ἔξαι-

ρετικοῦ ὄγκου. Καθ' ὅλην δὲ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα τῆς ἐπομένης ἡμέρας ἡ θύελλα ἐξηκολούθησε μετὰ καταρρακτώδη βροχὴν. Εἰς τὸ ἔδαφος παρουσιάσθη ρήγμα, ὡς λέγεται, ὀλίγον ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, ἀπὸ τὴν ὁπλὴν δὲ αὐτὴν ἐξήρχετο μία οὐσία ὑπόμαυρη θειοῦχο-ἀσφαλιώδης.

Αἱ γενόμεναι ζημίαι εἰς τὴν πόλιν ὑπολογίζονται εἰς ἑν ἑκατομμύριον ταλλήρων. Δὲν ἐξηκριβώθησαν ἀκόμη αἱ ζημίαι τῆς ἔσοχῆς.

Εἰς τὸ ἐπόμενον φύλλον τῆς ἐφημερίδος δημοσιεύεται πλήρης ἐπίσημος ἐκθέσις τῆς καταστροφῆς «ἡ ὁποία δὲν ἐπιτρέπει εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ζακύνθου νὰ πάρουν ἀναπνοὴν καὶ νὰ φροντίσουν διὰ τὸ ἀναγκαῖον καταφύγιον τῶν οἰκογενειῶν των». Καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν περιγραφὴν:

«Τὴν νύκτα τῆς 16 Δεκεμβρίου ἀπὸ τὰς 10 ἕως τὰς 12 ὥρας κατὰ διαλείματα ἠκούσθησαν ἤχοι ὁμοιάζοντες μετὰ ἄνεμον καὶ βροχὴν, χωρὶς ὅμως τοιοῦτον τι νὰ συμβαίνει. Ἐν τέταρτον πρὸ τῆς τετάρτης πρωϊνῆς τῆς 17 Δεκεμβρίου ἠκούσθη σεισμὸς, ὁ ὁποῖος συνετάραξε βιαίως ὀλόκληρον τὴν νῆσον. Αἱ δονήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐσυνεχίσθησαν ἐπὶ δέκα ἕξ περίπου δευτερόλεπτα, ἦσαν πρῶτον κάθετοι, ἔπειτα δὲ ἔλαβον μίαν ὀριζόντιον κίνησιν τόσον ταχεῖαν καὶ τόσον βιαίαν ὥστε ἠνοιξαν τοὺς τοίχους καὶ τῶν δυνατωτέρων οἰκιῶν αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀνθέξῃ εἰς τὴν βιαιότητα τοῦ σεισμοῦ τοῦ 1791, ἐγέμισαν κάθε μέρος μετὰ τὰ ἐρείπια τῶν οἰκιῶν, ἐδίωξαν τοὺς ἐντρόμους κατοίκους εἰς τὸ μέσον τῶν δρόμων καὶ ἠπέλουν τὴν πλήρη καταστροφὴν τῆς νήσου.

«Τὰ θλιβερὰ ἀποτελέσματα τὰ λαβόντα χώραν ἀπὸ μόνον τὸν τρόμον ἠΰξησαν τὸν ἀριθμὸν τῶν θυμάτων τῶν γενομένων ἀπὸ τὴν κατάρρευσιν τῶν οἰκιῶν. Μία δυστυχὴς γυνὴ κυριευμένη ἀπὸ τὸν τρόμον ἐρρίφθη, κρατοῦσα τὸ νεογνὸν τῆς εἰς τὰς ἀγκάλας, ἀπὸ ἑνα ἔξωστην καὶ ἔμεινε ἐπὶ τόπου νεκρά. Μία ἄλλη, τοῦ 36 συντάγματος, ἡ ὁποία ἔκαμε τὸ αὐτό, καίτοι δὲν ἀπέθανεν, ἐτραυματίσθη σοβαρῶς.

Τὴν ἐπομένην πρωϊαν ἡ πόλις παρουσίασε θέαμα θλιβερώτατον. Τὰ ἐρείπια παρουσιάζοντο ἀπαίσια καὶ ὁ τρόμος ὁ ζωγραφισμένος εἰς τὴν μορφὴν ὄλων ἔκαμνε τοὺς ἀνθρώ-

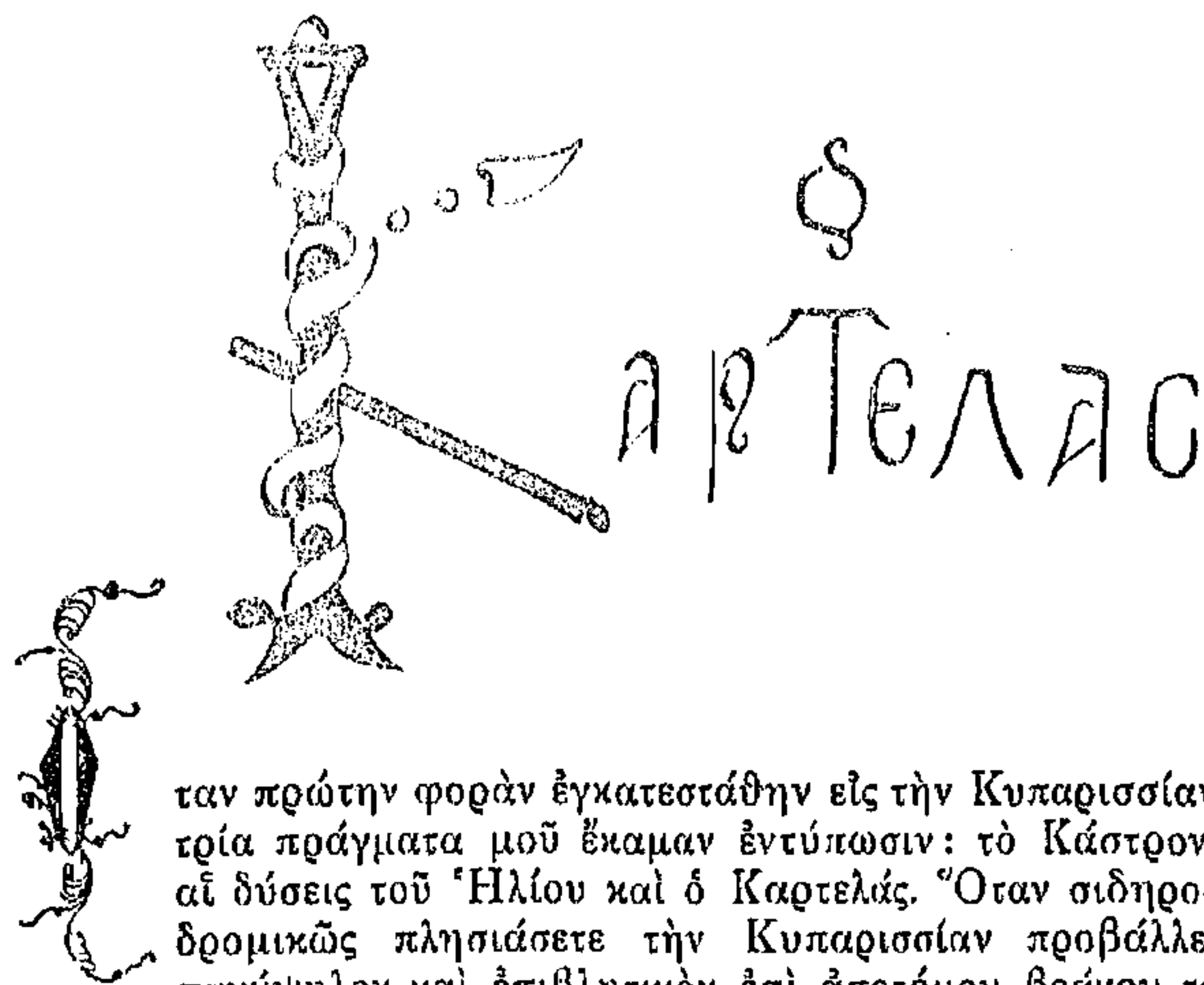
πους σὰν νὰ ἐξήτουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν συγχώρησιν καὶ οἶκτον.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς πρωίας διάφοροι δονήσεις ἔγιναν αἰσθηταί. Τὰς 11 π. μ. ἔγινε μία πολὺ ἰσχυρά, ἔπειτα ἐξέσπασε μία θύελλα δυνατὴ συνοδευομένη ἀπὸ βροντὰς καὶ ἀστραπὰς, ἀπὸ βροχὴν καὶ ἀπὸ χάλαζαν πρισματικοῦ σχήματος μεγέθους ὡοῦ περιστεράς. Ἡ καταιγὶς ἐξηκολούθησε ὀρμητικῆ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, τὰ κεραμίδια μετετοπίσθησαν καὶ ἔνεκα τούτου αἱ οἰκίαι ἐγέμισαν ὕδωρ. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινοτάτη, φωτιζομένη μόνον ἀπὸ ζωηρὰς ἀστραπὰς καὶ οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι, χωρὶς καταφύγιον, ἐν μέσῳ τῶν ἐτοιμορρόπων καὶ τῶν ἐρειπωμένων οἰκιῶν των, ἠσθάνθησαν δύο - τρεῖς ἄλλους σεισμούς, οἱ ὅποιοι, καίτοι ἕλαφροί, συνετέλεσαν ὅπως τοὺς κρατοῦν εἰς διαρκῆ τροχὸν μήπως ἐπακολουθήσῃ ἄλλος σεισμὸς ἰσχυρότερος, ὃ ὅποιος θὰ μετέβαλε πιθανότατα ὅλην τὴν πόλιν εἰς σωρὸν συντριμμάτων.

«Κάτω ἀπὸ τὸν λόφον τοῦ φρουρίου κατήλθεν ὀρμητικὸς χείμαρρος, ὃ ὅποιος, θραύσας τὰ φράγματά του, παρέσυρε διαφόρους οἰκίας καὶ μαζὺ μὲ αὐτὰς διάφορα ἄτομα, δύο ἐκ τῶν ὁποίων ἐπνίγησαν. Μία γυνὴ ἔλαβε τὴν αὐτὴν τύχην, καὶ ἀργότερα ἀνευρέθη πνιγμένη εἰς τὴν μεγάλην πλατεῖαν τῆς πόλεως.

Κατόπιν ἡ αὐτὴ ἑφημερὶς ἀγγέλλει ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας ἀκριβεστεράς πληροφορίας τὰς ὁποίας ἡ κυβέρνησις ἔλαβεν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς Ζακύνθου ἐξάγεται ὅτι ἡ ζημία ἡ γενομένη μέχρι τῆς 25 Δεκεμβρίου ἀνήρχετο εἰς 79 οἰκίας τελείως κρημνισθείσας, εἰς 807 βλαβεύσας σημαντικῶς, εἰς ὀκτὼ νεκροὺς καὶ 29 τραυματίας.

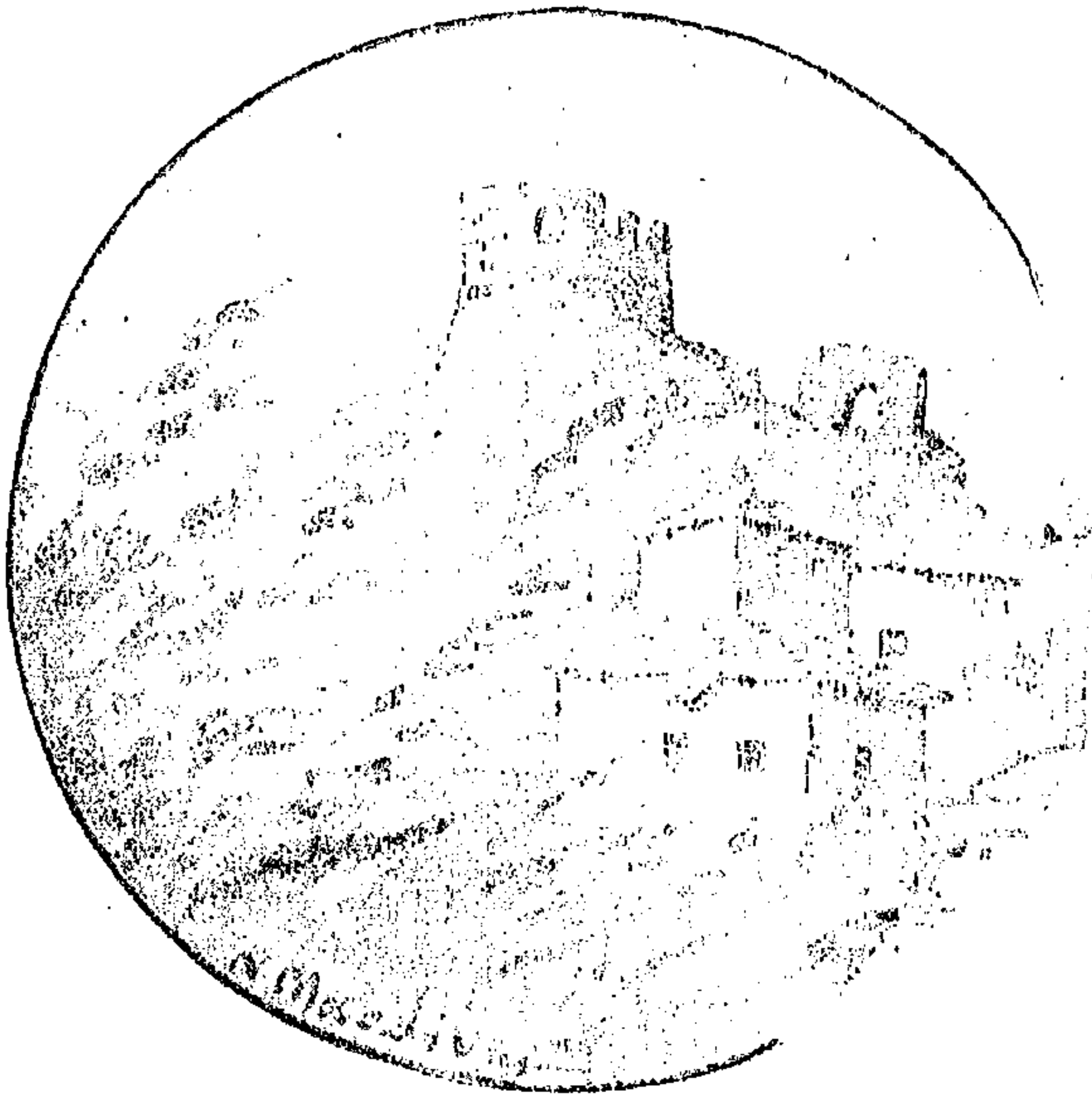
ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΣ

ταν πρώτην φορὰν ἐγκατεστάθην εἰς τὴν Κυπαρισσίαν τρία πράγματα μοῦ ἔκαμαν ἐντύπωσιν: τὸ Κάστρον, αἱ δύσεις τοῦ Ἡλίου καὶ ὁ Καρτελάς. Ὅταν σιδηροδρομικῶς πλησιάσετε τὴν Κυπαρισσίαν προβάλλει πανύψηλον καὶ ἐπιβλητικὸν ἐπὶ ἀποτόμου βράχου τὸ Κάστρον, τὸ ὁποῖον ἀληθῶς παρουσιάζει εἰς τὸν θεατὴν μεγαλοπρεπῆ τὴν εἰκόνα.

Τὸ Κάστρον τῆς Ἀρκαδιᾶς, περὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία καὶ μάλιστα ἡ τοῦ μεγάλου μας ἀγῶνος, τόσα ἀνέγραψεν, εἶνε Ἀκρόπολις, τῆς ὁποίας ὁ τρισχιλιετὴς βίος συνδέεται μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς παναρχαίας πόλεως τῆς Κυπαρισσίας. Ἡ Ἀκρόπολις αὐτὴ μὲ τοὺς ἀρχαίους Βυζαντινοὺς πύργους, μὲ τὰς Ἑνετικὰς ἐπάλξεις, μὲ τοὺς Τουρκικοὺς προμαχῶνας καὶ τὰς πολεμίστρας, εἶνε ἐκείνη παρὰ κανεὶ εἰς τὸν ἐπισκέπτην τὴν πρώτην καὶ μεγάλην ἐντύπωσιν. Ἐπειτα, εἰς τὴν Κυπαρισσίαν δὲν εἶνε δυνατὸν παρὰ νὰ συγκινηθῆτε ἀπὸ τὰς σπανίας καὶ πρωτοφανεῖς δύσεις. Ἡ πόλις ὑπέρκειται τῆς θαλάσσης διακόσια περίπου μέτρα. Ἡ θάλασσα ἐκτείνεται μακρὰν καὶ ὁ ὄριζων φθάνει πέραν τῶν Στροφάδων. Ἐκεῖ δημιουργοῦνται καθ' ἑκάστην, ὅταν ὁ Ἡλιος διανύσας τὸν δρόμον του πηγαίνει ν' ἀναπαυθῆ εἰς τὴν ὑγρὰν κόλπην του, εἰκόνες κινουσαι τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἔκπληξιν εἰς τοὺς

ἔχοντας ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ ἴδουν τὰ θαύματα τῆς φύσεως. Ποῖος χρωστῆρ δύναται ν' ἀπεικονίσῃ τὴν πυρκαϊάν ποὺ ἀνάπτει ὁ βασιλεύων μεγαλοπρεπῆς "Ἡλιος εἰς τὸν φωτεινὸν καὶ ὑγρὸν ὄριζοντα; Πρέπει νὰ εἶνε κανεὶς οὐρανογράφος

Εἰκ. 1.—Τὸ Κάστρον τῆς Ἀρκαδιᾶς.

ὡς ὁ Φλαμανδὸς Ρουϊσονταέλ διὰ ν' ἀπαθανάτισῃ διὰ τῆς τέχνης μίαν τοιαύτην τοῦ οὐρανοῦ σελίδα, ποὺ εἶνε τῆς φύσεως ἀληθινὸν θαῦμα.

Ὡστόσο μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου συνηθίζει κανεὶς καὶ

Σ. ΒΙΚΑΤΟΥ

ΔΙΠΛΑ ΣΤΗ ΦΩΤΙΑ

Σ. ΒΙΚΑΤΟΥ

ΔΙΠΛΑ ΣΤΗ ΦΩΤΙΑ

μὲ τὸ ἓνα καὶ μὲ τὸ ἄλλο!.. Ἐπέρχεται ὁ κόρος, ὅπως εἰς ὅλα.. Βλέπετε τὴν Ἀκρόπολιν ἀσυγκίνητος πλέον καὶ ὁμοίως παρίστασθε ἐνώπιον μιᾶς φαντασμαγορικῆς δύσεως χωρὶς νὰ δώσετε καὶ μεγάλην προσοχήν.. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὅποιον σᾶς ξυπνᾷ κάθε τόσο, σᾶς διεγείρει τὸ νευρικὸν σας σύστημα, σᾶς κάνει νὰ αἰσθάνεσθε τὴν δύναμίν του, σᾶς ἐξαναγκάζει νὰ τὸ ὑπολογίσετε καὶ νὰ τὸ προσέξετε, εἶνε ὁ Καρτελάς..

* *

Τί ἐστὶ Καρτελάς;

Δὲν εἶνε δύσκολον νὰ σᾶς τὸ εἶπω· εἶνε ἀπλούστατα σφοδρότατον ρεῦμα Βορειανατολικοῦ ἀνέμου, τὸ ὅποιον, ἂν δὲν λάβετε τὰ μέτρα σας, δύναται νὰ σᾶς ἐκοφενδονίσῃ ὡς πτίλον εἰς μακρὰν ἀπόστασιν!. Εἶνε ἀληθῶς τόσο σφοδρὸς καὶ ἐνοχλητικὸς, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνος ὁ ἄνεμος οὗτος, ποὺ ὁ λαὸς ἐδημιούργησε πολλὰ ἀνέκδοτα περὶ αὐτοῦ. Ἐπὶ παραδείγματι, παραδοξολόγοι τινὲς διηγοῦνται καὶ τὸ πιστεύουν καὶ οἱ ἴδιοι, ὅτι κατὰ τινα σκοτεινὴν καὶ ἀσέληνον νύκτα καὶ ἦν ὁ Καρτελάς ἐμαίνετο, ἐκλήθη ἀπὸ τὴν συνοικίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅπου κατὰκει, ἢ μαῖα τῆς πόλεως διὰ νὰ σπεύσῃ νὰ παράσχῃ τὴν βοήθειάν της πρὸς γυναῖκα ἐπίτοκον. Ἡ μαῖα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἢ ὅποια ἔτυχε νὰ εἶνε καὶ ὀλίγον φιλάρεσκος, δὲν παρέλειπε καὶ κατὰ τὴν ὥραν ἀκόμη ἐκείνην τὴν μεσονύκτιον, ποὺ ἐμαίνετο ὁ ἄγριος Καρτελάς, νὰ φορέσῃ τὸ εὐρὺ ὡς ἀερόστατον κρινολῖνον της!.

Ἄλλ' ὅταν κατέβαινεν ἀπὸ τὸ στενὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁ Καρτελάς ὑπερπληρώσας τὸ μέγα κρινολῖνον, τὴν ἀνῆρπασε διὰ τῶν πτερυγῶν του καὶ ἐναερίως τὴν μετέφερε.. ποῦ νομίζετε; ὦ τοῦ θαύματος! ἀκριβῶς εἰς τὴν θύραν τῆς ὠδινούσης ἐπιτόκου γυναικός!. Ἡ καλὴ μαῖα, ἀφοῦ ἐσταυροκοπήθη διὰ τὴν ἀπροσδόκητον διάσωσίν της, εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον ἐκεῖνον διὰ νὰ σώσῃ καὶ ἄλλην ὑπαρξίν!.

* *

Μίαν Κυριακὴν πρῶταν ἐξῆλθον τοῦ ξενοδοχείου διὰ νὰ ἐκκλησιασθῶ εἰς τὴν ἄνω πόλιν. Ἦσαν αἱ πρῶται ἡμέραι τῆς εἰς Κυπαρισσίαν ἀφίξεώς μου. Μόλις ἤνοιξα τὴν θύραν ἐδέχθην εἰς τὸ πρόσωπον βροχὴν χαλίκων!

Ἔσπευσα καὶ ἔκλεισα βιαίως τὴν θύραν. Ὁ ξενοδόχος εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ εἴπῃ:

— Σήμερον νὰ μὴ ἐξέλθετε, Κύριε, γιατί φουσαεὶ ὁ Καρτελάς!

Καὶ ἐγὼ ὑπήκουσα ἐξ ἀνάγκης, διότι εἶδον ὅποιον πράγματι μέγαν σάλον διέτρεχεν ἡ Κυπαρισσία. Κέραμοι ἐκ τῶν στεγῶν ἐσφενδονίζοντο μὲ κίνδυνον νὰ θραύσῃσι τοὺς ὑαλοπίνακας τῶν παραθύρων καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν κατοίκων, δένδρα ἐκ τῆς ρίζης αὐτῶν ἀνειρέποντο καὶ οἱ ταλαίπωροι διαβάται, ὡς νὰ διήρχοντο ἀπὸ τὴν πλέον ἐπικίνδυνον ζώνην πολεμικοῦ μετώπου, ἐλάμβανον ὅλας τὰς δυνατὰς προφυλάξεις.

Ἐνῶ ἐκ τοῦ παραθύρου ἐβλεπον τὴν ἀνατροπὴν αὐτὴν τῶν πάντων, διακρίνω εἰς ἰσχυρὸν ὕψος, κατ' ἀρχὰς ἀμυδρῶς ἵστερον δὲ εὐκρινέστερον, δύο μεγάλα καὶ πλατέα ἀντικείμενα φερόμενα ἐναερίως ἐκ τῆς ἄνω πόλεως πρὸς τὰ κάτω.

Ταχέως ὅμως ἐπείσθην, ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ χάστου ἢ ἐλαφροῦ τινὸς ὑψίσματος.

Οἱ δύο αὐτοὶ δίκην ἀεροπλάνων ἐναερίως φερόμενοι ὄγκοι ἦσαν πελώριοι τσίγγοι, τοὺς ὁποίους ἐξεκάρφωσεν ὁ Καρτελάς, τὶς οἶδεν ἐκ τίνος καταστήματος ἢ ὑποστέγου, καὶ τοὺς ἐσφενδόνιζε πρὸς τὴν κάτω πόλιν!. Ὁ εἷς ἐκ τούτων τῶν ἐναερίων τσίγγων ἔφερε, ὡς οὐραν, εἰς τὸ ἄκρον καὶ τὸ καθρόνι, εἰς τὸ ὅποιον ἦτο κενρωμένος!. Τὸ θέαμα, δι' ἐμὲ τοῦλάχιστον, ἦτο ἀσύνηθες, διὰ τοῦτο καὶ ἤρχισα νὰ φοβοῦμαι, διότι δὲν ἀπεκλείετο, τὰ δύο αὐτὰ ἀεροπλάνα νὰ ἐπιπτον καὶ ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ ξενοδοχείου, ὅπου βέβαια θὰ ἐπέφερον μεγάλην καταστροφὴν, ἢ νὰ ἐπιπτον εἰς τὴν ὁδὸν καὶ οὕτω νὰ ἔχωμεν πολλὰ θύματα!

Τέλος οἱ τσίγγοι ἔπεσαν κάπου καὶ τὴν ἐπομένην ἐγνώσθη, ὅτι εἰς ἔρημόν τινα εὐτυχῶς τόπον καὶ πλησίον τῆς θαλάσσης ἐσφηνώθησαν εἰς τὴν γῆν!

* *

Εἰς τὸν μικρὸν λιμένα τῆς Κυπαρισσίας εἶχον θαυμάσει τὴν προηγουμένην ἡμέραν τὸν εἰσπλου ἐνὸς ὠραίου καϊκιῦ.

Μὲ ἀπλωμένα τὰ κατάλευκα πανιά ὡς μεγαλοπρεπῆς κύκνος ἠὺλόκωνε τὴν θάλασσαν καὶ ὑπερήφανον εἰσήρχετο εἰς τὸν λιμένα. Μὲ βλέμμα περίεργον τὸ παρηκολούθησα μέχρι τῆς στιγμῆς ποὺ ἠκούσθη ὁ παρατεταμένος ἦχος τῆς ἀλύσεως καὶ ἡ ἄγκυρα σιγὰ σιγὰ βυθιζομένη εἰς τὴν θάλασ-

Εἰκ. 2.—Τὸ καϊκι εἰς τοὺς βράχους.

σαν εὔρε τὸν πυθμένα. Ἐκιάθισα ἀρκετὴν ὥραν καὶ ἐκαμάρωνα τὸ πλήρωμα, ποὺ μὲ σβελτωσύνην ἐμάζευε τὰ πανιά καὶ ἐτακτοποιοῦσε τὰ τοῦ καϊκιῦ. Ὅταν μετὰ δύο ἡμέρας, διότι αὕτη εἶνε ἡ μεγαλυτέρα διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Καρτελά, ἐπετράπη πλέον εἰς ἐμὲ νὰ ἐξέλθω τοῦ ξενοδοχείου, μετέβην καὶ πάλιν νὰ ἰδῶ τὸ καϊκι εἰς τὸν λιμένα.

Ἀλλοίμονον!. Τὸ εὐρῆκα σφηνωμένον εἰς τοὺς βράχους!

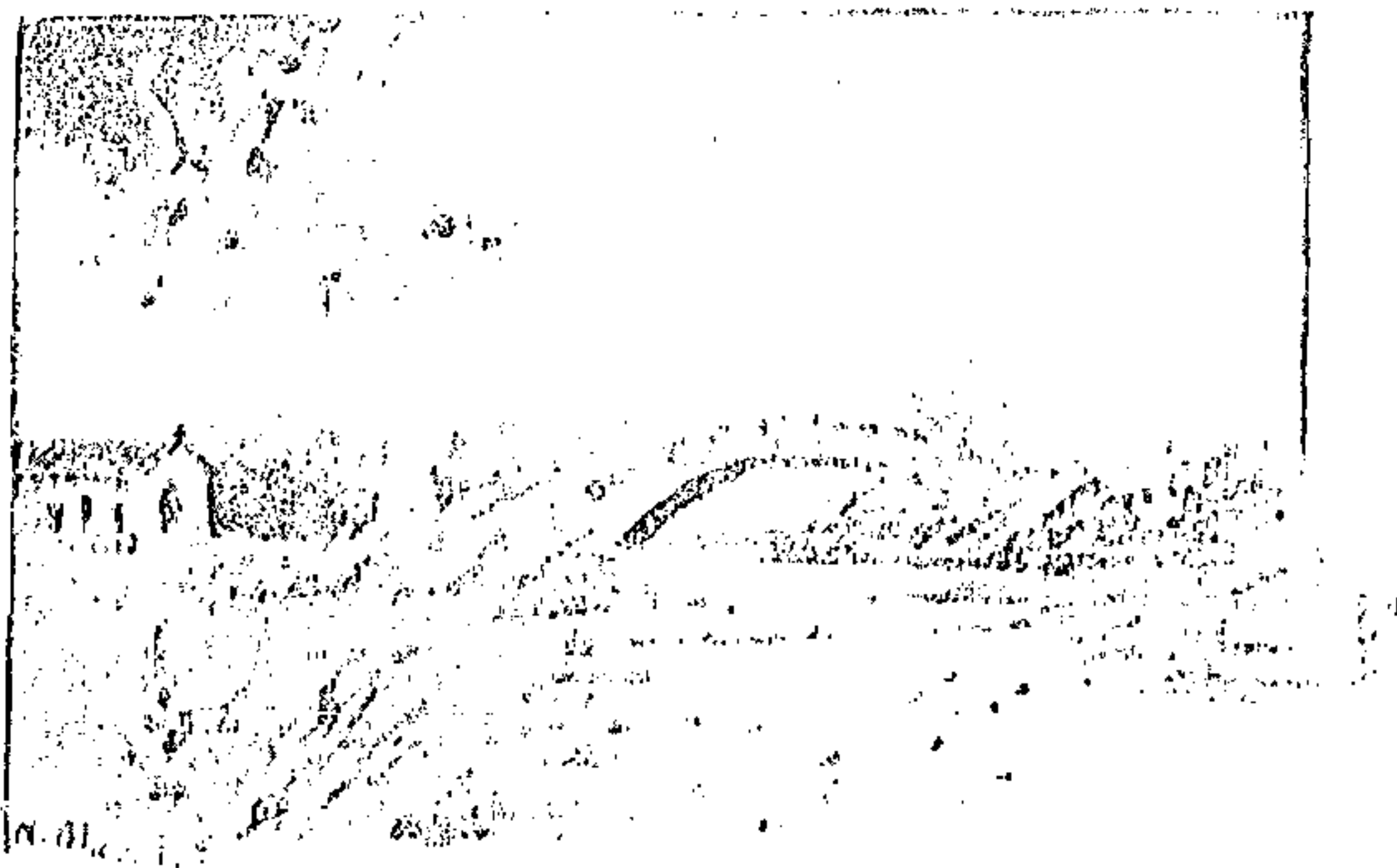
Ἔσπευσα καὶ ἠρώτησα τὸ πυρετωδῶς ἐργαζόμενον πλήρωμα:

— Τί συνέβη καὶ βρεθήκατε ἔτσι καρφωμένοι στοὺς βράχους;

— Αὐτὰ ἔχει, Κύριε, ὁ ἀναθεματισμένος ὁ Καρτελάς! . μᾶς ἔρριξε ἐδῶ καὶ θὰ κινδυνεύουμε νὰ βγοῦμε στὸ πέλαγο! . . ἔμουρμούρισε θλιβερῶς εἰς ἓκ τῶν ναυτῶν . .

Ὡστόσο ὁ Καρτελάς ἀκόμη φισοῦσε, ἀλλὰ δὲν ἦτο τόσο δυνατός . . «Τότε ξεψύχαε» .

Ἔνας ναυτικὸς ἐκάθητο πλησίον μου. Τὸν ἐρωτῶ :

Εἰκ. 8.—Παναγία ἡ Καρτελιώτισσα.

— Τί ἄνεμος εἶνε αὐτὸς ὁ Καρτελάς; . .

— Δυνατὸς νοτιάς, ἀπήντησε κινῶν θλιβερῶς τὴν κεφαλήν . .

— Περὶεργο, . . εἶπα, δὲν φυσάει ἀπὸ τὸ νοτιά, . . φυσάει ἀπὸ δῶ, καὶ ἔδειξα μὲ τὸν δείκτην Βορειανατολικῶς.

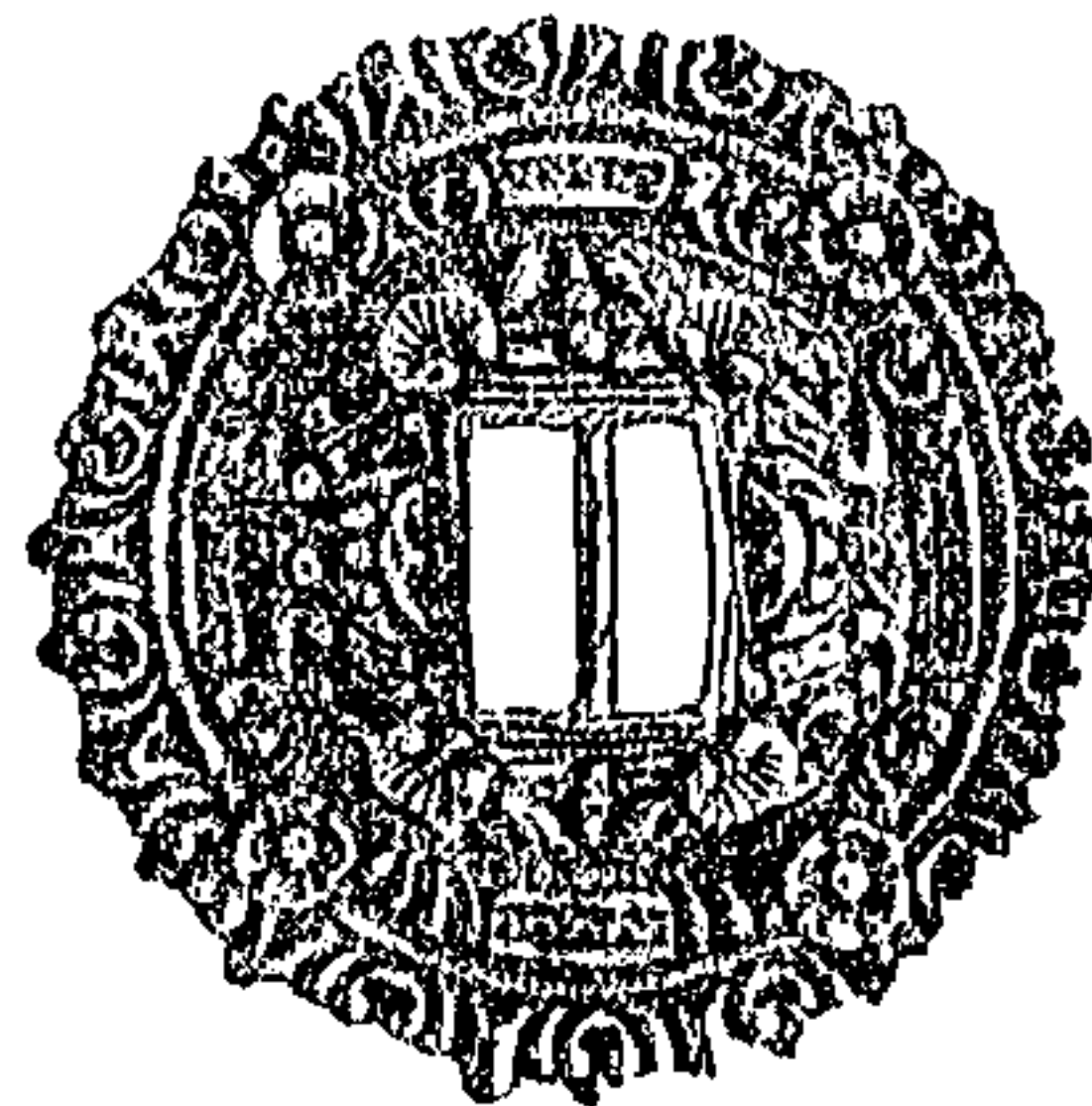
— Ἔχεις δίκιο, εἶπε, ἀλλὰ γιὰ κῦττα ψηλὰ τὰ σύγνερα ποῦθε πᾶν; . . ποῦθε κινοῦνται; . . ἔρχονται ἀπὸ τὸ νοτιά καὶ πᾶν κατὰ τὸ βοριά . . Ὁ ἄερας λοιπὸν αὐτὸς ποὺ φυσάει ψηλὰ βρίσκει τὰ βουνὰ καὶ γυρίζει πίσω δυνατός, . . μὰ πολὺ δυνατός . . περνάει ἀπὸ τὸ ποτάμι ποὺ τὸ λέμε Καρτελά

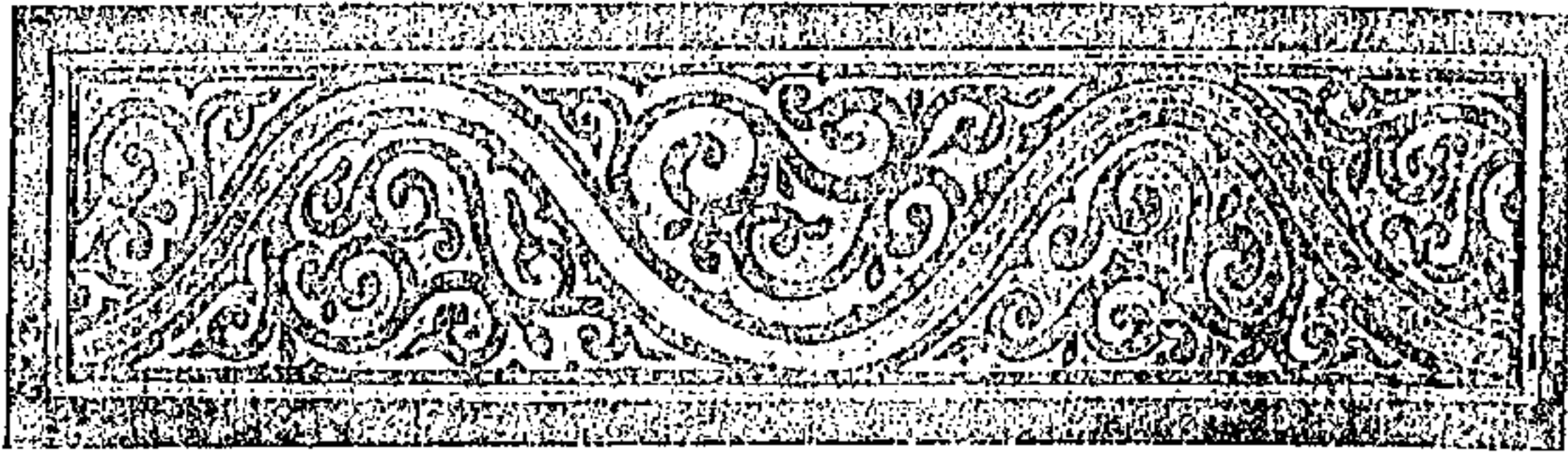
καὶ παίρνει τ' ὄνομά του . . . Αὐτὸς εἶνε ὁ Καρτελάς, ποὺ δὲν μᾶς ἀφήνει κεραμίδι, δὲν μᾶς ἀφήνει δέντρο, . . μᾶς πετάει κάτω τὰ λεμονοπορτόκαλα καὶ μᾶς κάνει χίλιες δύο ζημίες . . π' ἀνάθεμά τον! . . δὲν βλέπεις καὶ τὸ καίμι; τῶρριξε ἔξω, γιὰ τὸ βρῆκε ἄξαφνα! . Νὰ πᾶτε, Κύριε, ἓνα περίπατο στὸ ποτάμι τὸν Καρτελά, . . δὲν εἶνε μακριὰ ἀπ' ἐδῶ, . . μισὴ ὥρα μονάχα, . . κατὰ τὴ γραμμή, . . (τοῦ σιδηροδρόμου δηλαδή) ἐκεῖ εἶνε καὶ ἡ Παναγία ἡ Καρτελιώτισσα, . . εἶνε ὠραία, . . νὰ πᾶτε τώρα ποὺ ἤρθατε στὸν τόπο μας . .

Αὐτὰ μοῦ ἔλεγεν ὁ καλὸς ναυτικὸς κ' ἐγὼ ἔχω μερικὰ χρόνια ποὺ κατοικῶ εἰς τὸν τόπον αὐτὸν, ἀλλὰ κάθε φορὰ ποὺ φυσάει ὁ Καρτελάς, μὲ ἀναγκάζει νὰ τὸν ἐνθυμοῦμαι καὶ νὰ τὸν προσέχω περισσότερο καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς δύσεις τοῦ ἡλίου . .

Κυριακὴ 10/1/35

N. MARTINIS

ΟΙ ΑΝΤΙΛΛΟΙ ΤΩΝ ΠΟΘΩΝ

1.

- «Φαντάσματα, πού αλιμροήσκωτα περνᾶτε
μέσα στους μαγικούς σας πέπλους τυλιγμένα,
καί σάν ἀπ' τόν Αἰώνιο Πόθο μεθησμένα
στοῦ Ὀνείρου τόν ἀτέλειωτο δρόμο τραβᾶτε,
σάν νά εἶστε γνώριμοι καλιοί τί μέ κυττᾶτε;
Δέν σᾶς ξέρω! Τί τάχα θέλετε ἀπό μένα;» —
- «Ἐἴμαστε σκλάβοι σου σέ χρόνια περασμένα,
τύραννοι τώρα στήν καρδιά σου πού θυμᾶται...

Στῆς νιότης τή χαρά καί στῆς ζωῆς τή χάρη
σέ ἡδονῆς κυλιστήκαμε γλυκό κλινάρι
κι' ἀπό τήν ἴδια πλάνη πάντα λαχταροῦμε...

Τώρα πού ἐμάδησες κι' ἀπ' τὸ στερνὸ κλινάρι
τούς ἀνθούς τῆς Ἀγάπης, τώρα ἐμεῖς πετοῦμε
σέ ἄλλο ἀνθισμένο περιβόλι νά χαροῦμε.» —

¹ Στὸ Ἦ. τῆς Μ. ἔ τοῦ 1935 (σελ. 269, σονέττο 11) ἔχει ἀκρωτηριασθεῖ τὸ δεῦτερο τετράστιχο. Πρέπει νά διορθωθεῖ ὡς ἑξῆς:

Σέ ἄλλον κόσμο χαρᾶς ἀνυψωμένη,
μέ δλόξανθα μαλλιά, μέ ὄψη φλογάτη,
ἔχεις τή λάμψη τοῦ μεσημεριάτη,
ἀγνή ψυχὴ καί σάρκα κολασμένη.

2.

Τώρα πλιὰ δέν θά γυρίσω
τὴ ματιὰ σὰ περασμένα,
τώρα πλιὰ δέν θά ποθήσω
τὰ καλὰ πού εἶναι χαμένα.

Ἄς περνοῦν, πρὶν τὰ μετρήσω,
τόσα χρόνια φτερωμένα,
δίχως νά ξανάρθουν πίσω
νιότη καί χαρὰ γιὰ μένα.

Τοῦ νοῦ δύναμη νικήτρα
τούς κρυφούς καημούς σκορπίζει
σάν ὄνειροξεδιαλύτρα...

Ὅμως στῶν ματιῶν τὴν ἄκρη
κρυφοτρέφει κάποιο δάκρι...
— Τὴν καρδιά του ποιδὸς ὀρίζει;

3.

Τόσα θάματα τ' ὄνειρο δέν κάνει
ὅσα ἡ ζωὴ μπορεῖ νά καταφέρει.
Τὸν σπόρο ρίχνει ξέμακρα τὸ ἀγέρι
κ' ἡ ἀλήθεια συχνά μοιάζει μέ τὴν πλάνη.

Κι' ἄλλα πόσα πού ὁ λογισμὸς δέν βάνει!..
θέλει καιροὺς ἀπ' τοῦ οὐρανοῦ τὰ μέρη
γιὰ νάρθει ἡ λάμψη πού σκορπάει τὸ ἀστέρι.
Κι' ἀπ' τὰ σπλάχνα τῆς γῆς ἡ ἀνάβρα φτάνει.

Καὶ τὸ κῦμα πού σύγνεφο θά γίνει
πάνω στὴ διαρασμένη γῆ σταλάζει
κ' ὕστερα ἡ θάλασσα τὸ ξαναπίνει.

Κι' ὅταν ὁ Ἔρωτας μέ τὸ Χάρο σμίγει
βαθιά τῆς πλάσης τὴν ψυχὴ σπαράζει
κι' ἀσυμπόνετα κάθε πόθο πνίγει.

4.

Μακρινές εὐωδιές φτάνουν στὸ ἀγέρι,
σὰν ψυχές τῶν ἀνθῶν πρὶν γαννηθοῦνε.
Εἶναι οἱ πρῶτες πνοές ποὺ προμηνοῦνε
ὅσες χαρές ἢ Ἄνοιξη θὰ μᾶς φέρει.

Ὁ κῆπος τί ὄνειρεῦεται ποιὸς ξέρει!
Λύριο τόσες κορφές θ' ἀνθοβολοῦνε
κ' οἱ πεταλοῦδες θ' ἄρθουν νὰ σταθοῦνε,
φτερά κι' ἄνθια θὰ σμίξουν τέρι - τέρι.

Τώρα γιατί στή θύμησι γυρίζει
κάποια ζωὴ ποὺ δὲν θὰ ξανανθίσει
κ' ἡ ἐλπίδα μυστικά μοσκομυρίζει; . . .

Στὴν καρδιά ποὺ τὴ μάραναν οἱ πόνοι
ὁ Πόθος τὴν ἀγάπη θ' ἀναστήσει
σὰν ρόδο ποὺ σὲ τάφο ξεφυτρώνει.

5.

— Ξέρεις μὲ πόσους πόνους οἱ ἄνθρωποι πονοῦνε,
τί λαχταροῦν κάθε φορά, σὲ κάθε χώρα,
τί ὄνειρα βρῆκαν κ' ἔχασαν καὶ πρὶν καὶ τώρα,
πῶς καὶ οἱ γνῶμες ἀλλάζουν κ' οἱ ἀγάπες περνοῦνε.

Πλιὸ πολὺ τὰ καλὰ τοῦ κόσμου δὲν κρατοῦνε! . . .
Σὰν φῶς ποὺ ἄστραιψε κ' ἔσβησε τὴν ἴδιαν ὥρα
πάει κ' ἡ χαρὰ τῆς νιότης ἢ θησαυροφόρα,
πλάνες κ' ἐλπίδες τώρα δὲν φεγγοβολοῦνε. . . —

— Ἡ Ψυχὴ βρῆκε τὴ γαλήνη κ' ἔχει μάθει
ὅσα ἠθέλε, κ' ἐπλήρωσεν ὅλα τὰ λάθη
στὴ Μοῖρα ποὺ καμιά δὲν νοιόθει ψυχοπόνια.

Κι' ὁ Νοῦς βλέπει περήφανος τ' ἄρθαστα χρόνια
γιατί εἶναι ἀπ' τὶς κορφές τοῦ Πόθου γκρεμισμένος
κι' ἀπὸ τοῦ Πόνου τοὺς βυθοὺς ἀνεβασμένος! »

6.

Ψυχὴ δειλὴ καὶ πλανεμένη,
ποὺ ἡ λάμψη τοῦ ἡλίου τὴ στολίζει
τὸ πρῶτο μυστικὸ γνωρίζει,
κ' εἶναι ἀπ' τὸν Πόθο μαγεμένη.

Πεντάμορφη κι' ἀγαπημένη,
μιὰ φλόγα, μιὰ δροσιὰ σκορπίζει,
καὶ χάρδια καὶ φιλιά χαρίζει
ἀπ' τὴν Ἐλπίδα μεθησμένη . . .

Στῆς Νιότης τὰ πολυανθισμένα
λιβάδια, πρόσχαρη παρθένα,
πάει κ' ἔρχεται χωρὶς νὰ μείνει,

ἤσκιος ὄνειρου μὲς τὸ χρόνο,
τὸ ἀντίλυπο βοτάνι δίνει
νικόντας τῆς ζωῆς τὸν πόνο!

7.

Οἱ ὥρες κ' οἱ μέρες ποὺ γοργὰ περνοῦνε
κρυφές χαρές μὲς τὴν ψυχὴ μου σπέρνουν
καὶ πάντα μὲ ὅσα φέρνουν, μὲ ὅσα πέρνουν
τὸ θεῖο κρασί τοῦ Ὀνείρου μὲ κερνοῦνε.

Οἱ ἄλλοι μὲ φόβο τὸν καιρὸ μετροῦνε,
τῶν γερατιῶν πικροὶ καημοὶ τοὺς δέρνουν
κι' ἀπὸ γκρεμὸ σὲ ἄλλο γκρεμὸ τοὺς σέρνουν
πόθοι δειλοὶ ποὺ λίγο χρόνο ζοῦνε.

Μὰ ἐγὼ ποὺ ἄνοιξα πόλεμο στὴ Μοῖρα
καὶ δὲν θέλω σὰν σκλάβο νὰ μὲ δορίζει,
δὲν νοιόθω πλιά καμιά λαχτάρια στείρα.

Ἡ θύμησι πλιά δὲν μὲ βασανίζει
κι' ἀπ' τὸ μνήμα τῆς λήθης δὲν ξεθάφτει
τὸν πόνο τὸν καλὸ τὸν καρδιοκάφτη.

8.

Αύγή, νιότη κι' αγάπη πῶς μ' ἀρέσουν
στῆς ἀνοιξῆς τὴν ὥραν ὅταν σμίγουν
καὶ τὰ φύλλα τους τ' ἀνθία πρωτανοίγουν
πὸ γλήγορα θὰ μαραθοῦν, θὰ πέσουν.

Ὅλοι οἱ καημοὶ τῆς γῆς δὲν θὰ μπορέσουν
νὰ μὲ νικήσουν, μιά στιγμή μὲ πνίγουν
μὰ δὲν μὲ ἀλλάζουν, ἦρθαν γιὰ νὰ φύγουν
κι' ἐλύθησαν, σὰν μάγια, πρὶν μὲ δέσουν.

Πρωτόπλιστες ἐλπίδες ξανανθίζουν,
ὁ ἥλιος τῆς ψυχῆς ξαναπροβαίνει,
τὴ ζωὴ καθὼς ἤξερα τὴ νοιόθω . . .

Ὅσα εἶχανε τελειώσει ξαναρχίζουν
καὶ βλέπω μὲ τὸ μυστικὸ μου πόθο
τοῦ κόσμου τὴ γιορτὴ τὴ μαγεμένη.

9.

Πάλι ἐρωτόθυμες μὲ προσκαλοῦνε
πλάνες ἀθάνατες, κρυφές ἐλπίδες.
Μέσα στὰ μάτια μου σὰν ἡλίου ἀχτίδες
τὰ πρῶτα μου ὄνειρα λαμποκοποῦνε.

Δύναμες ἄγνωστες μὲ πολεμοῦνε
πὸ φτερά φαίνονται κι' εἶναι ἀλυσσίδες.
Μοιάζουν κι' οἱ ἀγάπες μου μὲ ἀστροβολίδες.
Πάθη μὲ σπρώχνουνε καὶ μὲ κριτοῦνε.

Μὲ εἶδες; μ' ἐγνώρισες; Εἶμι' ἓνας ἄλλος,
ὄρμη πολύστροφη μὲ γοργοπέρνει,
πόθος ἀτέριαστος, καημὸς μεγάλος . . .

Κι' ὁ νοῦς ἀνήσυχος ἀνεμοδέρνει,
σὰν χαρὰ πὸ ἄξαφνος πόνος τὴν πνίγει,
σὰν φῶς πὸ ἀχνότερο τὸν ἥσυχιο σμίγει.

10.

Τ' ὄνειρο τὸ κακὸ πέρασε πάλι
κι' ἡ θλίψη τὴν ψυχὴ μου δὲ στενέβει
καὶ τοῦ κόσμου θεωρῶ τὰ χίλια κάλλη
σὰν παιδί πὸ ξυπνάει κι' ἀναθαρρέβει.

Καθὼς πουλὶ σὰν παίρει ἢ ἀνεμοζάλη
τὰ φτερά του κι' ὁ νοῦς κρυφαναδέβει,
κι' ἡ ἀγάπη μὲ λαχτάρω πλιὸ μεγάλη
στὴν πλανερὴ ζωὴ ξαναπιστέβει.

Μὲ νέους πόθους τὸ δρόμο ξαναρχίζω,
καὶ ὅπου διάβηκα πρὶν ἔρμος, θλιμένος,
μὲ ἀφρόντιστη χαρὰ τώρα γυρίζω . . .

—Καρδιά, κάθε καημὸς σου περασμένος
ἦτανε πρόνοια θεία γιὰ νὰ μπορέσεις
πλιὸ πολὺ νὰ χαρεῖς ἀφοῦ πονέσεις.

11.

Σὰν εἶχε τῆς ψυχῆς ὁ κῆπος πρωτανθίσει
οἱ πόθοι μου ἀναγάλλιαζαν καὶ λαχταροῦσαν
κι' οἱ στιγμὲς σὰν παντοτινὴ χαρὰ μετροῦσαν
τὴ λάμψη τῆς ζωῆς πὸ δὲν ἀργεῖ νὰ σβῆσει . . .

Ἐρελές ἐλπίδες μὲ εἶχανε καλοκαρδίσει
καὶ στῶν Ὀνειρῶν τὴ χρυσὴ θύρα χτυποῦσαν
κι' ὀλόγυρα παραμυθιῶν δόξα σκορποῦσαν
κι' εἶχαν τὸν κόσμον μὲ ὁμορφιάς μάγια στολίσει.

Ἦρθε σὰν κλέφτης ὁ Καιρὸς καὶ ὅλα τ' ἀρπάξει,
δὲν ἄφησε καμιὰ παρηγοριὰ καὶ χάρη,
μὲ ὄργη χτυπάει, μὲ μῖσος ὅλα τὰ ρημάζει . . .

Μὰ ἡ σκέψη ἀντιπαλαίβει, κι' ἡ καρδιά σὰν πέτρα.
μοιάζει πὸ ἔσπασε πάνω της κάθε δοξάρι
κι' ἄδειασε τώρα πλιὰ τῆς Μοίρας ἢ φαρέτρα.

12.

Ἡ Ἑλπίδα, πού ὄλα ρόδινα τὰ βάρει,
πάει στῆς ἀθάνατης ζωῆς τῆ χώρα
καὶ φέρνει τῆς Χαρᾶς τὰ πλούσια δῶρα,
τῶν στοχασμῶν τὸ ἀφύραγο χρυσάφι.

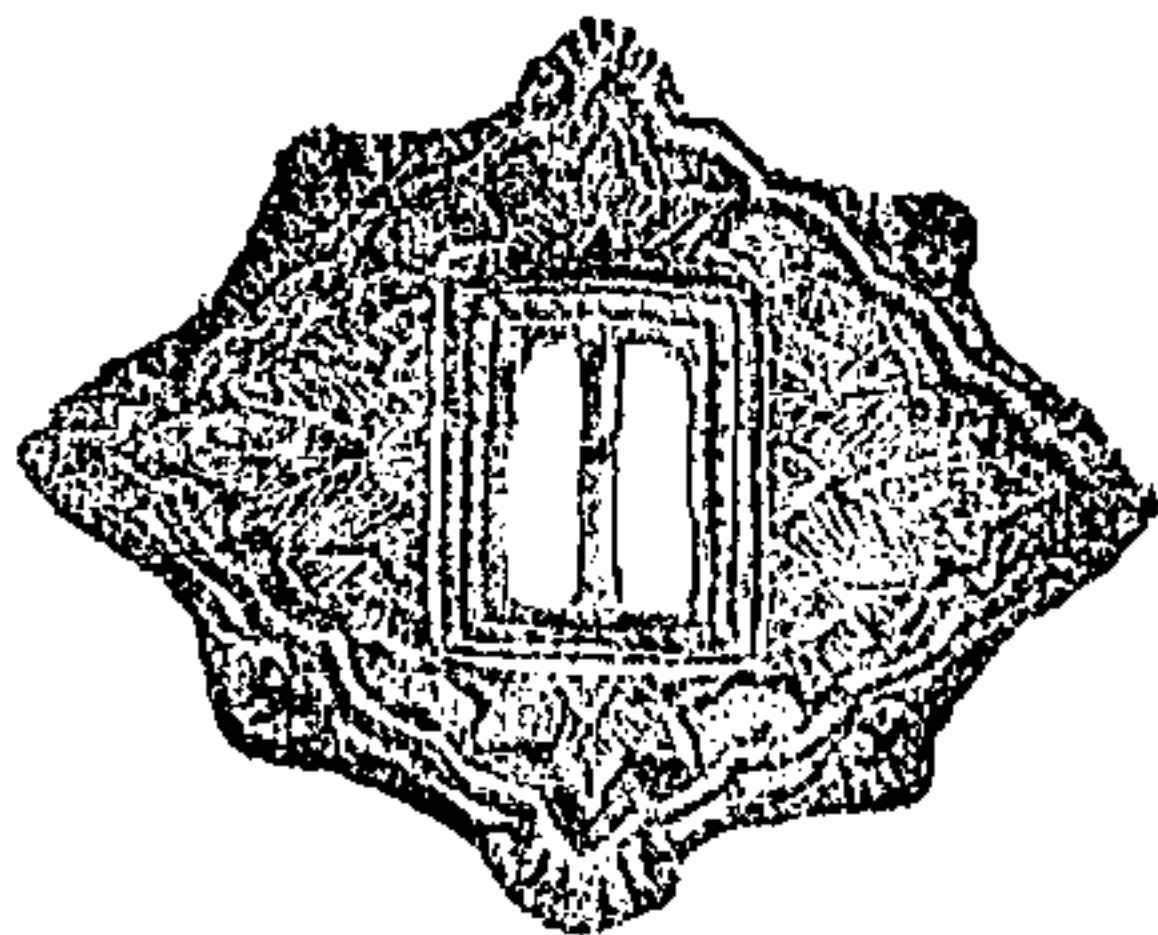
Καὶ ἀνοίγουν τῆς καρδιᾶς οἱ ἄραχνοι τάφοι
κι' ὁ Καημός, πού σωστά ξέρει τὴν ὥρα,
ἐχτρὸς παλιὸς καὶ νικητῆς ὡς τώρα,
φέβγει σὰν τὸ κυνηγημένο ἐλάφι.

Ἀγάπες, κόποι, πάθη καὶ λάθη ἄλλα,
ὄλα, παλιὰ καὶ νέα, μικρὰ, μεγάλα
εἶναι ἄδοξα παιγνίδια τῆς ἀπάτης...

Καὶ τοῦ κόσμου τὸ γέλιο καὶ τὸ κλάμα,
τὸ δείχνει στὴν ψυχῆ, σὰν αἰώνιο θᾶμα,
Πόθος κρυφός, τοῦ Ὀνείρου κλειδοκράτης.

(Βενετία 1922).

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΓΓΕΙΟΥ ΑΞΙΑΣ

Ἐπεὶ τῶν καρπῶν
ἐπιγνώσαθε αὐτούς.
(Ματθ. ζ' 16).

Οἰκονομικὴ κρίσις, ἡ ὁποία μαστίζει σήμερον τὸν πλανήτην μας, ἔχει τόσον γενικὸν χαρακτήρα, ὥστε οἱ περισσότεροὶ τὴν θεωροῦν πλέον ἀναπόφευκτον φυσικὸν φαινόμενον, ὡς ἀν θεομηγνίαν, σεισμὸν ἢ κατακλυσμὸν· ἄλλοι δὲ θεωροῦν ὡς αἰτίαν τοῦ φαινομένου τούτου χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ συμπτώματα, ὅπως π.χ. τὴν ἀνεργίαν, τὸν ὑπερβολικὸν ἐθνικισμὸν, τὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν τῶν τέως καθαρῶς γεωργικῶν χωρῶν καὶ ἄλλα τόσα, συγγέοντες ἐπιπολαίως αἰτίαν καὶ ἀποτέλεσμα.

Οἱ ἀναγνώσται τοῦ «Ἡμερολογίου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος», οἱ παρακολουθοῦντες ἀπὸ τὸ 1925 τὴν ἀρθρογραφίαν μου, θὰ μαντεύσουν εὐκόλως, ὅτι ἐγὼ ἀποδίδω τὴν κρίσιν μεθ' ἀπάντων τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς συμπτωμάτων κυρίως, διὰ νὰ μὴ εἰπῶ ἀποκλειστικῶς, εἰς τὰ ἐσφαλμένα μεταπολεμικὰ φορολογικὰ συστήματα, τὰ ὁποῖα ἐπεδείνωσαν ἀπανταχοῦ — ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων — τὰ ἤδη προπολεμικῶς συνήθη φορολογικὰ σφάλματα.

Ἡ ἀντίληψις αὕτη στηρίζεται ὄχι μόνον ἐπὶ θεωρητικῶν ἐπιχειρημάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν πρακτικῶν συνεπειῶν, ἃς εἶχαν αἱ ἀπόπειραι ἀντικαταστάσεως — ἔστω καὶ ἐν μέρει μόνον — τῶν ἐσφαλμένων φορολογικῶν μέτρων δι' ἐνός καὶ μόνου φόρου, τοῦ ἐπὶ τῆς Ἑγγείου Ἀξίας φόρου.

** Η επίδρασις τῶν φόρων ἐπὶ τῆς οἰκοδομικῆς.*

Ὁ καθηγητὴς Σ. Σίττε, πρόεδρος τοῦ Ἀυστριακοῦ Συλλόγου τῆς Ἑγγείου Μεταρρυθμίσεως, εἰς ὃν χρεωστῶ μέγα μέρος τῶν περὶ οἰκοδομῆσεως στατιστικῶν ἀριθμῶν, λέγει ὅτι ἡ οἰκοδομικὴ ἐπιστήμη, ὡς ὀλίγα ἄλλα, διαθέτει σαφεῖς, διὰ τῆς πείρας ἐξηκριβωμένους καὶ εὐκόλως ἐλεγχόμενους ἀριθμοὺς περὶ τοῦ κόστους καὶ τῶν στοιχείων ὑπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων κατασκευῆς. Διὰ τοῦτο φρονῶ ἐνδειγμένον νὰ ἀποδείξω πρῶτον θεωρητικῶς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τῆς οἰκοδομικῆς, τὸ τρωτὸν τοῦ σημερινοῦ φορολογικοῦ συστήματος καὶ τὸ δυνατόν μιᾶς νέας κατευθύνσεως τῆς φορολογίας πρὸς ἐξυγίανσιν τοῦ καθεστώτος.

Ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία τῆς ἐποχῆς μιᾶς ἔχει τὴν ἀρχὴν της εἰς τὴν δυσαναλογίαν, ἢ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ κόστους ἐκάστου ἐμπορεύματος καὶ τοῦ εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον διαθέτει κατὰ κανόνα ὁ ἀγοραστής. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παράγεται (διὰ τοὺς ἤδη ἐκτεθέντας λόγους) ἐκ τῶν κατωτέρω ἀναφερομένων παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς οἰκοδομικῆς ἐπιστήμης.

Ἔχει παρατηρηθῆ ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπέλθῃ μεγαλύτερα οἰκονομία ἀπὸ 20 % ἐπὶ τῶν δαπανῶν, δι' ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε χρησιμοποιηθέντων μέσων καὶ μεθόδων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὅπως π.χ. «Εὐθηνῶν Κειραλαίων», «Ἀπαλλαγῆς μερικῶν φόρων διὰ τὰς νεοδημίτους οἰκοδομίας», «Εὐθηνῶν Ὑλικῶν», «Χαλυβδίνων οἰκιῶν» κτλ. κτλ. Ἀλλὰ μία τόσον μικρὰ οἰκονομία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν, διότι μόνον ὅταν κατέρχονται τὰ ἔξοδα τῶν οἰκοδομῶν εἰς τὸ ἡμισυ τῶν προπολεμικῶν ἢ τὸ τέταρτον τῶν σημερινῶν, θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἰπῆ ὅτι ἡ οἰκοδομὴ γίνεται πραγματικῶς εὐθηνῆ καὶ προσιτὴ εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ τὴν χρησιμοποιήσουν.

Ἡ δαπάνη τῆς οἰκοδομῆς συνίσταται ἀπὸ τὰ ἔξοδα διὰ τὸ ἔδαφος (τιμὴν τοῦ οἰκοπέδου), τοὺς μισθοὺς καὶ τοὺς φόρους.

Εἰς τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν τῶν πτωχῶν συνοικισμῶν ἡ τιμὴ τοῦ ἔδαφους μικρὸν μόνον ρόλον παίζει.

Ἐκαστος δὲ περιορισμὸς τῶν μισθῶν καὶ ἐκάστη μείωσις τῶν προσωπικῶν δαπανῶν τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν γενικῶν δαπανῶν τοῦ κτηρίου ἐπιφέρει καὶ ἐλάττωσιν τοῦ εἰσοδήματος ἁπάντων τῶν ἐργαζομένων πρὸς παραγωγὴν, κατασκευὴν, μεταφορὰν κτλ. οἰκοδομησίμου ὕλης, συγχρόνως δὲ καὶ ἀνοικοδόμησιν. Ἐπομένως τὸ ἰσοζύγιον μεταξὺ ἐνοικίου καὶ εἰσοδήματος δὲν δύναται ποτὲ νὰ ἀναμένεται ἐκ τῆς μειώσεως τῶν μισθῶν ἐπὶ τῶν μὲ τὴν οἰκοδομὴν σχετιζομένων ἐργασιῶν, ἀπὸ τῆς ἐργασίας τοῦ ὑλοτόμου καὶ τοῦ τουβλοποιοῦ μέχρι τοῦ δικηγόρου, συμβολαιογράφου καὶ καλλιτέχνου.

Ἐπίσης δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ περιμένῃ τις τὴν ἐπίτευξιν ἐνὸς τοιούτου ἰσοζυγίου διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συστηματικοῦ περιορισμοῦ τῶν ἀναγκῶν μέχρι βαθμοῦ ἀσκητισμοῦ, ἀλλὰ μόνον ἐκ τῆς μειώσεως τῶν φόρων, οἵτινες σήμερον ἀποτελοῦν 60 μέχρις 75 % τῆς δαπάνης μιᾶς οἰκοδομῆς.

Τοιαύτη μείωσις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ — ὅπως θὰ ἀποδειχθῇ διὰ τῶν κατωτέρω πορισμάτων — δι' ἐλαττώσεως τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ποσοστοῦ τῆς ἀμέσου ἢ ἐμμέσου φορολογίας, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον διὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ συνόλου τῶν δημοτικῶν καὶ κρατικῶν φόρων, ἀλλὰ πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ δι' ἀλλαγῆς τῆς κατανομῆς τῆς φορολογίας.

Τὰ ἐνοίκια, καθὼς καὶ αἱ τιμαὶ τῶν ἐμπορευμάτων, ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν προσφορὰν καὶ τὴν ζήτησιν καὶ ὄχι ἀπὸ τὰς δαπάνας παραγωγῆς, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦ παραδείγματος:

Εἰς μίαν ὀρισμένην θέσιν, ὅπου τὰ ἐνοίκια τῶν πολυκατοικιῶν, συνεπεία τῆς ἀμοιβαίας ἐπιρροῆς τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζήτησεως, ἀνέρχονται εἰς 30.000 δραχμὰς χρυσᾶς ἑτησίως, οὔτε ὁ ἰδιοκτῆτης, ὁ ἀγοράσας ἀκριβώτερον τὸ οἰκόπεδον καὶ οἰκοδομῶν ἀκριβώτερον, εἶναι δυνατόν νὰ ζητήσῃ π. χ. 35.000 δρ. ἐφόσον θὰ προτιμήσωσιν οἱ ἐνοικιασταὶ ἄλλην εὐθηνότεραν οἰκίαν, ἀλλὰ οὔτε ὁ εὐθηνό-

τερον ἀγοράσας τὸ οἰκόπεδον καὶ εὐθηνότερον οἰκοδομήσας, εἶναι πιθανὸν νὰ ἀρκεσθῇ εἰς 25.000 δρ. χρ., ἐφ' ὅσον εὐρίσκει ἐνοικιαστάς, οἵτινες τοῦ πληρώνουν 30.000 δρ. χρ.

Ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν συνίσταται ἡ δαπάνη τῆς οἰκοδομῆς, πρέπει νὰ διακρίνωμεν δύο εἰδῶν ἔξοδα: Τὰ ἀπαραίτητα καὶ τὰ πρόσθετα ἔξοδα. Ἀπαραίτητα εἶναι τὰ καθαρὰ ἔξοδα οἰκοδομῆς ἄνευ οἴουδήποτε φόρου (οὔτε ὄρατοῦ οὔτε ἀοράτου), πρόσθετα εἶναι τὰ παντοῖα τέλη καὶ οἱ ἀναρίθμητοι φόροι, ὡς π.χ. φόροι ἐπιτηδεύματος, καταναλώσεως, ἐνοικίων κτλ. κτλ., τοὺς ὁποίους πληρώνουν οἱ ἐργαζόμενοι διὰ τὴν οἰκοδομήν, οἱ φόροι ἐπὶ τῶν ἐνοικίων τῶν ἐνοικιαστῶν, οἱ φόροι ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος τοῦ ἰδιοκτῆτου κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Τὸ ἐνοίκιον χρησιμεύει:

- α) πρὸς τοκισμόν τῆς καθαρᾶς ἀγοραίας τιμῆς τοῦ ἐδάφους.
- β) πρὸς τοκισμόν καὶ χρεωλύσιον τῶν ἀπαραιτήτων ἐξόδων.
- γ) πρὸς πληρωμὴν τῶν προσθέτων ἐξόδων (φόρων καὶ τελῶν).

Ἀφαιρουμένων τῶν ἀπαραιτήτων ἐξόδων ἐκ τῶν ἐνοικίων μένει τὸ σύνολον τῆς *Ἐγγείου Ἀξίας* καὶ πάλιν, ἐὰν ἐξ αὐτῆς ἀφαιρεθοῦν ἅπαντες οἱ φόροι, ἀπομένει ἡ *καθαρὰ πρόσσδος*. Ἡ ἀμοιβαία σχέσηις τῶν τεσσάρων στοιχείων (ἐνοίκιον, ἀπαραίτητοι δαπάναι, φόροι καὶ καθαρὰ πρόσσδος), ποικίλλει ἀναλόγως τῆς θέσεως τῆς οἰκοδομῆς.

Τὰ ἐνοίκια, ἅτινα δύναται τις νὰ ἐπιτύχη εἰς κατάλληλον θέσιν, εἶναι πολλαπλάσια ἐκείνων, ἅτινα πληρώνονται εἰς ἀκατάλληλον τοιαύτην. Ἀφ' ἑτέρου αἱ ἀπαραίτητοι δαπάναι, αἵτινες κατὰ μέγιστον μέρος ἐξαρτῶνται ἀπὸ τοὺς καθαρὸς μισθοὺς, δὲν διαφέρουν ἀναλόγως τῆς θέσεως, διότι εἶναι παντοῦ αἱ ἴδιαι, ἐφ' ὅσον παραμένουν αἱ ἴδιαι καὶ αἱ ἐδαφικαὶ συνθήκαι.

Τὰ πρόσθετα ἔξοδα — φόροι κτλ. — ἐν μέρει *αὐξάνουν* μὲ τὴν αὐξήσιν τοῦ ἐνοικίου (ὡς π.χ. οἱ ἐπὶ τοῦ ἐνοικίου καὶ οἱ ἐπὶ τῶν οἰκοπέδων φόροι κτλ.) ἄλλα πάλιν ἐξ αὐτῶν *μένουσιν ἀμετάβλητα* εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην θέσιν, ἐφ' ὅσον δύναται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἔμμεσοι φόροι ὡς πρὸς τὴν ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν.

Ἐκ τῆς πρὸς ἀλληλα σχέσεως τῶν στοιχείων τούτων συμβαίνει ὅτι εἰς τὰς ὀλιγώτερον εὐμενεῖς θέσεις διὰ τὸν τοκισμόν τῶν ἀπαραιτήτων καὶ τῶν προσθέτων δαπανῶν καταναλίσκεται τὸ σύνολον τοῦ προσιτοῦ ἐνοικίου — ἢ καὶ δὲν ἐξαρκεῖ πολλάκις πρὸς κάλυψιν τούτων!

Ἐκεῖ, ὅπου οἱ τόκοι τῶν ἀπαραιτήτων καὶ τῶν προσθέτων δαπανῶν ἰσοδυναμοῦν μὲ τὸ ἐνοίκιον, ἢ καθαρὰ πρόσσδος τοῦ ἐδάφους εἶναι θεωρητικῶς ΜΗΔΕΝ καὶ οὕτω φθάνομεν εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου παύει ἡ *παραγωγικότης* τῆς οἰκοδομῆς, εὐρισκόμεθα συνεπῶς εἰς τὸ *Ὄριον* τῆς *Παραγωγικότητος*, οἱ δὲ οἰκοδομήσαντες ἐκεῖ ἄνευ ζημίας, ἀλλὰ καὶ ἄνευ καθαρᾶς ἀποδόσεως, εἶναι οἱ «*Συνοριακοί*», ὡς εἴπωμεν, παραγωγοί, καὶ τὸ ἐκεῖ εἰσπραττόμενον καὶ εἰς κάλυψιν τῶν ἐξόδων τοκισμοῦ τῶν ἐδαφικῶν, τῶν ἀπαραιτήτων καὶ τῶν προσθέτων δαπανῶν, ἐνοίκιον εἶναι τὸ «*Συνοριακὸν*» ἐνοίκιον.

Πάντοτε καὶ παντοῦ τὸ «*Συνοριακὸν*» τοῦτο ἐνοίκιον εὐρίσκειτο εἰς πολὺ ὑψηλὸν ἐπίπεδον, καταναλίσκον ὑπερβολικῶς μέγα μέρος τοῦ εἰσοδήματος τοῦ ἐνοικιαστοῦ. Ὅσον ὑψηλότερον εἶναι τὸ συνοριακὸν ἐνοίκιον, τόσον μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἀναγκάζεται νὰ περιορίσῃ τὰς ἀπαιτήσεις του πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του. Βελτίωσις τῆς καταστάσεως ταύτης διὰ μείωσιν τῶν ἀπαραιτήτων ἐξόδων δὲν δύναται νὰ ἀναμένεται, διότι τοιαύτη μείωσις ἰσοδυναμεῖ μὲ γενικὴν ἐλάττωσιν τῶν μισθῶν, ἢτοι τοῦ γενικοῦ εἰσοδήματος τοῦ πληθυσμοῦ καὶ συνεπῶς μὲ περιορισμὸν τῆς *Ἀγοραστικῆς Δυνάμεως* τῆς χώρας, καὶ ἐπομένως δὲν δύναται νὰ βελτιωθῇ ἐκ τούτου ἡ σχετικὴ δυσαναλογία μεταξὺ ἐνοικίων καὶ εἰσοδήματος.

Ἄρα δὲν ἀπομένει παρὰ νὰ μεταβληθῶσιν αἱ *πρόσθετοι δαπάναι* καὶ νὰ διανεμηθῶσι τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν μικρότεραί καί, εἰ δυνατόν, μηδαμιναὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ὀρίου παραγωγικότητος, ὥστε τὸ ἐντὸς τοῦ ὀρίου τούτου εὐρισκόμενον πεδῖον δράσεως μετὰ τῶν εὐκαιριῶν ἐπικερδοῦς παραγωγικότητος νὰ ἐπεκτείνεται ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον.

Ἡ σκέψις νὰ καταργηθῶσιν οἱ ὑπάρχοντες φόροι διὰ διαφόρων ἐκπτώσεων, ἐπιχορηγήσεων καὶ βοηθημάτων μόνον ὑπὲρ τῶν συνοριακῶν παραγωγῶν, πρέπει ν' ἀπορριφθῆ ἀσυζητητὶ ὡς ἀνεφάρμοστος. Τοῦτο διδάσκει ἡ γενικὴ πείρα. Θὰ ἦτο ὁμοίως ἀδύνατον νὰ παραχωρήσῃ τις ἀτέλειαν τοῦ φόρου προνοίας ἢ φόρου ἐπὶ τοῦ κύκλου ἐργασιῶν, μόνον δι' ὅσους κτίζουν ἐπὶ τοῦ ὄριου παραγωγικότητος.

Ἴνα ἐννοήσωμεν τὴν αἰτίαν δημιουργίας «τεχνικοῦ» ὄριου παραγωγικότητος, πρέπει νὰ ἀντιληφθῶμεν τὴν ἀντίστροφον ἀναλογίαν τῶν σημερινῶν φόρων πρὸς τὴν καθαρὰν πρόσοδον.

Ἐὰν τρεῖς διάφοροι κατοικίαι εἰς διαφόρους θέσεις τῆς πόλεως μὲ κατοικήσιμον ἐπιφάνειαν 1000 τετρ. μ. ἀποδίδουσιν ἑτησίως σύνολον ἐνοικίων 15.000 δραχμῶν χρυσῶν ἢ μία, 30.000 ἢ ἄλλη καὶ 90.000 ἢ τρίτη, ἀναλόγως τῆς θέσεώς των, οἱ μὲν τόκοι τῶν ἀπαραιτήτων δαπανῶν θὰ μείνωσιν ἀναλλοίωτοι 7.000 δρ. χρ., οἱ δὲ τόκοι τῶν προσθέτων καὶ οἱ συνεχῶς πληρωτέοι φόροι θὰ εἶναι ἀναλόγως 8.000, 13.000 καὶ 33.000 δρ. χρ., οὕτως ὥστε ἡ καθαρὰ πρόσοδος θὰ ἔχη τὰς ἐν τῷ Πίνακι Α' τιμὰς.

Ἐνῶ εἰς τὴν ἀρίστην θέσιν οἱ ἐκ 33.000 δραχμῶν χρυσῶν φόροι εἶναι μικρότεροι τῆς καθαρᾶς προσόδου (= 50.000 δραχ. χρ.), εἰς τὰς μέσας θέσεις οἱ φόροι (= 13.000 δρ. χρ.) εἶναι μεγαλύτεροι αὐτῆς (= 10.000 δρ. χρ.)· καὶ ὅσον πλησιάζωμεν πρὸς τὸ ὄριον παραγωγικότητος, οὗτοι ἀποτελοῦν πολλαπλάσιον τῆς καθαρᾶς προσόδου· εἰς τὸ ὄριον παραγωγικότητος ἢ ἀναλογία εἶναι 8.000 πρὸς μηδέν!

Πίναξ Α'

	Ἐπὶ τοῦ ὄριου παραγωγικότητος	Ἐπὶ μέσης θέσεως	Ἐπὶ ἀρίστης θέσεως
Σύνολον ἐνοικίων	15.000 δρ. χρ.	30.000	90.000
μείον τόκων ἀπαραιτήτων δαπανῶν	7.000 » »	7.000	7.000
μείον τόκων προσθέτων δαπανῶν (φόρων)	8.000 » »	13.000	33.000
Καθαρὰ πρόσοδος	Μηδέν	10.000	50.000

Πίναξ Β'

	Ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ὄριου παραγωγικότητος	Ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ ὄριου παραγωγικ.	Ἐπὶ μέσης θέσεως	Ἐπὶ ἀρίστης θέσεως
Σύνολον ἐνοικίων	7.000 δρ. χρ.	15.000	30.000	90.000
μείον τόκων ἀπαραιτήτ. δαπανῶν	7.000 » »	7.000	7.000	7.000
Καθαρὰ πρόσοδος	Μηδέν	8.000	23.000	83.000

Ἐὰν ὑποθεθῆι πρὸς στιγμήν, ὅτι οἱ σημερινοὶ φόροι καταργουῦνται καθ' ὄλοκληρίαν, τοῦτο θὰ εἶχεν ὡς ἐπακόλουθον, ὄχι μόνον τὴν αὔξησιν τῆς καθαρᾶς προσόδου — κέρδος μέγιστον —, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον καὶ τὸ πλεονέκτημα νὰ δημιουργηθῆι τοῦ λοιποῦ νέου τοιοῦτον ὄριον πέραν τοῦ σημερινοῦ τὸ ὅποιον θὰ ἦτο «φυσικόν», ἐν ἀντιθέσει μὲ τὸ σημερινόν τὸ ὅποιον εἶναι «τεχνητόν». Μεταξὺ τῶν δύο ὄριων κεῖνται ἅπαντα τὰ οἰκόπεδα τῶν ὁποίων σήμερον δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἐκμετάλλευσις ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν φόρων, καὶ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἐκμετάλλευσις ὑπὸ τὸν ὅρον ἄλλης κατανομῆς αὐτῶν.

Ἡ σύγκρισις τῶν πινάκων Α' καὶ Β' δεικνύει ὅτι ἐκεῖ, ὅπου ἡ καθαρὰ πρόσοδος εἶναι σήμερον 50.000 δρ. χρ., μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν φόρων, θὰ ἐγίνετο 83.000 δρ. χρ., ἐκεῖ, ὅπου εἶναι σήμερον 10.000 δρ. χρ., θὰ ἐγίνετο 23.000 καὶ ὅπου σήμερον εἶναι μηδέν, θὰ ἐγίνετο 8.000 δρ. χρ. Ἐκτὸς τούτου, διὰ τῆς μεταφορᾶς τοῦ ὄριου παραγωγικότητος ἀπὸ τῶν πιθανῶν ἐνοικίων τῶν 15.000 δρ. χρ., μέχρι τῶν 7.000 θὰ ἐδημιουργεῖτο πιθανότης καθαρᾶς προσόδου (μεταξὺ τοῦ τεχνητοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ ὄριου παραγωγικότητος), δηλαδή ἐκεῖ ὅπου οἱ φόροι σήμερον ἐμποδίζουν πᾶσαν προσοδοφόρον ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους, ἀφοῦ οὗτοι ἐν περιπτώσει ἐκμεταλλεύσεως θὰ ἦσαν μεγαλύτεροι τῆς πιθανῆς καθαρᾶς προσόδου.

Ὡς ἐμφαίνεται λοιπὸν ἐκ τοῦ πίνακος Β', τὸ εὐθηνότερον ἐνοίκιον, τὸ καλύψαν ἤδη τὰ ἀπαραίτητα ἔξοδα, θὰ εἶναι 7 δρ. χρ., κατὰ τετραγωνικὸν μέτρον κατοικησίμου ἐπιφανείας καὶ ὄχι πλέον 15. Δεδομένου ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες εἶναι εἰς θέσιν νὰ πληρώνουν ἐτήσιον ἐνοίκιον 7 δρ. χρ. μέχρι 15 δρ. χρ. κατὰ τετραγωνικὸν μέτρον, εἶναι πολὺν μεγαλύτερος ἐκείνων, οἵτινες πληρώνουν 15 καὶ ἄνω, θὰ ἀνοίγετο μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ «τεχνητοῦ» καὶ τοῦ νέου «φυσικοῦ» ὄριου παραγωγικότητος ἀπέραντον πεδῖον δράσεως διὰ τὴν οἰκοδομὴν καὶ συνεπῶς διὰ τὰ ἀμέτρητα συναφῆ ἐπαγγέλματα, χωρὶς νὰ ἠλλατώνετο ὀπωσδήποτε τὸ εἰσόδημα

τῶν ἀπολαυόντων τοὺς μισθοὺς, ὅπερ εἶναι τὸ μεγαλύτερον μέρος, ἐὰν ὄχι τὸ σύνολον τῶν ἀπαραιτήτων δαπανῶν.

Ἄλλ' εἶναι δυνατόν νὰ καταργηθοῦν οἱ φόροι; Ὁχι. Τοῦτο θὰ ἐσήμαινε τὸν ἀναρχισμόν καὶ τὸ τέλος πάσης ὀργανωμένης Κοινωνίας· θὰ ἦτο πρᾶγμα ἀντίθετον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Ἐρρίκος Ἰζώρτζι¹ λέγει: «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύσει κοινωνικὸν ζῷον. Ὁ ἄνθρωπος ὀδηγεῖται ἀπὸ τὸ ὄρμη-φυτόν του καὶ ἀναγκάζεται νὰ σχηματίσῃ Κοινωνίαν. Ἡ Κοινωνία, γενομένη οὕτως, ἔχει ὀρισμένας ἀνάγκας καὶ λειτουργίας, δι' ἃς χρειάζονται εἰσοδήματα».

Ἄρα ἀπλῆ κατάργησις τῶν φόρων, ὅπως τὴν ὑπεθέσαμεν ἄνωτέρω, δὲν δύναται οὔτε νὰ συζητηθῆι ἄλλωστε δὲν εἶναι σκοπὸς τῆς πραγματείας μου νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐλάττωσιν τῆς συνολικῆς ἀποδόσεως τῶν φόρων, παρὰ μόνον νὰ προτείνῃ *ἀλλαγὴν τῆς κατανομῆς φόρων*.

Προβάλλει λοιπὸν τὸ ἐρώτημα: «Μήπως δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξευρεθῆι τρόπος, ἵνα εἰσπράττωνται τὰ διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν κρατικῶν καὶ δημοτικῶν ὑπηρεσιῶν ἀναγκαῖα μέσα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μετατοπισθῆι τὸ ὄριον παραγωγικότητος εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν θὰ μετετοπίζετο διὰ τῆς καταργήσεως τῶν φόρων;»

Τοῦτο εἶναι ἐφικτόν, ἐὰν ἅπαντες οἱ φόροι ἀντικαθίσταντο διὰ τοῦ ΦΟΡΟΥ ΕἰΠΙ ΤΗΣ ΕΓΓΕΙΟΥ ΑΞΙΑΣ, εἰς τὸν ὅποιον τὸ ἐκ τοῦ ἐνοικίου περίσσευμα, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἀπαραιτήτων δαπανῶν, διανέμεται μεταξὺ Δημοσίου καὶ ἰδιοκτῆτου μὲ τὴν ἰδίαν ἀναλογίαν, ἀνεξαρτήτως τῆς παραγωγικότητος καὶ οὕτω τὸ μὲν Δημόσιον ἀπελάμβανε τῶν προσηκόντων φόρων του, ὁ δὲ ἰδιοκτῆτης τὴν καθαρὰν πρόσοδον. Ἡ κεφαλαιοποίησις τῆς Ἐγγείου Προσόδου (τοῦ περισσεύματος τοῦ Ἐνοικίου μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν τόκων διὰ τὰς ἀπαραιτήτους δαπάνας) ἢ ἡ κεφαλαιοποίησις τῆς καθαρᾶς προσόδου καὶ τῶν φόρων

¹ Ἴδε Ἡμερολ. Μεγ. Ἑλλ. 1935 σελὶς 261.

είναι ἡ "Ἐγγειος Ἀξία" οὕτως — ἐὰν ὁ γενικὸς τόκος εἶναι 5% — φόρος 2.5% ἐπὶ τῆς Ἐγγείου Ἀξίας ἀντιστοιχεῖ εἰς φόρον 50% ἐπὶ τῆς Ἐγγείου προσόδου. ("Ἴδε Πίναξ Γ').

Πίναξ Γ'

	Μελλοντ. ὄριον παραγ.	Σημερινὸν ὄριον παραγ.	Ἐπι μέσης θέσεως	Ἐπι ἀρίστης θέσεως
Ἐνοίκιον	7.000	15.000	30.000	90.000
μείον τόκων ἁ- παρ. δαπανῶν	7.000	7.000	7.000	7.000
"Ἐγγειος πρόσοδ.	μηδὲν	8.000	23.000	83.000
Θεωρητικὴ ἔγγειος ἀξία (κεφαλαιοπ. ἐγγείου προσόδου)	μηδὲν	160.000	460.000	1.660.000
Φόρος 2½% ἐπὶ τῆς ἐγγείου ἀξίας	μηδὲν	4.000	11.500	41.500
Καθαρὰ πρόσοδος	μηδὲν	4.000	11.500	41.500

* *

Ἡ ἐπίδρασις τῶν φόρων ἐπὶ τῆς ἀγροτικῆς καὶ βιομηχανικῆς παραγωγῆς.

Ὅμοιαι εἶναι αἱ συνθῆκαι καὶ εἰς τὴν παραγωγὴν ἀγροτικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι, ἐνῶ εἰς τὰ ἀκίνητα ἀλλάζει μὲ τὴν θέσιν τοῦ οἰκοπέδου ἢ πιθανότης τῆς ἐκ τῶν ἐνοικίων ἀποδόσεως καὶ μένου ἀναλλοίωτα ἐν γένει τὰ ἔξοδα τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ κτιρίου — ὁμοίου μεγέθους καὶ ὁμοίας ποιότητος —, εἰς τὴν παραγωγὴν κινητῶν προϊόντων ἢ πιθανότης τῆς τιμῆς πωλήσεως προϊόντων ὁμοίου μεγέθους καὶ ὁμοίας ποιότητος εἶναι καθ' ὠρισμένον χρόνον καὶ ὠρισμένην ἀγορὰν ἐν γένει ὅμοια καὶ ἀλλάζουν τὰ ἔξοδα τῆς παραγωγῆς ἀναλόγως τῆς θέσεως, τῆς παραγωγικότητος καὶ τῶν λοιπῶν συνθηκῶν τοῦ τόπου παραγωγῆς.

Δυνάμεθα λοιπὸν κατ' ἀναλογίαν τῶν θέσεων, τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποιήσαμεν εἰς τὰ παραδείγματα τῶν οἰκοδομῶν, νὰ διακρίνωμεν τριῶν εἰδῶν τόπους παραγωγῆς διὰ τὰ παντὸς εἶδους κινητὰ προϊόντα:

α) ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἀπαραιτήτων ἐξόδων παραγωγῆς ἀπὸ τῆς τιμῆς τῆς ἀγορᾶς, ἀπομένει Ἐγγειος Πρόσοδος ἀρκετὰ μεγάλη διὰ νὰ πληρωθοῦν οἱ φόροι καὶ πρὸς τούτοις ν' ἀπομείνη καὶ καθαρὰ πρόσοδος.

β) ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐξόδων παραγωγῆς, ἡ Ἐγγειος Πρόσοδος φθάνει ἀκριβῶς διὰ νὰ πληρωθοῦν οἱ διάφοροι φόροι, χωρὶς ὅμως νὰ μείνη καὶ καθαρὰ πρόσοδος· αἱ θέσεις αὗται ἀποτελοῦν τὸ «τεχνητὸν» ὄριον παραγωγικότητος δι' ἐν ὠρισμένον προϊόν.

γ) καὶ τέλος διακρίνομεν τοὺς τόπους παραγωγῆς μετὰ τοῦ ὡς ἄνω «τεχνητοῦ» ὁρίου παραγωγικότητος καὶ τοῦ φυσικοῦ. Διὰ τὰ προϊόντα, ποὺ θὰ κατεσκευάζοντο εἰς αὐτούς, ἢ ἐπικρατοῦσα τιμὴ δὲν θὰ ἦρκει διὰ νὰ πληρωθοῦν, ἐκτὸς τῶν ἀπαραιτήτων ἐξόδων, καὶ οἱ φόροι.

Ἐὰν ἐρωτοῦσε κανεὶς ἓνα μικρὸ παιδί: «Ποῦ πρέπει νὰ

είναι μεγαλύτεροι οί φόροι; εἰς τὰς θέσεις μὲ τὰ μικρὰ ἔξοδα παραγωγῆς ἢ εἰς ἐκείνας ὅπου τὰ ἔξοδα παραγωγῆς εἶναι μεγάλα, καὶ δὲν ἀπομένει περίσσευμα διὰ τὸν παραγωγόν;» — δὲν θὰ ἐδίσταζε νὰ εἰπῇ: «Ὅπου τὰ ἔξοδα εἶναι μεγάλα, πρέπει οἱ φόροι νὰ εἶναι μικροί».

Καὶ ὅμως ἡ οἰκονομολογία καὶ ἡ πολιτικὴ δημαγωγία ἔχουν ἐξεύρη ποικίλας δικαιολογίας διὰ νὰ ἐφαρμόζονται κατὰ προτίμησιν φόροι ἐπιβαρύνοντες τὴν παραγωγὴν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν ἐξόδων παραγωγῆς, ἐπομένως μὲ *ἀντιστροφὸν ἀναλογίαν* πρὸς τὴν Ἑγγεῖον καὶ πρὸς τὴν καθαρὰν πρόσοδον!!!

Ἐλάχιστα κράτη ἐπεδίωξαν ν' ἀποφύγῃσι διὰ καταλλήλου φορολογίας τὴν ἐπιβλαβεστάτην διὰ τὴν παραγωγὴν μιᾶς χώρας ἀναλογίαν ταύτην τῶν φόρων ἀντιστρόφως πρὸς τὴν Καθαρὰν Πρόσοδον. Ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Χωρῶν, ἡ πρώτη καὶ μόνη ἐφαρμόσασα τοιαύτην φορολογικὴν μεταρρύθμισιν ἦτο ἡ Δανία, ἡ ὁποία, ἀφοῦ εἶχε δοκιμάσῃ καὶ ἄλλα «εὐρωπαϊκώτερα» συστήματα φορολογίας, ἐπανῆλθε βαθμηδὸν εἰς λογικωτέραν φορολογίαν.

Ἡ ἱστορία τῆς δανικῆς φορολογίας.

Ἡ ἐμπεριστατωμένη μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς δανικῆς φορολογίας καὶ τῶν συναφῶν κρατικῶν μέτρων πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Γεωργίας καὶ τῆς ἐν γένει οἰκονομίας τῆς χώρας ἀποδεικνύει τὸ ὄρθρον τῶν ἀνωτέρω συλλογισμῶν.

Τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς δανικῆς γεωργίας φαίνονται ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν Husmaendi, οἱ ὁποῖοι εἶναι μικροαγρόται, ὧν τὸ κτῆμα δὲν ὑπερβαίνει ἐνάμισυ «τόνον Hartkorn» (σκληροῦ σίτου, ἢτοι σίκαλης ἢ κριθῆς). Ὅποιος θέλει νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν δανικὴν γεωργίαν, δεῖον νὰ συνηθίσῃ τὸν ὄρον «Hartkorn». Ἀπὸ τοῦ 1664 μετρεῖται ἐν Δανίᾳ ἡ γονιμότης τῆς γῆς διὰ τοῦ μέτρου τούτου, τὸ ὁποῖον δηλώνει ποία ἔκτασις εἶναι ἀναγκαία διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ παραγωγὴ ἐνὸς τόννου σίτου. Ἐνῶ λοιπὸν εἰς τὰς ἄλλας χώρας μετρεῖται ἡ γονιμότης διὰ τῆς ποσότητος τοῦ σίτου, ὃν ἀποδίδει μία μονὰς ἐκτάσεως (στρέμμα, ἐκτάριον

κτλ.), εἰς τὴν Δανίαν ὁμιλοῦν περὶ τῆς ἀναγκαίας ἐκτάσεως διὰ τὴν μονάδα ἀποδόσεως. Καὶ οὕτως ὁ Δανὸς δὲν ἀγοράζει ἢ πωλεῖ στρέμματα ἢ ἐκτάρια, ἀλλὰ τόννους σκληροῦ σίτου.

Ἡ φορολογία, ἣτις ἐβασίλει ἐπὶ τοῦ μέτρου τούτου, ἔμεινεν ἐν ἰσχύϊ ἀπὸ τοῦ 1688 μέχρι τοῦ 1903 καὶ ἐπέτυχε τελείως. Καὶ εἶναι πραγματικῶς ἓνα πρώτης τάξεως μορφωτικὸν μέτρον διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς γεωργίας τὸ νὰ ἔχη ὁ γεωργὸς πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἀγροῦ του καὶ ὄχι τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ 1894 συνεστήθη ὑπὸ τῶν δύο Βουλῶν ἀγρονομικὴ ἐπιτροπὴ, εἰς ἣν ἀνετέθησαν πρὸς λύσιν δύο ζητήματα, τὸ τῶν ἀγροτικῶν ἐργατῶν, ὧν ὑπῆρχε μεγάλη ἔλλειψις εἰς τὰ μεγάλα κτήματα, καὶ τὸ ζήτημα τοῦ ἀγροτικοῦ ἐποικισμού, καθὼς ὀλιγόστευσαν αἱ ἰδρύσεις νέων ἐγκαταστάσεων τῶν Husmaendi. Τὰ μέλη τῆς ἀγρονομικῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἐκ τῆς πρώτης Βουλῆς ἐπρότειναν μικροὺς κλήρους, διὰ νὰ ἀναγκασθοῦν οἱ Μικροαγρόται νὰ ἔρχονται εἰς τὰ μεγάλα κτήματα ὡς ἐργάται, ἐνῶ τὰ ἐκ τῆς Δευτέρας Βουλῆς μέλη ἤθελον νὰ εἶναι οἱ κλήροι μεγάλοι, διὰ νὰ συντηρῆται ὀλόκληρος ἡ οἰκογένεια τοῦ μικροαγρότου ἀπὸ ἓν κτῆμα. Ἐκ τοῦ συμβιβασμοῦ τῶν δύο ἀπόψεων προῆλθεν ὁ Νόμος τῆς 24 Μαρτίου 1899, ὁστις προέβλεπε δάνεια μέχρι 3600 δαν. κορ. διὰ χωρικοὺς διαθέτοντας τοῦλάχιστον 400 δαν. κορ. προσωπικὸν κεφάλαιον, μὲ χρεωλύσιον 115 ἐτῶν καὶ τόκον κατὰ 1% κατώτερον τοῦ ἐπισήμου, καὶ διὰ 500 χωρικοὺς κατ' ἔτος μεταγενέστεραι τροποποιήσεις ἠῤῥξησαν τὰ εἰδικὰ καὶ τὰ συνολικὰ ποσά.

Ἀλλὰ παρετηρήθη ὅτι σχετικῶς ὀλίγοι ἐπωφελήθησαν ἀπὸ τὸ προνόμιον τῶν «Εὐθηνῶν Δανείων», τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν ὁ ἄνω νέος Νόμος. Ἐπὶ πλεόν δὲ παρετηρήθη ὅτι, παρὰ τὴν ἴδρυσιν διὰ κρατικῶν ἐνισχύσεων τόσων ἀγροτικῶν ἐγκαταστάσεων, ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν μικροκτημάτων δὲν ἠῤῥξησεν ἀναλόγως. Δύναται νὰ εἰπῇ τις τὸ ἐναντίον, δηλαδὴ ὅτι ἠλαττώνετο ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν μικροκτημάτων, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἀφανοῦς φθίσεως, καὶ πράγματι, ἡ ἀφανῆς αὕτη φθίσις ἔλαβε κατὰ τὸν πόλε-

μον μεγάλας διαστάσεις, καίπερ αἱ περιστάσεις ἦσαν πολὺ εὐνοϊκαὶ διὰ τοὺς ἀγρότας καὶ δυσμενεῖς διὰ τοὺς καταναλωτάς· τοῦτο δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀπόδειξις τοῦ ὅτι οἱ μικροαγρόται ἔχουν μεγαλύτερα συμφέροντα ὡς καταναλωταὶ εἰς μικρὰς τιμὰς παρὰ ὡς παραγωγοὶ εἰς μεγάλας.

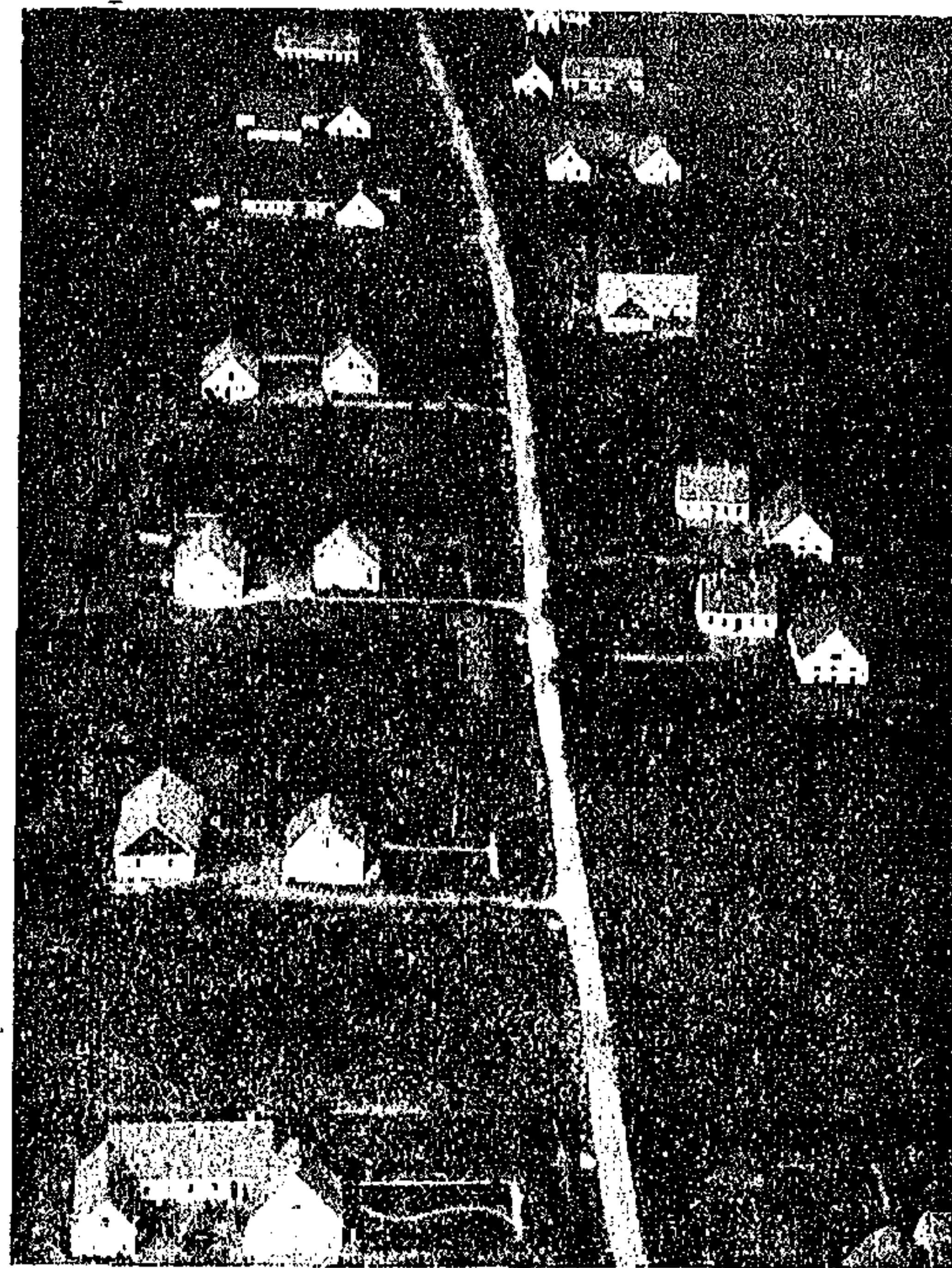
Μετὰ τὸν πόλεμον ἐκυριάρχησε καὶ εἰς τὴν Δανίαν ἡ ἀρχὴ τῆς Δημεύσεως τῶν μεγάλων κτημάτων, ἡ ὁποία ἦτο πολὺ τῆς μόδας εἰς τὴν Ἀνατολικὴν καὶ ἐν μέρει εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην. Ὁ νόμος τῆς 4 Ὀκτωβρίου 1919 ἀπηλλοτριώσεν ὀλοτελῶς τὰ κτήματα τῶν ἱερέων, κατὰ τὸ ἐν τρίτον τὰ τῶν Fidei Comis, κατὰ ἐν τέταρτον τὰ τῶν μεγαλοκτημόνων ἀνευ κληρονόμων πρώτου βαθμοῦ καὶ κατὰ τὸ ἐν πέμπτον τὰ τῶν λοιπῶν. Αἱ οὕτω ἀπαλλοτριωθεῖσαι ἐκτάσεις κατενεμήθησαν τιμαριωτικῶς εἰς τοὺς μικροκτήμονας, εἰς οὓς παρεχωρήθη καὶ δάνειον πρὸς οἰκοδομὴν οἰκίας κτλ. Ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ὡς ἄνω «ἀφανὴς φθίσις» δὲν ἔπαυσεν.

Πίναξ Δ'

Ἀριθμὸς Μικροαγροτικῶν ἐγκαταστάσεων ἐν Δανίᾳ

Ἐποχὴ	Ἰδρύσεις ἐπὶ τῇ βίᾳ τοῦ Νόμου		Πραγματικὴ ἀξίησις τῶν ἐγκαταστάσεων ἐν γένει	Ἀφανῆς φθίσις	Περίσσευμα νέων ἰδρύσεων ἄνω τῶν κρατικῶν
	24.3.1899	4.10.1919			
1900—1904	1374	—	περ. 8000	—	6600
1904—1909	3108	—	5045	—	1937
1909—1916	3718	—	3346	372	—
1916—1920	1064	195	μεῖον 2477	3736	—
1920—1924	2187	2056	1276	2967	—
1924—1927	1757	1574	714	2617	—
1927—1932	2300	1150	3708	—	358
1909—1927	8726	3825	2859	9692	—

Ἀπὸ τοῦ 1900 μέχρι τοῦ 1932 τὸ Δανικὸν Κράτος ὑπεστήριξε διὰ τοῦ Νόμου τῆς 24 Μαρτίου 1899 περὶ τὰς

Τιμαριωτικαὶ ἐγκαταστάσεις ἐπὶ ἀπαλλοτριωθέντος μεγάλου κτήματος.

15.000 ἐγκαταστάσεις μὲ συνολικὴν δαπάνην 152 ἑκατομμ. δαν. κορ. καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1919 διὰ τοῦ Νόμου τῆς 4

Ἰαννουαρίου 1919 περί τὰς 5000 ἐγκαταστάσεις μὲ συνολικὴν δαπάνην 52 ἑκατομ. δαν. κορ., ἤτοι ἐν συνόλῳ 20.000 ἐγκαταστάσεις μὲ 200 ἑκατομ. δαν. κορ. (= 4 δισεκατομ. δραχμῶν σταθεροπ.). Ἡ ἀφανὴς δὲ φθίσις συμπεριλαμβάνει περί τὰς 10.000 ἐγκαταστάσεις!!!

Ἄς ἴδωμεν πῶς κρίνουν οἱ ἴδιοι οἱ Δανοὶ τὴν πολιτικὴν τῶν ἀγροτικῶν ἐποικισμῶν ἐπὶ τῇ βάσει κρατικῶν πιστώσεων καὶ κατανομῆς γαιῶν ἀπὸ μέρους τοῦ Κράτους:

Ὁ Joergen Pedersen, ἐκ τῶν πρωτεργατῶν εἰς τὴν κίνησιν τῶν ἀγροτικῶν ἐποικισμῶν, γράφει:

«Ὁ ξένος, ὁ ὁποῖος ἐπισκέπτεται τοὺς ἐποικισμοὺς μας καὶ νομίζει, ὅτι ἔχει ἐνώπιόν του τοὺς πτωχοτέρους τῶν κατοίκων τῆς Δανίας, θὰ σχηματίσῃ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι εἰς τὴν Δανίαν ὑπάρχει πραγματικῶς οἰκονομικὴ εὐεξία, ἀλλ' ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ ἐμβαθύνῃ καλύτερον, θὰ καταλάβῃ, ὅτι εὐρίσκεται πρὸ τεχνητοῦ κατασκευάσματος. Αὐτὰ εἶναι δῶρα τοῦ Κράτους, ἅτινα μόνον εἰς μικρὰς διαστάσεις δύνανται νὰ παραχωρηθοῦν, καὶ ἅτινα μόνον προνόμιον ὀλίγων τινῶν δύνανται νὰ μένουν.

Ἐὰν τὸ Κράτος ὑπεστήριξε τὴν διανομὴν τῶν γαιῶν ἄνευ χρηματικῶν χορηγιῶσεων καὶ διηκούλυε τὴν ἴδρυσιν μικρῶν ἐγκαταστάσεων ἄνευ κρατικῶν δαπανῶν, ἢ ἔὰν ἐχορήγῃ δάνεια ὑπὸ τοὺς ἰδίους ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους θὰ ἦ δυνατόν νὰ δανεισθῇ, τότε θὰ ἦτο εὐκολώτερον νὰ ἐκφράσῃ τις γνώμην ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ πολιτικὴ τῶν δώρων δὲν κάμνει ἄλλο παρὰ νὰ μεταβάλλῃ τὴν διανομὴν τῶν εἰσοδημάτων, δηλαδὴ νὰ μεταφέρῃ τὸ εἰσόδημα ἀπὸ ἐκεῖνον, ποὺ πληρώνει τὸν φόρον, εἰς τὸν μικροαγρότην, ποὺ λαμβάνει τὸ πρόνομιον».

Εἰς ἀνάλογα συμπεράσματα καταλήγει ὁ Toftegaard:

«Διὰ νὰ κρίνῃ τις ἓνα φόρον, πρέπει νὰ συγκρίνῃ τὸ βάρος ὅπερ ἐπιβάλλει ἡ φορολογία εἰς τοὺς πολίτας, μὲ τὰ πλεονεκτήματα ἅτινα ἐπιφέρει ἡ χρησιμοποίησις τῶν φόρων αὐτῶν, ὅχι μόνον εἰς μερικὰ άτομα, ἀλλὰ εἰς τὴν Κοινωνίαν ὡς σύνολον».

Ὁ δὲ Frode Soevensen γράφει: «Ὁ τρόπος, καθ' ὃν τὸ

Κράτος καὶ οἱ Δήμοι προμηθεύονται τὰ μέσα διὰ τὴν διοίκησιν των, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ἕκαστοτε ὁ ἄνθρωπος πρὸς βιοπορισμὸν του. Δὲν εἶναι διόλου ἀδιάφορον, ἐὰν οἱ φόροι ἐπιβαρύνουν τὰς οἰκοδομὰς ἢ τὰς Ἑγγεῖους Ἀξίας».

Καὶ οὕτω ἐφθάσαμεν πάλιν εἰς τὸ ζήτημα τῆς Φορολογίας τῆς Ἑγγεῖου Ἀξίας.

Οὐδεὶς ἀντιλέγει ὅτι τὸ πνεῦμα τῶν ἀγροτικῶν ἐποικισμῶν στηρίζεται ἐπὶ ἠθικῶν ἀξιῶν ἀναμιφισβητήτων ἢ ζωῆ εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἢ ἐργασία μέσα εἰς τὸ πλαίσιον τῆς οἰκογενείας, ἢ συναίσθησις τοῦ ἀγρότου ὅτι εἶναι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅτι εἶναι ἀνεξάρτητος παντὸς αὐθέντου, προϊσταμένου κτλ. κτλ., εἶναι πραγματικῶς ἀγαθὰ ἀνεκτίμητα. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τὰ ἀγαθὰ ταῦτα ὄχι μόνον τὴν ἀξίαν των χάνουν, ἀλλὰ καταντοῦν ἐπικίνδυνα, ὅταν ἡ πολιτεία ἀφαιρῇ ταῦτα ἀπὸ ἀνθρώπους, οἵτινες ἐκαρποῦντο ἤδη αὐτῶν, διὰ νὰ τὰ προσφέρῃ εἰς ὠρισμένους προνομιοῦχος πολίτας. Ἐδῶ ἀκριβῶς εὐρίσκεται τὸ τρωτὸν τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἡ κρατικὴ ἐπέμβασις, ἐφ' ὅσον περιορίζεται εἰς τὰ κοινῶς ἐφαρμοζόμενα μέτρα «εὐθηνὰ δάνεια» καὶ «κατανομὴ γαιῶν».

Εἶναι ἀνεκτίμητος ὑπηρεσία τῆς ἐν Δανίᾳ κινήσεως ἐποικισμοῦ τὸ ὅτι ἔφερε φῶς εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα.

Ἡ Τζωρτζιστικὴ κίνησις ἐν Δανίᾳ.

Παραλλήλως μὲ τὴν κίνησιν τῶν ἀγροτικῶν ἐποικισμῶν ἐν Δανίᾳ λαμβάνει χώραν καὶ μία ἄλλη κίνησις, ἡ ὁποία ἤρchiσε μὲ τὴν μετάφρασιν εἰς τὴν δανικὴν γλῶσσαν τοῦ ὀνομαστοῦ βιβλίου τοῦ Ἑρρίκου Τζώρτζ «Πρόδοσις καὶ Πενία»¹. Δὲν εἶναι καθόλου παράξενον, ὅτι αἱ ἰδέαι τοῦ Ἑρρίκου Τζώρτζ, ὁ ὁποῖος ζητεῖ νὰ λύσῃ τὸ Κοινωνιολογικὸν Ζήτημα διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως ὅλων τῶν φόρων διὰ Φόρου ἐπὶ τῆς Ἑγγεῖου Ἀξίας, εὔρον τόσον εὐμενὲς ἔδαφος.

¹ Ἴδε Ἡμερ. Μεγ. Ἑλλ. 1934 σελ. 423 καὶ 1935 σελ. 245.

εἰς τὴν Δανίαν, ὅπου ἀπὸ 200 ἐτῶν ἡ Φορολογία τοῦ Σκληροῦ Σίτου συνήθισε τὰ διάφορα στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὸ γεγονός, ὅτι μέγα μέρος τῶν φόρων — πότε τὸ ἥμισυ, πότε τὸ τέταρτον αὐτῶν — εἰσεπράττετο ἀναλόγως τῶν εἰσοδημάτων, ἅτινα δύναται νὰ ἔχη ἕκαστος ἰδιοκτικῆς ἐκ τῶν γαιῶν του.

Καὶ δὲν εἶναι διόλου ὑπερβολὴ νὰ λεχθῆ, ὅτι εἰς τὴν Δανίαν αἱ ἰδέαι τοῦ Ἑρρίκου Τζώριτζ παίζουν τὸν ἴδιον ρόλον, ὃν παίζουν ἄλλοῦ αἱ ἰδέαι τοῦ Καρόλου Μάρξ.

Ἐφορμὴ διὰ νὰ ἐνωθῶσιν αἱ δύο αὗται κινήσεις — ἡ μικροαγροτικὴ καὶ ἡ τζωριτζιστικὴ — ὑπῆρξε τὸ ψήφισμα τοῦ Κιέγε τῆς 8 Νοεμβρίου 1902, ὅπερ λέγει ὅτι «οἱ μικροαγροταὶ παραιτοῦνται πάντων τῶν φορολογικῶν ἢ διοικητικῶν προνομίων καὶ ἀπαιτοῦν νὰ ἀντικατασταθῶσιν ἅπαντες οἱ φόροι ἐπὶ τῶν τροφίμων, τῶν ἐνδυμάτων, τῶν ἐπίπλων, τῶν κτηρίων, τῶν κτηνῶν, τῶν μηχανῶν, τῶν ἐργαλείων, τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῆς ἐργασίας καὶ ἅπαντες οἱ δασμοὶ διὰ τοῦ Φόρου ἐπὶ τῆς Ἑγγείου Ἀξίας, ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐργασίαν ἑνὸς ἀτόμου, ἀλλὰ εἰς τὴν συνεργασίαν πάντων».

Τὸ ψήφισμα τοῦ Κιέγε εἶναι τὸ ἀμετάβλητον πρόγραμμα τῶν μικροαγροτῶν τῆς Δανίας μέχρι σήμερον, οἵτινες ἀντιπροσωπεύουν σήμερον, συμπεριλαμβανομένων τῶν συγγενῶν καὶ φίλων των, τὸ ἐν τέταρτον καὶ πλέον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκλογέων τῆς Δανίας. Ὑπάρχουν δὲ ἐν τῇ Δανικῇ Βουλῇ κόμμα «Τζωριτζιστῶν» καὶ κόμμα «Ριζοσπαστῶν Ἐλευθεροφρόνων», ἅτινα στηρίζονται ἐπὶ τῶν ἀξιώσεων τοῦ ψηφίσματος τοῦ Κιέγε.

Τὸ πρῶτον κατόρθωμα τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἑρρίκου Τζώριτζ ἦτο τῷ 1916 ὁ Νόμος περὶ χωριστῆς ἐκτιμῆσεως τῶν κτημάτων κατὰ τὴν τιμὴν τοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν κτηρίων. Διὰ τῆς ἐκτιμῆσεως ταύτης ἀπεδείχθη, μεταξὺ ἄλλων, ὅτι μέγα μέρος τῆς τιμῆς τοῦ ἐδάφους τῆς Δανίας συγκεντρώνεται ἐπὶ τῶν ἀστικῶν ἐκτάσεων (900 τετρ. χλμ. περίπου), τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐπὶ τῆς υπαίθρου χώρας ἐκτάσεως 41.000 τετρ. χλμ. Οὕτω ἀναιρεῖται ἡ ἀντίληψις, ὅτι ὁ

φόρος ἐπὶ τῆς ἐγγείου ἀξίας στρέφεται κατὰ τῶν γεωργῶν, ὅπως θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῆ ἐκ πρώτης ὄψεως. Ἀπεδείχθη π.χ. καὶ τὸ ἀδικον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ γεγονός, ὅτι δύο ἰδιοκτησίαι τῆς αὐτῆς συνολικῆς ἀξίας φορολογοῦνται ὁμοίως, καίτοι ἡ μία μὲν ὀφείλει τὴν ἀξίαν της κυρίως εἰς τὴν καλὴν θέσιν τοῦ οἰκοπέδου, ἐνῶ, τοῦναντίον, ἡ ἄλλη ἀνοικοδομηθεῖσα ἐπιμελῶς ἐπὶ μείονος ἀξίας οἰκοπέδου, αὐξάνει τὴν ἀξίαν, χάρις εἰς τοὺς κόπους καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν φροντίδα τοῦ ἰδιοκτικῆτος.

Πίναξ Ε'

Ἑγγεῖος τιμὴ εἰς ἑκατομμύρια Δανικῶν κορωνῶν.

ἔτος	Σοσιμήτιξ	Κοπεγχάγη καὶ προάστεια	Ἑπαρχιακαὶ πόλεις	Ὑπαίθρος χώρα	Σύνολον τῆς Δανίας
		78 τετρ. χλμ.	881 τετρ. χλμ.	10.082 τ. χλμ.	41.041 τ. χλμ.
1916		801	416	2.469	3.686
1920		1178	643	3 171	4.992
1924		1300	736	3.167	5.202
1927		1359	756	2.979	5.094
1932		1443	802	2.746	4.991

Τοιαῦτα καὶ ὅμοια συμπεράσματα ἔγιναν ἀφορμὴ διὰ τὴν ψήφισιν τῶν Νόμων τῆς 7 Αὐγούστου 1922 καὶ τῆς 31 Μαρτίου 1926, δι' ὧν κατηργήθησαν 11 ἑκατομμύρια δαν. κορ. κρατικῶν φόρων καὶ 100 ἑκατομ. δημοτικῶν φόρων ἐπὶ τῆς συνολικῆς ἀξίας τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας καὶ ἀντικατεστάθησαν διὰ νέων φόρων, ὧν οἱ δύο, εἰς κρατικὸς καὶ εἰς δημοτικὸς, φορολογοῦσι μόνον τὴν τιμὴν τοῦ ἐδάφους, ἐνῶ οἱ δύο ἄλλοι, ἐπίσης εἰς κρατικὸς καὶ εἰς δημοτικὸς, ἐπι-

βαρύνουν κατά αισθητῶς ἐλαφρότερον τρόπον τὰ ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν κτήρια καὶ τὰς βελτιώσεις αὐτῶν. Ἡ ἀπόδοσις τῶν νέων φόρων εἶναι πάλιν 110 ἑκατομ. δαν. κορ., ὥστε ἤλλαξε μόνον ἡ κατανομή, ἀλλὰ ὄχι ἡ ἀπόδοσις τῶν φόρων.

Πίναξ ΣΤ'

Περιφέρεια	Κρατικός φόρος Νόμος 7 Αὐγούστου 1922			Δημοτικός φόρος Νόμος 31 Μαρτίου 1926		
	ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν	ἐπὶ τῶν κτηρίων	ἀφορολόγητ. ἀξία κτηρίου δαν. κορ.	ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν	ἐπὶ τῶν κτηρίων	ἀφορολόγητ. ἀξία κτηρίου δαν. κορ.
Κοπευχάγη	0,15%	0,11%	10.000	0,8%	0,6%	10.000
Ἐπαρχια- καὶ πόλεις	0,15%	0,11%	10.000	0,8%	0,6%	5-8.000
ὑπαίθριος χώρα	0,15%	0,11%	10.000	1,7%	1,3%	3-5.000

Ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ Πίνακος ΣΤ', ἀμφότεροι οἱ φόροι χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι τὰ κτήρια ἀνακουφίζονται ἀπὸ δύο ἀπόψεων ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Ἑγγεῖον Ἀξίαν: Ἀφ' ἑνὸς μὲν μέρος τῆς ἀξίας τοῦ κτηρίου ἀπαλλάσσεται τελείως τοῦ φόρου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ περίσσευμα ὑπεράνω τοῦ ἀφορολογήτου μέρους τούτου ἐπιβαρύνεται διὰ ποσοστοῦ μικροτέρου κατὰ ἓν τέταρτον τοῦ ἐπὶ τῆς ἔγγειου τιμῆς ποσοστοῦ. Ἐκ τῶν 13 δισεκατομμ. δαν. κορωνῶν (= 260 δισεκατομμ. δραχμῶν σταθεροπ.) τῶν συνολικῶν ἀκινήτων, τὰ 5 δισεκατομμ. δαν. κορ. (= 100 δισεκατομμ. δρα. σταθ.) ἀντιπροσωπεύουσιν τὴν ἔγγειον τιμὴν, 4 δισεκατομμ. δαν. κορ. (= 80 δισεκατομμ. δρα. σταθεροπ.) εἶναι τὸ ἀφορολόγητον μέρος τῆς ἀξίας τῶν κτηρίων καὶ ἄλλα 4

δισεκατομμ. δαν. κορ. (= 80 δισεκατομμ. δρα. σταθ.) εἶναι τὸ ὑπεράνω τοῦ ἀφορολογήτου μέρους περίσσευμα τῆς ἀξίας ταύτης.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης ὑπερέβη πάσας τὰς ἐλπίδας καὶ προσδοκίας καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν θιασωτῶν τῆς θεωρίας περὶ Φορολογίας τῆς Ἑγγεῖου Ἀξίας.

Ἡ στατιστικὴ τῶν ἔγγειων τιμῶν (Πίναξ Ε'), ἀπηλλαγμένων ἀπὸ πᾶσαν ἀξίαν τῶν κτηρίων, δεικνύει καὶ τὰς προσόδους τοῦ Ἀστικισμοῦ (urbanisme).

Ἐνῶ τῷ 1916 ἡ συνολικὴ ἔγγειος τιμὴ τῆς ὑπαίθρου χώρας περιελάμβανε περίπου τὰ δύο τρίτα τῆς ἔγγειου τιμῆς ὅλης τῆς Δανίας, τῷ 1932 ἡ πρώτη ἀποτελεῖ τὸ ἥμισυ τῆς δευτέρας. Οὕτως ἡ ἔγγειος τιμὴ τῆς Πρωτευούσης¹ ἀπὸ 22% γίνεται 29% τῆς ἔγγειου τιμῆς ὅλης τῆς Δανίας καὶ ἡ ἔγγειος τιμὴ τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων ἀπὸ 11% γίνεται 16%.

Ἡ Ἑγγεῖος Ἀξία καὶ ἡ δημογραφικὴ πυκνότης.

Ἀλλὰ καὶ θαυμασίους ὀρίζοντας ἀνοίγουν οἱ ἀριθμοὶ τῶν ἔγγειων τιμῶν ἐκάστης περιφερείας τῆς χώρας, εἰάν τοὺς συγκρίνωμεν μὲ τὴν δημογραφικὴν πυκνότητα τῆς σχετικῆς περιφερείας, δηλαδή μὲ τὸν ἀριθμὸν κατοίκων κατὰ τετρ. χλμ.

Κατωτέρω παραθέτω πίνακα, ἐκ τοῦ ὁποίου φαίνεται ἡ τιμὴ τοῦ τετρ. μέτρου ἀναλόγως τῆς δημογραφικῆς πυκνότητος εἰς διαφόρους περιφερείας τῆς Δανίας: ἔτι δὲ καὶ ἡ μέση τιμὴ τοῦ ἐδάφους κατ' ἄτομον εἰς μίαν ἐκάστην ἐξ αὐτῶν. Ἐκ τοῦ πίνακος Ζ' προκύπτει, πόσον μεγάλη ἀναλογία ὑπάρχει μεταξύ τῆς ἔγγειου τιμῆς καὶ τῆς πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ μᾶς ἐκπλήξουν αἱ φαινομενικαὶ ἐξαιρέσεις, ὅπως ἡ ὑψηλὴ ἔγγειος τιμὴ τῆς Λωλανδίας, τῆς γονιμοτάτης ἐπαρχίας τῆς Δανίας, ἀναλόγως πρὸς τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, οὔτε αὐτὴ τοῦ «πλουτοκρατικοῦ» προαστείου Γεντόφτε.

¹ Ὅταν αἱ δανικαὶ στατιστικαὶ ὁμιλοῦν περὶ Πρωτευούσης ἐννοοῦν τὴν Κοπευχάγην μαζί μὲ τὸν γείτονα δῆμον Φρέδεριξμπεργ καὶ τὸ προάστειον Γεντόφτε.

Πίναξ Ζ'

Περιφέρεια	Μέση δημο- γραφ. πυκνότης (κάτοικοι κατά τετρ. χλμ)	Μέση τιμή τοῦ ἐδάφους εἰς δανικά κορώνας	
		κατὰ τ.χλμ.	κατὰ κάτοικ.
Φρέδεριξπεργ	17.700	24.80	1420
Κοπεγχάγη	11.800	23.20	2000
Γεντόφτε	2.390	5.84	2440
Ἐπαρχιακαὶ πόλεις	940	— .91	960
Ζελανδία μετὰ τῆς πρω- τευούσης	186	— .45	2400
Φιωνία	100	— .10	1400
Ὀλόκληρος ἡ Δανία	86	— .12	1400
Ἀνατολικὴ Γυλλανδία	79	— .07	1400
Βορνηόλμ	78	— .06	1250
Λωλανδία	75	— .11	2000
Βόρειος Γυλλανδία	56	— .05	1160
Νότιος Γυλλανδία	46	— .06	1700
Δυτικὴ Γυλλανδία	41	— .04	1200

Ἐχει λοιπὸν δίκαιον ὁ Ἐρρῖκος Ἰζώριτζ, ὅταν ὀνομάζη τὴν Ἑγγεῖον Ἀξίαν «σκιά», ἢ ὁποῖα παρακαλοῦνται τὸν ἄνθρωπον, ὅπου καὶ ἂν πηγαίῃ». Ἐὰν ὁ Ἐρρῖκος Ἰζώριτζ ὁμιλῇ περὶ Ἑγγεῖου Ἀξίας καὶ ἐγὼ ὁμιλῶ ἀνωτέρω περὶ Ἑγγεῖου τιμῆς, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι, ἐφ' ὅσον οἱ φόροι δὲν ἔχουν καταργηθῆ κατ' ὀλοκληρίαν, δὲν δύναται νὰ ἐξακριβωθῆ παρὰ ἢ ὑπὸ τὰς ἐκείστας φορολογικὰς καὶ λοιπὰς διοικητικὰς συνθήκας ἐπικρατοῦσα τιμὴ τῶν οἰκοπέδων καὶ γηπέδων. Ἑγγεῖος Ἀξία εἶναι, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω (ἴδε πίνακα Γ' καὶ σχετικὸν κείμενον), ἢ κεφαλαιοποιηθεῖσα Ἑγγεῖος πρόσοδος ἢ ἢ κεφαλαιοποιηθεῖσα καθαρὰ πρόσοδος καὶ οἱ κεφαλαιοποιηθέντες φόροι ἄρα, ἐφ' ὅσον δὲν

γνωρίζωμεν ἀκριβῶς τὸ μέγεθος ὄλων τῶν φόρων, ποὺ ἐπιβαρύνουν ἐν ὀρισμένον τεμάχιον γῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν ἀκριβῶς τὴν Ἑγγεῖον Ἀξίαν καὶ ἀναγκαζόμεθα νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν Ἑγγεῖον τιμὴν. Ἀλλ' ἀφοῦ ἤδη τόσον σαφῶς ἡ Ἑγγεῖος τιμὴ ἀποδεικνύει τὴν διαφορὰν, ἢ ὁποῖα ὑπάρχει μετὰ τῶν πλεονεκτημάτων τῶν ἀπορροώντων ἀπὸ τὴν διοργάνωσιν τῆς Κοινωνίας δι' ἕκαστον ἄνθρωπον, βλέπει τις πόσον κατάλληλος εἶναι ἡ Ἑγγεῖος τιμὴ καὶ πόσον καταλληλοτέρα θὰ εἶναι ἀκόμη ἢ ἀκριβῆς Ἑγγεῖος Ἀξία ὡς βασικὸν φορολογικὸν μέτρον.

Τοῦτο ὥθησε τὸν Ἐρρῖκος Ἰζώριτζ νὰ εἰπῇ εἰς τὴν ἀπάντησίν του πρὸς τὴν περίφημον ἐγκύκλιον «Regni ponaum» τοῦ Πάπα Λέοντος ΙΓ': «Τὸ ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει προορίσῃ τὸ κράτος νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀπὸ τὴν Φορολογίαν τῆς Ἑγγεῖου Ἀξίας τὰ εἰσοδήματα, ἅτινα χρειάζεται, ἀποδεικνύεται μὲ τὴν ἰδίαν σαφήνειαν, μὲ τὴν ὁποῖαν ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει προορίσῃ τὸ γάλα τῆς μητρὸς διὰ τὴν τροφήν τοῦ βρέφους¹».

Ὁ οἰκοδομικὸς ὄργασμὸς ἐν Δανίᾳ.

Ἡ φορολογικὴ μεταρρύθμισις τῆς Δανίας, ἣς τὸ κυριώτερον βῆμα ἦτο ἡ κατάργησις τῶν δημοτικῶν φόρων ἐπὶ τῶν ἀκινήτων — ἀδιακρίτως ἐδάφους καὶ κτηρίων — καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτῶν διὰ φορολογίας ἐπὶ τῆς Ἑγγεῖου τιμῆς — τοῦ ἐδάφους ἀνευ τῆς ἀξίας τῶν ἐπ' αὐτοῦ κτηρίων — φαίνεται καθαρὰ εἰς τὴν οἰκοδομικὴν, διότι ἐπέφερε πρᾶγματι ἀπίστευτον ἀνάπτυξιν τοῦ οἰκοδομικοῦ ὄργασμοῦ τῶν ἰδιωτῶν. Αὕτη φαίνεται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοικιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκτίσθησαν ὑπὸ ἰδιωτῶν ἤδη μετὰ τὸ 1922 καὶ πρὸ

¹ Ἴδε καὶ Ἡμερ. Μεγ. Ἑλλ. 1935 σελ. 260.

πάντων μετὰ τὸ 1926, δηλαδή κατὰ τὰς αὐτὰς χρονολογίας καθ' ἃς ἐψηφίσθησαν αἱ φρονολογικαὶ μεταρρυθμίσεις.

Ἐνῶ πρὸ τοῦ 1922 ἐκτίζοντο ἐν τῇ Πρωτεύουσῃ ὑπὸ ἰδιοτῶν περὶ τὰς 950 κατοικίας ἑτησίως, ἡ μικρὰ μόνον μείωσις τοῦ φρονολογικοῦ ποσοστοῦ¹ ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν κτηρίων ἦτο ἀρκετὴ, διὰ τὴν ἀνεβάσῃ εἰς 1683 τὰς κατοικίας τὰς κτισθείσας τῷ 1923 καὶ εἰς μέσον ἀριθμὸν 1470 τὰς ἑτησίως ἀπὸ τοῦ 1923 μέχρι τοῦ 1926 ἀνεγερθείσας.

Καὶ ὅταν κατὰ τὸ 1926 ἔγινε περισσότερον αἰσθητὴ ἡ ἐλάττωσις τοῦ ποσοστοῦ τοῦ δημοτικοῦ φόρου ὡς πρὸς τὰ κτήρια, ἐκίσθησαν τῷ 1927: 2715 κατοικίαι, τῷ 1928: 3095 καὶ τῷ 1934: 10.298

Ὅμοίως ἀνεβαίνουν οἱ ἀριθμοὶ τῶν κατοικιῶν, ἃς κτίζονται ἑτησίως οἱ ἰδιῶται εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις ἀπὸ 1280 μεταξὺ 1916 καὶ 1922 εἰς 2259 τῷ 1923 καὶ εἰς 2177 μεταξὺ 1923 καὶ 1926 καὶ μετὰ τὸ 1926 κτίζονται ὁμοίως 2237 κατοικίαι τῷ 1927, 3172 τῷ 1928 καὶ ἄνω τῶν 8000 τῷ 1934!

Τὴν ἀντίστροφον κίνησιν παρατηροῦμεν εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τῶν κατοικιῶν, ποὺ κτίζονται οἱ δῆμοι ἐκ δημοσίων μέσων καὶ οἱ οἰκοδομικοὶ συνεταιρισμοί. Εἰς τὴν Πρωτεύουσαν περιορίζονται εἰς τὰ δύο πέμπτα καὶ εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν γίνεται ἀσήμαντος.

Καὶ οὕτως ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ἑτησίως νεοδημιγμένων ἀστικῶν κατοικιῶν ἐν συγκρίσει μὲ τὸν ἀριθμὸν τῆς περιόδου 1916—1922 διπλασιάζεται τῷ 1922, τριπλασιάζεται τῷ 1926 καὶ τετραπλασιάζεται σχεδὸν τῷ 1934.

¹ Ἴδε Πίνακα ΣΤ'.

Πίναξ Η'

Κατοικίαι κτισθείσαι ἑτησίως ἐν Δανίᾳ ὑπὸ

ἐν τῇ Πρωτεύουσῃ	Δήμων	οἰκοδομικῶν συνεταιρισμῶν	ἰδιοτῶν	Ἐν γένει
1916—1922	960	1020	950	2.925
1922 / 23	710	2479	1683	4.872
1923—1926	700	2167	1470	4.406
1927	895	2115	2715	5.726
1928	447	1384	3095	4.926
1930	1035	327	4792	6.154
1931—1933	430	910	6941	8.281
1934	925	334	10.298	11.557
εἰς τὰς Ἐπαρχ. πόλεις				
1916—1922	520	720	1.280	2.520
1922 / 23	133	182	2.259	2.574
1923—1926	260	365	2.277	2.901
1927	191	362	2.237	2.970
1928	28	134	3.172	3.334
1929			4.000	4.004
1930—33			4.600	4.672
1934			8.000	8.237

Θὰ ἦτο ὅμως μέγα λάθος εἶν ὑπέθετέ τις, ὅτι τοιοῦτος ὄργανισμὸς ὀφείλεται εἰς γενικὴν ἔλλειψιν κατοικιῶν, ὅπως εἰς ἄλλας μεγαλοπόλεις, ὅπου μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ συνωστίζεται εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε νὰ κοιμῶνται 5—10 ἄνθρωποι εἰς ἓν δωμάτιον 16—20 τετραγωνικῶν μέτρων.— Κατὰ τὸ 1924 τὸ ἓν πέμπτον τῶν ἀστικῶν κατοίκων τῆς Δανίας ἐκοιμῶντο ἀνὰ τρεῖς καὶ περισσότεροι εἰς ἓν δωμάτιον καὶ μόνον 2% ἀνὰ πέντε εἰς ἓν δωμάτιον τῷ 1930

δὲ μόνον τὸ ἑβδομον αὐτῶν κοιμᾶται ἀνὰ τρεῖς καὶ πλέον.

Κατὰ μέσον ὄρον ὑπάρχουν τόσα ἀστικά δωμάτια ὅσοι ὑπάρχουν ἀστοί. Ἡ δὲ ἔκτασις τῶν δωματίων τῶν ἀστικῶν κατοικιῶν εἶναι κατὰ μέσον ὄρον 29 τετρ. μέτρα.

Αἱ λοιπαὶ συνέπειαι τῆς φορολογικῆς μεταρρυθμίσεως τῆς Δανίας.

Ἐκτὸς τῆς ἀναπτύξεως τῆς οἰκοδομικῆς κινήσεως, ἡ φορολογικὴ μεταρρυθμίσις ἔφερε καὶ μεγάλην βελτίωσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ Πίνακος Θ', ἐν ᾧ δημοσιεύω ἐκτὸς τῶν περὶ Δανίας ἀριθμῶν πρὸς σύγκρισιν μερικὸς ἀφορῶντας τὴν Ἑλλάδα.

Ἐκτὸς τοῦ σίτου, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν Δανίαν δὲν παίζει τὸν πρωτεύοντα ρόλον μεταξὺ τῶν σιτηρῶν, ὡς ἐν Ἑλλάδι, βλέ-

Πίναξ Θ'

Γεωργικὴ παραγωγή

	τῆς Δανίας						τῆς Ἑλλάδος	
	1919—1923		1926		1929—1933		1931	
	1000 τόννοι	χλγρ. κατὰ στρέμμα	1000 τόννοι	χλγρ. κατὰ στρέμμα	1000 τόννοι	χλγρ. κατὰ στρέμμα	1000 τόννοι	χλγρ. κατὰ στρέμμα
Σίτος	2357	298	2386	234	2961	288	306	50
Σίκαλις	3594	157	3170	152	2403	172	46	66
Κριθή	6155	212	7275	233	10.141	282	156	70
Βρώμη	8030	154	8758	206	10.007	258	77	55
Σιτάριον	3909	196	4884	206	7678	244	29	54
Ἄραβόσιτος							159	63
Σύνολον								
σιτηρῶν	24.355	—	26.565	—	33.283	—		
Γεώμηλα	13.335	1520	8117	1060	11.069	1630		
Τεῦτλα	8146	2380	9843	3520	11.771	3290		
Ἐνόητες ἐσοδαίαι	55.7	258	70.5	316	79.4	355		

πομεν μετὰ τὴν σχετικῶς ἀσήμαντον ἐφαρμογὴν τῆς φορολογίας ἐπὶ τῆς Ἑγγείου Ἀξίας, αὐξήσιν τῆς στρεμματικῆς παραγωγικότητος κατὰ 10% μέχρι 70%, δηλαδὴ μιᾶς παραγωγικότητος ἤδη τριπλασίας τῆς ἐν Ἑλλάδι παρατηρηθείσης.

Τέλος, θέλω νὰ προσθέσω καὶ μερικὸς ἀριθμούς, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ἡ ἐπίδρασις τῆς φορολογικῆς μεταρρυθμίσεως ἐπὶ τῆς τελέσεως γάμων καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γεννήσεων.

Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν γάμων, ὁ ὁποῖος ἠλαττοῦτο ἀπὸ τὸ 1920 ἕως τὸ 1926 κατὰ 15%, ἀνέβη ἀπὸ τὸ 1926 ἕως τὸ 1934 ἀπὸ 25.700 εἰς 35.000 ἄρα κατὰ 36%. Ὁ ἐτήσιος ἀριθμὸς τῶν γεννήσεων, ὁ ὁποῖος ἠλαττοῦτο ἐπίσης μέχρι τοῦ 1926, δὲν ἠυξήθη μετὰ τὸ 1926, ἀλλὰ ἡ μείωσις του ἔγινε ὀλιγώτερον αἰσθητὴ, ὅπως προκύπτει ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος ΙΑ'.

Τὸ ἀξιοσημεῖωτον ἀμφοτέρων τῶν στατιστικῶν τούτων εἶναι, ὅτι αἱ κυμάνσεις εἶναι μεγαλύτεραι εἰς τὰς πόλεις, ἐνῶ εἰς τὴν ὑπαίθρου χώραν ἐπικρατεῖ μεγαλυτέρα στασιμότης.

Πίναξ Ι'

Ἀριθμὸς ἐτησίων γάμων ἐπὶ 1000 κατοίκων.

	1920	1926	Μείωσις ἀπὸ 1920 ἕως 1926	1933	Αὐξήσις ἀπὸ 1926 ἕως 1933
Εἰς τὴν πρωτεύουσαν	11.4	8.8	23%	10.9	23%
εἰς τὰς ἐπαρχ. πόλεις	10.0	8.0	20%	9.6	20%
εἰς τὴν ὑπαίθρου χώραν	7.2	6.7	7%	7.7	10%
εἰς τὴν Δανίαν ἐν γένει	8.8	7.5	15%	8.8	17%
εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐν γένει	7.0	7.5	Αὐξήσις + 7%	7.1	Μείωσις 6%

Πίναξ ΙΑ'

Αριθμὸς ἐτησίων γεννήσεων ἐπὶ 1000 κατοίκων

	1920	1926	Μείωσις ἀπὸ 1920 ἕως 1926	1933	Μείωσις ἀπὸ 1926 ἕως 1933
Εἰς τὴν πρωτεύουσαν	21.3	16.5	22%	14.3	13.0%
εἰς τὰς ἐπαρχ. πόλεις	26.3	20.0	24%	17.1	14.5%
εἰς τὴν ὑπαιθρ. χώραν	26.6	22.2	17%	18.7	17.0%
εἰς τὴν Δανίαν ἐν γένει	25.4	20.5	20%	17.3	18.0%
εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐν γέν.	24.5	30.7	+21% Αὔξεις	30.94	+0.9% Αὔξεις

Διὰ τῆς χωριστῆς ἐκτιμῆσεως ἐδάφους καὶ κτηρίων, καὶ διὰ τῶν δύο φορολογικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ 1922 καὶ 1926 ἡ Δανία εἶναι τὸ μόνον μεταπολεμικὸν κράτος τῆς Εὐρώπης, τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἓνα δῆθεν ἄμεσον φόρον ἐπροχώρησεν εἰς φόρον προσαρμοζόμενον πράγματι εἰς τὸ καθαρὸν εἰσόδημα καὶ τὸ ὁποῖον τοιοῦτοτρόπως ἀνεκούφισε τὰς ὑπὸ τὸ βᾶρος τῆς φορολογίας στεναζούσας ἐπιχειρήσεις — γεωργικὰς καὶ ἀστικάς. Παντοῦ ἄλλοῦ ἀντικατεστάθησαν σχεδὸν καθ' ὅλο κληρίαν οἱ εἰς τὰ καθαρὰ εἰσοδήματα προσαρμοζόμενοι φόροι διὰ φόρων ἐπὶ τῶν μισθῶν, ἐπὶ τοῦ κύκλου τῆς ἐργασίας κτλ., οἵτινες αὐξάνουν τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ αὐξάνουν αἱ δαπάναι καὶ οἱ κόποι καὶ ὅσῳ μικροτέρα γίνεται διὰ μίαν ἐπιχείρησιν ἢ πιθανότης ἐπιτυχίας καθαροῦ εἰσοδήματος.

Ἡ ὑπηρεσία τὴν ὁποῖαν παρέσχον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης οἱ Δανοὶ Ἐποικισταὶ εἰς τὸν σύγχρονον πολιτισμόν, εἶναι πολὺ μεγάλη. Πιστοὶ εἰς τὸ ψήφισμα τοῦ Κιέγε καὶ μάλιστα ἀρνηθέντες τὰ δολώματα μέσων λύσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ τοὺς

ἐβγαζαν ἀπὸ τὸν σωστὸν δρόμον, ἐπροκάλεσαν τὴν διαρρυθμισιν μιᾶς τελείας στατιστικῆς, τὴν ὁποῖαν οὐδὲν ἄλλο κράτος μέχρι τοῦδε ἐπέτυχε, μιᾶς στατιστικῆς, ἡ ὁποία, ὡς εἶδομεν, δίδει λίαν ἐνδιαφερούσας πληροφορίας ὡς πρὸς τὰς σχέσεις μεταξὺ δημογραφικῆς πυκνότητος καὶ ἐγγείου ἀξίας, ὡς πρὸς τὸν ἀστικισμόν ἐν σχέσει πρὸς τὴν καθ' ἄτομον ἐγγειον ἀξίαν, ὡς πρὸς τὴν εὐαισθησίαν τῆς ἐγγείου ἀξίας ὡς βαθμὸν τῆς εὐεξίας καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ἐκτὸς τούτου, ἐξηνάγκασαν τὴν πατρίδα των νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς σχετικῶς μεγάλην κλίμακα τὰς θεωρίας τοῦ Ἐρρίκου Τζώρτζ εἰς τὴν προᾶξιν.

*
* *

Εἶναι πολὺ λυπηρὸν, ὅτι κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, τὴν ὁποῖαν χαρακτηρίζει μία νευρικότης καὶ ἀμηχανία, ἀγνωστος μέχρι τοῦδε εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν οἰκονομολόγων, κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, λέγω, ἡ συζήτησις ἐπὶ σχετικῶν ζητημάτων κατήντησε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀποσιωπῆσεως, ἀφοῦ προηγουμένως διήλθε τὸ στάδιον τοῦ εἰρωνικοῦ μειδιήματος.

Ἄς εὐχηθῶμεν ὅτι πλησιάζει τὸ τρίτον στάδιον πάσης μεγάλης ἀληθείας, τὸ στάδιον, καθ' ὃ ἡ ἀλήθεια εἶναι τόσον φανερά, ὥστε πάντες νομίζουν, ὅτι τὴν ἤξευραν ἀνέκαθεν.

Ἐν Βιέννῃ, τὴν 25 Μαυτίου 1935.

ΠΑΥΛΟΣ ΒΑΣ. ΓΙΑΝΝΗΛΙΑΣ

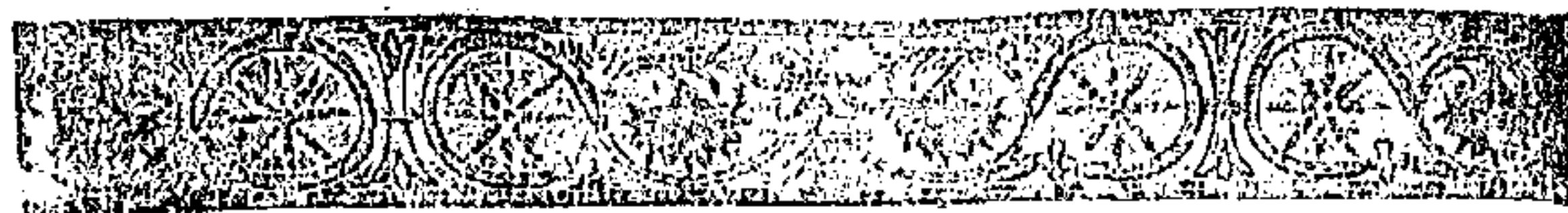
ΤΟ ΧΤΥΠΗΜΕΝΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ

Κεραυνοχτυπημένο κυπαρίσσι,
γιατί μαράζιασες;
Χάσκει ἡ πληγή σου ὀρθάνοιχτη
στραμμένη πρὸς τὰ οὐράνια.
Καὶ σὲ θωρῶ,
μέρα τὴ μέρα καρτερῶ
νὰ ἰδῶ ἀπ' τὴ μαύρη τὴν πληγὴν σὰν τί κλωνὶ θ' ἀνθίσῃ.

Τὸ ξέρω, ναί, τ' ἄλλα δένδρια ἢ κορφή σου
πὼς τὰ ξεπέριναγε.
Καὶ τί μ' αὐτό;— Τὰ σύννεφα
καὶ τ' ἄστρα πὼς ἐζήλευες, τὸ ξέρω.
Καὶ ξέρω ἀκόμα ἐγώ,
πὼς σὲ σημάδευε τ' ἀστροπελέκι καυτερό
μέσ' στὴν καρδιά, μέσ' στὴν ψυχὴ σου.

Καὶ τί μ' αὐτό;— Βαρύ μου κυπαρίσσι,
τώρα περάσανε
τοῦ ἀτέλειωτου καιμοῦ καὶ τῆς αἰώνιας θύμησης
οἱ νόμοι. Κύττα γύρω σου, θὰ νοιώσης
δυὸ τρία φυλλάκια, δυὸ κλωνιά
μέσ' στὴν καρδιά, μέσα στὴ μαύρη σαΐτιά,
καὶ τὴν πληγὴν σου ὅσοι θωροῦν θὰ λέν πὼς ἔχει ἀνθίσει.

ΙΩΑΝΝΑ Γ. ΜΠΙΟΥΚΟΥΒΑΛΑ

Ο Λ Α Λ Η Ψ Κ Α Τ Ω

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

δικηγόρος Μπαφάνης εἶχε ξυπνήσει μὲ καλὴ διάθεση.
Καὶ σὰ νὰ γλεντοῦσε καὶ τραγουδοῦσε στὸν ὕπνο μὲ
παρέες ποὺ τοῦχαν φέρει τὰ ὄνειρα, ἓνα τραγουδάκι
γύριζε στὸ νοῦ του :

Τὸ κορίτσι τοῦ μπακάλη
μέφερε σ' αὐτὸ τὸ χάλι.

Καὶ καθὼς ἔπειτα πλενόταν, ἐτοιμαζόταν καὶ ὅταν ἔπινε
τὸν καφέ του τὸ τραγουδάκι ἐκεῖ νὰ τὸ λέει μὲ τὸ νοῦ του
χωρὶς νὰ τὸ θέλει αὐτός. Μὰ καὶ ὅταν κατέβηκε τὴ σκάλα
γιὰ νὰ φύγῃ ὁ νοῦς του ἔλεγε τὸ τραγουδάκι.

Ὅταν βρέθηκε ὁμοῦ στὸ δρόμο θυμήθηκε, πὼς δὲν εἶχε
ρωτήσῃ τὴ γυναῖκα του τί φώνια νὰ τῆς στείλει, καὶ γύρισε
πίσω, ἀνοιξε τὴν πόρτα καὶ φώναξε τὴν Ἄννετα τὴν
ὑψηρέτρια.

Αὐτὴ, ποὺ τὸν εἶχε συνοδέψει ἕως τὴν ἐξώπορτα, βρισκό-
ταν ἀκόμα στὴ σκάλα, στὰ ἑπάνω σκαλοπάτια, κέτρεξε κάτω
νὰ δεῖ τί τὴν ἤθελε ὁ κύριός της.

Καὶ ὁ κύριός της τῆς εἶπε.

Ἡ Ἄννετα ὄρμησε στὴ σκάλα γρήγορη, καὶ ὁ Μπαφάνης
στράφηκε κέφευγε ἀργὰ βαδίζοντας.

Καὶ νὰ πάλι ἄκουσε τὸ τραγουδάκι μὲ ἄλλα λόγια
ὁμοῦ τώρα :

Ἴσαμ' ἓνα φουντουκάκι
ἔχω στὴν καρδιά φαρμάκι.

Ἡ Ἄννετα δὲ βράδυνε νὰ κατεβεῖ. Τὴν ἄκουσε νὰ τὸν
φωνάζει :

—Κύριέ μου!
 —Τί σοῦ εἶπε; τὴ ρώτησε.
 —Μοῦ εἶπε, τοῦ ἀπάντησε αὐτὴ, νὰ μὴν ψωνίσεις τίποτα, γιατί θὰ πάει μὲ τὸ παιδί της στὸν Πειραιᾶ στοὺς γονεῖς της!
 —Τί λές! Πῶς θὰ πάει στὸν Πειραιᾶ! "Ἄλλο τοῦτο!
 —Μάλιστα, κύριέ μου, ἔτσι μοῦπε!
 —"Ἄλλο τοῦτο! Μὰ τί τῆς ἤρθε! Μπά!
 "Ἐκανε νὰ γυρίσει πίσω, ἀλλὰ στάθηκε:
 —"Ἄς κάνει ὅτι θέλει!. εἶπε.
 Κἔφυγε ὅλος ταραχή.

Βρέθηκε στὸ γραφεῖο του κοντὰ χωρὶς νὰ καταλάβει τὸ δρόμο. Καὶ δὲν εἶχε μπεῖ στὸ τράμ, δὲ θέλησε, προτίμησε νὰ τρέξει, νὰ πάει μὲ τὰ πόδια, γιὰ νὰ σκερτεῖ, καὶ νὰ τὸν χτυπήσει ὁ ἄνεμος ποὺ φουσοῦσε, νὰ τοῦ δροσίξει τὸ πρόσωπο, ποὺ τὸ αἰσθανόταν νὰ καίει.

Δὲ μποροῦσε νὰ καταλάβει αὐτὴ τὴν ξαφνικὰ ἀναχώρησή της, νὰ τὸν ἀφήσει μόνο, καὶ νὰ πάρει καὶ τὸ παιδί ποῦχε σχολεῖο. Καὶ πότε θὰ ἐρχόταν, πότε; Κἔπειτα γιατί τῶκανε αὐτό, γιατί!

Ναί, εἶχαν λογοφέροι τὴ νύχτα στὸ τραπέζι, ἀλλ' ἔπειτα φιλιώθηκαν. Τότε; Νὰ τὸ κράτησε;..

Καὶ καθὼς μαῦτὰ πάλευε, ἔκανε καὶ καίτι τὴν ἐμφάνισή του τὴ μαύρη, ἀλλ' ἀπὸ μακρὸνὰ καὶ θαμπά... Μή...

Κι ἄλλοτε ὁ Μπαφάνης μετανοοῦσε, ποὺ δὲν ἐπῆγε πίσω γιὰ νὰ ζητήσει ἐξηγήσεις, κι ἄλλοτε ἔλεγε στὸν ἑαυτό του, πὼς καλὰ ἔκανε...

Μὰ καὶ μὲ ὅλη αὐτὴ τὴν τρικυμία ποὺ βρισκόταν, τὸ τραγουδάκι κεῖνο δὲν τὸν εἶχε ἀφήσει.

Σὲ στιγμὲς κακῆς ἡσυχίας τὸ ἀκούγε, σὰ νὰ παραμόνευε νὰ γίνῃ κάποια παύση γιὰ νὰ πεῖ κιαυτό, νὰ ξεπεταχτεῖ.

Καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ ποὺ ἀναιρε ἢ ἀπελπισία του, φρούσκωσε σὰν κῦμα, καὶ εἶπε:

—Πάει, πάει τὸ σπίτι μου γκρεμίστηκε. Καὶ κούνησε τὸ κεφάλι ἀπελπιστικά.

Νὰ τὸ τραγοῦδι πάνω σαυτό, τᾶκούει, σὰ νὰ βρισκόταν

καίτι ξένο μέσα στὸ νοῦ του, ποὺ δὲν τὸ ἐνοιαζε γιὰ τὴ λύπη καὶ τὶς στενοχώριες τοῦ Μπαφάνη, καὶ ποὺ τραγουδοῦσε ὅλο εὐχαρίστηση κεῖθυμία:

Τὸ κορίτσι τοῦ μπακάλη
 μέφερε σαυτό τὸ χάλι...

Τὸ μεσημέρι πῆγε πρὸ ἡσυχος σπίτι του. Εἶχε σκερτεῖ τί θὰ ἔκανε...

Ἐκεῖ τὸν περίμενε ἡ ὑπηρέτρια. Τὴν εἶδε νὰ προβάλλει ἀπ' τὸ παρτίθυρο καὶ νὰ κοιτάζει στὸ δρόμο.

Καὶ τοῦ παρουσιάστηκε ντυμένη καλά, μὲ ἄσπρη ποδιά, χτενισμένη ὠραία, καὶ τὰ μαλλιά της νὰ γυαλίζουν...

—Κύριέ μου, τοῦ εἶπε, σοῦ ἔχω ἐτοιμάσει αὐγά. Τί λέτε, δὲν ἔκανα καλά;

Καὶ τοῦ τᾶλεγε γλυκά, γλυκά.

Αὐτὸς ὅμως, ποὺ τὴ εἶδε ἔτσι χτενισμένη καὶ ντυμένη καὶ σὰ νὰ ἔκανε τὴν κυρὰ τοῦ σπιτιοῦ, πειράχτηκε.

Μὰ σὰ νὰ τοῦ ἤρθε καὶ μυρουδιά...

Τὸ τραπέζι ἐτοιμο, στρωμένο, μένα μόνο σερβίτσιο.

Σούφρωσε τὰ φρούδια καὶ κάθισε.

Αὐτὴ τοῦ ἔφερε ταῦγά.

—Κύριέ μου τίποτε ἄλλο; τὸν ρώτησε.

—"Ὁχι, ὄχι! Δὲ θέλω. Πήγαινε νὰ φᾶς...

Σὲ λίγο ὅμως νᾶτη!

—Θέλετε τίποτα; τὸν ρώτησε γλυκά.

—"Ὁχι, ὄχι, τῆς ἀπάντησε ξερά.

—Πῶς σᾶς ἐφάνηκαν ταῦγά;

—Πολὺ καλά, σὰν αὐγά! τῆς ἀπάντησε, κἔπειτα τὴ ρώτησε:

—Ἐφαγες;

—Ναί, ἔφαγα, καί, ξέρετε ἔφαγα στὸ πόδι, γρήγορα γρήγορα...

—Γιατί;

—"Ἐ, κύριέ μου!. Μπορεῖ νὰ θέλατε τίποτα!.

—Εὐχαριστῶ πολὺ. "Ἄκου δῶ ὅμως, Ἄννέτα! Θὰ πᾶς στὸν Πειραιᾶ, στὸ σπίτι τοῦ κηθεροῦ μου, καὶ θὰ ρωτήσεις

τῆ γυναίκα μου, θάρθει ἀπόψε; Καὶ ἂν ὄχι, πότε σκοπεύει νάρθει; Κατάλαβες;

—Ναί, ναί, τὸ κατάλαβα κύριέ μου, τὸ κατάλαβα. Καὶ πότε νὰ πάω λέτε;

—Πότε!. Νά, τώρα! Πάρε λεφτὰ καὶ φεύγα..

Στὸ γραφεῖο τοῦ τ' ἀπόγεμα ὁ Μπαφάνης μιλοῦσε μ' ἓνα πελάτη του.

Ἡ βουὴ τοῦ δρόμου, τῆς ἀγορᾶς, οἱ φωνές τῶν κουλητῶν ἐρχόνταν ἴσαμε κεῖ θαμπές.

Ἔϊταν ἡσυχος. Περίμενε. Ἄλλ' ἐκεῖνο τὸ τραγουδάκι δὲν τὸν ἄφρινε.

Τὸ πρωῒ, καὶ πρὶν ἀπ' τὸ μεσημέρι, ὄχι μιὰ φορὰ καὶ καὶ δυὸ τὸν εἶχε θυμώσει αὐτὸ τὸ πεισματάρικο τραγουδάκι, ποὺ ἐπέμενε νὰ γυρίζει μέσα στὸ νοῦ του χωρὶς αὐτὸς νὰ τὸ θέλει. Ἄλλ' ἔπειτα, ὅταν κάποιος ἀνεμὸς αἰσιοδοξίας ἄρχισε νὰ φουσᾷ, τᾶκουγε χαμογελῶντας καὶ σὲ στιγμὲς τὸ ἔλεγε, ἢ τᾶπε κιαὐτός.

Ἡ πόρτα χτύπησε τοῦ γραφείου σιγαλά.

—Ἐμπρός!.

Καὶ ἡ Ἀννέτα φάνηκε ντυμένη, φτιαγμένη σὰν κυρία τοῦ συρμοῦ, μὲ βαμμένα χεῖλια, μάγουλα κόκκινα, καὶ μάτια μαυρισμένα...

Ὁ Μπαφάνης στὴν ἀρχὴ δὲν τὴν γνῶρισε καὶ σηκώθηκε. Ἄλλὰ γρήγορα τὴν κατάλαβε καὶ κάθισε. Εἶπε ὅμως:

—Γιὰ πέ μου γρήγορα τὶ ἔγινε;

Αὐτὴ πλησίασε καὶ πῆγε κοντὰ, κοντὰ στὸ γραφεῖο του καὶ ἀκουμπῶντας τὰ γαντωμένα χέρια τῆς ἐπάνω εἶπε:

—Μοῦ εἶπε, πὼς θὰ κάνει τρεῖς τέσσερις μέρες ἐκεῖ!.

Ὁ Μπαφάνης ἔπειτα σκέφτηκε, πὼς ἡ Ἀννέτα ἀπέφυγε νὰ πεῖ τό: κύριέ μου!

—Ἄ, καλά, τῆς ἀπάντησε, καλὸ εἶνε νὰ τὸ ξέρω!

—Θέλετε τίποτε ἄλλο; τὸν ρώτησε ἡ Ἀννέτα ἀποφραύγοντας καὶ πάλι νὰ πεῖ τό: κύριέ μου, ποὺ τόσο συχνὰ ἔλεγε ὅταν μιλοῦσε τοῦ ἀφεντικοῦ τῆς.

—Ὅχι, ὄχι τίποτα! Σεῦχαριστῶ πολὺ!.

Ἡ Ἀννέτα ἔκανε νὰ φύγει ἀλλ' ὁ Μπαφάνης τὴ φώναξε:

—Μιὰ στιγμὴ σὲ παρακαλῶ!. Θὰ περάσεις ἀπ' τοῦ κυρίου Τηλαρᾶ, καὶ νὰ τοῦ πεῖς, πὼς ἀπόψε θὰ πάω...

—Τί, θὰ πάτε; ρώτησε ἡ Ἀννέτα δειλά.

—Θὰ πάω νὰ φάω μαζί τους!. Μῆχουν προσκαλέσει...

Εἶχε νυχτώσει πιά, καὶ πλησίαζε ἡ ὥρα ποὺ θὰ ἔφευγε, ὅταν νὰ πάλι ἡ Ἀννέτα!

—Μπά! μὰ τεῖναι, τί τρέχει;

—Πήγα, κύριέ μου, στοῦ κυρίου Τηλαρᾶ καὶ τοῦ εἶπα ὅτι μοῦ εἶπατε, μὰ ἡ κυρία Τηλαρᾶ, μοῦ εἶπε, πὼς νὰ μὴν ἔρθει, γιατί κάποιος συγγενής μας ἀρρώστησε...

Ἄργα πῆγε στὸ σπίτι του. Ἀφοῦ γύρισε ἄσκοπα δρόμους καὶ δρόμους, ἀπεφάσισε νὰ πάει.

Ἡ Ἀννέτα τὸν περίμενε.

—Ἄ, πάνω στὴν ὥρα ἤρθατε, κύριέ μου, τοῦ εἶπε. Εἶνε ἔτοιμο! Ἐφώνισα ἐγώ, ἀπ' τὰ λεφτὰ ποὺ μοῦ δώσατε, ὅτι περισσέψανε. Μὰ σοῦ ἔκανα, κυριούλη μου ἓνα φραῖ ποὺ θὰ γλύφετε τὰ δάχτυλά σας!. Ἄχ, ἐλάτε νὰ μὴν κρυώσει!. Τώρα, τώρα ποὺ εἶνε ζεστό.

Καὶ εἶταν πάλι ντυμένη μὲ τὰ καλά τῆς, ἄσπρη ποδιὰ ἐπάνω στὴ μαύρη φορεσιά τῆς. Καὶ καθὼς τὸν σεβίριζε, εἶδε τὰ νύχια τῆς βαμμένα μὲ ζωηρὸ κόκκινο χρῶμα.

Μὰ καὶ ὅλη εἶταν βαμμένη. Καὶ καθὼς τοῦ μιλοῦσε τὸν κοίταζε γλυκιά, λίγνα μὲ τὰ μελανωμένα μάτια τῆς.

Παραιτήρησε ὅτι εἶχε πάρει καὶ πολὺ κρασί. Καὶ τᾶπε:

—Μὰ γιατί τόσο κρασί, Ἀννέτα;

—Γιὰ νὰ πιῆτε περισσότερο, κυριούλη μου!. τοῦ ἀπήντησε αὐτὴ. Ὅλα πῖνε κάτω μὲ τὸ κρασί, ὄλα!. Μὰ δὲ μπορῶ, κυριούλη μου, νὰ σᾶς βλέπω ἔτσι, μαραζωμένο!. Ἔσεῖς ποὺ ὄλο γελοῦσατε! Πᾶντα χαρούμενος εἴσαστε!. Καὶ τώρα... Πιῆτε, κυριούλη μου, πιῆτε, ἄστε τὰ φαρμάκια νὰ πῖνε κάτω!. Νᾶχα γὰ ἓναν τέτοιον κύριο σὰν καὶ σᾶς, ἓναν τέτοιον ἄνθρωπο καὶ νᾶφευγα ἀπὸ κοντὰ του!. Δὲ θὰ ξεκολλοῦσα ἀπὸ κοντὰ του!. Νᾶχα γὰ ἓναν τέτοιον!.

Μὰ αὐτὲς ποὺ τοὺς δίνει ὁ θεός, δὲν ξέρουν νὰ τὸν ἐχτιμήσουν! "Ἔτσι εἶνε, κυριούλη μου, ἔτσι! Καὶ νὰ τὸ ρίξετε ἔξω!.. Νάμουν ἐγὼ ἄντρας καὶ νὰ μοῦ τὸ κάνανε αὐτό! Θὰ κοίταζα καὶ γυναῖκες! Θάπαιρνα μιὰ καὶ θὰ γλεντοῦσα! Καὶ γιατί νὰ μὴν τὸ κάνω; Τί, νὰ σκάσω; Καὶ μάλιστα σεῖς, ποὺ ἔτσι νὰ κάνετε μόνο, εὐθὺς βρίσκετε!

Τὴν ἄφρινε νὰ λέει, δὲν κοίταζε ὅμως διόλου γιατί τὰ μάτια της εἶχαν γίνει πολὺ προκλητικά.

Ποὺ ἀναγκάστηκε σὲ μιὰ στιγμή νὰ τὴν κοιτάξει, αἰσθάνθηκε μιὰ ταραχὴ ἠδονικὴ καὶ κατέβασε τὸ κεφάλι, ἔκοψε ψωμὶ μὲ τὸ χέρι, κῆβαλε τὸν ἑαυτὸ του νὰ σκεφθεῖ:

— Κι ἀλήθεια, εἶπε μὲ τὸ νοῦ του, γιατί νὰ φύγει; Εἶνε κάτι μεγάλο, ἀπαίσιο, τρομερὸ αὐτό! Τί τρέχει; "Ἄν ὑπῆρχε συμπάθεια... Κῆπεται νὰ τό... Μὰ αὐτὸ εἶνε... Τί ἤθελε νὰ πεῖ;..

Μὰ καὶ ἔτσι, καθὼς εἶχε βιάσει τὸν ἑαυτὸν του νὰ σκεφθεῖ, αἰσθανόταν νὰ τὸν σέρνει ἢ Ἄννέτα. Κῆπεται δὲ θάταν μιὰ ἐκδίκηση;..

"Ἀκουσε τὴν Ἄννέτα νὰ τοῦ λέει:

— Γιατί δὲν πίνετε, κυριούλη μου, γιὰ σᾶς ὅλο τὸ πῆρα! Πιέτε, θὰ σᾶς κάνει καλό! Δὲ θάχετε ἔτσι σκυμμένο τὸ κεφάλι..

— Θὰ πιῶ, Ἄννέτα, θὰ πιῶ, τῆς εἶπε χωρὶς νὰ τὴν κοιτάξει.

Τὴν ἤξερε κουτὴ, κῆβλεπε πὼς τὸν κοίταζε γλυκά, ἀλλὰ δὲν ἔδινε καμμιά σημασία. Τώρα ὅμως δὲν εἶταν ἡ Ἄννέτα ἢ κουτὴ, εἶταν μιὰ γυναῖκα νόστιμη, γιατί εἶταν καὶ νόστιμη, μιὰ γυναῖκα ντυμένη καὶ φτιαγμένη ὅπως ἄλλες, ποὺ ἐπιτίθεται γεμάτη ἐπιθυμίες...

"Ἐβαλε καὶ ἤπιε κρασί. Αὐτὴ χάνοταν γιὰ λίγο, καὶ πάλι ἐκεῖ εἶταν.

"Ὅταν τὸν εἶδε νὰ πίνει ἐχάρηκε, ἐπανηγύρισε. Τοῦ εἶπε πολλά, ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ τοῦχε πεῖ, λιγάκι ἀλλαγμένα.

Καὶ ὅταν πλησίασε νὰ πᾶρει τὸ πιάτο του, ἀκούμπησε πολὺ τὸ σῶμά της ἐπάνω του, σχεδὸν τὸ ἔρριξε πάνω του, καὶ τὸν ρώτησε σκύβοντας καὶ κοιτάζοντάς τον μὲ πύρινα μάτια:

— Τώρα θὰ εἶσαι καλύτερα, ἔ;..

Αὐτὸς εἶχε ταραχτεῖ ποὺ ἔνοιωσε τὴ μαλακιά σάρκα της, ποὺ ἔνοιωσε τὴ ζέστη τοῦ σώματός της...

— Καὶ πῶς καίει! εἶπε μὲ τὸ νοῦ του,

Αἰσθάνθηκε, πὼς εἶταν ἀδύνατο νὰ συγκρατηθεῖ. Καὶ ὅπως κάποιος ποὺ κινδυνεύει νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ ρεῦμα κρατιέται ὅσο μπορεῖ δυνατά, ἀλλ' ἀφίεται στὸ τέλος ὅταν ζαλίζεται, κουράζεται, ἔτσι κι αὐτός.

Αὐτὴ πῆγε στὸ μαγεριὸ ὅτι μάζεψε ἀπ' τὸ τραπέζι, καὶ πάλι ἐκεῖ. Καὶ τοῦ εἶπε πλησιάζοντας κοντὰ του καὶ σκύβοντας δίπλα του:

— "Ἄν θέλετε νὰ πλαγιάσετε, κυριούλη μου, σοῦ ἔχω ἐτοιμάσει. Μόνος ὅμως θὰ κοιμηθεῖτε! Καὶ κάνει κρύο λιγάκι ἀπόψε... Πῶς θὰ κοιμηθῆτε ποὺ ἔχετε συνηθίσει νᾶνε κι ἄλλος κοντὰ σας καὶ νὰ σᾶς ζεσταίνει; Τὸν καυμένον τὸν κυριούλη μου! "Ἀχ τί καλὰ ποὺ κάνουν πολλοί! Εὐθὺς βρίσκουν μιὰ καὶ τοὺς ζεσταίνει! Καὶ μάλιστα τὸν κυριούλη μου, ποὺ ἅμα κάνει ἔτσι δὰ τὴ ματιά του εὐτὺς θὰ τρέξουνε στὴν ἀγκαλιά του! Καλὰ δὲ λέω, ἔ;..

— Καλὰ, καλὰ, Ἄννέτα, θὰ σκεφθῶ τὰ λόγια σου, θὰ δῶ... Ἀπόψε ἔχω πονοκέφαλο καὶ δὲ μπορῶ νὰ σκεφθῶ τίποτα! Αὔριο θὰ δῶ, θὰ σκεφθῶ, καὶ ἴσως ἀκολουθήσω τὴ συμβουλή σου!

Αὐτὰ τῆς εἶπε κάνοντας μιὰ μεγάλη προσπάθεια νὰ κρατηθῆ στὸ κύμα ποὺ τὸν ἔσερνε μὲ δύναμη...

Τὴν ἄλλη μέρα εἶταν Κυριακὴ. Δὲν εἶχε γραφεῖο ἀλλ' ἔφυγε ἀπὸ πολὺ προῖ γιὰ νὰποφύγει τὴν Ἄννέτα.

Τὴ νύχτα τὰ εἶχε σκεφθεῖ καλὰ. Καὶ κεῖνο ποὺ τοῦ εἶχε πεῖ ἡ Ἄννέτα, χωρὶς νὰ τὸ ἀφήσει, τὸ ἀνέβαλε γιὰ ἄλλοτε.

Τὸ μεσημέρι δὲν πῆγε στὸ σλίτι του. Τῆς τῶχε πεῖ ὅμως. Δὲ μπόρεσε νὰ μὴν τῆς τὸ πεῖ, νὰ δικαιολογηθεῖ, πὼς κάποια σπουδαία ἐργασία θὰ τὸν ἔκανε νὰ μὴν πᾶει τὸ μεσημέρι.

Καὶ ἤθελε νὰ ἀκολουθήσει τὴ συμβουλή τῆς Ἄννέτας, ἀλλὰ κάτι τὸν ἔκανε νὰ κρατιέται.

Τὴν τρίτη μέρα, εἶχε πεῖ, ἂν δὲν ἔρθει...

Καὶ περίμενε.

Τὸ βράδι πού πῆγε κατόρθωσε νὰ κρατηθεῖ πάλι.

Τῆ Δευτέρα πῆγε στὸ γραφεῖο του. Εἶταν ἀποφασισμένος νὰ κάνει κείνο πού ζητοῦσε ἡ Ἀννέτα. Καὶ αὐτὴ τὴν ἡμέρα, νὰ πάλι τὸ τραγουδάκι :

Τὸ κορίτσι τοῦ μπακάλη . . .

Καθὼς ὅμως κοίταζε κάτι χαρτιά, συμβόλαια, πού τούχε φέρεи ἕνας πελάτης, μπῆκε ὁ Τηλαράς ὁ γείτονάς του πού τὸν εἶχε καλέσει νὰ φάνε μαζί τὸ Σάββατο τὸ βράδι.

—Βρὲ ἀδερφε τί γίνεσαι; τοῦ εἶπε. Καὶ γιατί δὲν ἦρθες, πού σὲ περιμέναμε ἀφοῦ ἡ γυναίκα σου δὲν ἦρθε;

—Μὰ ἐσεῖς μοῦ μηνήσατε μὲ τὴν Ἀννέτα, πὼς κάποιος συγγενής σας εἶνε ἄρρωστος, καὶ ὅτι θὰ πάτε, καὶ νὰ μὴν ἔρθω!

—Τεῖνε αὐτά! τί λέτε! φώναξε ὁ Τηλαράς! Σὲ μᾶς εἶπε πὼς θὰ πλαγιάσεις νωρίς, γιατί δὲν εἶσαι τόσο καλά! Καὶ γιαὐτὸ πέρασα χτὲς ἀπὸ τὸ σπίτι σου, ἀλλὰ δὲ σὲ βρήκα...

Ἐτοιμαζόταν νὰ φύγει, νὰ πάει στὸ σπίτι του. Ἀλλ' εἶταν ταραγμένος πολὺ. Καὶ νευρικὰ μάζευε τὰ χαρτιά καὶ τὰ πετοῦσε στὸ συρτάρι του...

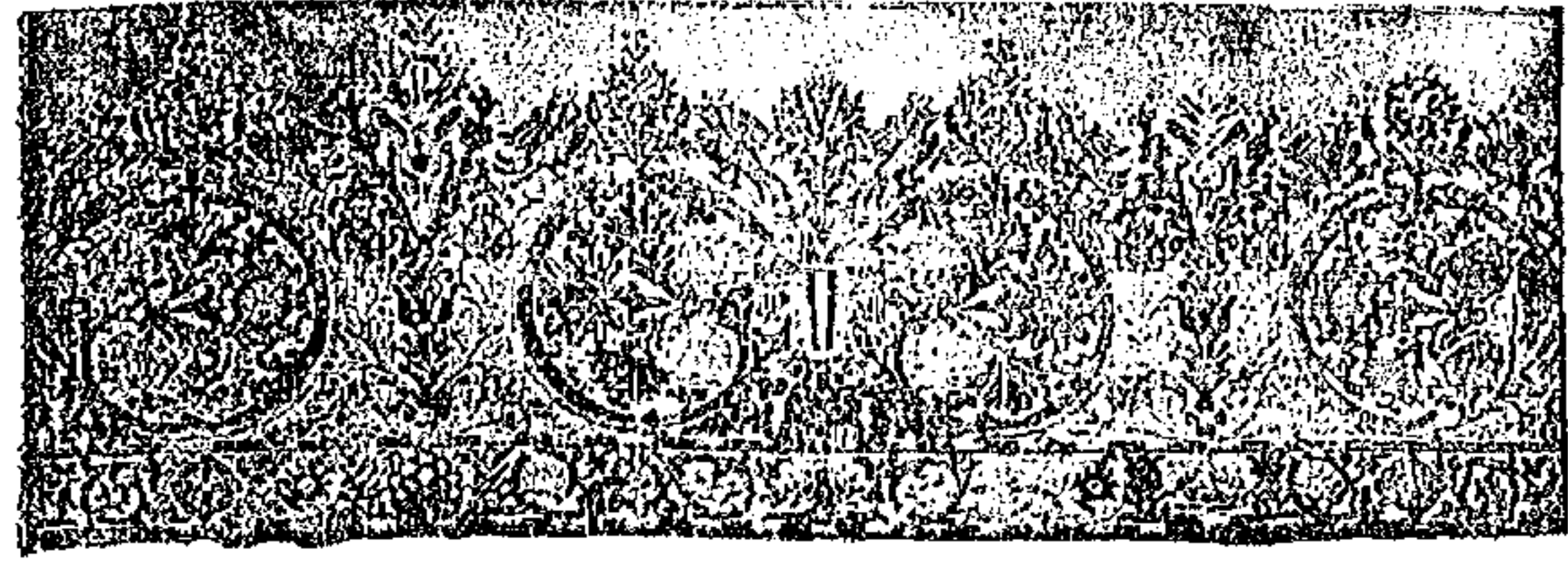
Μιὰ φωνὴ παιδικὰ γνωστὴ ἀπ' ἔξω, στὸ διάδρομο, καὶ ἄλλη.. Σηκώθηκε γεμάτος συγκίνηση.

Ἡ γυναίκα του καὶ τὸ παιδὶ μπῆκαν. Τὸ παιδὶ ὄρμησε κοντά του. Ἡ γυναίκα του εἶχε τὰ μάτια πρισμένα, κόκκινα ἀπὸ κλάμα...

—Ἦθελα, τοῦ εἶπε, ταραγμένη, νὰ μείνω ἀκόμα, ὅπως μοῦ παράγγειλες, νὰ μείνω τέσσερις ἡμέρες, ἀλλὰ δὲ μπόρεσα...

—Σοῦ παράγγειλα ἐγώ! ἐγώ! φώναξε ὁ Μπαφάνης. Ἐγὼ τὴν ἔστειλα, νὰ δεῖ, νὰ σὲ ρωτήσῃ, γιατί εἶχες φύγει τόσο ξαφνικά...

—Ξαφνικά! Ἐφυγα ξαφνικά, γιατί ἐσὺ εἶπες στὴν Ἀννέτα, νὰ πάρω τὸ παιδὶ καὶ νὰ πάω στὸ πατρικὸ μου σπίτι! Κ' ἔπειτα στέλνεις καὶ μοῦ μηνᾶς πάλι νὰ μείνω τέσσερις ἡμέρες!..

ΙΑΚΩΒΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ ΗΡΑΚΛΕΪΔΗΣ

ΑΡΧΟΣ ΚΑΙ ΗΓΗΓΩΝ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥ.

ΔΕΣΠΟΤΗΣ ΤΗΣ ΣΑΜΟΥ, ΚΟΜΗΣ ΠΑΛΑΤΙΟΣ,

ΗΓΗΓΩΝ ΤΗΣ ΜΟΛΔΑΥΪΑΣ

(1561—1564)

πὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶνέ τι ἀσύνηθες εἰς τὴν ἱστορίαν ἢ ἐμφάνις Ἑλλήνων τυχοδιωκτῶν καυχωμένων ὅτι κατήγοντο ἐξ ἡγεμονικῶν ἢ ἐξ ἄλλων ἐπιφανῶν οἴκων τοῦ Βυζαντίου, χρησιμοποιούντων δὲ τὴν περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα σπανίαν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους παιδείαν καὶ τὰς ἄλλας περὶ τὴν φιλοσοφίαν, τὴν θεολογίαν καὶ τὰ στρατιωτικὰ γνώσεις των, ἔνιοι μὲν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, ἀλλ' οἱ περισσότεροι ἐκ τούτων πρὸς ἐπίτευξιν ἰδίων σκοπῶν. Εἰς ἐκ τῶν μᾶλλον περιωνύμων κατὰ τὸν μεσαίωνα τυχοδιωκτῶν τούτων ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἰάκωβος Βασιλικὸς Ἡρακλεΐδης, τιλοφορούμενος Ἄρχος καὶ Μαρκίων τῆς Πάρου, Δεσπότης τῆς Σάμου, Κόμης Παλατῖνος καὶ Ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας. Ὁ σύνδεσμός του πρὸς τὴν Σάμον, τῆς ὁποίας ἀπεκάλει ἑαυτὸν Δεσπότην φαίνεται εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν διάσημον Φίλιππον τὸν Μεγάλον.

χθωνα, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Βασιλικὸς γράφων ἐκ Βρυξελλῶν κατὰ τὸ ἔτος 1555 ἀποκαλεῖ τὴν Σάμιον ἀοίκητον ἄμα καὶ δυστυχῆ.

Ὁ πλήρης περιπετειῶν βίος τοῦ τολμηροῦ τούτου κατὰ τὸν μεσαίωνα Ἕλληνας τυχодиῶκτου δὲν εἶνε εἰσέτι τελείως ἐξηκριβωμένος, ὅ,τι δὲ θετικῶς περὶ αὐτοῦ γνωρίζομεν, εἶνε ὅτι νέος ὑπῆρξε μαθητὴς Ἐρμοδώρου τοῦ Ἀησιάρχου, ἐπιφανοῦς λογίου τοῦ 15 αἰῶνος, χρηματίσαντος καθηγητοῦ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Φερράρας, ὅτι διετέλεσεν Ἰλαρχος εἰς τὸν στρατὸν τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε' καὶ ὅτι κατώρθωσε βραδύτερον, τῷ 1561, νὰ γείνη πράγματι ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας.

Αἱ πλεῖσται τῶν εἰς αὐτὸν ἀναφερομένων, ἀλλ' ὅχι καὶ εὐπροσίτων πηγῶν, παριστῶσιν αὐτὸν ὡς ἄνδρα πολυμαθῆ, γνώστην τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, γερμανικῆς, γαλλικῆς καὶ ἰσπανικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, ἐντριβῆ περὶ τὴν θεολογίαν καὶ τὰς συναφεῖς ἐπιστήμας, στρατιώτην γενναῖον καὶ ῥυποκίνδυνον, ἀνδραγαθήσαντα ἐν μάχαις, ἀλλὰ καὶ τύπον περιπετειώδους τυχοθήρα, ἐξαπατήσαντος διὰ ψευδῶν τίτλων καὶ πλαστῶν γενεαλογικῶν δένδρων καὶ ἄλλους μὲν βασιλεῖς, ἀλλ' ἰδίως τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Κάρολον τὸν Ε', τὸν ὁποῖον κατώρθωσε νὰ πείσῃ ὅτι εἶχε τὸ γένος ἐξ ἡγεμονικῶν οἴκων. Ἔτσι ἀπενεμήθησαν εἰς αὐτὸν ἑξαιρετικαὶ τιμαὶ καὶ νέοι τίτλοι καὶ προνόμια.

Ἐν Εὐρώπῃ διατρίβων ὁ Ἰάκωβος Βασιλικὸς Ἡρακλείδης συνῆψε σχέσεις μετὰ τοῦ περιωνύμου Μελάγχθωνος καὶ ἔλαβε παρὰ τούτου συστατικὰς ἐπιστολάς πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Δανίας. Ἐπὶ τέλους δὲ ἱστορεῖται ὅτι διὰ δόλου, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς σπάθης ἐπὶ κεφαλῆς μισθοφόρων, ἐν οἷς ὑπερχίλιοι ἱππεῖς, τοὺς ὁποίους ἐστρατολόγησε τῇ συνδρομῇ τοῦ ἀρχιδουκῆς τῆς Αὐστρίας Φερδινάνδου καὶ τοῦ παλατίνου τῆς Σιραδίας Ἀλβέρτου Λάσκη, φιλίως πρὸς αὐτὸν διακειμένων, εἰσήλασεν εἰς Μολδαυίαν, ἐξεδίωξε τὸν νόμιμον αὐτῆς ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον Δ' Λεπουσνάνον καὶ κατέλαβεν αὐτὸς τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον. Ἀνεγνωρίσθη δ' ὡς ἡγεμὼν τῆς

Μολδαυίας ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν καὶ ἡγεμόνευσεν ἐπὶ τρία σχεδὸν ἔτη (1561 - 1564).

Ἀναφέρεται ὑπὸ πολλῶν ὅτι ὑπῆρξε τυραννικὸς καὶ καταθλιπτικώτατος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡγεμονίας του. Καὶ κατὰ πόσον μὲν αἱ ἐκ μολδαυικῆς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πηγῆς αἰτιάσεις αὐταὶ εἶνε βάσιμοι, δὲν δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν μετὰ θετικότητος. Εἶνε ὅμως ἀφ' ἑτέρου βέβαιον, ὅτι ὑπῆρξε φίλος τῶν γραμμάτων, ὅτι ἔδρυσεν Πανεπιστήμιον ἐν Κοτνάρ τῆς Μολδαυίας μετὰ πλουσίας ἐν αὐτῷ βιβλιοθήκης, καλέσας ἐκ Γερμανίας ὅπως διδάξωσιν ἐν αὐτῷ σοφοὺς καθηγητὰς, ὅτι διετήρει προσωπικὴν ἀλληλογραφίαν πρὸς τὸν περικλεῆ Φίλιππον Μελάγχθωνα, καὶ δυνάμει ἐξουσίας ἀπονεμηθείσης πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε' ἔστειρε καὶ δύο ποιητὰς. Συνέγραψε δὲ λατινιστὶ καὶ ἐξέδωκεν ἐν Βυρτεμβέργῃ καὶ λόγου ἄξιον σύγγραμμα περὶ ἱστορίας. Ὁ δὲ Μαρτίνος Κρούσιος περιέσωσε δημοσιεύσας εἰς τὴν Τουρκογραφίαν του καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Βασιλικοῦ¹. Σφάζεται δὲ καὶ εἰκὼν τοῦ Βασιλικοῦ ἐν μεταλλῷ, ὅπερ περιλαμβάνεται ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Δημητρίου Στούρτζα «Περὶ νομισμάτων καὶ μεταλλίων τῆς ἡγεμονίας τῆς Ρουμανίας», ἐκδοθέντι ἐν Βιέννῃ τῷ 1874.

Τὰ περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Βασιλικοῦ ἀμφισβητοῦνται, διότι ἄλλοι μὲν γράφουσιν ὅτι κατήγετο ἐκ Κερασσοῦντος τοῦ Πόντου, ἄλλοι ὅτι ἦτο Κρής, υἱὸς πλοιάρχου, ἄλλοι δὲ ὅτι ἦτο Σάμιος². Ὁ Σάθας θεωρεῖ αὐτὸν καταγόμενον ἐκ Λωρίδος³ ὃ δὲ συγγράψας τὴν ἱστορίαν τῆς Δακίας Διονύσιος Φωτεινὸς γράφει ὅτι κατήγετο ἐκ Νύσσης τῆς πρωτεύουσος τῆς παλαιᾶς Σερβίας⁴, ὅπερ ὅμως δὲν εἶνε ἀληθές,

¹ Martini Crusii, Turcograeciae libri octo. Basiliae 1584, σ. 558. Πρβλ. καὶ Ματθαῖον Παρηνίκαν ἐν τῷ περιοδ. τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, τ. ΙΑ', σ. 66.

² Ἐπιμειν. Ἰ. Σταματιάδου, Ἱστορικὴ καὶ τοπογραφικὴ μελέτη περὶ Σάμου, τ. 1-5, 1881-1892, τ. Β'.—Πρβλ. Κ. Ν. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἐν Ἀθήναις 1868, σ. 179.

³ Διονυσίου Φωτεινοῦ, Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας τανῶν Τρανσυλβανίας, Βλαχίας καὶ Μολδαυίας, ἐκ παλαιῶν καὶ νεωτέρων συγγραφέων συνεργανισθεῖσα, τ. Γ', ἐν Βιέννῃ 1818, σ. 78.

διότι τὰ περὶ τῆς ἑλληνικῆς τοῦλάχιστον καταγωγῆς του, περὶ ἧς ἄλλως μαρτυρεῖ καὶ τὸ ὄνομά του, παρ' οὐδενὸς διαμφισβητοῦνται.

Ὁ Σάβας ἐν τῷ ἔργῳ του «Ἕλληνες στρατιῶται ἐν τῇ Δύσει καὶ ἀναγέννησις τῆς ἑλληνικῆς τακτικῆς»¹ γράφει, ὅτι περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος οἱ Δωριεῖς Ἰάκωβος Βασιλικὸς καὶ Ἰάκωβος Διασωρῖνος, θεῖος καὶ ἀνεψιός, ἡγετοὶ ἀμφότεροι ἐν τῷ ἰππικῷ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ Ε', συνέλαβον τὸ ἀληθῶς γιγάντιον τόλμημα νὰ ἀναστατώσωσιν ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν ἀπὸ τοῦ Δουναβέως μέχρι τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Μολδαβίας καὶ νὰ θέσῃ τὰ πρῶτα θεμέλια τῆς ἐξημερώσεως τοῦ λαοῦ τούτου καὶ τοῦ περὶ τὸν Ἰστρον ἔκτοτε ἀναπτυχθέντος ἑλληνισμοῦ, οἱ δὲ ἄλλοι συνωμόται ἐξέπνευσαν εἰς τὰ βασανιστήρια τῆς Βενετίας. Προσέθετε δ' ὁ Σάβας, ὅτι τὰ ἔγγραφα διέσωσαν πάσας τὰς περιπετείας τοῦ δράματος, ὅπερ ἐπεφυλάσσετο νὰ ἐξιστορήσῃ ἄλλοτε, ἀλλ' ἀγνωστον ἵνα ἕνεκεν παρέλειπε νὰ πράξῃ τοῦτο ὁ χαλκέντερος ἱστοριοδίφης.^f

Κατὰ τὸ ἔτος 1889, ὁ γνωστὸς Γάλλος μεσαιωνοδίφης Αἰμίλιος Λεγρὰνδ ἠσχολήθη εἰδικῶς περὶ τοῦ Βασιλικοῦ, ἐκδώσας δύο βιογραφίας αὐτοῦ, συνταχθεῖσας τὴν μὲν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Σόμμερ, τὴν δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Μαρία Γκρατζιάνη. Ἐρευνᾷ δὲ ὁ Λεγρὰνδ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἀφηγήσεων τῶν βιογράφων τοῦ Βασιλικοῦ Φραγκίσκου Φόργκαχ (François Forgach), Οὔγγρου καγκελλαρίου τοῦ Φερδινάνδου Α' καὶ ἐπισκόπου τοῦ Grosswardein, καὶ τοῦ προμνησθέντος Ἰταλοῦ Ἀντωνίου Μαρία Γκρατζιάνη (Graziani), γραμματέως τοῦ καρδινάλιου Κομμεντόνη (Commenonni), λεγάτου τοῦ πάπα ἐν Πολωνίᾳ, συγχρόνων ἀμφοτέρων τοῦ Βασιλικοῦ. Ἐξετάζει ἐπίσης κατ' ἀντιπαράθεσιν καὶ τὴν περὶ Βασιλικοῦ ἀφήγησιν τοῦ Φιλίππου

Μελάγχθωνος, καθὼς καὶ τὰ περὶ τοῦ τίτλου τοῦ κόμητος παλατίνου, τὸν ὁποῖον ἔφερεν ὁ Βασιλικός.

Ὁ Λεγρὰνδ θεωρεῖ ὅλως ἀμφίβολα τὰ ἱστορούμενα, ὅτι ὁ Βασιλικὸς ἐσφετερίσθη τοὺς τίτλους καὶ τὰ ἔγγραφα Ἡρακλείδου τινός, καὶ φρονεῖ ὅτι οἱ τίτλοι, τοὺς ὁποίους ἐπεδείκνυε καὶ τὰ γενεαλογικὰ δένδρα ἦσαν ἐπινόημα αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Ἀλλὰ συγχρόνως ἀμφισβητεῖ δι' αὐστηράς καὶ εὐφυοῦς κριτικῆς τὰς περὶ τοῦ Βασιλικοῦ ὡς συστηματικοῦ δῆθεν ἀπαταιῶνος καὶ ἀγύρτου ἀφηγήσεις πολλῶν βιογράφων του, φέρων ὡς ἐναργῆ μαρτύρια τοὺς λόγους τοῦ Μελάγχθωνος, τοῦ Σόμμερ καὶ ἄλλων ἀνδρῶν κύρους, οἱ ὅποιοι ἐξῆραν τοῦ Βασιλικοῦ τὴν παιδείαν καὶ ὑπέροχον μόρφωσιν, τὴν στρατιωτικὴν ἱκανότητα καὶ ἀνδρείαν, τὸ πλήρες ἀρρενωποῦ κάλλους καὶ ἀξιοπρεπείας παρὰστημα, τὴν ἀγγίνοϊαν καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετάς του¹.

Ὁ Βασιλικὸς διὰ τῆς Πολωνίας, ἐνθα συνῆψε ἱρλικωτάτας σχέσεις πρὸς τε τὸν βασιλέα καὶ διαφόρους μέγα ἰσχύοντας Πολωνοὺς μεγασιτᾶνας, διηυθύνθη εἰς Μολδαβίαν. Ἐκεῖ κατώρθωσε νὰ ἐκληφθῇ ὡς συγγενῆς τῆς ἡγεμονίδος Ῥωξάνδρας καὶ μάλιστα διὰ γενεαλογίας, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε, νὰ πιστευθῇ καὶ ὡς ἀπόγονος τοῦ ἀρχαίου Μολδαβικοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῶν Ἡρακλειδῶν. Ἔτσι ἔγεινεν εὐχαρίστως δεκτὸς εἰς τὴν ἡγεμονικὴν αὐλήν. Ἀλλὰ δὲν παρηλθε πολὺς καιρὸς καὶ ὁ ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος Δ' Λεπουσάνος ὑποπεύσας τὰς προθέσεις τοῦ Βασιλικοῦ ἀπεπειράθη νὰ δηλητηριάσῃ αὐτόν. Ἠναγκάσθη ὅθεν οὗτος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Ἰάσιον καὶ κατέφυγεν εἰς Πολωνίαν πρὸς τὸν παλατῖνον τῆς Σιραδίας Ἀλβέρτον Λάσκη, ὁ ὅποιος προσέφερεν εἰς αὐτὸν δεκακισχίλια φλωρία πρὸς στρατολογίαν.

¹ *Émile Legrand, Deux vies de Jacques Basilicos, seigneur de Samos, marquis de Paros, comte palatin et prince de Moldavie. L'une par Jean Sommer, l'autre par A. M. Graziani, suivies de pièces rares et inédites. Paris 1889, σ. XLI - 292. Βλ. καὶ N. Zorga, Nouveaux matériaux pour servir à l'histoire de Jacques Basilicos l'Héraclide dit le Despote Prince de Moldavie. Bucarest, 1900.*

¹ Περιοδ. «Ἐστία», ἔτ. 1885, ἀριθ. 492 κ.έ. καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει.

Κατὰ τὴν πρώτην πρὸς κατάληψιν τοῦ θρόνου τῆς Μολδαβίας ἀπόπειραν ἀπεκρούσθη, ἀλλὰ συνεχίσας τὸν ἀγῶνα, τὴν φορὰν ταύτην κρύφα ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχιδουκῆς τῆς Αὐστρίας Φερδινάνδου, ἠδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸν σκοπὸν του· διότι ἄγων περὶ τοὺς δισχιλίους ἐπιλέκτους πολεμιστάς, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἵππεῖς, κατώρθωσε μετὰ αἱματηρᾶς τινος ἀνιμαχίας νὰ νικήσῃ καὶ τρέψῃ εἰς φυγὴν τὸν ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον. Ὁ Μέγας βεζύρης διαμαρτυρήθη ἐντόνως εἰς τὸν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ πρέσβυν τοῦ Φερδινάνδου διὰ τὴν πρὸς τὸν Βασιλικὸν χορηγηθεῖσαν συνδρομήν, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σουλτάνος δὲν παρέλειπε νὰ διαμαρτυρηθῇ δι' ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν ἀρχιδουκᾶ ἐπιστολῆς του. Ἀλλ' ὁ Βασιλικὸς ἀποστείλας τάχιστα ἀντιπρόσωπὸν του εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε καταφύγει κεναῖς ταῖς χερσὶν ὁ ἀντίπαλός του ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος, προσέφερεν εἰς τὸν Σουλτάνον 40,000 δουκάτων ἀντὶ τοῦ συνήθους φόρου τῶν 30,000, τὸν ὁποῖον κατέβαλλεν ὁ προκάτοχός του. Ἔτσι ὁ Σουλτάνος δὲν ἐδίστασε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν Βασιλικὸν γνήσιον ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας. Ὁθωμανὸς τσαούσης, εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἀποσταλείς, ἀνηγόρευσε ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας τὸν Βασιλικὸν καὶ παρέδωκεν εἰς αὐτὸν τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς του, τὴν ἡγεμονικὴν κούκαν, φλάμπουρον, ξίφος ἀδμαντοκόλλητον καὶ ῥόπαλον σιδηροῦν.

Ἀλλὰ διάφοροι καινοτομίαι του, διὰ τῶν ὁποίων ἀνέτρεπε τὰ ἀρχαῖα ἐγχώρια ἔθιμα, κατέστησαν αὐτὸν ταχέως ἀντιδημοικόν. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔκοιπε νομίσματα χρησιμοποιοῦντας τὰ ἀργυρᾶ σκεύη τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων, ἐπέβαλε πρὸς τοὺς κατοίκους πρόσθετον φόρον ἐνὸς φλωρίου κατὰ οἰκογένειαν, παρενέβαλε κολύματα εἰς τὴν παροχὴν διαζυγίων, ἅτινα μέχρι αὐτοῦ ἦσαν εὐκολώτατα ἐν Μολδαβίᾳ, καὶ ἐτιμῶρει διὰ θανάτου τὴν διγαμίαν. Ἐξ ἄλλου ἵδρυσεν Πανεπιστήμιον καὶ μετεκάλεσεν ὅπως διδάξωσιν ἐν αὐτῷ διαπρεπεῖς Γερμανοὺς σοφοὺς, μεταξὺ δ' ἄλλων τὸν Ἰωάννην Σόμμερ καὶ τὸν Γασπάρδον Πέουκερ, γαμβρὸν τοῦ Μελάγχθωνος, καὶ ἠσχολεῖτο εἰς τὴν σύστασιν

μεγάλῃς βιβλιοθήκῃς. Διεθρύλησε δὲ διὰ τῶν ἐμπίστων του, ὅτι τὸν ὄρθρον τῶν Χριστουγέννων ἐπεφάνησαν εἰς αὐτὸν ἄγγελοι μετὰ τριῶν χρυσῶν στεμμάτων, ὡς πρόδρομοι τῆς ἐπὶ τριῶν βασιλείων δεσποτείας αὐτοῦ, τῆς Μολδαβίας, Βλαχίας καὶ Τρανσυλβανίας. Αὐτὸς δὲ ἔθεσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του χρυσοῦν στέμμα καὶ προέταξε τοῦ ὀνόματός του τὸ ὄνομα Ἰωάννης (= Ἀγιάννης), δηλωτικὸν τῆς ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἡγεμονικῆς ἐξουσίας.

Ἐν τοσοῦτῳ οἱ Βογιάρροι συνωμόσαντες κατὰ τοῦ Βασιλικοῦ ἐξωλόθρευσαν τὴν ἐξ Οὐγγρων κυρίως καὶ Σέρβων ἀποτελουμένην ἡγεμονικὴν φρουράν του, παρασύραντες αὐτὴν εἰς τὰ σύνορα ἐπὶ τῇ ψευδεῖ εἰδήσει ἐπιδρομῆς Τατάρων, ἐφόνευσαν δὲ καὶ τὰς συζύγους τῶν μετὰ τοῦ Βασιλικοῦ ἐν τῷ ὀχυρῷ φρουρίῳ τῆς Σουτζάβας ἐγκλεισθέντων ὀπαδῶν του.

Ἀρχηγὸς τῆς συνωμοσίας ἦτο Τόμσας τις, πρόην χάτμανος τοῦ ἡγεμόνος, ἐκ τῶν πολλῶν ἐχόντων ἐπιροὴν βογιάρρων, φιλοδοξήσας νὰ γείνη αὐτὸς ἡγεμὼν, καὶ κατορθώσας νὰ ἐπικρατήσῃ τῶν ἀντιζήλων του.

Ἐπὶ τρεῖς ἡδὴ μῆνας ἐπολιορκεῖτο ἐν Σουτζάβᾳ ὁ Βασιλικός, ἀφοῦ πολλὰς ἐπεχείρησεν ἐπιτυχεῖς ἐξόδους. Καὶ ἠδύνατο μὲν οὗτος κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, παρουσιασθεισῶν εὐκαιριῶν, νὰ σωθῇ ἀσφαλῶς διὰ τῆς φυγῆς, δὲν ἠθέλησεν ὅμως νὰ πράξῃ τοῦτο, φανταζόμενος ὅτι τελικῶς θὰ ὑπερίσχυε. Ἦν τρίτον μῆνα τῆς πολιορκίας του, ἐνῶ εἶχον ἤδη ἐκλείπει τὰ τρόφιμα ἀπὸ τοῦ φρουρίου, τοῦρκος Σαντζάκμπεης ἐνεφανίσθη μετὰ 500 ἀνδρῶν καὶ προσεκάλεσε τὸν πολιορκούμενον ἡγεμόνα εἰς παράδοσιν ἐπὶ ἐλευθέρᾳ ἀναχωρήσει. Ὁ Βασιλικός, καίπερ δυσπιστῶν πρὸς τὴν πρότασιν, παρεδέχθη αὐτὴν ἕνεκα τῆς ὑπόπτου πρὸς αὐτὸν στάσεως τῆς φρουρᾶς τῆς Σουτζάβας, μέγα μέρος τῆς ὁποίας εἶχε στασιάσει. Ἀπευθύνας ὅθεν πρὸς τὸ στράτευμα ὑπερήφανον ἡμερησίαν διαταγὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμέμφετο τὴν ἐπιλορκίαν τῶν προδοτῶν, καὶ διανείμας πρὸς τοὺς πιστοὺς εἰς αὐτὸν ἀπομείναντας στρατιώτας τὸ χρυσοῦν στέμμα του, ἵππευσεν ἐπὶ χρυσοφαλάρου ἵππου καὶ ἐξῆλθε τοῦ φρουρίου ἐν ἡγεμο-

νικῆ πομπῆ. Ἀλλὰ παρασπόνδως προσαχθεὶς πρὸ τοῦ Ἰόμσα ἐφρονεύθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν ὀπαδῶν του διὰ ῥοπάλων. Καὶ ἡ μὲν ἡγεμονίς σύζυγός του ἐκλείσθη εἰς μοναστήριον, ἡ μικρὰ θυγάτηρ του ἐφρονεύθη ἐν τῇ κοιτίδι, τοῦ δὲ υἱοῦ του Δημητρίου ἐφείσθησαν μὲν τῆς ζωῆς, ἀπέταμον δὲ κατὰ τὸ τότε παρὰ τοῖς Μολδαβοῖς ἔθος, τὸν δεξιὸν ῥώθωνα, ὡς σημεῖον ὅτι οὐδὲν εἶχε πλέον δικαίωμα ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μολδαβίας. Ἀλλὰ τὸν Ἰόμσαν δὲν ἔστερξεν ἡ Πύλη νὰ ἐπικυρώσῃ ὡς ἡγεμόνα, ἀνηγόρευσε δὲ βοεβόδαν τὸν πρόην τοιοῦτον Ἀλέξανδρον Δ' Λεπουσάνον, κατορθώσαντα νὰ ἀνακτήσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ σουλτάνου¹.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῶν μνημονευθεισῶν πηγῶν. Ἀλλὰ παρὰ τῷ γράφοντι σώζεται ἀνέκδοτος κῶδιξ, ὅστις εἶνε ἱστορία τῆς Μολδαβίας καὶ βιογραφίαι τῶν ἡγεμόνων αὐτῆς ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἡλιάσκου μέχρι Γρηγορίου Γκίκα, ἴτοι ἀπὸ τοῦ 1447 περίκου μέχρι τοῦ 1729.

Ὁ κῶδιξ οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελ. 609 εἰς φύλλον, συνεγρᾶφη δὲ περὶ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὑπὸ τῶν Μολδαβῶν ἱστορικῶν Μυρῶν Κωστήν καὶ Νικολάου Κωστήν, πατρὸς καὶ υἱοῦ. Καὶ τὰ μὲν ἀπὸ τῆς 1^{ης} σελ. τοῦ κῶδικος μέχρι τῆς σελ. 284 συνέγραψε Μυρῶν ὁ Κωστήν, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς σελ. 285 μέχρι τῆς σελ. 459 Νικόλαος ὁ Κωστήν. Ἀπὸ τῆς σελ. 460 μέχρι τῆς 463 καταγράφονται τὰ ὀφρῆκία, αἵτινα ἐδημιούργησεν ὁ Ἀλέξανδρος βόδας, ὁ λεγόμενος Ἀγαθός, ἀπὸ δὲ τῆς σελ. 463 μέχρι τέλους τοῦ χειρογράφου ἐξιστοροῦνται οἱ αὐθένται τῆς Μολδαβίας, ἀπὸ τοῦ Δαβίτσα βόδα καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ἡγεμονουσάντων μέχρι τοῦ ἐξ Ἀλβανῶν μὲν τὴν καταγωγὴν ἔλκοντος, πλὴν ἑλληνικωτάτου τὴν συνείδησιν καὶ τὸ αἶσθημα Γρηγορίου Γκίκα. Ταύτης δὲ τῆς συνεχείας ἀδηλος ὁ συγγραφεὺς.

Ὁ κῶδιξ ἐγρᾶφη ἀρχικῶς μολδαβιστί, μετεγλωττίσθη

¹ Joseph von Hammer, Geschichte des osmanischen Reichs. Pest 1828, τ. Δ', σ. 324 κ. ἐ. ἑλλην. μεταφρ. Κωνοι. Σ. Κροκιδῶ.

δ' εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικὴν τῷ 1729 ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Ἀμηρᾶ τοῦ Σμυρναίου.

Ἰστέον ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐν Παρισίοις Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ ἀπόκειται χειρόγραφον φέρον τὴν δε τὴν ἐπιγραφὴν: «Βιβλίον ἱστορικὸν περιέχον τὰς ἡγεμονίας καὶ διαγωγὰς τῶν ἐν Μολδαβίᾳ ἡγεμονουσάντων αὐθεντῶν καὶ ἐτέρων γεινναζόντων κατασποράδιην ἀρχόμενον ἀπὸ Δράγοση βόδα καὶ καθεξῆς περατούμενον μέχρι τοῦ νῦν. Συντεθὲν μὲν πρῶτον παρὰ τοῦ μεγάλου λογοθέτου Μυρῶν Κωστήν εἰς μολδαβικὴν γλῶτταν, μεταφρασθὲν δὲ διὰ προσταγῆς τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ θεοσεβεστάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας κυρίου κυρίου Ἰωάννου Γρηγορίου Γκίκα βοεβόδα εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλὴν διάλεκτον παρὰ τοῦ ἀρχοντος μέγα σλουτζιάρου Ἀλεξάνδρου Ἀμηρᾶ τοῦ Σμυρναίου. Ἐν Γιασίω, ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ ριπθ' κατὰ μῆνα φεβρουάριον»¹.

Περὶ τοῦ παρισινοῦ τούτου χειρογράφου διὰ μακρῶν διέλαβεν ὁ σοφὸς Γάλλος Κάρολος Βενέδικτος Ἄς, παρασχὼν καὶ ὅσας ἐγνώριζεν εἰδήσεις περὶ τῶν πεπαιδευμένων Κωστήνων, τῶν ὁποίων τὸ ἔργον θεωρεῖ ὡς τὸ πληρέστερον τῶν περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Μολδαβίας γραφέντων².

Καὶ ἀναμφιβόλως μὲν τὸ ἐν Ἄνδρω χειρόγραφον ἔχει πολλὴν τὴν σχέσιν μετὰ τὸ Παρισινόν, ἀλλ' ἐν τῷ χειρογράφῳ τῆς Ἄνδρου, ἐκτὸς ἄλλων σημαντικῶν διαφορῶν, εὑρηνται καὶ πολλαὶ προσθήκαι καὶ διορθώσεις, αἵτινες φαίνεται ὅτι

¹ Βλ. *Omont*, Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale Paris 1888, τ. Γ', σελ. 201: Myron Costin, Historia Moldaviae, in vulgarem dialectum versa ab Alexandro Amira.

² Ἐν Notices et extraits des manusc. de la Biblioth. du roi etc., τ. ΙΑ', Paris 1827, σελ. 274-394. Περὶ δὲ τοῦ Ἄς (Charles-Benoît Hase), ὅστις ὑπῆρξε διάσημος ἑλληνιστής, βλ. *Μαρίνου Π. Βρετοῦ*, Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον ἐκδιδ. ἐν Παρισίοις, ἔτος 1866, σελ. 49 καὶ 380 κ. ἐ. — *Brunet de Presle*, K. B. Ἄσιος καὶ οἱ ἐν Παρισίοις λόγιοι Ἑλληνας ἐπὶ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῶν Βουρβόνων, ἐνθ' ἀν., ἔτος 1867, σελ. 206-231 καὶ ἔτος 1868, σελ. 72-83. — Σ. Β. Κονγέα, Ὁ Hase εἰς τὴν Ἑλλάδα. «Νέα Ἐστία», ἔτος 1988, σελ. 530-3.

εἶνε ἔργον τῆς χειρὸς αὐτοῦ τούτου τοῦ μεταφραστοῦ. Καὶ δλόκληρος δ' ὁ ἐν Ἄνδρῳ κώδιξ εἶνε αὐτόγραφος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀμηρᾶ. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τέλει τοῦ κώδικος τῆς Ἄνδρου σφύζονται καὶ τινες σειραὶ βλαχιστὶ γεγραμμέναι, τῶν ὁποίων τὴν ἔννοιαν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐρμηνεύσωμεν. Ἄλλ' ὅμως καὶ αὐταὶ καταδεικνύουσιν, ὅτι τὸ χειρόγραφον ὑπῆρχεν ἐν Μολδαυίᾳ. Εἰς ἐπίμετρον δὲ ὁ παλαιὸς κάτοχος τοῦ κώδικος ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως Νεόφυτος ἔζησεν ἐπὶ μακρὰν σειράν ἐτῶν ἐν Ἰασίῳ καὶ εἶτα ἐν Βουκουρεστίῳ, καὶ εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην πόλιν, καὶ ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐν ἔτει 1848¹.

Καὶ ἤρχισε μὲν Μυρῶν ὁ Κωστήν κατὰ πρῶτον ἔξιστορῶν κατ' ἐπιτομὴν περὶ τῶν ἐπὶ Γραιανοῦ κατοίκων τῆς Μολδαυίας καὶ μετέπειτα, τὴν ὕλην συναγαγὼν ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ μεγάλου βορνίκου Γρηγορίου Οὐρέκου· εἰς μόνα δὲ τὰ ἀληθῆ καὶ ἐξηκριβωμένα περιορισθεὶς ἐξηκολούθησε τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του μέχρι τῆς ἡγεμονίας τοῦ Στεφανίτζα βόδα. Ὁ δὲ τοῦ Μυρῶν υἱὸς Νικόλαος, πολυμαθὴς καὶ οὗτος ἀνὴρ, ἀναπλάσας μετὰ ταῦτα καὶ ἐπεκτείνας ὄχι μόνον τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ πατρὸς του, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τοῦ Οὐρέκου συναρμολογηθέντα συμπαραλαβῶν, ἐξηκολούθησε τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ, ὡς εἴρηται, Δαβίτζα βόδα μέχρι Γρηγορίου τοῦ Γκίκα.

Μεταφράσθη δὲ τὸ σύγγραμμα τῶν Κωστήνων καὶ λατινιστί· ἀλλὰ καὶ ἡ μετάφρασις αὕτη παρέμεινε ἀνέκδοτος, ἐκτὸς τινῶν μόνον περικοπῶν, καθ' ἃ λέγει ὁ Ἄς.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύνταγμα δὲν φαίνεται νὰ ἀνέγνωσεν ὁ φιλόπονος Φωτεινός, ὅστις εἰς τὸ τρίτομον περὶ τῆς πάλαι Δακίας ἔργον του, ἐκδοθὲν ἐν Βιέννῃ τῷ 1818, ἔγραψε λίαν ἀτελεῆ τὴν ἱστορίαν τῆς Μολδοβλαχίας.

Τὰ τοῦ βίου τοῦ Σμυρναίου μεταφραστοῦ Ἀλεξάνδρου

¹ Δ. Π. Πασχάλη, Νεόφυτος Καμπάνης, ἐπίσκοπος Ἱεραπόλεως, ἐν περιοδ. «Θεολογία», τ. Γ' (1925) καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει, σ. 1-26. Τοῦ αὐτοῦ, Ἄνδρῳ βιβλιογράφοι καὶ κώδικων κτήτορες κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἐν Ἀθήναις, 1926.

Ἀμηρᾶ δὲν εἶνε γνωστὰ, καθὼς καὶ ἂν οὗτος ἐξεπόνησε καὶ ἄλλο τι ἔργον. Γνωρίζομεν δὲ μόνον ὅτι οὗτος κατεῖχεν ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Γρηγορίου Γκίκα τὸ ἀξίωμα τοῦ ἄρχοντος μεγάλου Σλουτζιάρου¹. Ἐκ τῆς οἰκογενείας δὲ τῶν ἐν Σμύρνῃ Ἀμηράδων εἶνε γνωστὸς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ἀμηρᾶς ὅστις, ἀρχομένου τοῦ 10' αἰῶνος, φαίνεται θεραπεύων τὸν τε ἐμπολαῖον καὶ τὸν λόγιον Ἐρμῆν².

Ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος κώδικι τούτῳ τῆς Ἄνδρου περιλαμβάνεται ἀνέκδοτος βιογραφία τοῦ Βασιλικοῦ, ἔχουσα ὡδε³:

«Ἐν ἔτει ἀπὸ Ἀδάμ ἑπτακισχιλιοστῷ καὶ ἑβδομηκοστῷ, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ χιλιοστῷ πεντακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ πρῶτῳ κάποιος Ἰάκωβος Βασιλικὸς Ἡρακλείδης ἀπὸ γένος Γραικῶν, ἀπὸ τὸ νησίον Σάμου, ἐλόγιασεν ὅτι μὲ δύνανται στρατοῦ νὰ ἔμπη εἰς τὴν Ἰζάραν καὶ νὰ ἀρπάξῃ τὴν αὐθεντίαν τῆς Μολδοβίας. Τοῦτος ὁ Γραικὸς Ἰάκωβος Βασιλικὸς Ἡρακλείδης κατὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν τῶν Γραικῶν, λέγοντας τὸν ἑαυτόν του πῶς εἶναι ἀπὸ τὸ γένος τῶν δεσπότην — ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ἰδίωμα ἔχουσιν οἱ Γραικοὶ φυσικόν, τουτέστι νὰ λέγωνται ἀπὸ γένος μέγαν ὁποῦ μερικοὶ ὄχι μόνον λέγουσι πῶς εἶναι ἀπὸ γένος βασιλικόν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ γένους τοῦ ἥρωος Ἡρακλέους καὶ Ἀχιλλέως ὅπου ἦτον εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἑλλήνων περίφημον καὶ δὲν ἐντρέπονται νὰ λέγωσι ψεύματα — ἔτι καὶ τοῦτος ὁ Ἰάκωβος Βασιλικὸς ὠνομάζετο ἀπὸ τὸ γένος τῶν δεσπότην, καὶ ἄλλοι τὸν ἤξευραν πῶς ἦτον ἀπὸ τὴν Σάμον, ἢ, ὡς γράφουσι τινές, ἀπὸ τὴν Κρήτην, ὁ ὁποῖος ὄντας ὑπερήφανος καὶ λογιάζοντας τὸν ἑαυτόν του πολὺ ἔλεγε πῶς εἶναι ἀπὸ μέγαν γένος, ἔχοντας χρυσόβουλλον ὁποῦ ἐδόθη

¹ Ὁ φέρων τὸ ἀξίωμα τοῦ Σλουτζιάρου ἐπέβλεπε τὰς προμηθείας τῶν ἀνείων τῆς Αὐλῆς τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ στρατοῦ. Τὸ ὄφρῆκίον του ἦτο τρίτον τῆς 1' σειράς.

² Ἀνδρέου Παπαδοπούλου Βασιλοῦ, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Μέρος Β', ἐν Ἀθήναις 1857, σελ. 147 καὶ 240.

³ Κώδικος σελ. 165-191.

τοῖς δεσπόταις ἀπὸ τὸν Κάρολον τὸν πέμπτον ῥῆγα, τὸ ὁποῖον τὸ εἶχε πάρει μὲ τέχνην μετὰ τὸν θάνατον ἑνὸς δεσπότης εἰς τοῦτον τὸν τρόπον.

Ὁ ἀληθινὸς δεσπότης ἐκεῖνος ὄντας εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ἀσθενήσας, ἀπέθανεν, αὐτὸς δὲ ὁ Ἰάκωβος Βασιλικὸς ἦτον δούλος πρωτεύων τοῦ δεσπότης, καὶ ἀξιώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δεσπότης ἐσυμβουλευθῆ με τοὺς συνδούλους αὐτοῦ, λέγοντας πρὸς αὐτούς, ἀδελφοί, ὁ αὐθέντης μας ἀπέθανε, καὶ δὲν ἔχει κληρονόμους, διὰ τοῦτο οἱ ἄρχοντες τῆς Βουλῆς θέλουσι πάρει ὅλα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, καθὼς εἶναι ὁ νόμος τοῦ κριτηρίου αὐτῶν, ἡμεῖς δὲ θέλομεν μείνει ἄμοιροι, ὕστερον ἀπὸ τόσην δουλείαν ὅπου ἐδουλεύσαμεν τῷ δεσπότη εἰς τοὺς ξένους τόπους, ἀμὴ ἂν μὲ ἀκούσετε, καθὼς θέλω σᾶς διδάξει, θέλει εἶσται καλόν, καὶ διὰ λόγου μου καὶ διὰ λόγου σας, νὰ ὑπάγετε ἔμπρὸς εἰς τὴν Βουλὴν καὶ νὰ εἰπῆτε τὸν θάνατον τοῦ δεσπότης αὐθέντου μας, καὶ νὰ κλαυθῆτε ἀπὸ λόγου μου, λέγοντας πῶς εἶναι ἕνας ἀνεπιὸς τοῦ δεσπότης, ὅστις θέλει νὰ πάρη ὅλα τὰ ὑπάρχοντα τοῦ ἀποθανόντος θεῖου του, καὶ ἡμᾶς δὲν θέλει νὰ πληρώσῃ τὸν κόπον μας ὅπου ἐδουλέψαμε τῷ δεσπότη, καὶ τότε θέλει προστάξῃ ἡ Βουλὴ νὰ μὲ κράξουν, καὶ νὰ μὲ προστάξῃ νὰ σᾶς πληρώσω. Ἐγὼ δὲ σᾶς ὑπόσχομαι νὰ σᾶς δώσω ὅλα τὰ εὐρεθέντα ὅπου ἀπέμειναν ἀπὸ τὸν αὐθέντη μας, μόνον τὰ γράμματα νὰ μὲ δώσητε, καὶ ὀλίγον ἔξοδον, ὅσον νὰ ἤμπορῶ νὰ εὐγῶ ἀπὸ ἐδῶ νὰ εὐρῶ αὐθέντην, ὅτι ἐσᾶς ἐκεῖνα τὰ γράμματα ποσῶς δὲν σᾶς χρειάζονται. Οἱ δὲ σύνδουλοι ἀκούσαντες τὸν λόγον του ἐπίσθησαν, καὶ ἔκαμαν καθὼς τοὺς ἐδίδαξε, καὶ μοιράσαντες τὰ εὐρεθέντα τοῦ δεσπότης, αὐτὸς ἐπῆρε τὰ γράμματα, ἅσα ἦτον ὁμολογία καὶ χρυσόβουλλα δηλαδὴ, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνάμεσα ἦτον καὶ τὸ χρυσόβουλλον τῆς δεσποτείας, καὶ μίαν ποσότητα ἄσπρων, καθὼς εἶπομεν, καὶ ἔγινεν αὐτὸς ἀνεπιὸς τοῦ δεσπότης, εἰς τὸ ὄνομα ὅπου εἶχεν ὁ δεσπότης.

Λοιπὸν ὁ Ἰάκωβος Βασιλικὸς ἐλθὼν πρῶτον εἰς τὸ Μπρασόβι ἀρχίνησε νὰ κηρύττῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνεπιὸν

τοῦ δεσπότης, καὶ ἔδειχνε τὸ χρυσόβουλλον τῆς δεσποτείας περιπατῶντας εἰς τὸν τόπον τῶν Γερμανῶν, ἔπειτα ἦλθεν εἰς τὴν Λεχίαν, ἔπειτα ἦλθεν ἐδῶ εἰς τὴν Τζάραν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον βόδα τὸν Λεπουανόνον, λέγοντας πῶς εἶναι συγγενὴς καὶ μὲ τὴν δόμναν, ὅθεν τὸν ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς ὁ Ἀλέξανδρος, ὅτι ἡ δόμνα Ῥωξάνδρα ἦτον ἀπὸ τὸ μέρος τῆς μητρὸς τῆς συγγενῆς τοῦ δεσπότης, καὶ τὸν ἔκαμαν κυβέρνησιν τόσον ὁ Ἀλέξανδρος βόδας, ὅσον καὶ ἡ δόμνα Ῥωξάνδρα.

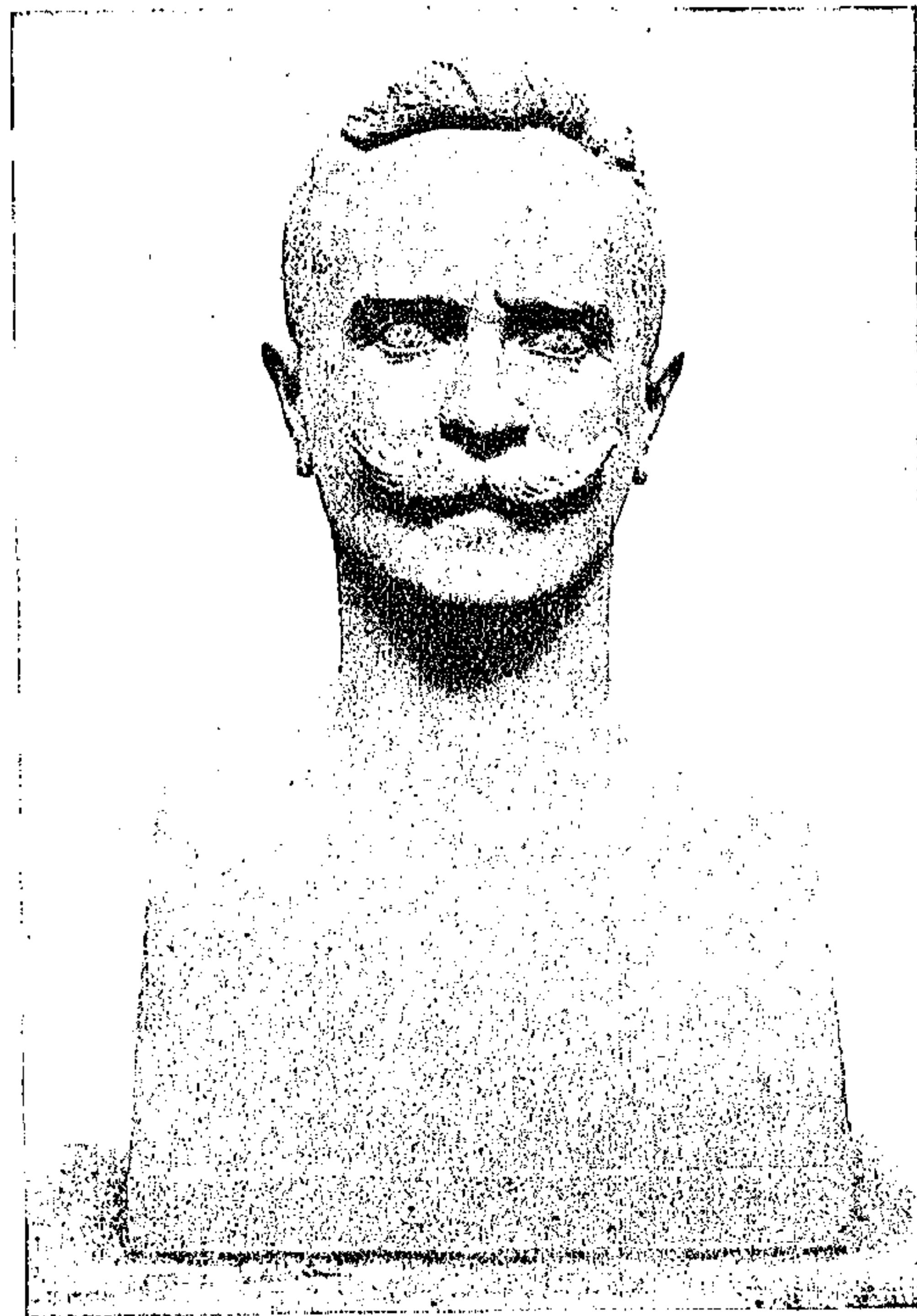
Ὅμως κατὰ τὴν γνώμην τὴν ἀκατάστατον τῶν Γραικῶν, οἱ ὁποῖοι πάντα ἀγαποῦσι νὰ ὑποτάττωσι τοὺς ἄλλους καὶ νὰ ἀπομένουν μόνον αὐτοὶ ἀνυπότακτοι, ἀρχίνησε μὲ μερικὸς ἄρχοντας τοῦ Ἀλεξάνδρου κρυφίως νὰ βουλευέται περὶ τοῦ πῶς νὰ δυνηθῆ νὰ ἀρπάξῃ τὴν αὐθεντίαν, — ὅτι εἶχαν χορτάσει καὶ οἱ ἄρχοντες τὸν Ἀλέξανδρον βόδα διὰ πολλὰς αἰτίας ὅπου ἀρχίνησε νὰ κἀνῃ εἰς αὐτοὺς πράγματα ἀνυπόφορα —, ὅμως δὲν ἠμπόρεσε νὰ κρυφθῆ ὁ σκοπὸς τοῦ Γραικοῦ ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον, ὁ ὁποῖος κατανοήσας ἔβαλε νὰ τὸν φαρμακώσῃ, καὶ τοῦ ἔδωσαν φαρμάκι καὶ ἔπιε, ἀλλὰ γνωρίσας πῶς εἶναι φαρμακωμένος, εὐθύς ἐπῆρε ἰατρικόν, καὶ δὲν τὸν ἔβλαψε τὸ φαρμάκι.

Μετὰ ταῦτα ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Μολδοβίαν εἰς τὴν Βλαχίαν, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐπέρασεν εἰς τὴν Ἀρδελίαν εἰς τὸ κάστρο Μπρασόβι, ὅπου ἐκεῖ ἐδιάλεξε τόπον τῆς ἀναπαύσεώς του, ὅτι ἤξευρε τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν, καὶ λατινικὴν, καὶ βλάχικην, καὶ καθήσας ἱκανὸν καιρὸν ἐκεῖ, ἔστειλεν ὁ Ἀλέξανδρος νὰ τὸν πάρη μὲ τρόπον. Αὐτὸς δὲ μαθὼν, καὶ κατανοήσας πῶς ἠθέλεν ὁ Ζηκμόντ ρήγας τῆς Οὐγγρίας νὰ τὸν δώσῃ τῷ Ἀλεξάνδρῳ ἀπὸ τὸν λαιμόν, ἔφυγε κρυφίως ἀπὸ τὸ κάστρον τὴν νύκτα κρεμασθεὶς ἀπὸ τοῦ τείχους βιηθεία τινὸς φίλου τοῦ Μπρασοβανοῦ, καὶ περιερχόμενος καὶ πλανώμενος εἰς διαφόρους τόπους, καὶ μὴ ἔχοντας καὶ ἔξοδα, καὶ ἀπορῶντας τί νὰ κάμῃ, ἦλθεν εἰς τὸν Ὀλβρέχτ Λάσκη εἰς τὴν χώραν τοῦ Τζαπὶν κατὰ τὸ σύνορον τῆς Λεχίας καὶ Οὐγγρίας, ὁ ὁποῖος εἶχε προνόμια ἀπὸ τοὺς ρήγας τοὺς Οὐγγρους, καὶ ἀκόμη μὲ τὸ νὰ εἶχε λάβει τότε

κοντὰ μίαν γυναῖκα, χήραν πλουσιωτάτην, ἦτον ἄνθρωπος περίφημος. Τὸν ἐδέχθη λοιπὸν ὁ Λάσκις ὁ Λέχος μετὰ τιμῆς εἰς τὸ σπῆτι του, ἀμὴ ὁ Ἰάκωβος ὁ Βασιλικὸς, ὁ Γραικός, μὴν ἔχοντας ἄσπρα διὰ τὰ γράψη στρατεύμα, ἔπεσε παρακαλῶντας τὸν Ὀλβρέχτ Λάσκιην, δείχνοντάς του τὸ γένος, καὶ λέγοντάς του τὴν ξενιτείαν του, καὶ ὑποσχόμενος τὰ μὴν ἀλησιμονήσῃ ποτὲ τὴν εὐποιίαν, μόνον τὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς τὴν πτωχίαν καὶ ἀνάγκην του.

Ἐδέχθη ὁ Λάσκις τὴν παρακάλεσιν τοῦ Γραικοῦ, ὅτι αὐτὸς ὁ Λάσκις ἦτο ἄνθρωπος ἐλεύθερος, ἐξοδιαστὴς τῶν ἰδίων του καὶ ὑποδεκτικὸς τῶν ξένων, καὶ τὰ ἄπειρα πλούτη ὅπου ἔλαβεν ἀπὸ τὸν πατέρα του, καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα τὴν χήραν ὅπου ἔλαβε πρὸ ὀλίγου, τὰ ἐξώδιασε καὶ ἐσκορπίσε τέτοιας λογῆς ὅπου ἀπόμεινε πλέον πτωχός, μὰ πλούσιος εἰς τὴν ὑπόληψιν τῶν ἀνθρώπων, ὅμως διὰ τὰ παρακαλέσματα τοῦ Γραικοῦ Ἰακώβου ὅπου ὠνόμαζε τὸν ἑαυτὸν του δεσπότην, ἔβαλεν ἐνέχυρον ὅλα του τὰ κτήματα διὰ δέκα χιλιάδες φλωρία, καὶ μετὰ αὐτὰ τὰ ἄσπρα ἄρχισε τὰ κάμη φουσάτο ὁ δεσπότης μετὰ τὸν Λάσκι Λέχον, ὅχι τόσον πολὺ, μόνον ὅσον τὰ τοὺς φθάσῃ τὰ ἔμπουν εἰς τὴν Ἰζάραν, ἐλπίζοντας ὁ δεσπότης πῶς εὐθὺς ὅπου τὰ πλησιάζουσιν εἰς τὰ σύνορα τῆς Μολδοβίας θέλει τὸν προσκυνήσῃ ὅλη ἡ Ἰζάρα, διώχοντας τὴν ἀνυπόφορον κυβέρνησιν, καὶ τὰ κακὰ ὅπου ἔκαμεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν τόπον.

Καὶ ὅμα ἐτοίμασαν τὰ ὅσα τοὺς ἐχρειάζοντο, καὶ φουσάτον, καὶ ὄκτὼ λουμπάρδες μεγάλες διὰ τὰ κτυπήσουν τὰ τεῖχη, ἔφθασαν εἰς τὴν Ποδολίαν, καὶ ἐκεῖ διὰ προσταγῆς τοῦ Ζηκμόντ ρηγός, τὰ ὀλίγα φουσάτα ὅπου εὐρέθησαν τόσον τῆς Ἰζάρας, ὅσον καὶ Λέχικα, καὶ Ρούσικα τοὺς ἐμπόδισαν, ὅπου δὲν ἠμπόρεσαν τὰ περάσουν, μετὰ ὅλον ὅπου ἐπολέμησαν, ἀμὴ ὄντες ὀλιγώτεροι τὸν ἀριθμὸν δὲν ἐδυνήθησαν τὰ περάσουν, ἀλλ' ἐνικήθησαν καὶ ἔχασαν καὶ τὰς λουμπάρδας, ὅτι εὐρέθη ἐκεῖ ὁ Δημήτριος Βιονοβίτζη, βοεβόδας τῆς Ποδολίας εἰς ἐκεῖνον τὸν πόλεμον τοῦ Λάσκι καὶ τοῦ δεσπότη. Ὅμως μ' ὅλον τοῦτο ὁ δεσπότης δὲν ἔχασε τὴν ἐλπίδα του, ἀλλὰ ἐπέρασεν εἰς τὸν Φραντζέσκον

Μ. ΤΟΜΠΡΟΥ

ΠΡΟΤΟΜΗ Β. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ

Ζάγε, ἐπίτροπον τοῦ Φερδινάνδου εἰς τὴν Οὐγγρίαν τὴν ἄνω, ὁμοῦ μὲ τὸν Λάσκη, καὶ καταπεύθοντες τὸν Ζάγε μὲ δῶρα, τὸν ἐπαρακάλεσαν νὰ τοὺς βοηθήσῃ διὰ νὰ πάγῃ νὰ πάρῃ τὴν αὐθεντίαν τῆς Μολδοβλαχίας, φανερώνοντάς του πῶς καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου τὸν ἀπαντέχουσι, καὶ πῶς ἔχει καλὴν ἐλπίδα εἰς τὸ νὰ νικήσῃ.

Καὶ μετὰ μακρὰν συνομιλίαν ἀναμεταξύ τους ἀπεφάσισαν νὰ γράψωσιν εἰς τὸν Φερδινάνδον ἀναφορὰν μὲ παρακαλέματα τοῦ δεσπότη διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ νὰ δώσῃ θέλημα νὰ πεμφθῇ στράτευμα κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ὄντας ὑποκείμενος τῶν Τουρκῶν, κάμνει πολλὰς καὶ ἀφράτους τυραννίας εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον εἰς τοὺς κατοίκους.

Ὅμως ὁ Φερδινάνδος πολλὰ ἐστοχάσθη καὶ ἐβουλήθη περὶ τούτου, ἀμὴ ἢ βουλή του δὲν ἐσυμφώνησεν ἐπίσης διὰ τὸν δεσπότην, ὅτι τινὲς ἔλεγαν, δὲν πηγαίνει νὰ ἀκούσωμεν ἓνα ἄνθρωπον ἀγνώριστον, ὅπου μήτε τὸ γένος του μήτε τὴν ἀνδρείαν του ἠξεύρομεν, καὶ δεῦτερον δὲν πρέπει νὰ ταράξωμεν τὸν Τοῦρκον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκεῖνος ὁ τόπος ὑπόκειται καὶ πρὸς τούτοις τὰς συνθήκας ὅπου ἐξήτει νὰ κάμῃ ὁ Φερδινάνδος μὲ τὸν σουλτὰν Σουλεϊμάνην ποὺ ἤθελεν χαλασθῆ. Ἄλλοι δὲ τῶν συμβούλων γνωστικώτεροι ἔδειχναν πῶς δὲν πρέπει νὰ ἀφήσῃ ὁ Ἰμπεράτωρ Φερδινάνδος ἓνα τόπον ὅπου καὶ προτιότερα ἦτον ὑποκείμενος εἰς τὸ ρηγάτον τῆς Οὐγγρίας, καὶ πρέπει νὰ δοκιμάσῃ μετ' αὐτοῦ τὴν τύχην, ὅμως ἐὰν ὑποπτευθοῦν οἱ Τοῦρκοι θέλουσι τοὺς ἀποκριθῆ πῶς χωρὶς τὸ θέλημά τους ἐμπῆκεν ὁ δεσπότης μὲ φουσατόν ἰδικόν του ὅπου ἔκαμε μὲ τὰ ἄσπρα του εἰς τὴν Μολδοβίαν, καθὼς καὶ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν Τουρκῶν τυχαίνει πολλαῖς βολαῖς πόλεμος χωρὶς εἶδησιν τῆς βασιλείας. Τούτη λοιπὸν ἢ ὕστερη γνώμη ἐφάνη δεκτικώτερα τῷ Φερδινάνδῳ, καὶ ἔκαμεν ἀπόκρισιν τῷ Φραντζέσκῳ Ζάγε, ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα νὰ γείνη πολλὰ μυστικῶς μὲ τὸν δεσπότην, εἰς τὸν ὁποῖον δεσπότην ἔστειλε καὶ χάρισμα ὁ Φερδινάνδος ἕξ χιλιάδες φλωρία μάλαγμα.

Ὁ Ζάγες τοίνυν, ἀφοῦ ἐκατάλαβε τὴν θέλησιν τοῦ Ἰμπεράτορός του, συνεβουλεύθη μὲ τὸν Λάσκη τὸν Λέχον καὶ

μέ τον δεσπότην κρυφίως, καὶ ἐδιώρισε τὸν Ἀντώνιον Σεκούλιον, ἄνθρωπον περίφημον εἰς τοὺς καιροὺς ἐκείνους, καὶ στρατηγὸν ἄριστον, καὶ τὸν Ἰάν Ρουσέλ, καταγόμενον ἀπὸ τὴν Βουργούνδιαν, ὃ ὁποῖος εἶχεν ὑπὸ τὴν χειρὰ του ἑκατὸν ἄνδρας καβαλαρέους καὶ με τουφέκια, καὶ τὸν Ἰάν Βελέγιον, Φραντζέζο τὸ γένος, με ἑκατὸν καὶ αὐτὸν ἄνδρας καβαλαρέους, καὶ ἄλλους πεζοὺς, καὶ ἐνώθησαν καὶ ἐκεῖνοι με τοὺς ἄλλους, καὶ τὸν Πέτρον Σελέδιτς ἀπὸ τὴν Σλούσκα με ἑκατὸν πενήντα καβαλαρέους, ὅστις ἦλθεν εἰς βοήθειαν τοῦ δεσπότη, καὶ ἱκανὴ πεζούρα Γερμανῶν ἀπὸ τὸ κάστρον Κασόβι, καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη ἀπὸ τὰς ἄκρας ἐσυναχθήσαν, ὅστε ὅπου ἔγιναν ὅλοι δύο χιλιάδες πολεμισταὶ διαλεκτοί. Καὶ τούτων γενομένων ἄφησεν εἰς τὴν φροντίδα τοῦ Ἀντώνη Σεκούλιου τὸ στράτευμα νὰ τὸ ἐννοιάζεται αὐτός, καὶ νὰ τοὺς κυβερνᾷ ὅλους, ὃ δὲ Λάσκης νὰ ἔχη ἐννοίαν τῶν ἄλλων χρειῶν τοῦ δεσπότη.

Θέλοντας δὲ τὸ πρᾶγμα νὰ εἶνε μυστικόν, ἔσπειραν φήμην πῶς ἀπέθανεν ὁ δεσπότης, καὶ εὐθὺς ὁ Λάσκης ἔκρυψε τὸν δεσπότην εἰς ἓνα κρυπτὸν σπητάκι, καὶ εἶπε πρὸς τοὺς ἔξω πῶς εἶναι ἄρρωστος, καὶ ἔδειχνε λύπης σημεῖα, καὶ θλίψεως, ἀμὴ εἰς ὀλίγαις ἡμέραις εὐγῆκεν ὁ Λάσκης λυπημένος, λέγοντας πῶς ἀπέθανεν ὁ δεσπότης, καὶ ζημιώνεται μεγάλην ποσότητα ἄσπρων, ὅπου ἐξώδιασε δι' αὐτόν, ἔκαμε κάσαν διὰ τὸ σῶμά του, καὶ ἔβαλε μέσα μίαν πέτραν μεγάλην, καὶ τὴν ἔφεραν με τοὺς ἱερεῖς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὴν ἐμνημόνευσαν, καὶ τὴν ἔθαψαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐκίνησεν ὁ δεσπότης με τὸ στράτευμα, καὶ με τὸν Λάσκην τὸν Λέχον με λουμπάρδαις διὰ τῆς Οὐγγρίας. Καὶ πλησιάσαντες εἰς τὰ βουνὰ τῆς Λεχίας ἀντίκρου εἰς τὸ Λιόβι ὅπου εἶχαν οἱ Λέχοι φύλακας εἰς τὰς ὁδοὺς, διῆλθον ἀπείρακτοι, ὅτι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἐμποδίσουν τὸ φουσαίτον τοῦ δεσπότη. Ὄταν δὲ ἔφθασαν εἰς τὴν ἄκρην τῆς Μολδοβίας, ἔμαθεν ὁ Ἀλέξανδρος βόδας, πῶς εἰσέμωσαν τὰ φουσαίτα με τὸν δεσπότην, καὶ δὲν ἐπίστευεν ἔστοντας καὶ νὰ τὸν ἦλθε προτῆτερα εἰδῆσις πῶς εἶχεν ἀποθάνει, διότι εἶχεν ἐκεῖ κατασκόπους, ὅπου εἶδον με τὰ ὀμμάτιά τους τὴν κάσαν ὅπου

ἔθαιψαν· ἀλλ' ὕστερα χρεῖα ἦτον νὰ πιστεύσῃ τοὺς φίλους του τοὺς Λέχους ὅπου τὸν ἔγραψαν πῶς ἀνέστη ὁ δεσπότης, καὶ ἔρχεται με τὸν Λάσκην καταπάνω του με φουσαίτον Οὐγγρικόν με τὸν Ἀντώνιον Σεκούλιον· τότε ὁ Ἀλέξανδρος ἔσπευσε καὶ ἐσύναξε καὶ αὐτὸς τὰ φουσαίτα του ὡς εἴκοσι πέντε χιλιάδας ἀνθρώπους, καὶ θεωρῶντας τους εἰς τὴν Σουτζάβαν, ἀμὴ ἦτον οἱ περισσότεροι γεωργοὶ καὶ ὄχι πολεμισταί.

Εὐγῆκε λοιπὸν ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τοῦ δεσπότη, καὶ ἤξευρε πῶς εἶναι καὶ γερμανικὸν στράτευμα μαζύ του, καὶ ἔβαλεν εἰς τάξιν τὸ στράτευμά του εἰς τὸ πέρασμα, καὶ τὰς λουμπάρδαις διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸ φουσαίτον τοῦ δεσπότη νὰ μὴν περάσῃ, ἀλλ' ὁ δεσπότης περιπατῶντας καβαλάρης περὶ τὰς ὄχθας, εἶδε τὸ στράτευμα τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἐφοβήθη μήπως καὶ δὲν ἠμπορέσῃ νὰ τοὺς τσακίσῃ, καὶ ἔκρινε κάλλιον νὰ γυρίσῃ καὶ νὰ φύγῃ ἐπειδὴ καὶ ἀπελπίσθη ἀπὸ τὴν νίκη· ἀμὴ μαθὼν ὁ Ἀντώνιος Σεκούλιος τὸν φόβον τοῦ δεσπότη τὸν ἐμψύχωσε, καὶ ἐζήτησαν καὶ ἠύρασιν ἄλλο πέρασμα, καὶ ἐπέρασε τὸ φουσαίτον τοῦ δεσπότη με τὸν Λάσκην καὶ με τὸν δεσπότην. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος βλέποντας πῶς ἐπέρασεν ὁ δεσπότης, διὰ συμβουλῆς τοῦ Μοιζὸκ βορνίκου, ὅπου ἦτον τότε κυβερνήτης τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐγύρισε τὰς λουμπάρδαις μετὰ πολλοῦ κόπου ἀπ' ἐκεῖ, ὅπου ἦτον καταθεμέναις, καὶ τὰς ἔβαλε παρακάτω. Ὁ δὲ Ἀντώνιος ὁ Σεκούλιος τρέχοντας γρήγορα, καὶ περνῶντας ὥρμησεν εἰς αὐτούς, καὶ ἔπιασε καὶ τὸ γεφύρι, καὶ τὰς λουμπάρδαις τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ὅταν ἐπέρασαν ὅλοι, βάζοντας ὁ Ἀντώνιος ὅλον τὸ φουσαίτον του εἰς τάξιν, εὐθὺς ἔπαιξαν τὰ τύμπανα καὶ ἦ τρουμπέταις σημεῖα πολέμου, καὶ ὥρμησαν κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Λέγουσι πῶς εἶχεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ δύο χιλιάδας γιανιτζάρους, καὶ ἄλλους Τούρκους καβαλαρέους, καὶ δὲν ἐβάσταξε πολὺ ὁ πόλεμος, καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ Ἀλεξάνδρου ἄρχισαν νὰ φεύγουσι, καὶ νὰ διασκορπίζονται, ὅτι ἀνακατώθησαν οἱ καβαλαρέοι με τὴν τούρκικην πεζούραν. Τοὺς

κατεδίωξαν ἕως εἰς ἓνα τόπον ὃ Ἀντώνιος Σεκούλιος καὶ ὁ Βουργούνδιος μετὰ τοὺς πολεμιστὰς τοὺς Φραντζέζους, καὶ φθάνοντάς τους τοὺς ἔκοψαν, καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐπνίξαν. Ἦτον καμπόσον φουσατόν μερισμένον ὑπὸ χεῖρα τοῦ Μοιζὸκ βορνίκου καὶ τοῦ Βογδάν, αὐτοὶ ἐβάσταξαν καμπόσον καιρὸν τὸν πόλεμον μετὰ τὸν Λάσκη καὶ τὸν δεσπότην, ἀλλ' ἐλθὼν ὁ Ἀντώνιος μετὰ τοὺς ὑπ' αὐτόν, καὶ πολεμήσας, εὐθὺς ἐσκορπίσθη ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὸν Μοιζὸκ καὶ Βογδάν, καὶ ἀπέμειναν πολλὰ φλάμπουρα τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὄλαις ἢ λουμπάρδαις εἰς τὰ χέρια τοῦ δεσπότη. Γράφει ὁ Ἰσφάνφις ὁ ἱστορικός, πῶς ἔπεσαν εἰς τὸν πόλεμον ἐκεῖνον σώματα ἀπὸ τοὺς στρατιώτας τοῦ Ἀλεξάνδρου τρεῖς χιλιάδες, οἱ δὲ γιανιτζαροὶ σχεδὸν ὅλοι ἔπεσον, καὶ ἐσκλάβώθησαν· πολλοὶ ἔπεσον σκλάβοι εἰς τὰ χέρια τοῦ δεσπότη, καὶ τοὺς ἐλευθέρωσε διὰ συμβουλῆς τοῦ Λάσκη καὶ τοῦ Ἀντωνίου, διὰ τὴν ἐλκύση μετὰ τὴν ἰλαρότητα τὰς καρδίας ὅλων τῶν κατοίκων τοῦ τόπου.

Εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον δυνατὰ καὶ ἀνδρείως ἐπολέμησεν ὁ Ἀλέξανδρος μόνος του, ὅτι καὶ ἓνα Οὐγγρον ὅπου ἐμονομάχησε μετὰ αὐτὸν τὸν ἔρριψε κάτω ἀπὸ τὸ ἄλογον μετὰ τὴν λόγην. Ἔτιζι τὸν ἐπαινεῖ ἢ ξένη ἱστορία πῶς πολὺν καιρὸν μόνος του ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ ὀλίγους — ἐπειδὴ καὶ ὅλοι τὸν ἄφησαν — ἐβάσταξε τὸν πόλεμον, ἀμὴ ἀφοῦ διεσκορπίσθησαν τελείως, ἀπέμειναν ὡς δύο χιλιάδες μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ἔπεσαν εἰς τινὰς φραγμαῖς καὶ πλόκους ὅπου εἶχαν κάμει εἰς κάποια περιβόλια οἱ ἐγχώριοι, καὶ ἐσυνάχθησαν ἐκεῖ μέσα φεύγοντες καὶ ἐμποδίσθησαν. Ἄλλοι δὲ ἀνέβησαν εἰς τὰ δένδρα ἀφίνοντες τὰ ἄλογά τους, καὶ τοὺς ἐσκότωσαν μετὰ τὰ τουφέκια. Τοῦτος ὁ πόλεμος τοῦ Ἀλεξάνδρου μετὰ τὸν δεσπότην δὲν φαίνεται εἰς τοὺς χρονογράφους τῶν ξένων εἰς τὸ τόπον ἐσυνέβη, ἀλλ' ὁ μακαρίτης Γρηγόριος Οὐρέκα, ὅπου ἦτο μέγας βορνίκος, γράφει πῶς ἐγένετο εἰς τόπον λεγόμενον Βερπία, καὶ τὸν γράφει ἐν βραχυλογίᾳ, ἡμεῖς δὲ εἰς τοὺς χρονογράφους τοὺς ξένους τὸν εὐρήμαμεν γεγραμμένον πλατύτερον, καὶ διὰ τοῦτο ἐγράψαμεν καὶ περισσότερον.

Ἀφοῦ δὲ ἔχασεν ὁ Ἀλέξανδρος τὴν νίκην ἔστειλε ταχύ-

τατα καὶ ἔλαβε τὴν δόμναν (ἂν καλὰ καὶ προτιότερα εἶχε στείλει εἰς τὴν Σουιζάβαν καὶ εἶχε λάβει ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, καὶ τὰ εἶχε στείλει πρὸς τὸν Δανούβιον) καὶ μετ' αὐτῆς ἐκίνησε πρὸς τὸ Χούσι ἀπὸ τὸ Γιάσι, καὶ ἐκεῖ ἐσπούδαζε νὰ συνάξῃ τὴν Τζάραν, καὶ λαμβάνοντας καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους βοήθειαν νὰ γυρίσῃ κατὰ τοῦ δεσπότη, ἀλλὰ τίποτε δὲν ὠφελήθη.

Τὴν δόξαν τούτου τοῦ πολέμου τὴν ἀποδίδουν οἱ ξένοι ἱστορικοὶ εἰς τὸν Ἀντώνιον Σεκούλιον, ὃ ὁποῖος ἀδιακόπως ἐσπῆριζε, καὶ ἐμψύχωνε τοὺς ἰδικούς του, καὶ πρῶτος ἔλαβε τὴν νίκην. Ὁ ἄνωθεν πόλεμος συνέβη εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Μαρτίνου ὅπου τὸν ἑορτάζουν οἱ παπῖσται εἰς τὰς ἑνδεκα τοῦ Νοεμβρίου κατὰ τὸ καλενδάριον τους, εἰς ἡμᾶς δὲ ἑορτάζεται ὀκτωβρίου λα'.

Μετὰ τὴν νίκην λοιπὸν ὁ δεσπότης μετὰ τὸν Λάσκη τὸν Λέχον, καὶ μετὰ τὸν Ἀντώνιον Σεκούλιον, καὶ ὅλον τὸ στράτευμα ἐπῆγαν εἰς τὴν Σουιζάβαν, καὶ ἔβαλε καὶ ἐζωγράφισαν εἰς τὰ τεῖχη τὸν πόλεμον τοῦ δεσπότη μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον, εἰς τὴν πλατεῖαν ὅπου λέγεται Τατάρικη, καὶ τὰς εἰκόνας τῶν ἀρχηγῶν ξέχωρα ἀπὸ τῶν αὐθέντων μετὰ μεγάλην τέχνην, καὶ τὰς εἰκόνας τῶν χαϊμάνων μετὰ τὰ ὀνόματά τους, ἢ ὅποια ζωγραφία ὕστερα μετὰ πολὺν καιρὸν ἔπεσε, καὶ ἐξύσθη, καὶ καθὼς καὶ μία ἐκκλησία εἰς τὸ Χιρλέο ὅπου ἐκτίσθη παρὰ τοῦ δεσπότη βόδα εἰς μνημόσυνον τοῦ πατρὸς του, τὸ ὕψος της ἔξ ὀργυιαῖς, στέκεται ἕως τὴν σήμερον χαλασμένη, καὶ τινὰς δὲν γράφει περὶ αὐτῆς, μήτε ἀναφέρει, καὶ εἶναι, ὡς λέγουσιν, ἐκκλησία τῶν παπιστῶν.

Δὲν ἄρρησεν ὁ δεσπότης, ἀλλ' ἔστειλε κατόπιν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον νὰ τὸν κυνηγήσῃ, καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὸν φθάσουν, μήτε ἀπὸ τὰ πράγματά του ἄλλο νὰ ἀρπάξωσι, πάρεξ ἓνα ἄμαξι μετὰ πεύκια, καὶ μετὰ ἄλλα στρωσίματα τοῦ σπητιοῦ ἀμὴ οὐτιδανά. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος βόδας, συνάξοντας τοὺς ἀπαλειφθέντας στρατιώτας του, καὶ τοὺς καβαλαρέους τοὺς Τούρκους ὅπου ἐγλύτωσαν, καὶ ἔστοντας καὶ νὰ τὸν ἦλθον καὶ ἄλλοι Τούρκοι ἕως πέντε χιλιάδες, ἀνάμεσα εἰς τοὺς ὁποίους ἦτον καὶ μερικοὶ γιανιτζαροὶ, καὶ παίρ-

γοντας αὐτοὺς ὅλους ἦλθεν ἕως εἰς τὸν Προῦτον ποταμόν, καὶ ἐκεῖ κοντὰ εἰς τὸ Χοῦσι ἔκαμε γεφύρι, καὶ ἀπάντεχε εἰς βοήθειάν του τὸν Μίρτζα βόδα, αὐθέντην τῆς Βλαχίας ἀμὴ ὁ δεσπότης ἀκούοντας ἐμάζωξε τὰ φουσατά τοῦ τόπου, ἕως εἴκοσι χιλιάδας καὶ πέντε, πολεμιστὰς καὶ χωρικούς, εἰς τὴν Σουτζάβαν, καὶ σέρνοντας τριανταδύο λουμπάρδες μαζί του, ἐκίνησεν ἀπὸ τὴν Σουτζάβαν διὰ νὰ πάγη κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου βόδα. Ἀκούσας δὲ ὁ Ἀλέξανδρος πῶς πλησιάζει ὁ δεσπότης εἰς αὐτόν, ἐπρόσταξε καὶ ἐχάλασαν τὸ γεφύρι ὅπου ἔκαμεν ἐπάνω εἰς τὸν Προῦτον.

Ἦτον ἐκεῖ ἓνα χωριὸν κατὰ τὸ μέρος ὅπου ἦλθεν ὁ δεσπότης μὲ ὀλίγα σπήτια, ἔνθα στοχαζόμενος ὁ Ἀντώνιος Σεκούλιος πῶς εἶναι τόπος καλὸς διὰ νὰ καταθέσῃ τὰς λουμπάρδας, τὰς ἐτράβηξε καὶ τὰς ἔβαλεν ἀναμεταξὺ εἰς τὰ σπήτια, τοὺς δὲ Οὐγγρούς καὶ Γερμανοὺς στρατιώτας ὅπου εἶχαι τουφέκια τοὺς ἔβαλεν εἰς τόπους στενοὺς καὶ ἀνάμεσα εἰς τὰ δένδρα, καὶ κατὰ τὴν ὄχθην τοῦ Προῦτου ὅπου ἦτο ἡ ὄχθη κοιλωμένη, καὶ ἐπαράγγειλε νὰ μὴ ῥίξωσι τουφέκια χωρὶς τὸ θέλημά του, θέλοντας αὐτὸς νὰ κάμῃ τέχνην μὲ ἀπάτην.

Ἐστέκοντο οὖν οἱ στρατιῶται τοῦ Ἀλεξάνδρου μὲ τὸν Μοτζόκ, μὲ τοὺς Τούρκους ἀνακατωμένοι ὡς δύο χιλιάδες ἀπάνω εἰς μίαν ὄχθην τοῦ Προῦτου, οἱ ὅποιοι βλέποντες πῶς ἐπλησίασε τὸ στράτευμα τοῦ δεσπότη, ἐπαρακάλεσεν ὁ Μοτζόκ νὰ λαλήσῃ μὲ τὸν Ἀντώνιον, βάλλοντες λόγον πίστεως ἀναμεταξὺ τους, καὶ ἐλάλησαν, τὸ τί δὲ ἐλάλησαν δὲν γράφουσιν οἱ ἱστορικοὶ πάρεξ μόνον πῶς ἐλάλησαν οἱ δύο. Καὶ δὲν ἐφραίνεται ἀπὸ τὸ στράτευμα τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸ στράτευμα ὅπου εἶχε βάλει ὁ δεσπότης κρυφίως διὰ τὴν πυκνότητα τῶν καβαλαρέων τοῦ δεσπότη, οἱ Τούρκοι δὲ ὡσαύτως ὄντες ἀξέννοιαστοὶ διὰ τὸ νερὸν τοῦ Προῦτου ὅπου ἐμεσολάβει, μήτε ἐλόγιαζαν πῶς νὰ εἶναι καμμία πανουργία, καὶ ἔτρεχαν μέρη μέρη διὰ νὰ ἴδοῦσι τὸ τάμπουρον τοῦ Ἀντωνίου Οὐγγρου.

Τότε γρήγορα ἐπρόσταξεν ὁ Ἀντώνιος καὶ ἔρριξαν τὰς λουμπάρδας εἰς τὸ στράτευμα τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ εὐγῆκα-

σιν ἐκεῖνοι ὅπου εἶχαν τὰ τουφέκια οἱ κεκρυμμένοι, καὶ ἄρχισαν νὰ πολεμοῦν, ἀμὴ ὀλίγον ἐβάσταξαν τὸν πόλεμον οἱ στρατιῶται τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅτι ῥίχνοντες οἱ Οὐγγροὶ δυνατὴν φωτίαν ἐξιππάσθησαν τὰ ἄλογά τους, καὶ ἔπασαν ἀπὸ τὰ ἄλογα, καὶ ἄλλοι ἀπέθαναν καθὼς ἔπασαν, ἄλλοι ἐλαβώθησαν, καὶ ἔδωκε νῶτα τὸ φουσατόν. Ὅμως ἀκούοντας πῶς ἔρχεται ὁ Μίρτζα βόδας καὶ οἱ Τατάροι εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔσπευσεν ὁ Ἀντώνιος Οὐγγρος μετὰ μεγάλης ταχύτητος νὰ κάμῃ τὸ γεφύρι ὅπου εἶχε χαλάσει ὁ Ἀλέξανδρος, φέρνοντας πολλὰ κοφίνια γεμάτα πέτραις καὶ ῥίχνοντάς τα εἰς τὸν Προῦτον, δένοντάς τα μὲ ξύλα καὶ μὲ δοκάρια ἀντὶ σχοινίων, ἀπάνω εἰς τὰ ὅποια ἔβαλε πλεκτὸν ἀπὸ βέργαις, στρώνοντας ἀπάνω τους ἄχυρα καὶ κόπρια, καὶ ἔτσι ἔβαλε τὰς λουμπάρδας εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Προῦτου, καὶ ἐρύλαγαν τὸ γεφύρι ἀπὸ τὸ στράτευμα τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ ὅποιον ὤρμησε διὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ νὰ μὴν κίμωσι τὸ γεφύρι. Βλέποντας ὁ Ἀλέξανδρος πῶς ἐτελείωσε τὸ γεφύρι ἀπάνω εἰς τὸν Προῦτον, καὶ ἡ βοήθεια ἄρχισε νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὸν Μίρτζα βόδα καὶ ἀπὸ τοὺς Τατάρους, ἀπελπίσθη ἀπὸ τὴν βοήθειαν, καὶ τὴν νύκτα ἐσηκώθη καὶ ἐπῆγε κατὰ τὸ Κελί, καὶ περνῶντας τὸν Δανούβιον ἐπῆγεν εἰς τὴν Δρύστραν, καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ ὄλον του τὸν οἶκον καὶ τὰ ὑπάρχοντα, οἱ δὲ στρατιῶται αὐτοῦ ἐσκορπίσθησαν κάθε εἰς ὅπου ἠμπόρεσε.

Ὁ δεσπότης γοῦν βλέποντας πῶς τοῦ ἐδόυλειπεν ἡ τύχη καὶ ἐκεῖ διὰ τῆς ἡρωϊκῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἀντωνίου, ἐγύρισε μετὰ μεγάλης χαρᾶς εἰς τὸ Γιάσι, καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν αὐθέντων τοῦ ἐδιάβασε τὴν εὐχὴν τῆς αὐθεντίας ὁ Γρηγόριος μητροπολίτης, ἔπειτα ἐπῆγεν εἰς τὴν Σουτζάβαν, καὶ ἐπρόσταξε καὶ διελάλησαν νὰ ἀφήσῃ καθένας τὰ ἄρματα, καὶ νὰ πάγη εἰς τὸ σπήτι του. Ὅταν δὲ ἦτον διὰ νὰ ἔμῃ εἰς τὴν Σουτζάβαν εὐγῆκεν εἰς ἀπάντησίν του ὁ μητροπολίτης τῆς Γζάρας μὲ τοὺς ἐπισκόπους, καὶ μὲ ὄλον τὸν λαόν, καὶ τὸν ἔφεραν εἰς τὸ κάστρον, καὶ ἔχοντας ἀκόμη φόβον ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον, ἠξεύροντας πῶς ἦτον πλούσιος, ἐκράτησεν ὄλον τὸ ξένον στράτευμα κοντὰ του, καὶ

ἔδειχεν ἡμερότητα μὲ ὄλους, καὶ γλυκόλογος ἐφαίνετο πρὸς τοὺς ἄρχοντας, καὶ τοὺς ἡμέρωνε, καὶ τοὺς ἐστήριζε μὲ ἐλπιδες καλαῖς πῶς θέλουσιν ἔχει εἰς τὰς ἡμέρας του ἀνάπαυσιν, ἐπαράγγειλε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ὅποιος δὲν ἀκούσει, καὶ δὲν κλίνει εἰς τὰ προστάγματα του νὰ παιδεύεται μὲ θάνατον, καὶ ὅλοι ἔλεγαν τὸ κακὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ τὸν ἐκήρυτταν τύραννον, τὸν δὲ δεσπότην ἠϋχοντο, λέγοντες νὰ εἶναι πολύχρονος καὶ εὐτυχής. Καὶ ἔκλεξεν ὁ δεσπότης τέσσαρας ἄρχοντας πιστούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωσεν ὅλην τὴν κυβέρνησιν τοῦ τόπου, ἦγουν τὸν Στρόνιτς, λογοθέτην μέγαν, τὸν Μπαρνόβιτς, χάιμανον, τὸν Μοτζόκ τὸν βόρνικον, καὶ τὸν Γρηγόριον Ρεβελές ἀπὸ τὸ γένος τῶν Γερμανῶν, ὁ ὁποῖος ἦτον εἰς μεγάλην τιμὴν ἀπὸ τὸν δεσπότην.

Ὁ δὲ Μίριτσα βόδας ἐβγήκε μὲ τὸν στρατόν του νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀλεξάνδρου μὲ τοὺς Τατάρους, καὶ ἀκούσας περὶ τῆς φυγῆς αὐτοῦ, ἐγύρισε καὶ πάλιν εἰς τὸν θρόνον του. Ὁ δεσπότης ὅμως ἂν καλὰ καὶ ἐνίκησε, καὶ κατεστάθη αὐθέντης, ἀμὴ ὁ τόπος ἦτον εὐκαιρος ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον βόδα καὶ ἐξαντλημένος, καὶ πολλὰ τοῦ ἐχρειάζοντο εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς αὐθεντίας του, ὄντας αὐτὸς εἰς πολλὴν ἔλλειψιν ἄσπρων, καὶ τὰ ἔξοδα ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν ἠϋξάνοντο, μῆτε εὐρέθη τίποτε ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον, ὅτι εἶχε πάρει ὅλον τὸν βίον του μαζί του, μῆτε τοὺς μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ, καὶ νὰ τοὺς ἀπολύσῃ δὲν ἔτολμοῦσε, διατὶ ἐφοβεῖτο τὸν Ἀλέξανδρον μήπως καὶ ἔλθῃ πάλιν νὰ τὸν πολεμήσῃ· ὅμως ὕστερα ἔστειλεν ὅλον τὸ στρατεϊμὰ του εἰς τὴν παραχειμασίαν, ἀμὴ μὲ ὀλίγον ἔξοδον, ὅτι διὰ πρώτην φορὰν ἐλόγιασε νὰ τοὺς δώσῃ ἀπὸ ἓνα φλουρὶ χρυσόν, καὶ μῆτε αὐτὰ τὰ ἄσπρα μὴν ἠμπορῶντας νὰ τὰ συνάξῃ τότε γλήγορα, ἔλαβεν ἓνα πολυκάνδηλον ἀπὸ τὴν μητρόπολιν ὅπου τὸ εἶχε κάμει ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ τὸ ἐχάλασε, καὶ τὸ ἔκαμεν ἄσπρα, καὶ μὲ ἐκεῖνα, καὶ μὲ ὅσα ἐμάζωξεν ἀπὸ τὸν τόπον, ἐπλήρωσε τοὺς στρατιώτας· ἀμὴ εὐθὺς τὸν ἐμίσησεν ὁ τόπος, βλέποντας πῶς χαλᾷ τὰ σκεύη τῶν ἐκκλησιῶν, ὅπου οἱ ἄλλοι αὐθένται ἔκαμαν, καὶ ἀφιέρωσαν τῷ θεῷ. — Βλέπε τὴν κακίαν τῶν Γραικῶν, καὶ κρίνε ὄλους

εἶτι· ἄλλοι εἰς τὸν τόπον ὅπου θὰ πατήσουν ποδᾶρι Γραικοί. Λοιπὸν ἀφοῦ ἐκατακάθησεν εἰς τὴν αὐθεντίαν ἔστειλεν ἀποκρισιάρην εἰς τὸν Ζηκμόντ, ῥῆγα τῆς Οὐγγρίας, ζητῶντας νὰ τοῦ δώσῃ τὰ κάστρα Κονζβάρ καὶ Τζιτζέον, τὰ ὁποῖα ἦτον ἀπὸ τὸν Ματιάς ῥῆγα δεδομένα τοῖς αὐθένταις τῆς Μολδοβίας, καὶ λέγοντας, πῶς ἂν δὲν τὰ δώσῃ, ἀλλὰ τὰ κρατήσῃ εἰς τὸν κόλπον του, αὐτὸς θέλει τοῦ τὰ εὐγάλει ἀπὸ τὸν κόλπον του. Ἀπ' αὐτὰ τὰ λόγια θυμωθεὶς ὁ Ζηκμόντ εἶπε τῷ ἀποκρισιάρῳ αὐτοῦ νὰ εἰπῇ τῷ κυρίῳ του, ὅτι οἱ Κρηῖτες ἀεὶ ψεῦσται εἰσὶ.

Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀφοῦ ἐπῆγεν εἰς τὴν Πόλιν, ἔκλαυσε τὴν ἀδικίαν ὅπου τοῦ ἔκαμεν ὁ δεσπότης πρὸς τὸν σουλτάν Σουλεϊμάνην, ὅστις ἀκούσας ἐπρόσταξε τὸν βεζύρην νὰ φέρῃ τὸν Ἀλέξανδρον μὲ δύναμιν εἰς τὸν θρόνον του. Ἐστειλε δὲ καὶ ἐπαραπονέθη καὶ εἰς τὸν ῥῆγα τῆς Λεχίας παραπολλὰ πῶς ἄφησε διὰ τῆς βασιλείας του καὶ ἐπέρασε καὶ ἔκαμεν ἀνακατώματα τόσα εἰς τὴν Μολδοβίαν ὁ δεσπότης. Ὅμως ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἠτοιμάζετο νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Μολδοβίαν, ἔφθασαν καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ δεσπότη, καὶ ἔφεραν χαρίσματα τῷ βασιλεῖ, αὐξήσαντες καὶ τὸ χαράτζι τοῦ τόπου, ἦγουν τὸν φόρον κατὰ δέκα χιλιάδας φλωρία, καὶ διορθώσας τὰ πράγματα εἰς τὴν Πόρταν τὸν ἐβεβαίωσεν εἰς τὴν αὐθεντίαν, στέλλοντάς του φλάμπουρον, καὶ σπαθὶ πολύτιμον μὲ ἓνα της ἀγᾶν εἰς κύρωσιν τῆς αὐθεντίας, ὅστις ἀφοῦ ἐσυστήθη εἰς τὴν αὐθεντίαν ἄρχισε νὰ κάμνῃ πολλὰ κακά, καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τυραννίαν.

Ὁ δὲ Ἀντώνιος Σεκούλιος αὐξηνηθεὶς παρὰ τοῦ δεσπότην χρυσῶν καὶ ἀργυρίῳ, καὶ μὲ ἐνδύματα ἀκριβά, καὶ σαμουρένια, σπαθιά ἀργυρωτά, καὶ ἐρίππια ἀργυρωτά, καὶ ἄλλα δῶρα, ἐγύρισεν εἰς τὸ σπῆτι του, ἀφίνοντας τοποτηρητὴν εἰς τὸν δεσπότην σιμὰ τὸν Πέτρον Δήβοκ, ὅπου ἦτον εἰς φύλαξιν τῆς Σουτζάβας. Ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν Ἀλβέρτ Λάσκη ἔδωσεν ὁ δεσπότης δέκα χιλιάδες φλωρία, καὶ τὰ ἐπίλοιπα ὅπου τὸν ἐχρεώσται ἔταξε νὰ ἔχῃ νὰ τοῦ τὰ στείλῃ ὕστερα, καὶ τοῦ ἔδωκε καὶ τὸ κάστρο Χοτίνι, εἰς τὸ ὁποῖον ἔβαλεν ὁ Λάσκης κυβερνήτην τὸν Ἰάν Πιακόβσκη, ἀνθρω-

πον ἔδικόν του, ἐκ τῶν εὐγενῶν τῶν Λεχῶν. Ἀμὴ ὕστερα μεγάλην ἔχθραν ἔκαμε μετὸν Λάσκην ὁ δεσπότης, τὴν ὁποίαν θέλομεν γράφει εἰς τὴν τάξιν αὐτῆς. Ἀφοῦ δὲ ἐδιάβη ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Λάσκης, ἐδιάβη καὶ ὁ Ἰάν Πέτρος Ρουσέλιος, πὺν ἤθελεν ἀκόμη νὰ τὸν κρατήσῃ ὁ δεσπότης, ἀμὴ ὄντας αὐτὸς εἰς τὴν δούλευσιν τοῦ Φερδινάνδου Ἰμπεράτορος, ἐπῆγε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Οὐγγρίαν, εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν δεσπότην μετὰ πολλὰ δῶρα, καὶ λέγουσι πῶς νὰ ἐπῆγε μαζί του ἕως μιᾶς ἡμέρας δρόμον ὁ δεσπότης.

Ἐστειλεν ὕστερα ὁ δεσπότης εἰς τὴν βασιλείαν τῶν Γερμανῶν ἀποκρισιάρην, εὐχαριστῶντας τὸν Ἰμπεράτορα διὰ τὴν καλωσύνην καὶ εὐεργεσίαν ὅπου τὸν ἔκαμε, δίδοντάς του καὶ εἶδησιν πῶς ἐξισιάσθη καὶ μετὰ τὴν βασιλείαν τῶν Τουρκῶν, ὁμοίως καὶ εἰς τὸν ῥῆγα τῆς Λεχίας ἔστειλεν ἄνθρωπον. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα εἰς τοὺς καιροὺς ὅπου ἐστέρφη ὁ Μαξιμιλιανὸς ῥῆγας τῆς Οὐγγρίας εἰς τὸ Πόζεν, ἔπει ἀπὸ Ἀδάμ ἑπταχιλιοστῶ ἑβδομηκοστῶ δευτέρῳ, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ χιλιοστῶ πεντακοσιοστῶ ἑξηκοστῶ δευτέρῳ, ἠλλαξεν ὁ δεσπότης τὰ ἦθη του, ἀπὸ ἡμέρος ἔγινεν ἄγριος, ἀπὸ ἐλεήμων ἄρπαξ καὶ ἀχόρταγος, φορτῶνοντας εἰς τὸν τόπον μεγάλα βάρη, ἐκδύοντας καὶ τὰς ἐκκλησίας καὶ πέρνοντας τὰ ἀσήμια, καὶ κάμνοντας αὐτὰ ἄσπρα, τὰ ὅποια δὲν ἠλπίζεν ὁ τόπος ἀπὸ τὸν δεσπότην.

Μὴ δυνάμενοι λοιπὸν οἱ ἄρχοντες νὰ ὑποφέρωσι — μόνις καὶ δυσκόλως ὑποφέρεται τὸ κακόν, καὶ μάλιστα τὸ κοινόν, καὶ ὁ κακὸς ἄνθρωπος — καὶ ὁ Τόμσας ὅπου τότε ἦτο χάτμανος εἰς ὅλον τὸν στρατὸν τοῦ τόπου, ὤμοσαν ὅλοι εἰς ἓνα λόγον νὰ εἶναι εἰς τὸ νὰ εὐγάλουσιν ἀπὸ τὴν αὐθεντίαν τὸν δεσπότην κάμνοντας τὸν Τόμσαν ἀρχηγὸν τοῦ πράγματος, μετὰ τὸ νὰ ἦτον ἐκεῖνος καρδιακὸς καὶ μεγαλόψυχος πλεον παρὰ τοὺς ἄλλους. Τότε εἶχαν ἀκούσει οἱ ἄρχοντες πῶς ὁ Δημητράσκος Βησγοβίτζκη ἐρεθιζόμενος ὑπὸ τοῦ Λάσκου ἦτον ἔτοιμος νὰ ἔλθῃ νὰ πάρῃ τὴν αὐθεντίαν τῆς Μολδοβίας, — ὅτι καὶ ὁ Λάσκης εἶχε γίνῃ ἐχθρὸς μετὰ τὸν δεσπότην —, ἐσυμβουλευθήσαν νὰ στείλουν εἰς τὸν

Βησγοβίτζκη νὰ τὸν παρακαλέσωσι νὰ στέρξῃ νὰ γείνη αὐθεντῆς τῆς Μολδοβίας.

Καταλαμβάνοντας ὁ δεσπότης, πῶς τὸν ἐμίσησεν ὁ τόπος ἐμπῆκεν εἰς ἔννοιαν μεγάλην, καὶ ἐκάθητο εἰς τὴν Σουτζάβαν ὡσὰν εἰς φυλακὴν. Διὰ τοῦτο ἔστειλε κάποιον Βαλεντίνον ὀνόματι, Οὐγγρον, ταχύτατα εἰς τὸν Φερδινάνδον καὶ εἰς τὸν Μαξιμιλιανὸν ῥῆγα τῆς Οὐγγρίας, ζητῶντας βοήθειαν νὰ δεφενδευθῇ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντάς του, καὶ τὸν ἐπαράγγειλε νὰ ἀνταμιωθῇ μετὰ τὸν Ζάγε καὶ μετὰ τὸν Ἀντώνιον Σεκούλιον νὰ τοὺς παρακαλέσῃ ἀπὸ μέρους του νὰ συνάξωσι στράτευμα καὶ νὰ φθάσωσιν εἰς βοήθειάν του, τάξοντάς τοὺς μεγάλας δωρεάς, ὡς καὶ τὸ πρῶτον, δείχνοντάς τοὺς πῶς εὐκόλως θέλουσιν ἀντιπολεμήσει ἀνθρώπους ὅπου δὲν ἠξεύρουσι τάξιν πολεμικήν. Ἀκόμη καὶ ὁ Φερδινάνδος Ἰμπεράτωρ, καὶ ὁ Μαξιμιλιανός, ῥῆγας τῆς Οὐγγρίας, ἐκρίναν εὐλόγον νὰ μὴν ἀρήσωσι τὸν δεσπότην βόδα νὰ κινδυνεύσῃ, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔδειχεν ἀμετάβλητον πίστιν, καὶ δούλευσιν καλήν. Ὅθεν ἐδέχθησαν καὶ οἱ δύο τὴν παρακάλεισιν αὐτοῦ, ἠξεύροντας πῶς καὶ προτιήτερα οἱ ῥῆγες τῆς Οὐγγρίας ἦσαν διαφεντευταὶ τῆς Μολδοβίας. Ὡσαύτως καὶ ὁ Ἀντώνιος, οὗ πολλάκις ἐμνήσθημεν, ἀκούοντας ἀπὸ τὸν ἄνωθεν Βαλεντίνον τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν στενοχωρίαν τοῦ δεσπότη, δὲν ἔδειξε δυσκολίαν ἀπὸ μέρους του εἰς τὸ νὰ τὸν βοηθήσῃ, ἀλλὰ ἐσυλλογίσθη τὸ μᾶκρος τοῦ δρόμου πῶς τὸν ἐμπόδιζε καὶ πῶς δὲν εἶχε καὶ ἄσπρα, τὰ ὅποια εἶναι τὰ νεῦρα τοῦ πολέμου, καὶ ἔτσι ἀργοπορῶντας τὰ πράγματα ἦλθεν ὁ δεσπότης εἰς μεγαλύτερην ἀνάγκην, καὶ εἰς τὸ στράτευμα τῆς Ἀρδελίας, ὅπου ἦτον πάντα ἔτοιμον, ὀλίγην ἐλπίδα εἶχεν ὁ Ἀντώνιος, ὅστις καὶ προτιήτερα μετὰ γράμματα καὶ μετὰ λόγια εἶχε βλιάπει τὸν βοεβόδαν τῆς Ἀρδελίας δι' ἓνα κυβερνήτην πέντε ἐκκλησιῶν ὀνόματι Λούπουλον Πέτζη, ἀποκρισιάρην τοῦ Φερδινάνδου, τὸν ὅποιον εἶχε πιάσει ὅταν ἀπερνοῦσεν ἀπὸ τὴν Ἀρδελίαν διὰ νὰ πάγῃ εἰς τὴν πόλιν, λέγοντας πῶς ἐκεῖνος ἐγκαλοῦσε τὸν Ἀντώνιον εἰς τὸν σουλιὰν Σουλεϊμάνη. Καὶ ὡσαύτως ἀναμεταξὺ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν Λάσκην ἦτον μεγάλας αἰτίαις

ἐχθρας, καὶ αὐταῖς πρῶτον ἔκαμαν τὸν Λάσκην καὶ ἄφησε τὸν δεσπότην καὶ ἐνώθη μὲ τὸν Βησνοβίσκη κατὰ τοῦ δεσπότη, ὅπου τότε εὗρίσκετο εἰς τὸ Λιόβι.

Λοιπὸν ἐσηκώθη ὁ δεσπότης καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ Χοτίνι διὰ τὸ πάρη μὲ φρουράτον ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Λάσκη, ποῦ τοῦ τὸ εἶχε δώσει προτιήτερα, καθὼς εἶπομεν ἄνωτέρω, καὶ εἶχε βάλει εἰς αὐτὸ κυβερνήτην τὸν Ἰάν Πιασόβσκη, ὅστις βλέποντας πῶς ὁ δεσπότης ἐπλησίαζεν, ἔστειλεν ἔμπρὸς εἰς αὐτὸν λέγοντας ὅτι νὰ τοῦ δώσῃ τὸ Χοτίνι, μόνον νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ εὐγῇ αὐτὸς μὲ τὰ πράγματά του ἐλεύθερος, τὸ ὅποῖον ζήτημα ἔστερξεν ὁ δεσπότης, καὶ ἐπῆρε πάλιν τὸ Χοτίνι εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ἀκούσας δὲ τοῦτο ὁ Λάσκης μεγαλήτερον ἐτοιμασίαν ἔκαμε μὲ τὸν Βησνοβίτςκη, καὶ ἔκατέβηκεν εἰς τὴν Καμινίτζαν τῆς Ποδολίας μὲ στρατεύμα. Ἄλλ' ὁ δεσπότης δὲν ἐτόλμησε νὰ περάσῃ τὸν Ἰστρον ποταμόν, διατὶ εἶχεν ὀλίγον στρατεύμα, ἀλλ' ἐγύρισε πρὸς τὸ Γαλάτζι, καὶ πρὸς τὸ Ρένι, ἔπειτα πάλιν ἀπ' ἐκεῖ ἐγύρισεν εἰς τὴν Σουτζάβαν, ἀμὴ ἂν καλὰ καὶ ἐγύρισεν, ὅμως ἦτον μεμισημένος ἀπὸ ὄλους διὰ τὰ βάρη ὅπου ἔβαζεν εἰς τὴν Ἰζάραν, ὄντας ἀχόρταγος, ὅτι, ἔξω ἀπὸ ἄλλας ἀνάγκας ἔβαλεν εἰς κάθε σπῆτι ἀπὸ ἓνα φλωρὶ μάλαγμα, καὶ ἔγεινεν ἀνήμερος τύραννος ἀπάνω εἰς ἐκείνους ὅπου ἐχωρίζοντο ἀπὸ τὰς γυναῖκάς τους καὶ ἔπερνον ἄλλας, ὅτι αὐτοὺς ἐτυραννοῦσε μεγάλως, λέγοντας διατὶ δὲν ἀρκέσθησαν μὲ μίαν γυναῖκα, καὶ ἔκαμεν ἀκόμη καὶ τοῦτο ἀπάνω εἰς τὰ ἄλλα, ὅτι νὰ πληρώνη καὶ κάθε γυναῖκα τὸ τρίτον μέρος τοῦ φλωρίου, καὶ τότε ἔδιδε θέλημα νὰ χωρισθῇ καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὸν ἄνδρα τῆς, καὶ τοῦτο τὸ ἔκαμεν ὁ δεσπότης διὰ συμβουλῆς τινὸς Ἰάν Λιοπτζένια, τὸν ὅποῖον εἶχε φέρει ἀπὸ τὴν Λεχίαν καὶ τὸν εἶχε κάμει ἐπίσκοπον, πολλοὺς δὲ ἀπεκεφάλιζε, καὶ ἐπρόσταζε νὰ μὴν τοὺς θάψωσιν εἰς πολλὰς ἡμέρας, διὰ νὰ εἶναι εἰς παράδειγμα τῶν ἄλλων, καὶ διὰ ταῦτα, καὶ διὰ τὴν πίστιν τὴν ὀρθόδοξον, ὅπου δὲν τὴν βαστοῦσεν, ὅτι εἰς τὴν ἐκκλησίαν σπανίως ἦρχετο, τὸν ἐμίσησαν. Εἰς τὸ Κοτινάρι ὄντες τότε Σάσοι πολλοὶ τοὺς ἔκαμεν ἐκκλησίαν, καὶ σχολεῖον, καὶ βιβλιοθήκην. Ὡς φαίνεται,

τὴν ἐκκλησίαν τῶν παπιστῶν, τὴν χαλασμένην, ὅπου εἶναι εἰς τὸ Κοτινάρι, αὐτὸς τὴν ἔκαμεν, ἔαν δὲν ἔκαμεν καὶ τὴν ἄλλην τὴν μεγάλην ὅπου ἔως τώρα τὴν ἔχουσιν οἱ Σάσοι, καὶ ἐσύναξε διδασκάλους ἀπὸ τὴν Γερμανίαν καὶ ἀπὸ τὴν Λεχίαν. Καὶ ἀπὸ τότε ἀπόμειναν εἰς τὸν τόπον μας οἱ Γεζουβίται, καὶ ἄλλοι παπάδες τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, καὶ διὰ τὰ μανουάλια τὰ ἀργυρᾶ ὅπου ἐπῆρεν ἀπὸ τὴν μητρόπολιν, τὰ ὅποια εἶχε κάμει ὁ Ἀλέξανδρος βόδας διὰ πολλῆς ἐξόδου, καὶ αὐτὸς τὰ ἐχάλασε, καὶ τὰ ἔκαμεν ἄσπρα, καὶ τέλος διατὶ ἔκατάλαβεν ἡ Ἰζάρα τὸ γένος του, πῶς δὲν ἦτο ἀπὸ τοὺς δεσπότης, καὶ ἀπὸ τὸν Ἡράκλην, ἀλλὰ μὲ ψεύματα τὸ ἐκατόρθωσε τοῦτο τὸ δεσποτικὸν ὄνομα, καὶ τὸ γένος τὸ βασιλικὸν τῆς Πόλης, καὶ διὰ τὴν μεγάλην του ὑπερηφάνειαν καὶ δοκοφροσύνην, καυχώμενος πῶς θέλει νὰ πάρη καὶ τὴν αὐθεντίαν τῆς Βλαχίας ἀπὸ τὸν Μίριτσα βόδα, καὶ νὰ πάρη καὶ τὴν Ἀρδελίαν, ἔχοντας εἰς αὐτὰ σύμβουλον κάποιον Δημητράσκον Βούλγαρον, καὶ ἔλεγε πῶς τοῦ ἐκατέβησαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν δύο στέμματα, καὶ μίαν βολάν ἔμαθεν ὁ δεσπότης πῶς τάχα ἀπέθανεν ὁ Ζηκμόντ, ῥήγας τῆς Οὐγγρίας, καὶ εὐγῆκεν ὁ δεσπότης μὲ στρατεύμα νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν Ἀρδελίαν νὰ ἀρπάξῃ τὸ ῥηγάτον, καὶ φθάνοντας εἰς τὸ Τρουτοῦσι τὸν ἦλθεν εἶδησις πῶς ὑγιαίνει ὁ Ζηκμόντ καὶ ἐγύρισεν εὐθὺς εἰς τὸ σκαμνὶ του.

Εὗρισκω καὶ τοῦτο εἰς τὸν Ἰσφάνφιον ἱστορικόν, πῶς εὐγαίνοντας ὁ δεσπότης, καθὼς εἶπομεν ἄνωτέρω, πρὸς τὸ Χοτίνι, καὶ περιερχόμενος εἰς τὸ πεδίου μὲ ὀλίγους, ἦλθεν εἰς αὐτὸν πλῆθος λαοῦ κράζοντας καὶ περικυκλώνοντας τον, καὶ λέγοντας νὰ τοὺς σηκώσῃ ἐκεῖνα τὰ βαρέα δοσίματα ὅπου τοὺς ἔβαλε, τουτέστι τὸ φλωρὶ εἰς κάθε σπῆτι, ὁ δὲ δεσπότης ἀπεκρίθη ὅτι διὰ συμβουλῆς τοῦ Παρνόβ, καὶ τοῦ Μοιζόκ, καὶ τῶν δύο ἐπισκόπων τὰ ἔβαλεν ἐκεῖνα τὰ βάρη, καὶ ἂν θέλουσι νὰ τοὺς δώσῃ ἐκείνους εἰς τὰ χέρια τους νὰ τοὺς θανατώσουν, λέγοντας, πῶς ὄλοι αὐτοὶ οἱ τέσσαρες ἦτον αἰτία καὶ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον βόδα ὅπου τὸν ἐπαρρακίνησαν εἰς τόσην τυραννίαν, καὶ δὲν θέλουσι νὰ ἀφειθῶσιν ἀπὸ τὴν κακίαν τους, ἂν δὲν σπεύσῃ νὰ τοὺς ἐξαλείψῃ, καὶ μόλις

μέ τὰ πολλὰ λόγια του ἑκαταπράυνεν ἐκεῖνα τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, ὑποσχόμενος αὐτοῖς πῶς θέλει κάμει τὸ ζήτημά τους, καὶ θέλει τοὺς σηκώσει τὰ βάρη. Αὕτη ἡ ἀπόκρισις τοῦ δεσπότη ὁποῦ αἰτιάτο ἐκείνους τοὺς ἄρχοντας, ὕστερα ἔγιγεν αἰτία τῆς φθορᾶς του· διότι ἐν πρώτοις ὁ Παρνόβ ἀκούοντας τὰ ζητήματα τοῦ λαοῦ, καὶ ἠξεύροντας καὶ τὴν γνώμην τοῦ δεσπότη, ἐστοχάσθη πῶς εἶναι εὐκολώτερον νὰ κάμῃ ὅ,τι ἠμπορεῖ, παρὰ νὰ κακοπάθῃ ὕστερα, καὶ βουλευσάμενος μετ' ἄλλους, ἑκαταπιάσθηκε πῶς νὰ γείνη αὐτὸς ἡ πρώτη αἰτία νὰ ἐρεθίσῃ τὸ πρᾶγμα τοῦτο τῆς ἐχθρας, καὶ πρῶτον μὲν τὸν Ἰωάννην Λουσιζένιον, ὃν περ' ἔφεραν ἀπὸ τὴν Λεχίαν, καὶ τὸν ἔκαμεν ἐπίσκοπον, τὸν ἐφαρμάκωσεν, ὅτι ἐκεῖνος ἠξευρεν ὅλας τὰς βουλὰς τοῦ δεσπότη, καὶ τὸν ἔθαψαν ἔξω ἀπὸ τὴν χώραν ὁποῦ λέγεται ἔξω περιαύλιον, καὶ ἔτσι ἀρχίνισε νὰ κάμῃ καὶ τοὺς ἄλλους μετὰ πολλὰ μυστικὸν τρόπον.

Ὁ δεσπότης ἔλαβε γυναῖκα ἀπὸ τὴν Λεχίαν, τὴν θυγατέρα τοῦ Μαρτίν Σβορόβσκη, ἀνθρώπου γνωστοῦ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν εἰς τὴν Λεχίαν, λογιάζοντας ὅτι μετ' αὐτὸ τὸ συνοικέσιον θέλει τραβήξῃ πάλιν τὸν Λάσκην εἰς τὴν ἀγάπην του, ἀμὴ ὁ τόπος βλέποντας τὸν αὐθέντην πῶς ἐπῆρε γυναῖκα ἀπὸ ἄλλην θρησκείαν τὸν ἐμίσησε καὶ περισσότερον. Εἰς τὸν γάμον του ἔκαμεν ὁ δεσπότης μεγάλα ἔξοδα. Ὅχι μόνον διάφορα φαγητὰ ἐζητεῖ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ πτερωτὰ, καὶ κυνήγια, καὶ ψάρια, καὶ ἔξοδα διὰ τὰ φαγητὰ, ἀν καὶ μεγάλη ἦτον ἡ πτωχεία καὶ ἀνάγκη τῶν ἀθλίων κατοίκων, καὶ μετὰ ταῦτα ἠύξησε τὸ μῖσος ἀπὸ ἡμέραν ἕως ἡμέραν κατὰ τοῦ δεσπότη.

Καὶ πρώτη ἀνταρσία ἦτον αὕτη. Ἦλθον ἀνθρωποὶ ἀπὸ τὴν Τζάραν καὶ ἐδιηγήθησαν τῷ δεσπότη, πῶς ἐμπῆκαν οἱ Τατάροι οἱ πέραν τοῦ Ἰστρου, καὶ ἀρπάζουσι καὶ καίουσι τὸν τόπον, καὶ ἐζητοῦσαν βοήθειαν κατὰ τῶν Τατάρων, ἀλλ' ὁ δεσπότης ἀν καλὰ καὶ τοῦ ἔλεγον πολλοί, καὶ μάλιστα ὁ Λούππουλος ὁ Σάσος, τὸν ἀπαῖον εἶχε φέρει διὰ νὰ κόπητ' ἄσπρα, ὅτι ἦτον καλὸς τεχνίτης, καὶ ἠξευρε καλὰ τὴν βλάχικην γλῶσσαν, νὰ φυλάγεται ἀπὸ τὴν ἐπιβουλήν τῶν

ἀρχόντων, αὐτὸς δὲν ἐπίστευεν, ἀλλὰ βλέποντας ἀπὸ ἓνα καιρὸν καὶ ὕστερα τὴν κολακείαν τῶν ἀρχόντων, ὁποῦ ἦτον συμφωνημένοι κατ' αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐσυμβούλευον νὰ στείλῃ τὸ περισσότερον μέρος τῶν στρατιωτῶν ἀπάνω εἰς τοὺς Τατάρους, ἐγελάσθηκε καὶ ἔστειλε τοὺς ἐκλεκτότερους, τοὺς Οὔγγρους, ὡς τριακοσίους πενήκοντα, καὶ Σέρβους πενήκοντα καβαλαρέους μετὰ καμπόσας χιλιάδας Μολδοβάνων, καὶ μερικοὺς Γερμανοὺς πεζοὺς διὰ νὰ φέρουν τὰς λουμπάρδας, καὶ ὅλους αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας τοὺς ἔδωσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἡλία Τορμάν καὶ τοῦ Στεφάνου Τόμσα, οἱ ὁποῖοι ἦτον συνεννοημένοι καὶ μετ' ἄλλους ἄρχοντας κατὰ τοῦ ἰδίου αὐθέντου.

Ἀφοῦ δὲ ἐπῆγε τὸ στράτευμα μετὰ τὸν Τορμάν καὶ μετὰ τὸν Τόμσαν κατὰ τῶν Τατάρων, μὴ εὐρίσκοντας οὐδένα τῶν Τατάρων, ἀλλὰ εἰρήνην, μηδὲ βλέποντες σημεῖον ἀρπάγματος, ἀλλὰ σιγὴν μεγάλην, βλέποντες καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀναπαυμένους εἰς τὰ ὀσπήτια τους, βλέποντες αὐτοὶ οἱ ὁμονοήσαντες κατὰ τοῦ δεσπότη, πῶς οἱ Οὔγγροι καὶ οἱ Σέρβοι ὑποπεύοντο μήπως νὰ εἶναι ἀλλέως τὸ πρᾶγμα, εἶπον πρὸς αὐτούς, ὅτι οἱ Τατάροι τὸ ἔκαμαν τεχνικῶς, καὶ ἐκρύφθησαν, καὶ ἔτσι ἐδιώρισεν ὁ Τόμσας τοὺς Οὔγγρους, καὶ μετὰ τὸν ἄλλον ἀρχηγόν, εἰς ἄλλο μέρος, θέλοντας νὰ τοὺς χωρίσῃ, εἰς ἓνα χωρίον κοντὰ εἰς τὸν Ἰστρου, καὶ τοὺς ἐπρόσταξε νὰ κυβερνήσουν τὰ ἄλογά τους καὶ τοῦ λόγου τους εἰς ἐκεῖνο τὸ χωρίον, τοὺς δὲ Σέρβους τοὺς ἐδιώρισεν εἰς ἄλλο χωρίον, ὃχι μακρὰν ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ πιάσωσιν ἐκεῖ κονάκι, τὴν δὲ νύκτα ἐπρόσταξεν ὁ Τόμσας καὶ ὁ Τορμάν καὶ ἀναψαν ἓνα σπίτι, κάμνοντας σημεῖον μετὰ αὐτὸ εἰς τοὺς Μολδοβάνους, καὶ ἐσηκώθησαν μετὰ τὰ γυμνά σπαθία ἀπάνω εἰς τοὺς Οὔγγρους καὶ εἰς τοὺς Γερμανοὺς. Ἐχάθησαν δὲ πολλοὶ Μολδοβάνοι, ἀμὴ οἱ Οὔγγροι καὶ οἱ Γερμανοὶ σχεδὸν ὅλοι ἐχάθησαν, ὅτι ἔστοντας καὶ νὰ ἀπέμειναν μερικοὶ ἐδεφενδεύοντο ἀπὸ ἓνα περιβόλι ὁποῦ εἶχε πλόκον ὁποῦ τοὺς ἐπερικύκλωσαν ὀλίγαις ὥραις, ἕως οὔ ἐπαράγγειλεν ὁ Τόμσας μετὰ τὸν Τορμάν καὶ ἔθεσαν τὰς λουμπάρδας ἀπάνω εἰς αὐτούς, καὶ ἐκεῖ τοὺς ἠφάνισαν ἕως εἰς τὸν ἔσχα-

τον, τοὺς δὲ Γερμανοὺς τοὺς ὁποίους ἐπρόσταξεν ὁ Τόμας νὰ ῥίξωσι τουφέκια ἀπάνω εἰς τοὺς Οὐγγρους καὶ Σέρβους, αὐτοὶ δὲ δὲν ἤθελον νὰ ἀκούσουν τὴν προσταγὴν του, ἤξευροντάς τους συνοπαδούς, τοὺς ἔκοψεν ὅλους, μόνον ἓνα ἄφησεν ὀνόματι Χριστοφόρον, ὅστις ἔθινε τὰς λουμπάρδας κατὰ τῶν Οὐγγρῶν. Αὐτὴν τὴν φθορὰν βλέποντες οἱ Σέρβοι μερικοὶ ἔπεσαν εἰς τὸ νερὸν τοῦ Νίστρον, καὶ κολυμβῶντας ἐγλύτωσαν, ὅσοι δὲ δὲν ἠθέλησαν νὰ φύγωσιν ἐσκοτώθησαν ὑπὸ τῶν Μολδοβάνων.

Ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἀφοῦ ταῦτα ἔγειναν ἐμίσειυσεν ὁ Τόμας μὲ τὸν Τορμὰν πρὸς τὴν Σουτζάβαν κατὰ τοῦ δεσπότη, καὶ πρῶτον μὲν ἐπῆγεν εἰς τὸ Νάμιτзон, ὅπου ἦτον φύλακες ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ δεσπότη, τὸ ὁποῖον κάστρον τὸ ἐφύλαττεν ὁ Ἰωακείμ Προυντίντζης, Σιλεσιανός, σύντροφος εἰς ὅλαις ταῖς ἀτυχίαις τοῦ δεσπότη, καὶ δὲν εὐρέθη τότε εἰς τὸ κάστρον, οἱ δὲ φύλακες μὴ ὑποπευόμενοι ἐπιβουλήν ἄφησαν τὸν Τόμασαν καὶ ἐμπῆκεν εἰς τὸ κάστρον, καὶ τοὺς ὀλίγους Γερμανούς, ὅπου ἦτον εἰς αὐτό, ὅλους τοὺς ἐσκότωσε καὶ ἔλαβε τὸ κάστρον εἰς τὴν ἐξουσίαν του, ὅπερ ἀκούσας ὁ Προυντίντζης λυπούμενος ἐπῆγεν εἰς τὴν Σουτζάβαν μὲ τέσσαρας ἢ πέντε στρατιώτας του, καὶ ὀρμῶντας, καὶ σχίζοντας τὸ στρατεύμα ὅπου ἦτον περὶ τὸ κάστρον Σουτζάβαν ἐμπῆκε μέσα.

Ὁ δὲ Τόμας ἀφοῦ ἐπῆρε τὸ Νάμιτσο χωρὶς ἄργητα ἐπῆγεν εἰς τὴν Σουτζάβαν, καὶ ἄρχισε νὰ συνάξῃ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ νὰ πολιορκῇ τὸ κάστρον, ὁ δεσπότης δέ, μὴ δυνάμενος νὰ εὐγῇ μὲ ὀρμὴν φανερὴν, ἄρχισε καὶ ἐστερέωνε τὸ κάστρον κἂν νὰ διαφεντευθῇ, καὶ ἔβαλε καὶ ἔρριξαν μίαν λουμπάρδα τὴν μεγαλύτερην, δίδοντας εἶδησιν νὰ συναχθῶσιν ὅλοι οἱ ἰδικοὶ του, καὶ ἤλπιζεν εἰς τὸν Ἰζορόβσκη τὸν πενθέρον του νὰ τὸν βοηθήσῃ, καταπραΰνοντας καὶ τὸν Λάσκη, ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν Ἀντώνιον Σεκούλιον, καὶ εἰς τὸν Ζάγε ἤλπιζε, καὶ θέλει νὰ διαφεντευθῇ ἕως οὗ νὰ ἔλθῃ βοήθεια ἀπὸ τοὺς ἀνωθεν εἰρημένους. Εἶχε μὲ τοῦ λόγον του εἰς τὸ κάστρον ὁ δεσπότης στρατιώτας ἐκλεκτοὺς χιλίους διακοσίους πενήκοντα ἕξ, τοὺς περισσότερους Οὐγγρους,

καὶ ἦτον ἀρχηγὸς τῶν καβαλαρέων ὁ Μαρτίνος Φαρκάς, τῶν δὲ πεζῶν ὁ Πέτρος Δηβάν, ὃν εἶχεν ἀφήσει ὁ Ἀντώνιος, εἶχε καὶ πεζούραν Οὐγγρῶν τριακοσίων ὑπὸ χεῖρα τοῦ Θωμᾶ Καλαβανιανοῦ καὶ Στεφάνου Χορβύτ, τὰ δὲ ἄλλα φλάμπουρα ἦτον ἀπὸ πολλῶν φυλῶν ἀνθρώπων, ἤγουν Βόσνους, Γερμανούς, Γραικοὺς, Λέχους, Τούρκους καὶ ὀλίγους Μολδοβάνους. Ὁ δεσπότης λοιπὸν ἀπομένοντας εἰς μεγάλην στενοχωρίαν, βλέποντας τὸν ἑαυτὸν του περικυκλωμένον αἰφνιδίως ἀπὸ ἀτυχίαν, καὶ ἐκείνους ὅπου ἦτον ἓνα καιρὸν εἰς τὸ ἔλεός του, καὶ ἦτον φίλοι, καὶ καλοθεληταί, καὶ ἦτον καὶ τεχνῖται ἄριστοι εἰς πολλὰ πράγματα (ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ περισσότεροι ἦτον Βόσνοι καὶ Ἰταλοὶ καὶ Γερμανοὶ) εἰς τόσον κακὸν φερμένους, ὥστε ὅπου μῆτε γυναῖκα, μῆτε παιδιὰ τοὺς ἄφησαν ζωντανούς, ἠπόρει καὶ ἐλυπεῖτο. Εἰς αὐτὰς τὰς ἀνωμαλίας καὶ τὸν Γεώργιον Ρεβελὲς ὅπου ἦτον ἀπὸ τὴν Βιένναν καὶ ἔτυχε νὰ συνάξῃ τὸ βασιλικὸν χαράτζι κατὰ τὸ μέρος τοῦ Δανούβιου, ἀγνοοῦντα τὴν ἀποστασίαν ταύτην, τὸν ἔπιασαν καὶ τὸν ἔστειλαν εἰς τὸ κάστρον Νάμιτσο, καὶ ἐκεῖ τὸν ἐφυλάκωσαν.

Στέκοντας λοιπὸν τὸ κάστρον πολιορκούμενον πλέον, τότε οἱ ἀποστάται ἄρχοντες καὶ μάλιστα ὁ Παρνόβ καὶ ὁ Μοτζόν μὲ τὸν Στρούιτσε ἐβουλευθήσαν καὶ ἐκλεξαν ἀρχηγὸν ἀπὸ λόγου τους τὸν Τόμασαν ὅπου ἦτο χάιτμανος. Ἀφοῦ δὲ ἔκαμαν αὐθέντην τὸν Τόμασαν, ἂν καλὰ καὶ δὲν τὸ ἠθέλεν, ἄρχισαν νὰ δέρωσι τὸ κάστρον δυνατώτερα, καὶ ἐδιώρισεν ὁ Τόμας τέσσαρας λουμπάρδας καὶ ἐκτυποῦσαν τὴν πόρταν διὰ νὰ τὴν τσακίσουν, καὶ νὰ ἔμπουσι μέσα, ἀμὴ ὄντες ἄπρακτοι οἱ Μολδοβάνοι τοῦ Τόμασαν ὀλίγην βλάβην ἔκαμνον, ὅτι εὐγαιναν ἀπὸ τὸ κάστρον, καὶ ὤρμοῦσαν εἰς αὐτούς, καὶ ἄμπωναν εἰς τὰ ὀπίσω, τόσον ὅπου ἀπὸ ἓνα καιρὸν εὐγαιναν ἀπὸ τὴν χώραν κρυφίως, καὶ ἔφεροναν τροφὰς εἰς τὸ κάστρον. Καὶ μὴ τῶν ἡμερῶν μὲ τὸ θέλημα τοῦ δεσπότη βουλευθέντος μὲ τοὺς ἀρχηγούς εὐγῆκεν ἀπὸ τὸ κάστρον ὁ Πέτρος Δηβάν μὲ τετρακοσίους ἀνθρώπους, καὶ ἔπεσαν εἰς ἐκείνους ὅπου ἦτον διωρισμένοι ἀπὸ τὸν Τόμασαν βόδα διὰ νὰ κτυπῶσι τὸ κάστρον, ὤρμησαν δὲ καὶ ἐκεῖνοι,

ὥστε ὁποῦ ἐτοῦτοι ἄρπαξαν τὰς λουμπάρδας ἐκεῖνας τὰς τέσσαρας, καὶ τὰς ἔσερναν μὲ τὰ χέρια τους πρὸς τὸ κάστρον, ἔτιζι ὥρμησαν ἀπὸ ὅλην τὴν παρεμβολὴν οἱ πολεμισταὶ νὰ μὴν ἀφήσωσι τὰς λουμπάρδας νὰ τὰς πάρωσιν εἰς τὸ κάστρον, ἐτοῦτοι δὲ ἐπολεμοῦσαν νὰ μὴ τὰς δώσωσιν, ὥστε ἐγινε μέγας πόλεμος, ἔπειτα ὄλκνοντας ἀπὸ τὸ κάστρον βόμπαις, καὶ τὰ τουφέκια οἱ Γερμανοί, ἐνικήθησαν οἱ Μολδοβάνοι τοῦ Τόμσα, καὶ ἐπήρασιν οἱ ἐκ τοῦ κάστρου τὰς λουμπάρδας. Ἐχάθησαν ἀπὸ τοὺς Μολδοβάνους τοῦ Τόμσα τότε ἕως διακόσιοι, καθὼς γράφει ὁ Ἰσφάνφις, ἂν καλὰ καὶ ἐνδέχεται νὰ ἐπαινῇ τοὺς ἐδικούς του, καὶ ἐκεῖ ἔπεσε καὶ ὁ Ἡλίας Τορμάν, ὁ πρῶτος ἀποστάτης τοῦ δεσπότη, καὶ ἔλαβε γλήγορα τὴν ἀμοιβὴν του. Ἐκ τῶν ἀνθρώπων δὲ τοῦ δεσπότη ἐξ ἐχάθησαν καὶ ἄλλοι τόσοι ἐλαβώθησαν, καὶ ἔστεκαν τὰ πράγματα καθὼς ἐγράφη ἔτιζι.

Ὁ δὲ Τόμσας βλέποντας πῶς εἶναι δύσκολον νὰ πάρῃ τὸ κάστρον μὲ τοὺς ἀνθρώπους του, ἐσυμβουλευθῆ μὲ τοὺς ἄρχοντάς του, καὶ ἔστειλεν ἀποκρισιάρην εἰς τὸν Ζηκμόντ, ῥήγαν τῆς Οὐγγρίας, ζητῶντας βοήθειαν στρατοῦ κατὰ τοῦ δεσπότη, ἠξέυροντάς ταν ἐχθρὸν τοῦ δεσπότη, καὶ ἰδοὺ ἦλθεν εἰδήσις εἰς τὸν Τόμσαν, πῶς ὁ Δημητράσκος Βησνοβίτζκη, ἢ καλεσμένος ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας, ἢ παρακινήθεις ἀπὸ τὸν Λάσκη, ἐφθάσε μὲ φουσατόν εἰς τὴν ἄκρην τῆς Μολδοβίας μὲ τοιοῦτον σκοπὸν νὰ ἄρπάξῃ τὴν αὐθεντίαν, ἀκούοντας τὰς ἀνωμαλίας τοῦ δεσπότη μὲ τὸν Τόμσα. Καὶ ἄφησεν ὁ Τόμσας τὸ κάστρον, καὶ ἐκῆγε μὲ τὸ τάμπουρόν του εἰς τὸ Σιρέτι. Ὁ δὲ Βησνοβίτζκης μὲ τὸ φουσατόν του ἐκόνευσε εἰς τὸν τόπον τοῦ Τόμσα εἰς τὸ κάστρον.

Εἶδεν ὁ δεσπότης εἰς τόπον ἐνὸς ἐχθροῦ πῶς ἐφθασεν ἄλλος, καὶ τὸν ἐπερικύκλωσε, καὶ ἐμπῆκεν εἰς μεγαλύτερην ἔννοιαν, καταθέτοντας τὸ τάμπουρόν του κοντὰ εἰς τὸ κάστρον ὁ Πιακόβσκη, ἄνθρωπος τοῦ Λάσκη, περὶ οὗ ἐγράψαμεν ἀνωτέρω πῶς τὸν ἄφησεν εἰς τὸ Χοτίνι. Λοιπὸν ὁ Βησνοβίτζκης ἔστειλεν αὐτὸν τὸν Πιακόβσκη εἰς τὸν δεσπότην μὲ τοιαύτας προτάσεις, ὅτι ἂν τὸν δώσῃ ὁ δεσπότης βόδας εἰκοσιπέντε χιλιάδες φλωρία μάλαγμα τότε διὰ τὰ

ἔξοδα ὁποῦ ἔκαμε, καὶ νὰ ὑποσχεθῇ τὸν κάθε χρόνον νὰ τοῦ δίδῃ δώδεκα χιλιάδες φλωρία, θέλει τὸν λυτρώσει ἀπὸ τὸν κίνδυνον, τὰ ὁποῖα προβλήματα τὰ ἐδέχθη μετὰ μεγάλης χαρᾶς ὁ δεσπότης, καὶ εὐχαρίστησε τῷ Βησνοβίτζκη, καὶ ἐφιλοδώρησε καλῶς τὸν Πιακόβσκη, ὅστις ἐγύρισεν εἰς τὸ τάμπουρόν του. Ἄλλ' ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἦλθον οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου εἰς τὸν Βησνοβίτζκη, οἱ ὁποῖοι τοῦ εἶπασιν, πῶς ὅλη ἡ Τζάρα τὸν δέχεται δι' αὐθεντίαν, δείχνοντάς του καὶ τὰ γράμματα ὅπου ἔγραψαν ὅλοι οἱ ἄρχοντες εἰς αὐτὸν εἰς μείζονα πίστιν καὶ βεβαίωσιν, ὁ δὲ Τόμσας νὰ εἶναι κυβερνήτης τῆς αὐθεντίας, ἕως οὗ νὰ τελειώσῃ ὁ πόλεμος τοῦ κάστρου, καὶ νὰ ἐκλεχθῇ αὐθεντής, ἐπαινοῦντες πρὸς τούτοις τὸν Βησνοβίτζκη διὰ τὰ ἀνδραγαθήματά του ὁποῦ ἔκαμε κατὰ τῶν Μοσχόβων καὶ Τατάρων, ἅπερ ἦσαν γνωστὰ εἰς τὸν κόσμον, ἐπαινοῦντες καὶ τὸ γένος του, καὶ λέγοντες ἄπειραις κολακείαις τόσον ὁποῦ ἐξαλίσθη ὁ Βησνοβίτζκης ἀπὸ τὸν δόλον τῶν ἀρχόντων, καὶ ὑπερηφανευθεὶς ὁ Λέχος μὲ τὸ νὰ τὸν ἔταξαν τὴν αὐθεντίαν, καὶ ἔστειλεν ὀγλήγορα γράμματα εἰς τὸν δεσπότην εἰς τὸ κάστρον, δίδοντάς του εἰδῆσαι πῶς φέρεται ἐχθροδῶς καὶ πῶς δὲν δέχεται κανένα ἀπὸ ἐκείνους τοὺς δεσμοὺς ὁποῦ ἔκαμαν μὲ τοῦ λόγου του, (ἰδέτε τὴν ἄνοιαν τοῦ Λέχου εἰς τί ἦλθε καὶ τί δέχεται), καὶ εὐγῆκαν ἀπὸ τὸ κάστρον μερικοὶ Οὐγγροὶ νὰ ζητήσωσι τροφήν, ἠξέυροντας τοὺς δεσμοὺς ὁποῦ εἶχαν κάμει ὁ Βησνοβίτζκης μὲ τὸν δεσπότην, καὶ ἐπρόσταξε καὶ τοὺς ἐσκότωσαν, καὶ τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐκλείσθησαν εἰς ἓνα σπῆτι τῆς χώρας, καὶ ἔστειλεν ὁ Βησνοβίτζκης νὰ τοὺς πάρῃ, ὅθεν εὐγῆκαν ἀπὸ τὸ κάστρον μερικοὶ Οὐγγροὶ καὶ ἐβοήθησαν τοὺς κεκλεισμένους μὲ πολὺ θάνατον τῶν Λεχῶν.

Ὁ δὲ Βησνοβίτζκης μὴ στοχαζόμενος πῶς τὸν ἀπατοῦσιν οἱ ἄρχοντες τῆς Τζάρας, ἐδιώρισε πεντακοσίους Κοζάκους μὲ Λέχους ἀνακατωμένους διὰ τῆς παρακινήσεως τῶν ἀρχόντων, καὶ τοὺς ἔστειλε μὲ αὐτοὺς διὰ νὰ τοῦ φέρουσι τὸ κεφάλι τοῦ Τόμσα, (στοχάσου τὴν τέχνην), καὶ αὐτοὶ εἶχον σκοπὸν νὰ τοὺς παραδώσουν τῷ Τόμσα. Ὅμως ἀφοῦ ἐπέρασαν αὐτοὶ οἱ πεντακόσιοι τὸ Σιρέτι, ὄντας οἱ πολεμι-

σταὶ τοῦ Τόμοσα κεκρυμμένοι, καὶ μὴν ἠξεύροντας οἱ Κοζάκοι καὶ οἱ Λέχοι περὶ ἐκείνων, εὐγῆκαν καὶ τοὺς ἐκτύπησαν, καὶ ὅλους τοὺς ἐξάλειψαν ὅπου δὲν ἀπέμειναν μῆτε εἰς, ὁ δὲ Βησνοβίτζκη μὴ ἠξεύροντας πῶς ἐχάθησαν οἱ ἄνθρωποι του, καὶ θαρρῶντας τοῦ λόγου του αὐθέντην, εὐγῆκε μὲ τὸ ὄχημα, ὅτι ἦτον καὶ ὀλίγον ἀσθενής, μὲ μερικοὺς ἀνθρώπους πρὸς ὑπάντησιν τῶν ἄνωθεν πεντακοσίων ἀνθρώπων του, καὶ μαθὼν περὶ τῆς φθορᾶς αὐτῶν, τότε ἐκατάλαβεν ὅτι ἠπαιτήθη παρὰ τοῦ Τόμοσα καὶ τῶν ἀρχόντων, ἀμὴ δὲν ἐφοβήθη κατὰ πρῶτον ὁ Λέχος, ἀλλὰ περιτριγύρισε τὸ τάμπουρόν του μὲ τὰ ἀμάξια καὶ μὲ τοὺς καβαλαρέους καὶ εὐγῆκεν εἰς τὸν πόλεμον, ἅστις ἐσυνέβη κατὰ τὸ γεφύρι εἰς τὸ Βερτζικάνι, καὶ ὄντας καὶ ἄρρωστος ἔβαλεν εἰς τάξιν τὸ στράτευμα ὁ Πιακόβσκη, καὶ ἐπολέμησαν οἱ Μολδοβάνοι τοῦ Τόμοσα μὲ τοὺς Λέχους τοῦ Βησνοβίτζκη.

Καὶ ἐν πρώτοις μὲν ἐτζάκισαν οἱ Λέχοι τοὺς Μολδοβάνους, ὕστερον δὲ ὁ Τόμοσας ἀπὸ τὴν ἄλλην μεριὰν κτυπῶν τὰς τοὺς ἐτζάκισε, καὶ ἐπιάσθη ζωντανὸς ὁ Βησνοβίτζκη καὶ ὁ Πιατόβσκη, καὶ εὐθύς τοὺς ἔστειλαν εἰς τὴν Πόλην εἰς τὸν βασιλέα. Καὶ δὲν ἐπιάσθη ἐκεῖ εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλὰ φεύγοντας, καὶ ὄντας ἀσθενής, ὡς εἴπομεν, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ φύγη μακρὰν ἐμπῆκε μέσα εἰς μίαν θημωνίαν χορταρίου εἰς ἓνα χωρίον, κοντὰ εἰς τὸ Μποτοσένι, καὶ πηγαίνοντας ἓνας ἱερεὺς νὰ σηκώσῃ τὸ χορτάρι (δυσκόλως περνᾷ ὁ κίνδυνος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐκεῖνο ὅπου μέλλει δὲν ἀποφεύγεται) εὗρε τὸν Βησνοβίτζκη κρυμμένον εἰς τὴν θημωνίαν, καὶ τὸν ἔδωσε καλὰ, καὶ τὸν ἐπῆγεν εἰς τὸ Μποτοσένι, καὶ τὸν ἐπαράδωκε τῷ Τόμοσα. Φέροντες λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι τοῦ Τόμοσα τὸν Βησνοβίτζκη εἰς τὴν βασιλείαν, καὶ τὸν Πιατόβσκη, συναπαντήθησαν μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Ἀλεξάνδρου βόδα εἰς τὸν δρόμον ὅπου ἤρχοντο μὲ γράμματα εἰς τοὺς ἄρχοντας δηλωτικὰ τῆς αὐθεντίας του, ὅπου τὴν ἔδωσε πάλιν ἡ βασιλεία, καὶ καθὼς ἀνταμώθησαν ἐπῆραν ἐκεῖνοι τὸν Βησνοβίτζκη καὶ τὸν Πιατόβσκη ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Τόμοσα, καὶ τοὺς ἔστειλαν ἐκεῖνοι εἰς τὴν Πόλην εἰς τὸν Ἀλέξανδρον βόδα τὸν Λεπουσανόν νὰ

τοὺς παραδώσῃ εἰς τὴν βασιλείαν, λέγοντας πῶς ἡ Ἰζάρα τὸν ζητεῖ εἰς αὐθέντην, καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα του ἔκαμαν αὐτὴν τὴν δούλευσιν τῇ βασιλείᾳ. Τὸν δὲ Βησνοβίτζκη καὶ τὸν Πιατόβσκη ἐπρόσταξεν ὁ βασιλεὺς καὶ τοὺς ἔβαλεν εἰς τὰ τζεγγέλια ζωντανούς κατὰ τὸν Γαλατᾶ, καὶ τρεῖς ἡμέρας εἰς τὰ τζεγγέλια, βλασφημοῦντες εἰς τὸν Μεχμέτην, καὶ καταφρονοῦντες τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐτόξευαν ὡσὰν εἰς ἓνα σημάδι, ρίχνοντες σαῖτας πολλάς, καὶ ἔτσι ἐτελείωσαν τὴν ζωὴν τους.

Ὁ δὲ δεσπότης βόδας ἠμποροῦσε νὰ εὐγῆ ἀπὸ τὸ κάστρον καὶ νὰ ὑπάγῃ ὅπου ἠθέλεν, ὅταν ὁ Τόμοσας ἐμάλωνε μὲ τὸν Βησνοβίτζκη, καθὼς πολλοὶ ἐδικοί του τὸν ἐσυμβούλευον, ἀμὴ ἀκούσας τὴν συμβουλήν τοῦ Διονυσίου Ἀβάλ ἱατροῦ ἀπέμεινεν εἰς τὸ κάστρον, λέγοντάς του νὰ μὴ ψηφᾷ τοὺς Μολδοβάνους. Ἀπὸ τὴν Ἀρδελίαν δὲ ἐκίνησαν χίλιοι ἄνδρες πολεμιστὰι καβαλαρέοι, καὶ ἄλλοι τόσοι πεζοί, πεμφθέντες παρὰ τοῦ Ζηκμόντ, ῥηγὸς τῆς Οὐγγρίας, καὶ ἦλθον εἰς βοήθειαν τοῦ Τόμοσα, καὶ μετ' αὐτὸ ἐπῆγε πάλιν ὁ Τόμοσας καὶ ἐκύκλωσε τὸ κάστρον ὅπου ἦτον ὁ δεσπότης σφαλισμένος, καὶ ἐσίμωσε τὰς λουμπάρδας εἰς τὸ κάστρον, καὶ τὸ ἔδερνεν, ὁ δὲ δεσπότης, ἀν καλὰ καὶ νὰ ἠξευρεν πῶς ἦλθαν οἱ Οὐγγροὶ εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Τόμοσα, δὲν ἔχανε τὴν ἐλπίδα καὶ ἐπέρασαν τρεῖς μῆνες ἀφοῦ ἐκλείσθη εἰς τὸ κάστρον, καὶ ἐτελείωσεν ἡ τροφή τους, καὶ ἦλθον εἰς μεγάλην ἀνάγκην. Εὐγῆκασιν οὖν ἀπὸ τὸ κάστρον πεζοῦρα στρατιωτῶν, καὶ ἐκτύπησαν μὲ ὄρμην τοὺς Οὐγγρούς καὶ τοὺς Μολδοβάνους, καὶ ἔγινε φρικτὸς πόλεμος μὲ πολλὴν αἱματοχυσίαν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, καὶ ἔπεσεν εἰς ἐκεῖνον τὸν πόλεμον ὁ Παρνόβ καὶ ὁ Γρηγόριος Βήντζικ, ἄνθρωπος κατηραμένος, καὶ ὁ Δελεγέτζιος (ὅστις πολλαῖς βολαῖς ἐσυμβούλευσε τῷ δεσπότη μετωριζόμενος (;) λέγοντας νὰ σκοτώσῃ τοὺς ἐπιβούλους του), καὶ αὐτοὶ ἦτον ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ δεσπότη.

Ὅμως ἀφοῦ ἐσίμωσαν οἱ ἀπόξω Οὐγγροὶ εἰς τὸ κάστρον, ἀρχίνησαν νὰ συνομιλοῦσι μὲ τοὺς ἔσω κρυφίως, τάζοντάς τους ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Ῥαδισλάβ Ῥατὰκ ἀρχηγοῦ αὐτῶν

μισθὸν μέγαν, καὶ ἐλευθερίαν εἰς τὸν τόπον τους, καὶ ἀρχίνησαν οἱ ἔσω νὰ κλίνουσιν εἰς ἄλλα καινούρια πράγματα, εἶδασιν καὶ κάποιον ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ κάστρον λαλοῦντα διὰ τοῦ τείχους μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Τόμισα, τὸν ὁποῖον ἐρωτῶντάς τον ὁ δεσπότης νὰ τοῦ εἰπῇ τί ἐλάλησε, καὶ ἐκεῖνος μὴ θέλοντας νὰ τοῦ εἰπῇ τὴν ἀλήθειαν τὸν ἐσκότωσε.

Τότε μεγάλη σύγχυσις καὶ βοή ἠκούετο εἰς τὸ κάστρον, ὅτι ὁ δεσπότης ὑποπιεζόμενος τὸν Πέτρον Δηβάν, χιλίαρχον, διὰ ἐπίβουλον, ἤθελε νὰ τὸν σκοτώσῃ, ὁ ὁποῖος προτιήτερα ἦτον ὁ πιστότατος αὐτοῦ. Ὅμως οἱ πολεμισταὶ βλέποντας τὴν ἀδικίαν ὁποῦ ἐγένετο εἰς τὸν χιλίαρχον ἀρχίνησαν νὰ μαλώνουσι, καὶ νὰ συμβουλευῶνται διὰ νὰ σκοτώσωσιν τὸν δεσπότην, ἔπειτα ἐστοχάσθησαν καλήτερα νὰ μὴν κακοφημισθῶσι, γινόμενοι φονεῖς τοῦ αὐθέντου, ἀλλ' ἐστειλαν εἰς τὸν Τόμισαν νὰ τοὺς ὁμώσῃ, πῶς νὰ τοὺς ἀφήσῃ ἐλευθέρους καὶ αὐτοὶ νὰ ἀνοίξωσι τὰς πόρτας τοῦ κάστρου. Μαθὼν δὲ ὁ δεσπότης τὴν βουλήν αὐτῶν, ἔβαλε καὶ ἐσκότωσαν εἰς ἓνα σπήτι μέσα τὸν Πέτρον Δηβάν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποῖου φανερὰ ἐφώναζαν πῶς παραδίδουσιν τὸ κάστρον. Ὁ δὲ Φαρκάς, ἀρχηγὸς τῶν καβαλαρέων, καὶ οἱ καπεταναῖοι, οἵτινες δὲν ἦτον ἀκόμη εἰς ἐκεῖνο τὸ μάλωμα, ἐστέκουνταν μὲ τοὺς στρατιώτας τους νὰ τοὺς εἰρηνεύσουν, καὶ ἄλλους μὲ τὸ καλόν, ἄλλους μὲ τὸ κακόν, καὶ μάλιστα τοὺς πεζούς, οἱ ὁποῖοι ἦτον περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ τίποτε δὲν ἐκατόρθωσαν, ἀλλὰ μάλιστα ἠῤῥα-νευ ἢ διχόνοια.

Ἀρχίνησεν ὁ δεσπότης νὰ τοὺς παρακαλῇ νὰ μὴν τὸν ἀφήσωσι, λέγοντας πῶς ἐπλησίασε καὶ ἡ βοήθεια ὁποῦ τοῦ ἔρχεται ἀπὸ τὴν Λεχίαν, (ὅτι ἐλέγετο εἰς τὴν χώραν, πῶς ἀγάπησεν ὁ Λάσκη μὲ τὸν Ζβορόβοκη, πενθερὸν τοῦ δεσπότη, καὶ ἔρχεται μὲ τέσσαρας χιλιάδας Λέχους), ἀλλὰ τίποτε δὲν ὠφέλησαν αἱ παραινήσεις, διότι οἱ πεζοὶ ἀρχισαν νὰ ἀνοίγωσι τοὺς μοχλοὺς τῆς πόρτας ὅπου ἦτον παραχωμένοι μὲ τὸ χῶμα καὶ μὲ πέτραις. Ἦτον καὶ ἓνα βουτζι-μεγάλο γεμάτο πέτραις, τὸ ὁποῖον πίπτοντας ἔπεσεν ἐπάνω

εἰς τὸν Μαρτινέγκον καὶ τὸν ἐσκότωσεν. Ἦτον αὐτὸς ὁ Μαρτινέγκος ἀπὸ τὴν Οὐγγρίαν, ἀπὸ ἓνα χωρίον ὅπου λέγεται Ἄγιος Γκοτάρδ.

Βλέποντας ὁ δεσπότης πῶς ἐφθασε τὸ τέλος, εἵγαλεν ἓνα στέμμα χρυσοῦν πολύτιμον ὅπου εἶχε, μὴν ἔχοντας ἄλλο τι, μὲ τὸ ὁποῖον νὰ εὐχαριστήσῃ μέρος τῶν Νεμτζῶν καὶ Οὐγγρῶν ὁποῦ τὸν ἐδούλευσαν πιστά, ἐμοίρασεν εἰς αὐτοὺς τὸ στέμμα, καὶ ἐνδυθεὶς τὰ καλήτερα ῥοῦχα ὅπου εἶχεν, ἐκαβαλίκευσεν εἰς ἄλογον ἐστολισμένον μὲ ῥάχτια πολύτιμα, καὶ μὲ παράταξιν αὐθεντικὴν εὐγῆκεν ἀπὸ τὸ κάστρον εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦτον ἡ Τζάρα συναγμένη. Ἐστειλεν ἐμπρὸς του προσταγὴν ὁ Τόμισας, λέγοντάς τον νὰ κατέβῃ ἀπὸ τὸ ἄλογον, καὶ καταβάς ἐπῆγε πεζὸς ἐκεῖ ὅπου ἦτον ὁ Τόμισας, καὶ σταθεὶς ὁ δεσπότης ἐνώπιον τοῦ Τόμισα, ἐκεῖνος εἰς ἐπήκοον πάντων τὸν ἠλεγξε μὲ πολλὰ λόγια, ἐνθυμίζοντάς τον τὰ πολλὰ παράστρατα ὁποῦ ἔκαμε, καὶ τὴν ἀσέβειάν του, ὅτι οὐ μόνον τὸν τόπον ἠφάνισεν, ἀλλὰ καὶ τὸ σέβας ἠτίμασε, καὶ τὰς ἐκκλησίας ἐξεγύμνωσε, καὶ μετὰ τὸν ἔλεγχον τὸν ἐκτύπησε μὲ τὸ πελατίκιον πολλαῖς βολαῖς, ὅσον ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν, καὶ ἓνας Τάταρος τὸν ἀπεκεφάλισε, καὶ ἀπὸ τὰ πλήθη ὅπου ἔστεκαν ἐκεῖ, ὁποῖος ἤθελεν ἔτρεχεν καὶ τὸν ἐκτυποῦσεν. Ἐκεῖ ἐσκότωσε καὶ τὸν Ἰωακείμ Προυτίντζη, καὶ γδέρνοντας τὰ κεφάλια τους, τὰ ἐγέμισεν ἄχυρα, καὶ τὰ ἔστειλεν εἰς τὴν Πόλιν εἰς τὸν βασιλέα. Ἦτον δὲ ὁ δεσπότης ὡς τεσσαράκοντα ἐτῶν, καὶ αὐθέντευσεν κοντὰ τρεῖς χρόνους.

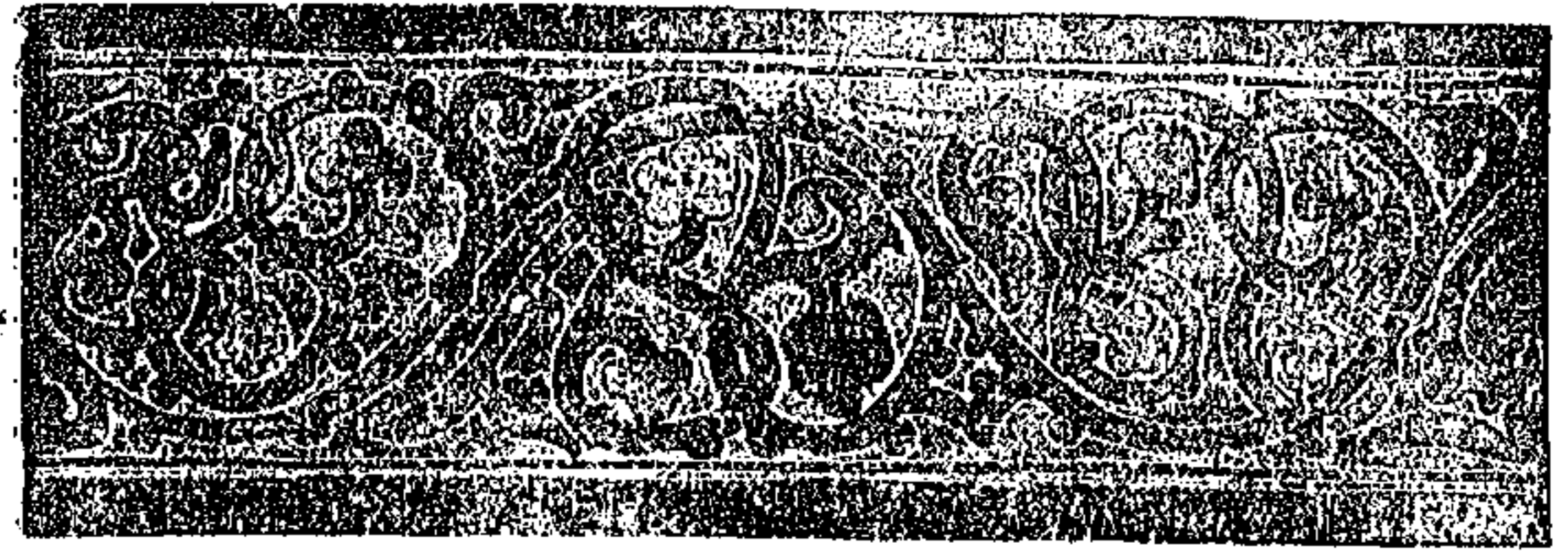
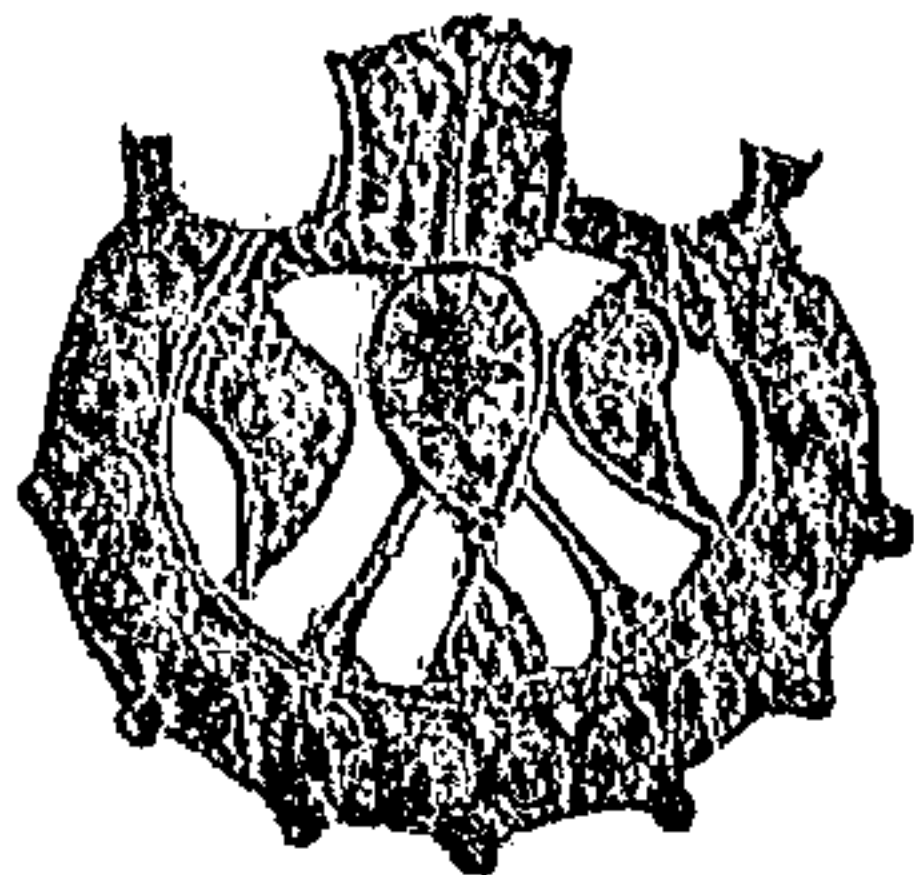
Τότε δὲ ἀφοῦ ἐχάθηκεν ὁ δεσπότης εἰς τὴν Σουτζάβαν ἔφθασε καὶ ὁ Ἀλβέρτος Λάσκη, βοεβόδας τοῦ Σιρετζίου, μὲ τέσσαρας χιλιάδας φουσατόν εἰς τὸ Σιρέτι ὅπου ἦρχετο βοηθήσων τῷ δεσπότη. Καὶ ἀκούσας ὁ Τόμισας τὸν ἐρχομὸν τοῦ Λάσκη, ἔστειλεν ἓνα καπιτάνον Νεμτζῶν, ὁποῦ ἐδούλευε τὸν δεσπότην, κόπτοντάς του τὴν μύτην καὶ τὰ αὐτῖα, νὰ πάγῃ νὰ εἰπῇ τῷ Λάσκη, ἐχάθηκεν ὁ δεσπότης, καὶ ἂν θέλῃ ὁ Λάσκη νὰ πάθῃ καὶ αὐτὸς ὅτι ἔπαθεν ὁ Βησνοβίτζκης, ἃς ἔλθῃ καθὼς ἐκίνησεν. Ἐπῆγε λοιπὸν ὁ Νεμτζος ἐκεῖνος, καὶ εἶπε τῷ Λάσκη τὴν παραγγελίαν, καὶ

βουλευθέντες μὲ τούς περὶ αὐτόν, τοῦ εἶπασιν ὅλοι, ἐπειδὴ καὶ ἐγάθηκεν ὁ δεσπότης, διὰ ποῖον νὰ ὑπάγωσιν; Ἐχασε καὶ τὰ ἔξοδά του ὁ Λάσκης, καὶ ἐγύρισε ὀπίσω μὲ τὸ φουσατόν του, καὶ καταδιώξας ὁ Τόμσας αὐτόν μὲ δώδεκα χιλιάδας φουσατόν ἕως εἰς τὸ Στέτιν, καὶ παραπάνω, οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν βλάψῃ, καὶ γυρίζοντας ὁ Τόμσας ἔκαυσε τὸ Στέτιν.

Ἀφήσαμεν τὸ λεκτικὸν ἐντελῶς ἀθικτόν, κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1729 γενομένην μετάφρασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀμηρᾶ, οὗτινος ὁ χειρόγραφος κώδιξ ἀπόκειται, καθ' ἃ καὶ ἐν ταῖς πρόσθεν εἶπομεν, παρὰ τῷ γράφοντι, τηρήσαντες καὶ τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ ἀρχετύπου. Ἐνομίσαμεν δ' ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ παραλειφθῶσι καὶ ὅσα ἐκ καταδήλου πνεύματος μισελληνισμοῦ γράφει κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὁ Μολδαυὸς ἱστορικός, τοῦ ὁποίου ἄλλως τὸ ἔργον ἀποτελεῖ σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ρουμανίας κατὰ τὸν 15' αἰῶνα.

Ἐγγραφοὺν ἐν Ἀνδρῶν, Ἀπριλίου μεσοῦντος 1935. []

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ |

ΤΟ ΣΦΟΥΓΓΑΤΟΝ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

τε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1934 ἐπεσκέφθην τὴν Σόφριαν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἐν αὐτῇ συγκροτηθέντος Δ' διεθνοῦς Βυζαντινολογικοῦ συνεδρίου, τὴν προσοχήν μου ἐφείλκυσε ἡ κατωτέρω παρατιθεμένη εἰκὼν, ἣτις, ἀποκειμένη ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ μουσεῖῳ τῆς πόλεως ταύτης, εἶναι ἀντίγραφον ἐπὶ χάρτου τοιχογραφίας ἐφ' ὑγραῖς.

Ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης, ἀριστερὰ μὲν παριστάνεται παῖς λαμβάνων παρὰ γυναικείου προσώπου πινάκιον, δεξιὰ δ' ὁ αὐτὸς κρατῶν τὸ αὐτὸ πινάκιον μὲ ὑψωμένας τὰς χεῖρας πρὸ ἁγίας εἰκόνας. Κάτω, καὶ κατὰ τὸ μέσον, παλαίουσι δύο παιδάκια, ἐν τῷ κέντρῳ δὲ τῆς εἰκόνας φαίνεται τράπεζα, περὶ ἣν κάθηνται τρία πρόσωπα, ὧν τὸ ἐν, ἀπλῶνον τὴν δεξιάν, λαμβάνει τροφήν ἀπὸ πινακίου.

Τὴν πρώτην νύξιν πρὸς ἐρμηνείαν τῆς τοιχογραφίας παρέχει ἡ ἐκατέρωθεν τῆς ἁγίας εἰκόνας ἐπιγραφή Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

Ἄς ἴδωμεν νῦν τὴν σχετικὴν διήγησιν τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου.

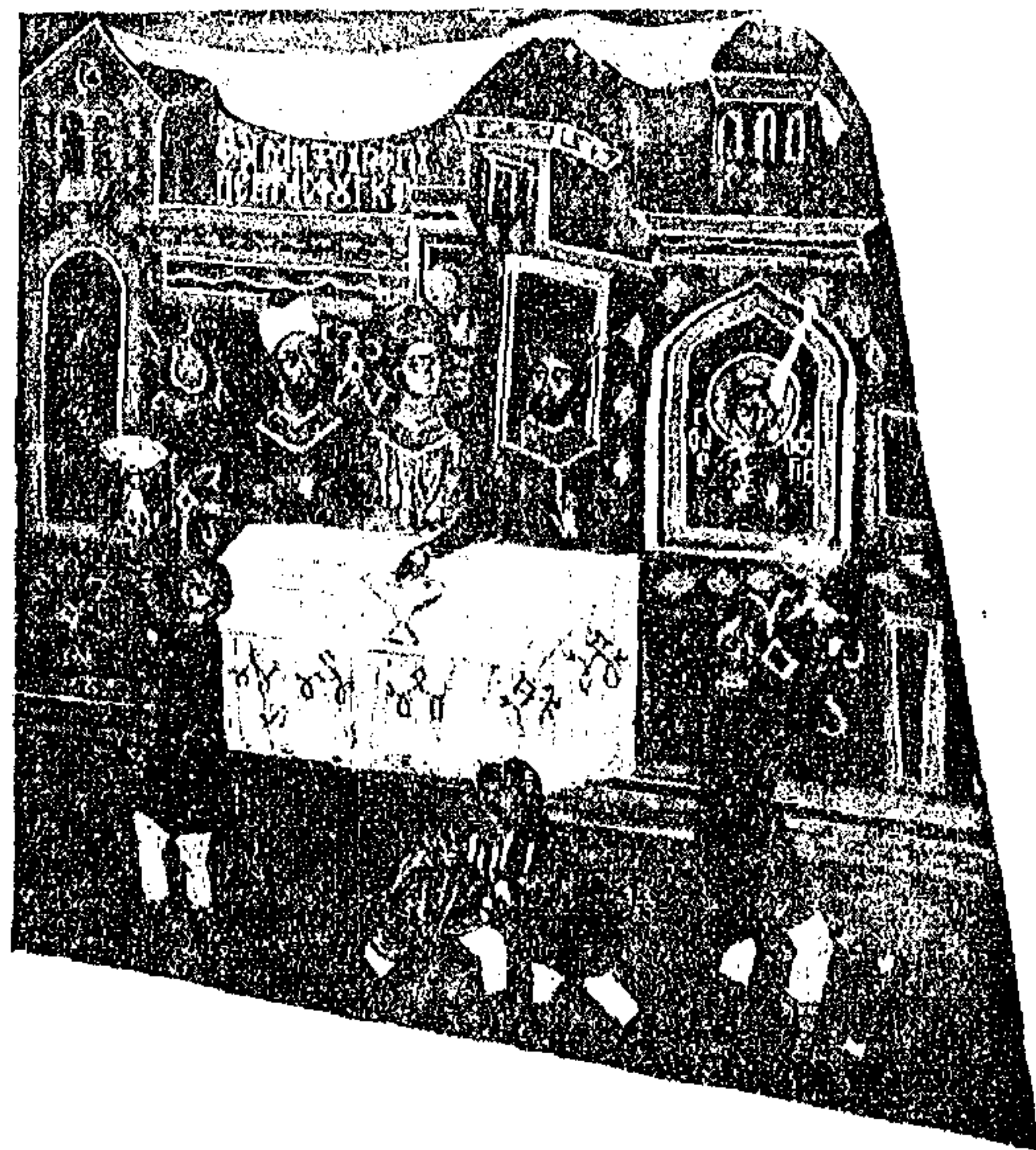
Κατ' αὐτήν, εἰς τὴν κώμην τῆς Παφλαγονίας Φατρῆν, ὅπου ὑπῆρχε ναὸς τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τοῦ Φα-

τρινοῦ ἐπικαλουμένου¹, «παιδίων συναχθέντων καὶ παιγνίοις ἀσχολουμένων, ἐν ἑξ αὐτῶν, πολλάκις ἠττηθέν, ὠνειδίξετο παρὰ τῶν λοιπῶν, στρέψαν δὲ τὰς ὄψεις πρὸς τὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου ναὸν εἶπεν· «ἅγιε Γεώργιε, ποιήσόν με νικῆσαι, ἵνα φέρω εἰς τὸν ναὸν σου σφρουγγᾶτον καλόν, καὶ εὐθέως ἀρξάμενος παίζειν ὁ παῖς, ἐνίκησεν οὐχ ἅπαξ καὶ δὶς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις». Τούτου γενομένου, ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν μητέρα του νὰ τοῦ παρασκευάσῃ τὸ ὑπεσχημένον δῶρον «ἢ δὲ γυνὴ φιλόπαις οὕσα μᾶλλον καὶ φιλομάρτυς, ἐποίησε συντόμως τὸ ἐπιταχθέν καὶ δέδωκε τῷ παιδίῳ. Ὁ δὲ παῖς λαβὼν αὐτό, εἰσήγαγεν ἔνδον τοῦ ναοῦ ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἀνεχώρησεν»² ἢ κατὰ τὴν δημώδη διατύπωσιν «τρέχει (ὁ παῖς) εἰς τὸ σπίτι τους καὶ κάμνει τὸ σφρουγγᾶτον ὅπου ἔταξεν· ἔπειτα ἔβαλέ το εἰς ἓνα σκουτέλλιον καὶ ὑπῆγέ το ζεστὸν ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνας τοῦ ἁγίου».

Ταῦτα κατὰ τὸ κείμενον τοῦ Βατικανοῦ κώδικος 1190· τὸ κείμενον ὅμως τὸ ἐν τῷ κώδικι τῶν Ἰωσαφαίων, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἀκολουθεῖ ὁ ἡμέτερος ζωγράφος, προσθέτει καὶ τινὰ λεπτομέρειαν διασαφηνίζουσαν τὴν ἡμετέραν εἰκόνα· λέγει λοιπὸν τοῦτο· «τὰ παιδιά ἄλλα μὲν ἐνικοῦσαν εἰς τὸ πιλάλημα, ἄλλα εἰς τὸ πάλαισμα καὶ ἄλλα εἰς ἄλλα παιγνίδια, ἓνα δὲ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ παιδιά δὲν ἠμπόρεσε νὰ νικήσῃ κανένα ἀπὸ τὰ ἄλλα, μόνον εἰς τὸ πάλαισμα ἐκεῖνο ἀπὸ κάτω»³.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω, εὐκόλον εἶναι νὰ ἐρμηνεύσῃ τις τὰς ἐπὶ τῆς εἰκόνας παραστάσεις. Κάτω καὶ εἰς τὸ μέσον παριστάνεται ὁ παῖς παλαίων μὲ τὸν ἀντίπαλόν του· ἢ ἀριστερὰ

εἰκονιζομένη γυναικεία μορφή εἶναι ἡ μήτηρ τοῦ παιδίου, ἢ ὁποῖα τοῦ δίδει τὸ σκουτέλλιον τὸ περιέχον τὸ σφρουγγᾶτον, δεξιὰ δὲ ζωγραφίζεται ὁ νικητὴς πλέον παῖς καταθέτων

¹ Ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ μουσεῖῳ τῆς Σόφιας εἰκὼν.

τὸ δῶρόν του πρὸ τῆς ἐν τῷ τέμπλῳ εἰκόνας τοῦ ἁγίου τοῦ εἰσακούσαντος τὴν δέησίν του. Τὸ οἰκοδόμημα, ὕπερ εἰς τὸ βάθος παριστάνεται, οὐδὲν ἄλλο θέλει νὰ εἶναι ἢ ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Φατρινοῦ. Καὶ ἡ διήγησις

¹ Κατὰ τὴν διήγησιν τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Γεωργίου οἱ κάτοικοι τῆς Παφλαγονίας εἶχον «μεγίστην πίστιν καὶ πόθον διάπυρον εἰς τὸν πανένδοξον καὶ μεγαλομάρτυρα Γεώργιον, ὥστε τούτῳ ἱεροῦς καὶ σεβασμίους ναοὺς καὶ δείμασθαι καὶ σέβασθαι καὶ σχολάζειν ἐκ πόθου αὐτοῖς» J. Aufhäuser, *Miracula sancti Georgii* σελ. 18.

² J. Aufhäuser, *Ενθ' ἀν.* σ. 105.

³ J. Aufhäuser, *Ενθ' ἀν.* σ. 104.

ἐξακολουθεῖ μόλις ὁ παῖς εἶχε καταθέσει τὸ πινακίον μὲ τὸ σφουγγᾶτον, διήρχοντο ἐκεῖθεν τέσσαρες ἔμποροι, ἢ, κατὰ τὸ κείμενον τοῦ κώδικος τῶν Ἰωσαφαίων, τρεῖς ναῦται¹, οἵτινες, εἰσελθόντες εἰς τὸν ναὸν καὶ εὐρόντες ἀχνίζον ἀκόμη τὸ φαγητόν, τὸ ἔφαγον σκεπτόμενοι ὅτι ὁ ἅγιος ἀνάγκην τροφῆς δὲν ἔχει καὶ ὅτι θὰ μείνῃ ἱκανοποιημένος, ἂν τοῦ προσφέρωσιν εἰς ἀντάλλαγμα τόσα χρήματα, ὅσα ἐχρειάζοντο διὰ τὴν ἀγορασθῆσι κηρία καὶ ἔλαιον διὰ τὴν ἐκκλησίαν του.

Τοὺς τρεῖς λοιπὸν τούτους ἔμπορους, ἢ μᾶλλον ναύτας, παριστῶσι τὰ κατὰ τὸ κέντρον τρία πρόσωπα, διὰ τὸ ἄνετον γεῦμα τῶν ὁποίων ὁ τεχνίτης καὶ τράπεζαν ἐξωγράφησεν. Ὁ ὑπολογισμὸς ὅμως ἐγένετο ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἁγίου· οἱ ναῦται, ἀφ' οὗ ἔφαγον τὸ σφουγγᾶτον καὶ κατέβηκαν τὸ ἀντίτιμον τοῦ ἔλαιου καὶ τῶν κηρίων, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξέλθουν· ἀλλὰ καί, ὅταν ἕκαστος αὐτῶν κατέκατέβαλεν ἀνὰ ἓν μιλιάρισιον, ἦτοι ἀνὰ μίαν ἀργυρᾶν δραχμὴν, πάλιν ἠδυνάτουσαν νὰ ἐξέλθουν· οὐδ' ὑπῆρξαν εὐτυχέστεροι, ὅταν ἔδωκαν καὶ οἱ τρεῖς ἢ οἱ τέσσαρες ὁμοῦ ἓν νόμισμα, ἦτοι μίαν χρυσοῦν λίραν. Ἐξῆλθον ἐλεύθεροι, μόνον, ὅταν ἕκαστος αὐτῶν κατέβαλεν ἀνὰ ἓν νόμισμα ἢ, κατὰ τὴν εἰς τὴν δημώδη διήγησιν, ἓν φλωρίον· «καὶ ὡσὰν ἐβγήκαν (ἐξακολουθεῖ ἡ διήγησις) ἐστάθησαν ἔξω τῆς ἐκκλησίας καὶ εἶπαν· ἅγιε Γεώργιε, ἀκριβὰ πουλεῖς τὰ σφουγγᾶτά σου καὶ ἡμεῖς πλέον ἀπὸ ἐσένα τίποτες πούλημα νὰ μὴν ἀγοράσωμεν»².

¹ Ὁ ἅγιος Γεώργιος θεωρεῖται πολλάκις καὶ τῶν ἀλιέων προστάτης (Ν. Πολίτου, Λαογρ. Σύμμεικτα 1. 81), ἐν Ρόδῳ τῶν ξενιτευμένων καὶ ποιμένων (Λ. Βρόντη, ὁ ἅγιος Γεώργιος στὴ Ροδίτικη λαογραφία, ἐν Λαογραφίας τόμ. ΙΑ' σ. 232, 333), ἐν Βασσαρᾷ δὲ τῆς Λακεδαιμόνου ὁμοίως τῶν ποιμένων, οἵτινες κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ ἁγίου προσφέρουσιν εἰς τὸν ναὸν του αἰγοπρόβατα, ἐνίοτε δὲ καὶ βοῦς (Μαλεβοῦ ἔτ. Β' φύλλ. 13 σ. 6).

² J. Aufhäuser, *Miracula* σ. 105-107. Ἐν Στερνίτση τῆς Ἀρχαδίας φέρεται ὅτι ὁ ἅγιος ἔκαμε τὸ θαῦμα αὐτό, διότι ἐπεθύμει νὰ ἐξοικονομηθοῦν χρήματα πρὸς ἐπισκευὴν τοῦ παλαιοῦ καὶ πτώσιν ἀπειλοῦντος ναοῦ του. Καὶ τοῦτο εἶναι ἐντελῶς σύμφωνον πρὸς τὴν

Ἡ εἰκὼν λοιπὸν παριστάνει τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου Γεωργίου τὸ σχετικὸν μὲ τὰ σφουγγᾶτα, ὡς ἄλλως τε σαφῶς δεικνύει ἡ ἄνω καὶ ἀριστερὰ αὐτῆς ἐπιγραφή ΘΑΥΜΑ ΤΟΥ ἈΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΕΡΙ ΤΑ ΣΦΟΥΓΓΑΤΑ.

Σχολιάσωμεν νῦν τὰ ἀνωτέρω.

Εἰκόνας τοῦ ἁγίου Γεωργίου παριστῶσαι θαύματα αὐτοῦ, καὶ μάλιστα τὸ τῆς δρακοντοκτονίας καὶ τὸ τῆς ἀπελευθερώσεως αἰχμαλωτισθέντος νέου, εἶναι ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ λίαν γνωσταί, εἴτε χωριστὰ τὰ θαύματα ταῦτα παριστάνουσαι εἴτε καὶ συνηνωμένα ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ εἰκόνι¹, οὐδεμία ὁμῶς αὐτῶν, ὅσον ἐγὼ γνωρίζω, παριστάνει τὸ θαῦμα τῶν σφουγγᾶτων, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλοῦσιν αἱ νεοελληνικαὶ παραδόσεις καὶ παροιμίαι.

Ἡ ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ μουσεῖῳ τῆς Σόφιας εἰκὼν, ἣτις ἀσφαλῶς ἀντεγράφη ἐκ τοιχογραφίας Μακεδονικοῦ ναοῦ τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου², εἶναι τὸ παλαιότατον παράδειγμα ἀποδόσεως τοῦ θαύματος διὰ τῆς τέχνης. Ἀνήκει δ' ἡ εἰκὼν αὕτη, κατὰ τὸν γνώστην τῆς τεχνοτροπίας τῶν εἰκόνων κ. Ἄνδρ. Ευγγόπουλλον, εἰς τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἀρχόμενον καὶ εἶναι λόγου ἀξία καὶ διὰ τὴν

παλαιότεραν διήγησιν τοῦ θαύματος, καθ' ἣν τοῦ ἐν Φατρῇ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου «ἐν ἀρχῇ πάνυ μικροτάτου ὄντος καὶ πτώσιν ὑφορωμένου καὶ πόρου μὴ ὑποκαίμενου πρὸς διόρθωσιν αὐτοῦ ἢ μᾶλλον εἰπεῖν πρὸς ἀνάκτισιν, γέγονέ τι τοιοῦτον» J. Aufhäuser, *Ἐνθ' ἀν. σ. 104*.

¹ Ν. Πολίτου, *Τὰ δημώδη Ἑλληνικά ἄσματα περὶ τῆς δρακοντοκτονίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου* (Λαογραφ. τόμ. 4 σ. 185 ἔξ. καὶ 224, 225). Βλ. J. Aufhäuser, *Miracula sancti Georgii* σ. 13 ἔξ. 18 ἔξ. 113 καὶ τὴν μελέτην τοῦ αὐτοῦ *Das Drachenvunder des Heiligen Georg* μάλιστα σελ. 52 ἔξ. Πρόσθετες H. Grégoire, *Rapport sur un voyage d'exploration dans le Pont et en Cappadoce* B. C. H. 33 (1909) σ. 138, 139).

² Πληρεστέρας περὶ τῆς εἰκόνας πληροφορίας δὲν ἠδυνήθην νὰ λάβω παρὰ τοῦ ὑποδιευθυντοῦ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσεῖου τῆς Σόφιας κυρίου Ιωάνη Welkon, τὸν ὁποῖον θερμῶς εὐχαριστῶ διὰ τὴν προθυμίαν, μεθ' ἧς ἐπέτρεψε τὴν φωτογράφησιν τῆς δημοσιευμένης εἰκόνας, τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ κ. Κυρίλλου Nedeff, ὃν ἐπίσης εὐχαριστῶ.

μελέτην τῆς ἐνδυμασίας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Θὰ ἐγράφη δὲ αὕτη ὑπὸ ζωγράφου ἀκολουθοῦντος πιστῶς τὴν διήγησιν τοῦ θαύματος τὴν φερομένην ἐν τῷ νῦν ὑπ' ἀριθ. 308 χειρογράφῳ τοῦ κελίου τῶν Ἰωσαφαίων¹, ὅπερ χειρόγραφον, γεγραμμένον κατὰ τὸ 1878, ἔχει ὡς πρὸς τὸ θαῦμα τοῦτο πολὺ παλαιότεραν πηγὴν, τοῦλάχιστον εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 15' αἰῶνος ἀναγομένην, ἀφοῦ τὸ κείμενον αὐτοῦ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀντιγραφή τοῦ φερομένου ἐν τῇ 18' ὁμιλίᾳ τοῦ θησαυροῦ τοῦ Θεσσαλονικέως Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου τοῦ δημοσιευθέντος τὸ πρῶτον τῷ 1528². Καὶ ὁ συγκροτήσας ἄλλως τε τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος κώδικα Ἰωάσαφ ὁ Καισαρεὺς λέγει ὅτι οὗτος περιέχει λόγους πανηγυρικοὺς ὀκτὼ συντεθειμένους παρ' ἀρχαίων διαφόρων ποιητῶν καὶ ὅτι τὰ θαύματα τοῦ ἁγίου συνελέγησαν καὶ ἐτάχθησαν ὑπ' αὐτοῦ «ἀρμοζόντως εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν»³. Ὅτι δὲ ἐν ἀγίῳ Ὄρει, καὶ δὴ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ζωγράφου, ὑπῆρχε κατὰ τὸ 1700 εἰκὼν παριστάσα τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου Γεωργίου μὲ τὰ σφουγγᾶτα μαρτυρεῖ ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς ἐν τῷ προσκυνηταρίῳ τοῦ ἁγίου Ὄρους λέγων «ἦτον αὐτὴ ἡ εἰκὼν (ἢ ἀχειροποίητος τοῦ ἁγίου Γεωργίου) πρότερον εἰς τὴν Παλαιστίνην, εἰς ἐν μοναστήριον τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου· ὕστερον δὲ (ὡ τοῦ θαύματος!) ἐμετοίκησεν ἐκεῖθεν καὶ ἦλθεν ἀφ' ἑαυτοῦ τῆς εἰς τὸ ἅγιον Ὄρος, εἰς τὸ παρὸν μοναστήριον τοῦ Ζωγράφου καὶ εἶναι ἐκείνη ἡ ἴδια εἰκὼν, ὅπου γράφει τὸ συναξάριον πῶς ἐθαυματούργησε διὰ τὰ σφουγγᾶτα»⁴.

¹ Ὅρα ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦτο μνημονεύει παιγνιδίου πάλης καὶ τριῶν ναυτῶν, ἅτινα δὲν ἀναφέρει ὁ Βατικανὸς κώδιξ καὶ σημείωσον ὅτι ἡ ἐπιγραφή τοῦ θαύματος ἐν τῷ κώδικι τῶν Ἰωσαφαίων εἶναι «θαῦμα τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου περὶ τοῦ σφουγγᾶτου», ἣτις ὁμοιάζει μὲ τὴν ἐπιγραφήν τῆς εἰκόνας «Θαῦμα τοῦ ἁγίου Γεωργίου περὶ τὰ σφουγγᾶτα».

² Κ. Σάθα, Νεοελληνικὴ φιλολογία σ. 153.

³ J. Aufhäuser, Miracula sancti Georgii VII.

⁴ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, ἱατροῦ, Προσκυνητᾶριον τοῦ

Εἰς τὸ θαῦμα ἀναφέρεται σφουγγᾶτον, (σπόγγος - σπογγᾶτον) δῆλα δὴ ἐκεῖνο τὸ φαγητόν, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐξ ἀναδευμένων καὶ τηγανισμένων ὠῶν (omelette) καὶ ὅπερ μέχρι σήμερον φέρει τὸ ὄνομα τοῦτο¹. Θὰ ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς τι τῶν ἐκλεκτῶν φαγητῶν κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν καὶ κατὰ τοὺς ἐπομένους δ' αἰῶνας, ἀφ' οὗ καὶ ὁ Πρόδρομος ἐξαίρει εἰς τὰ ποιήματά του (3.54) τὰ διπλοσφουγγᾶτα καὶ νῦν δὲ περὶ τοῦ μὴ δυναμένου νὰ διακρίνη τὴν ἀξίαν πράγματός τινος λέγομεν παροιμιωδῶς «ξέρει ὁ βλάχος τί εἶναι τὸ σφουγγᾶτο;»²

Θὰ ἐρωτήσῃ δὲ δυσπιστῶν, ἴσως, ὁ ἀναγνώστης· ἦτο ἀρά γε δυνατόν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἄνθρωποι εἰσελθόντες εἰς ἱερὸν ναὸν νὰ φάγωσιν ἐν αὐτῷ; Τοῦτο, διὰ κληρικὰ τοῦλάχιστον πρόσωπα, δὲν ἦτο ἀνήκουστον κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους· ὁ 42^{ος} κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου λέγει «ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μὴ συμποσιάξουσθαι εἰ μὴ δ' ἂν τυχὸν ἀνάγκη ξενίας διαβάντες ἐκεῖ καταλύσασθαι» ὅπερ, ἐπεξηγῶν ὁ ἐρμηνευτὴς τῶν ἱερῶν κανόνων Ζωναρᾶς, προσθέτει «καὶ οὗτος οὖν ὁ κανὼν τὸ ἐν ἐκκλησίᾳ συμπόσια γίνεσθαι κωλύει, μᾶλλον δὲ καὶ τὸ ἐντὸς ἐκκλησίας ἄλλως ἐσθίειν εἰ μὴ που φησὶν ἐπὶ ξένης τις ὦν καὶ μὴ ἔχων ὅπου καταλύσει ἐν ἐκκλησίᾳ ἐξ ἀνάγκης εἰσελθῆ»³.

Ἐπ' ἴσης κατὰ τὸν 74^{ον} κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ ΣΤ' οἰκουμενικῆς συνόδου «οὐ δεῖ ἐν τοῖς Κυριακοῖς ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν καὶ ἔνδον ἐν τῷ οἴκῳ (= ναῷ) ἐσθίειν καὶ ἀκκούβιτα στρωννύειν, οἳ δὲ τοῦτο ποιεῖν τολμῶντες ἢ παυσάσθωσαν ἢ ἀφοριζέσθω-

ἁγίου ὄρους τοῦ Ἄθωνος σ. 74 (ἔκδ. Βενετίας 1864). Τὴν πληροφορίαν ὀφείλω εἰς τὸν φίλον κ. Ἄνδρ. Ξυγγόπουλλον.

¹ Τὸ δὲ σφουγγᾶτον, λέγει τὸ εἰς τὴν δημόδη κείμενον, «εἶναι ἀβγά συντριμμένα καὶ τηγανισμένα μὲ κρομμύδια καὶ ἄλλας μυρωδίας». Οὕτω θὰ τὸ παρεσκεύαζον, φαίνεται, τότε.

² Ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς ἐγγράφοις τῆς κάτω Ἰταλίας ἀναφέρεται καὶ ἰδιαίτερον σκεῦος, τὸ σφουγγατερόν, πιθανῶς μικρὸν τηγάνιον, ἐν ᾧ παρεσκεύαζον τὸ σφουγγᾶτον.

³ Ράλλη - Ποτλῆ, Σύνταγμα 3.407.

σαν»¹. Διὰ τοὺς λαϊκοὺς, καὶ μάλιστα τοὺς πρόσφυγας, τοὺς καταφεύγοντας δῆλα δὴ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ζητοῦντας τὴν προστασίαν αὐτῆς, ὑπῆρχε ρητὴ διάταξις ἀπαγορεύουσα, ἵνα οὗτοι τρώγῃσι καὶ κοιμῶνται ἐντὸς τοῦ ναοῦ· τοῦθ' ὕπερ, φυσικά, καὶ τοῦναντίον πιστοποιεῖ. Ὁ Θεόδωρος Βαλσαμῶν π. χ. λέγει «Τὸ ἰβ' κεφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου λέγει «οἱ πρόσφυγες κωλυέσθωσαν ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπνοῦν καὶ ἐσθίειν»² οὐ μόνον δὲ τὸ ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἐσθίειν ἀπηγορεύετο, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐντὸς τῶν ἱερῶν περιβόλων «προτιθέσθαι καὶ πωλεῖν τὰ διὰ βρωμάτων εἶδη»³.

Φαίνεται δ' ὅτι οὐχὶ μόνον σφουγγᾶτα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα τινὰ ἔτασσον εἰς τὸν ἅγιον κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους. Διὰ γραῖαν, τῆς ὁποίας τὸ ἀρπακτικὸν πτηνὸν λούπης ἔτρωγε τὰς ὄρνιθας, λέγει ὁ στιχουργὸς

τὸν ἅγιον Γεώργην τάσσειται πουλλίταιν νὰ τὸν πάγη,
ἂν τὰ φυλάξη τὰ πουλλιά μόνον ἀπὸ ἐσένη⁴

Εἶπον ὅτι τὸ θαῦμα μὲ τὸ σφουγγᾶτον φέρεται εἰς τὰς νεοελληνικὰς παραδόσεις, ὡς ὅμως συμβαίνει συχνὰ εἰς τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα, ἀποδίδεται καὶ εἰς ἄλλα ἱερὰ πρόσωπα. Οὕτω Μανιατικὴ παράδοσις τὸ ἀποδίδει εἰς τὴν Παναγίαν⁵, ἕτερα δ' ἐξ Αὐλωναρίου τῆς Εὐβοίας εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον, ὅστις φέρεται ὁ ἴδιος προσενεγκῶν εἰς τὸν φιλοξενούμενόν του πέντε φᾶ καὶ κατόπιν ὑπερβολικὴν τιμὴν ζητήσας δι' αὐτά⁶.

Εἰς τὰνωτέρω ἄς προστεθῆ ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Λακεδαίμονι κώμης Βασσαρᾶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου, πλὴν ἄλλων δώρων, προσάγουσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν του καὶ σφουγγᾶτα⁷.

¹ Ράλλη - Ποτλῆ, Σύνταγμα 2.476.

² Ράλλη - Ποτλῆ, Σύνταγμα 2.482 βλ. καὶ σ. 537.

³ Ράλλη - Ποτλῆ, Ἐνθ' ἂν. 2.481.

⁴ Πουλλολόγος στίχ. 386 σελ. 191 ἐκδ. Wagner.

⁵ Ν. Πολίτου, Παραοιμ. Α' 419.

⁶ Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κυρίου Βασιλείου Φάβη.

⁷ Βλ. Μαλεβοῦ ἔτ. Β' ἀριθ. 18 σελ. 6.

Ὁ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ ἔμποροι ἢ οἱ ναῦται ἐξεληθόντες τοῦ ναοῦ εἶπον «ὦ ἅγιε Γεώργιε, κνιπὰ (= ἀκριβὰ) πωλεῖς τὰ σφουγγᾶτά σου» ἢ κατὰ τὴν ἑτέραν διατύπωσιν «ἅγιε Γεώργιε ἀκριβὰ πωλεῖς τὰ σφουγγᾶτά σου», τότε θὰ ἐννοήσῃ τὴν σημερινὴν Κρητικὴν παροιμίαν «ἀκριβὸ ἴναι τ' αἶ Γιωργιοῦ τὸ σφουγγᾶτο» ἢ τὴν κοινοτέραν «αὐτουνοῦ ἀκριβὸ εἶναι τὸ σφουγγᾶτό του» ἢ τὴν Ποντικὴν «τᾶεργι τὸ φοῦστρον (= σφουγγᾶτον) ἀκριβὸν ἔν'» τὴν λεγομένην ἐπὶ τοῦ παραχωροῦντος εὐτελές τι ἀντὶ πολλοῦ.

Ἐν τέλει ἄς ἐπιτραπῆ νὰ παραθέσωμεν δύο νεοελληνικὰς παραδόσεις περὶ τοῦ προειρημένου θαύματος, σχετικὰς μὲ τὴν δημοσιευομένην εἰκόνα, ὧν ἡ μὲν πρώτη προέρχεται ἐκ Πόντου, ἡ δὲ δευτέρα εἶναι Ροδία.

Ἡ Τᾶεργι τὸ φοῦστρον.

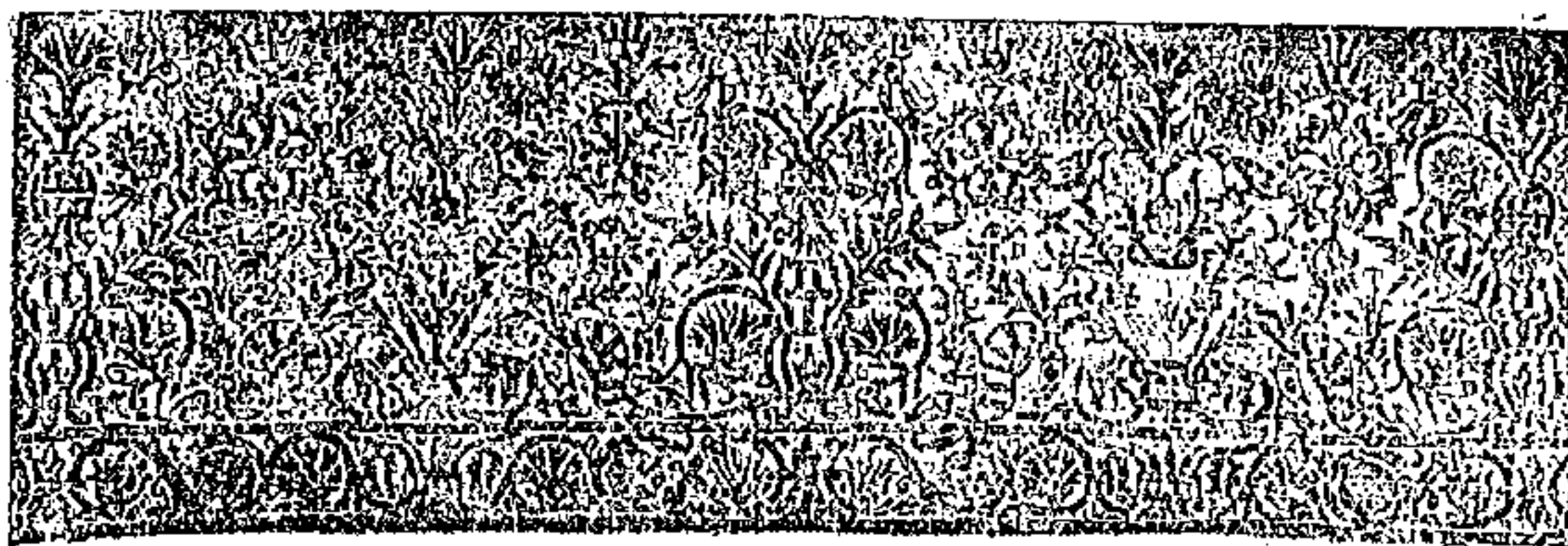
Ἐπάλαιβανε κάτι παιδία τ'ς ἐγκλεσίας τὸν αὐλόουρο κι' ἕναν παιδὶ ὄλο ἐνικίουτοῦνε. Καὶ εἶπε: αἶ Γιώργη μου, ἄς νικῶ, καὶ νὰ φτάω σ' ἕνα σφουγγᾶτο. Καθὼς ἐδίβεν, ἐπάλαιψεν πάλι, ἐνίκησε. Κι' ὀτιότες ἔτρεξε ἔς σὴ μάνναν αὐτοῦ, ἐγιαπτίρευεν (= ἐζήτησε) τὸ σφουγγᾶτο κι' ἔφερεν αὐτὸ ἔς σὴν ἐγκλεσία. Ἐβαλεν αὐτ' ἔμπρου ἔς σὸν αἶ Γιώργη κι' εἶπεν αὐτοῦ: φρά τ', αἶ Γιώργη μου. Καὶ ἔφνε. Νὰ καὶ τρεῖοι καπιτιαναῖοι ἔβγαιναν ἀσ' ἕναν καράβι καὶ πᾶνε νὰ προνακνουῦνε ἔς σὴν ἐγκλεσία. Σὰν εἶδαν τὸ σφουγγᾶτο εἶπανε: ἀβοῦτο γιὰ ἐμᾶς θενὰ ἔνι, ἄς κάομέστιν τρώμ' αὐτο. Σὰν ἐξέφρααν κι' ἐθέλησαν νὰ σηκούντανε νὰ φέουνε, ἐπιάστανε τὰ κώλους αὐτοῦν ἄχαμελὰ καὶ ἴκι ἐπόρησαν νὰ σηκούντανε. Εἶπανε: αἶ Γιώργη θέλει νὰ πλερώνομ' αὐτον τὸ σφουγγᾶτο. Καὶ ἔβαλαν ἀπ' ἕναν πεντάρι. Ἄμμα πάλι ἴκι ἐπόρησαν νὰ φέουνε. Ἐβαλαν ἀπ' ἕνα μεσητιὲ καὶ πάλι ἴκι ἐπόρησαν. Σὰν ἔβαλαν ἀπ' ἕνα λίρα, ὀτιότες ἐσηκώθιαν. Κι' ἀφὸτ' ἐφείναν εἶπανε: ἔ, αἶ Γιώργη, ἀκριβὰ πωλεῖς τὰ σφουγγᾶτά σου¹.

¹ Ἀνεκοινώθη μοι ὑπὸ τοῦ ἐξ Οἰνόςης τοῦ Πόντου μαθητοῦ μου Ἰορδάνου Βαμβακίδου.

Τ' αἰ Γιώργη τὸ σφογγᾶτο.

Στὴν αἰ Σιέρο εἶχε κἀνὰν καιρὸ ἓνα ζαβὸ παιὶν κι' ὁ καμὸς τοῦ ἤτα ποῦ ἔν ἐμπόρκειε νὰ καταπονέση κι' αὐτὸς κἀνένα συνομήλικόν του. Μιὰ μέρα ἐπῆεν μπρὸς ἔς τὸ κόνισμα τ' αἰ Γιώργη, ἐματάνοισεν κι' εἶπεν· «αἰ μου Γιώργη μου, νὰ με βοθήξης νὰ καταπονέσω κι' ἐγὼ κἀνένα συνομήλικόν μου καὶ νὰ σου φέρω ἓνα σφογγᾶτο». Ἐκουσεν ὁ ἅγιος τὴν παράκλησίν του καὶ τὴν ἴδικιαν μέρα ἐκαταπόνεσεν ἓνα συνομήλικόν του, μὲ τὸν ὁποῖον ἐμπαλαίψασιν στὸ πλατὺ τῆς ἐκκλησιᾶς. Γεμᾶτος χαρὰ ἐτηνίσε πεντέξι ἀβγά, ἔκαμεν ἓνα σφογγᾶτο καὶ τὸ πῆρε μπρὸς ἔς τὸ κόνισμα τ' αἰ Γιώργη. Σὰν ἔφωεν ὁ μικρός, ἔτυχε νὰ περάση ποῦ κειὰ ἓνας Χαρκίτης πεινασμένος καὶ ὡς εἶ(δ)ε τὸ σφογγᾶτο, τὸ ἐπουζούρκιασε (καταβρόχθισε). Ὁ Χαρκίτης, ὡς ἔφωεν τὸ σφογγᾶτο, ἐδικίμασε νὰ φύη, μὰ δὲν μποροῦσε, γιὰτὶ ἔν τὸν ἄφινεν ὁ ἅγιος. Ἦταν ἐκεῖ καζικωμένος (καρφωμένος). Στὴν ἀπελπισιάν του ὁ Χαρκίτης ἔβαλε ἔς τὸ παγκάρι ἓνα γρόσι, μὰ δὲν τὸν ἄφινε πάλε ὁ ἅγιος νὰ φύη. Ἐβαλεν δικυό, τοῦ κίκου· ἔβαλεν τρκιά, μὰ πάλε τὸ ἴδικιο. Ἐβαλε τέσσερα καὶ τότες πιά τὸν ἔφωεν κι' ἔφωε. Φεύγοντας ὁ Χαρκίτης εἶπε· «αἰ Γιώργη μου, καλὸν ἦταν τὸ σφογγᾶτόν σου, μὰ πολὺ ἀκριβόν». Ἀπ' ἐδῶ ἐγεννήθηκε κι' ἡ παροιμία «αὐτουνοῦ τὰ σφογγᾶτα εἶναι πολὺ ἀκριβά¹».

ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΩΝ ΛΟΡΕΔΑΝΩΝ

(ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ)

Ἦτανε μιὰ γλυκειά, χειμωνιάτικη μέρα. Ἡ θάλασσα τοῦ Ἀργολικοῦ ἀστραφτε ὅλη κάτω ἀπὸ τὰ φιλήματα τοῦ Ἡλίου. Ὡς τόσο, οἱ κορυφογραμμὲς τῶν μακρυνῶν βουνῶν ἦταν κατάλευκες ἀπὸ τὸ τελευταῖο χιόνι, ποῦ στὴν καμπύλη τοῦ Ἀραχναίου φάνταζε πιὸ πηχτό, πιὸ γυαλιστερό, σὰ σὲ Ἀλπικὸ βουνό. Καὶ τὸ Ἀνάπλι, τὸ ἱστορικὸ καστέλι, μὲ τὸν κωνικὸν ὄγκο τοῦ Παλαμηδιοῦ του καὶ τὰ μπεντένια τοῦ Ἴτς Καλέ, φαινότανε λιγώτερο μουντὸ σήμερα.

Βρισκόμαστε στὰ 1730. Πεισμένο ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Βενετσάνων στὴ σκλαβιά τῶν Τούρκων, τὸ πολύπαθο Ἀνάπλι, ἡ κορυφὴ τοῦ Μωριά, τειχοζωσμένο πάντα, διατηροῦσε ἀκόμη τὰ πέτρινα ἐμβλήματα ποῦ τοῦ εἶχε βάλει γύρω στὸ θώρακά του ὁ πρεβεδοῦρος Φραγκίσκος Γριμάνης. Μὰ, ἐδῶ καὶ κεῖ, ἀπάνω σὲ ψηλὰ κοντάρια, ἀνέμιζε κόκκινη — ἴδιο αἷμα — ἡ σημαία τοῦ Προφήτη καὶ ἀστραφτοκοποῦσε στὶς κορφὲς τῶν μιναρέδων τὸ μισοφέγγαρο.

Ἦτανε, λοιπόν, τὸ γέρομα μιᾶς ὥραιας, χειμωνιάτικης μέρας, ὅταν μιὰ μεγάλη γαλέρα ἐμπαινε μὲ ὀλοφρούσιωτα πανιά στὸ λιμάνι... Πέρασε μπροστὰ ἀπὸ τὸ Μπουρτζι

¹ Α. Βρόντη, Ὁ ἅγιος Γεώργιος στὴ Ροδίτικη λαογραφία, ἐν Λαογραφίας τόμ. ΙΑ' σελ. 240, 241.

κ' ἔρριξε ἄγκυρα στὰ δυσμικὰ μουράγια. Σὲ λίγο, δυὸ νέοι, παλληκαρόπουλα ἀκόμη, πήδησαν στὴ στεριά. Ἦταν ὁ Ἀντρέας καὶ ὁ Γουίδος, τὰ παιδιά τοῦ ἄρχοντα Πέτρου Λορεδάνου, τελευταῖα βλαστάρια μεγάλης βενετσάνικης γενιᾶς, ἱστορικῆς γιὰ τὴν εὐγένειά της καὶ τὰ πλούτια της. Ἀναπλιῶτες καὶ οἱ δυό, εἶχαν γεννηθεῖ στὸν τόπο τοῦτο, τὸν καιρὸ πού τὸν ὥριζε ἡ Γαληνοτάτη Δημοκρατία, ὅπως ὥριζε ἄλλο τὸ Μωριᾶ κ' ἓνα κομμάτι τῆς Ρούμελης.

Ὁ Λορεδάνος εἶχε ρθεῖ ἀπὸ τὴ Βενετιᾶ νὰ στεριώσῃ στ' Ἀνάπλι, ἔμπορευότανε τὸ σιτάρι καὶ γρήγορα σύναξε βιὸς καὶ βιός. Μὲ τὸν καιρὸ, παντρεύτηκε μιὰν Ἀναπλιώτισσα, ἔχτισε σπίτι, γίνηκε ὁ πρῶτος τοῦ τόπου. Τὰ καράβια τοῦ μπαϊνοβγαίνανε στὸν Ἀργολικό, φέρνοντας προματίειες ἀπ' ὅλα τὰ πόρτα τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τ' ὄνομά του ἦταν φημισμένο σ' ὅλες τὶς θάλασσες ὅπου ἀνέμιζε ἡ παντιέρα του. «Ὁ ἄρχοντας Πέτρος!» λέγανε.

Μὰ ἦρθαν καὶ χρόνια δίσεχτα. Ἦ' ἀσκέρια τοῦ Ἀλῆ Δαοῦτ Πασᾶ κατεβήκανε μερμιήγκια, διάβηκαν τὰ Ντερβενάκια καὶ παρατάχτηκαν μπροστὰ στὴ Φόσσα τοῦ Ἀναπλιοῦ, ἄγρια, ἀπειλητικά, βαρώντας νύχτα-μέρα τὰ τουμπελέκια τους, «λά ἰλάχ! ἰλαλάχ!...» Μὰ κι' ἀπὸ πελάου ἡ Τουρκιᾶ εἶχε ζώσει τ' Ἀνάπλι. Διακόσια τόσα καράβια, μὲ τὸ Τζανούμ Πασᾶ, παραταγμένα μπροστὰ στὸ λιμάνι, δὲν ἄφηναν νὰ μπῆ οὔτε βαρκούλα.

Κ' ὕστερα, ἄρχισε ὁ πόλεμος, ἡ φωτιά στὴ φωτιά, τὸ κανονίδι, μὲ τὰ ὀβούζια καὶ τὶς μπομπάρδες.

Ντόπιοι καὶ βενετσάνοι — ὅλοι οἱ χριστιανοὶ — ἀντιστάθηκαν ὅσο μποροῦσαν. Τὸ αἶμα ἔπηξε στὶς ντάπιες καὶ στὰ μπεντένια, ὁ κόσμος πείνασε μέσα στὸ καστέλι, δίψασε, ἔφαγε ποντικούς καὶ γάτες, μὰ στὸ τέλος ἦρθε, ὀργὴ Θεοῦ, κ' ἡ προδοσιὰ τοῦ Σάλα: τὰ βουλωμένα κανόνια τῶν βενετσάνων δὲν παίρνανε φωτιά, καὶ τ' Ἀνάπλι τὸ παινεμένο, ἡ κορώννα τοῦ Μωριᾶ, ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Ὁ ἄρχοντας Λορεδάνος εἶχε ἀπὸ κάμποσον καιρὸ μαντέψει ποιὸ θᾶταν τὸ τέλος τοῦ πολέμου τούτου κ' εἶχε πάρει τὰ μέτρα του. Σύναξε γρήγορα-γρήγορα τὰ χρήματά του, τὰ

πολύτιμα κοσμήματα τῆς γενιᾶς του, κληρονομιά πάππου-προσπάππου, κατέβηκε στὴν κατακόμπα τοῦ ἀρχοντικοῦ του καὶ τᾶχωσε βαθιὰ στὸ σκοτάδι, ἔχτισε τὸ στόμα τοῦ κρυψῶνα, καὶ κύλισε μιὰ πλάκα ἀπάνω. Κ' ἔτσι, κανεὶς ἄλλος ἀπ' αὐτόνε δὲν ἤξερε ποῦ ἦταν κρυμμένος ὁ θησαυρός του. Καμμιά φορὰ (ποιὸς ξέρει τῆς Μοίρας τὰ γραμμένα;) μπορεῖ ὁ τόπος νὰ γινότανε πάλι δικός τους, καὶ τότε αὐτός, ἢ τὰ παιδιά του, νὰ γύριζαν νὰ πάρουν τὸ θησαυρό.

Σὲ λίγες μέρες τ' Ἀνάπλι παραδόθηκε. Σύμφωνα μὲ τὴ συνθήκη, ὅλοι οἱ στρατιωτικοὶ βενετσάνοι διατάχτηκαν νὰ ἐτοιμαστοῦν νὰ φύγουν καὶ μόνο οἱ ντόπιοι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ μείνουν. Τὸ μαρκάρισμα γίνηκε στὴ **Γλῶσσα**. Ἐνας-ἓνας οἱ βενετσάνοι περνούσαν τὴν καμάρα, κατέβαιναν τὶς γλιστερές σκάλες καὶ μαρκαρίζονταν. Οἱ Τούρκοι τοὺς ψάχνανε. Δὲν τοὺς ἄφησαν νὰ πάρουν οὔτε μιὰ ἀλλαξιά ροῦχα. Μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους, φτωχὸς σὰν τὸν Ἰώβ, πέρασε τὴ σκοτεινὴ, θλιβερὴ καμάρα καὶ ὁ Πέτρος Λορεδάνος μὲ τὴ φαμίλια του, παρηγορώντας τὴ γυναῖκα του πού ἔκλαιγε σφίγγοντας τὸ Γουίδο στὴν ἀγκαλιά της καὶ κρατώντας ἀπὸ τὸ χεράκι τὸν Ἀντρέα.

—Κουράγιο, γυναῖκα, τῆς ἔλεγε ὁ ἴσαμε χτὲς ἄρχοντας Πέτρος. Καὶ τῆς θύμιζε τὸ βιβλικὸ ρητό: «Τὰ καλὰ ἐδεξάμεθα, τὰ κακὰ οὐχ' ὑποίσωμεν; Εἴη τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογημένον!» Καὶ ἡ δόνα Φελίτσια ἔπνιξε τοὺς λυγμούς της γιὰ νὰ μὴν πικραίνῃ πῶς πολὺ τὸ σύντροφό της.

Σὲ λίγο, τὰ καράβια μὲ τοὺς πρόσφυγες ἄπλωσαν τὰ πανιά, μάκρυναν πέρα, κατὰ τὴν Καραθῶνα. Οἱ διωγμένοι βενετσάνοι, ἀραδιασμένοι στὰ καταστρώματα, βλέπανε μὲ δακρυσμένα μάτια νὰ χλωμαίνῃ στὸ φόντο τοῦ Κόρφου ἡ ζωγραφιὰ τοῦ Ἀναπλιοῦ, νὰ χάνεται ἀεροκρέμαστη.

Περάσανε κάμποσα χρόνια.

Ὁ ἄρχοντας Πέτρος πέθανε σ' ἓνα φτωχόσπιτο τῆς Βενετιᾶς, κοντὰ στὸ Γκράντε Κανάλε, καὶ ὅσοι εἶδαν τὸ λείψανό του, εἶπαν πὼς ἓνα πικρὸ παράπονο εἶχε μείνει

στη λιγνόχλωμη ὄψη του... Κι' ὅταν πέρασαν δέκα χρόνια ἀκόμη, καὶ τὰ δύο του ἀγόρια μεγάλωσαν κ' ἔγειναν παλληκαρόπουλα, ἡ μητέρα τους, ἡ δόνα Φελίτσια, σκέφτηκε πῶς ἦταν καιρὸς πιά νὰ τοὺς φανερώσῃ τὸ μυστικό:

— Ἀκοῦστε, παιδιὰ μου, τοὺς εἶπε μιὰ βραδιά. Πέρασαν δέκα χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ πέθανε ὁ καὺμένος ὁ πατέρας σας. Ἐσύ, Γουίδε, εἶσαι τώρα εἴκοσι χρονῶ, κ' ἔσύ, Ἀντρέα, εἴκοσιτριῶ. Τώρα πιά μπορῶ νὰ ἐκτελέσω τὴν παραγγελία του καὶ νὰ σᾶς παραδώσω τὸ φάκελλο ποὺ μοῦ ἐμπιστεύτηκε πεθαίνοντας. Νά, ἐδῶ μέσα θὰ βρῆτε τὶς τελευταῖες θελήσεις τοῦ πατέρα σας.

Συγκινημένος ὁ Ἀντρέας, πῆρε τὸ στενόμακρο φάκελλο μὲ τὶς πέντε μαῦρες βοῦλες ποὺ εἶχαν τὸ γενεαλογικὸ τους ἔμβλημα, τὸν ἀνοίξε κ' ἔβγαλε δύο χαρτιά. Τὸ ἓνα ἦταν γράμμα τοῦ Πέτρου Λορεδάνου «στὰ παιδιὰ του», τὸ ἄλλο ἓνα σχεδιάγραμμα, σὲ περγαμηνή, τοῦ ὑπόγειου μὲ τὴν κατακόμπα καὶ τὸν κρυφῶνα, ὅπου εἶχε ἀσφαλίσει τὸ θησαυρὸ του. Ὁ ἄρχοντας Πέτρος ἔγραφε ποῦ καὶ μὲ ποιὸν τρόπο θὰ ξαναποχτούσαν τὰ οἰκογενειακά τους κειμήλια καὶ ὅλο τὸ θησαυρὸ. Μέσα στὸ φάκελλο ἦταν κ' ἓνα κλειδί.

Ἔστερ' ἀπὸ λίγες μέρες, οἱ δύο νέοι — οἱ στεργοὶ τῆς γενιᾶς τους — ἐφοδιασμένοι καὶ μὲ συστατικὸ γράμμα στὸν Πρόξενο τῆς Ὀλλανδίας Ρούπα, ἐφίλησαν τὸ χέρι τῆς μάννας τους, μαρκαρίστηκαν σὲ μιὰ γαλέρα, καὶ νὰ τώρα ποὺ βρίσκονται στ' Ἀνάπλι.

— Ἀπὸ δῶ, Γουίδε, ἔλεγε ὁ Ἀντρέας στὸ μικρότερο ἀδερφό του. Ἐγὼ θυμᾶμαι καλὰ τὰ μέρη, κ' ἄς πέρασαν τόσα χρόνια. Μοῦ φαίνεται σὰν νὰ ἔφυγα χτές ἀπὸ τὸν τόπο τοῦτο, ὅπου γεννηθῆκαμε καὶ οἱ δύο.

— Κ' ἐγὼ κάτι ἀρχίζω νὰ θυμᾶμαι τώρα... Ἀπὸ δῶ δὲν εἶναι ποὺ βγαίνουμε στή... νὰ δῆς πῶς τὴ λέγανε... ἄ, ναί, στή Φόσσα; ρωτοῦσε ὁ Γουίδος.

— Νάτη! γυαλίζει ἀκόμη τὸ νερό της ἀνάμεσα στὰ βοῦρα!...

Ἔτσι κουβεντιάζοντας, μὲ τὴ μιὰν ἀνάμνηση ἀπάνω στήν

ἄλλη, τὰ δύο ἀδέρφια πέρασαν τὴν παλιὰ τάφρο ποὺ σκάφανε οἱ πρόγονοὶ τους, διαβήκανε τὸ μακρὸ γεφύρι μὲ τὶς καμάρες, κ' ἀντίκρουσαν τὴν «Πόρτα τῆς Σιεριᾶς» μὲ τὸ πέτρινο λιοντάρι στὸ ἀέτωμά της, τὸ χλιοχρονίτικο λιοντάρι ποὺ κρατοῦσε μὲ τὰ μπροστινά του πόδια ἓν' ἀνοιχτὸ μαρμάρινο βιβλίο. Ὁ Γουίδος, σηκώνοντας τὸ κεφάλι, διάβασε τὴν προγονικὴ ἐπιγραφή:

PAX TIBI

MARCE EVANGELISTA

MEUS

(Εἰρήνη σοι, Μάρκε Εὐαγγελιστά μου).

Μπήκανε στή θολωτὴ καμάρα τῆς Πόρτας. Στὴ μέση τοῦ θόλου, ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τους, εἶδανε κρεμασμένο τὸ ἱστορικὸ γιαταγάνι τοῦ Γενίτσαρου, ποὺ πρῶτος ἐπάτησε τὰ τεῖχη, στήν ἄλωση. Τὸ γιαταγάνι κεῖνο, κάθε Παρασκευή, λέει ὁ θρύλος, τὴν ἡμέρα δηλαδὴ ποὺ πάρθηκε τ' Ἀνάπλι, ἔσταζε αἶμα, κόμπο - κόμπο.

Οἱ δύο Λορεδᾶνοι μπήκανε στήν πόλη, χώθηκαν στὰ σοκάκια. Τὰ βήματά τους ἀντηχοῦσαν στὰ καλντιρίμια, ἐνῶ τὰ μάτια τους ψάχνανε γύρω, γεμάτα περιέργεια. Πέρασαν κοντὰ ἀπὸ τὸ Μεγὰρ Ἰζαμί, ἀπὸ τοὺς καφενέδες. Οἱ τουρκαλάδες, ξαπλωμένοι τεμπέλικα, φουμάριζαν τὰτσιμπούκια τους. Μερικοὶ ἀνασηκώθηκαν καὶ ρίξανε λοξὲς ματιὲς στὰ δύο παλληκάρια. Οἱ βενετσᾶνοι προσπέρασαν, ἀνηφορίζοντας. «Ἀπὸ δῶ! ἀπὸ δῶ!... θυμᾶμαι καλὰ τοὺς δρόμους!» ἔλεγε πάντα ὁ μεγαλύτερος ἀδερφὸς στὸ Γουίδο ποὺ ἀκολουθοῦσε ὑπάκουος. Κ' ἔτσι, πήρανε σκαλι - σκαλι τὴ μεγάλη δρομόσκαλα ποὺ φέρνει στὸν Ἴτς - Καλέ. Στὴ μέση, ὁ Ἀντρέας ἄρπαξε τὸ χέρι τοῦ ἀδερφοῦ του, καὶ μὲ φωνὴ ποὺ ἔτρεμε ἀπὸ συγκίνηση εἶπε:

— Γουίδε, νάτο! νάτο τὸ σπίτι μας!..

— Ναί, αὐτὸ τὸ ψηλό, τὸ τρίπατο, μὲ τὰ πράσινα κιαρᾶσια! εἶπε ὁ Γουίδος.

—Αυτό... με τὴ τζαμωτὴ ξελόντζα!.. "Αχ, τότε δὲν εἶχε καφάσια, στέναξε ὁ Ἄντρέας.

Προχώρησαν, στάθηκαν ἀπὸ κάτου καὶ κοίταζαν, μετὰ μάτια βουρκωμένα, τὸ πατρικὸ τους σπίτι. Οἱ ἀναμνήσεις ἀνέβαιναν ἀπὸ τὰ βάρη τῶν χρόνων καὶ τοὺς ἔδεναν κόμπο στὸ λαιμό.

"Ἦτανε σούρουπο πιά. Οἱ πρῶτες βραδυνὲς σκιᾶς κατέβαιναν στὸν ἀπόμερο δρομάκο, ὅπου κείνη τὴν ὥρα δὲ φαινότανε ψυχὴ γεννητὴ.

"Ἄξαφνα, ἡ βαρεῖα πόρτα τοῦ σπιτιοῦ ἔτριξε στοὺς μπρούτζινους ρεζέδες τῆς, ἀνοιξε, καὶ φανερώθηκε ἓνας γιγαντόκορμος Ἀράπης μετὰ σαρίκι.

—Τί κοιτᾶτε;! τί θέλετε;! τοὺς ρώτησε ἀπότομα.

Μὰ οἱ βενετσᾶνοι δὲν καταλαβαίνουν τὴ γλῶσσα του, χαμογελοῦσαν μετὰ ἀμηχανία, προσπάθησαν νὰ συνεννοηθοῦν μετὰ χειρονομίες, μὰ δὲν ἦταν βολετὸ καὶ κατάντησε κωμωδία. "Ἄξαφνα, ὁ Ἀράπης χτύπησε τὸ κούτελό του μετὰ τὴν παλάμη, χάθηκε μέσα, ἀφήνοντας τὴν πόρτα ἀνοιχτή, καὶ σὲ λίγο, στὴν ξελόντζα, φανερώθηκε ἓνας Τούρκος, μεσόκοπος, βλογιοκομμένος, ποὺ κοίταζε περίεργα τοὺς δύο νέους καὶ τοὺς ρώτησε σὲ τρεῖς γλῶσσες, τί θέλουν, πρῶτα Τούρκικα, ἔπειτα Ρωμέϊκα, τέλος Βενετσιάνικα:

—Ποιοὶ εἴσαστε; τί ζητᾶτε;

—Εἴμαστε, ἀπάντησε ὁ Ἄντρέας, παιδιὰ τοῦ Πέτρου Λορεδάνου, ποὺ ἦταν ἰδιοκτήτης τοῦ σπιτιοῦ ἐτούτου, στὸν καιρὸ τοῦ πρεβεδούρου τῶν κάστρων Ἀὐγουστίνου Σαγκρέδου. "Ἠρθαμε σήμερα ἀπὸ τὴ Βενετία, γιὰ ὄρισμένο σκοπὸ. Θέλουμε νὰ μιλήσουμε στὸ σημερινὸ ἀφέντη τοῦ σπιτιοῦ.

—Ἐγὼ εἶμαι ὁ σημερινὸς ἀφέντης. Ὀνομάζομαι Ἀγᾶ Πασᾶς Δελβινιώτης... Περᾶστε ἀπάνου.

Καὶ ὁ Ἀγᾶς τραβήχτηκε ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ πῆγε στὴ σκάλα νὰ τοὺς ὑποδεχτῆ: «Καλῶς ὤρισατε!». Καὶ τοὺς ἔξέταζε ἀπὸ τὴν κορφή ὡς στὰ νύχια. Οἱ δύο βενετσᾶνοι κοίταζαν κι' αὐτοὶ γύρω. Ἀναγνώριζαν, βέβαια, τὰ διαμερίσματα, μὰ κ' ἓνας πόνος τοὺς ἔσφιγγε τὴν καρδιά, γιὰ τὶς ἀλλαγὰς ποὺ ἔβλεπαν στὸ πατρικὸ τους σπίτι. Τὰ μου-

σουλμανικὰ χρώματα φάνταζαν παντοῦ. Ὁ φεγγίτης τῆς σάλας εἶχε καφάσια· στὸ ταβάνι ἓνας πρασινοκόκκινος ντουράς· στοὺς τοίχους σπαθιά κρεμασμένα, κουμπούρια, κεφαλοσπάστες. Γύρω ντιβάνια. Παντοῦ ἐμύριζε Τουρκία κι' ἀγριάδα... Κι' ὁ Ἀράπης, ἀφοῦ ἔφερε τοὺς καφέδες, στάθηκε σιωπηλὸς στὴν πόρτα τῆς σάλας, ὀρθὸς κ' ἔτοιμος.

—Θὰ θέλαμε νὰ μιλήσουμε χωρὶς μάρτυρες, εἶπε τέλος ὁ Ἄντρέας στὸν Ἀγᾶ Πασᾶ, δείχνοντας μετὰ τὴ ματιὰ τὸ μαῦρο φύλακα.

—Σαλήμπ, πῆγαιν' ἔξω! διέταξε ὁ ἀφέντης τοῦ σπιτιοῦ.

Ὁ Ἀράπης ἔκαν' ἓναν τεμενᾶ καὶ χάθηκε, κλείνοντας πίσω του τὴν πόρτα.

Καθόντουσαν τώρα οἱ τρεῖς τοὺς γύρω ἀπὸ ἓνα σοφρᾶ, πίνανε καφέ καὶ σιγοκουβέντιαζαν. Οἱ δύο βενετσᾶνοι, ἀφοῦ δὲ μπορούσαν νὰ κάνουν κι' ἄλλιῶς, ἐπρότειναν στὸν ἰδιοκτήτη τοῦ σπιτιοῦ νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ πάρουν τὸν προγονικὸ τους θησαυρὸ καὶ νὰ τοῦ δώσουν ἓνα καλὸ μερτικό.

"Ἀστραψαν τὰ μάτια τοῦ Μουσουλμάνου ἀπὸ χαρὰ, πετάχτηκε ὀρθὸς, χοροπηδοῦσε, ἀγκάλιαζε πότε τὸν ἓνα νέο, πότε τὸν ἄλλο, τοὺς ἔκραζε παιδιὰ του, σαῖνια του, ἔλεγε πὼς αὐτὸς ἀγαπᾷ τοὺς βενετσᾶνους, τοὺς χριστιανούς, τοὺς ἔβραίους, ὅλο τὸν κόσμο:

—Ἰσαλάχ, νὰ βροῦμε τὸ κεμέρι καὶ θὰ δῆτε, σαῖνια μου!.. Μόνο χρειάζεται προσοχή, φρονιμάδα, μὴ μᾶς πάρουν χαμπάρι οἱ ἄλλοι πασάδες καὶ χαθήκαμε. Θὰ ζητᾶνε ὅλοι μερτικό. Τί; νὰ πᾶτε γράμμα στὸν κρόξενο τῆς Ὀλλανδίας; "Ἄμ αὐτὸς, παιδιὰ μου, μέρα-νύχτα μετὰ τοὺς πασάδες βρίσκεται. Ἀμέσως θὰ τοὺς τὸ πῆ... Ἀμάν, καὶ μὴν τὸ μάθη κανεὶς, γιὰτὶ πάει, χάθηκε ὁ θησαυρός!..

Χτύπησε τὰ παλαμάκια, φανερώθηκε ὁ Ἀράπης. Ὁ Ἀγᾶς τότε διέταξε νὰ ετοιμάσουν τραπέζι γιὰ τρεῖς. "Ἄ, ὄλα κι' ὄλα! Δὲ θὰ τοὺς ἀφήνε, βέβαια, νὰ πᾶνε σὲ χάνι. Στὸ σπίτι του θὰ μένανε.

—Σαλήμπ, πὲς νὰ ετοιμάσουν τὸ μουσαφίρ ὄντᾶ!..

Κι' ὅταν ξανάμειναν μόνοι, κατὰστρωσαν τὸ σχέδιο:

Κείνη τὴν ἴδια βραδιά, ὕστερ' ἀπὸ τὸ δεῖπνο, θὰ κατέβαιναν οἱ τρεῖς τοὺς στὸ ὑπόγειο νὰ ξεθάψουν τὸ θησαυρό. Κανείς δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ ξέρῃ. Οὔτε κι' ὁ ἴδιος ὁ Σαλήμπ, κι' ἄς ἦταν ὁ πιὸ πιστὸς τοῦ σκλάβου.

Φάγανε, ἤπιανε σερμπέτια, φουμάρισαν, κουβέντιασαν. Ὁ Τοῦρκος ἦταν ὅλο γέλια. Οἱ δυὸ νεαροὶ βενετσάνοι ἦταν ἐνθουσιασμένοι μὲ τὸν Ἄγα Δελβινιώτη. Τοῦρκος καὶ νᾶναι τόσο καλόκαρδος!..

Περασμένα μεσάνυχτα, ὁ Ἄγᾶς λέει:

— Ἔ, τί λέετε, παιδιά; ὥρα δὲν εἶναι;

Σηκώθηκαν. Ὅλο τὸ σπίτι ἦτανε βυθισμένο στὸν ὕπνο. Κοιμόντουσαν κ' οἱ χανούμισες καὶ οἱ σκλάβοι, καὶ τὰ σκλαβάκια. Ὁ Ἄγᾶς, ψηλός, στιβαρός, πήγαινε μπροστά, κρατώντας μιὰ τετράρωτη λουσέρνα. Ἀκολουθοῦσαν τὰ δυὸ ἀδέρφια. Οἱ ἴσκιοι τοὺς, μεγαλωμένοι, γραφόνταν ἐπάνω στοὺς τοίχους τοῦ διαδρόμου.

Κατέβηκαν τὴν ἐσωτερικὴ σκάλα ποὺ ἔτριξε κάτω ἀπὸ τὰ βήματά τους, φτάσανε στὸ ἰσόγειο. Ὁ Ἄγᾶς ἔβγαλε ἀπὸ τὸ ζουνάρι τοῦ ἑνα τεράστιο κλειδί, ἀνοίξε τὴν πόρτα. Πέρασαν ἀπὸ μιὰ θολωτὴ καμάρα, κατέβηκαν λίγα σκαλάκια. Ὁ Ἄντρέας ξεδίπλωσε τὴν περγαμηνή. Ἰὸ φῶς τῆς λουσέρνας ἔδειξε τὶς μαῦρες χοντρὲς γραμμὲς ποὺ σχημάτιζαν τὸ τοπογραφικὸ σχεδιάγραμμα.

Δὲ δυσκολεύτηκαν νὰ βροῦν τὴ θέση. Ὁ Ἄγᾶς πῆρε ἀπὸ τὴ γωνιά μιὰν ἀξίνα, στυλώθηκε στὴ γῆς, μὲ τὰ σκέλια ἀνοιχτά, βάρωσε μιὰ-δυὸ -τρεῖς... δέκα. Οἱ ἀσβέστες πετάχτηκαν, ἡ μεγάλη πλάκα ξεκόλλησε. Ἀνοίχτηκε μιὰ μεγάλη τρύπα. Μυρουδιὰ μούχλας βαρειά, ἀγέρας ὄχρὸς, ἀρρωστημένος ξεπήδησε ἀπὸ τὰ σπλάγγνα τῆς κατακόμπας. Μιὰ σκαλίτσα πέτρινη, γυριστή, φάνηκε.

Ὁ Ἄγᾶς γονάτισε κ' ἔριξε μέσα τὸ φῶς τῆς λουσέρνας.

— Κατεβῆτε! εἶπε στοὺς δυὸ ἀδερφοὺς.

Οἱ βενετσάνοι κατέβηκαν μὲ λαχτάρα τὰ γλιστερὰ σκαλοπάτια, καὶ σὲ λίγο ἀνέβηκαν πάλι κρατώντας ἕνα μπαούλο, στρωμένο ἀπὸ παντοῦ μ' ἕνα μπρούντζινο ντύμα, μαυροπράσινο ἀπὸ τὴ σκουριά. Ὁ Ἄγᾶς εἶχε ἀκουμπήσει

χάμου τὴ λουσέρνα, κρατοῦσε ὅμως ἀκόμα τὴν ἀξίνα, καὶ μὲ μάτια τεντωμένα, σιωπηλὸς καὶ συλλογισμένος, παρακολουθοῦσε τὶς κινήσεις τῶν δύο ἀδερφίων.

Ὁ Ἄντρέας Λορεδάνος ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη τοῦ τὸ κλειδί, γονάτισε καὶ καταγινότανε ν' ἀνοίξῃ τὴν κασσέλα. Σκυφτὸς ἀπὸ πάνω του ὁ Γουίδος ἐκοίταζε πῶς νὰ τὸν βοηθήσῃ. Μὰ ἡ κλειδαριά, σκουριασμένη ἀπὸ τὴν πολυκαιρινὴ ὑγρασία, δὲν ἀνοίγε, κι' ὁ Ἄντρέας ἔβαζε ὅλα τοῦ τὰ δυνατὰ καὶ ξεφυσούσε.

Ἰέλος, τὸ ἔλατήριο ἔτριξε κι' ὁ Γουίδος, τραβώντας τὸ καπάκι τῆς κασσέλας ἀπάνω, τὴν ἀνοίξε. Στὸ ἀντιλάρισμα τῆς ψηλῆς, τετράρωτης λουσέρνας, λαμποκόπησε ὁ θησαυρὸς τῶν Λορεδάνων πάππου-προσπάππου. Σωρὸς τὰ βενετικά φλωριά, οἱ ντούπιες, τὰ κολωνᾶτα, σωρὸς τὰ διαμαντικὰ τῆς γενιᾶς, σὲ βραχιόλια, σὲ κορῶνες, σὲ σκουλαρίκια, σὲ μενταγιόνια μὲ μακριὲς χρυσὲς ἀλυσίδες, ρουμπίνια, μπριλλάντια, μαργαριταρόριζες, περουζέδες — ἕνα πλήθος ἀπὸ στολίδια ἀντρῶν καὶ γυναικῶν, τεχνουργημένα στὸ σμάλτο, στὸ ἀσήμι καὶ στὸ μάλαμα, ποὺ γυαλοκοπούσαν σὲ ὅλα τοῦ φωτὸς τὰ παιγνιδίσματα καὶ θάμπωναν τὰ μάτια! Καὶ καθὼς τὰ δυὸ ἀδέρφια χώσανε τὰ χέρια τοὺς μέσα καὶ ἀνακάτευαν τὴν προγονικὴ κληρονομιά, τὸ θρόισμα ποὺ ἔκαναν τὰ πολύτιμα πετράδια καὶ τὰ νομίσματα ἀντηχοῦσε στ' αὐτιά τοῦ Ἄγα σὰ μουσικὴ ποὺ τάραζε τὴν ψυχὴ του... Μὲ μιὰν ἀπότομη κίνηση, σὰν ἀστραπή, σήκωσε ψηλὰ τὴν ἀξίνα καὶ χτύπησε τὸν Ἄντρέα κατακέφαλα. Ὁ νέος σωριάστηκε χάμου, μουγγρίζοντας ἀπὸ τὸν πόνο, καὶ ὁ Γουίδος, ἀντὶ νὰ χυμήξῃ στὸ δολοφόνο, σάστισε κ' ἔπεσε πάνω στὸν ἀδερφό του, βγάζοντας σπαρακτικὲς κραυγές:

— Ἄντρέα! Ἄντρέα! ἀδερφέ μου!..

Μὰ ὁ Ἄγᾶς, τυφλωμένος ἀπὸ τὸ αἷμα, ἀπὸ τὸ μεθύσι τοῦ ἐγκλήματος, ἀπὸ τὸ Σατανᾶ τῆς πλεονεξίας, χτύπησε καὶ δεύτερη φορὰ καὶ τρίτη καὶ τέταρτη, χτυποῦσε ἀλύπητα πάνω στὸ σύμπλεγμα τῶν δυὸ ἀμοιρων ἀδερφῶν, χτυποῦσε ἀκόμη κι' ὅταν ἔπαιπε κάθε βογγητό τους, κάθε σπαραξί-

σμα, όταν ἔφυγε κάθε ζωή, καὶ τὰ δύο κορμιά δὲν παρουσίαζαν παρὰ ἓναν κόκκινο σωρὸ ἀπὸ σάρκες καὶ κόκκαλα λιανισμένα... Ἐπειτα στάθηκε, ἀκούμπησε μὲ τὸ ἓνα χέρι στὴν ἀξίνα, σκούπισε μὲ τ' ἄλλο τὸ ἰδρωμένο του μέτωπο, καὶ κοίταξε πάλι τὸν κόκκινο σωρὸ... Γρήγορα-γρήγορα πῆρε ἓνα φτυάρι κ' ἔρριξε μέσα στὴ σκοτεινὴ κατακόμπα τὰ πτώματα τῶν δύο βενετσάνων, κύλισε ξανὰ τὴν πλάκα, τὴν ἐσκέπασε μὲ χῶμα, πάτησε ἀπάνου πολλές φορές, καὶ σὰν τέλειωσε, θέλησε νὰ σταθῆ καὶ νὰ μετρήσῃ τὰ χρήματα, τὰ διαμαντικά.

Πῆρε μιὰ χούφτα, τὰ κοίταξε κοντὰ στὸ φῶς, μὰ στὴ στιγμή τ' ἔρριξε πάλι μέσα, καὶ πιάνοντας τὸ καπάκι τῆς κασσέλας, τὸ ἔγειρε νὰ πέσῃ. Ὁ κρότος ἀντήχησε κούφιος στὴ νυχτερινὴ σιωπῇ. Ὁ Ἄγα Πασᾶς, σὰν ἀλαφιασμένος, ἄρπαξε τότε τὴ λουσέρινα κ' ἔφυγε γρήγορα-γρήγορα.

Ὁ ἐπίλογος τῆς φοβερῆς αὐτῆς ἱστορίας ἦρθε μὲ τὸν καιρὸ, τὸ ἴδιο τραγικὸς:

Ὁ Ἄγα Πασᾶς, ποὺ ἦταν κιόλας ἀρκετὰ πλούσιος, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀπόχτηση τοῦ θησαυροῦ, γίνηκε ὁ πλουσιώτερος τοῦ Μωριᾶ, κέρδισε δύναμη καὶ δόξα, τὸν ἵξεραν ἀκόμη καὶ στὸ Διβάνι, ὅπου ἔστελνε πεσκέσια στὸ Σουλτάνο καὶ στοὺς πασάδες.

Ἡ δυστυχισμένη ἡ μάννα τῶν δύο βενετσάνων, βλέποντας πὼς ἀργοῦν νὰ ξαναγυρῶσιν τὰ παιδιὰ της, ἔγραψε στὸν Πρόξενο τῆς Ὀλλανδίας, καὶ κείνος ρώτησε δειλὰ τὸν Ἄγα τί γινήκαν οἱ δύο νέοι. Ὁ Ἄγας ἐσήκωσε μὲ ἀδιαφορία τοὺς ὤμους:

— Ξέρω γὼ τί γινήκαν;.. Ἡρθανε σπίτι μου, ψάξανε, δὲ βρῆκανε τίποτα καὶ φύγανε.

Ὁ Ρούπας, εἴτε γιὰ τὴν φοβήθηκε τὴ δύναμη καὶ τὴν ὑπόληψη τοῦ Ἄγα, εἴτε γιὰ τὴν πίστειρε τὰ λόγια του, δὲν εἶπε τίποτα, κ' ἔτσι ἡ φοβερὴ τραγωδία σκεπάστηκε, δὲν τὴν ἔμαθε τότε κανεὶς.

Πέρασε κάμποσος καιρὸς ἀκόμα. Ὁ Ἄγα Πασᾶς Δελ-

βινιάτης εἶχε πλούτη καὶ δόξα, μὰ ἡσυχία δὲν εἶχε. Μέσα του, φοβερὸς δαίμονας, ἡ τύψη τῆς συνειδήσεως, ξύπνησε καὶ τοῦ τριβέλιζε τὴν ψυχὴ. Τὰ φαντάσματα τῶν δύο ἀδικοσκοτωμένων τὸν παρακολουθοῦσαν παντοῦ μὲ φοβέρες, «ὄλοζώντανα κι' ὄρθᾶ». Τὴ νύχτα προπάντων τὸ μαρτύριό του γινόταν ἀβάσταγο. Νόμιζε πὼς ἀκούει τὰ βογγητά τους νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ κατακόμπα, μακρόσυρτα μέσα στὴ νυχτερινὴ σιγαλιά, σπαραχτικά... Τότε, πεταγόταν ἀπὸ τὸ κρεβάτι του τρομαγμένος, μούσκεμα στὸν ἰδρῶτα, κρατώντας τὴν καρδιά του νὰ μὴ σπάσῃ. Ὁ Ἄγα Πασᾶς γίνηκε ὁ πιὸ δυστυχισμένος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, ἀγάμνηνε, ἔπεσε νὰ πεθάνῃ.

Κεῖνον τὸν καιρὸ, ἔφτασε στ' Ἀνάπλι περαστικὸς ἓνας σείχης, ποὺ ἔρχόνταν ἴσια ἀπὸ τὴ Μέκκα γιὰ νὰ πουλήσῃ φιλαχτὰ στοὺς Ὀθωμανοὺς τοῦ Μωριᾶ. Ὁ Ἄγας τὸν ἐκάλεσε καὶ κρυφὰ τοῦ ξομολογήθηκε τὸ διπλό του κακούρηγμα καὶ τὰ βάσανά του. «Σοφὲ μου σείχη, τοῦ εἶπε, τί νὰ κάνω γιὰ νὰ σωθῶ;» Κι' ὁ σοφὸς Σείχης τοῦδωσε μιὰ συμβουλή: Νὰ ξοδέψῃ ὅλο τὸ θησαυρὸ χτίζοντας ἓνα μεγάλο Τεκὲ καὶ νὰ πηγαίῃ ἐκεῖ νὰ προσεύχεται ἑφτὰ φορές τὴν ἡμέρα, γιὰ νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴ του. Ὁ Ἄγας ἔβαλε πρόθυμα τὴ συμβουλή τοῦ Σείχη σὲ πράξη. Ἀγόρασε ἓνα μεγάλο οἰκόπεδο — ποὺ βρίσκονταν ἀνάμεσα στὸ σπίτι του καὶ στὸ βενετσάνικο Στρατῶνα—καὶ ἄρχισε νὰ χτίζῃ ἓνα μεγαλόπρεπον Τεκὲ. Κουβαλοῦσε ἀγκωνάρια καὶ μάρμαρα ἀπὸ παντοῦ, ἀκόμη κι' ἀπὸ τὸ παμπάλαιο βυζαντινὸ μοναστήρι τοῦ Καρακαλᾶ, ποὺ τὸ εἶχαν γκρεμίσει λίγο προηγουμένως οἱ Τούρκοι. Ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴ Μυκῆνες, ἀπὸ τὸ Θησαυροφυλάκιο τοῦ Ἀτρέως, ἔφερε ἓνα τεράστιο, μονοκόμματο μάρμαρο τῆς πύλης καὶ τὸ ἔβαλε ὑπερθυρο στὸ τζαμί του.

Ὅμως καὶ οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ τῶν Ἑλλήνων ἄρχισαν τώρα νὰ θέλουν ἐκδίκηση. Καὶ νά! τὴν ὥρα ποὺ οἱ μαστόροι ἀνεβάζανε τὸ ἀτρεϊδικὸ μάρμαρο, καὶ ὁ Ἄγας ὄρθῃς στὸ ἀντικρινὸ μπαλκόνι τοῦ σπιτιοῦ του, παρακολουθοῦσε τὴν ἐργασία, γίνεται ἄξαφνα σεισμὸς, τὸ Ἀνάπλι τραντάζεται

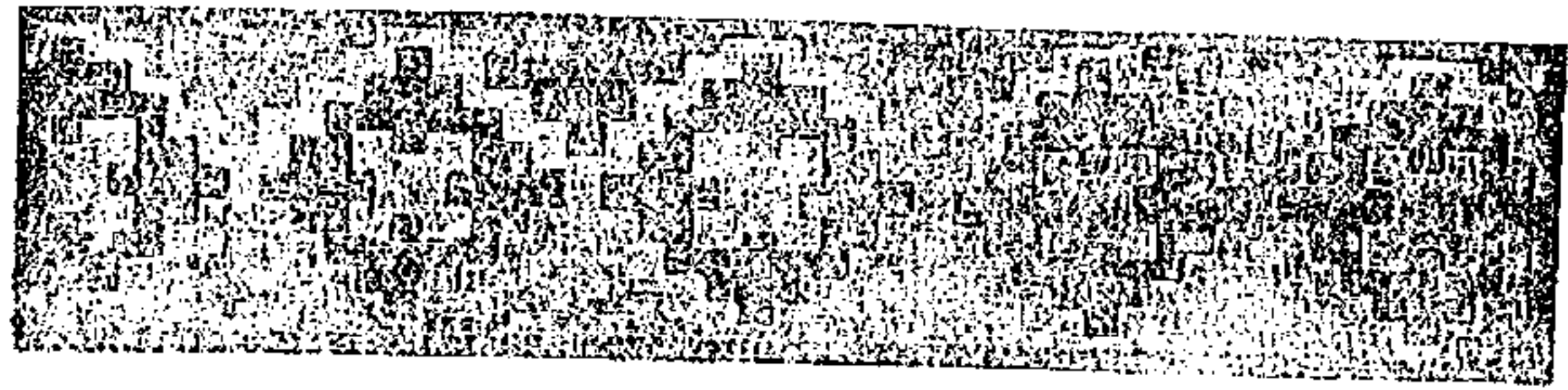
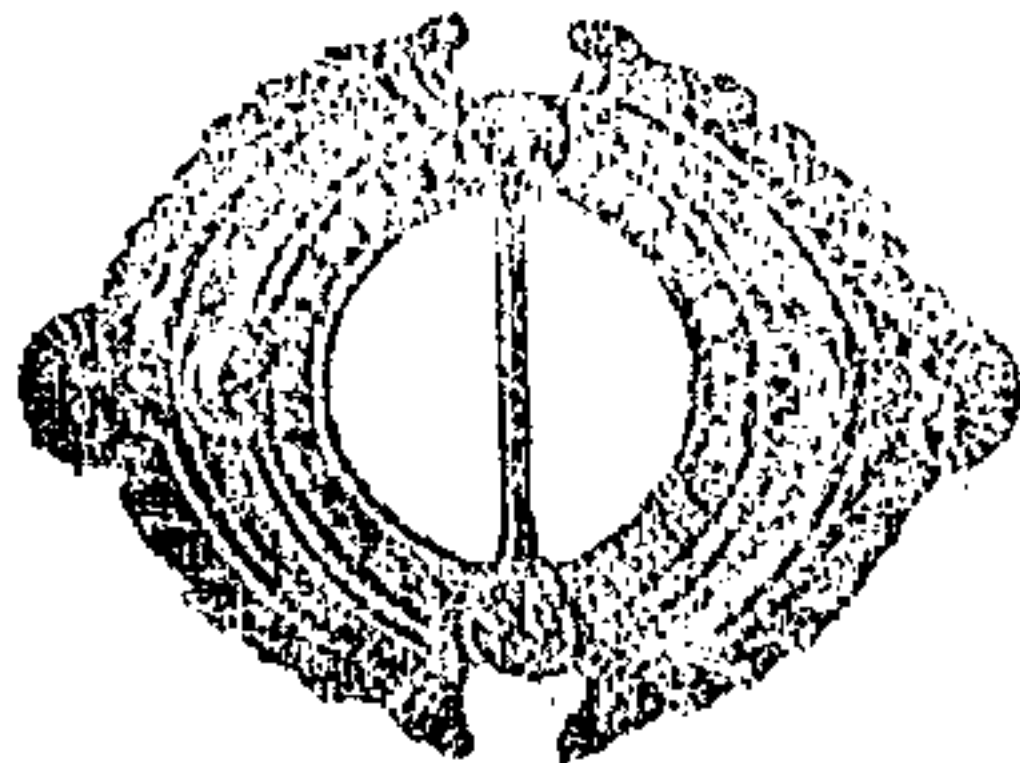
συνθέμελα, τὸ μπαλκόνι πέφτει, καὶ ὁ Ἅγᾶς σωριάζεται στὸ καλντιρίμι νεκρός.

Μὰ τὸ τούρκικο τέμενος τὸ τελείωσε ἡ χήρα τοῦ Ἅγᾶ Πασᾶ, ἡ Φατμέ Χανούμ, τὸ ἔστρωσε μὲ τὰ πιὸ ἀκριβὰ χαλιὰ καὶ τοὺς σεντζαντέδες τοῦ σπιτιοῦ της, καὶ προσευχότανε γιὰ τὴν ἁμαρτωλὴ ψυχὴ τοῦ ἀντροῦς της. Ἐχτισε ἀκόμα κι' ἄλλο ἓνα τζαμί, πιὸ ἀπάνω, στὴ ρίζα τῆς Ἀκροναυπλίας.

Ἐέσπασε ἄξαφνα ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 21, λευτερώθηκε ἡ Ἑλλάδα, διώχτηκαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τ' Ἀνάπλι, ποὺ ἦταν πιὰ ἡ πρωτεύουσα τοῦ μικροῦ Κράτους. Τὸ τζαμί τοῦ Ἅγᾶ ἔγεινε ἡ πρώτη Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, τὸ *Βουλευτικό*. Σ' αὐτὸ συνεδρίαζαν οἱ μαρουμενοκαύμενοι ἀγωνιστές, σ' αὐτὸ πιὸ ὕστερα ἡ Βαυαρὲζικὴ Ἀντιβασιλεία καταδίκασε τὸν Κολοκοτρώνη σὲ θάνατο, παίρνοντας τὴν ἀπόφασιν μὲ τὴ λόγην. Καὶ πιὸ ὕστερα, τὸ ἄλλο τζαμί, ποὺ τῶχτισε ἡ Φατμέ Χανούμ, τὸ χάρισε ὁ Ὄθωνας στοὺς καθολικοὺς τ' Ἀναπλιοῦ καὶ τὸ ἔκαναν ἐκκλησιά τους.

Στὸ τελευταῖο τοῦτο, ἓνας τρισεβάσιμος παπᾶς, ὁ δὸν Γεώργιος Σαργολόγος, ποὺ εἶχε γνωρίσει καὶ τὸν Ὄθωνα, προσευχότανε κάθε μέρα γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ πρώτου μας βασιλιᾶ καὶ γιὰ τὶς ψυχὰς ὅλων τῶν ἀδικοπεθαμένων χριστιανῶν τοῦ Ἀναπλιοῦ κι' ὅλου τοῦ κόσμου.

ΣΤΕΦ. ΛΑΦΝΗΣ

ΔΙΑΛΕΚΤΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΑΠΟ ΤΟ «ΓΥΠΑΡΗ»¹

νωστές εἶναι οἱ χῶρες, ποὺ μὴν ἔχοντας ἀκόμα γνωρίσει τὴ δεσποτεία τοῦ Τούρκου ἑξακολουθοῦν καὶ μετὰ τὴν Ἀλωσὴ νὰ μᾶς στέλνουν μηνύματα κάποιου πνευματικοῦ βίου: ἡ Ρόδος, ἡ Κύπρος, ἡ Κρήτη. Τὴ Ρόδο τὴ βαστοῦν ἀκόμη οἱ Φράγκοι ἱππότες, τὴν Κύπρο οἱ Λουζινιᾶν κι' ἀπὸ τὸ 1489 οἱ Βενετοί, τὴν Κρήτη οἱ τελευταῖοι αὐτοί. Ἡ ἐξουσία τοῦ Τούρκου στὰ 1522 ἐπεχτείνεται καὶ στὴ Ρόδο, σβήνοντας ἐκεῖ κάθε—ἔστω καὶ ἀσθενικὴ—σπίθα πνευματικῆς ζωῆς. Ἡ Κύπρος, ἰδίως ἀφότου προσαρτήθηκε στὸ κράτος τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας, δείχνει κάποιες δημιουργικώτερες τάσεις στὴν περιοχὴ τῆς λογοτεχνικῆς δημιουργίας. Ἡ εὐνοϊκὴ ἐπίδραση λαοῦ καλλιεργημένου γίνεται ἀρκετὰ φανερὴ. Σονέττα τοῦ Petrarca μεταφράζονται μὲ δεξιότητα σημαντικὴ ἢ καὶ γίνονται πρότυπα γιὰ λογοτεχνικὴν πιὸ πέρα δημιουργία. Ἀλλὰ καὶ ἡ Κύπρος στὰ 1571 ἀκολουθεῖ τὴν τύχη τῆς Ρόδου κ' ἔτσι ἡ Κρήτη μόνο μένει ἡ χώρα ἐκείνη, ποὺ μὲ πιὸ χεροπιαστὰ ἀποτελέσματα γνώρισε τὴ βενετικὴ ἐπίδραση.

¹ Ἡ ἐργασία μου αὐτὴ μὲ μερικὲς ἀκόμη σχετικὲς παρατηρήσεις μου γιὰ τὰ χειρόγραφα τοῦ «Γύπαρη», ποὺ πρόκειται ἀλλοῦ νὰ δημοσιευτοῦν, ἀποτέλεσε ὁμιλία, ποὺ ἔγινε στὶς 9 Φεβρουαρίου 1935, διοργανωμένη ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Βυζαντινῶν Σπουδῶν στὴν αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

Τέσσερεις αἰῶνες κράτησαν τὴν Κρήτη οἱ Βενετοί. Κι ὅσο κι ἂν δὲ λείψανε οἱ ἐσωτερικὲς ἀναστατώσεις μὲ τὰ φιλελεύθερα ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Κρητικῶν, ὅμως μὲ τὸν καιρὸ οἱ σχέσεις καταχτητῆ καὶ ὑπηκόου γίνονται ὁμαλώτερες κ' ἢ πνευματικῆ γιὰ τοῦτο ἐπίδραση δείχνει σταθερώτερα τ' ἀποτελέσματά της. Καὶ στὸ 15^ο, ἀλλὰ ἰδίως στὸ 16^ο καὶ 17^ο αἰῶνα δημιουργοῦνται μὲ τὴ βενετικὴ ἐπίδραση ἔργα, ποὺ μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ μιλήσουμε γιὰ κρητικὴ λογοτεχνία. Ἡ ὥς τὰ τώρα ἔρευνα, ποὺ — πρέπει νὰ τὸ ποῦμε—εἶν' ἀκόμη στὴν ἀρχὴ της, ἔδειξε πῶς ἡ λογοτεχνία αὐτὴ τοῦ 15^{ου}, 16^{ου} καὶ 17^{ου} αἰῶνα δὲν καλλιεργήθηκε μὲ δουλικὴ πάντα μίμηση ἰταλικῶν ἔργων, ἀλλ' ἀποτελεῖ συχνὰ πραγματικὴ δημιουργία. Δὲ λείπουν βέβαια τὰ ἀνούσια κατασκευάσματα καὶ στὴν κρητικὴ λογοτεχνία κυρίως τοῦ 15^{ου} καὶ 16^{ου} αἰῶνα. Τὰ ποιήματα τοῦ Σαχλίμη, τοῦ Πικατόρου, τοῦ Σκλάβου, τοῦ Μπεργαδῆ, τοῦ Ἀχέλη δὲν εἶναι λογοτεχνικὰ ἀποχτήματα. Ἀλλ' ἀπὸ τὰ μέσα κυρίως τοῦ 16^{ου} αἰῶνα ἕως τὰ μέσα τοῦ 17^{ου}, ποὺ ἔγινε ἡ Κρήτη τουρκικὴ, δημιουργοῦνται καὶ ἔργα, ποὺ γνώρισαν μιὰν πλατύτερη ἀναγνώριση μέσα στὸ ἑλληνικὸ κοινὸ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Ὁ Ἐρωτόκριτος, ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ, ἡ Ἐρωφίλη, ἡ Ὀμορφὴ Βοσκοπούλλα ἔγιναν ἐντύφημα τοῦ στερημένου ἀπὸ κάθε ἄλλῃ πνευματικῆ τροφῆ λαοῦ, ἀκόμη κ' ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ τόπου τῆς δημιουργίας των. Ὁ Ἐρωτόκριτος προπάντων, τὸ σπουδαιότατο αὐτὸ γλωσσικὸ καὶ λογοτεχνικὸ μνημεῖο τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, ἦταν δημοφιλέστατος.

Ἐχωριστὰ πρέπει νὰ τονιστῆ τὸ μάθημα, ποὺ πῆραν οἱ λογοτέχνες τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς δασκάλους των τοὺς Βενετοὺς ὡς πρὸς τὴ χρησιμοποίησιν τῆς μητρικῆς των γλώσσας, τοῦ κρητικοῦ ἰδιώματος, ποὺ κατόρθωσαν νὰ τὸ ἀναδείξουν πλούσιο λογοτεχνικὸ ὄργανο.

Ἡ βαθύτερη ἐπίδραση τοῦ ἀναγεννημένου βενετικοῦ πνεύματος πάνω στὴν κρητικὴ λογοτεχνία φανερόνεται ἰδίως στὰ θεατρικὰ ἔργα, ποὺ εἶναι γνωστὰ μὲ τὸ περιεχτικὸ ὄνομα «Κρητικὸν Θέατρον». Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ πρώτη

ΕΠ. ΘΑΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΡΥΓΟΣ

ἀναντίρρητα θέση παίρνει ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ, κατόπι ἔρχεται ἡ Ἐρωφίλη τοῦ Γεωργίου Χορτιάτη, ἔργο λιγώτερο δραματικὸ ἀπὸ τὸ πρότυπό του, τὴν *Orbecchie* τοῦ G. Giraldi, ἀλλὰ ποὺ ἐνδιαφέρει ἐξαιρετικὰ γιὰ τὰ καθαυτὸ λυρικά του μέρη, τὰ χορικά. Τρίτο στὴν ἀξία ἔρχεται τὸ ποιμενικὸ εἰδύλλιο Γύπαρης· τ' ἄλλα ἔργα: Φορτουνάτος, Στάθης, Ζήνων εἶναι μικρότερης ἀξίας. Ἐδῶ θὰ μᾶς ἀπαοχολήσῃ ὁ Γύπαρης.

Τὸ ἔργο τὸ ἔχει ἐκδώσει ὁ μακαρίτης Κωνσταντῖνος Σάθας στὸ «Κρητικὸν Θεατρὸν» του (Βενετία 1879) μετὰ βία τὸ μόνο τότε γνωστὸ χειρόγραφο, τὸ Νανιανὸ κώδικα τῆς Βενετίας. Εὐτυχῶς δεύτερο χειρόγραφο τοῦ ἔργου τοῦ τέλους τοῦ 17^{ου} αἰῶνα βρέθηκε τελευταῖα καὶ ἀνήκει στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη. Μετὰ βία τὸ χειρόγραφο τῆς Βενετίας καὶ τὸ δεύτερο τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ποὺ μᾶς εἶναι πολύτιμο γιὰ τὴν ἀποκατάστασις πολλῶν χωρίων τοῦ Γύπαρη, ἐτοιμάζω κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ ἔργου, ποὺ ἐλπίζω σύντομα νὰ δῆ τὸ φῶς.

Πότε ἀκριβῶς καὶ ἀπὸ ποιὸν γράφτηκε τὸ ἔργο δὲν ἔχει ἀκόμα ξεκαθαριστῆ ἀπὸ τὴν ἔρευνα· μπορούμε ὅμως νὰ τοποθετήσουμε τὴ δημιουργία του στὰ τέλη τοῦ 16^{ου} ἢ τὶς ἀρχές τοῦ 17^{ου} αἰῶνα. Ὁ ποιητὴς του ἦταν ἴσως ἀπὸ τὸ Ρέθυμνο τῆς Κρήτης, γιὰτὶ κάτι τέτοιο μᾶς ἀφήνει νὰ μαντέψουμε ἓνα χωρίο τοῦ ἔργου (πράξις 3^η, στίχ. 212)¹, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ δυὸ βουνὰ τῆς περιοχῆς τοῦ Ρεθύμνου. Τὸ ἔργο εἶναι συνθεμένον στὸ γνήσιο κρητικὸ ἰδίωμα τῆς ἐποχῆς, ποὺ παρουσιάζει ἐλάχιστες διαφορὰς ἀπὸ τὸ σημερινό.

Ὁ ποιητὴς τοῦ Γύπαρη, ὅσο καὶ ἂν τοῦ στάθηναν πολύτιμοι βοήθοι παλιότερα λογοτεχνήματα συγγενικὰ στὴν ὑπόθεσις ἰταλικῆς καὶ ἑλληνιστικῆς προέλευσης, ἔπλασε ἔργο, ποὺ ἀποκλειστικὰ στὸν ποιητὴ του δὲ χρωσιᾶ λίγα, ποιητὴ ποὺ

¹ Ὅπως διορθώθηκε ἀπὸ τὸ μακαρίτη Στ. Ζανθουδίδη *Byz.-Neugriech. Jahrb.* 2 (1921), 75.

δίχως ἄλλο ἦταν προικισμένος μὲ γνήσιο ποιητικὸ ταλέντο, μὲ ἱκανότητες ὄχι μηδαμινές γιὰ μιὰ ζωντανή, δροσερὴ ἀπεικόνιση σκηνῶν τοῦ ποιμενικοῦ βίου καὶ γιὰ μιὰ χαριτωμένη ἀφήγηση¹. Οἱ ἐλευθεροστομίες, ποὺ τόσο μᾶς στενοχωροῦν στὸ *Φορτουῆτο*, τὴν κωμωδία τοῦ *Μάρκου Φωσκόλου*², λείπουν ἀπὸ τὸ Γύπαρη ἢ σωστότερα ἀπαντοῦν πιὸ σπάνια.

Τὸ ἔργο πλέκεται γύρω ἀπὸ τὸν ἔρωτα τοῦ βοσκοῦ Γύπαρη γιὰ τὴν Πανώρια καὶ τοῦ συναδέρφου του Ἀλέξη γιὰ τὴν Ἀθούσα. Στὶς καρδιές τῶν κοριτσιῶν δὲ βρίσκουν ἀπήχηση τὰ αἰσθήματα τῶν ἐρωτευμένων παρὰ στὸ τέλος μονάχα, ὅταν ἡ θεὰ Ἀφροδίτη σὰν «ἀπὸ μηχανῆς θεᾶς» πληγώνει μὲ τὰ βέλη τοῦ γιοῦ της τὶς σκληρὲς βοσκοπούλλες. Μὰ ὁ Γύπαρης εἶναι ποὺ προκαλεῖ τὸ περισσότερο ἐνδιαφέρον τοῦ ποιητῆ καὶ γι' αὐτὸ τ' ὄνομά του δίνει τίτλο στὸ ἔργο.

*
* *

Δὲν εἶναι λίγα τὰ χαριτωμένα μέρη τοῦ ἔργου. Ἐμένα ἐδῶ θ' ἀπασχολήσῃ ἢ ἀνάλυση τῆς δεύτερης πράξης καὶ μάλιστα μερικῶν σκηνῶν της, ποὺ εἶναι πολὺ ὁμορφα γραμμένες.

Ἀλλὰ πρὶν μποῦμε στὴ δεύτερη πράξη ἄσκοπο δὲν κρίνω νὰ ἰδοῦμε, ὅσο μποροῦμε συντομώτερα, τὶ παρακωλούθησε ὁ θεατὴς στὴν πρώτη πράξη.

Οἱ δυὸ ἐρωτευμένοι, Γύπαρης καὶ Ἀλέξης, θρηνοῦν γιὰ τὸν ἄτυχο ἔρωτά τους καὶ ὁ καθένας τους παρηγορεῖ τὸν ἄλλο. Φτάνει στὸ ἀναμεταξὺ ἡ γριὰ Φροσύνη, ποὺ δίνει τὴν ὑπόσχεση στὸ Γύπαρη πὼς θὰ φροντίσῃ νὰ μετα-

¹ Πβ. ὅσα πολὺ σωστά παρατήρησε ὁ ἀγαπητὸς μου κ. Λίος Πολίτης στὸ ἄρθρο *Γύπαρις* τῆς Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδείας καὶ ὁ κ. Μ. Κολα (Βάλσας), *Le théâtre cretois au XVII siècle*, σελ. 17-18.

² Τὸ ἔργο δημοσιεύθηκε ἀπὸ τὸ Στ. Σανθουδίαδη (1922). Ἀνάλυση τοῦ ἔργου καὶ παρατηρήσεις σ' αὐτὸ δημοσίευσεν στὸ περυσινὸ «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος», σελ. 131-149.

πειστῇ ἢ Πανώρια, ποὺ οὔτε ν' ἀκούσῃ κὰν θέλει γιὰ τὸ Γύπαρη. Μένοντας μόνη ἡ Φροσύνη στὴ σκηνὴ λέει μονολογώντας πὼς οἱ ἄντρες ἀπὸ δική τους ἀνοησία ὑποφέρουνε στὸν ἔρωτα· καὶ αὐτὸ, γιὰτὶ δὲ γνώρισαν καλὰ τῆς γυναίκας τὴν ὑποκρισία.

Μὲ τὴ δεύτερη πράξη, ποὺ περισσότερο μᾶς ἐνδιαφέρει, στὴν ἀρχὴ ὁ Γιαννούλης ἐλεεινολογεῖ τοὺς παντρεμένους, μακαρίζει τὸν ἑαυτὸ του, ποὺ εἶναι χῆρος, μὰ δὲν εἶναι ἀπὸ κάθε στενοχώρια ἀπαλλαγμένος, γιὰτὶ ἔχει «θηλυκὸ παιδί»,

μηδ' ἄλλο καλλορρίζικο δὲν εἶχα σὰν ἐμένα,
ἀνὲν καὶ θηλυκὸ παιδί δὲν εἶχα καμωμένα. (B 41-42)

ποὺ δὲν εἶναι ὑπάκουο, μόνο γυρίζει στὸ κυνήγι. Στὴν ὥρα πάνω φτάνει ἡ κόρη του ἡ Πανώρια καταστενοχωρεμένη, ποὺ λάβωσε ἓνα λάφι, μὰ αὐτὸ χάθηκε στὰ δάση. Ὁ πατέρας της τὴ μαλώνει, ποὺ βαρέθηκε τὸ σπίτι καὶ γυρίζει στὰ γκρεμνὰ καὶ τὰ δάση καὶ δὲ μοιάζει καθόλου τῆς μακαρίτισσας τῆς μητέρας της, ποὺ ἦταν τόσο προκομμένη. Ἐδῶ πρέπει νὰ προσέξουμε τὴ φυσικότητα, ποὺ δίνει στὸ Γιαννούλη ὁ ποιητὴς. Ἐνῶ πρωτύτερα ὁ πατέρας τῆς Πανώριας ἦταν ἐναντίον τῶν γυναικῶν καὶ τοῦ ἔγγαμου βίου, τώρα ποὺ μαλώνει τὴν κόρη του· τὰ ξέχασε ὅλα καὶ τῆς προβάλλει πρότυπο γιὰ μίμηση τὴ συχωρεμένη τὴ μητέρα της.

Ὁ Γιαννούλης προσκαλεῖ ὕστερα τὴν κόρη του νὰ πάνε στὸ «μητᾶτο»

ν' ἀρμεξώμε τὰ πρόβατα καὶ τίβοτας νὰ φάμε. (B 126)

Αὐτὴ δέχεται καὶ μένει περιμένοντας τὴ φίλη της τὴν Ἀθούσα. Ὁ Γιαννούλης φεύγει· αὐτὴ πλύνεται στὴ βρύση καὶ ξαπλώνει νὰ κοιμηθῇ.

Ὁ κτύπος τοῦ νεροῦ ἔτουνοῦ μέ θέλει ἀποκοιμίσει
καὶ ἡ Ἀθούσα ὡσὰν ἐρθῆ καὶ μ' εὔρη, ὡς μέ ξυπνήσει.
(B 143-144)

ἔχει ἀποκοιμηθῆ ἡ Πανώρια, ὅταν ἔρχεται στὴ σκηνὴ ὁ Γύπαρης (B 145). Μ' ἐξαιρετικὴ δεξιότητα μᾶς τὸν παρουσιάζει ὁ ποιητής. Ὁ Γύπαρης βλέποντάς την θὰ θρηνησῆ γοερώτερα τὰ πάθη του. Πῶς θὰ φερθῆ ἀπέναντί της; Ἴτι σκέψεις θὰ προβάλλουν στὸ μυαλό του; Ποιὲς στὸ τέλος θὰ νικήσουν; Αὐτὰ θὰ μᾶς ζωγραφίσῃ ὁ ποιητής μετὰ τὸ μονόλογο τοῦ Γύπαρη (στίχ. 145-240).

Ὡραιοτάτα παρομοιάζει στὴν ἀρχὴ τὸν ἑαυτό του μετὰ τὸν λάρυ «δοξεμένο», ποὺ μάταια τρέχει δῶ κ' ἐκεῖ

λογιάζοντας ἀνάπαρη στὸν πόνο του νὰ πάρῃ (B 148).

Τὸ ἴδιο κι αὐτός. Περπατεῖ μέρα καὶ νύχτα σὲ κάμπους, σὲ λιβάδια, σὲ γκρεμοὺς καὶ δάση,

μὰ σ' ὅποια μέρη καὶ ἄ διαβῶ κάνω χειρότερό μου
κ' ἐκεῖ ποὺ ἐλπίζω γιὰ τὸ πλεθθαίνω τὸν καιρό μου,
γιατὶ ὅπου πάω ὁ ἔρωτας γυρίζει καὶ ἀκλουθᾷ μου
κι ὅλημερνὶς στὸ λογισμό μου φέρνει τὴν κερά μου.

(B 157-160)

Κι ἀναρωτιέται τὴν ἀφορμὴ τῆς ἀσπλαχνιᾶς της. Δὲν ἔχει ἀκόμα προσέξει τὴν Πανώρια; ὁ ποιητής μ' αὐτὸ μᾶς υποβάλλει πῶς ὁ Γύπαρης θρηνεῖ γιὰ τὴν ἀγάπη του κι ὅταν ἀκόμη δὲν τὴ βλέπει. Ἐξαιρνα βλέπει τὴν κόρη.

Μὰ ποιά 'ναι ἐτούτη ἡ λυγερή, ὅπου στὰ χορταράκια
μὲ δίχως ἔγνοια χαίρεται τοῦ ὕπνου τὰ κανάκια;

(B 163-164)

Τώρα τὴν ἀντιλαμβάνεται:

Τούτ' εἶναι ἡ κορασίδα μου, τούτ' εἶναι ἡ πεθυμιά μου!
Τὰ σπυθια μου ἐσφράγησα κ' ἐρράισε ἡ καρδιά μου.
Τὰ μέλη μου ἐκοπήκασι, τὴν αἰσθησὴ μου ἐχάσα,
ἡ ἀναπνιά μου ἐζόντυνε κι ὅλος ἀνατριχιάσα. (B 167-170)

Ὁ ἐρωτευμένος Γύπαρης πολλὰς φορὲς στὴ μοναξιά του εἶχε ἀποθυμήσει νὰ δῆ τὴν ἀγαπημένη του. Νὰ ὅμως ποὺ τρομάζει τώρα ποὺ τὴ βλέπει. Τὰ μάτια του τὴν ἀποφεύγουν· δὲν μποροῦν νὰ τὴν ἀντικρύσουν κι ἀναγκάζεται νὰ τὰ παρακινήσῃ:

σιμώπετέ τῆ ἀντήρητα, δέτε, χορτιάσετέ τῆ,
κ' εἰς τὴν καρδιά μου πλιά βαθιά ξαναφυτέτετέ τῆ!
Τώρα κοιμάται ἀνέγνοιαστη καὶ δὲ μπορεῖ νὰ φύγῃ
καὶ στανικῶ τῆ ἐπάρετε παρηγοριά ἐλίγη. (B 177-180)

ἔρχεται κατόπι νὰ συγκρίνῃ τὰ μάτια του μετὰ τὰ μάτια τῆς ἀγαπημένης του. Ἴτι ἀντίθεση! Ἐκεῖνα εἶναι «φορτωμένα τὸν ὕπνο», ἐνῶ τὰ δικά του στᾶζουν δάκρυα φαρμακεμένα· ἀλλὰ καὶ κλεισμένα καθὼς εἶναι τὰ μάτια της, πάλι «δοξεύουν» τὴν καρδιά του καὶ διασκορπίζουν τὸ νοῦ του. Καὶ διατυπώνει κατόπι τὸ πικρὸ του παράπονο: Γιατὶ ν' ἀποδιώχνῃς τὸν ἔρωτά μου, τῆς λέει, καὶ νὰ μὴ δέχεσαι, ὥστε

τὰ χεῖλη μου στὰ χεῖλη σου τὰ κοκκινοβαμμένα
νὰ ἐσμίγα καὶ τὰ δυὸ κορμιά νὰ 'ν' περιλαμπωμένα
σὰ δυὸ δένδρα, ποὺ σμίγουν καὶ ὁμάδι ξεφυτρώνουν
καὶ ὁμάδι θρέφονται στὴ γῆ καὶ ὁμάδι μεγαλώνουν
κ' ἓνα πῶς εἶναι δείχνουσι; (B 187-191)

Καὶ ἀφοῦ ἔγινε λόγος γιὰ χεῖλη καὶ φιλιά, διατυπώνει μιὰν εὐχή:

χεῖλη γλυκιά καὶ ὀνόστιμα, στόμα μου μυρισμένο,
καὶ ἄς μοῦ 'τονε τὴν σήμερο σὰν πεθυμῶ δοσμένο
τόση δροσιὰ φιλώντας σας νὰ πέσω στὴν καρδιά μου,
νὰ πάψουσιν οἱ πόνοι μου κι ὅλα τὰ βίασάνά μου.

(B 193-196)

Ὁ Γύπαρης μακαρίζει τὰ χορταράκια, ποὺ πάνω τους ἐξάπλωσε ἡ καλή του καὶ λέει:

νὰ 'μου κ' ἐγὼ ἓναν ἀπὸ σᾶς ν' ἄγγιζα τοῦ προσώπου,
ὅπου μπορεῖ τὴν πλερωμὴ νὰ δώσῃ πᾶσα κόπου.

(B 199-200)

Οἱ ἀνθοὶ τῶν χόρτων σήμερα:

παίρνουσι τόση χάρη
μόσοκ νὰ δρώνουν τὸ ταχύ καὶ ἀργὰ μαργαριτάρι
καὶ τοὺς νεκροὺς νὰ γέρουν καὶ νὰ τοὺς ἀναστένου
καὶ πλιά παρὰ τὸ μάλισμα πᾶσα πληγὴ νὰ γιάνου.

(B 201-204)

Τὰ χόρτα δὲ θὰ ἔχουν ἀνάγκη πιά τὴ δροσιὰ τοῦ νεροῦ

καὶ τὸν ἥλιο, γιατί ἡ ἀγαπημένη του τοὺς ἔδωσε τὴ χάρη της.

Ὁ ἔρωτευμένος βοσκὸς μὲ μεγάλη του εὐχαρίστησι θὰ πρόσφερε στὴν ἀγαπημένη του— ἂν τοῦ τὸ ζητοῦσε— γιὰ προσκέφαλο τὸ στήθος του, πὺν τώρα τὸ ἔχει αὐτὴ γιὰ σαῖττοθήκη της, μὰ θέλει νὰ πιστεύῃ πὺς δὲν τοῦ τὸ ζήτησε, γιατί ξέρει πὺς εἶναι ματωμένο καὶ καίει σὰν καμίνι.

Ὁ Γύπαρης δὲν μπορεῖ ν' ἀντισταθῇ στὸν πόθο του. Πρέπει νὰ τὴν πλησιάσῃ καὶ νὰ τῆς δώσῃ ἓνα φιλί. Δὲν εἶναι αὐτὸ ντροπή, σκέφτεται ὁ Γύπαρης,

γιατί 'ναι δίκιο καὶ πρεπὸ νὰ δροιστοῦ δαμάκι
τὰ χεῖλη πὺν 'πιασι γιὰ σὲ πολλῶ λογιῶ φαρμάκι.
(B 219-220)

Κάνει ν' ἀποδιώξῃ τὸ φόβο, πὺν πᾶει νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ δῇ τὴν ἐπιθυμία του πραγματοποιημένη, ἀλλὰ πάλι διστάζει. Ἄν ξυπνήσῃ ἡ κόρη; Βρίσκεται σὲ ἀμηχανία.

Κρυαίνω καὶ ἄφτω, πεθυμῶ, φοβοῦμαι καὶ τρομάσσω,
κινῶ καὶ πάλι σέφνομαι· φεύγω καὶ πάλι ἀράσσω.
(B 229-230)

Δὲν ἔχει ἀπὸ πὺν νὰ ζητήσῃ «βουλή» παρὰ ἀπὸ τὰ δάση, τὴ βρύση, τὰ λαγκὰ καὶ τὰ ὄρη. Αὐτοὶ εἶναι τούτῃ τὴ στιγμή οἱ μόνοι του σύντροφοι. Σ' αὐτοὺς καταφεύγει ἀπελπισμένος. Ἡ μοναξιά πὺν ἀπλώνεται γῦρο κι ὁ ὕπνος τῆς κόρης τὸν παρακινοῦν νὰ τολμήσῃ.

ἀμέ φοβοῦμαι ἀληθινά, ὁ κτύπος τῆς καρδιάς μου,
μὴν ἀσηκῶσῃ ὀγλήγορα τὸν ὕπνο τῆς κεφαλῆς μου.
(B 237-238)

Κι ἀλήθεια δὲν προλαβαίνει, γιατί ἔξυπνᾷ ἡ κόρη του, προτοῦ τὴ φιλήσῃ.

Δὲν εἶναι λίγη ἡ σκληρότητα πὺν ὑπάρχει στὰ λόγια, πὺν ἡ Πανώρια ξυπνώντας ἀπευθύνει στὸ Γύπαρη· μὰ σκληρότητα, πὺν ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀγάπη, πὺν ὁδηγοῦσε τὰ παραπάνω δικά του λόγια. Ἐμμεσα μάλιστα τὸν φοβερίζει, ἂν τύχῃ νὰ μάθουν τίποτα οἱ ἀδερφοὶ της.

Ἡ ἀπάντησι τοῦ Γύπαρη στὰ σκληρὰ λόγια τῆς Πανώριας διαπνέεται ἀπὸ μιὰν ὑποχωρητικότητα, δείχνει μιὰν ἔντεχνῃ προσπάθειά του νὰ μεταπέσῃ τὴν Πανώρια. Σηκώνεται ἀγέρας, ἔρχεται βροχή, μὰ πάλι καλοκαιφεύει· φουρτουνιασμένη εἶναι καμιά φορὰ ἡ θάλασσα, μὰ γαληνεύει πάλι· ὁ οὐρανὸς βροντᾷ καὶ ρίχνει ἀστροπελέκια, μὰ βρίσκει πάλι τὴν αἰθρία του· γιατί ἔσύ, ἀγαπημένη μου, τῆς λέει ὁ Γύπαρης, δὲν ἀλλάζεις τὴν ὀργή σου ἀπέναντί μου; Τί σημάδι χρειάζεσαι γιὰ νὰ πιστέψῃς πὺς σ' ἔχω καλύτερα ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου; Δέχομαι νὰ μὲ θανατώσῃς, τῆς λέει, ἂν ἴσως θέλῃς·

σαῖττα εἰς τὸ στήθος μου σύρε μὲ τὸ ξιμάρι,
τὴν πρικαμένη μου ζωὴ σὰν πεθυμᾷς νὰ πάρῃ.
Μὰ βλέπε μόνὸ στὴν καρδιά, μὴ λάχῃ νὰ μοῦ δώσῃς
καὶ ἐσὲ τὴν ἴδια πὺν ἔδεκεῖ βασιτῶ νὰ θανατώσῃς!
(B 275 - 278)

Δὲν εἶναι ἄγνωστα στὴν Πανώρια τὰ πάθη τοῦ Γύπαρη γιὰ τὸ χατίρι της. Ὁ βοσκὸς δέχεται πὺς κι αὐτὴ θὰ ἔκλαψε πολλές φορὲς, ὅπως τὸν κλαῖνε ἀψυχα καὶ ἔμψυχα: τὰ θεριά, τὰ δάση, τὰ χαράκια, οἱ κάμποι κι ὄλοι οἱ ποταμοί, τὰ δέντρα, τὰ ρυάκια, οἱ βοσκοὶ κι ὄλες οἱ βοσκοποῦλλες. Ἀφοῦ ὄλ' αὐτὰ τὰ ξέρεις, τῆς λέει,

.. εἶναι ἀδικο νὰ μὴ γροικᾷς τόσοις καιμοῦς καὶ πόνους,
ὅπου ἔχω γιὰ τὸν πόθο σου τόσοις καιροῦς καὶ χρόνους.
(B 293 - 294)

Βέβαια ὑπάρχει γιὰ τὴν Πανώρια μιὰ δικαιολογία, σκέφτεται ὁ Γύπαρης. Κάλῃ σὰν τὰ δικά της δὲν τοῦ ἀξίζου, ἀλλ' εἶναι γι' ἀγγέλους καμωμένα. Δὲν τῆς ταιριάζει ὅμως νὰ εἶναι τόσο ἀσπλαγχνῆ καὶ νὰ μὴ χαρίζῃ οὔτ' ἓνα «ἀνάβλεμμα γλυκὺ» σ' ἐκεῖνον, πὺν τὸν δέρνει «πόνος ἄμετρος». Ἄλλωστε, προσθέτει:

οἱ ὁμορφιῆς ἐδόθησαν στῶν γυναικῶν τὴ φύση,
καθὼς ἀπὸ 'να φρόνιμο βοσκὸ εἶχα γροικῆσαι,
ὄγιά ν' ἀρέσου καθανὸς κι ὄλοι νὰ πεθυμοῦσι
μὲ τέσ γυναικὲς μοναχὰς μὰ σάρκα νὰ γενοῦσι.
(B 301 - 304)

Ἄν λοιπὸν ἐγὼ γοιτευμένος ἀπὸ τῆ χάρι σου καὶ τὴν ὁμορφιά σου θέλω νὰ σὲ κάμω ταίρι μου, δὲν πρέπει ἐσὺ ν' ἀρνηθῆς τὴν ἀγάπη μου.

Ὅμινα! ἀντήνη ἢ ὁμορφιά, κόρη μου, τί ἀνιμένει;
Τίνος ἀλλοῦ καλύτερα παρὰ ἀπὸ μὲ τυχαίνει;
Ποῖος σοῦ δουλεύει πλειότερα; ποῖος σ' ἀγαπᾷ καλλιὰ μου;
Τίνος γιὰ σένα καίγεται καρδιά σάν τὴν καρδιά μου;
(B 311 - 314)

Στὴ στιχομυθία ποῦ ἀκολουθεῖ ἀνάμεσα Πανώριας καὶ Γύπαρη, ὁ τελευταῖος ἐπιμένει πὼς τὴ θέλει «γυναίκα του βλοητική», νόμιμη σύζυγο, μὰ ἡ Πανώρια τοῦ ἀπαντᾷ περήφανα:

ἐγὼ δὲ θε νὰ παντρευτῶ κ' εὐρὲ ἄλλη κορμαίδα. (B 323)

Ὁ Γύπαρης ἐπιμένει. Δὲν ἀξίζει νὰ πληρωθῆ ἡ ἀγάπη του μὲ θάνατο, γιατί χωρὶς ἄλλο θὰ πεθάνη ἀπὸ τὸν ὑπερβολικό του πόθο. Ἡ Πανώρια μὲ πονηριὰ καὶ φανερὴ ἀδιαφορία γιὰ τὰ αἰσθήματα τοῦ Γύπαρη ἀπέναντί της τὸν ἐρωτᾷ, τί πράμα νὰ εἶναι ἄραγε ἡ ἀγάπη, γιατί ποτὲ δὲν τὴ γνώρισε. Κ' ἔτσι μὲ τὴν ἀπάντηση τοῦ Γύπαρη δίνεται ἡ εὐκαιρία στὸν ποιητὴ νὰ δώσει μερικοὺς ὠραίους χαρακτηρισμοὺς τοῦ ἐρωτα: Παράδεισος, ἀλλὰ συνάμα φωτιά καὶ λάβρα, ποῦ καίει τὴν καρδιά του.

Μὰ ἂν θέλῃς πλιά καλύτερα νὰ τὸ ξεκαθαρίσω,
δὲν εἶν' ἡ ἀγάπη, κάτεχε, παρὰ καλὸ περίσσο,
παρὰ ξεφάντωση πολλή, παρὰ χαρὰ μεγάλη
σὲ δυὸ καρδιές ὅπ' ἀγαποῦ περίσσο μιὰ τὴν ἄλλη
μὰ ναι φωτιά ὄντας ἀγαπᾷ κιανεῖς κι αὐτὸς μισᾶται,
γιατί στὸν ἄδη ζωντανὸς πὼς βρῖσκεται λογαῖται.
(B 343 - 348)

Καὶ φέρνει τὸν ἑαυτὸ του πρόχειρο παράδειγμα. Τὶ ἐλπίδα νὰ ἔχω, θρηνεῖ ὁ Γύπαρης, ἀπὸ μιὰ κόρη ποῦ

... σ' ἐμὲ τὰ μάτια της χίλιες φωτιές πετοῦσι
κι ὄλο μ' ἀναλαμπάνουσι κ' ἐκείνη δὲν κεντοῦσι;
μιὰ ὅπου τσ' ἀγάπης τὴ θεὰ στὴν ὁμορφιά ταιριάζει,
μ' ἀγάπη δὲ γροικᾷ ποτὲ καὶ πόθο δὲ λογιάζει;
(B 367 - 370)

Γιατί δὲ γυρίζεις τὰ μάτια σου νὰ μὲ κοιτάξης; Μήπως γιατί δὲν μπορείς νὰ μὲ δῆς ποῦ «τρέμω ὡσάν καλάμι δροσερὸ σὲ ταραχὴν ἀνέμω»; Ἀφοῦ μισεῖς ἐμένα, ποῦ σ' ἀγαπῶ τόσο, φαντάζομαι τί μῖσος θὰ αἰσθανόσουναι γιὰ ἓνα σου ἐχθρό! Κι ὅμως τότε μόνο θὰ σβῆση τοῦ Γύπαρη ἡ ἀγάπη, ὅταν κ' ἡ ἀγαπημένη του πάθη νὰ εἶναι ὅ,τι εἶναι.

Τὰ ρόδα τοῦ προσώπου σου κ' οἱ κρῖνοι ἄς ξεραθοῦσι
κι ἀπ' τὸ γλυκό σου ἀνάμπλεμμα οἱ Ἔρωτες ἄς σβηστοῦσι,
ἄς πέσουν οἱ πλεξοῦδες σου, τὸ στήθος σου ἄς μαυρίσῃ;
τότε κ' ἐμένα ἢ παιδαμῆ, ἂν τύχη, νὰ μ' ἀφήσῃ.
(B 397 - 400)

Τὸ ἄκουσμα τῶν φοβερῶν λόγων τοῦ Γύπαρη προκαλοῦν ἀνατρίχιασμα στὴν Πανώρια. Προτιμᾷ πρῶτα νὰ βγοῦν τὰ μάτια της καὶ κατόπιν νὰ χάσῃ τὴν ὁμορφιά της. Μὲ πόση συντομία ζωγράφισε ὁ ποιητὴς τὴ γυναικεῖα φιλαρέσκεια! Ἡ Πανώρια φεύγει κι ἀφήνει μόνο του τὸ δυστυχισμένο τὸ Γύπαρη.

Ἐν' ἀπ' τὰ ὠραιότερα μέρη τῆς δεύτερης πράξης εἶναι ὁ θρηῖνος — μονόλογος τοῦ Γύπαρη, ποῦ ἀκολουθεῖ. Τὰ σκληρὰ λόγια τῆς ἀγαπημένης του τὸν πείραξαν πάρα πολύ. Τὸ πάθος του εἶναι τόσο μεγάλο, ποῦ δὲν μπορεί νὰ βρῆ λύτρωση παρὰ μόνο στὸ θάνατο· καὶ πρὸς τὸ θάνατο βαδίζει. Ὁ τόσο ὠραίος μονόλογος, ποῦ εἶναι κ' ἓνας ἀποχαιρετισμὸς τοῦ μελλοθάνατου πρὸς τὸν κόσμον τοῦτο, ποῦ τόσα τοῦ ἔδωκε φαρμάκια, ἀξίζει τὴν προσοχή μας. Σὲ ποιὸν ἄλλο θ' ἀποτεῖνῃ τὸ λόγο παρὰ στὸν Ἥλιο; Τὸν παρακαλεῖ νὰ μὴ χαρίσῃ τὸ φῶς του σήμερον στὴ γῆ, γιατί δὲν πρέπει νὰ δῆ μιὰ κόρη ἄσπλαγχνη, ποῦ βάλθηκε νὰ τὸν φέρῃ στὸ θάνατο. Τόσο οἰχτρὴ ἐντύπωση φαντάζεται πὼς καὶ στοὺς ἄλλους (καὶ στὸν Ἥλιο ἐπομένως) θὰ κάνῃ ἢ διαγωγή τῆς Πανώριας! Ποιὸν ἄλλον ὕστερα νὰ θυμηθῆ τὴν τελευταία στιγμὴ παρὰ τὸν Ἔρωτα, ποῦ εἶναι ἡ αἰτία τῶν δεινῶν του; Ἀφοῦ τὸν χαρακτηρίσῃ «τοῦ κόσμου πείραξη, πάθος, φωτιά καὶ βᾶρος καὶ τῶν καημένων ὄλωνων τῶν κοπελλιάρω χάρο», τὸν προσκαλεῖ νὰ χαρῆ τώρα στὸ θάνατό του. Ἐκεῖνο ποῦ ζητοῦσε τὸ πέτυχε. Μπορεῖ νὰ

εἶναι ἱκανοποιημένος. Τοῦ ζητᾶ μιὰ τελευταία χάρις: Φέρε μαζί σου, τοῦ λέει, τὴν Πανώρια νὰ μὲ δῆ μὲ τὰ μάτια της νὰ δροσιστῇ ἡ ψυχὴ της. Ἔχει ὅμως καὶ μιὰν ἄλλη παράκληση νὰ τοῦ κάμῃ: Γράψε τὴν ἀφορμὴ τοῦ θανάτου μου στὸ μνήμα μου ἀπάνω γιὰ νὰ τὸ βλέπῃ ἡ καλὴ μου· ἀλλὰ ἐνδιαφέρεται καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους:

κι ὅποιοι ἄλλοι τὸ διαβάσουνι νὰ παίρνουν ἀπὸ μένα
ξόμπλι νὰ φεύγουν τὰ μαλλιά τὰ παραχρυσωμένα,
τ' ἀγγελικὰ προσόψατα, τὰ στήθη τὰ χιονάτα,
γιατὶ φαρμάκι μοναχὰς καὶ φόνους εἶν' γεμάτα. (B 451-454)

Ἀποφάσισε νὰ πεθάνῃ, ἀλλὰ ἡ ζωὴ εἶναι πάντοτε γλυκεριά! Τὸ χέρι του τρέμει, ἡ καρδιά του χτυπᾷ... Τὰ μάτια τρέχουν σὰ βρῦση. Καὶ ἀπορεῖ ὁ Γύπαρης: Γιατί νὰ κλαίῃ, μιὰ κι ὁ κόσμος δὲν τοῦ ἔδωσε παρὰ φαρμάκια καὶ «παιδωμές»; Λέει πρὸς τὸν κόσμο:

γιάντα πρικὺ μοῦ φαίνεται σήμερον νὰ σὲ χάσω
καὶ ὡς πεθυμᾷ ἡ νεράιδα μου στὸν ἄδη νὰ περάσω;
(B 459 - 460)

Δὲ μνησικακεῖ ἐνάντια σ' ἐκείνους, ποὺ γνώρισαν τὴν εὐτυχία. Ἄς χαίρουνται τὰ δῶρα τῆς φύσης, τοὺς κάμπους, τὰ δέντρα, τοὺς ποταμούς, τὶς βρῦσες, τὰ ἄνθη, τὰ ὀπωρικὰ (αὐτὰ ἦταν γιὰ τὸ Γύπαρη τὰ πιὸ γνώριμα). Κάποτε μονάχα σὰν τὸν θυμηθοῦν, ἄς ποῦν:

... Γύπαρη, γιάντα νὰ πᾶς στὸν ἄδη;
Τὰ κόκκαλά σου ἀνάπαψη κάτω στὸν ἄδη ἄς βροῦσι!
(B 466 καὶ 468)

Μονάχα ἡ φύση τὸν συμπόνεσε. Σ' αὐτὴ λοιπὸν στέλνει τὶς τελευταῖες του εὐχαριστίες: Στὴ βρῦση, ποὺ τοῦ ἔσβηγε μὲ τὰ κρούα της νερὰ τὴ λάβρα τῆς καρδιάς του. Στὸν οὐρανό, στὸν ἥλιο, στὸ φεγγάρι, «τὴ νυχτικὴ παρηγοριά», ὅπως πολὺ ὁμορφα τ' ὀνομάζει, στ' ἄστρα:

καὶ χίλιες φχαριστιᾶς καλὲς στὸ τέλος μου σᾶς δίνω,
γιατὶ ἤρθε λύπησιν σ' ἐσᾶς καὶ σπλάχνος ἡ καρδιά μου,
πρᾶμα ποὺ δὲν ἀξώθηκα ποτὲ ἀπὸ τὴν κυρά μου!
(B 482 - 484)

Τὸ κορμί του βέβαια δὲ θὰ τὸ θρηνήσῃ ἡ ἀγαπημένη του. Στὴν Ἴδα ὅμως ὑπάρχουν εὐγενικὰ κορίτσια, ποὺ καὶ

ἄλλοτε τὸν λυπήθησαν. Σ' αὐτὰ γυρίζει τὸ λόγο του ὁ Γύπαρης. Δὲν πρέπει νὰ παραλείψουν νὰ τὸν μοιρολογήσουν «μὲ σκοπὸ θλιμμένο», νὰ ποῦν τὴν αἰτία τοῦ χαμοῦ του κ' ἔτσι νὰ φέρουν δάκρυα καὶ σ' ἄλλων τὰ μάτια. Πόσο φυσικὸ εἶναι στὸ στόμα τοῦ Γύπαρη τὸ παράπονο! Θὰ τὸν θρηνήσουν ξένοι, ποὺ γι' αὐτοὺς τίποτα δὲν αἰσθάνθηκε καὶ δὲ θὰ τὸν θρηνήσῃ ἡ Πανώρια! Οἱ φίλοι του δὲν πρέπει νὰ λυπηθοῦν, γιατί ὁ θάνατός του δὲν ἦταν θάνατος, ἀλλὰ λυτρωμός! Στους γονεῖς καὶ στ' ἀδέρφια του παραγγέλνει νὰ θεωροῦν τὴν ἀγαπημένη του σὰν παιδί τους καὶ τὸν ἄντρα της, ὅταν παντρευτῇ, σὰν τὸν ἴδιο τὸ Γύπαρη. Εἶναι βοσκὸς ὁ Γύπαρης· δὲν ξεχνᾷ οὔτε στ' ἀγαπημένα του τὰ πρόβατα. Αὐτὰ πρέπει νὰ φανερώσουν τὴ λύπη τους γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀφεντικοῦ τους. Θὰ σκορπιστοῦν, θὰ θρηνήσουν, θὰ ρίξουν τὰ κουδούνια τους, θ' ἀποφεύγουν τὴν πρασινάδα, δὲ θὰ πίνουν γλυκὸ νερό, θὰ μουγγίζουν καὶ θὰ κλαίνε καὶ θὰ φέρνουν καὶ σ' ἄλλους τὴ λύπη.

Ἐραιότατη εἶναι ἡ ἀποστροφή του πρὸς τὸ φιαμπόλι του:

Κ' ἐσύ φιαμπόλι μου γλυκὺ 'ς τούτῃ τὴ μυρισμένη
δάβνη κρεμνῶ νὰ σὲ θωροῦ τοῦ πόθου οἱ βαρεμένοι
νὰ λέσι μ' ἀναστεναγμό: — Ἐρωτα, ἀνάθεμά σε,
τόσα σκληρὸς γιὰ ποιά ἀφορμὴ κι ἄπονος πάντα νὰ 'σαι;
(B 511 - 514)

Τὴν τελευταία στιγμὴ, προτοῦ ἀπειθυνθῇ πρὸς τὸ σπαθί, ποὺ θὰ τοῦ δώσῃ τὸ θάνατο, πολὺ φυσικὰ θυμᾶται πάλι τὴν καλὴ του. Τῆς δίνει ἓνα πλατύ, μὰ ὠραῖο χαρακτηρισμό, ἂν καὶ ὄχι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κάποιο ρητορισμό:

Πανώρια, αἰτία τοῦ πόνου μου καὶ ἀρχὴ τῆς παιδιωμῆς μου,
καλέστρα τοῦ θανάτου μου καὶ διώχτρα τῆς ζωῆς μου,
τοῦ λογισμοῦ μου ταραχὴ, φωτιά τῶ σωθικῶ μου,
θροφὴ τῶν ἀναστεναγμῶ, δάκρυα τῶν ἄμματιῶ μου,
χαρὰ τῆς πίκρας μου πολλὴ καὶ πίκρα τῆς χαρᾶς μου,
τῆς ἀρρωστίας μου παιδιωμὴ καὶ χαλασμός τῆς γειᾶς μου,
τῆς κεφαλῆς μου σκότιση, πέδουκλο τῶν ποδιῶ μου,
κατάλυση τῆς νιότης μου καὶ τέλος τῶ χρονῶ μου,
θεὰ τῆς δόλιας μου καρδιάς, βασίλισσα τοῦ νοῦ μου,
τῆς πεθυμῆς παράδεισος, κόλαση τοῦ κορμιοῦ μου!
(B 515 - 524)

“Όταν πάη νὰ πέση στὸ σπαθί, τὰ τελευταῖα του λόγια εἶναι :

Καὶ σὺ σπαθί ποὺ πάντοτε ἤσουνε βοηθός μου,
ἀλύπητα τὸ θάνατο, παρακαλῶ σε, δῶσ' μου.
Πανώρια μου, Πανώρια μου, Πανώρια μου, δροσίσου.
(B 525-527)

Τότε παρουσιάζεται στὴ μέση ἡ φίλη τῆς Πανώριας, ἡ Ἀθούσα, ποὺ τὸν παρηγορεῖ καὶ τὸν κάνει ν' ἀλλάξη ἀπόφαση.

* *

Ὁρισμέν' ἀπὸ τὰ παραπάνω ἀποσπάσματα, καθὼς παρατήρησε ὁ Σάθας¹, θυμίζουν ἔργα τοῦ Λόγγου, τοῦ Θεοκρίτου, τοῦ Σοφοκλή ἀκόμη. Ἄλλα ἀποσπάσματα ἀπαντοῦν ὅμοια στὴν ἰταλικὴ κωμωδία τοῦ Κρητικοῦ σπουδαστῆ Ἀντωνίου Πανδήμου, *Fede amogosa* ποὺ δημοσιεύτηκε τὸ 1620 στὴ Βενετία. Γιὰ τὸ λόγον αὐτὸ κ' ἐπειδὴ δὲ φαίνεται πιθανὸ ὁ Γύπαρη νὰ εἶναι παλαιότερος τοῦ 1620, ὁ Σάθας εἶκασε πὼς ὑπῆρξε παλαιότερο δράμα Γύπαρης, ποὺ νεώτερή του διασκευή εἶναι αὐτὸς ποὺ σώζεται. Ἄν ἡ εἰκασία τοῦ Σάθα εἶναι βάσιμη, δὲν μπορῶ νὰ βεβαιώσω. Ἔτσι μόνον λέω πὼς ἡ λογοκλοπία περνοῦσε τὰ χρόνια κεῖνα γι' ἀρετὴ τῆς βουκολικῆς ποίησης. Κι ἄλλοι Ἴταλοι ποιητές, ἀλλὰ κι αὐτὸς ὁ Tasso στὸν Ἀμύντα του μιμεῖται τὴ Λευκίππη τοῦ παλαιοῦ Τατίου.

* *

Ἐκεῖνο ποὺ κάνει ἐντύπωση στὸ μελετητὴ τῶν παραπάνω κομματιῶν εἶναι τὸ ἄδολο αἶσθημα, ποὺ ὑπάρχει στὰ λόγια τοῦ ἐρωτευμένου Γύπαρη· κι ἀκόμη ἡ ἔλλειψη κάθε ἐπιτήδευσης στὴ σκέψη καὶ στὴ διατύπωση. Κουράζει μονάχα τὸ πλάτος τοῦ μονόλογου τοῦ Γύπαρη (στίχοι 145-240), καθὼς καὶ τῆς ἀπάντησής του στὴν Πανώρια (251-314), ἐλάττωμα συνηθισμένο σ' ὅλα τὰ σύγχρονα λογοτεχνικὰ ἔργα τῆς κρητικῆς παραγωγῆς. Τὸ μᾶκρος τοῦ τελευταίου

ἀποχαιρετιστήριου τοῦ Γύπαρη (στίχοι B 419-527) μᾶς φαίνεται φυσικώτατο· ὁ μελλοθάνατος εἶχε πολλοὺς ν' ἀποχαιρετήση, πολλὰ παραγγελιὰς ν' ἀφήση· ἡ ψυχὴ του ζητοῦσε ἔστω καὶ μὲ τὰ πολλὰ λόγια ν' ἀναβάλῃ τὴν ὀδυνηρὴ στιγμὴ τοῦ θανάτου. Ἄλλὰ γιὰ τοὺς πλατυασμοὺς — ὅπου αὐτοὶ εἶν' ἐλάττωμα — δὲ μένουμε χωρὶς ἀποζημίωση. Ἡ ποιητικὴ δύναμις τῶν κομματιῶν, ποὺ ἀναλύσαμε, δὲν εἶν' εὐκαταφρόνητη. Οἱ πιτυχεμένες καὶ δυνατὲς παρομοιώσεις δὲν εἶναι λίγες στὸ στόμα τοῦ Γύπαρη. Μᾶς φανερώνουν τὸν ποιητὴ τοῦ ἔργου κάτι παραπάνω ἀπὸ συνηθισμένο Κρητικὸ λογοτέχνη τῆς ἐποχῆς του — ὅσο κι ἂν δεχτοῦμε πὼς παλιότερα πρότυπα μιμήθηκε. Ἄξιοπρόσεχτη εἶναι λόγου χάρις ἡ παρομοίωση τοῦ ἐρωτευμένου μὲ πληγωμένο λάρι (στίχ. B 145 κέ.), τοῦ ἐρωτικοῦ ζευγαριοῦ μὲ δυὸ δέντρα, ποὺ μαζί μεγαλώνουν (στίχ. B 189 κέ.), τῆς ὀργῆς ἢ παρομοίωση μὲ «ἀνεμικὴ», ποὺ «σιγανεύγει» (στίχ. B 251 κέ.). Ἄξιοπρόσεχτες ἀκόμη καὶ μερικὲς ἀντιθέσεις, μ' ὅλο ποὺ δὲν εἶναι πολὺ πρωτότυπες: κοιμισμένη εἶναι ἡ Πανώρια κ' ἡ ἀγωνία δέρνει τὸ Γύπαρη (B 145 κέ.)· καὶ στὰ μερικώτερα: τὰ μάτια τῆς Πανώριας εἶναι φορτωμένα τὸν ὕπνο καὶ τοῦ Γύπαρη φορτωμένα τὰ φαρμακερὰ δάκρυα (B 181-182)· τὰ σφραλιστὰ μάτια τῆς κόρης, ποὺ ἂν καὶ σφραλιστὰ «δοξεύουν» (B 183 κέ.). Δὲν εἶναι λίγα τὰ εὐρήματα τοῦ ποιητῆ: ἡ σκέψη τοῦ Γύπαρη πὼς δὲ θέλησε ἡ Πανώρια τὸ στήθος του, γιατί ἤξερε πὼς εἶναι ματωμένο (B 213-4)· ἡ σύσταση τοῦ Γύπαρη στὴν Πανώρια, ἂν τὸν σαῖτέψη (ὅπως τὸ θέλει ὁ Γύπαρης), νὰ προσέξῃ νὰ μὴν πληγώσῃ τὴν καρδιά του, γιατί ἡ ἴδια βρίσκεται μέσα (B 277-8)· ἡ παιγνιδιάρικη προτροπὴ τοῦ Γύπαρη στὴν ἀγαπημένη του ν' ἀφήσῃ τὴν ὁμορφιά της γιὰ ν' ἀφήσῃ κ' ἐκεῖνος τὸν ἐρωτὰ του (B 395-396)· ἡ παραγγελία στὸν Ἔρωτα νὰ γράψῃ μὲ τὴ σαῖττα του στὸν τάφο τοῦ Γύπαρη τὴν αἰτία τοῦ θανάτου του (B 445 κέ.)· τὸ κρέμασμα τοῦ φιαμπολιοῦ τοῦ Γύπαρη στὴ δάφνη γιὰ νὰ θυμίσῃ τὸ χαμό του (B 511 κέ.)· ὅλ' αὐτὰ δείχνουν φανερὰ πὼς ἔχουμε μπροστά μας ἀληθινὸ συγγραφέα, γνήσιο ποιητὴ.

¹ Κρητικὸν Θέατρον, Προλεγόμενα, σελ. κς' κέξ.

Τέλος δὲν πρέπει νὰ παραλείψω νὰ τονίσω τὴν ὅλη γραφικότητα τοῦ τοπίου, ὅπου ξετυλίγονται τὰ ἐπεισόδια. Ὁ ποιμενικὸς βίος, πὺν θὰ ἦταν βέβαια πολὺ γνώριμος στὸν ποιητὴ, μᾶς δόθηκε χαριτωμένος, τόσο χαριτωμένος, πὺν νὰ γεννᾷ τὴ συμπάθειά μας γιὰ τὴ ζηλευτὴ του ἀπλότητα, πὺν εἶν' ἓν' ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικά του.

Λεξιλόγιο ἰδιωματικῶν λέξεων τῶν ἀποσπασμάτων.

ἀναλαμπάνω = ἀνάβω, δίνω φωτιά
 ἀνάμπλεμμα (τὸ) = ἀνάβλεμμα
 ἀνὲν καὶ = ἀν
 ἀνιμένω = περιμένω
 ἀντήρητα = χωρὶς φόβο
 ἀράσσω = ὄρμῳ
 ἄφρω = ἀνάβω
 βαρεμένος = πληγωμένος
 γέρονω = σηκώνω (ἐγείρω)
 δαμάκι = λιγάκι
 δίδω = χτυπῶ
 καλλιὰ = καλύτερα
 κανάκι (τὸ) = χᾶδι
 κατάλυση = καταστροφή
 κεντῶ = καίω
 κοπελλιάρης = νέος
 λαχαίνει = τυχαίνει
 μητᾶτο = σπινάκι κοντὰ στὴ μάντρα, ὅπου γίνεται ἡ τυροκομία.
 ξιφᾶρι (τὸ) = μύτη τοῦ βέλους
 ξόμπλι (τὸ) = παράδειγμα
 ὀμάδι = μαζὶ
 παιδαμῆ (ἡ) = βάσανο, στενοχώρια
 πᾶσα (ἄκλιτ.) = κάθε
 πέδουκλο (τὸ) = ἐμπόδιο
 περιλαμπάνω = ἀγκαλιάζω
 πρεπὸ = ταιριαστό, σωστό
 πρικαμένος = πικραμένος
 στατικῶς μου = χωρὶς νὰ τὸ θέλω
 ταχὺ (τὸ) = πρῶτ
 τυχαίνει = ταιριάζει
 φιαμπόλι (τὸ) = αὐλὸς ἀπὸ καλάμι
 χαράκι = βράχος

ΜΑΝΘΛΗΣ ΚΡΙΑΡΑΣ

Συντάκτης τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἄρχαιου

ΤΟ ΗΛΙΟΚΟΠΕΙΟΝ

ΤΟΥ ΟΡΟΥΣ ΣΙΝΑ

Ἰχα τὸ εὐτύχημα νὰ ἐπισκεφθῶ δύο φορές τὸ Μοναστήριον τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ, τὸ περίλαμπρον τοῦτο κτίσμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸ καύχημα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Σκοπὸς τῆς ἐπισκέψεώς μου ἦτο ἡ μελέτη παλαιῶν χειρογράφων σωζομένων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μοναστηρίου τούτου χάριν τῆς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου παρασκευαζομένης νέας ἐκδόσεως τῶν λειτουργικῶν βιβλίων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

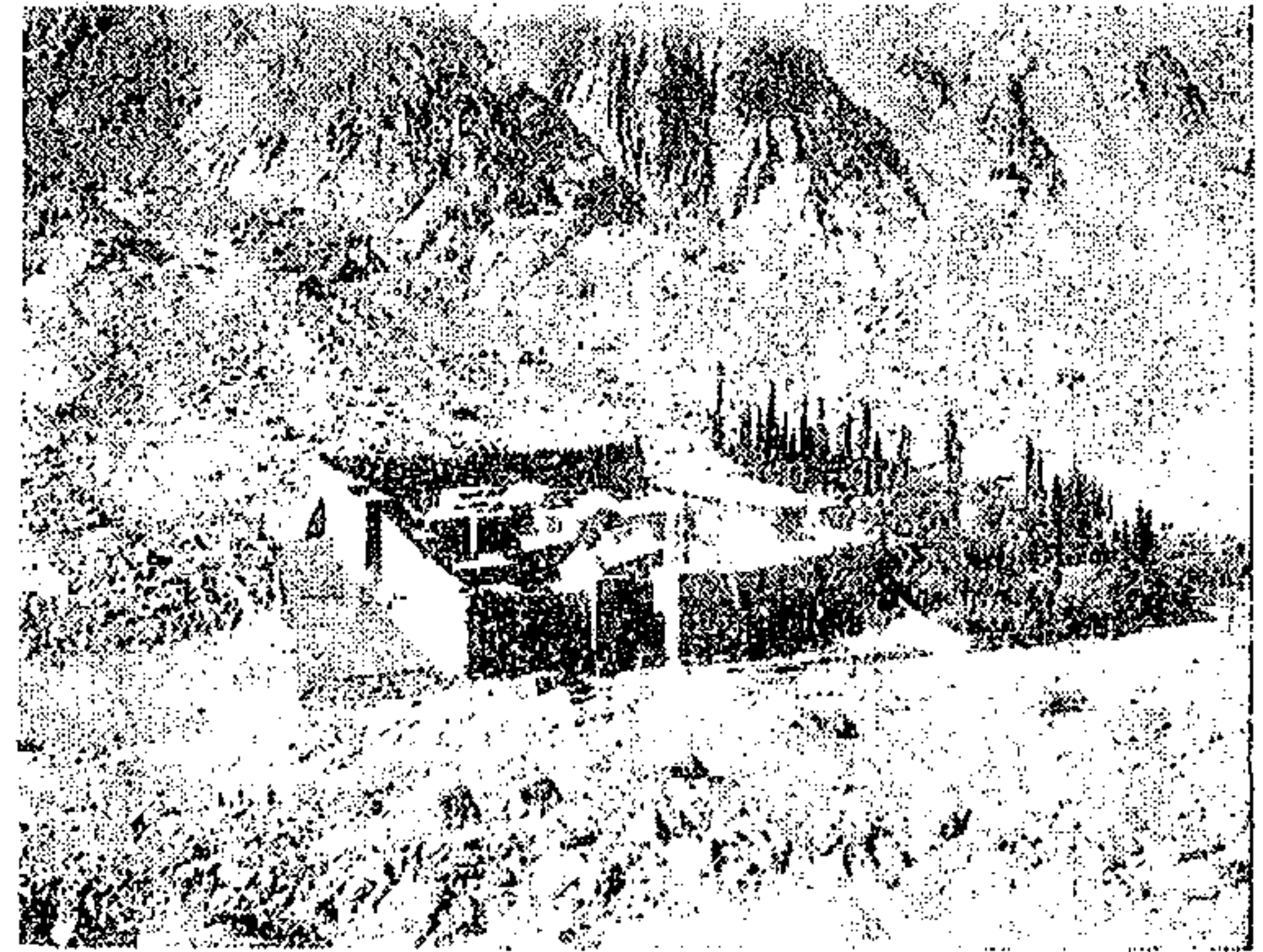
Ἡ πρώτη ἐπίσκεψίς μου ἔγινε κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1931. Ἀποπλεύσας ἐκ Πειραιῶς κατέπλευσα εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ σιδηροδρομικῶς ἔφθασα εἰς τὸ Κάϊρον, ὅπου ἐφιλοξενήθην ἐν τῷ Σιναϊτικῷ Μετοχίῳ ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ καὶ Ῥαϊθοῦ Πορφυρίου τοῦ Γ'. Γλυκὺς καὶ εὐπροσήγορος πρὸς πάντας, φιλόανθρωπος καὶ ἐλεήμων πρὸς πιστοὺς καὶ ἀπίστους, φίλος τῶν γραμμάτων καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν ὁ Ἅγιος Σιναίου εὐήκοον τείνει τὸ οὖς κατ' ἐξοχὴν εἰς πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὴν τιμὴν καὶ τὴν δόξαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους. Μετὰ διήμερον διαμονὴν ἐν Καίρῳ μετέβην διὰ σιδηροδρόμου εἰς τὸ Σουέξ καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐπιβιβάσθεις εἰς μικρὸν ἀτμόπλοιον διέπλευσα τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ μετὰ δώδεκα ὥρας κατέπλευσα εἰς τὴν Ῥαϊθόν.

Ἡ μικρὰ αὕτη πόλις οἰκουμένη ὑπὸ 400 περίπου κατοίκων, τῶν ὁποίων περί τοὺς 150 εἶναι ὀρθόδοξοι Ἀραβόφωνοι καὶ τινες ἔξ αὐτῶν ἑλληνικῆς καταγωγῆς, χρησιμεύει ὡς ἐπίνειον τῆς Μονῆς, ἣτις ἔχει καὶ ἐδῶ μέγα Μετόχιον, ἐν τῷ ὁποίῳ διαμένουσι πάντοτε 4-5 μοναχοί. Κύριον δ' ἔργον αὐτῶν εἶναι νὰ παραλαμβάνωσιν ἐρχόμενα ἀπὸ τοῦ Σουέξ καὶ νὰ ἀποστέλλωσι μὲ καμήλους ἐπάνω εἰς τὴν Μονὴν ὅλα τὰ πρὸς τὸν βίον τῶν μοναχῶν ἀναγκαῖα πράγματα. Ὅταν δέ τις σκεφθῆ ὅτι εἰς τὸ κατάξηρον καὶ ἄγονον Σινᾶ ἐκτὸς τοῦ ὕδατος ὅλα τὰ ἄλλα πρὸς διατροφήν ἑαυτῶν καὶ πολλῶν ἑκατοντάδων Ἀράβων εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ προμηθεύωνται ἀπ' ἔξω οἱ Σιναῖται, ἐννοεῖ τὴν μεγάλην διὰ τὸ Σινᾶ σπουδαιότητα τοῦ ἐπινείου τούτου.

Δύο ἡμέρας καὶ ἐν Ῥαϊθῷ φιλοξενηθεὶς ὑπὸ τοῦ καλοῦ καγαθοῦ προϊσταμένου τοῦ Μετοχίου πρωτοσυγκέλλου Ναθαναὴλ ἠτύχησα νὰ ἀσπασθῶ τὴν χεῖρα τοῦ ἐν τῷ Μετοχίῳ τούτῳ νῦν ἐφησυχάζοντος παλαιοῦ Σιναΐτου φίλου μου γέροντος Χρυσάνθου, ὅστις κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων γενομένας ἐν Ἡρακλείῳ σφαγὰς τῶν χριστιανῶν κατ' Ἀβγουστον τοῦ 1898 ὡς προϊστάμενος τότε τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Σιναΐτικοῦ Μετοχίου θαυμασμοῦ ἀξίαν διαγωγὴν ἔδειξεν. 70 πτώματα χριστιανῶν κατορθώσας ν' ἀνεύρη, εἰσερχόμενος εἰς τὰς καιόμενας εἰσέτι οἰκίας καὶ καταστήματα αὐτῶν, μόνος αὐτὸς ὀρθόδοξος κληρικὸς ἐν Ἡρακλείῳ εὑρισκόμενος, ἔθαιψε καὶ τοὺς σωθέντας ἐκ τῆς σφαγῆς ἄλλους χριστιανούς παντοιοτρόπως περιέθαλψε καὶ πολλοὺς τούτων ἰδίᾳ δαπάνῃ κατόπιν εἰς Πειραιᾶ ἔστειλε. Τὸν μεγαλόκαρδον λοιπὸν τούτον Σιναΐτην μετὰ 32 ἔτη ἐπανεῖδον ἐν Ῥαϊθῷ καὶ φαντάζεται ἕκαστος μὲ πόσῃ συγκίνησιν ἤκουσα ἐκ τοῦ στόματός του τὴν διήγησιν τῶν φρικαλέων ἐκείνων σφαγῶν τοῦ Ἡρακλείου, αἵτινες ὑπῆρξαν τὸ προοίμιον τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος μου.

Τὴν τρίτην ἡμέραν ἀνεχώρησα ἐκ τῆς Ῥαϊθῶ με καραβάνιον καμήλων καὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ δύο νύκτας ὁδοιπορῶν ἐφθάσα εἰς τὸ Μοναστήριον. Δὲν περιγράφεται ἡ χαρὰ, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ ὁδοιπόρος, ὅστις μετὰ τριή-

μερον ἐπιπονωτάτην καὶ ἀνιαροτάτην πορείαν «ἐν γῆ ἐρήμῳ καὶ ἄβάτῳ καὶ ἀνύδρῳ» διὰ καταξήρων ὄρεων καὶ ἀγρίων φαράγγων φθάνει εἰς τὸ Μοναστήριον. Ἡ ὄντως χριστιανικὴ τῶν Σιναΐτῶν δεξίωσις καὶ μικρὸς ἐν τῷ μεγάλῳ τῆς Μονῆς κήπῳ περίπατος τὸν κάμνον νὰ λησμονήσῃ εὐθὺς τὰς ταλαιπωρίας τοῦ ταξιδίου. Διέμεινα δὲ τότε 12 ἡμέρας ἐν τῷ Μοναστηρίῳ ἐργαζόμενος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ πρὸς

Γενικὴ ἀποψὶς τῆς Μονῆς τοῦ Σινᾶ.

ἐκλογὴν ἐκείνων τῶν χειρογράφων, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς ἦσαν χρήσιμα διὰ τὴν νέαν ἔκδοσιν τῶν λειτουργικῶν βιβλίων, μετὰ ταῦτα δὲ διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν μετέβην εἰς Ἱερουσαλήμ.

Τὴν δευτέραν ἐπίσκεψίν μου εἰς τὸ Σινᾶ ἔκαμα κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1934, ἀλλὰ τὴν φορὰν αὐτὴν ὄχι μὲ καμήλους. Ὁ προϊστάμενος τοῦ ἐν Καῖρῳ Σιναΐτικοῦ Μετοχίου καλὸς μου φίλος ἀρχιμανδρῆτις Ἰάκωβος (ὁ Ἀρχιεπίσκοπος εὐρί-

σκετο τότε ἐπάνω εἰς τὸ Μοναστήριον), θέλων νὰ μὴ δοκιμάσω καὶ πάλιν τὰς ταλαιπωρίας τῆς διὰ καμήλου ἀναβάσεως εἰς τὸ Ὄρος, κατέστησε γνωστὸν εἰς τὴν Αἴγυπτιακὴν Κυβέρνησιν τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς μου καὶ παρεκάλεσεν αὐτήν, ὅπως εὐαρεστηθῆ νὰ μοι παραχωρήσῃ κυβερνητικὸν αὐτοκίνητον, ἵνα δι' αὐτοῦ ταχύτερον καὶ ἀκοπώτερον ἀνέλθω εἰς τὴν Μονήν. Ἡ δ' Αἴγυπτιακὴ Κυβέρνησις, ἣτις μετ' ἐξαιρετικῆς εὐμενείας ἀκούει πάντοτε πᾶσαν τῶν Σιναϊτῶν παράκλησιν, εὐμενῶς καὶ τὴν φορὰν ταύτην ἤκουσε τὴν παράκλησιν τοῦ Ἰακώβου. Διὰ τηλεγραφήματος δὲ συνταχθέντος ἀμέσως ἐνώπιον τοῦ Ἰακώβου καὶ ἐμοῦ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἐζήτησε τὴν ἔγκρισιν τοῦ ἐν τῇ πόλει Ἑλ - Ἀρίς πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Πόρτ - Σαϊδ ἐδρεύοντος Ἀγγλοῦ διοικητοῦ τῶν συνόρων Αἰγύπτου καὶ Παλαιστίνης, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπάγεται ἡ χερσόνησος τοῦ Σινᾶ, ὅπως διὰ κυβερνητικοῦ αὐτοκινήτου ἀνέλθω εἰς τὴν Μονήν. Ἀφ' οὗ δ' ἔλαβεν αὐθημερὸν τὴν ἔγκρισιν ταύτην ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, διέταξε τὸν διοικητὴν τῆς Ραϊθοῦ νὰ μοι παραχωρήσῃ τὸ αὐτοκίνητον του καὶ δι' αὐτοῦ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῶν τριῶν Ἰ τῆς Ραϊθοῦ καὶ δύο στρατιωτῶν ἀνῆλθον ἐντὸς ἐννέα ὥρων εἰς τὸ Μοναστήριον.

Βέβαια καὶ ἡ μὲ αὐτοκίνητον ἀνάβασις εἰς τὸ Σινᾶ δὲν εἶναι διόλου εὐχάριστος, διότι ὁδὸς κεχαραγμένη δὲν ὑπάρχει καὶ πολλάκις ὁ ὁδηγὸς ἴσταται ἀπορῶν ἀπὸ ποῦ νὰ ὀδηγήσῃ τὸ αὐτοκίνητον εἰς τὰ ἄγρια ἐκεῖνα ὄρη καὶ τὰς ἀγρίας ἐκεῖνας χαράδρας. Οὐχὶ σπανίως, ὡς μοῦ ἔλεγαν, καθίζει τὸ αὐτοκίνητον εἰς τὴν ἄμμον καὶ τότε ὅλοι ἀναγκάζονται νὰ κατέλθωσιν ἐξ αὐτοῦ καὶ εἰς πολλῶν ἑκατοντάδων μέτρων πολλάκις ἀπόστασιν νὰ τὸ ὠθῶσιν ὅλοι μαζί μέχρις ὅτου τὸ ἐξαγάγωσιν ἐκ τῆς ἄμμου. Ἀλλ' ἐγὼ εἶχα τὸ εὐτύχημα νὰ διατάξῃ ὁ Ἀγγλὸς διοικητὴς τὸν ἰδικόν του ὁδηγὸν νὰ ὀδηγήσῃ τὸ αὐτοκίνητον τῆς Ραϊθοῦ, ἓνα κατάμαυρον Σουδανὸν εὐσταλῆ νεανίσκον, ὅστις πολλάκις εἶχεν ἀναβῆ εἰς τὸ Σινᾶ συνοδευὼν Ἀγγλοὺς ἐπισκέπτας καὶ αὐτὸς μὲ ἀνεβίβασεν εἰς τὸ Μοναστήριον σχεδὸν ἀκόπως.

Ὡς γνώριμος δὲ τὴν πλὴν καὶ φίλος τῶν Σιναϊτῶν ἐκ τῆς πρώτης ἐπισκέψεώς μου μετ' ἀνυποκρίτου χαρᾶς ἔγινε δεκτὸς ὑπ' αὐτῶν. Εὗρηκα ἀμέσως ἔτοιμον τὸ δωμάτιόν μου μετὰ καταλλήλου γραφείου πλησίον τῆς βιβλιοθήκης, εὗρηκα ἔτοιμα ὅλα τὰ χειρόγραφα, ὅσα εἶχα ἐκλέξει πρὸς μελέτην κατὰ τὴν πρώτην ἐπίσκεψίν μου, εὗρηκα ὅλους προθύμους νὰ μὲ βοηθήσωσι τὸ κατὰ δύναμιν ἕκαστος πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς μου καὶ ἀμέσως ἤρχισα τὸ ἔργον μου. Τέσσαρες ἐκ τῶν Σιναϊτῶν πατέρων, ὁ Δικαῖος (ἠγούμενος) Θεόκλητος, ὁ Σκευοφύλαξ Ἰωακείμ, ὁ Οἰκονόμος Μακάριος καὶ ὁ ἱερομόναχος Καλλίστρατος ἑπτὰ ὥρας καθ' ἑκάστην μετ' ἐμοῦ συνεργαζόμενοι ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ πολυτιμοτάτην συνδρομὴν μοῦ παρέσχον. Ἀριστογνώσται τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν ἐκ τοῦ προχείρου μοῦ ἔλυον πολλὰς ἀπορίας καὶ μετὰ προσοχῆς ἀναγινώσκοντες τὰ διάφορα χειρόγραφα διηκούλυναν πολὺ τὸ ἔργον μου. Ἐντὸς δύο περίπου μηνῶν ἐμελέτησα πάμπολλα χειρόγραφα καὶ ἀντέγραψα πολλὰς ἑκατοντάδας σελίδων ἐξ αὐτῶν, ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν μόνος οὐδὲ μετὰ ἐν ὀλόκληρον ἔτος δὲν θὰ κατώρθωνα νὰ φέρω εἰς πέρας. Τόσον σπουδαία καὶ τόσον καρποφόρος ἦτο ἢ μετὰ τῶν χρηστῶν τούτων ἀνδρῶν συνεργασία μου, τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω, τὴν θεωρῶ ὡς ἐν τῶν εὐτυχιστέρων συμβάντων τοῦ βίου μου.

Μιᾶ τῶν ἡμερῶν λοιπὸν ἐκεῖ ὅπου σκυμμένος εἰς τὰ παλαιὰ χειρόγραφα προσεπάθουν μὲ τὸν φακὸν εἰς τὰς χεῖρας ν' ἀναγνώσω ἐν πολὺν δυσανάγνωστον Μηναιῖον, ἔρχεται εἰς τὴν βιβλιοθήκην ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ μᾶς ἀναγγέλλει ὅτι ὁ διευθυντὴς τοῦ ἠλιοσκοπεῖου μᾶς προσκαλεῖ εἰς γεῦμα τὴν προσεχῆ Κυριακὴν (15 Ἰουλίου) ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης. «Δεχόμεθα τὴν πρόσκλησιν» ἀπήντησα πρῶτος ἐγὼ πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον, διότι εἶχα κουρασθῆ ὑπερβολικὰ ἑπτὰ μὲν ὥρας καθ' ἑκάστην ἐργαζόμενος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ, ἄλλας δ' ἑπτὰ κατόπιν ἐν τῷ δωματίῳ μου ἀντιγράφων καὶ τακτοποιῶν τὰς σημειώσεις μου. Ἡ πρόσκλησις λοιπὸν αὕτη μοῦ παρουσιάσθη ὡς κατάλληλος εὐκαιρία ἀναπαύσεως ἔστω καὶ βραχείας, ἰδίᾳ

τῶν ὀφθαλμῶν, οἵτινες πολὺ εἶχαν κουρασθῆ ἔκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν δυσαναγνώστων κωδίκων. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ παρεκάλεσα τὸν Σεβασμιώτατον νὰ μοῦ εἴπῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἰδρύματος τούτου, τοῦ ἡλιοσκοπείου τοῦ Σινᾶ. Ἴδου λοιπὸν τί μοῦ διηγήθη ὁ Σεβασμιώτατος.

Πλούσιος Ἀμερικανὸς καλούμενος Smith κατέλιπε γενναῖον χρηματικὸν ποσὸν ἐν Washington τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν πρὸς ἴδρυσιν Ἰνστιτούτου ἐπιστημονικῶν ἀστρονομικῶν μελετῶν. Μὲ τὴν συνήθη δ' εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς ταχύτητα τὸ Ἰνστιτούτον ἀμέσως ἰδρυθὲν ἐπωνομάσθη «Smithsonian Institution» καὶ ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ἑναρξίς τῶν ἐργασιῶν του ἀπὸ παρατηρήσεων ἐπὶ τοῦ ἡλίου.

Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1931 ἔφθασεν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σινᾶ ὁ κ. Alfred Moore μετὰ τῆς συζύγου του κομιστῆς ἐπιστολῆς τοῦ γραμματέως τοῦ εἰρημένου Ἰνστιτούτου κ. C. Abbot, ὅστις ἐγνώριζεν εἰς τὴν Ἱερὰν Σύναξιν τῆς Μονῆς ὅτι ὁ κ. Moore ἦτο ἐντεταλμένος ὑπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου ἐκτὸς ἄλλων μερῶν νὰ ἐπισκεφθῆ καὶ τὴν χερσόνησον τοῦ Σινᾶ πρὸς ἐκλογὴν τοῦ καταλληλοτέρου τόπου πρὸς ἴδρυσιν τοῦ ἡλιοσκοπείου. Ὁ κ. Moore ἐπισκεφθεὶς τὰς πολλὰς κορυφὰς τῶν ὄρέων τοῦ Σινᾶ ἔκρινεν ὡς προσηρορώτερον τόπον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του τὴν ὑψηλοτάτην κορυφὴν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης ὕψους 2641 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἀνεκοίνωσεν ὁ κ. Moore εἰς τὸ Ἰνστιτούτον τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν του καὶ ἡ διεύθυνσις αὐτοῦ ἐνέκρινε τὰ παρίσματα ταῦτα.

Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1932 ἡ διεύθυνσις τοῦ Ἰνστιτούτου ἔγραψεν ἐπισήμως εἰς τὴν Ἱερὰν Σύναξιν τῆς Μονῆς παρακαλοῦσα αὐτήν, ὅπως χορηγήσῃ εἰς τὸ Ἰνστιτούτον τὴν ἄδειαν νὰ ἰδρῦσῃ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης ἐπιστημονικὸν ἐργαστήριον διὰ τὰς ἡλιακὰς ἐρεῦνας καὶ πλησίον αὐτοῦ οἶκημα κατάλληλον διὰ τοὺς ἀστρονόμους, οἵτινες ἤθελον σταλῆ ἔξ Ἀμερικῆς χάριν τῶν ἐρευνῶν τούτων. Ἡ Ἱερὰ τῶν Σιναιτῶν Σύναξις, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν μεγάλην ἐπιστημονικὴν σπουδαιότητα ἐνὸς τοιούτου

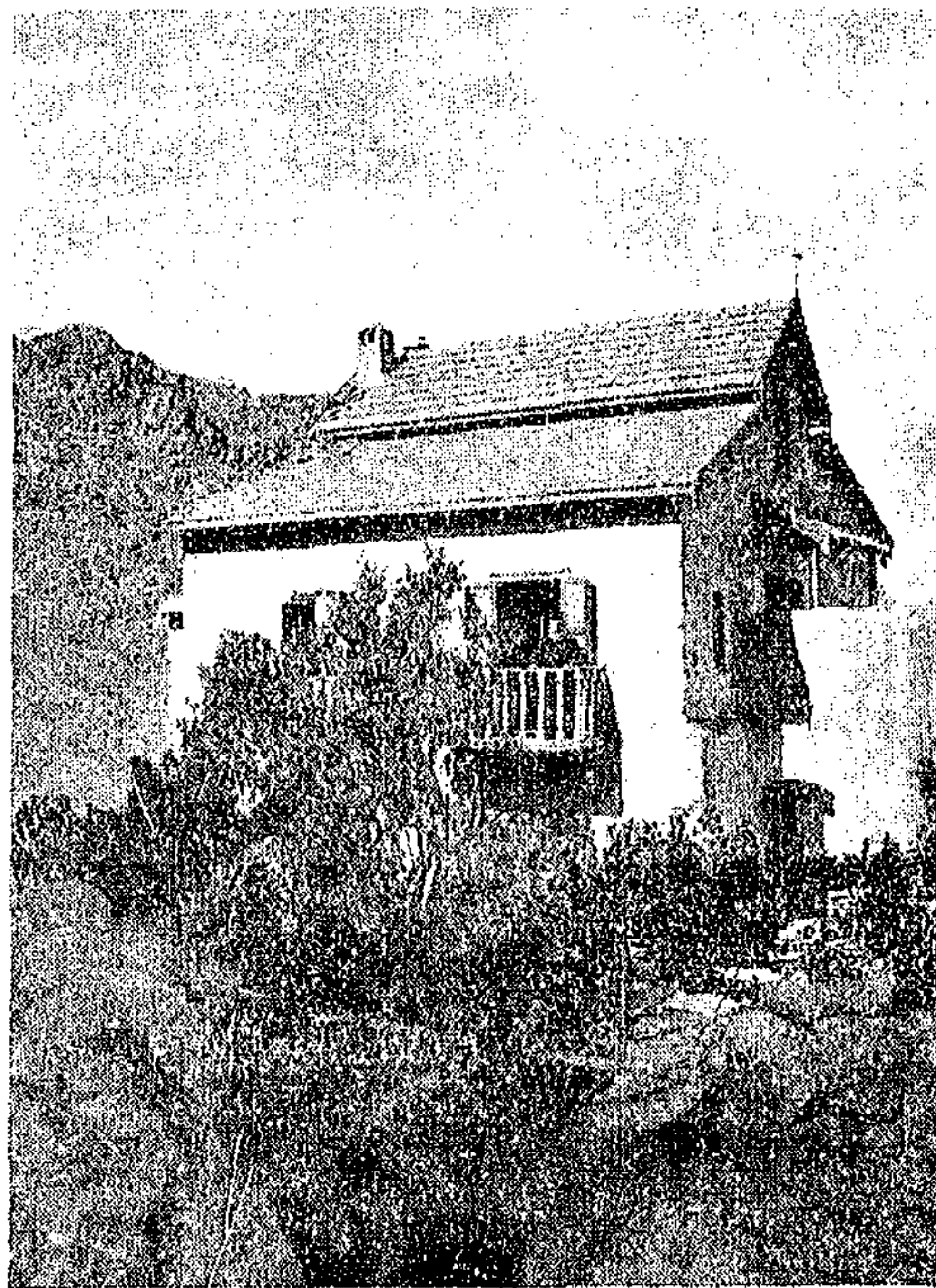
ἔργου καὶ εὐτυχῆ θεωρήσασα ἑαυτήν, ὅτι τῆς παρουσιάζετο εὐκαιρία νὰ συντελέσῃ καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τοιούτου ἐπιστημονικοῦ ἰδρύματος, εὐχαρίστως ἀπεδέχθη τὴν αἴτησιν τοῦ Ἰνστιτούτου. Καὶ πρῶτον μὲν καταστήσασα γνωστὴν εἰς τὴν Αἰγυπτιακὴν Κυβέρνησιν τὴν αἴτησιν τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ γνωρίσασα εἰς αὐτήν ὅτι μετὰ χαρᾶς ἀπεδέχθη τὴν αἴτησιν ταύτην, ἔλαβε παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ βασιλέως Φουὰτ ἔγγραφον δῆλωσιν, ὅτι ἡ Αἰγυπτιακὴ Κυβέρνησις οὐδεμίαν ἔχει ἀντίρρησην, ὅπως ἡ Μονὴ τοῦ Σινᾶ ἐπιτρέψῃ τὴν ἴδρυσιν τοῦ ἡλιοσκοπείου ἐπὶ ἐδάφους ἀνήκοντος εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς. Ἐπειτα δὲ ἡ Ἱερὰ Σύναξις ἐδήλωσεν εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἰνστιτούτου ὅτι ἀναλαμβάνει ἡ Μονὴ νὰ ἐπιβλέψῃ εἰς τὴν δαπάναις αὐτοῦ ἀνέγερσιν τοῦ τε ἡλιοσκοπείου καὶ τοῦ οἴκηματος, ἀφ' οὗ ταῦτα θὰ ἰδρύνοντο ἐπὶ ἐδάφους ἀνήκοντος εἰς τὴν Μονήν.

Τὸ Ἰνστιτούτον εὐγνωμόνως ἀποδεχθὲν καὶ τὴν προσφορὰν τῆς ἐπιβλέψεως καὶ κρίναν δικαίαν καὶ εὐλογον καὶ τὴν μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων καὶ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ἀμερικανῶν ἀστρονόμων μεταβίβασιν εἰς τὴν κυριότητα τῆς Μονῆς πάντων τῶν οἰκημάτων τῶν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης δαπάναις τοῦ Ἰνστιτούτου ἀνεγερθησομένων ὑπέγραψε τὸ σχετικὸν συμβόλαιον μετὰ τῆς Μονῆς. Οὕτω δὲ ἤρχισαν ἀμέσως αἱ οἰκοδομικαὶ ἐργασίαι ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ὑπὸ τῆς Μονῆς ὑποδειχθέντος ἀρχιτέκτονος ἐν Καίρῳ κ. Πέτρου Φραγκούλη καὶ ἐπερατώθησαν κατὰ τὸν Αὐγουστον τοῦ 1933. Ἐκτίσθη τὸ ἡλιοσκοπεῖον, οἶκημα χάριν τῶν Ἀμερικανῶν μὲ 4 δωμάτια, ἄλλο οἶκημα ἡλεκτρικῆς ἐγκαταστάσεως καὶ ἄλλο οἶκημα διὰ τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικόν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεστέλλοντο ἔξ Ἀμερικῆς τὰ ἀναγκαῖα ὄργανα καὶ σκεύη τοῦ ἰδρύματος καὶ ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1933 ἤρχισαν τακτικῶς αἱ ἐργασίαι τοῦ ἡλιοσκοπείου τοῦ Smithsonian Solar Osservatory, τὸ ὅποιον διευθύνει ὁ κ. Harlan Zodtner ἔχων βοηθὸν τὸν κ. Greeley. Αὐτὴ ἐν

συντόμῳ εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ἰδρύσεως τοῦ Σιναΐτικοῦ ἡλιοσκοπείου.

Ἄφ' οὗ λοιπὸν ἐδέχθημεν τὴν πρόσκλησιν τοῦ κ. Zohrtner, ἀνεχωρήσαμεν μὲ καμήλους ἐκ τοῦ Μοναστηρίου ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ὁ Δικαῖος, ὁ Σκευοφύλαξ, ὁ Οἰκονόμος, ὁ γνωστός ἐκ Κύπρου καλλιτέχνης καὶ λογογράφος Ν. Νικολαΐδης καὶ ἐγὼ τῇ 4 μ. μ. τοῦ Σαββάτου καὶ μετὰ δίωρον πορείαν ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Μετόχιον τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα κείμενον ὄχι μακρὰν τῶν προπόδων τοῦ ὄρους τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης. Τὸ Μετόχιον τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν ὠραιότερων καὶ χρησιμωτέρων Μετοχίων τῆς Μονῆς. Τὸ σχετικῶς ἐπαρκὲς ὕδωρ του ἀρδεύει μέγαν κῆπον μὲ ποικίλα λαχανικὰ καὶ ὀπωροφόρα δένδρα, ἀρδεύει ἀμπελῶνα, ἀρδεύει δὲ καὶ μέγαν ἐλαιῶνα, ἐκ τοῦ ὁποίου οἱ Σιναῖται ἔχουν τὸ ἔλαιον καὶ τὰς ἐλαίας των. Εἶναι χάσμα ὀφθαλμῶν ἡ πλουσιωτάτη βλάστησις τοῦ Μετοχίου τούτου ἐν τῇ καταξήρῳ καὶ ἀνύδρῳ χώρῳ τῆς Σιναΐτικῆς χερσονήσου. Διευθύνει αὐτὸ σήμερον ὁ ἐκ Δωρίδος καταγόμενος μοναχὸς Μωϋσῆς Καπέλλος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα γενεαὶ γενεῶν θὰ μακαρίζωσι διὰ τὰ πολλὰ τεχνικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν εἰς τὸ Σινᾶ. Εἰργάσθη πρῶτον εἰς διαφόρους οἰκοδομικὰς ἐργασίας ἐν τῇ Ῥαϊθῶ, ἔστρωσε κατόπιν τὴν εἰς πολλὰ μέρη τραχεῖαν καὶ δύσβατον ἀπὸ Ῥαϊθοῦ μέχρι τοῦ Μοναστηρίου τριμέρου πορείας ὁδόν, ἔκαμεν ἔπειτα νέαν ἐκ τῆς Μονῆς εἰς τὸν λόφον τοῦ Ἰσθμοῦ ὠριαίας πορείας ὁδόν, ἄλλην ἀμαξιτὸν ὁδὸν ἔστρωσεν ἀπὸ τῆς Μονῆς εἰς τὸ γραφικώτατον Μετόχιον τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὠριαίας καὶ ταύτην πορείας, τῶρα δὲ τελευταῖον ἐπιδιώρθωνε τὴν ἀπὸ τῆς Μονῆς μέχρι τοῦ ἐν σπηλαίῳ ναυδρίου τοῦ προφήτου Ἡλία ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Χωρήβ κατεστραμμένην ὁδὸν καὶ ὡς συνέχειαν αὐτῆς κατεσκεύασε κλίμακα μὲ 650 βαθμίδας ἐκ γρανίτου. Τὸ δὲ πάντων κάλλιστον ἔργον τοῦ θαυμαστοῦ τούτου Σιναΐτου εἶναι ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ ἐπὶ τῆς Ἁγίας Κορυφῆς (τοῦ κυρίως δηλαδὴ Σινᾶ, ἐφ' οὗ ὁ Μωϋσῆς ἔλαβε τὰς πλάκας τοῦ Δεκαλόγου) ναοῦ, ὃν ἔκτισε μὲν ὁ Ἰουστινιανός, δις δὲ κατέστρεψαν οἱ Ἄραβες. Μὲ

τὸ ὑλικὸν τοῦ πρώτου ναοῦ ἔκτισε τὸν νέον ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος, ᾠκοδόμησε παρ' αὐτὸν ξενῶνα καὶ

Μετόχιον τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

ἔπεσκεύασε καὶ ἐκαθάρισε τὰς δύο δεξαμενὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Εἶναι 73 ἔτων σήμερον ὁ Μωϋσῆς καὶ τὸν ἔβλεπα

ν' ἀναβαίνῃ πεζὸς εἰς τὴν Ἁγίαν Κορυφὴν νὰ ἐργάζεται μετὰ τῶν Ἀράβων εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ καὶ πεζὸς πάλιν νὰ καταβαίνῃ εἰς τὴν Μονὴν δις καὶ τρίς τῆς

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος.

ἐβδομάδος πρὸς παραλαβὴν διαφόρων ὑλικῶν ἢ τροφίμων. Μετὰ τὸ πέρας δὲ τοῦ ναοῦ Κύριος οἶδε ποίας ἄλλας πάλιν ἐργασίας θ' ἀρχίσῃ ὁ ἀκαταπόνητος οὗτος Σιναΐτης.

Φιλοξενηθέντες λοιπὸν ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως ἐν τῷ Μετοχίῳ τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα τῇ ἐπαύριον Κυριακῇ περὶ ὥραν 5 π. μ. ἐξεκινήσαμεν μὲ τὰς καμήλους ἀνερχόμενοι εἰς τὴν ὑψηλοτάτην τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Σινᾶ κορυφὴν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης. Ἄλλοτε οὐδεμία ὁδὸς εἰς τὸ φοβερὸν τοῦτο ὄρος ὑπῆρχε καὶ ὁ τολμηρὸς ἐκεῖνος τοῦ Σινᾶ ἐπισκέπτης, ὅστις θὰ ἐπεθύμει νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν κορυφὴν ταύτην, ἔπρεπε νὰ ἐξομολογηθῇ καὶ μεταλάβῃ καὶ ἔπειτα ν' ἀρχίσῃ τὴν ἀνάβασιν. Διὰ τοῦτο πολὺ ὀλίγοι ἀναφέρονται εἰς τὰ ὁδοπορικὰ τῶν περιηγητῶν οἱ κατορθώσαντες νὰ ἀναβῶσιν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους τούτου καὶ νὰ καταβοῦν ἔπειτα ἐξ αὐτῆς. Ἴδου τί ἔγραψε κληρικὸς ἐκ Μαγεντίας, ὁ Breydenbach, ὅστις ἐπεσκέφθη τὸ Σινᾶ κατὰ τὸ ἔτος 1480. «Ἦλθαμεν, λέγει, εἰς τὸ Μοναστήριον τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, ὅπου μικρὸν ἀναλαβόντες ἀνέβημεν εἰς τὸ ὄρος τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης. Ἡ ἀνάβασις ἐγένετο δι' ὁδοῦ πολλῶν τραχυτέρας καὶ ἀποτομωτέρας τῆς Ἁγίας Κορυφῆς, διὰ δυσπροσίτων μερῶν, διὰ διερωγῶτων λιθίνων ὄγκων, δι' ἐπηρητημένων βράχων, διὰ τρομερῶν χαραδρῶν, δι' ὄρθων κατωφερειῶν. Ἄλλ' ἤδη πρὸς τὴν κορυφὴν σχεδὸν φθάσαντες μεγάλως ἐξεπλάγημεν εὐρόντες αὐτὴν λόφον ὄρους πολύστροφον ἀνηφορικόν, εἰς ὃν οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν ἠδυνάμεθα ν' ἀναβῶμεν. Οὐδὲν ἀνερριχήθημεν ἐπὶ τῶν βράχων καὶ μετὰ πολὺν κόπον καὶ ἰδρῶτα ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ ὄλου ὄρους». Καὶ πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν ἄλλος, Ἕλλην οὗτος, ὄχι μόνον ἀναρριχήθεις, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Ἀράβων ἀνελκυσθεὶς ἐπάτησε τὴν κορυφὴν ταύτην. Ὁ αἰμνηστος Κ. Παπαμιχαλόπουλος κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ εἰς τὸ Σινᾶ μετάβασιν ἀνελθὼν τῷ 1907 εἰς τὴν κορυφὴν ταύτην ἔγραψεν ὅτι «ἐπὶ δύο μὲν ὥρας ἐβάδιζον ἐπὶ καμήλου, κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν διάστημα ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἐπορεύθην πεζὸς καὶ τέλος ἀνερριχήθην χερσὶ τε ποσὶ τε ἢ ἀνελκυσθὴν ἐν μέρει ὑπὸ τῶν Ἀράβων».

Σήμερον ὅμως ἡ ἀνάβασις εἰς ὄρος τοῦτο γίνεται ἀνευ δυσκολίας. Σιναΐτης μοναχός, ὁ ἐκ τοῦ Πόντου Κάλλιστος Καλφόγλου, διδάσκαλος τοῦ Μωϋσέως εἰς τὰ τεχνικὰ ἔργα,

ἄλλα τε πολλὰ τοιαῦτα ἔργα κατεσκεύασε (διάφορα οἰκήματα καὶ ἀποθήκας ἐν Ῥαϊθῶ, ἐκκλησίαν ἐπὶ τοῦ λόφου Ἰουθόρ, ἄλλην ἐκκλησίαν ἐν χαράδρᾳ τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα καὶ οὐκ ὀλίγας ὁδοὺς εἰς διάφορα μέρη τῆς περιοχῆς τοῦ Σινᾶ) καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐχάραξεν ὁδὸν ἀπὸ τοῦ Μετοχίου τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς Ἁγίας Λικατερίνης καὶ περατώσας τὴν ὁδὸν ἔκτισε ναὸν

Τὸ ὄρος Ἁγία Λικατερίνη.

μετὰ νάρθηκος ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης καὶ παρ' αὐτὸν μαγειρεῖον καὶ εὐρύχωρον ξενῶνα. Ὄταν δὲ σκεφθῇ τις ὅτι ὅλα τὰ ὑλικά ἐκομίζοντο ἐκ τοῦ Μοναστηρίου εἰς τοὺς Ἁγίους Τεσσαράκοντα καὶ ἐκεῖθεν ἀνεβιβάζοντο εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους καὶ τὸ ὕδωρ ὡσαύτως ἀπὸ πηγῆς τινος πολὺ μακρὰν οὖσης διὰ δοχείων τοῦ πετρελαίου μεταφέροντο, θὰ καταλάβῃ πόσοι κόποι καὶ πόσαι δαπάναι ἀπητήθησαν διὰ νὰ κατασκευασθῇ ὁδὸς εἰς τὸ τραχύτατον καὶ

ἀποτομώτατον τοῦτο ὄρος καὶ νὰ κτισθῶσι τόσα οἰκήματα ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ. Μόνον ἡ ἀγρία θέλησις ἐνὸς Καλλίστου καὶ ἡ ἱερὰ αὐτοῦ ἀφοσίωσις πρὸς τὸ Θεοβάδιστον ὄρος ἠδύναντο νὰ φέρωσιν εἰς πέρας τὰ ὑπερθαύμαστα αὐτὰ ἔργα. Ἐπειδὴ δ' ἡ ὁδὸς αὕτη εἶχε πολλοὺς ἐλιγμούς, ὁ Μωϋσῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καλλίστου κατεσκεύασεν ἄλλην συντομωτέραν ἄνευ σχεδὸν ἐλιγμῶν. Καὶ τοιουτοτρόπως ἐκεῖ ὅπου ἐπὶ αἰῶνας ὅλους δὲν ἐτόλμα νὰ πλησιάσῃ ἄνθρωπος καὶ ἀπὸ μακρὰν μόνον μετὰ δέους καὶ θαυμασμοῦ ἠτένιζον πρὸς τὸ φοβερὸν ὄρος, σήμερον χάριτι τοῦ Καλλίστου καὶ τοῦ Μωϋσέως καὶ αἱ γυναῖκες ἀκόπως ἀνέρχονται εἰς τὴν ὑψηλοτάτην αὐτοῦ κορυφὴν καὶ ἀκούουσι λειτουργίαν ἐπὶ τοῦ μέρους, ὅπου εὐρέθῃ τρόπῳ θαυμασιῶν τὸ ἱερὸν λείψανον τῆς ἁγίας Λικατερίνης. Πεζὴ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος τοῦτο πρὸ τριῶν ἐτῶν ἡ σύζυγος τοῦ ἐν Καίρῳ πρεσβευτοῦ κ. Μεταξᾶ, ὡς μοῦ ἔλεγαν οἱ Σιναῖται.

Διὰ τῆς ὁδοῦ λοιπὸν ταύτης ἀνῆλθομεν καὶ ἡμεῖς ἐπὶ καμῆλων τρεῖς καὶ ἡμίσειαν ὥραν βαδίζοντες. Τὸ ἀπὸ τῆς κορυφῆς δὲ τοῦ ὄρους τούτου θέαμα ἰδοὺ πῶς περιγράφει ὁ γλαφυρὸς κάλαμος τοῦ Παπαμιχαλοπούλου. «Ἀπὸ τῆς κορυφῆς ταύτης, λέγει, περιέβλεψα ἔκκλητος τὸν περὶ ἐμὲ κόσμον, οὐ εὐρύτερον οὐδέποτε εἶδον, οὐδ' ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ Μαδέϊρας, ἣτις παρουσιάζει ἀτέρμονα τὸν ὑδάτινον ὁρίζοντα αὐτῆς. Καὶ πρῶτον μὲν ἀντελαμβανόμεν, ἠσθάνομεν χαινούσας ἀμεσώτατα ὑπὸ τοὺς πόδας μου χαράδρας χιλίων μέτρων βάθους. Ἐθαύμαζον δ' εἶτα τὰ ἀμέσως περαιτέρω καὶ ἀπωτέρω καθ' ἀπάσας τὰς διευθύνσεις ἐγειρόμενα, ὑψούμενα, ἀποτόμως ἐκλείποντα, φύρδην μίγδην συγκυκώμενα ὀλόγυμνα κατάξηρα ὄρη, τὰ ἀποπετρωθέντα κύματα θαλάσσης τεραστίως τρικυμιώσης» μετὰ τεραστίων ἀκανθωτῶν ῥάχεων καὶ γιγαντιαίων κορυφῶν, πολύχρωμα καθ' ἑαυτὰ ἢ φαντασμαγορικῶς φωτιζόμενα ὑπὸ τοῦ μετακινουμένου ἡλίου. Διὰ μέσου δὲ τούτου ὄνθουν κοπιωδῶς πολλαχόσε τὸ βλέμμα εἰς τὰς δυσθεωρήτους ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου στενὰς σκιερὰς κοιλάδας, ἐν αἷς οὐδὲν βάθος διακρίνεται. Ἀτενίζων πρὸς ἀνα-

τολάς δις και τρις ἐπλανήθην ἐκλαβὼν ὡς νήσους τὰς ἐπὶ λευκοκιτρίνων τινῶν ἀμμωδῶν ἐκτάσεων ἀποτομώτατα ἀναθρωσκούσας βραχώδεις κορυφάς. Βυθίζων τὸ βλέμμα πρὸς βορρᾶν ἐνόμιζον ὅτι διέκρινον τὴν ὄροσειρὰν Τίη τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ προχαράκωμα τοῦ Σινᾶ, ἀλλὰ καὶ ἀμφέβαλλον, ἂν ἔβλεπον ὅ,τι ἐνόμιζον. Ἐγγύτερον ὅμως, εἰς ἀπόστασιν 50 χιλιομέτρων, κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου διεύθυνσιν, ἔλκει ἐκπλήκτον τὸ βλέμμα ὃ ὡς δέσμη οὐρανομήκων κίωνων ἀνατείνων ὄγκος τοῦ ὄρους Serbal, ὅπερ δικαίως ὠνομάσθη «Γίγας τοῦ Σινᾶ». Κατὰ τὴν ἀντίθετον τούτου διεύθυνσιν εἴλκυε τὴν προσοχήν μου πρὸς τὴν ὄντως ἐπιβλητικὴν κορυφὴν τοῦ Umpu Schomer ἢ πρόσκλησις τῶν Βεδουίνων, οἵτινες θαυμάζουν ἰδιαιτέρως τοῦτο τὸ ὄρος ἀτενίζοντες πρὸς αὐτὸ μετὰ δεισιδαίμονος σεβάσμου. Ἐν κυκλικῇ περιφερείᾳ ἀκτῖνος 30-40 χιλιομέτρων ἔχω ὑπὸ τοὺς πόδας μου γιγάντιον ἀγρὸν φέροντα ἀντὶ σταχύων τεραστίας κορυφάς βουνῶν. Βορειονατολικῶς ἐντεῦθεν ὑψοῦται ἡ τριγωνικὴ ἐπιβλητικὴ κορυφὴ τοῦ ὄρους τοῦ Μωϋσέως (Ἁγία Κορυφή) . . . Ὅτε δ' ὁ ἥλιος ἤρξατο κατερχόμενος πρὸς τὴν δύσιν, ἄλλο πάλιν ἤρξατο ἐξελισσόμενον θέαμα. Μέγας μεγαλωστί ὁ ἀστὴρ τῆς ἡμέρας ὑπερέβαλλεν ἤδη σύμπασαν τὴν χερσόνησον καὶ διεσκέλιζεν ὑπὸ ἰδιόρρυθμον ἀκτινοβολίαν τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν κατὰ τὸν κόλπον τοῦ Σουέζ καὶ ὑπερίππευε μεγαλοπρεπῶς ἐν ἄλλοις πάλιν καὶ ἄλλοις φεγγαβόλοις πυρσοῖς τὰ ὄγκώδη μέλανα ὄρη τῆς Ἀφρικῆς, ἴν' ἀποστείλῃ εἰς τοὺς πέραν τοῦ ἡμίσεος τῆς γηίνης σφαίρας οἰκοῦντας τὰς πρωῖνὰς ἀκτῖνας».

Τοιοῦτου θεσπεσίου θεάματος γενόμενοι θεαταὶ κατηνθύνθημεν εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης, ὅπου ἐτέλεσε τὴν λειτουργίαν ὁ Δικαῖος, μετὰ τὸ πέρας δ' αὐτῆς προσελθὼν ὁ κ. Zodtner μᾶς ὑπεδέχθη καὶ μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὸν οἶκόν του. Εἰς προῦπάντησίν μας ἐξῆλθεν ἡ κ. Zodtner μετὰ τὰ δύο παιδάκιά της, κοριτσάκι 3 ἐτῶν καὶ ἀγοράκι δεκαοκτὼ μηνῶν, ἠσπάσθη τὴν χεῖρα τοῦ Σεβασμιωτάτου καὶ τῶν ἄλλων Πατέρων καὶ εἰσήλθομεν ὅλοι εἰς τὸ γραφεῖον. Μὲ ἠρώτησεν ὁ κ. Zodtner περὶ τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ

ἐργασιῶν μου καὶ περὶ τοῦ σκοποῦ, εἰς τὸν ὁποῖον αὐταὶ ἀποβλέπουσι. Τοῦ ἔδωκα τὰς ἀναγκαίας πληροφορίες καὶ

Τὸ Ἡλιοσκοπεῖον ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἁγ. Αἰκατερίνης

τὸν ἠρώτησα καὶ ἐγὼ πῶς πηγαίνουν οἱ ἰδικαὶ του ἐργασίαι καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν ἀποβλέπουν.

Μοῦ εἶπε λοιπὸν ὁ διευθυντῆς τοῦ ἡλιοσκοπείου ὅτι αἱ ἐπὶ τοῦ ἡλίου παρατηρήσεις του ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν μετεωρολογικῶν μεταβολῶν τῶν προερχομένων ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων μὲ τὸν ἀπώτερον σκοπὸν ἐκ τῆς ἐξακριβώσεως τῶν αἰτίων τῶν μεταβολῶν τούτων νὰ λαμβάνωνται τὰ προσήκοντα τεχνικὰ μέτρα καὶ οὕτω προλαμβάνωνται κατὰ τὸ δυνατόν τὰ ἐν τῷ ἀέρι δυστυχήματα τῶν ἀεροπλάνων. Μοῦ προσέθηκεν ὅτι κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἐργάζεται ἐπάνω ἐν τῷ ἡλιοσκοπείῳ μετὰ τοῦ βοηθοῦ του ἀπὸ τῆς 5 - 9 π. μ. καὶ ἔπειτα κατερχόμενοι εἰς τὸ γραφεῖον συνεχίζουν τὴν ἐργασίαν των, ὅτι ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐργασιῶν του εἶναι λίαν εὐχαριστήμενος, ὅτι θὰ συνεχίσῃ ταύτας ἐπὶ τρία ἢ τέσσαρα ἔτη, ὅτι δὲ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου του συντελεῖ πολὺ ὁ διαρκῶς σχεδὸν αἴθριος οὐρανὸς τοῦ Σινᾶ καὶ ἡ καθαρωτάτη, ξηροτάτη καὶ διαυγεστάτη ἀτμόσφαιρα τοῦ τόπου καὶ — δεικνύων τὸν Σεβασμιώτατον — συντελεῖ ἀκόμη ὄχι ὀλίγον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ μου προσέθηκεν ἡ ἀνεξάντλητος καλωσύνη τοῦ Μοναστηρίου καὶ τοῦ διακεκριμένου σεπτοῦ κυβερνήτου του, ὅτι καθ' ἕκαστον μῆνα ὑποβάλλει σχετικὰς πρὸς τὰς ἐρεῦνας του ἐκθέσεις πρὸς τε τὴν διεύθυνσιν τοῦ « Smithsonian Institution » εἰς Washington καὶ πρὸς τὴν Αἰγυπτιακὴν Κυβέρνησιν καὶ ὅτι τέλος πιστεύει ὅτι μετὰ τὸ πέρασ τῶν ἐρευνῶν του τὰ πορίσματα αὐτῶν θὰ εἶναι λίαν ἱκανοποιητικά.

Ἄφ' οὗ μᾶς διηγήθη αὐτὰ ὁ κ. Zodtner, ἔπειτα μᾶς ᾠδήγησεν ἐπάνω εἰς τὸ ἡλιοσκοπεῖον, ὅπου μᾶς ἔδειξε τὰ διάφορα ἐπιστημονικὰ ἐργαλεῖα καὶ μᾶς ἐξήγησε τὴν χρῆσιν ἐκάστου αὐτῶν. Κατόπιν ἐπανήλθομεν εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπου εὔρομεν πλουσιωτάτην τράπεζαν μὲ ὀβελίαν ἐν τῷ μέσῳ. Ἡ ὄρεξις ὅλων μας κατόπιν τοιαύτης πορείας καὶ εἰς τόπον τοιοῦτον ἦτο φυσικὰ ἰσχυρὰ, ἀλλ' ἰσχυροτέρα κατέστη ἐκ τῶν περιποιήσεων τῶν εὐγενῶν Ἀμερικανῶν, οὔτινες μᾶς ἐξένιζον. Μετὰ τὸ γεῦμα περὶ τὴν 4 μ. μ. ἀποχαιρετίσαντες τὸν κ. καὶ τὴν κ. Zodtner ἀνεχωρήσαμεν καὶ ὅλοι βαδίζοντες τὴν ὥραν περὶ δύο ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς

τοὺς Ἁγίους Τεσσαράκοντα, ὅπου διανυκτερεύσαντες τῇ ἐπαύριον μὲ τὰς καμήλους ἐπανήλθομεν εἰς τὸ Μοναστήριον.

Τοιοῦτος εἶναι λοιπὸν ὁ σκοπὸς τοῦ Ἀμερικανικοῦ ἡλιοσκοπείου τοῦ Σινᾶ καὶ τοιαῦτα ἀποτελέσματα προσδοκῶνται ἐκ τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ. Ὡς ἄνθρωπος βέβαια εὐχομαι νὰ ἐπιτύχῃ ὁ σκοπὸς τοῦ ἰδρύματος καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν τοῦ κ. Zodtner νὰ χωρήσωσι πολὺ πέρα τῶν προσδοκιῶν του. Ὡς Ἕλληνας δ' ἐλπίζω ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ἀμερικανῶν οἱ καλοί μου Σιναῖται θὰ φιλοτιμηθῶσι νὰ συνεχίσωσι τὸ ἔργον αὐτῶν ἐν τῷ ἰδρύματι τούτῳ. Ἄφ' οὗ ἐγένετο ἡ καλὴ ἀρχή, θὰ εἶναι κρῖμα νὰ μὴ συνεχισθῶσι μετεωρολογικαὶ καὶ ἀστρονομικαὶ μελέται εἰς ἓνα τόσον αἴθριον οὐρανὸν καὶ εἰς μίαν τόσον διαυγῆ καὶ καθαράν ἀτμόσφαιραν. Ἀφιερῶσαντες τὸν βίον αὐτῶν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ οἱ Σιναῖται Πατέρες ἐνθυμοῦνται βέβαια τοὺς λόγους τοῦ προφητάνακτος «ὁ Θεὸς ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ, οἱ οὐρανοὶ εἰσιν ἔργα τῶν δακτύλων αὐτοῦ, σελήνην καὶ ἀστέρας αὐτὸς ἐθεμελίωσε». Θεάρεστον ἄρα ἔργον θὰ ἐπιτελέσωσιν, εἴαν εἰς τὰς ἄλλας μερίμνας αὐτῶν προσθέσωσι καὶ τὴν μερίμναν περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς μελέτης τῶν θαυμασιῶν τούτων ἔργων τῶν δακτύλων τοῦ Θεοῦ, ἐξ ἧς νέαν δόξαν καὶ τιμὴν θὰ προσπορίσουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος των. Μοναστήριον, τὸ ὁποῖον μὲ ἀγῶνας καὶ μόχθους καὶ κινδύνους ἀφαντάστους ἐπὶ δέκα καὶ τέσσαρας ἡδὴ αἰῶνας κρατεῖ ὑψηλὰ ἀσβεστον τὴν λαμπάδα τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν τῇ ἀξένῳ ἐκείνῃ χώρῃ, δὲν θὰ θεωρήσῃ ἑαυτὸ ἀνίκανον νὰ παραλάβῃ καὶ τὴν λαμπάδα τοῦ πολιτισμοῦ, ἣν φεύγοντες θὰ παραδώσωσιν εἰς αὐτὸ οἱ Ἀμερικανοὶ ἀστρονόμοι. Μὲ ποῖον τρόπον καὶ μὲ ποῖα μέσα καὶ μετὰ τίνων συνεργαζόμενοι θὰ κατορθώσωσι νὰ ἰδρυθῇ ἐν τῷ Σινᾶ Ἑλληνικὸν Ἀστεροσκοπεῖον, δὲν περιμένουσι βέβαια συμβουλὰς καὶ ὑποδείξεις παρ' ἐμοῦ οἱ κατὰ παράδοσιν μεγαλεπήβολοι καὶ πολυμήχανοι Σιναῖται.

ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ ΤΗΣ "ΓΑΛΗΝΗΣ,"

Στὸ μαῦρον Ἄθω ὡς πέρα ἀγνοξυπνοῦνε
τὰ φιλντισένια πέλαγα· κ' οἱ ὄξιές,
χρυσάρι ραντισιμένες φυλλωσιές,
τὴ μέρα ὡς πρωτογέννητες ὕμνοῦνε.

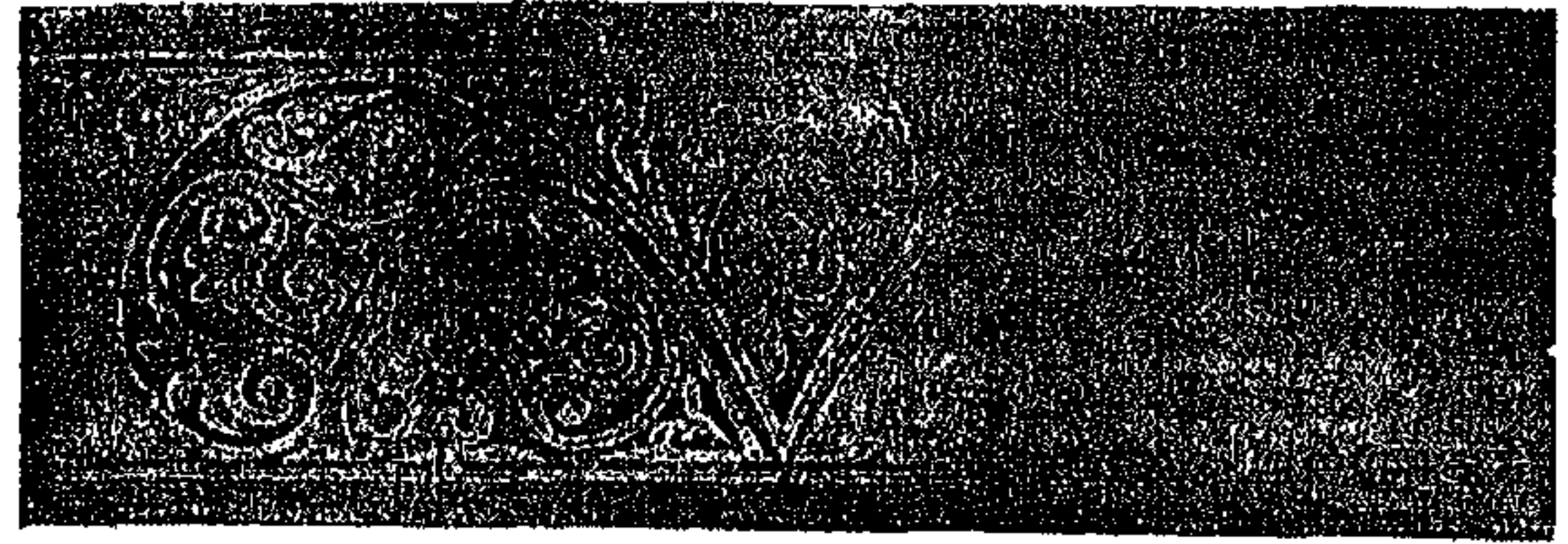
Γι' ἀρχαία, μέσ' στο μελέμι, ἀγάπη θροοῦνε
οἱ λιγερὲς τοῦ δάσου, οἱ καστανιές.
Στὸ φῶς ἀκόμα ὁ γκιώνης κλαίει· και λές·
βαθιοὶ καημοὶ ποτὲ ποὺ δὲ σωποῦνε.

Στὸ καλντερίμι ὁ χτύπος μουλαριοῦ.
Γιὰ τὸν Καλύβε, κάτω ἀπὸ κλωνάρια
βαριά ἀπὸ μῆλα, πάω κ' ἔχω στὸ νοῦ,

ἂν Σ' εὔρω ξύπνιο ἐκεῖ στ' ἄγρια χορτάρια,
στὸ δρόμο νὰ σὲ πάρω τοῦ Πουριοῦ
γιὰ χαμοκέρασα καὶ μανιτάρια.

Ζαγορά 20/7/35

Η. ΔΕΛΦΟΣ

ΟΝΕΙΡΑ ΠΕΤΑΛΟΥΔΑΣ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

κεῖνο τὸ καλοκαίρι ἀποφάσισα νὰ τὸ περάσω στὴν ὄρεινὴ ἐπαρχία μου. Εἶχα μπουχτίσει πιά τὴν Ἀθήνα, τὸν κάμπο καὶ τὴ Δεξαμενὴ τῆς κι ὄλο τὸ λογοτεχνικὸ κύκλο τῆς ἐκεῖ συντροφιάς μου. Μὲ τὸ πρῶτο μου ποιητικὸ βιβλίο, «Ὀνειρα πεταλούδας», ποὺ εἶχα τότε μόλις κυκλοφορήσει, μπόρεσα κ' ἔγινε γνωστὸ τ' ὄνομά μου. Ὅμως περισσότερο ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, στὴν ἐπαρχία μου εἶχε ἀρχίσει κιόλας νὰ μὲ παίρνῃ στὰ φτερά της ἡ πρώϊμη δόξα.

Μοῦ εἶχε ἀπομείνει ἐκεῖ τὰ τελευταία χρόνια ὁ μπάρομπ' Ἀριστόδημος, ἀδερφὸς τοῦ πατέρα μου, ψηλὸς, λιγνὸς καὶ καμωρωτὸς γέρος, γεμάτος κέφι καὶ ζωὴ, μὲ ὅλη τὴ χηρεία του, ποὺ δὲν τοῦ πέρασε ποτὲ ἀπὸ τὸ νοῦ νὰ βγάλῃ τὴ φουστανέλα, δάσκαλος μὲ γερὰ ἑλληνικά, ποὺ ὅλη του τὴ ζωὴ ἔτυχε διωρισμένος σκολάρχης. Εἶχανε ξεσκολιστεῖ ἀπ' αὐτὸν οἱ γραμματισμένοι τῆς νέας γενεᾶς, ποὺ εἶτανε τώρα γιατροὶ καὶ δικηγόροι καὶ δυναστεύανε μὲ τὴν ἐπιστήμη τους τὴν περιφέρεια. Μὰ κι ὁ παπούς μου χρημάτισε δάσκαλος στὸν καιρὸ του καὶ τὰ παιδιὰ του βγήκαν ὅλα γραμματισμένα, σπάνιο πράμα γιὰ τὴν παλιὰ ἐποχὴ. Ἔτσι τὸ σῶμας γνωριζότανε μὲ τ' ὄνομα «λογιωταταῖοι» κι ὁ μπάρομπ'

Ἄριστόδημος τὸ εἶχε κρυφὸ καμάρι πού κ' ἐγὼ στήν Ἀθήνα θὰ ἐχτιμοῦσα τὴν παράδοση καὶ θὰ τιμοῦσα τὸ τέτοιο μας οἰκόσημο. Ἡ ἀπελπισία του ὅμως στάθηκε μεγάλη ὅταν βεβαιώθηκε πὼς ὁ ἀνημιός του στήν πολυτάραχη πρωτεύουσα «κατέληξε γράφων ἀκατανοήτως», σύνθετε στίχους «ἀρνούβω», «μονονουχὶ ὑπὲρ τῆς γλωσσικῆς ἀνατροπῆς ἐνθουσιωδῶς ἐργαζόμενος». Μοῦ παράγγειλε τότε νὰ μὴ τολμήσω καὶ πατήσω τὸ πόδι μου στήν πατρίδα, γιατί θὰ βρισκότανε στὴ δυσάρεστη θέσι νὰ «μὲ ραπίση ἐν μέση πλατεία».

Κ' ἴσα ἴσα αὐτὸ μὲ τραβοῦσε τώρα κοντά του. Ἐνα ἐπεισόδιο, ἓνα σκάνταλο θὰ μοῦ δημιουργοῦσε ζηλευτὴ φήμη. Μὰ δὲ βαριέστε. Τίποτα σοβαρὸ δὲν ἔγινε. Σὰν ἔφτασα μὲ ὑποδέχτηκε μὲ ἀνοιχτὲς ἀγκάλες ὁ μπάρμπ' Ἄριστόδημος, μὲ φιλοξένησε στὸ σπίτι του, κι ἀφοῦ περάσανε μέρες καὶ μὲ χόρτασε, τότε ἄρχισε νὰ μὲ συμβουλεύει φορτικὰ καὶ νὰ μοῦ ξετινάξῃ τὶς λογοτεχνικὲς μου πρωτοπορεῖες. Ὅμως γιὰ καλὴ μου τύχη τὰ «Ὀνειρα πεταλούδας», αἰσθηματικὰ τραγούδια καθὼς εἶτανε, εἶχανε κάμει ἐντύπωση στοὺς νέους καὶ στὰ κορίτσια τῆς ἐπαρχίας μου καὶ στὸν κύκλο τους βρῆκα θερμὴ καὶ γνώριμη ἀτμοσφαῖρα. Ἐγὼ, φυσικά, πῆρα θάρρος καὶ μὲ τὶς φλυαρίες μου ζωήρεψα τὶς συντροφικὲς κ' ἔφερα τὸν πρωτευουσιάνικο ἀέρα πού τοὺς ἔλειπε.

Σὲ λίγο κατάλαβα πὼς ὁ μπάρμπας μοῦ γινότανε κοινούπι. Μὲ ἀκολουθοῦσε στὰ καλέσματα, στὰ γλέντια κ' ἔδειχνε πὼς σιμὰ μου ξανάνιωνε. Τώρα ἦρθε κ' ἡ σειρά μου θαρρετὰ πιά νὰ τὸν εἰρωνεύομαι γιὰ τὶς σκουριασμένες δασκαλικὲς του ἰδέες καὶ σιγὰ σιγὰ ἀπάνου στήν κουβέντα τοῦ ἔδινα νὰ καταλάβῃ τὰ δικαιώματα τῆς ζωῆς στήν τέχνη, στὴ φιλολογία, στὴ γλώσσα. Θυμοῦμαι πού φαινότανε κάποτε πὼς ὑποχωροῦσε καὶ παραδεχότανε τὴ δική μου ἀντίληψη. Μὰ τοῦ φοριόνονταν οἱ καλοθελητές. Στὸν καφενὲ τὸν πιάνανε γεροδασκάλοι κι ἄλλοι «εὐ φρονοῦντες» καὶ τοῦ συδαυλίζανε τὴ φωτιὰ τῆς φιλοτιμίας του. Τότε ξεσποῦσε ἡ κρυμμένη του συντηρητικότητά πού εἶτανε περισσότερο ἀπὸ μακρόχρονη παράδοση, παρὰ ἀπὸ πίστι. Τὰ χαλοῦσε

ὅλα, τὰ ἔστριβε πάλι καὶ ἄρχιζε τὸ χαβὰ του λέγοντάς μου πὼς εἶμαι ὑπερβολικὸς καὶ τὰ θέλω «ὅλα ἰδικά μου».

Κάθε δειλινὸ καθὼς προσπαθοῦσα νὰ τοῦ ξεφύγω, μὲ περίμενε στήν αὐλόπορτα, φρέσκος φρέσκος, ἰσόκορμος καὶ καλοβαλμένος, μὲ τὴ χιονάτη του φουστανέλα καὶ τὴν ἀχῶριστη μαγκούρα του, γιὰ νὰ μ' ἀκολουθήσῃ στὸν περίπατο. Ἐξω ἀπὸ τὴ χωριάτικη πολιτεία μας, στὸ πρῶτο στρίψιμο τοῦ δημόσιου δρόμου, ἔστεκε ὁ παλιὸς ξυλοκαφενὲς, πού ἄλλοτε χρησίμευε γιὰ χάνι καὶ τώρα εἶχε γίνει τὸ μοναδικὸ καλοκαιριάτικο κέντρο πού σύχναζαν οἱ ἐπίσημοι τῆς ὑπαλληλίας. Ἐνας εἰρηνοδίκης ψηλὸς μὲ μούσι σὰ μεριστοφελῆς, ἓνας μεσόκοπος χοντρός καὶ πλαδαρὸς ἀστυνόμος, ὁ ἔφορος, ἔφτανησιώτης μπιρμπιλομάτης φορῶντας πάντα ζακέτα καὶ γάντια, πού ἔκαναν ὅλοι τὴν πιὸ ἀταίριαστη, περίεργη καὶ διασκεδαστικὴ παρέα. Ἐκεῖ σύχναζε ἡ ντόπια ἀρχοντιά, οἰκογένειες, ἄλλες ἀπομεινάρια ἀπὸ παλιὰ τζάκια, ἄλλες νεόπλουτων, πού κέρδισαν τοὺς παράδες μὲ τὴν παινεμένη ἐπιχειρηματικὴ τους μέθοδο μέσα στὶς γενικὲς οικονομικὲς στενοχώριες κι ἀναμπουμποῦλες.

Ἐκεῖ εἶταν πού ξεχώρισα τὴ Διάννα, ἀπὸ τὴν ἴδια μέρα πού πρωτοφάνηκε. Τὴν εἶδα καθισμένη ἀνάμεσα στὴ συντροφιά της. Στὸ πρόσωπό της χάραζε ἡ γλυκειὰ συγκατάβαση γιὰ ὅλους σιμὰ της καὶ στὰ μάτια της ἀστραφτε μιά ἤσυχη καὶ σταθερὴ ἐξυπνάδα. Ἡ κουβέντα της γοργὴ κ' ἡ φωνὴ της ζεστὴ καὶ μαλακὴ, σκορπιζανε γύρω της μιά βαθειὰ γαλήνη. Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Ψυχάρη γιὰ τὴ Μυριάνα στ' «Ὀνειρο τοῦ Γιανίρη» μοῦ ἦρθε στὸ νού: Λὲς κ' ἓνα λουλούδι ἔσκυβε νὰ σὲ καλημερίσῃ. . . Καὶ τί νομίζετε πὼς συμπλήρωνε τὴ γοητεία της; Σὰν ἔκαμε νὰ φύγῃ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους δικούς της κι ἀνασηκώθηκε ἀπὸ τὸ κάθισμα τὸ ψηλὸ της ἀνάστημα, γλυστρώνοντας σὰν καπνὸς στὸν αἰθέρα, κατάλαβα τὴν ἀδικία πού τῆς χάρισε ἡ πλάση. Μὲ τὸ δεξὶ τῆς πόδι κούτσαινε μὰ ἔτσι ἔλαφρὰ πού μόλις ἐνιωθες πὼς ταλάντευε τὸ κορμί, ἔτοιμο νὰ γείρη χαριτωμένα.

Δὲν περάσανε πολλὲς μέρες καὶ γνωριστήκαμε. Ἦρθε κι αὐτὴ ἀπὸ ἄλλη πολιτεία, στὸ πατρικὸ τῆς συγγενολοῖ

ν' ἀλλάξη ἀέρα. Καὶ τί σύμπτωση! Μέσα στὰ βιβλία ποὺ ἔφερε μαζί της νὰ διαβάσῃ ἔτυχε νὰ εἶναι καὶ τὰ δικά μου τραγούδια. Τὰ πρόσεξε λοιπὸν τώρα περισσότερο, τὰ μελέτησε. Κ' ἔξαφνα ἓνα δειλινὸ ἐκεῖ ποὺ σιγοβαδίζαμε μὲ τὸν μπάρμπα μου στὸ συνηθισμένον μας περίπατον τοῦ δημόσιου δρόμου, ξέφυγε θαρρετὰ ἀπὸ τὴν παρέα της, ἦρθε γελαστὴ πλάϊ μας καὶ σὰ νὰ κουβέντιαζε, ἀπλά, δίχως καμώματα, μᾶς ἀπάγγειλε χαμηλόφωνα μὲ τὴ θερμὴ της στρογγυλὴ καὶ ἄδολη λαλιά, ἓνα σονέτο ἀπὸ τὰ «Ὀνειρα πεταλούδας» κρατώντας τὸ ρυθμὸ κάθε στίχου μὲ τὸ τρικυμισμένον της βῆμα:

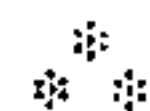
Πόσο γοργὰ ἡ ζωὴ τὰ πάντ' ἀλλάζει!
 Τὴν ὑπαρξὴ μας, τὰ ὄνειρ' ἀσωτεύει.
 Ἐδῶ ἓνας ἥλιος καίει, κακὸ χαλάζι
 παρέκει τὴ λαχτάρᾳ μας παιδεύει.
 Ὁ βραχνὰς τὴ χαρὰ μας δυναστεύει,
 χέρι μαῦρον τ' ἀνέγγιχτα μαλάζει,
 τὸ φαρμάκι στὴν ὥρα του σταλάζει.
 Κι ἂν παντοῦ κάτι ἀγέραςτο γυρεύει,
 κάτι αἰώνιο ἢ ψυχὴ νὰ κρυσταλώσῃ,
 κι ἂν στὸν ἔρωτα βούλεται νὰ ὁμώσῃ
 πίστη, λαύρα, λιμάνι γιὰ ν' ἀράξῃ,
 — δὲν μπορεῖ, δὲν μπορεῖ νὰ μὴν πετάξῃ . .
 (ὦ ποὺ μ' ἀκοῦς, ἀγάπη μου, ἐσὺ κρίνε
 σὲ μᾶς τοὺς δυὸ γιὰ ν' ἀληθῆναι ἂν εἶναι).

Ἐπαψε κ' ἔκαμε νὰ ξεκόψῃ ἀμέσως. Πρόφτασα ἐκεῖ καὶ τὴ ρώτησα, γιατί προτίμησε, μέσα σὲ τόσοι ἄλλους, αὐτοὺς τοὺς στίχους.

— Δὲν ξέρω, μοῦ ἀπάντησε. Ἔτσι τυχαῖα τοὺς πῆρα.

Μὰ καθὼς μάκραινε κυματιστά, γύρισε πρὸς ἐμὲ καὶ ψιθύρισε:

— Ἴσως γιατί μοῦ πᾶνε καλύτερα . . Καὶ μοῦ γέλασε κοροϊδευτικά, ἔτσι ποὺ δὲν τὸ συνήθιζε.

Ἀπὸ τὸ δειλινὸ ἐκεῖνο, ποὺ ξεθάρρευσε μαζί μας ἡ Διάννα, μᾶς ἔκανε ταχτικὰ συντροφιά τὶς κατοπινὲς μέρες. Ἐρχότανε μὲ τὶς ξαδέρφες της καὶ μᾶς συντύχαινε κάθε βραδάκι στὸν περίπατον κι ἀπὸ κεῖ ὅλοι μαζί πηγαίναμε καὶ τὸ στρώνουμε στὴν κουβέντα στὸν ξυλοκαφενὲ ρουφώντας καὶ κανένα οὔζο. Κάποτε τὰ πρωῖνά ποὺ διαβάζαμ' ἐφημερίδες μὲ τὸν μπάρμπ' Ἀριστόδημο, κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια, στὴ ρεματαριά, ποὺ περνοῦσε λίγο πιὸ ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία, βλέπαμε καὶ τὴ Διάννα μὲ τὴ συντροφιά της νὰ σιμώνῃ γιὰ νὰ μᾶς φλυαρήσῃ. Τὴ συνηθίσαμε τόσο ποὺ δὲν μπορούσαμε μέρα νὰ κάμουμε δίχως τὴν κελαδίστρ' ἀπαλὴ λαλιά της, τὸ γέλιο της τὸ σκαστὸ καὶ βραχνό, ποὺ λὲς κ' ἔσμιγε μέσα τοῦ ἢ πιὸ τρελὴ χαρὰ μὲ τὸν πιὸ βαθὺ στεναγμό. Δὲν ἄργησα νὰ καταλάβω πὼς ὁ μπάρμπας μου κ' ἐγώ, κ' οἱ δυὸ μαζί, σὰ νὰ εἴμαστ' ἓνας ἄνθρωπος εἴχαμ' ἐρωτευτεῖ τὴ Διάννα. Κ' ἐνῶ ὁ ἓνας ζητοῦσε νὰ βρῇ στήριγμα στὸν ἄλλο, κρυφὰ μέσα μας ἀλληλοζηλευόμαστε, χωρὶς βέβαια νὰ τολμᾶ κανεὶς μας νὰ φανερώσῃ τὸ μυστικὸ τῆς καρδιάς του.

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ὁ μπάρμπ' Ἀριστόδημος φαινότανε κατσοφριασμένος. Γκρίνιαζε ὀλοένα, πιανότανε γιὰ τὰ πολιτικὰ στὸν καφενὲ καὶ τὸ σπίτι δὲν τονὲ χωροῦσε, παρὰ μόνον σὰν ξεσκάλιζε τὴ βιβλιοθήκη του. Τὸν ἄκουσα ἓνα μεσημέρι ποὺ σκυμένος, ἀφοσιωμένος στὴ στερεότυπη ἔκδοση τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων Λυρικών, διάβαζε ἀργὰ ἀργὰ σὰ νὰ ρουφοῦσε μὲ φανερὴ ἀγαλλίαση, τοὺς ἐρωτικούς στίχους τοῦ Ἰβύκου:

Ἔρος αὐτέ με κυανέοισιν ὑπὸ
 βλεφάροισιν τακέρ' ὄμμασι δερκόμενος
 κηλήμασι παντοδαποῖσ' ἐς ἄπειρα
 δίκτυα Κύπριδος βάλλει·
 ἢ μὲν τρομέω νιν ἐπερχόμενον,
 ὥστε φρεζυγὸς ἵππος ἀεθλοφόρος ποτὶ γῆραι
 ἀέκων σὺν ὄχεσφι θοοῖσ' ἐς ἄμιλλαν ἔβα.

Τὸ ἴδιο βραδάκι πρότεινε στὴ συντροφιά τῆς Διάνας μιὰ ἐκδρομὴ, σχεδιασμένη ἀπὸ τὸν ἴδιο. Ἐκδρομὴ ποὺ θὰ γινότανε τὴ νύχτα μὲ τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι κατὰ τὸ γειτονικὸ δάσος. Ἐκεῖνες τὶς μέρες φιλοξενούσαν οἱ συγγενεῖς τῆς μαζί μὲ τὴ Διάνα κ' ἕναν ἄλλο ξαδερφό τῆς, τὸ Φανάκη, νεαρὸ δικηγόρο, ποὺ εἶχ' ἔρθει ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα καὶ ποὺ τ' ὄνειρό του εἶτανε ν' ἀνακατευτῆ στὴν πολιτικὴ καὶ μᾶς βεβαίωνε σοβαρὰ γιὰ μερικὰ ἔθνη μυστικὰ ποὺ γνώριζε καὶ ποὺ φανέρωναν πὼς τὸ κράτος περνοῦσε κρίσιμη περίοδο καὶ πὼς βρισκόταν ἐσωτερικὰ κ' ἐξωτερικὰ «στὸ χεῖλος τοῦ κρημνοῦ». Αὐτὸς ὁ Φανάκης λοιπὸν θὰ συνόδευε τὰ κορίτσια στὴν ἐκδρομὴ μας κ' ἔτσι ἡ ἄδεια ἐξασφαλίστηκε ἀπὸ τὸ σπῆτι τῆς Διάνας.

Πόσο ἐλαφρὸ, ἀκούραστο κι ἀναγεννητικὸ εἶναι τὸ περπάτημα στὸ βουνό . . . Οἱ ὥρες φεύγανε χωρὶς νὰ τὸ νιώσουμε. Περνούσαμε βραχόσπαρτα, χερσοτοπιές, νεροσυρμές, ἀνεβάσματα, χαλικόδρομους, λάκες καὶ ξάγναντα, καὶ σὰ μπήκαμε στὸ πύκνωμα μὲ τὰ ἰσόκορμα καὶ φουντωτὰ ἔλατα, μᾶς φάνηκε πὼς βρισκόμαστε σὲ κόσμος μυστηριακὸ κι ὄνειρεμένο. Τὸ φεγγάρι μᾶς ἀκολουθοῦσε παντοῦ πιστὰ κ' ἔτσι καθὼς ἔσκυβε ἀπὸ ψηλὰ νὰ μᾶς ἰδῆ κάτω ἀπὸ τὰ σπαθωτὰ ἔλατόκλαρα, μοῦ φαινότανε πὼς χαμογελοῦσε μὲ τὴν αἰχμαλωσία τοῦ μπάρμπ' Ἀριστόδημου ἀπὸ τὸ Φανάκη, ποὺ τοῦ ἐξηγοῦσε μὲ φοβερὴ πολυλογία τὴ θεωρία τῆς ἀλληλεγγύης τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ τὸν τρόπο τῆς εφαρμογῆς τῆς γιὰ τὴν ὀριστικὴ εὐτυχία τοῦ λαοῦ. Μάντευσε τὴ στενοχώρια τοῦ μπάρμπα μου ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ ξεκολλήσῃ καὶ νὰ χαρῆ καθὼς τὸ ἔλπιζε τὴν ὁμιλία τῆς Διάνας ἐξαυλωμένης ἀπὸ τὸ φεγγαρόφωτο. Μὰ ἐγὼ μὲ τὴ Διάνα καὶ τὶς ξαδέρφες τῆς ἀκολουθώντας τὸ χαραγμένο μονοπάτι, ποὺ τώρα ἔστριβε πρὸς τὸν κατήφορο, πηγαίναμε πολὺ μπροστά, ὅσο ποὺ φτάσαμε στὸ ἐρημοκλήσι τοῦ ἁγίου Νικάνορα. Τὰ κορίτσια ξαπλωθήκανε στὰ γύρω χτιστὰ πεζούλια τοῦ ὑπόστεγου, φαρώνοντας τὰ παλτά τους, γιὰ τὸ νυχτιάτικο ἀγιάζι ἔτσουζε γερά. Προχώρησα μόνος πρὸς τὴν κατηφοριὰ καὶ κοίταξα ἐρευνητικὰ γιὰ νὰ ξαναφέρω

στὴ θύμησή μου τὸ μέρος. Χρόνια διαβήκαν ἀπὸ τότε ποὺ χάρηκα ξέγνιαστο γλέντι μὲ τοὺς δικούς μου. Ἐδῶ ζώνανε τὸ ἐκκλησιάκι πολύχρονα πλατάνια καὶ λεῦκες πανύψηλες. Νά, τὰ σκαλάκια σκαλιστὰ στὸ βράχο, ποὺ ὀδηγοῦνε πίσω ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά καὶ κάτω ἀπὸ τὸ ἅγιο βῆμα, στὴν πηγὴ, ἐκεῖ ποὺ ἀναβρῦζει πάντα τὸ λιγοστὸ μὰ τόσο λαγαρὸ καὶ γλυκόπιτο νεράκι. Κληματσίδες, λυγαριές, καλαμιές, φτέρες ἀπλόνονταν ὀλόγυρα. Μιὰ δροσερὴ νοτίλα μὲ χτύπησε στὸ πρόσωπο σὰ σίμωσα τὴν πηγὴ πνιγμένη στὸ πολυτρίχι. Ἡ φούχτα μου γέμισε ἀπὸ τὸ κρῦο κρούσταλο κ' ἔφερα στὸ στόμα νὰ πιῶ. Κ' ἔξαφνα στ' αὐτιά μου ἔφτασε κάτι σὰ σύρσιμο, ποὺ ξεχώρισ' ἔπειτα σὰν ἕνας γνώριμος ρυθμικὸς ἰσόχρονος ἦχος. Κατάλαβα ποιὸς κατέβαινε καὶ περίμενα. Τὸ χαρούμενο ἀνάστημα τῆς Διάνας ποὺ πρόβαινε κουτσαίνοντας ἐλαφρὰ, χαράχτηκε στὴ φωτοφεγγαριά.

— Ἐγὼ εἶμαι, τῆς εἶπα. Μὴ φοβᾶσαι . . . Μὰ πὼς ξέρεις τὸ κατατόπι ἐδῶ;

Μοῦ ἀπάντησε πὼς ἀκολούθησε τὸν ἴσκιό μου καὶ ἦρθε. Τὴν ὀδήγησα πρὸς τὸ σκοτάδι τῆς μικρῆς σπηλιάς καὶ τῆς ἔδειξα νὰ πάρῃ μὲ τὰ χέρια τῆς καὶ νὰ πιῇ.

— Ἀνασταίνει, τῆς ψιθύρισα.

Ἡ Διάνα ἔδειχνε κουρασμένη καὶ θέλοντας νὰ καθίσῃ ξεχώρισε μιὰ πέτρα μέσα στ' ἀχνόφωτο, ὅπου λύγισε βιαστικὰ τὸ κοντυλένιο τῆς ἄερίνο κορμί. Ὁρθὸς ἔστεκα πλάγι τῆς. Ἀκούγαμε τώρα τὸ ἀργὸ στάλασμα τοῦ νεροῦ γιὰ κάμποση ὥρα μέσα στὴ σιγαλιά, ὡς ποὺ ἔκοψε τὴ σιωπὴ πρώτη.

— Εἶναι δάκρι τοῦ βράχου, μοῦ εἶπε. Ποιὸς ξέρει ποιά νεράϊδα τοῦ ἔκαψε τὴν καρδιά κ' ἔμεινε τόσο ἀπαρηγόρητος.

— Αἰῶνες ἴσως τρέχει αὐτὸ τὸ νερό, ἀπάντησα.

— Τί σᾶς λέει λοιπὸν, τέτοια πίστη; Δὲ σᾶς συγκινεῖ;

— Ὡ Διάνα, ἔκαμα νὰ μιλήσω.

Μὲ ἀντίσκοιπε γλήγορα.

— Μὴν προχωρῆτε. Ἡ τυφλὴ ἀγάπη μόνο στὰ παραμύθια ὑπάρχει.

Καί σὲ λίγο ἔξακολούθησε.

— Ποτὲ στή ζωή. Τὸ ξέρω αὐτὸ καλά . . "Ω, Θεέ μου! Μὰ τί κάθομαι καὶ σᾶς λέω . .

Σίμωσα πιὸ πολὺ πρὸς τὸ πρόσωπό της.

— "Ακουσέ με Διάνα.

"Ἐκαμα νὰ πῶ πάλι. Μὰ τὴ στιγμή ἐκείνη γοργὰ βήματα σκεπάσανε τὰ λόγια μου κ' ἕνας ἴσκιος βαρὺς, σὰν ξαφνικὸ σύννεφο, ἔκοψε τὸ λίγο φῶς ποὺ ἔμπαινε στή σπηλιά. "Ἡ μαγκούρα τοῦ μπάρμπ" Ἀριστόδημου χτυποῦσε ζωηρὰ τὸ πετρωμένο χῶμα κ' ἡ φωνή του ἔτρεμε:

— Διάνα, Διάνα, κόρη μου, μὲ ποιὸν εἶς' ἔδῶ;

*
* *

Πέρασαν κατόπι κάμποσες μέρες. "Ἡ Διάνα ἄρχισε νὰ μὲ ἀποφεύγη παράξενα κ' ἐπίμονα. Μὰ κι ὁ μπάρμπας μου δὲ μ' ἀκολουθοῦσε τόσο συχνὰ κ' ἔπαψε νὰ εἶναι ὁ ἀχώριστος σύντροφός μου. "Ἐτσι βρῆκα τὴ λευτεριά μου τὴν ὥρα ἴσα ἴσα ποὺ δὲ μοῦ χρειαζότανε. Τὸ καλοκαίρι φαινότανε πὼς ἔσβηνε. Οἱ μέρες μίκρηναν, ὁ καιρὸς ψύχρηνε, ξαφνικὲς βροχὲς μᾶς κρατοῦσαν κλεισμένους, χινοπωριάτικα προμηγύματα. "Ἡ Διάνα ἐτοιμαζότανε νὰ φύγη πιά κι ἀποχαιρετοῦσε ὄλους τοὺς γνωστούς της. Θὰ τὴ συνόδευε ὁ Φανάκης καὶ θὰ κατέβαιναν μαζί στὸν τόπο της. "Ἐπιθυμοῦσα νὰ τὴ συντύχω τώρα λίγες στιγμὲς μονάχη καὶ δὲν τὸ κατόρθωνα. "Αναγκάστηκα ἕνα βράδι ποὺ γύριζε μὲ τὶς ξαδέρφες της ἀπὸ τὸν περίπατο τοῦ ξυλοκαφενέ ν' ἀκολουθήσω τὴν παρέα, ὅσο κι ἂν αὐτὸ μοῦ ἔκανε κακό. "Ἡ Διάνα μὲ εἶδε καὶ ξαφνικὰ — δὲν μπόρεσα νὰ νιώσω ἂν θεληματικὰ ἢ ἀθέλητα — ἔμεινε λίγο πιὸ πίσω ἀπὸ τὶς ἄλλες. Καὶ μόνο δυὸ λόγια μπορέσαμε ν' ἀλλάξουμε. Τῆς θύμισα τὴν αἰσθηματικὴ ἐκείνη βραδιά καὶ τὴν ὀμίλια μας ποὺ κόπηκε τόσο ἀναπάντεχα στὴν ἱερὴ σιγαλιά τῆς πηγῆς.

— Τόσα ὄνειρα λοιπόν, θὰ πᾶνε χαμένα; Τῆς εἶπα.

— "Ὀνειρὰ πεταλούδας, μάλιστα. . . μοῦ ἀπάντησε παίζοντας μὲ τὸ συνηθισμένο της ἀπόγελο, τὴ στιγμή ποὺ μὲ ἄφινε βιαστικὰ γιὰ νὰ προφτάσῃ τοὺς δικούς της ποὺ εἶχανε προχωρήσει.

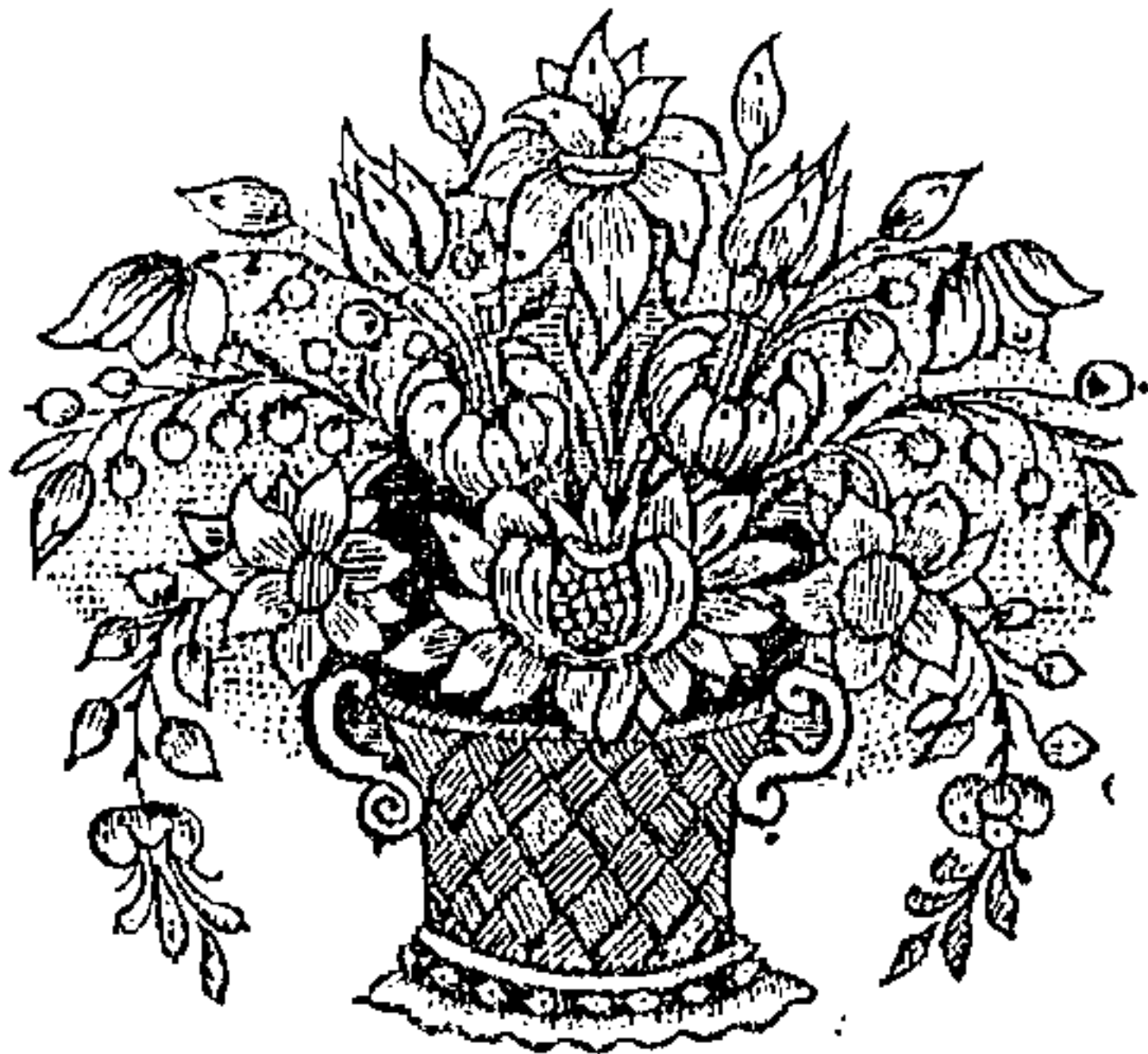
Τὸ δειλινὸ τῆς ἄλλης μέρας τὴν ἀντάμωσα πάλι στὸν περίπατο, τὴν ὥρα ποὺ ὁ ἥλιος πήγαινε νὰ βασιλέψῃ καὶ ποὺ οἱ στερνὲς τοῦ ἀχιτίδες ἀγκάλιαζαν χρυσαίζοντας ὀλόβολη τὴ λεπτὴ χάρη τῆς κορμοστασιάς καὶ τοῦ προσώπου της. Μὲ σταμάτησε φωναχτὰ μὲ ὅλη τὴ συντροφιά της κι ἀφοῦ μὲ ἀποχαιρέτησε ἀτάραχα, μοῦ πρότεινε φανερὰ ἕνα κλειστὸ γράμμα. Τὸ προῖ θὰ ταξίδευε καὶ μὲ παρακαλοῦσε θερμὰ, ἅμα βεβαιωθῶ πὼς ἔφυγε, ν' ἀνοίξω κατόπι τὸ φάκελο κι ἀφοῦ διαβάσω τὸ περιεχόμενο νὰ τὸ δώσω τοῦ μπάρμπας μου. "Ἐμειν' ἀποσβολωμένος καὶ τῆς τὸ ὑποσχέθηκα.

"Ὀλη τὴ νύχτα ἡ περιέργεια παραστεκότανε στὸ προσκέφαλό μου. Μάλις τὰ ξημερώματα ἔπεσα σὲ ὕπνο βαρὺ, ποὺ κράτησε ὥρες. "Ἡ Διάνα εἶχε φύγει πιά. Τὸ γράμμα δὲν εἶτανε δικό της. Εἶτανε τοῦ μπάρμπ' Ἀριστόδημου πρὸς αὐτή. Τῆς ἀνοίγε τὴν καρδιά του, τῆς ξεμυστηρεύοταν τὸν ἔρωτά του καὶ τῆς ζητοῦσε νὰ μὴ τὸν λησμονήσῃ κι ἀκόμα ἂν εἶτανε δυνατὸ νὰ σκεφτῇ κάπως σοβαρὰ γιὰ τὸ αἶσθημά του. "Ἀλλιῶς νὰ τὸν λυπηθῇ καὶ νὰ τονε συχωρέσῃ. "Ὡς τόσο δὲν ἔλειπε νὰ γράφῃ καὶ μερικὰ πικρὰ γιὰ μένα λόγια ποὺ δείχνανε πόσο μὲ φοβότανε γι' ἀντίζηλο. «Ὁ οἰηματίας, ὅστις οὐδὲν ἄλλο κατώρθωσε εἰμὴ νὰ ἔξατμισθῇ ἢ ἔκπαλαι κοινὴ ἀναγνώρισις περὶ τῆς ἀρχοντικῆς λογιότητος τοῦ ἡμετέρου οἴκου».

"Ἡ ἐκδίκηση τῆς Διάνας πρὸς τὸν ἀγαθὸ μπάρμπ' Ἀριστόδημο μοῦ φάνηκε σκληρὴ καὶ δὲν τοῦ ἔδωσα πίσω τὸ φλογερὸ του γεροντικὸ γράμμα. Τὸν ἄφησα νὰ ὄνειροπλέκῃ καὶ νὰ προσμένῃ ἀπάντηση. . . Μὰ τὴ Διάνα εἶτανε γραμμένο νὰ μὴν τὴ ξαναδοῦμε ἀπὸ τότε. Μήτε ὁ μπάρμπας μου ποὺ ὕστερ' ἀπὸ λίγα χρόνια πέθανε, μήτ' ἐγὼ ποτὲ ὡς τὰ σή-

μερα. "Όταν γύρισα στην Ἀθήνα ἡ φαντασία μου γιὰ πολὺ καιρὸ ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι πλημυρισμένη ἀπὸ τὴ ζωηρὴ γοητεία της. Οἱ φίλοι μου τῆς Δεξαμενῆς μὲ βρήκανε ξεγυρισμένο καὶ δυναμωμένο στὴν ὑγεία μου, μὰ τοὺς φαινότανε κάπου κάπου πὼς περπατῶντας σὰ νὰ κούτσαινα λίγο καὶ μὲ στραβοκοιτάζανε περίεργα γιὰ τοῦτο. Ὑστερα πάλι σὰν τυπωθήκανε στὸ «Χρυσόμαλλο δέρας», τὸ φύλλο τῆς ἐποχῆς, τὰ καινούρια μου ποιήματα, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ πρόσφατο ταξίδι μου, τὴν ἴδια παρατήρηση μοῦ κάμανε. Οἱ στίχοι κουτσαίναν ἐλαφρὰ, μὲ τοὺς σκόρπιους, τόσο τεχνικὰ βαλμένους παρατονισμούς, κι ὁ ρυθμὸς λύγιζ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ταλαντευότανε, κάνοντας στίς στροφές τὸ νόημα νὰ γέρνη χαριτωμένα. Μὲ ρωτούσανε νὰ τοὺς ἐξηγήσω αὐτὴ τὴν πρωτοτυπία, μὰ θυμοῦμαι καλά, πὼς σὲ κανένα τότε λέξη δὲ θέλησα νὰ ἐμπιστευτώ.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ 21

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΡΕΡΓΑ

1. Γυναικωνυμικά στὴ βόρεια Πελοπόννησο.

τὴ βόρεια Πελοπόννησο ὅπως καὶ στοὺς ἄλλους τόπους τῆς Ἑλλάδας ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ θὰ παντρευτεῖ χάνει λίγο πολὺ καὶ τὸ βαφτιστικὸ τῆς ὄνομα, ὄχι μοναχὰ τὸ οἰκογενειακόν. Ἄν βγάλουμε τοὺς δικούς της ἀνθρώπους, οἱ ἄλλοι τὴν προσφωνοῦν μὲ τοῦ ἀντρός της τ' ὄνομα πῶς πολὺ: κυρὰ Σωτήραινα, Ἀντρέικαινα, Γιαννιά, Γιαννάκαινα, Γιώργαινα, Παναγίνα κτλ. Ἦ ἀντρωνυμικά αὐτὰ ξεχωρίζουν αὐστηρὰ ἀπὸ τὰ βαφτιστικά Σωτηρούλα, Ἀδριανή, Ἰωάννα, Γεωργία, Παναγιώτα κτλ.

Σὲ μιὰ κοινωνία ποὺ δίνει τὴν ὑπεροχὴ στὸν ἄντρα, ἡ ἀντρωνυμία αὐτὴ εἶναι πολὺ δικαιολογημένη. Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ παντρεύεται ἡ γυναῖκα, ἐκεῖνος εἶναι ποὺ κυβερνάει τὴ ζωὴ της: ἐκεῖνος τῆς δίνει καὶ τ' ὄνομά του. Ὡστόσο ἡ φυσικὴ αὐτὴ τάξη συχνὰ τυχαίνει ν' ἀναποδογυριστεῖ. Γυναῖκες δυνατές εἴτε κοινωνικὰ ἀνώτερες παρουσιάζονται στὴ ζωὴ νὰ κυβερνοῦν αὐτὲς τὸν ἄβουλο ἢ καὶ τὸν ταπεινότερο ἄντρα. Ἄλλοτε εἶναι οἱ ἐξωτερικὲς συνθήκες, ποὺ ἐμποδίζουν ἐκεῖνον νὰ ἐπιβληθεῖ.

Αὐτὴ ἡ διατάραξη τῆς κανονικῆς σχέσης ἀνάμεσα στὸν ἄντρα καὶ στὴ γυναῖκα κεντρίζει τὴ γλωσσοπλαστικὴ φαντασία τοῦ λαοῦ. Ἔτσι στὰ Τρίκαλα τῆς Κορινθίας ἐκεῖνος ποὺ μετὰ τὸ γάμο του θὰ καθίσει στὸ σπίτι τοῦ πεθεροῦ του, παίρνει γιὰ παρατσούκλι τ' ὄνομα τῆς γυναῖκας του μὲ ἀρσενικὴ κατάληξη: ὁ Γαρουφαλιός, ὁ Ἐλενιός, ὁ Μαρθῆς, ὁ Φροσυνιός, ὁ Μαριέττας, ὁ Μαριός, ὁ Φωτεινός, ὁ Χρυ-

σουλής, ἀκόμα καὶ Μπουρμπουλής (ὁ γαμπρὸς τῆς οἰκογένειας τῶν Μπουρμπουλαίων). Καὶ πολὺ φυσικά· ἐνὸς σὺγαμπρου ἢ θέληση δύσκολα μπορεῖ νὰ ἰσχύει ἀπόλυτα στὴν οἰκογένεια μέσα τῆς γυναῖκας του, ὅταν μάλιστα εἶναι ἀπὸ ἄλλο χωρὶ ἢ κοινωνικά κατώτερος.

Τὸ ἴδιο κωμικά καὶ παράξενα εἶναι στ' ἀρχαῖα ἑλληνικά καὶ λατινικά μερικὰ ἀρσενικά ὀνόματα μὲ θηλυκὴ κατάληξη: *Κλεωνύμη* καὶ *Σωστράτη* εἶναι σκωπτικὲς ὀνομασίες, πού δίνει ὁ Ἀριστοφάνης σὲ ἄντρες, πού γυναικόφερναν καὶ εἶχαν ἀρκετὰ ὑποπιη φήμη. Τὸ ἴδιο καὶ στὸν Κικέρωνα ἢ *Egilia*, στὸν Ὀράτιο ἢ *fragilis Pediatia*.

Ἔχουμε λοιπὸν δύο τύπους· ὁ ἓνας συνδυάζει ἓνα ὄνομα θηλυκὸ μὲ ἀρσενικὴ κατάληξη (*Μαρθῆς*), ὁ ἄλλος ἀρσενικὸ μὲ θηλυκὴ (*Κλεωνύμη*). Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα τους εἶναι λεπτή, μὰ χαρακτηριστική. Καὶ τίς δύο φορὲς ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ ἄντρες, πού τὸ φέρσιμό τους ἢ ἢ περίσταση τοὺς ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸν γνήσιο ἀντρικὸ τύπο. Στὴ δευτέρῃ ὁμῶς περίπτωσι ἔχουμε τὸν ἀπογυναικωμένο, πού τ' ὄνομά του, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴ βαθύτερή του ὑπόστασι, χρειάζεται νὰ θηλυκοποιηθεῖ. Εἶναι μιὰ γυναῖκα, πού ἔτυχε νὰ ἔχει ἄντρός ὄνομα. Ἀντίθετα τὰ γυναικωνυμικά τῶν Τρικάλων θὰ τὰ καταλάβουμε μοναχὰ σὰ μιὰ συνειδητὴ ἀντιστροφή τῆς ἀντρωνυμίας, πού γιὰ τὸ λαὸ ἐκφράζει τὴ φυσικὴ καὶ σωστὴ σχέσι ἀνάμεσα στὰ δύο φύλα. Ἡ ἀντιστροφή αὐτὴ παρουσιάζει ἓναν ἄντρα, πού παίρνει ὑπόστασι ἀπὸ τὴ γυναῖκα του καὶ μόνο ἀπ' αὐτή. *Κλεωνύμη* εἶναι ὁ ἄντρας - γυναῖκα, *Μαρθῆς* ὁ ἄντρας τῆς γυναῖκας του.

Ὅσο φυσικὸς παρουσιάζεται στὴ γλῶσσα μας ὁ σχηματισμὸς τῶν ἀντρωνυμικῶν (*Γιώργαινα* κτλ.), τόσο ἀφύσικος τῶν γυναικωνυμικῶν. Ἡ προσκόλλησι μιᾶς ἀρσενικῆς κατάληξης σ' ἓνα θηλυκὸ ὄνομα θὰ παρουσιαστεῖ βέβαια κάπως παράξενη στὸ γραμματικὸ, πού θὰ θελήσῃ νὰ μελετήσῃ τὴ γλῶσσα σὰ λογικὸ κατασκευάσμα μόνο. Κι' ὁμῶς αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ παράβασι ἐνὸς γραμματικοῦ κανόνα μὲ ἀπόλυτο κύρος γίνεται ἓνα θαυμάσιο ὄργανο στὸ λαὸ γιὰ νὰ ἐκφρα-

στεῖ. Τὴν ὥρα πού βλέπει ν' ἀναποδογυρίζεται ὁ φυσικὸς ἢ ὁ κοινωνικὸς νόμος, μὲ ποιὸ ἄλλο μέσο μπορεῖ νὰ δώσει πιὸ δυνατὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἀνατροπῆς αὐτῆς παρὰ μὲ μιὰ λέξι, σχηματισμένη κι' αὐτὴ ἀφύσικα; Ἡ ἀντινομία, πού παρουσιάζει ἢ συζυγία μιᾶς ἀρσενικῆς κατάληξης μ' ἓνα ὄνομα θηλυκὸ συμβολίζει τὴν οὐσιαστικὴ ἀντινομία, πού νιώθει ὁ λαὸς, ὅταν βλέπει ἓναν ἄντρα ὑποταγμένο στὴ γυναῖκα. Ἐνα λάθος γραμματικὸ, πού ἐκφράζει μὲ τὸν πιὸ ἄμεσο τρόπο ἓνα λάθος τῆς ζωῆς.

Σημείωμα. Γιὰ τὰ ἀρχαῖα ἰδὲς Ἀριστοφ. Νεφ. 678, 680. Κικ δε ορατ. 2, 277, Ὀράτ. Σατ. 1, 8, 39. — Παρόμοια γυναικωνυμικά στὴν Κεφαλλονία (*Ἰθαβος*, *Ντζαῖρας* κτλ.) καὶ στὸ Ζαγόρι (*ὁ Νικόλας τῆς Χαρένιας*). Ἰδὲς Λεξ. Ἀρχεῖο 6, 1923, 44 κ. ἐ. Νέος Ἑλληνομν. 2, 1905, 285. — Ἀπὸ ἀνάλογους λόγους παίρνουν καὶ τὰ παιδιὰ τ' ὄνομά τους ἀπὸ τὴ μητέρα ἀντὶ ἀπὸ τὸν πατέρα, ὅταν αὐτὸς λείπει χρόνια στὰ ξένα ἢ κι' ἔχει πεθάνει νωρὶς καὶ μένει ν' ἀναθρέφῃ τὰ παιδιὰ τῆς παίρνοντας πάνω τῆς ὅλες τίς δουλειὲς καὶ τίς ἔγνοιες τοῦ ἀνδρός. Ἀκόμα κι' ὅταν ἐκεῖνος εἶναι φτωχὸς ἢ κι' ἀπὸ ξένο μέρος καὶ μπαίνει σὺγαμπρος. Μητρωνυμικά ἀναφέρονται λίγο πολὺ ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας, ἀπὸ τὴ Μακεδονία, τὴν Ἡπειρο, τὰ νησιά, ἀκόμα κι' ἀπὸ τὸ Λειβήσι: *Γιάννης Βαρβάρας*, *Νικόλας Χατζηνευθυμίας*, *Λιαμαντῆς Ἀρχοντοῦλας* (Νέος Ἑλληνομν. 1, 162. 2, 281. 3, 253, Λαογρ. 7, 124). — Τ' ὄνομά τῆς μπορεῖ νὰ δώσει σὲ παιδιὰ κι' ἄντρα ἢ γυναῖκα κι' ὅταν ἀσκεῖ κάποιο ἐπάγγελμα (*ὁ Κώστας τῆς μαμμῆς*, *Μανουῆλ Καλουγριᾶς* — ὁ διευθύντριος!). — Γι' ἀνάλογους σχηματισμοὺς σὲ ξένους λαοὺς ἰδὲς *W. Havers*, *Handbuch der erklärenden Syntax* 1931, 40.

2 Μιὰ παρατήρησι στὸς νεοελληνικοὺς ἐμπρόθετους προσδιορισμοὺς.

Τὸ πολὺτιμο βιβλίον τοῦ κ. Τζαρτζάνου γιὰ τὴ νεοελληνικὴ σύνταξι, ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ χρήσιμα βοηθήματα στὸ μελετητὴ τῆς γλῶσσας μας καὶ στὸ φιλόλογο γενικά, δὲ θὰ χάσει βέβαια τίποτα ἀπὸ τὴν ἀξία του, ἂν ἢ ἔρευνα συμπληρώσῃ σιγὰ σιγὰ τὰ κεφάλαιά του καὶ δώσει κανόνες πιὸ λεπτομερειακοὺς, πού δὲν εἶχαν σ' ἓνα ἐγχειρίδιον τὴ θέσι τους. Ἐδῶ θὰ ἤθελα νὰ κάνω μιὰ παρατήρησι γιὰ

τῆ χρήσι τοῦ ἐμπρόθετου προσδιορισμοῦ στὸ νεοελληνικὸ λόγο:

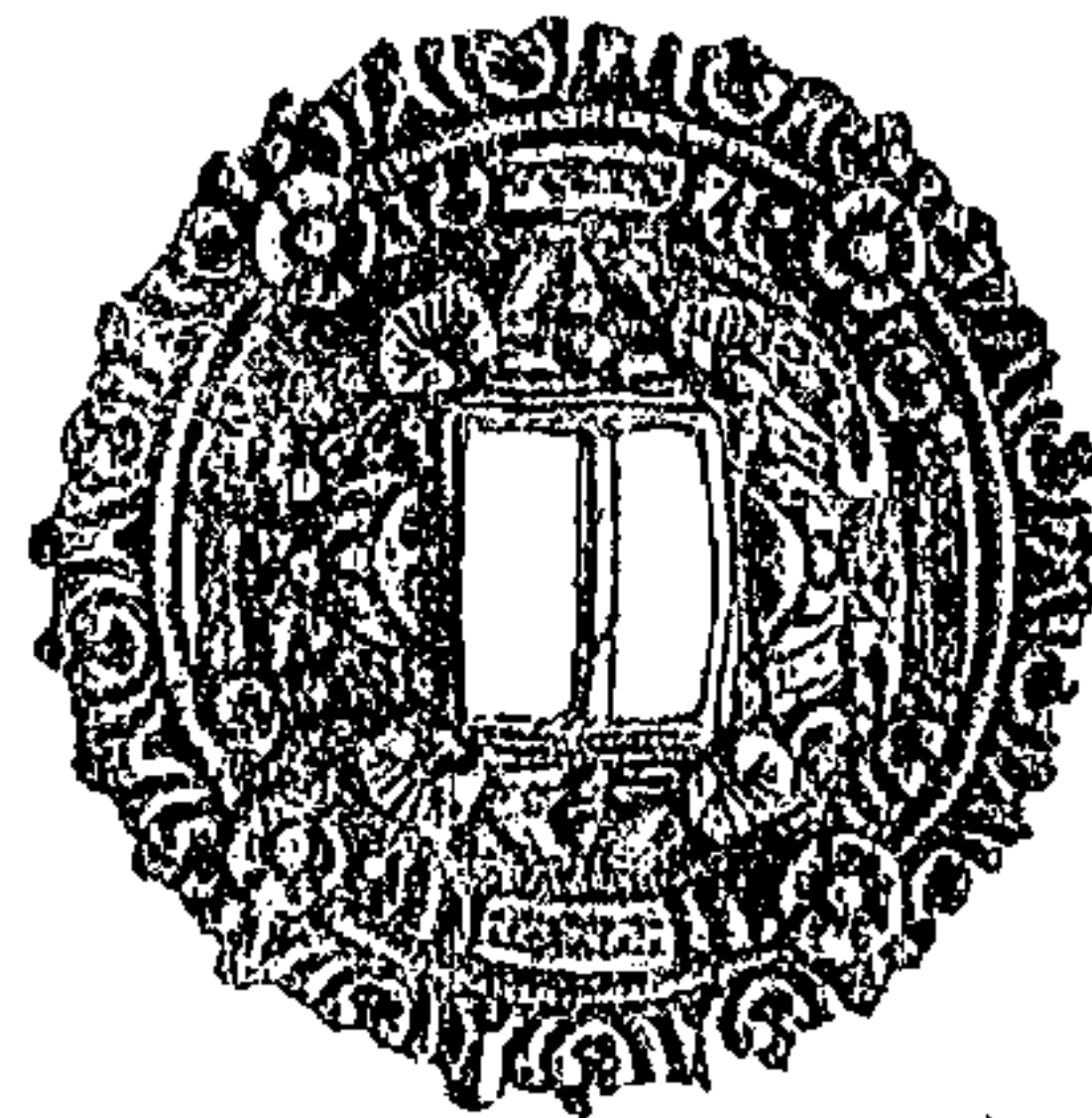
Ἡ ἀναλυτικὴ τάσι, ποὺ χαρακτηρίζει γενικὰ τὴ γλῶσσα μας, δύσκολα ἐπιτρέπει στὸν ἐπιθετικὸ προσδιορισμὸ νὰ δεχτεῖ κι' αὐτὸς ἄλλον προσδιορισμὸ, ἐπιρρηματικὸ εἴτε ἐμπρόθετο, τοποθετημένο μάλιστα ἀμέσως μετὰ τὸ ἄρθρο: οἱ καλὰ κερωμένες δουλειές — ἔβλεπε τῆς κυρίας Μ. τὸ ἀκόμα νεανικὸ πρόσωπο — παρασταίνουν τὸν εἰς τὲς αἰσθησεσ ἀόρατο Μονάρχῃ, εἶναι ἔκφρασεσ ἀταίριαστεσ στὸ λόγο μας. Τὸ ἄρθρο ἀπαιτεῖ ἀμεσα κοντὰ του ἂν ὄχι τὸ οὐσιαστικὸ του, τουλάχιστο τὸ ἐπίθετο, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ στηριχτεῖ ἐπάνω του. Καλύτερα λοιπόν: τὸν ἀόρατο εἰς τὲς αἰσθησεσ Μονάρχῃ, τὸ νεανικὸ ἀκόμα πρόσωπο ἢ καὶ πιδ ἀναλυτικά: τὸ Μονάρχῃ, τὸν ἀόρατο εἰς τὲς αἰσθήσεσ ἢ καὶ ποὺ εἶναι ἀόρατος... τὸ πρόσωπο, ποὺ ἦταν νεανικὸ ἀκόμα. Τὸ ἴδιο δύσκολοσ εἶναι ὁ συνδυασμὸς δύο ἀνόμοιων προσδιορισμῶν ἀνάμεσα στὸ ἄρθρο καὶ στ' ὄνομα: ἡ γῦρο ἀπὸ τὸ τέμενοσ ἀρχαία πόλη δὲν ἀνασκάφηκε ἀντὶ ἡ ἀρχαία πόλη, ποὺ ἦταν.....

Ἐνάλογη ἀπαγόρευση γιὰ τὸν πεζὸ ὅμως μοναχὰ λόγο ἰσχύει καὶ στὴ χρήσι τῆσ ἀναφορικῆσ πρότασι, ποὺ παίρνει τὴ θέση ἐπιθετικοῦ προσδιορισμοῦ ἀντὶ γιὰ μετοχή: κι' ἔτσι γελῶντασ κάποτε τὸ ποὺ με τρώει μαράζι — τὰ ποὺ σᾶσ ρίξατε σπαθιά, ποὺ σᾶσ φάγατε βόλια' ἀκόμα καὶ χωρὶσ οὐσιαστικὸ ἔτσι ποὺ τὸ ἄρθρο νὰ παίρνει τὴ θέση δειχτικῆσ ἀντωνυμίας: γιὰτί τὰ ποὺ θαρροῦνε τάχα, νὰ μὴ τὰ λογαριάζω πλιά; — τὰ ποὺ ποτε δὲ θ' ἀνεβοῦν, τὰ ποὺ δὲ λέμε — στοὺσ ποὺ προδίνουμε ἄθελα κι' ἄπιστοι καὶ πιστοί. Ἡ τοποθέτησι αὐτῆ τῆσ ἀναφορικῆσ πρότασι πρὶν ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ, ποὺ προσδιορίζει, — τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἀντωνυμικὴ χρήσι τοῦ ἄρθρου — μᾶσ παρουσιάζετασ ἀσυνήθιστη, κατάλληλη γιὰ τὸν ποιητικὸ μοναχὰ λόγο. Ἐν χρησιμοποιεῖθηκε κάποτε καὶ στὸν πεζὸ (π. χ. ξεχωρίζοντασ ἀπὸ τὴν κριτικὴ γιὰ τὰ ποὺ ζοῦμε πράγματα, Κ. Παλαμάσ, Ἡμερ. Μεγ. Ἑλλ. 1935, 38), αἰτία εἶναι, ὅτι ἡ γλῶσσα μας, στὴν

ἀρχὴ τῆσ ἐξέλιξῆσ τῆσ καθὼσ βρῖσκετασ, δὲν ἔβαλε ἀκόμα αὐστηρὰ σύνορα ἀνάμεσα στὴν ποιητικὴ καὶ στὴν πεζὴ χρήσι. Στοὺσ ἀρχαίουσ ἡ σύνταξι αὐτῆ δὲν εἶναι ποιητικὴ: τὸν ὅσ ἔφη δεσπότησ τούτου εἶναι, ea quae ferebant onera.

Κι' ἐδῶ ἡ ἐντύπωσι, ὅτι ἔχομε μιὰν ἔκφραση ἀσυνήθιστη, μετριάζετασ ὅταν πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναφορικὴ πρότασι ὑπάρχει ἕνασ πραγματικὸσ ἐπιθετικὸσ προσδιορισμὸσ, ποὺ νὰ στηρίζει κι' αὐτὴν καὶ τὸ ἄρθρο στὴν ἀρχή: σοφέ μου, τὸ τετράσοφο ποὺ σὲ φωτᾶει λυχνάρι... — στὴν ὑπουλη αὐτῆ ποὺ σὲ ζῶνει γαλήνη — τὸ ὑστερονὸ ποὺ ἐκεῖ θ' ἀφήσω τραγούδι.

ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΚΑΚΡΙΑΔΗΣ

ΜΙΚΡΟΔΟΥΛΕΥΤΡΑ

Τὴν Ἀγαθή, τὴν Ἀγαθούλα,
τὴ φέρανε στὴν πολιτεία.
Ἐμπῆκε σ' ἓνα σπίτι δούλα
καὶ τῆς ἐφαίνονταν ἄστεϊα.

Γιαλὶ τὸ πάτωμα νὰ γίνη,
τῆς ἐπαράγγελνε ἡ κυρά της·
καὶ δόσ' του ἐκείνη, δόσ' του ἐκείνη
γιὰ νὰ μὴ δείχνεται ἀκαμάτη.

Μὰ σ' ἓνα ξάμηνο καὶ κάτι
πέφτει στὸ στρῶμα ἀπὸ πλευρίτη.
Νὰ στείλουν, γράφουν, ἀγωγιάτη
καὶ νὰ τὴν πάρουνε στὸ σπίτι.

Ἄχ ἡ φτωχιά! πῶς νὰ γυρίση
ποὺ ξεσυνήθισε ἀπὸ πρῶτα;
Περίπατός της θάναι ἡ βρούση
καὶ καθαρόψωμο ἢ μπομπότα.

Γ. ΚΟΤΖΟΥΛΑΣ

ΑΝΤΙΛΟΠΕΣ

(Εἶνα κυνῆγι)

Τῆ ἀγριόγιδα τοῦ Βαρδουσιοῦ δὲν τὰ εἶχανε κυνηγήσει
κἀνα δυὸ χρονιές τώρα καί, καθὼς μᾶς ἔλεγαν οἱ
τσοπάνηδες, πλήθυναν, γιόμισαν οἱ κορφές ἀπὸ δαῦτα.
Οἱ κυνηγοὶ ἀποφάσισαν νὰ κάμουν φέτος τὴ μεγάλη
ἐκστρατεία.

Ἐγὼ δὲν εἶμαι κυνηγός, οὔτε παραμπάτης κἂν. Ὅμως
οἱ κυνηγετικὲς ἱστορίες, ποὺ μολογοῦσε ὁ ἓνας καὶ ὁ ἄλλος,
μοῦ βάλανε τέτοιο μεράκι, ποὺ κατάντησα νὰ μὴ συλλο-
γίζουμαι τίποτα ἄλλο ἀπὸ τουφέκια, ἀγριόγιδα, σκαρφαλώ-
ματα σὲ βράχους. Δὲν κρύβω τὸ πῶς εἶχα μεγάλη ἐπιθυμία
νὰ κρεμάσω κι ἐγὼ στὴν κάμαρά μου ἓνα κεφάλι ἀγριό-
γιδου μὲ ἀγκιστρωτὰ κέρατα, παρμένο σύμφωνα μὲ τὸν
κυνηγετικὸ νόμο. Ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ μὲ τραβοῦσε πιὸ πολὺ
σ' αὐτὸ τὸ κυνήγι ἦτανε ὁ πόθος μου νὰ πάω κοντὰ σ' αὐτὲς
τὶς ψηλὲς κορφές ποὺ ὀλόγυμνες ξεπετιοῦνται πάνου ἀπὸ
δασωμένα βουνά, ἀπὸ λαγκαδιές καὶ χουναβιές, καὶ βρί-
σκονται κεῖ ἀτάραχες, εἴτε χαμογελαστός εἶναι ὁ οὐρανός,
εἴτε μαῦρος ἀπὸ τὰ σύννεφα καὶ φλογισμένος ἀπὸ τ' ἀστρα-
ποβολήματα.

Τὰ μεσάνυχτα τῆς 26 Ἰουλίου μᾶς ξύπνησε ἡ καμπάνα
τῆς ἐκκλησίας. Μαζωχτήκαμε ὅλοι στὴν κάτου ἄκρη τοῦ
χωριοῦ καὶ πήραμε τὸν κατήφορο πρὸς τὸ ποτάμι. Ἡμᾶστε
ὡς δεκαπέντε νομάτοι. Στὴν ἀντικρυνὴ πλαγιά ξέκοψαν
τρεῖς καὶ τράβηξαν πρὸς τὰ δεξιὰ γιὰ νὰ πᾶνε στὸ Λάκκο.
Ἀπὸ ἐκεῖ θὰ παίρνανε ἄλλους τρεῖς τσοπάνηδες καὶ θὰ βγαί-

γανε στις κορφές του Ψηλοῦ γιά νά ρίξουν τ' ἀγριόγίδα τὸν κατήφορο, πρὸς τὰ καρτέρια, μὲ τουφεκοβολήματα καὶ χουγιάσματα. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι κόψαμε ζερβιά.

Ἦτανε τρεῖς ἡ ὥρα μετὰ τὰ μεσάνυχτα ὅταν φτάσαμε σὲ μιὰ ἰσοτοπιά, πάνου σὲ κάποιο βουναλάκι πού τὸ λένε «Σταυρό». Ξαπλωθήκαμε γιά νὰ ξεποστᾶσουμε. Θὰ μέναμε κεῖ καμιὰ ὥρα, ὡς πού ν' ἀρχίσουν νὰ σβύνουν τ' ἀστέρια. Τώρα λαμκύριζαν δυνατὰ κι ἔριχναν τόσο φῶς πού ξεχωρίζαμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καθαρά. Ἀποπάνου μας, πρὸς τὸ ἀνατολικὸ μέρος, κρέμονταν οἱ θεώρατοι μαῦροι βράχοι τοῦ Ψηλοῦ. Ὡστόσο οἱ σύντροφοί μας θὰ εἶχανε διαβεῖ πιά ἀπὸ τὸ Λάκκο καὶ μαζί μὲ τοὺς τσοπάνηδες θὰ σκαρφάλωναν αὐτὴ τὴ στιγμή πρὸς τὴ Διασέλα.

Γιά λίγο κουβεντιάσαμε.

Στὴν ἀρχὴ ἤμαστε ἰδρωμένοι καὶ ζεστοὶ ἀπὸ τὸ δρόμο, ἀλλὰ ὕστερα παγώσανε τὰ κορμιά μας καὶ κάποιος ἔβαλε φωτιά σὲ δυὸ κέδρους μεγάλους καὶ τουφωτούς. Πετάχτηκαν φλόγινες γλῶσσες ψηλὰ κι ἔλαμψε ὁ τόπος ὀλόγυρα καὶ ρχόντανε ἡ ζεστασιά στὰ μοῦτρα μας σὰ μεσημεριάτικο κάμα. Ἀπὸ τὴν ἀϋπνία, ἀπὸ τὴν κούραση κι ἀπὸ τὴ γλύκα τῆς φωτιάς μᾶς ἔπιασε σὰν ὕπνος, σὰ νάρκη. Ἀλλὰ ἡ κουβέντα πού στήσανε δυὸ τρεῖς δὲ μᾶς ἄφηνε νὰ ἡσυχάσουμε. Λέγανε γιά κάποιο μπαστούνι, πού τὴ λαβὴ του θὰ τὴν ἔφκιαναν ἀπὸ κέρατο ἀγριόγιδου, καὶ στὸ τέλος ἡ κουβέντα ἔγινε καυγᾶς.

Ὅταν τ' ἀστέρια λιγότεψαν καὶ πρὸς τὶς κορφές τῶν Βαρδουσιῶν ξάνοιγε τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ σηκωθήκαμε. Φορτωθήκαμε πάλι τὰ σακκίδια μας καὶ τὰ τουφέκια μας καὶ πήραμε τὸ ἀνώπλαγο. Τὰ ἔλατα ἦτανε ἀραιά, ἕνα δῶ, ἕνα κεῖ, καὶ μοιάζανε μὲ ὄρειβάτες πού ἀπόμειναν κουρασμένοι.

Στὴν Κουτσικόλακκα δυὸ κυνηγοὶ μᾶς ἄφησαν τραβώντας ψηλότερα, γιά νὰ πάρουν κάτι στενὰ ζωνάρια πού θὰ τοὺς ἔβγαζαν στὴ μεγάλη πλαγιά τοῦ Ζάστανου. Ἐκεῖ θὰ τόπιαναν καρτέρι αὐτοί. Μείναμε λίγοι ἀλλὰ πιὸ πέρα μεγάλωσε

τὸ μπουλούκι μας. Βρήκαμε τέσσερες τσοπάνους πού μᾶς καρτερούσανε, μόλις φρασμένοι ἀπὸ τὸ Λάκκο.

— Οἱ ἄλλοι πᾶνε; ρωτήσαμε.

— Οἱ ἄλλοι θὰ κοντεύουν τώρα ἀπάνου, μᾶς ἀποκρίθηκαν.

— Σήμερα θὰ γίνεῖ πανηγύρι, εἶπε ὁ Μανέκος, ἕνας μεσόκοπος τσοπάνος πού ἡ κορμωστασιά του ἔμοιαζε μὲ τὰ

Τὸ Ψηλὸ

ὀλοῖσια μοναχικὰ ἔλατα τῆς πλαγιάς καὶ τὸ κεφάλι του ἦτανε σὰν ἕνας κέδρος τουφωτός.

— Λές νὰ μᾶς κατεβάσουν πολλά; ρώτησαν δυὸ τρεῖς μαζί.

— Τὸ λιγώτερο ἐννιά. Αὐτὰ μιὰ φορὰ τὰ εἶδα μὲ τὰ μάτια μου πρὸς βράδυ στὸ Κάτου Ψηλὸ πού βόσκανε. Ἐκεῖ γύρα θὰ βρίσκονται καὶ σήμερα.

Κανένας μας δὲ φαντάζονταν πὼς μπορεῖ νὰ πέσουν τόσα ἀγριόγίδα στὰ καρτέρια μας. Ἄλλο θὰ ξέφευγε ἀπὸ δῶ, ἄλλο θὰ λούφαζε σὲ καμιὰ ἀποκλείστρα καὶ μπορεῖ νὰ ἔπεφταν ἴσαμε κάτου, στὴν Κουφόλακκα, ὡς τέσσερα πέντε.

Καὶ πολλὰ θὰ ἦτανε τόσα. Ἄλλὰ ὁ λόγος τοῦ Μανέκου, ποὺ τὸν ξέραμε πὼς εἶναι θετικὸς ἄνθρωπος, μᾶς γιόμισε τὶς καρδιὲς ἐλπίδα.

— Τὸν ξέρω τὸν Τσικνιά, εἶπε ὁ Μανέκος. Αὐτὸς θὰ τὰ σαρώσει ὅλα, ἀπὸ τὰ βράχια, καὶ θὰ τὰ κατεβάσει κάτω. Ἄν δὲ στέλνατε τὸν Τσικνιά θὰ πηγαινα μονάχος μου στὴν παγάνα. Ἀφοῦ ἦτανε αὐτός, κίνησα κι ἤρθα ἐδῶ ἐγώ, γιὰ νὰ ρίξω καμιὰ τουφεκιά, νὰ ἰδῶ ἂν εἶναι ἄτρεμο τὸ χέρι μου.

Ὅταν ἔφεξε καλούτσικα ἴμαστε πιά στὸ ρίζωμα τῶν βράχων. Καθῶς σήκωσα τὸ κεφάλι μου καὶ κοίταξα πάνου, μ' ἔπιασε κάτι σὰ φόβος μπροστὰ σὲ κεῖνες τὶς μονολιθιῆς ποὺ τραβούσανε ὀλόρθες πρὸς τὸ μολυβογάλανον οὐρανό. Βαθειῆς καὶ ρηχότερες αὐλακιῆς ἔσκιζαν τὸ βράχο, ἀπὸ πάνου ἴσαμε κάτω, πρασινισμένες ἀπὸ τὰ νερὰ ποὺ κρεμᾶνε ὅταν βρέχει κι ὅταν λυώνουν τὰ χιόνια.

Τὰ πόδια μας ἔβγαλαν φτερὰ καθῶς μᾶς χτύπησε στὰ μοῦτρα ἕνας Μαῖστρος. Θὰ ρχόντανε ἀπὸ πάνου ἀπὸ τὶς κορφές τῶν Θεσσαλικῶν βουνῶν, κατέβηκε στὴν Οἴτη, πέρασε τὴν Ὀξιά, διάβηκε τὸ κοντινὸ μας Γιδοβούνι. Τὰ μουσκλιασμένα κλαδιὰ κάτι γέρικων ἐλατιῶν, ποὺ ἦτανε κάτω μας πρὸς τὴν πλαγιά, ἔσκυψαν σὲ ἀναγκαστικὸ χαιρετισμὸ κι ἀνασηκώθηκαν πάλι. Οἱ τοῦφες, τὰ χορτάρια, στὶς σκι-σμέες τοῦ βράχου ἀνατρίχιασαν.

Περπατούσαμε ὁ ἕνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο ρίζα-ρίζα στὶς πλακολιθιῆς, σὲ μιὰ γιδόστρατα, καὶ μοιάζαμε μὲ ληστοσυμμορία. Ὑστερα κατεβήκαμε ἕνα κρέμασμα καὶ διαβήκαμε μιὰ λαγκαδιὰ ποὺ στὸ βάθος της ἔτρεχε ὡς τρεῖς καταπότες νερό. Βγαίνοντας στὸ φρούδι τοῦ ἀντικρυνοῦ ὄχτου ἀντικρύσαμε ἕναν ἀφρισμένο καταρράχτη ποὺ γκρεμίζονταν ἀπὸ ψηλά, μὰ δὲ σταθήκαμε νὰ τὸν καλοῖδοῦμε καὶ νὰ καλακούσουμε τὸ δροσερό του τραγούδι, γιατί ἡ ὥρα περνοῦσε, καὶ δὲν εἴχαμε ἄλλη συλλογὴ ἀπὸ τ' ἀγριόγιδα.

Σωροὶ λιθαρῶν, ἐδῶ κεῖ ἕνας βράχος ποὺ ξέκοιψε κάποτε ἀπὸ τὴ μονολιθιά καὶ κατρακύλισε ὡς κάτω, ἕνας παραγερασμένος ἔλατος, θεόψηλος, γιομάτος μούσκλια σὰ σταχτιά

μαλλιά, ἕνας μελόκεδρος ρωμαλέος. Ἡ παρουσία μας δὲ στάθηκε ἱκανὴ νὰ δώσει τόνο δικῆς μας ζωῆς σ' αὐτὴ τὴ μεγαλόπρεπη ἐρημιά. Τὸ πέρασμα μας, οἱ φωνές μας, ἦτανε ὀλότελα ἀσήμαντες λεπτομέρειες.

Ἀνεβήκαμε μιὰ μικρὴ πλαγιά ὅπου πίσω ἀπὸ τὸν καθένα μας κυλοῦσε καταρράχτης λιθαρῶν τοῦ χαλιᾶ. Ἦταν ἡ τελευταία στιγμὴ τῆς κούρασης μας. Βγήκαμε στὸ πλάτωμα τῆς Κουφόλακκας. Τώρα μποροῦσαν νὰ κατέβουν τ' ἀγριόγιδα.

* *

Ἦτανε ἀκόμη πολὺ πρωτὶ, ὁ ἥλιος δὲν εἶχε βαρέσει σὲ κανένα ἀπὸ τ' ἀντικρυνὰ βουνά, οὔτε στὰ ψηλότερα. Ὑπολογίσαμε πὼς θὰ εἶχανε φτάσει πιά κι οἱ παγάνες μας στὶς κορφές καὶ χωρὶς νὰ χάσουμε καιρὸ πιάσαμε τὰ καρτέρια, ἀπὸ δυὸ κυνηγοὶ στὸ καθένα. Ὅσοσο δὲν ἀκούγονταν τίποτα ἀπὸ πάνου. Μονάχα πότε-πότε κυλοῦσε καμιὰ πέτρα στοὺς γκρεμοὺς κι ὁ κρότος της ἔσβυνε ἀμέσως στὸν ἀπέραντο ὠκεανὸ τῆς σιγῆς.

Τὸ πλάτωμα τῆς Κουφόλακκας ἔχει ἔκταση ὡς δέκα στρέμματα κι εἶναι σπαρμένο λιθάρια καὶ κάμποσες μεγάλες κοτρῶνες. Πρὸς τὰ νοτιονατολικά σηκώνονται τὰ ἀπάτητα βράχια, καὶ μόνο καταμεσίς τους ἔχει ἕνα πέρασμα, ἕνα ριχτὸ πλάγι σκεπασμένο ἀπὸ χαλιὰ ποὺ μοιάζει μὲ καταρράχτη. Κάτου στὸ ριζὸ τοῦ πλατώματος, εἶναι σκηματισμένο ἕνα σωστὸ βουναλάκι ἀπὸ τὰ λιθάρια τοῦ χαλιᾶ ποὺ λίγο-λίγο ξεσέρνουν καὶ σωριάζονται στὸ ἴσιωμα.

Πάνου ἀπὸ τὰ ἀπάτητα βράχια εἶναι τὸ μεγάλο ζωνάρι τοῦ Ζάστανου, ποὺ κίτρονοβολαεὶ ἀπὸ τὴν τούφα. Κι ἀπὸ κεῖ ἀρχίζουν μονολιθιῆς καὶ θεόψηλοι βράχοι, ἀπέραστα φράγματα, ποὺ γγίζουν στὸν οὐρανό. Ἄλλὰ μιὰ μονολιθιά ἔχει ἕνα λοξὸ ράγισμα ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ζερβὶ ἀπάνου μέρος καὶ φτάνει ὡς τὸ δεξιὸ κάτω. Αὐτὸ τὸ ράγισμα τὸ λένε Κόχη. Ἀπὸ κεῖ διαβαίνουν τ' ἀγριόγιδα πρὸς τὰ κάτω καὶ πρὸς τ' ἀπάνου κι ἀποκοτοῦν καὶ οἱ κυνη-

γοὶ νὰ τὸ περάσουν, μονάχα πρὸς τὰ κάτω ὅμως, ξαπλωμένοι μπρούμυτα καὶ ξεσέροντας μὲ τὴν κοιλιά. Ἄν ξεφύγει κανένας ἀπὸ κεῖ, ἂν τὸν τρομάξει κάτι καὶ ξεγαλιώσει τὰ νύχια του ἀπὸ τὶς μικροραγάδες τῆς πέτρας, ἀλίμονό του θὰ φτάσει μιὰ ὥρα γληγορότερα στὰ Ξεράκια, κάτω στὸ ρίζωμα τῆς Κουφόλακκας.

Μιάς καὶ μποῦνε τ' ἀγριόγίδα στὴν Κόχη δὲ μπορούνε νὰ γυρίσουν πρὸς τὶς κορφές, γιατί πίσω τους ἔρχονται οἱ παγάνες. Τὸ ζωνάρι τοῦ Ζάστανου πάλι εἶναι πιασμένο ἀπὸ ἄλλους κυνηγούς. Μένει ἀνοιχτὸ μονάχα τὸ κρεμαστὸ πέραςμα πρὸς τὴν Κουφόλακκα.

Ἐγὼ μὲ τὸ Μανέκο εἶχαμε πιασμένο καρτέρι κοντὰ στὸ ρέμα, στὴν κάτω ἄκρη τοῦ πλατώματος. Ἀπὸ τὸ ρίζωμα τῶν βράχων θ' ἀπέχαμε ὡς τρακόσια μέτρα καὶ ἔτσι βλέπαμε καλὰ ἀποπάνου ἀπὸ τὸ Ζάστανο τοὺς γκρεμοὺς καὶ τὴν Κόχη. Τὰ ἄλλα καρτέρια ἦτανε ὀλόγυρα στὸ πλάτωμα, κρυμένα πίσω ἀπὸ μεγάλες κοτρῶνες, καὶ δύο ἦτανε κάτω ἀπὸ τὸν ὄχτο τῆς Κουφόλακκας, τὸ ἓνα πρὸς τὸ μέρος τῆς ρεματιᾶς πολὺ χαμηλὰ καὶ τὸ ἄλλο στὶς Ὀστριοῦλες, στὴν πίσω μεριά.

Ὁ σύντροφός μου ἦταν ἀνήσυχος καὶ ἀφουγκραίνονταν κάθε τόσο. Καθόμαστε χάμου καὶ ἀκουμπισμένοι στὴ χαμηλὴ μὰ φαρδιά κοτρῶνα, πού τὴν εἶχαμε γιὰ κρύφτρα, καπνίζαμε. Ὁ ἥλιος εἶχε βγεῖ πιά καὶ οἱ πελώριες σκιές τῶν Βαρδουσιῶν ὀλοένα κατέβαιναν ἀπὸ τὶς πλάτες τῶν ἀντικρινῶν βουνῶν πρὸς τὶς ποταμιές. Ἐμᾶς δὲ θὰ μᾶς ἔπαιρνε ὁ ἥλιος παρὰ κατὰ τὸ μεσημέρι.

Ἄξαφνα ἀκούσαμε ἓναν κούφιο κρότο πού ἔμοιαζε μὲ σπάσιμο γλωροῦ κλαδιοῦ. Ἀνατριχίλα πέρασε σ' ὅλο μου τὸ κορμί, πετάχτηκα ὀρθὸς καὶ ἄγγιξα μὲ τὴν παλάμη τὶς κάνες τοῦ τουφεκιοῦ μου, πού τὸ εἶχα ἀκουμπισμένο στὴν κοτρῶνα. Ὁ Μανέκος δὲν ταράχτηκε ἀπὸ τὴ μεριά του, μόνον σούφρωσε τὰ φρύδια καὶ ἔβαλε τὴν παλάμη στὸ αὐτί του. Ἀκούστηκε καὶ ἄλλος, καὶ ἄλλοι παρόμοιοι κρότοι. Εἶδα πὼς σὲ ὅλα τὰ καρτέρια εἶχανε ἀνασηκωθεί καὶ κοίταζαν

κατὰ τὴν Κόχη. Ὁ Βῆλος, ἀπὸ τὸ κοντινότερο μας καρτέρι, κούνησε κάποια στιγμή τὸ χέρι του τυλιχτά.

— Σὰ νὰ μπήκανε πολλά, μοῦ φαίνεται, μουρμούρισε ὁ Μανέκος πού καὶ αὐτὸς εἶχε ἀνακαθήσει καὶ κοίταζε πρὸς τὰ βράχια.

Δὲν τὸ κρύβω πὼς ἐγὼ δὲν εἶδα τίποτα νὰ διαβαίνει στὴν Κόχη, μὴλο πού ἔχω καλὴ ὄραση.

Ὅσοι οἱ κούφιοι κρότοι ἔπαψαν καὶ ἀκούγαμε νὰ κυλᾶνε πέτρες στὴν Ἀποκλείστρα, κάτω ἀπὸ τὸ ράγισμα τῆς μονολιθιάς. Πέταξα ἓνα τσιγάρο πού μόλις τὸ εἶχα ἀνάψει καὶ σήκωσα τὸ δίκανό μου καὶ ἔβαλα ἄβζότι στὰ πυράκονα καὶ ἀποπάνου τὰ καψούλια. Τὸ τουφέκι μου ἦτανε ἀπὸ τὰ παλιὰ προστογεμῆ καὶ σήκωνε τὸ βαρὺ γιόμισμα, πολὺ μπαρούτι καὶ χοντρά σφαιρίδια. Ὁ Μανέκος εἶχε μιὰ ἀραβίδα γκρᾶ.

Σὲ λίγο ἀκούστηκαν ἄλλες τουφεκιές, πιὸ κοντὰ τώρα, στὸ μέρος τῆς Κόχης. Δέκα λεπτὰ ὑστερότερα βούιζαν οἱ βράχοι πάνου μας ἀπὸ τὶς τουφεκιές καὶ τὰ χουγιάσματα. Ἐριχναν οἱ παγάνες πού εἶχανε φτάσει στὴν Ἀποκλείστρα, ἔριχναν τὰ καρτέρια τοῦ Ζάστανου.

Ἐμεῖς, γονατισμένοι, μὲ τὰ τουφέκια στὸ χέρι, καρτερούσαμε.

— Τὸ νοῦ σου, ἔρχονται! εἶπε μουρμουριστὰ ὁ Μανέκος.

* *

Στὸ χαλιά τὸ ριχτὸν εἶχανε μπεῖ τὰ γίδια καὶ ροβολούσανε. Ἦτανε πολλά, ἀπάνου ἀπὸ δέκα. Κατεβαίνοντας ἀφῆσαν ἄξαφνα τὸ χαλιά καὶ λόξεψαν σ' ἓνα μικρὸ ζωνάρι τοῦ βράχου πού δὲν εἶχε ἔξοδο καμιά. Στὴν ἀριστερὴ ἄκρη του, πού ἔπεφτε ἓνα τσοκάρι γερμένο πρὸς τὰ ὄξω, σὰν ἔτοιμο νὰ κατρακυλίσει, ἔδωκε ἓνα σάλτο τὸ πρῶτο ἀγριόγιδό καὶ βρέθηκε ἀποκάτου, σ' ἓνα δεύτερο ζωνάρι στενὸ σὰ μιὰ πατημασιὰ ἀνθρώπινη. Πίσω του πήδησαν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Εἶχε σταματήση ἡ καρδιά μου βλέποντας ἐκεῖνα τὰ πηδήματα τοῦ θανάτου. Τὸ δεύτερο ζωνάρι θὰ ἦτανε ἴσαμε δέκα

μέτρα χαμηλότερα ἀπὸ τὸ πρῶτο κι ἡ μονολιθιά πού πά-
νου της χαράζονταν αὐτὰ τὰ ζωνάρια δὲν εἶχε καμιὰ κλίση,
σκεδὸν ἦτανε κἀθειτη.

— Δώδεκα εἶναι! εἶπε ὁ Μανέκος πού ἀτάραχος τὰ με-
τροῦσε ἕνα-ἕνα καθὼς πηδούσανε. Μωρὲ κοπάδι ὀλόκληρο
κατέβασαν! . . .

Ἐνα-ἕνα προχώρησαν πρὸς τὸ χαλιά πάλι, ἀφοῦ ἄλλο
πέρασμα δὲν εἶχε. Κρέμασαν ξανά τὸν κατήφορο, τὸ ἕνα
πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο, κι ἔμοιαζαν μὲ ξεκομμένη νεροσυρμή. Δὲ
μπόρεσα νὰ καταλάβω γιὰ ποιὸ λόγο ἔκαμαν ἐκείνη τὴ
γύρα κι ἐκείνη τὴν ἀκροβασία.

Κουρνιαχτὸς πολὺς σηκώνονταν και λιθάκια ξέσερναν
και κυλούσανε μαζί τους. Μόλις ἔφτασε τὸ πρῶτο ἀγρίμι
στὸ ἴσκιωμα τῆς Κουφόλακας, κοντοστάθηκε. Ἦτανε ἕνα
ψηλὸ ζῶο, ἕνας τράγος, πού ἔσκυψε μιὰ στιγμή τὸ κεφάλι
του κι ὕστερα τὸ σήκωσε ψηλά και σὰ νὰ ὠσμίζονταν τὸν
ἀέρα. Πίσω του μαζώχτηκαν οἱ γίδες και δυὸ μικρά, ἕνα
τσούρμο. Ἡ ἡσυχία τὰ γέλασε και στάθηκεν, ἴσως γιὰ νὰ
πάρουν μιὰ ἀνάσα.

Ἄξαφνα στὸ καρτέρι τῶν Ξερακιῶν πετάχτηκε ἕνας κα-
πνὸς κι ἀμέσως ὕστερα ἀκούστηκε ὁ βρόντος τῆς τουφεκιᾶς.
Ἄπλα τὰ ἀγριόγιδα ἀναπήδησαν, κι ὁ τράγος γύρισε κατὰ
τὸν ἀνήφορο και σκαρφάλωσε ἕνα δύο μέτρα. Μὰ εἶδε πὼς
ἀντὶ ν' ἀνεβαίνει, ξέσερνε πρὸς τὰ κάτω, μαζί μὲ τὸ χαλιά,
γύρισε πάλι κατὰ τὴν Κουφόλακα και πηδηχτὰ ἔκοψε
δρόμο πρὸς τὸ καρτέρι τοῦ Βήλου. Γιὰ μιὰ στιγμή τὰ γί-
δια ἔστρωσαν τὴ γραμμὴ τους. Ἦταν ἐξαίσια τὰ θέαμα
αὐτῶν τῶν ὠραίων ἀγριμιῶν πού ἔτρεχαν τὸ ἕνα πίσω
ἀπὸ τὸ ἄλλο, μὲ τὰ κεφάλια ψηλά. Τὰ μάτια μου ἀπομό-
νωσαν δέκα ζευγάρια ἀγκυλωτὰ μαῦρα κέρατα κι ἂν
ἤμουνα ὁ μόνος κυνηγὸς σὲ κεῖνο τὸ πλάτωμα θ' ἄφηνε
τὰ ζῶα νὰ φύγουν ἀτουφέκιστα.

Δυὸ τουφεκιές, πού ἔριξαν ὁ Βῆλος κι ὁ σύντροφος του,
τὰ ἔκαμαν ν' ἀναπηδήσουν ξανά, νὰ γυρίσουν πρὸς τὰ πίσω
και νὰ σκορπίσουν ἀνάμεσα στὰ κοτρώνια.

Ἡ μάχη τώρα ἄρχισε. Ὁ τράγος ἔκαμε μιὰ προσπάθεια

ἀνασύνταξης τοῦ κοπαδιοῦ του και τὸ πέτυχε. Μπήκανε οἱ
γίδες πίσω του και σὰ σιδερόδρομος τραβοῦσε τὸ κοπάδι
πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν ὄχτο, ἀνάμεσα ἀπὸ δυὸ καρτέρια.
Ἐξη κεφάλια, μὲ τὸν τράγο μπροστά, διάβηκαν και χάθη-
καν στὸν κατήφορο, μέσα σὲ μιὰ ἀναμπουμπούλα πυρο-
βολισμῶν. Ἀπὸ τὸ καρτέρι μας δὲ μπορούσαμε νὰ δράσουμε
και εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ ἰδῶ τὸ πὼς ξέφυγαν αὐτὰ τὰ ἔξη
ἀγριόγιδα. Ἐτρεχαν πηδηχτὰ, σὲ μικρὴ ἀπόσταση τὸ ἕνα
ἀπὸ τὸ ἄλλο, κι οὔτε βράδυναν οὔτε τάχυναν τὸν καλπασμό
τους. Τὶς ὀμοβροντίες δὲν τὶς λογάριάζαν καθόλου, σὰ νὰ
μὴν τὶς ἀκούγαν. Τὸ τρέξιμο τους δὲν ἔμοιαζε μὲ φυγή,
ἀλλὰ μὲ ἡρωϊκὴ ἔξοδο. Ἐνιωσα χαρὰ πού γλύτωσαν.
Ἄλλωστε ἔμεναν πολλὰ ἀκόμα.

Αὐτὰ γύρισαν πίσω κι ἔτρεχαν σὰν τρελλὰ μέσα στὸ
πλάτωμα, στὴν ἀρχὴ ὅλα μαζί και ὕστερα, ὅταν ἀλάλιαξαν
ἀπὸ τὶς τουφεκιές, σκορπισμένα. Ἦρθανε πρὸς τὸ μέρος
μας κι ὁ Μανέκος ἔριξε τρεῖς σφαιρες. Ἐγὼ κρατοῦσα ἐπὶ
σκοπὸν τὸ δίκανο, μὰ δὲ ζύγωσαν ἀρεκτὰ και δὲν τράβηξα
τὴ σκανδάλη. Γυρίσανε πρὸς τὰ Ξεράκια, τουφεκιστήκανε.
Στρέψανε πρὸς τὸ χαλιά, ἔπεσαν ἀπὸ ψηλά δέκα τουφεκιές
ἀπὸ τὶς παγάνες πού εἶχανε φτιάσει στὸ ριζὸ τοῦ Ζάσιανου.
Πάλι σκορπίσανε στὴν Κουφόλακα.

Ἡ καρδιά μου ἀγρίεψε. Οἱ τουφεκιές πέφτανε σωρὸ, στὰ
καρτέρια ὅλοι εἶχανε σηκωθεί ὀλόρθοι κι ἔριχναν ἀπαφτα.
Μιὰ γίδα, πού τὴν ἀκολουθοῦσε τὸ κατσικάκι της, βρέθηκε
κοντὰ σὲ κάποια χαμηλὴ κοτρώνα κι ἔφερε κεῖ γύρα δυὸ
τρεῖς βόλτες. Ἄξαφνα ἀναπήδησε κι ἀμέσως κουτρουβα-
λιάστηκε πάνου σ' ἕνα σωρὸ λιθάκια. Προσπάθησε νὰ
σηκωθεί μὰ δὲν τὸ κατάφερε. Τὸ κατσικάκι βλέποντας τὴ
μάννα του νὰ πέφτει, ἔμεινε ἀκούνητο κοντὰ της, βέλαξε
δυὸ τρεῖς φορές και ὕστερα σὰ νὰ τῆς ἔξυσε τὴ ράχη μὲ τὸ
μουσούδι του. Τὸ ἄφησαν ἡσυχο γιὰ λίγο.

Οἱ τρεῖς γίδες μ' ἕνα κασιάκι, πού ἀπόμειναν, μὲ θαυμαστὴ
ἀποφασιστικὴτητα και ἡ κάθε μιὰ χωριστὰ ρίχτηκαν πρὸς
τὸν κατήφορο ἄλλη ἀπὸ δῶ κι ἄλλη ἀπὸ κεῖ. Μιὰ ἔρχονταν
καταπάνου μας κι ὁ Μανέκος τῆς ἔριξε πέντε σφαιρες χωρὶς

νά τῇ σταματήσει. Ἄρπαζε ἀπὸ χάμου τὰ φυσίγγια καὶ γιόμιζε ξανά καὶ ξανά. Κουνιόντανε σὰν τρελλός. Κόντευε νὰ φτάσει στὸν ὄχτο τῆς ρεματιᾶς ἢ γίδα, καὶ θὰ ἦτανε καμιὰ πενηνταριά μέτρα μακρὰ μου, ὅταν τῆς ἔριξα τὴ μιὰ κἀνη χωρὶς ἀποτέλεσμα.

— Ρίξε καὶ τὴν ἄλλη! μούγκρισε ὁ Μανέκος πού δὲν εἶχε προλάβει νὰ γιομίσει.

Τράβηξα καὶ τὴ δεύτερη κἀνη, χωρὶς νὰ καλοσημαδεύω, τὴν ὥρα πού ἡ γίδα ἔπαιρνε τὸν κατήφορο πρὸς τὴ ρεματιᾶ. Τὴ χάσαμε ἀπὸ τὰ μάτια μας καὶ γυρίσαμε πρὸς τὸ πλάτωμα ὅπου χαλοῦσε ὁ κόσμος. Μιὰ δυὸ σφαῖρες σφυρίξανε πίσω μας καὶ χτυπήσανε σὲ κάτι σωριασμένες κοιτῶνες. Πέσαμε χάμου.

— Θὰ μᾶς σκοτώσουν οἱ στραβοί! εἶπε ὁ Μανέκος.

— Ἀπάνου μας ρίχνετε μωρέ! φώναξα.

Μὰ ποιὸς ν' ἀκούσει μέσα στὸ σάλαγο τῆς μάχης! Ὡστόσο δὲν ἦρθε ἄλλη σφαῖρα καὶ ξεβγάλαμε τὰ κεφάλια μας, νὰ ἴδουµε τί γίνεται. Ὑστερα σηκωθήκαμε ὀρθοί.

* *

Ποτὲ δὲ θὰ σβύσει ἀπὸ τὴ θύμηση μου ἡ τελευταία σκηνὴ τοῦ κυνηγιοῦ.

Ὡς ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ ἔριχναν οἱ κυνηγοὶ στὰ ἀγριόγίδα πού τέλος ξέφυγαν τὸν κατήφορο, τραβώντας κατὰ τὸ παραπόταμο Καρυά. Ἀμέσως ὕστερα γύρισαν πρὸς τὸ πλάτωμα ὅπου εἶχε μείνει τὸ κατσικάκι, κοντὰ στὴ σκοτωμένη μάννα του. Ὁ ξαδερφός μου Ἀγησίλαος βγῆκε μπροστά, κατὰ τὴ μεσιὰ τῆς Κουφόλακκας, καὶ ἔριχνε ἀδιάκοπα. Τὸ ἴδιο ἔκανε λίγα βήματα ζερβιά του καὶ ὁ Βῆλος. Κι ἀπὸ τὰ ἄλλα καρτέρια ἔριχναν ὅλοι στὸ μικρὸ ἀγρίμι. Ὁμοβροντίες ἔπεφταν, καὶ οἱ σφαῖρες γύρα του σήκωναν κουρνιαχτό.

Δὲν προσπάθησε νὰ γλυτώσει φεύγοντας. Σὰ νὰ ἦτανε δεμένο μ' ἓνα σκοινί, ἔφερνε γύρες στὴ μάννα του. Ἀναπηδοῦσε, τὴ ζύγωνε βελάζοντας, ἔκανε ἓνα μικρὸ σάλτο,

τρομαγμένο ἀπὸ μιὰ σφαῖρα πού ἔξυσε τὸ χῶμα καὶ τὰ λιθάρια μπροστά του, καὶ πάλι ξανάρχιζε τὶς γύρες.

— Μωρὲ δὲ μπορεῖ νὰ τὸ βρεῖ ἓνα βόλι! εἶπα.

— Σὰ νάχει τὸ Τίμιο Ξύλο ἀπάνου του! εἶπε ὁ Μανέκος μέσα στὰ δόντια του.

Δὲ μποροῦσε πιά καὶ αὐτὸς νὰ κρατηθεῖ καὶ προχώρησε γιὰ νὰ πάρει μέρος στὸ σκοπευτικὸν ἀγῶνα. Ἐκαμε πρὸς τὴ μέση τῆς λάκκας ἀλλὰ καὶ ἀριστερά, γιὰ νὰ μὴν τυχὸν τοῦ ἔρθει καμιὰ σφαῖρα ἀπὸ τοὺς κυνηγοὺς τῶν Ξερακιῶν πού ἦτανε ἀντικρὺ μας σκεδόν. Ἐγὼ κἀθησα στὸ καρτέρι παρατηρητής. Τὸ δίκανο μου, πού τὸ εἶχα γιομίσει στὸ μεταξύ, δὲ θὰ ἔφερνε ἀποτέλεσμα σὲ τόσο μεγάλη ἀπόσταση.

Στὰ δυὸ τρία λεπτά, πού εἶχανε περάσει, θὰ ἔπесαν πάνου ἀπὸ ἑκατὸ τουφεκιὲς ἀλλὰ τὸ κατσίκι ἔμενε ὀρθό, ἀλωνίζοντας γύρω στὴ σκοτωμένη μάννα του. Τῶν κυνηγῶν τὰ χέρια ἔτρεμαν; ἢ τύχη τοῦ μικροῦ ἦτανε ἄκαρδη; Δὲν ξέρω.

Μὰ φόβο δὲν εἶχε μέσα του; Δὲν τὸ ἀλάλιαξαν οἱ σφαῖρες γύρα του, τὰ λιθάρια πού πετιόντανε, ὁ κουρνιαχτὸς πού σηκώνονταν; Ὁ τρόμος δὲν τόσπρωχνε σὲ φρενιασμένη τρεχάλα, σὲ προσπάθεια φυγῆς ζερβιά, δεξιά, ἀπάνου, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ καρτέρια ἢ καταπάνου τους;

Ὁχι. Δὲν ξεμάκραινε ἀπὸ τὴ νεκρὴ μάννα του γιὰ τὴν θαρροῦσε πὼς κοντὰ τῆς ἦτανε ἡ ἀσφάλεια. Τὰ βελάσματά του, πού ξεχώριζαν καθαρὰ μέσα ἀπὸ κεῖνον τὸ χαλασμὸ κόσμου, ἦτανε ἐπικλήσεις γιὰ βοήθεια καὶ μάλωμα γιὰ τὸ δὲν τὸ ἄκουγε καὶ δὲ σηκώνονταν νὰ τὸ προστατέψει. . . .

Οἱ κυνηγοὶ ἔριχναν ἀδιάκοπα. Ὁ Ἀγησίλαος εἶχε προχωρήσει ἄρκετὰ πρὸς τὸ κέντρο καὶ σκεδόν κιντύνευε ἀπὸ τὶς σφαῖρες τοῦ καρτεριοῦ τῶν Ξερακιῶν. Οἱ ἐκεῖ πέρα ἔπαιρναν νὰ ρίχνουν.

Τὸ κατσίκι ἀνέβηκε στὴ χαμηλὴ κοιτῶνα, πού δίπλα τῆς εἶχε πέσει ἡ μάννα του, καὶ κεῖ πάνου χοροπηδοῦσε στὸν κάθε πυροβολισμό. Ὁ στόχος ἦταν ἐξαίσιος. Ὑστερα ἀπὸ κάμποσα σκιρτήματα, πού ἔμοιαζαν μὲ παιγνίδια ξέγνοιαστα καὶ τρελλά, τὸ μικρὸ ζῶο στάθηκε ἀποκαμωμένο, ἴσως καὶ

πληγωμένο, και σήκωνε πότε τὸ ἓνα πότε τὸ ἄλλο ἀπ' τὰ πόδια του καθὼς θὰ τὰ χτυποῦσαν τὰ σπασίματα τῶν λιθαριῶν. Σὲ λίγες στιγμὲς σωριάστηκε χάμου, κοντὰ στὴ γίδα.

Μαζωχτήκαμε ὅλοι στὴ μέση τοῦ πλατώματος. Ὁ αἶρας μύριζε μπαρούτι, τ' αὐτιά μου βουίζανε. Κρεμάσαμε τὰ τουφεκία στὸν ὦμο, πήραμε βαθειὰς ἀνάσες, ὅσοι φορούσαμε καπέλα τ' ἀνασηκώσαμε ψηλά, ἀνάψαμε τσιγάρα. Δυὸ - τρεῖς - πέντε ἀρχίσανε κιόλας τὴν κριτικὴ μὲ δυνατὲς φωνές.

Ὁ Μανέκος ἔβγαλε ἓνα βαθὺ μούγκρισμα, ἄρπαξε ἀπὸ τὰ πόδια τὸ καταματωμένο κασιόκι, τὸ ἔριξε στὸ σβέρκο του κι ἔκαμε δύο τρεῖς γυροβολιὰς στὸν τόπο. Ὑστερα στάθηκε μ' ἀνοιχτὰ τὰ πόδια, ξεφύσηξε δυνατὰ κι ἀνακουνήθηκε κάνοντας νὰ πηγαίνει ἀπάνου κάτου τὸ κεφάλι τοῦ μικροῦ ζώου.

— Μᾶς παίδεψες, διαολάκι! εἶπε.

⋆
⋆ ⋆

Ἦρθανε σὲ λίγο ἀπὸ πάνου κι οἱ συντρόφοι μας τῆς Παγάνας καὶ τοῦ Ζάστανου, ὀχτῶ νομάτοι. Καὶ τούτοι βρήκανε, ὅπως κι ἐμεῖς, πὼς τὸ κυνήγι μας δὲν πῆγε καὶ τόσο καλά. Μᾶς πέσανε δώδεκα ἀγριόγινδα καὶ κρατήσαμε μονάχα δύο!

Τὰ φορτώθηκαν δυὸ τσοπάνηδες στὸ σβέρκο τους καὶ κινήσαμε γιὰ κάτου, γιὰ τὸ νερό, ὅπου θὰ μέναμε ὡς τὸ δειλινό. Τὸ πήραμε ἀπόφαση πιά, ὅλοι. Ἡ κριτικὴ δὲν ἔπαψε μὰ δὲν γκρίνιαζε καὶ κανένας γιὰ τὴ φτώχεια τοῦ κυνηγιοῦ.

Τώρα τὸ τοπίο δὲ μοῦ φαίνονταν καθόλου ἐρημικό. Στ' αὐτιά μου βουίζαν οἱ τουφεκιές. Οἱ φωνὲς τῶν παλικαριῶν ἔδιωχναν μακριὰ τὴ σιγή.

Πιὸ κάτου ἀρχίσαν καὶ τὰ τραγοῦδια.

Νὰ πὼς ἔγινε κι ἀνοιξαν οἱ καρδιές μας: Μόλις φτάσαμε στὸ βάθος τῆς ρεματιᾶς, ὁ Τσικνιάς ἔβαλε μιὰ φωνὴ καὶ μὲ τὸ χέρι του μᾶς ἔδειχνε λίγο ψηλότερα. Πίσω ἀπὸ κάτι

πέτρες ξέβγαιναν, τεντωμένα πρὸς τ' ἀπάνου, δύο γιδίσια πόδια. Ἦτανε τὸ τρίτο μας θῦμα, ἡ γίδα ποὺ εἴχαμε τουφεκίσει ὁ Μανέκος κι ἐγώ. Τὸ ἀνεπάντεχο εὔρημα μᾶς ἔκαμε ὅλους νὰ ἐνθουσιαστοῦμε.

Ἀρχισα νὰ ἐλπίζω πὼς μπορεῖ νὰ κρεμάσω κι ἐγὼ στὴν κάμαρά μου ἓνα κεφάλι ἀγριόγινδου, ἀποχτημένο μὲ τὸ βόλι μου.

Ὁ Μανέκος μὲ λοξοκοίταξε κι ἐγὼ τὸν κοίταξα τὸ ἴδιο.

Τέσσερες πέντε ξεχύθηκαν στὶς πλαγιές, κάτου ἀπὸ τὴν Κουφόλακκα, πηγαίνοντας μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ βροῦνε καὶ κἀνα ἄλλο ἀγρίμι πεσμένο. Γύρισαν ὅμως μὲ τὰ χέρια ἀδειανὰ σὲ κάμποση ὥρα, ὅταν πιά ἐμεῖς εἴμαστε στὸν ἴσκιό τῶν μελόκεδρων, κοντὰ σὲ μιὰ βρύση.

Δίπλα μας ἦτανε ἀφημένα χάμου τὰ θηράματα ὅσο νὰ ξεποστᾶσουν οἱ τσοπάνηδες γιὰ νὰ τὰ γδάρουν. Κάμποσοι τὰ περιεργαζόμαστε. Τὸ κασιόκι ἦτανε τὸ πιὸ ὁμορφο μὲ τὸ μαλακὸ ἀνοιχτόχρωμο τρίχωμα του. Οἱ γίδες εἴχανε μαλλὶ κοκκινοκαστανὸ σὲ σκοτωμένον τόνο καὶ σὲ μεριὰς μεριὰς πιὸ σκοῦρο. Τὰ κέρατα τους, πολὺ ὀρθὰ κι ὀλοῖσια, κυρτώνονταν πρὸς τὴν ἄκρη σὰν τεχνικοὶ γάτζοι. Μονάχα στὰ πόδια μοιάζανε μὲ γίδες, στ' ἄλλα τους χαρακτηριστικὰ διαφέρνανε πολὺ. Ἄλλως τε δὲν εἶναι ἄγρια γίδια, ὅπως τὰ λέει τὸ ὄνομά τους, ἀλλὰ ἀντιλόπες τῶν ψηλῶν βουνῶν, αἴγαγροι.

Ὅταν, ὕστερα ἀπὸ λίγο, τὶς γδάρανε βρέθηκε στὴ δεύτερη, ἐκείνη τῆς ρεματιᾶς, μονάχα ἓνα σφαιρίδιο δικό μου ποὺ τῆς εἶχε τρυπήσει τὸ δεξιὸ πλεμόνι.

Τὸ κεφάλι τῆς, γιομάτο ξερὸ χόρτο τοῦ βουνοῦ, τὸ εἶχα γιὰ χρόνια κρεμασμένο στὴν κάμαρά μου. Ὑστερα τὸ χάρισα.

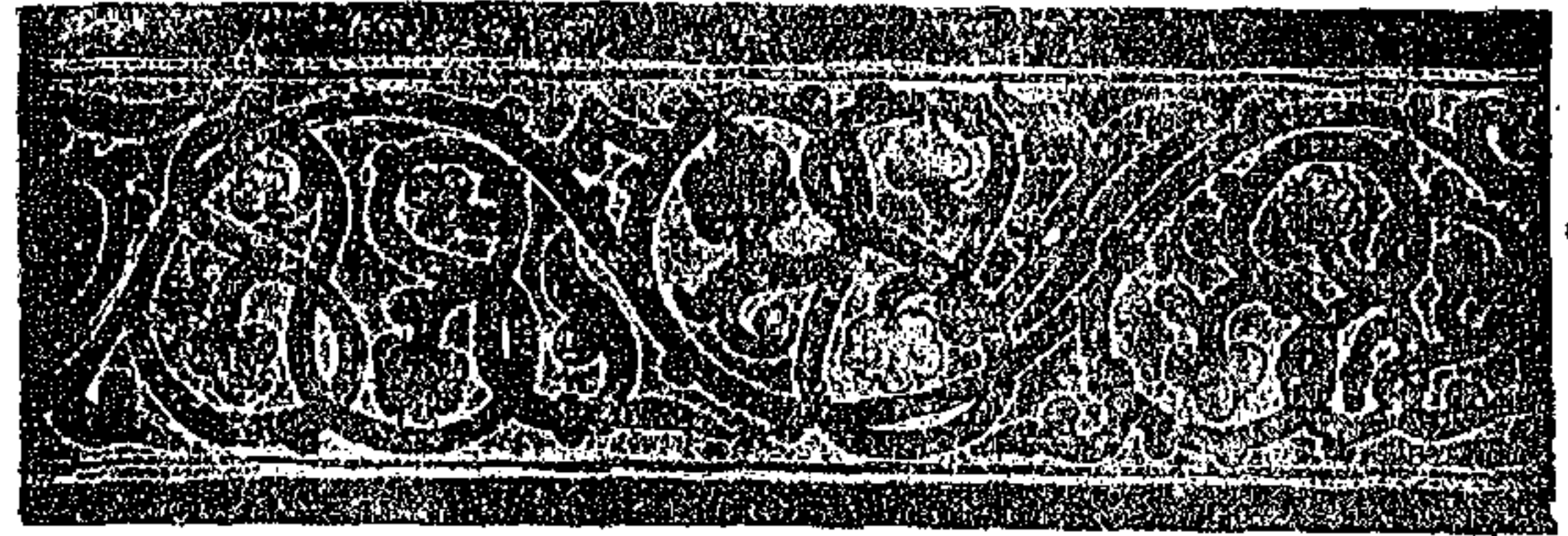
ΝΕΚΡΟΘΑΛΑΣΣΑ

Ἄπ' τὸ βυθό, τὸν ἄπατο βυθό,
 βουβῆς ἀκοίμητες φωνῆς—λυγμοὶ πνιγμένοι—
 ποὺ δὲν ἀγροικηθῆκαν τὸν καιρὸ
 ποὺ σκόρπαγε ἡ φουρτούνα μανιασμένη
 στὴν ὄψη τῆς τὸν ἄγριο τὸ θυμό,
 τῶρα βουβῆς ἄπ' τὸ βυθὸ
 τῆς νεκροθάλασσας φωνῆς
 ἀκούγονται ἐπικλητικές, νοσταλγικῆς
 τοῦ ἡσυχασμένου πόνου!

⋆ ⋆

Τῶρα π' οὐδὲ ἀνατροχίασμα τῆς αὔρας ἢ πνοὴ
 στὴν ὄψη τῆς ποιῆ δὲ φέρνει,
 μὲς ἄπ' τὸ βύθος τὸ βαθύ ἢ ζωή
 βουβῆς φωνῆς παρακαλώντας σέρνει
 —μπόρα στῆς νεκροθάλασσας νὰ ὑψώσει τὰ πελάγη
 τὰ κύματα τοῦ θάνατου, κι ἀνοίγοντας τὰ χᾶη
 ρουφήχτρες ἄγριες στὸ βυθὸ ψυχῆς, π' ἀγάπησε πολύ,
 ν' ἀναταράξουνε σκληρὰ τὴ θλίψη του τὴ σιωπηλὴ
 τοῦ ἡσυχασμένου πόνου!

ΜΑΡΚΟΣ ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΚΑΙ ΟΙ ΦΙΛΟΛΟΓΟΙ BEKKER ΚΑΙ BONITZ

Ἦν ἓνα ἄνθρωπον τῶν σημερινῶν χρόνων δὲν εἶναι
 τίποτε φυσικώτερον ἀπὸ τοῦ νὰ ζητήσῃ καὶ εὖρη
 οἶονδῆποτε συγγραφέα θελήσῃ τυπωμένον καὶ ἔτοι-
 μον, εἰς πολλὰς μάλιστα ἐκδόσεις. Καὶ εἶναι μέγα
 κατόρθωμα τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ ἢ εὕρεσις καὶ
 ἡ σημερινὴ χρησιμοποίησις τῆς τυπογραφίας. Ἄλλὰ δὲν
 εἶχον τὰ πράγματα οὕτω κατὰ τὰ μέσα τοῦ 15^{ου} αἰῶνος
 (ὡς ἀφήσωμεν τοὺς παλαιοὺς χρόνους) ἢ καὶ ὀλίγον πα-
 λαιότερον, ὅταν ἐξεδόθη τὸ πρῶτον «τυπογραφικὸν» δοκί-
 μιον, ὃ Λατῖνος γραμματικὸς Δονᾶτος ἢ μᾶλλον ἡ Λατινικὴ
 Γραμματικὴ ἢ ὁποία ἔφερε τὸν περιληπτικὸν τοῦτον τίτλον.
 Τὸν 15^{ον} καὶ 16^{ον} αἰῶνα πληθύνονται αἱ ἐκδόσεις τῶν
 ἀρχαίων κλασσικῶν συγγραφέων, προτιμῶνται, γενικῶς
 εἰπεῖν, οἱ Λατῖνοι συγγραφεῖς ἢ αἱ Λατινικαὶ μεταφρά-
 σεις τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἔργα
 τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκδίδονται τὸ πρῶτον ἐν Λατινικῇ μετα-
 φράσει ἐν Βενετία τῷ 1489, ἔξ δὲ ἔτη βραδύτερον, τῷ 1495
 μέχρι τοῦ 1498, ἐξεδόθη ἐν Βενετία εἰς πέντε τόμους παρὰ
 τῷ Ἄλδω καὶ τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον, τὸ ὁποῖον ἐπανεξέ-
 δωκαν εἶτα ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1509 ὁ Ἑρασμος καὶ Σίμων
 Γουναῖος. Εἶναι γνωστὸν ὅτι παρόμοιον συνέβη καὶ διὰ τὸν

Πλάτωνα. Πρὸ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου του ὑπὸ τοῦ Κρητὸς Μάρκου Μουσοῦρου ἐν Βενετία (παρὰ τῷ Ἄλδω) τῷ 1513, εἶχεν ἐκδοθῆ τῷ 1483-1484 ἡ Λατινικὴ αὐτοῦ μετάφρασις ἐν Φλωρεντία ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ ἱατροῦ καὶ φιλοσόφου Μαρσιλίου Φιτσίνου (Marsilius Ficinus).

Τὸ Ἀριστοτελικὸν κείμενον εἰς τὴν πρώτην ἐκδοσίν του δὲν περιελάμβανε τὴν Ῥητορικὴν καὶ Ποιητικὴν. Αὗται μόνις τῷ 1509 ἐξεδόθησαν. Τὸ κείμενον τοῦ φιλοσόφου ἐν τῷ συνόλω του ἢ συνηθέστερον κατὰ τὰ καθ' ἕκαστον συγγράμματά του ἐξεδόθησαν ἔκτοτε πολλάκις καὶ πολλαχοῦ.

Γνωρίζομεν ὅτι ἀπὸ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ 18^{ου} αἰῶνος ἀφυπνίζεται καὶ ἐνδυναμοῦται ἡ ἱστορικὴ αἴσθησις καὶ ἡ ἱστορικὴ συνείδησις. Αὗται ἀναγκάζουν τοὺς ἐπιστήμονας νὰ στρέψουν περισσότερον τὴν προσοχὴν των εἰς τὴν μεγίστην ἀξίαν τὴν ὁποίαν εἶχον τὰ Ἀριστοτελικὰ συγγράμματα διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς φιλοσοφίας. Οὕτω οἶονεὶ ἀναγεννᾶται καὶ πάλιν τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὰ Ἀριστοτελικὰ συγγράμματα, προάγεται δὲ παραπολὺ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ 19^{ου} αἰῶνος. Αἱ ὑπάρχουσαι ἐκδόσεις τοῦ κειμένου τοῦ φιλοσόφου εἶναι ἑλλιπεῖς ἢ δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς φιλολογικὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀναφανείσης μὲ τὸν Βόλφ φιλολογικῆς ἐπιστήμης. Ἡ πρώτη ἐπιστημονικὴ ἐκδοσις τοῦ κειμένου τοῦ Σταγίριτου ἐπεχειρήθη πρὸ 100 περίπου ἐτῶν ὑπὸ τῆς Πρωσικῆς Ἀκαδημίας. Ἦχθη ἐν τῷ συνόλω της ἡ ἐκδοσις αὕτη εἰς πέρας ἐντὸς 40 ὅλων ἐτῶν (ἀπὸ τοῦ 1831 μέχρι τοῦ 1871). Εἶναι ἡ μέχρι σήμερον ἀπαραίτητος καὶ θεμελιώδης ἐκδοσις τοῦ Ἀριστοτελικοῦ κειμένου, καὶ κατὰ ταύτην γίνονται σχεδὸν ὅλαι αἱ ἐπιστημονικαὶ παραπομπαὶ εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ φιλοσόφου. Τὴν ἐκδοσιν αὐτὴν ἐξεπόνησαν οἱ φιλόλογοι Ἐμμανουὴλ Μπέκκερ (J. Bekker), ὁ Χρ. Αὐγ. Βράνδισ (Brandis), ὁ Βαλεντῖνος Ρόζε (V. Rose) καὶ ὁ Ἑρμανν Βόνιτς (H. Bonitz). Ὁ Μπέκκερ παρεσκεύασε τοὺς δύο πρώτους τόμους τοὺς περιέχοντας τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον. Εἰς τὸ τέλος προστίθενται τὰ Ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα συνέλεξεν ὁ Ρόζε. Ὁ τρίτος τόμος περιέχει τὰς

παλαιότερας λατινικὰς μεταφράσεις τῶν Ἀριστοτελικῶν ἔργων ὑπὸ Ἰουλίου Πακίου, Ἰω. Ἀργυροπούλου, τοῦ Βησσαρίωνος, τοῦ Θεοδ. Γαζῆ, Βουδαίου, Λαμπίνου, Ρικκοβόνου, Φιλέλφου κτλ. Ἡ Ἀκαδημία δὲν ἠθέλησε νὰ δώσῃ Γερμανικὰς μεταφράσεις τοῦ κειμένου ἔνεκα τῆς μεγάλης εὐθύνης τὴν ὁποίαν θὰ ἀνελάμβανε ἐκ τοιούτων μεταφράσεων. Προετιμήθη λοιπὸν, μετὰ πολλὰς συζητήσεις, ἡ ἐπανέκδοσις παλαιῶν λατινικῶν μεταφράσεων ἐπιθεωρουμένων ὅμως ὅπωςδὴποτε. Ὁ τέταρτος τόμος ἐκδοθεὶς (1836) ὑπὸ τοῦ Χριστιανοῦ Αὐγούστου Βράνδισ περιέχει ἐν ἐπιτομῇ τὰ παλαιὰ εἰς τὸν Ἀριστοτέλη Σχόλια, καὶ ὁ πέμπτος καὶ τελευταῖος ἐκδοθεὶς μόνις τῷ 1871 περιέχει τὸν ὑποδειγματικὸν εἰς τὸ εἶδος τοῦ Index Aristotelicus τ. ἑ. Ἀριστοτελικὸν Λεξικόν, συντεταγμένον ὑπὸ τοῦ Bonitz. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ κυρία, κοπιωδεστάτη καὶ θεμελιώδης ἐργασία ἐπὶ τοῦ κειμένου εἶχε γίνεαι μόνον ὑπὸ τοῦ Bekker. Κοπιωδεστάτη ἐπίσης καὶ ὠφελιμοτάτη ἐργασία εἶναι καὶ τὸ Ἀριστοτελικὸν Λεξικόν τοῦ Bonitz. Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἡ ἱστορία τῆς ἐκδόσεως τοῦ μεγάλου τούτου βιβλίου. Θὰ ἀσχοληθῶ ἐδῶ μόνον μὲ τὴν ἐργασίαν τοῦ Bekker καὶ Bonitz. Τὴν πρώτην ὥθησιν εἰς τοιαύτην νέαν ἐκδοσιν τοῦ κειμένου ἔδωκεν ἐν τῇ Πρωσικῇ Ἀκαδημίᾳ ὁ περίφημος θεολόγος, φιλόλογος καὶ φιλόσοφος Schleiermacher, ὁ ὁποῖος μετέφρασεν, ὡς γνωστόν, ὅλον σχεδὸν τὸν Πλάτωνα. Ἡ μετάφρασις αὕτη παρέμεινε μέχρι τῆς σήμερον κλασσικὴ. Ὁ Schleiermacher ἦτο φύσις συγγενῆς μᾶλλον πρὸς τὸν Πλάτωνα, διὰ τοῦτο καὶ ἠσχολήθη μὲ αὐτὸν ἐπὶ εἰκοσιπέντε ὅλα ἔτη, ἀλλὰ κατεῖδεν ὅμως τὴν ἀνάγκην τῆς βαθυτέρας μελέτης καὶ τῆς Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας, ὡς τῆς φιλοσοφίας τῆς συγκεντρούσης ὁμοιομόρφως τὰς ἀκτῖνας τοῦ ὅλου ἀρχαίου βίου καὶ ἐπίσης ὁμοιομόρφως ἀντανεκλώσεως αὐτάς. Εἶχε δίκαιον ὁ Leibniz νὰ ἀγαπήσῃ τὸν Σταγίριτον ἤδη ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας καὶ νὰ λέγῃ ὅτι ἐλάμβανε ἀπὸ αὐτὸν νύξεις καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του.

Ἀνέλαβε λοιπὸν (1821) ἡ Πρωσικὴ Ἀκαδημία τῇ προτάσει τοῦ Schleiermacher τὴν ἐκδοσιν τοῦ Ἀριστοτέ-

λους καὶ ἐντὸς περίπου δέκα ἐτῶν ἐτελείωσεν τὸ κείμενον. Ὁ Bekker ἀνήκει εἰς τοὺς καρποφορωτάτους φιλολόγους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν κειμένων τῶν Ἑλλήνων κυρίως συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ τινων Λατίνων καὶ ἀρχαίων Γαλλικῶν καὶ ἄλλων ἀκόμη κειμένων. Ἐπανειλημμένως περιῆλθε πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν τὰς Εὐρωπαϊκὰς βιβλιοθήκας, ἰδιαιτέρως τῶν Παρισίων, Ὁξφόρδης, Κανταβριγίας, Λονδίνου, Λειψδης καὶ πλείστας Ἰταλικῆς. Τὸ μεγαλύτερόν του ἐπιστημονικὸν ταξίδιον διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1817 μέχρι τοῦ 1820. Ἐπανῆλθε τότε εἰς Βερολίνον μὲ φόρτον ὅλων ἀνεκδότων κειμένων ἢ παραβολῶν νέων κωδίκων. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1820 ὑπέβαλε περὶ ὅλων τούτων τῶν ἐργασιῶν του ἑκτενὲς ὑπόμνημα εἰς τὴν Πρωσικὴν Ἀκαδημίαν, τῆς ὁποίας ἦτο τακτικὸν μέλος ἤδη ἀπὸ τοῦ 1815. Οὐδέποτε λόγιος ἐντὸς τεσσάρων περίπου ἐτῶν κατώρθωσε νὰ ἐκτελέσῃ τοιαύτην ἐργασίαν. Εἶχε ἤδη καὶ πρὸ τούτου διαμείνει ἐν Παρισίοις ἐπὶ τρία καὶ ἡμισυ ἔτη (1810 - 1812) πρὸς ἀντιβολὴν ἢ ἀντιγραφὴν Ἑλληνικῶν χειρογράφων. Ἦτο λοιπὸν τοσαύτη ἡ ἐκτίμησις ἣν εἶχεν ὁ Bekker ἤδη ἀποκτήσει ὡς ἐπιστημονικὸς ἐκδότης ἑλληνικῶν κειμένων, ὥστε προετάθη ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ νὰ ὀρισθῇ ὡς μόνιμος ἐκδότης ἑλληνικῶν κειμένων καὶ νὰ λαμβάνῃ ἰδιαίτερον πρὸς τοῦτο μισθόν. Ἰδιαιτέρως ὁμως τοῦ ἀνέθεσεν ἡ Ἀκαδημία τὸν Ἀριστοτέλη. Ὁ νεαρὸς καθηγητὴς Brandis ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ τὸν υποστηρίξῃ εἰς ταύτην τὴν ἐργασίαν. Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω ὁ Brandis ἐξέδωκε τὸν τέταρτον τόμον τῆς Ἀριστοτελείου ἐκδόσεως τὸν περιέχοντα τὰ παλαιὰ ὑπομνήματα εἰς τὰ Ἀριστοτελικὰ ἔργα, ἀλλὰ τὰ ὑπομνήματα ταῦτα ἐξεδόθησαν μόνον ἐν ἐπιτομῇ, ἡ δὲ Ἀκαδημία ἀπὸ τοῦ 1882 καὶ ἐξῆς ἐπεχείρησε τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Trostrik κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα, μετὰ τὸν θάνατόν του, τῇ φροντίδι τοῦ Diels καὶ τῇ συνεργασίᾳ πολλῶν λογίων μεγαλοπρεπῆ ἔκδοσιν τῶν εἰς τὸν Ἀριστοτέλη παλαιῶν ὑπομνημάτων εἰς 25 ὅλους μεγάλους καὶ περισπουδάστους τόμους. Ὅπως δὲ ἡ ἔκδοσις καὶ βεβαίωσις τοῦ Ἀριστοτελικοῦ κειμένου εἰς τοὺς δύο πρῶ-

IMMANUEL BEKKER

τους τόμους τῆς μεγάλης αὐτῆς ἐκδόσεως συνετέλεσεν, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς τὴν παρασκευὴν καὶ δημοσίευσιν ἐσχολιασμένων ἐκδόσεων τῶν καθ' ἕκαστα συγγραμμάτων, εἰς τὰς ὁποίας διαφωτίζονται καὶ ἐρμηνεύονται πολλὰ πράγματα, οὕτω καὶ ἡ ἐκδοσις τοῦ Ἀριστοτελικοῦ Index, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ εἶπω ἀκόμη τινὰ κατωτέρω, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ γίνωσι πλεῖστοι γλωσσικαὶ μελέται περὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἐν γένει περὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἰδίᾳ δὲ ἐβοήθησεν εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς φιλοσοφικῆς ὀρολογίας ἐν τῇ ἐξελίξει της.

Ἡ ἀρχικὴ ἐπιτροπεία τῆς Πρωσικῆς Ἀκαδημίας διὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπετελέσθη ἀπὸ τοὺς Böckh, Bekker, Buttmann καὶ Schleiermacher, εἰς αὐτοὺς προσετέθη ἔπειτα καὶ ὁ Suerenii καὶ βραδύτερον καὶ ὁ Brandis. Ἡ ψυχὴ ὅμως τῆς ἐπιτροπείας ὑπῆρξεν ὁ Schleiermacher, ὁ ὁποῖος τὴν διηύθυνε καὶ τὴν συνεκράτει πρὸς σύντονον ἐργασίαν. Ὅτε ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν σύστασίν της ἠθέλησαν οἱ Böckh καὶ Buttmann νὰ παραιτηθῶν, ἡ Ἀκαδημία ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὰς παραιτήσεις των. Δὲν γνωρίζομεν διὰ ποίους λόγους ἠθέλον νὰ ἀποσυρθῶν. Ἴσως διὰ τὸ ἀνακινήθην ζήτημα τῆς συνδημοσιεύσεως καὶ Γερμανικῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀριστοτελικοῦ κειμένου. Ὁ Schleiermacher ἐπέμενε νὰ μὴ δοθῇ οὐδεμίᾳ μετάφρασις καὶ ἐπὶ τέλους κατίσχυσεν, συνεφώνησαν ὅμως εἰς τὸ νὰ συνεκδοθῶν, ὡς εἶδομεν, παλαιότεραι λατινικαὶ μεταφράσεις διωρθωμένα. Μετὰ ταῦτα, ὡς φαίνεται, ἀπεφάσισαν καὶ τὴν ἐκδοσιν τῶν ἀρχαίων ὑπομνημάτων.

Μετὰ τὴν Βερολίνοιον ἐκδοσιν τοῦ κειμένου ἐξεδόθη τῷ 1848-1875 ὁ Ἀριστοτέλης ὑπὸ τοῦ Dübner, Bussemaker καὶ Heitz εἰς τὴν γνωστὴν μεγάλην καὶ μεγαλοπρεπῆ σειρὰν τῶν Διδοτείων ἐκδόσεων. Ὁ πέμπτος ὀγκώδης τόμος περιέχει λεπτομερέστατον πίνακα πραγμάτων (ἐννοιῶν) καὶ ὀνομάτων, χρησιμώτατον διὰ τὰς Ἀριστοτελικὰς μελέτας εἶναι τρόπον τινὰ τὸ συνάρτημα πρὸς τὸν Index τοῦ Bonitz. Εἰς τὴν Διδότειον αὐτὴν ἐκδοσιν τοῦ Ἀριστοτέλους συμπαρατίθεται, ὡς εἴθισται, εἰς τὴν σειρὰν ταύτην, εἰς τὸ

ἑλληνικὸν κείμενον καὶ λατινικὴν μετάφρασις, ἐκδοθεῖσα καὶ συμπληρωθεῖσα ἐκ τῶν ὡς ἀρίστων θεωρηθεισῶν παλαιότερων μεταφράσεων.

Οὕτω λοιπὸν ἀπὸ τοῦ 1831 μέχρι τοῦ 1875 ἔχομεν δύο μεγάλας καὶ ἐπιβλητικὰς ἐκδόσεις τοῦ Ἀριστοτελικοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον ἔπειτα ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐπεξεργάσθησαν εἰς τὰ διάφορα μέρη του καὶ ἐξέδωκαν πολλοὶ γνωστοὶ νεώτεροι φιλόλογοι, ὡς οἱ O. Apelt, W. Christ, Dittmeyer, Langkavel, Prantl, Römer, ἐν πολλοῖς ὁ Sussemihl, ὁ Immisch, ὁ Bywater, ὁ Kenyon εἰς τὴν ἀνευρεθεῖσαν καὶ πλουτίσασαν τὸ Ἀριστοτελικὸν κείμενον Ἀθηναίων Πολιτείαν, ἣν ἐπανεξέδωκεν ὁ Blass, ὁ Wilamowitz καὶ Kaibel, κτλ. Ὁ Wilamowitz μάλιστα ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ἔλαβεν ἀφορμὴν πρὸς ἐκδοσιν τοῦ περιφήμου διτόμου συγγράμματός του, «ὁ Ἀριστοτέλης καὶ αἱ Ἀθῆναι».

Ἡ ὑπὸ τοῦ Bekker καὶ τῶν ἄλλων γενομένη ἐκδοσις τοῦ Ἀριστοτέλους ἐσημείωσεν, ὡς ἐλέχθη, ἄμεσον σχεδὸν ἐμψύχωσιν τῶν περὶ τὸν Σταγίριτον μελετῶν καὶ ἐρευνῶν, καὶ ἐνεθάρρυνε τὴν παρασκευὴν ἐσχολιασμένων ἐκδόσεων. Τὴν «Λογικὴν» μελετᾷ καὶ μετεκδίδει μὲ ἐλαχίστας τοῦ κειμένου καὶ σχεδὸν ἀσημάντους μεταβολὰς ὁ Trendelenburg. Ὁ αὐτὸς Trend. ἐκδίδει καὶ σχολιάζει τὸ περὶ ψυχῆς, τὸ ὁποῖον ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἐξέδωκε μετ' ἐκτενεστάτων σημειώσεων ὁ Ἀγγλος R. D. Hicks. Τὸ Ὀργανον ἐρμηνεύει εἰς δύο τόμους ὁ Th. Waitz, καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις εἰς τρεῖς τόμους ὁ Γερμανὸς E. Rolfes. Τὰ Μεταφυσικὰ ἐκδίδει ὁ Schwegler, καὶ εἰς περίφημον, μνημειώδη, ἐκδοσιν ὁ Bonitz ἐφ' ἧς ὅλαι αἱ ἔκτοτε γενομένα πολλὰ μεταφράσεις βασίζονται. Τὴν Ζωολογίαν («αἱ περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι») ἐπεξεργάζονται δύο ἐπιστήμονες, ὧν ὁ εἰς ζωολόγος καὶ ὁ ἕτερος φιλόλογος, οἱ Aubert καὶ Wimmer. Τὴν ποιητικὴν του ὁ Sussemihl, ὁ Vahlen, ὁ Ἀγγλος J. Bywater καὶ ἐσχάτως ἐκτενεστάτα ὁ A. Gudemann. Τὰ «Πολιτικά» ὁ Ἀγγλος R. Congreve, καὶ ἰδίᾳ εἰς τέσσαρας μεγάλους τόμους ἐν Ὁξφόρδῃ ὁ W. L. Newmann, τὰ Ἠθικὰ Νικο-

μάχεια εἰς δύο τόμους ὁ Ἄγγλος A. Grant, τὸ «περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς» ἐσχάτως μετ' ἄγγλ. σημειώσεων ὁ H. H. Joachim, τὰ «Ρητορικά» ὁ Sprengel καὶ ἐκτενέστατα οἱ Ἄγγλοι Core καὶ Sandys, κλ.

Ὁ Bekker διετέλεσεν ἐπὶ 56 ὁλόκληρα ἔτη μέλος τῆς Ἀκαδημίας (ἐξελέχθη τῇ 3 Μαΐου 1815), ὑπερέβη λοιπὸν κατὰ τοῦτο τὸν Böckh καὶ Savigny. Ἡ Ἀκαδημία τότε ᾤδηγεῖτο ὑπὸ τῆς φιλολογικῆς τάξεως, ᾧσμα δὲ εἰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις ὑπὸ τὴν ἐμπνευσιν μεγάλων ἐπιστημόνων. Αἱ ἐπιχειρήσεις αὐταὶ διακοῦν καὶ μέχρι τῆς σήμερον. Ἐπιθυμῶ ἐν παρόδῳ νὰ ἀναφέρω ὅτι πλὴν τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπεφασίσθη κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἡ ἔκδοσις καὶ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν ἐπιγραφῶν εἰς ἰδιαίτερα Σώματα (Corpus). Τὸ τρίτον δέ, καὶ μεγαλύτερον, ἐπιχείρημα ἦτο ἡ μνημειώδης ἔκδοσις τῶν Monumenta Germaniae Historica, διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ὁποίων ἔδωκε τὴν πρώτην νύξιν ὁ Frhr von Stein. Δὲν ἀναφέρω τὸ Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, ὃ ἀνέλαβεν ὁ Niebuhr ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου του (ἀπέθανε 2 Ἰανουαρίου 1831), διότι ἡ Συλλογὴ αὕτη περιέχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνατυπώσεις παλαιότερων ἐκδόσεων τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, μὲ ἐπεξεργασίαν ὅμως νέων Πιγᾶκων (Indices), ἡ δὲ Ἀκαδημία δὲν υἱοθέτησε ὡς ἰδικήν της ἐπιστημονικὴν ἐπιχείρησιν τὴν Συλλογὴν ταύτην. Μόνον ἀπὸ εὐλάβειαν πρὸς τὴν μνήμην τοῦ ἀποθανόντος μεγάλου ἱστορικοῦ ἀνέλαβεν αὕτη μετὰ ταῦτα τὴν διοίκησιν τῆς ἐπιχειρήσεως χωρὶς νὰ ἐξοδεύσῃ ἢ ἰδία χρήματα (ἐλάχιστα μόνον δι' ἀντιβολὰς τινὰς χειρογράφων) καὶ χωρὶς δι' οἰουδήποτε τρόπου νὰ θελήσῃ νὰ ἀναγάγῃ τὴν σειρὰν εἰς τὴν περιωπὴν δημοσιεύματός της. Ἡ ἐπιτροπεία τῆς σειρᾶς ταύτης ἀπετελέσθη ἀπὸ τοὺς Böckh, τὸν πανίσχυρον τοῦτον ὁδηγὸν τῆς Ἀκαδημίας, τὸν Bekker, Meineke καὶ Lachmann. Μέχρι τοῦ 1837 εἶχον ἔκδοθῆ 32 τόμοι, οὐχὶ τῆς αὐτῆς πάντες ἐπιστημονικῆς ἀξίας, ἐπῆλθον εἶτα διάφορα αἴτια ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀνεβλήθη ἡ περαιτέρω ἔκδοσις μέχρι τοῦ 1851, εἶτα πάλιν ἀνεξωογονήθη ἡ ἔκδοσις τῆς σειρᾶς τῶν συγ-

γραφέων τούτων, καὶ ἑτεροματίσθη ὀριστικῶς μὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ 50 τόμου, τῷ 1897, περιλαμβάνοντος τὸν Ζωναρᾶν.

Ὅτι τὸ κείμενον τοῦ Ἀριστοτέλους ὕψως ἐδόθη εἰς ἡμᾶς εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Bekker δὲν εἶναι τὸ ἀλάθητον Ἀριστοτελικὸν κείμενον, ἀλλὰ ἐγένεν ἔπειτα δυνατὸν καὶ εἰς ἄλλους ἐν τινι μέτρῳ νὰ βοηθήσωσιν εἰς ἀποκατάστασιν τῆς γνησιότητός του εἶναι ὀρθὸν καὶ δὲν ἀνεμένετο ἄλλως τε καὶ ὑπὸ οὐδενὸς λογίου ἄλλως. Εἶχε κάμει ὅμως τοιαύτην ἐντύπωσιν ἢ νέα αὕτη ἔκδοσις τοῦ Ἀριστοτελικοῦ κειμένου, ὥστε αὕτη αὕτη ἡ Ἀκαδημία ἐζήτησε ἀπὸ τὸ Πρωσικὸν Ὑπουργεῖον νὰ ἀσφαλισθῇ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ κείμενον τοῦτο διὰ βασιλικοῦ προνομίου ἀλλὰ ὁ περίφημος Ὑπουργὸς Altenstein ἀπέρριψε τὴν αἴτησιν ταύτην. Εἶπεν ὅτι ἡ εὐρύτερα διάδοσις τοῦ ἀσφαλεστέρου κειμένου τοῦ Σταγίριτου εἶναι καὶ δικαία καὶ ἐπιθυμητή, καὶ ἡ Ἀκαδημία δύναται νὰ κάμῃ ἂν θέλῃ μικροτέρας ἐκδόσεις τῶν ἐπὶ μέρους Ἀριστοτελικῶν συγγραμμάτων. Τοῦ Πλάτωνος ἔχομεν σήμερον νεωτέρας ἐκδόσεις (Burnet, συλλογὴν Bidé, κτλ.) τοῦ Ἀριστοτέλους ὅμως σχεδιάζεται μὲν ἀορίστως νέα ἔκδοσις τοῦ ὑπὸ σημερινοῦ φιλολόγου διακριθέντος διὰ τὰς Ἀριστοτελικὰς του μελέτας, οὐχ ἦττον δὲν φαίνεται πιθανὸν ἐντὸς τῶν προσεχῶν δεκαετηρίδων νὰ κατορθωθῇ ταῦτο καὶ δι' ἄλλα καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους μελετῶν καὶ τὴν δυσκολίαν, ἰδιορρυθμίαν καὶ ποικιλίαν τῶν φιλοσοφημάτων του.

Ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ Bekker ἐλάχιστα μανθάνομεν περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας του, ἐκ τῶν συντόμων κριτικῶν σημειώσεων δύναται μόνον ὁ εἰδήμων ἀναγνώστης νὰ ἐκτιμῆσῃ τὸ μέγεθος τοῦ κόπου, τὸν ὁποῖον κατέβαλε ἀντιβάλλων τόσα χειρόγραφα. Ὁ Bekker ἀντεπροσώπευε τὴν ἐκλεκτικὴν κριτικὴν, ἐφρόνει δηλαδή ὅτι πᾶσα γραφὴ τῶν χειρογράφων ἥτις παρέχει ὀρθοτέραν ἔννοιαν καὶ σύμφωνον πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφέως καὶ τὸ λεκτικόν του ὕψος, πρέπει νὰ παραλαμβάνηται ὡς ὀρθότερα ἀνεξαρτήτως τῆς χρονολογήσεως τοῦ χειρογράφου ὡς ἀρχαιότερου ἢ νεωτέρου. Ἡ τοιαύτη ἀντίληψις ἔχει καὶ τὰ καλὰ ἀλλὰ καὶ

τὰ τρωτὰ σημεῖά της. Ὁ Bekker κατεῖχε τὸ δαιμόνιον τοῦ νὰ δύναται εὐκόλως νὰ εἰσέρχεται ἑκάστοτε εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ συγγραφέως τὸν ὁποῖον ἐξέδιδε, καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεται καὶ ἐφαρμογήν εἰς τὴν ἔκδοσίν του τὴν ἰδιορρυθμίαν τοῦ ὕφους τοῦ συγγραφέως¹. Τοῦτο ὁμολογοῦν ἑπαινετικῶς δι' αὐτὸν μεγάλοι φιλόλογοι ἐν οἷς ὁ Βιλαμόβιτς. Ἡ μεγάλη συντομία τῶν προλόγων του ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν φυσικὴν σιωπηλίαν τοῦ ἀνδρός, περὶ τοῦ ὁποίου χαριεντιζόμενος ὁ φίλος του Schleiermacher ἔλεγεν ὅτι ὁ Bekker γνωρίζει νὰ σιωπᾷ εἰς ἑπτὰ γλώσσας, ὅσας κατὰ βάθος ἐγνώριζε. Διὰ τοῦτο ἐκπλήσσει τις ὅταν βλέπῃ ὅτι ἐδημοσίευσεν τρεῖς τόμους Ἀνεκδότων (τὰ περίφημα μεταξὺ τῶν γραμματικῶν Ἀνεκδότα τοῦ Bekker) χωρὶς κανένα πρόλογον. Καὶ δὲν εἶναι παράδοξον διὰ τοῦτο νὰ νομίσῃ ἀφελέστερός τις ὅτι αἱ ἐκδόσεις του ἔχουν μόνον μηχανικὴν τινα ἐπιμέλειαν. Ἀλλ' ὅσον περισσότερο μελετᾷ τις καὶ ἐγκύπτει εἰς αὐτάς, βλέπει ποία σιωπηλὴ μέθοδος καὶ ποία μυστικὴ ἐπιστημονικότης διήκει δι' αὐτῶν². Ἰδίᾳ εἶναι ἀριστοτέχνης εἰς τὴν στίξιν. Ποίαν σημασίαν ἔχει ἡ στίξις δι' ἓνα ἀρχαῖον συγγραφέα μόνον ὁ ἀμαθὴς δὲν γνωρίζει. Ἐχει κάμει ἀπείρους κριτικὰς εἰς τὰ κείμενα διορθώσεις, διακρίνονται αἱ πλεῖσται διὰ τὴν ἐκπληκτικὴν εὐκολίαν αὐτῶν καὶ ἀπλότητα. Εἶναι τοῦτο μέγα προσὸν τῶν κριτικῶν διορθώσεων. Ὡς διδάσκαλος ἀπὸ καθέδρας φαίνεται δὲν ὑπῆρξε ἐλκυστικός, καὶ ἐφρόντιζον διὰ τοῦτο οἱ φοιτη-

¹ Ἡ ἰδιοφυΐα τοῦ Bekker ἐφάνη παιδιόθεν. Συμπαίζων μὲ ἄλλους μικροὺς παῖδας ἔσκωπε αὐτοὺς διὰ τοὺς «Βερολινισμοὺς» των τ. ἔ. τὰς βερολινίους διαλεκτικὰς ἐκφράσεις καὶ τὴν ἰδιάζουσαν προφορὰν. Τὸ πρᾶγμα φαίνεται πολλάκις τοῦ προσεπόρισεν γενναῖον ξυλοκόπημα ἐκ μέρους τῶν σκωπτομένων. Ἐν τῷ Γυμνασίῳ Zum Grauen Kloster, ὅπου ἐφοίτησε, διείδον ἑνωρὶς οἱ διδάσκαλοι του τὴν ἐξέχουσαν ἰδιοφυΐαν του διὰ τὰ φιλολογικὰ μαθήματα.

² Ὁ περίφημος φιλόλογος Φριδερίκος Αὐγουστος Wolf ἀλληλογραφεῖ σοβαρῶς μὲ τὸν μόλις 23ετῆ Bekker, γνωρίζων ἤδη ἐκ Χάλλης τὴν ἀξίαν του. Ἀλληλογραφεῖ ὡς πρεσβύτερος φίλος πρὸς νεώτερον, χωρὶς ὑπαινιγμούς τῆς ἀνωτερότητός του, ἐπιτρέπει μάλιστα καὶ εἰς τὸν νεαρὸν Bekker νὰ τοῦ ἀντιλέγῃ μὲ ἰσχυρογνωμοσύνην.

ταὶ νὰ ἔχῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον χρόνον διὰ τὴν κατ' οἶκον ἐπιστημονικὴν του ἐργασίαν.

Εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ Bekker ὀφείλομεν κατὰ μέγα μέρος τὴν σχετικὴν τελειότητα εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν τὰ κείμενον τοῦ Ἰσοκράτους καὶ Δημοσθένους. Εἰς τὸν Πλάτωνα, Θουκυδίδην, Ἀρποκρατίωνα καὶ Ἀριστοτέλην διώρθωσε ἢ ἐξέδωκε ἀναρίθμητα χωρία. Εἰς τὸν τελευταῖον μάλιστα συγγραφέα πρῶτος αὐτὸς συνήθροισε καὶ κατέγραψε τὸ τί παρέχουν εἰς ἡμᾶς τὰ διασωθέντα χειρόγραφα τοῦ Ἀριστοτέλους. Πολύτιμος ὑπῆρξεν ἡ ἐργασία τοῦ Bekker καὶ διὰ τὰς γραμματικὰς σπουδὰς. Τὴν σχετικὴν ἐπίσης βεβαιότητα τὴν ὁποίαν σήμερον ἔχομεν διὰ τοὺς γραμματικοὺς τύπους καὶ τὴν σύνταξιν τῆς δοκίμου Ἀττικῆς γλώσσης, τὴν χρεωστοῦμεν κατὰ μέγα αὐτῆς μέρος εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Bekker, καὶ εἰς τὸν μετ' αὐτὸν Cobet. Μέχρι τοῦ 1839 εἶχε παραβάσει ὁ Bekker 400 ὅλα χειρόγραφα ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἐφθασεν εἰς βαθὺ γῆρας καὶ διὰ τοῦτο βεβαίως θὰ ἠδύνατο κανεῖς νὰ δικαιολογήσῃ τὴν μεγάλην ἐργασίαν τὴν ὁποίαν ἠδυνήθη νὰ διαπεράνῃ. Ἐκπληκτικὸν εἶναι τὸ πλῆθος τῶν συγγραφέων τοὺς ὁποίους ἐξέδωκεν. Πλὴν τῶν μνημονευθέντων Ὀμήρου, Πλάτωνος, Θουκυδίδου, Ἀριστοτέλους, Ἀρποκρατίωνος, ἐξέδωκε καὶ ὅλους τοὺς Ἀττικοὺς ῥήτορας (διὰ τὸν Δημοσθένη καὶ Ἰσοκράτη ἐλέχθη ἀνωτέρω) τὸν Ἀριστοφάνη, τὸν Πausανίαν, τὸν Πολύβιον, τὸν Πολυδεύκην, τὸν Λουκιανόν, τὸν Δίωνα, τὸν Κάσσιον, τὸν Σουΐδαν καὶ τοὺς Λατίνους Λίβιον καὶ Τάκιτον, καὶ 24 τόμους βυζαντινῶν συγγραφέων εἰς τὸ Corpus τῆς Βόννης! Δι' ὅσα κείμενα ἐξέδωκε ἠχρηστεύθησαν ὅλαι αἱ παλαιότεραι ἐκδόσεις αὐτῶν.

Ἀλλὰ ὡς ἐπανέλθω εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἀριστοτέλους ἡ ὁποία κυρίως μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα. Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι ὁ τρίτος τόμος της περιέλαβε τὰς παλαιότερας Λατινικὰς μεταφράσεις διορθωμένας, καὶ ὁ τέταρτος τὰ ἀρχαῖα ὑπομνήματα τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν ἐπιτομῇ. Ἀλλὰ τὴν ἐγγενήθη τὸ ζήτημα τοῦ Ἀριστοτελικοῦ Λεξικοῦ. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1829 εἶχεν ἐξουσιοδοτηθῆ ὁ Bekker νὰ ἐξεύρῃ νεαροὺς

λογίους, οἱ ὅποιοι νὰ ἀναλάβουν τὴν ἀποδελτίωσιν τοῦ Ἀριστοτελικοῦ κειμένου, διὰ νὰ ἐκδοθῇ οὕτω τὸ Λεξικόν του ὡς τελευταῖος τόμος τοῦ ὅλου ἔργου. Ὁ Bekker εἶχε συστήσει βραδύτερον (1843) εἰς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ ἠγοράσθη ἐν χειρογράφῳ καὶ τὸ Glossarium Aristotelicum τοῦ ἐν Ἐρλάγγῃ φιλολόγου Korpp. Ἡ ἐργασία ἦτο καλὴ ἀλλὰ δὲν ἦτο ὅτι ἤθελε καὶ ἐπεδίωκεν ἡ Ἀκαδημία. Τῷ 1836 ἐψήφισε τὸ πρῶτον ἡ Ἀκαδημία μικρὸν τι ποσόν, καὶ ἀνέλαβεν ὁ τελειόφοιτος τῆς φιλολογίας Vater νὰ παρασκευάσῃ ἐντὸς τριῶν ἐτῶν τὸ Λεξικόν τοῦτο. Ἀλλὰ παθῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἔπειτα μετακληθεὶς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Kasan δὲν ἠδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον τοῦτο, τοῦ ὁποίου ὁ κόπος ὑπετιμᾶτο τόσον πολὺ καὶ ὑπὸ αὐτῶν τῶν εἰδικωτάτων Ἀκαδημαϊκῶν. Ὁ Vater εἶτα προέτεινε εἴτε νὰ ἐπιστρέψῃ τὰ 600 τάληρα τὰ ὅποια εἶχε λάβει ὡς ἀνταμοιβήν, εἴτε νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ ἐντὸς τῶν προσεχῶν δύο ἐτῶν νὰ ἀποπερατώσῃ ἐν Kasan τὸ Λεξικόν. Ἡ Ἀκαδημία ἐδέχθη τὸ δεύτερον μὲ τὴν ἐξήγησιν ὅτι περιμένει ὠρισμένως μὲ τὸ τέλος τοῦ 1842 νὰ εἶναι ὁ Index ἔτοιμος, ἄλλως πρέπει νὰ ἐπιστραφῶσιν ἀμέσως τὰ 600 τάληρα. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Index ἔμενεν ἀτελείωτος, καὶ ἐπὶ τέλους ὁ Vater ἠναγκάσθη διὰ τῆς Ρωσικῆς Κυβερνήσεως εἰς ἐπιστροφὴν τῶν 600 ταλήρων.

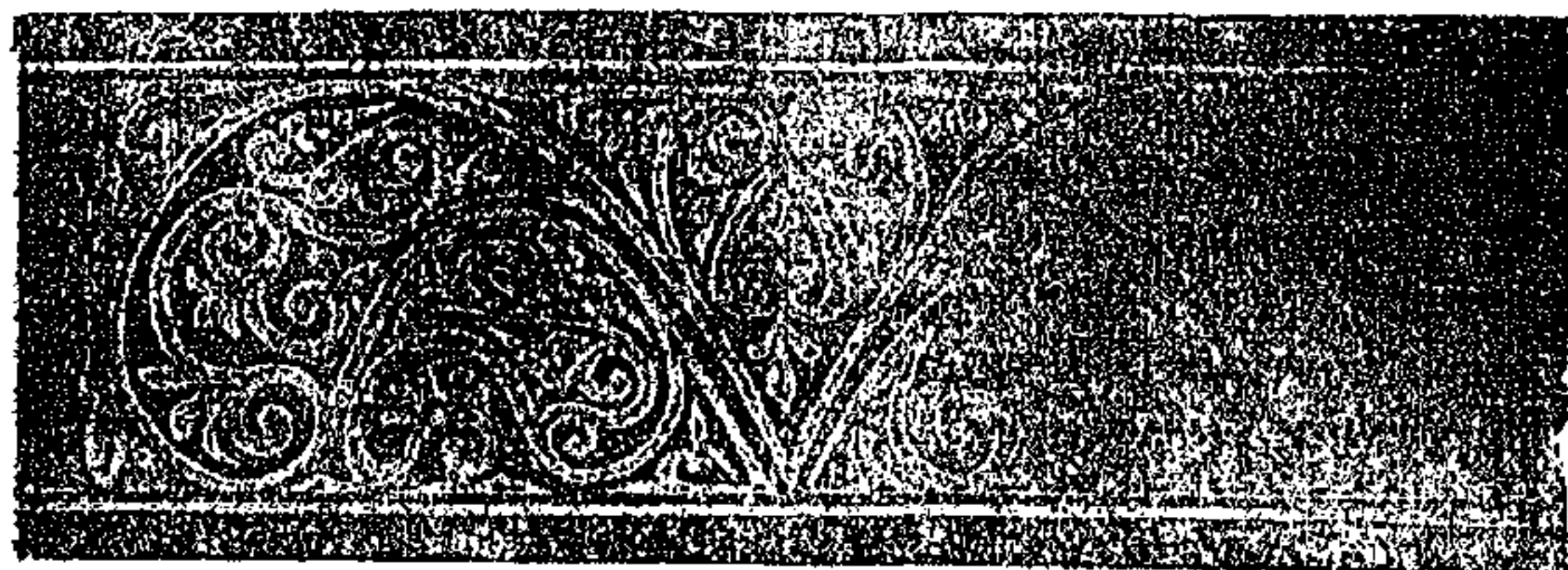
Ἐπέπρωτο ὅμως τὸ ἔργον τοῦτο νὰ ἀναλάβῃ ὅλως διόλου ἐξ ἀρχῆς καὶ νὰ φέρῃ εἰς πέρας διάσημος λόγιος, ὁ Bonitz. Ἀλλὰ παρήλθεν μία σχεδὸν γενεὰ ἀκόμη ἕως οὗ τὸ μέγα ἔργον ἀποπερατωθῆ. Εἶναι μνημεῖον καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῆς ἐπιμελείας τοῦ συγγραψάντος αὐτὸ ἀθάνατον. Ὁ Bonitz ἐβράδυνε τόσον ἕνεκα τῶν πολλῶν μεταθέσεών του ἀπὸ τὸν Στετινὸν ὅπου ἐδίδασκε ἐν Γυμνασίῳ, μετακλήθη (1849) εἰς Βιέννην. Μέχρι τοῦ 1856 δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐργασθῆ, πολὺ, καὶ μόνον κατὰ τὰ ἔτη 1856-1858 προώδευσε κάπως ἡ ἐργασία. Τῷ 1858 ἐξέθηκεν εἰς τὴν Πρωσικὴν Ἀκαδημίαν τὰ τοῦ ἔργου καὶ ἐζήτη βοηθούς, ὑπέσχετο δὲ ὅτι τῷ 1861 θὰ εἶναι ἔτοιμος. Τῶντι ἡ ἐκθεσίς του τῷ 1861 φανερώνει ὅτι ἡ ἐργασία

HERMANN BONITZ

εὑρίσκετο περὶ τὸ τέλος της, ἀλλὰ πάλιν ἐπεβραδύνθη καὶ μόλις τῷ 1867 εἶχε τελειώσει τὸ χειρόγραφον τοῦ ὅλου ἔργου¹. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1867 μετεκλήθη ἐκ Βιέννης εἰς Βερολίνον καὶ ἤρχισεν ἡ τύπωσις τοῦ βιβλίου· ἐτελείωσε καὶ ἐξεδόθη τῷ 1870, 25 λοιπὸν καὶ πλέον ἔτη ἀφότου ἀνέλαβεν αὐτὸν ὁ Bonitz, καὶ τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη ἀφ' ἧς ἡμέρας συνελήφθη ἐν σχεδίῳ! Οὕτως ἀπετελέσθη ἡ ὅλη σχεδιασθεῖσα ἔκδοσις κατόπιν τόσων κόπων ἀναβολῶν καὶ δαπανῶν. Εἶναι μνημεῖον διαρκὲς τῆς ἐπιμελείας καὶ καρτερίας τοῦ Γερμανικοῦ φιλολογικοῦ πνεύματος. Τῶν δύο ἀνδρῶν τὰς εἰκόνας ἐπισυνάπτομεν εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην, ἵνα γνωρίσωσι καὶ τὰς σεβασμίας μορφάς των οἱ ἀναγνώσται τοῦ Ἡμερολογίου. Ἀφιέρωσαν πολλὰ καὶ πολύτιμα ἔτη τῆς ζωῆς των εἰς τὸν Ἀριστοτέλη. Ἄλλ' ἐκ τῆς μελέτης ταύτης πρῶτοι αὐτοὶ θὰ ὠμολόγουν τὴν ἡδονὴν των, καὶ θὰ διεκκήρυττον τὴν μεγάλην ὠφέλειαν ἣν ἔλαβον ἐκ τῆς σπουδῆς ταύτης διὰ τὴν ἐπισκόπησιν τοῦ κόσμου, ὕλικου τε καὶ πνευματικοῦ, καὶ θὰ ἔχαιρον ὅτι εἶχον τοιαύτην ἀφορμὴν νὰ ἐγκύρωσι καὶ συναναστραφῶσι βαθύτατα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ μεγάλου καὶ ἀθανάτου Ἑλληνοφιλοσόφου.

ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

ΛΙΘΟ ΤΑ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ

Πορεῖ νὰ πει κανεὶς, χωρὶς καμμιὰ διάθεση καλαμπουριοῦ, πὼς οἱ Κεφαλονῖτες εἶναι γεννημένοι γιὰ τὰ πανηγύρια. Κάθε τι πῶχει μέσα του τὸ ντόρο καὶ τὸ κέφι, εἶναι ἀπὸ χρόνια πολιτογραφημένο στὶς συνήθειες τους. Τρακόσια ἐξῆντα πέντε εἶν' ὅλα-ὅλα τὰ χωριά, μικρὰ μεγάλα, τοῦ νησιοῦ. Καὶ τὸ καθένα φρόντισε νὰ χεῖ τὸν ἅγιον τὸ δικό του, ἅγιον παράξενο πολλὰς φορὲς, ξετρυνπωμένον ἔτσι ἀπὸ ἰδιοτροπία μέσ' ἀπὸ τ' ἀρχεῖα τῶν ἑορτολογίων. Ἔτσι λατρεύονται, δίπλα στὸν ἅγιον Γεράσιμον, ἄγνωστοι ἅγιοι, φερμένοι ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς, ὁ ἁγ. Χέλης κι' ἡ ἁγία Ἀκυλήνη, ὁ ἁγ. Βάρβαρος κι' ὁ ἁγ. Προκόπης, ὁ ἅγιος Ἀλύπιος κι' ἡ ἁγία Θεκλή, ὁ ἅγιος Χριστόφορος κι' ὁ ἁγ. Νούφρης. Καὶ γίνεται ἡ γιορτὴ τοῦ καθενὸς τρικούβετη, σὰν ἐθνικὴ γιορτὴ τοῦ κάθε χωριοῦ, σὲ τρόπο πού νὰ μένει ἀξέχαστη γιὰ πολλὰ χρόνια.

* * *

Εἶναι κοντὰ τὸ πανηγύρι τοῦ χωριοῦ, κ' οἱ χωριανοὶ συγκεντρωμένοι ἀπὸ νωρὶς στὸ μαγαζί, κάτω ἀπ' τὴ λότηα, καθισμένοι σὲ скаμνιά, τὰ συζητοῦνε.

¹ Πρέπει νὰ ἀναφέρω ἐνταῦθα ὅτι τὸν Bonitz εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐργασίαν τὴν ὁποίαν διεπέρανεν, ἐβοήθησαν ἐν μέρει καὶ πολλοὶ ἄλλοι λόγιοι (ἐκτὸς τῶν μνημονευθέντων βοηθῶν του) ὡς ὁ W. Wilmanns, ὁ Paul Eichholz, ὁ ζωολόγος B. Langkavel, ὁ Ἰάκωβος Bernays, ὁ R. Eucken, ὁ περίφημος μετὰ ταῦτα φιλόσοφος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γένης καὶ διδάσκαλος πολλῶν ἐκ τῶν νῦν δρώντων Ἑλλήνων λογίων, ὁ διάσημος μετὰ ταῦτα φιλόλογος J. Valien καὶ εἴ τις ἄλλος. Ἀλλὰ πάντα αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐτακτοποιεῖ, ἐξήλεγγε καὶ προσήρμοζε εἰς τὸ ὅλον.

Τούτον τὸ χρόνο θὰ γιορτάσουνε μὲ μπρίο. Οἱ ξενιτεμένοι ἔχουνε στείλει ἀπὸ καιρὸ σωρὸ λεφτὰ στοὺς Ἐπιτρόπους. Κάμανε, λέει, ἔρανο μονάχοι τους ἐκεῖ στὸν Καναδὰ καὶ φρόντισαν, κανένας τους νὰ μὴ φανεῖ τσιγκούνης. Τῷ γραψαν μάλιστα στὰ σπίτια τους καὶ καμαρώνουν ἔτσι σ' ὅλο τὸ χωριό, γιὰ τὰ φιλότιμα παιδιὰ τους. Ἦρθε προχθὲς τὸ τσέκι, ἀπὸ ἑκατὸ δολλάρια στὸν Πρόεδρο τοῦ χωριοῦ, ποῦναι κ' Ἐπίτροπος, καὶ κατεβήκαν στ' Ἀργοστόλι μ' ἄγγαξὲ αὐτοκίνητο καὶ τᾶλλαξαν. Τους ἔστειλε κι' ὁ καπετὰ - Γεράσιμος ἀπ' τὸ Λονδίνο δέκα λίρες, γιὰ φωτιές¹. Ὅσο γιὰ φέτος, δόξα σοι ὁ Θεός!

Ἄλλες χρονιές κατέβαιναν καὶ γύριζαν στὴ Χώρα² μὲ τὸ δίσκο. Μὰ φέτος ἦταν πειὰ καιρὸς νὰ λείψει αὐτὸ τὸ ρεζιλίκι. Ὅσο κι' ἂν τοὺς συντρόφευαν στὴ γύρα τους συχωριανοί, ποὺ κατοικοῦσαν ἀπὸ χρόνια στ' Ἀργοστόλι, οἱ Χωραῖτες δύσκολα ἀνοίγαν τὰ συτάρια τους νὰ δώσουν σὲ συνεισφορές, Προσφόληδες³ ὅλοι τους! Ἄφησε ποὺ πολλές φορὲς τοὺς πρόδιναν⁴, κι' ἀναγκαζόνταν καὶ σταμάταιναν τὸν ἔρανο στὴ μέση! Μὰ κι' ἂν καμμιά φορὰ κατὰφερναν νὰ φτιάσουν τὸ χιλιάρικο, τί νὰ τὸ κάμουν; Οὔτε γιὰ τὸ τραπέζι τῶν ψαλτάδων⁵ δὲν τοὺς ἔφτανε. Στὴ λιτανεῖα πάλι, ποὺ γυρίζαν στὸ χωριό, κάτι λεφτὰ ποὺ μάζευαν, τᾶδιναν στοὺς μαστόρους, ποὺ χρωμάτιζαν τὴν Ἐκκλησιά. Ἔτσι δὲν περισσεύανε ποτὲ γιὰ πανηγύρι ἀπ' τὰ καλά.

Μὰ φέτος εἶχανε λεφτὰ στὰ χέρια τους καὶ θὰ χαλοῦσαν κόσμο. Ἐξὶ ψαλτάδες, Μουσική, δυὸ Διάκους, τὸ Δεσπότη καὶ φωτιές ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο. Θὰ σκάσουν οἱ Λακωνοὶ⁶, ποὺ τῶχουν πάρεϊ ἀπάνω τους στὴ Λειβαθῶ, κ' οἱ Δειλη-

¹ Πυροτεχνήματα.

² Ἔτσι λένε σὲ πολλὰ χωριά τὴν Πρωτεύουσα.

³ Τσιγγούνηδες. Τὸ ὄνομα δόθηκε ἀπὸ κάποιον Προσφόλη, ξακουστό γιὰ τὴν τσιγγουνιά του.

⁴ Γιατί ἡ Ἀστυνομία δὲν ἀφήνει πάντα ἐλεύθερους τοὺς Ἐράνους.

⁵ Τὰ τραπέζια γιὰ τοὺς ψαλτάδες γίνονται στὴν Κεφαλονιά πλουσιώτατα καὶ μὲ ἀμιλλα.

⁶ Χωριὰ τῆς Κεφαλονιάς.

νάδες ποὺ χαλᾶν τὸν κόσμο κάθε τῆς Λάμιας¹, μὲ προγράμματα καὶ κανονιές.

* * *

Κ' ἔτσι, καθὼς τὸ φέρνουν οἱ κουβέντες μὲς στὸ μαγαζί, ὁ μπάρμπα - Σπύρος τοὺς θυμίζει τὰ παλιά, καὶ τοὺς διηγιέται ἄλλες χρονιές τὰ πανηγύρια ποὺ γινόνταν... Κι' ὅπως τὸν βλέπεις νὰ στηλώνει ἀπάνω τους τὰ γαλάζια του μάτια, λὲς καὶ τοὺς συνεπαίρνει σὲ ταξίδια μακρουνά, κεῖ στὰ δικιά

Λιτανεῖα σὲ Κεφαλονίτικο χωριό.

του χρόνια, στὰ λιμάνια του τὰ γνώριμα, μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὸν ἔνοιωθαν καὶ τὸν γιομίζανε χαρές.

... Θυμᾶται τοὺς ψαλτάδες τοὺς παλιούς, τὸ Ματζαβῖνο καὶ τὸ Σολωμό, τὸ Στελλακάτο καὶ τὸ Διάκο τὸ Γιαννᾶ, ποὺ ὅταν ἔψαλλαν, λὲς κ' ἔκατέβαινε στὴν ἔκκλησία Ἄγγε-

¹ Ἡ Παναγία ἡ Λάμια. Μοναστήρι, σὲ γραφικὴ τοποθεσία, μιάμιση ὥρα μακροῦ ἀπὸ τ' Ἀργοστόλι. Γιορτάζει στὶς 8 Σεπτεμβρίου.

λικό. Θυμάται τὸν Ἀπόστολο, πόσο γλυκὰ τὸν ἔλεγε ὁ Μοσχόπουλος, μὲ τὴν κορώνα στὸ φινάλε¹, δυνατὴ κι' ἀηδονίσια. Θυμάται πού ὁ κόσμος ξενυχτοῦσε στὰ στασίδια ἀποβραδῆς κι' ἄκουε τοὺς ψαλτάδες καὶ τοὺς ἔκρινε στοὺς Πολυέλαιους² καθὼς τοὺς ψάλλανε στὴ μέση τοῦ Ἐκκλησιᾶς. Τώρα πού τέτοια πίστη! Τώρα, γυρίζουν στὶς μποτέγες³, ὥσπου νὰ ρίξουν τὶς φωτιές κ' ὕστερα φεύγουνε. Θυμάται, ἀλήθεια, μιὰ χρονιά, πού φέρανε ψαλτάδες ἀπ' τὴ Ζάκυθο γιὰ πείσμα, κ' ἐκεῖνοι κουβαλήθηκαν μὲ δέκα ἀμπασσαδόρους⁴. Θυμάται ἕναν καλόγηρο σημανταδόρο ἀπ' τὰ Κοριάννα⁵, πού ξενυχτοῦσε στὶς καμπάνες διπλοκάμπανα, τὶς κρεσεντάριζε⁶ καὶ τὶς κτυποῦσε πιάνο⁷, τόσο γλυκὰ, πού ἔλεγε, ποτέ νὰ μὴν τελειώσει⁸... Θυμάται, πού χορεύανε τ' ἀπόγιομα στὸ δίστρατο, μὲ ριμναδόρους διαλεκτοὺς, τὸν Κάγκα καὶ τὸν Ἀναστάκο. Τί γέλια κάνανε, καθὼς οἱ δύο τοὺς τσακωνόντανε μὲ στίχους!

Τί μπρο, ἀλήθεια, τί ζωὴ ἔβλεπες κεῖνα τὰ χρόνια!

*
* *

Ἀπόψε ξημερώνει πειὰ ἢ γιορτὴ, καὶ τὸ χωριὸ δείχνει μιὰ κίνηση, πού σὲ γιομίζει ὑπερηφάνια. Τὸ σήμαμα δὲν παύει νὰ γλυκαίνει τὴν ἀτμόσφαιρα κ' ἐκεῖ στὸ ψήλωμα στημένο τὸ κανόνι τραντάζει κάθε τόσο σύρριζα τὰ σπίτια. Τρελλὰ ἀπὸ τὴ χαρὰ τοὺς τὰ παιδιά τρέχουνε κεῖ ἀλαλάζοντας.

¹ Στὸ τέλος.

² Ὕμνοι ἀπὸ τὸ Δαυὶδ, πού ψάλλονται στὶς ὀλονυκτίες.

³ Πρόχειρα τραπέζια στὴν αὐλὴ τῆς ἐκκλησιᾶς, μὲ φρούτα, γλυκὰ, μεζέδες καὶ πιότα γιὰ τοὺς πανηγυριῶτες.

⁴ Ἔτσι λένε γενικὰ τοὺς βοηθοὺς τῶν ψαλτάδων.

⁵ Χωριὸ τῆς Κεφαλονιάς.

⁶ Ἐδυνάμωνε.

⁷ Σιγά.

⁸ Τὸ σήμαμα στὴν Κεφαλονιά ἀπαιτεῖ τέχνη, καὶ γίνεται πάνω σὲ δικούς του νόμους, μὲ ξεχωριστὸν τρόπο γιὰ τὴν κάθε ἀκολουθία.

ΟΥΜΒΕΡΤΟΥ ΑΡΓΥΡΟΥ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΠΙΕΡΟΤΟΥ

(Ἀγορασθὲν εἰς τὴν δικλιτὴ Ἐκκλησίαν τῆς Βενετίας).

Δῶ κάτω στήν πλατεῖα, τὰ μαγαζιά τοῦ Βενετσιάνικου σπιτιοῦ μέ τις καμάρες καί τὰ τόξα, δλάνοιχτα καί στολισμένα, βρίσκονται σέ κίνηση. Βλέπεις στίς πόρτες κρεμασμένα τὰ σφαχτά, ποῦ ξεπουλήθηκαν στοῦ ἄψε-σβύσε καί στοῦ κουρέα τὸ μικρὸ διαμέρισμα, ἀντίκου στὸν καθρέφτη, νὰ καμαρώνει, ξαπλωτὸς στήν πολυθρόνα του, ὁ πελάτης.

Τὰ κοπελούδια μέ φρεσκόλουστα μαλλιά, συχνοπερνοῦνε σοβαρὰ μέ τζαντζαμίνια¹ κι' ἄλλα φιόρα σέ μποκέδες², γιὰ τὴν Ἐκκλησιὰ. Ἐπίσω τους καμμιὰ μεγάλη κρατάει στήν ἀγκαλιά της λάτα³ ὀλάκαιρη βασιλικό, δλόασπρη καί χαρτοντυμένη.

*
* *

Βραδυάζει τώρα. Κρῖμα, ποῦ φέτος δὲν ἔχει φρεγγάρι!

Ἀρχίζουν νὰ σκορποῦν τὰ φῶτα τους στοὺς δρόμους τ'αὐτοκίνητα, κι' ἄλλα τὰ βλέπεις νὰ προβάλλουνε μακρὰ, πάνω στίς βόλτες, καθὼς ἔρχονται μέ ξένους. Τὸ παιδοβόλι, μαζεμένο στήν πλατεῖα, τὰ ὑποδέχεται μέ ξεφωνητὰ καί τὰ μετράει μ' ὑπερηφάνεια.

Παρέες μέσα καταρθάνουν τραγουδιώντας καί κατεβαίνουν ἐπιδειχτικά, κλείνοντας μέ θόρυβο τίς πόρτες. Κτενίζουν λίγο τὰ μαλλιά τους καί προχωροῦνε καμαρώνοντας γιὰ τ' ἄσπρα πανταλόνια τους καί τίς γραβάτες τους, ποῦ κυματίζουν.

Πιασμένα ἀπὸ τὸ χέρι τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ, ντόπια καί ξένα, κόβουν βόλτες μπρὸς στοὺς προβολεῖς καί τρέχουν τάχα ξαφνισμένες καί σκορπίζονται στίς σφυριξιές ποῦ ἀφήνουν οἱ σωφὲρ γιὰ ντόρο. Πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους, γιρλάντες μέ μυρσίνες δένουνε σταυρωτὰ τ' ἀγκωνάρια τῶν γύρω σπιτιῶν κ' ἡ μεγάλη σημαία τοῦ καμπαναριοῦ, σαλεύοντας κάπου κάπου, σεργιανίζει τὸν ἥσκιο της κάτω στοῦ δρόμο, ποῦ τὸν φωτίζουνε πολύχρωμα τὰ φαναράκια κ' οἱ γλόμποι τοῦ καμπαναριοῦ.

¹ Γιασεμιά.

² Λουλούδια σέ μπουκέτα.

³ Τενεκέ.

Μποτέγες στημένες στο προαύλιο τῆς ἐκκλησιᾶς φωτίζονται μ' ἀσετυλίνες καὶ διαλαλοῦν τὰ Ληξουριώτικα πεπόνια τους καὶ τὰ ζαχαροκόκκινα χυμονικά τους¹. Κερνᾶνε ὅλον τὸν κόσμον γελαστοὶ οἱ πανηγυριῶτες, καὶ τὰ εἰκοσέφραγκα ἤχοῦνε στὶς μαγγάδες² μὲ κουβαρδωσύνη...

*
* *

Ἐχουνε πειὰ περάσει οἱ δέκα, κι' ὅλος ὁ κόσμος δειπνημένος συγκεντρώνεται γιὰ τὸ μεγάλο Ἑσπερινό. Οἱ ψαλτάδες πήρανε τὶς θέσεις τους δεξιὰ κι' ἀριστερά, καὶ ξεροβήχουν, ὥσπου ν' ἀρχίσει. Ὁ Δεσπότης στέκει κι' αὐτὸς στὸ Δεσποτικό, μὲ φορεμένο τὸ μανδύα του, κι' ὁ κόσμος γύρω τὸν χαζεύει σ' ὅλες του τὶς κινήσεις. Οἱ πολυέλαιοι εἶναι κ' οἱ τρεῖς ἀναμμένοι καὶ φωτολούζουνε τὴν ἐκκλησιά, καὶ τὰ κεριά τους ξεπροβάλλουν ὀλόασπρα μὲς ἀπ' τὰ πολύχρωμα χαρτιά ποὺ τὰ στολίζουν. Ὁ κόσμος, πήχτρα κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τους, περιμένει ν' ἀρχίσει ἢ ψαλμωδία κ' οἱ κοπέλες τοῦ χωριοῦ, φτάνοντας ὡς τὸ τραπέζι μὲ τοὺς ἄρτους, σιγοκουβεντιάζουν κατακόκκινες καὶ κρυφογελᾶνε, μὲ τὰ μπράτσα τους γυμνά καὶ τὰ παλτά στὸ χέρι. Πελώριο περιβόλι ἀπὸ λουλούδια ζωντανά, ποὺ μαζευτήκανε στὸ πανηγύρι, σὰ σ' ἔσπερίδα.

Οἱ ψαλτάδες τώρα, κουλουμιασμένοι ἀπὸ τραγουδιστάδες, ψάλλουν τ' Ἀνοιξαντάρια. Ἡρθανε μπασαδόροι καὶ σεκόντοι ἕνα σωρό, ποὺ δίνουνε ζωὴ στὴν ἄρμονία. Θέλει καθένας τους νὰ κάμει τὸ κομμάτι του, ἔτσι γιὰ τὸ καλό. Τέρτσες, σεκόντα, ἄμπάσα καὶ ἴσο. Σὲ λίγο ἀρχίζουνε κ' οἱ ἄμιλλες. Ὁ πρωτοψάλτης βγάζει τὰ κολλάρα του καὶ τὰ πιθώνει³ στὸν καλανάρκο, ποὺ τὸν ξεμακραίνει λίγο ἀπὸ κοντὰ του, γιὰ νὰ πάρει ἄερα.

¹ Χυμονικά λένε τὰ καρπούζια. Ἴσως ἀπὸ τὸ χυμός. Ἄλλοι γράφουν: Χειμωνικά.

² Τὰ τραπέζια.

³ Τὰ ἀφήνει, τὰ τοποθετεῖ στὸ ἀναλόγιο.

— Σᾶς φάγαμε! φωνάζουν στοὺς ἀριστερούς, καὶ σηκώνουνε σιγὰ - σιγὰ τὰ ἴσα, γιὰ ν' ἀνάψει τὸ γλέντι.

— Ἐλα ντέ, Μῆτσο, ἄσε τὰ καμάρια καὶ σπρῶξε λίγο!

— Τί νὰ σοῦ κάμω; Εἶμαι βραχνὸς ἀπ' τὸ τραγούδι, ἄλλοιῶς ἔβλεπες σοπράνο, ποὺ νὰ τρυπάει τὸ κεραμίδι!

Νὰ τώρα, ὅλοι κατεβαίνουνε νὰ ψάλουν τὸ φῶς ἱλαρόν¹.

— Τὸ νοῦ σας, παιδιά! Μωρὲ ἄκου γλύκες! Λὲς κ' ἔζωντάνεψε ὁ σχωρεμένος ὁ Σολωμός². Νὰ ζήσεις, Σωτηράκη!

Κι' ὅλοι τους κοκκινίζουν στὴν προσπάθεια, νὰ μὴ σκαρτάρει³ νότα ἀπὸ τὴ θέση της.

Οἱ Ἐπίτροποι γυρνοῦνε μὲ βγαλμένα τὰ σακάκια τους καὶ μὲ καλάμια σπρώχνουν τοὺς πολυελαίους, ποὺ κινοῦνται πέρα δῶθε θριαμβικά. Καὶ καμαρώνουν γιὰ τὸ μπρῖο τῆς γιορτῆς τους.

Κατηγορήσανε πολλὲς φορὲς τὴν ψαλτικὴ τῆς Κεφαλονιάς, πὼς εἶναι καθαρὴ καντάδα καὶ δὲν ταιριάζει γιὰ πιστούς, ποὺ θέλουνε ν' ἀνυψωθοῦνε ὡς τὸ Θεό! Δὲν ξέρω, ἂν ὁ Θεὸς δείχνει προτίμηση στοὺς ἀμανέδες τῆς ἄλλης Ἑλλάδας, μὰ δὲν μοῦ φαίνεται ἀκατάλληλη ἢ μουσικὴ ἢ πολύφωνη κι' ἄρμονικὴ, ποὺ μὲ τὸν ὄγκο της σκορπάει ἐνθουσιασμό, νὰ συντροφεύει ὡς τὰ οὐράνια τὴν ἐκδήλωσι μιᾶς ἄδολης εὐλάβειας. Ὁ Κεφαλονίτης, γιομάτος κέφι καὶ ζωὴ, ὁ ἴδιος, πίστεψε πὼς κι' ὁ Θεὸς ἔτσι τὴ θέλει καὶ τὴ χαίρεται τὴν πίστη του. Γι' αὐτὸ κ' οἱ Δάσκαλοι - Ψαλτάδες τοῦ νησιοῦ, πάνω σ' αὐτὴν τὴν ἀποψη στηρίχτηκαν κ' ἐτόνισαν Δοξολογίες καὶ Χερουβικά, Προκείμενα καὶ Μεγαλυνάρια, γιομάτα ἄριες διθυραμβικὲς κι' ἄρμονικὲς πολυφωνίες.

*
* *

¹ Στὴν Κεφαλονιά αὐτὸν τὸν Ἕμνο δὲν τὸν ψάλλουν οἱ παπάδες, μὰ οἱ ψαλτάδες, κ' εἶναι πολὺ ἄρμονικὰ μελοποιημένος ἀπὸ δυὸ - τρεῖς μουσουργοὺς τοῦ νησιοῦ, σὲ γλυκύτατες ἄριες.

² Ἀπὸ τοὺς πιὸ καλλίφωνους ψαλτάδες τοῦ νησιοῦ.

³ Νὰ μὴν ἀκουστεῖ ἀταίριαστη.

Ἄνημερα. Ἐχει περάσει πειὰ τὸ μεσημέρι, κι' ἀκόμα δὲν ἀπόλυσε. Γιομάτη ὡς μ' ἀπάνω ἢ ἐκκλησιά, κ' ἡ ζέστη λυώνει τοὺς ἀνθρώπους, πὺν κάθε τόσο μπαينوβγαίνουν ἀπ' τὶς πλαϊνὲς πόρτες, στὸ προαύλιο. Στὸ γυναιτικὸ ἔχουνε πιάσει τὴν κουβέντα κ' ἔτσι ἀναγκάζεται ὁ παπὰς νὰ τοὺς φωνάξει, νὰ ὑπομείνουν λίγο ἀκόμη.

Μὰ νὰ, εἶπε ἐπὶ τέλους «Δι' εὐχῶν» κι' ἀρχίσανε χαρούμενα οἱ καμπάνες νὰ εἰδοποιοῦνε τὶς νοικοκυρὲς, πὺν περιμένουν μὲ στρωμένο τὸ τραπέζι.

Οἱ χαιρετοῦρες τῶρα μὲς τὴν ἐκκλησιά δίνουν καὶ παίρνουν. Ὅλοι φοροῦνε τὰ καλά τους, καὶ θάταν κρῖμα νὰ σκορπίσουνε, χωρὶς νὰ ἰδοῦνε καὶ νὰ ἰδωθοῦνε. «Χρόνια πολλά» στοὺς χωριανούς, φιλόξενα καλέσματα στοὺς ξένους κ' εὐγενικὰ συγχαρητήρια στοὺς ψαλτάδες.

Παρέες-παρέες ἀνεβαίνουν ἔπειτα στὶς γειτονιὲς καὶ κουβεντιάζουνε, κρατώντας ἄρτο καὶ βασιλικὸ στὰ χέρια τους.

Ὅλα τὰ σπίτια ἔχουν τραπέζια πλουσιοπάροχα, γιομάτα καλεσμένους. Πλούσια σερβίτσια, ἀγορασμένα ἀπ' τὸν ταξιδεμένο τοῦ σπιτιοῦ, κάνουνε τῶρα τὴν ἐμφάνισή τους, καὶ τὰ Κεφαλονίτικα φαγιά, τὰ νοστιμομαγεύρευτα, ἀνοίγουνε τὴν ὄρεξη.

Τὸ κέφι ἔρχεται σιγὰ σιγὰ, καλαίσθητο καὶ μετρημένο, καὶ μεγαλώνει καὶ ξεχύνεται σὲ γέλια καὶ τραγούδια, καθὼς γεμίζουν τὰ ποτήρια ἀπὸ κρασί, χρυσὸ καὶ κοραλάτο, τὴν ξακουστὴ ῥομπόλα τοῦ νησιοῦ.

Ὅλα τὰ σπίτια τῶρα τραγουδοῦν, κι' ἀπ' τ' ἀνοιχτὰ παράθυρα τοῦ ἀρχοντικοῦ, πὺν τρῶνε οἱ ψαλτάδες, σκορπίζεται πολύφωνο, χιλιοειπωμένο, τὸ τροπάρι τῆς γιορτῆς.

✽
✽

Ἀπόγιομα. Δίπλα στὸ δρόμο, κάτου ἀπ' τὶς ἔληές, ὁ Κεφαλονίτικος συρτὸς δίνει καὶ παίρνει. Πιὸ πέρα, σὲ καρέκλες ἀπλωτὴ ἢ μαντολινάτα, τοὺς κομπανιάρει ἀρμονικά, καὶ κάνει νὰ πατοῦν τὸ πόδι τους μὲ κέφι, καθὼς τοὺς παίζει κτυπητὰ, μὲ χρόνο.

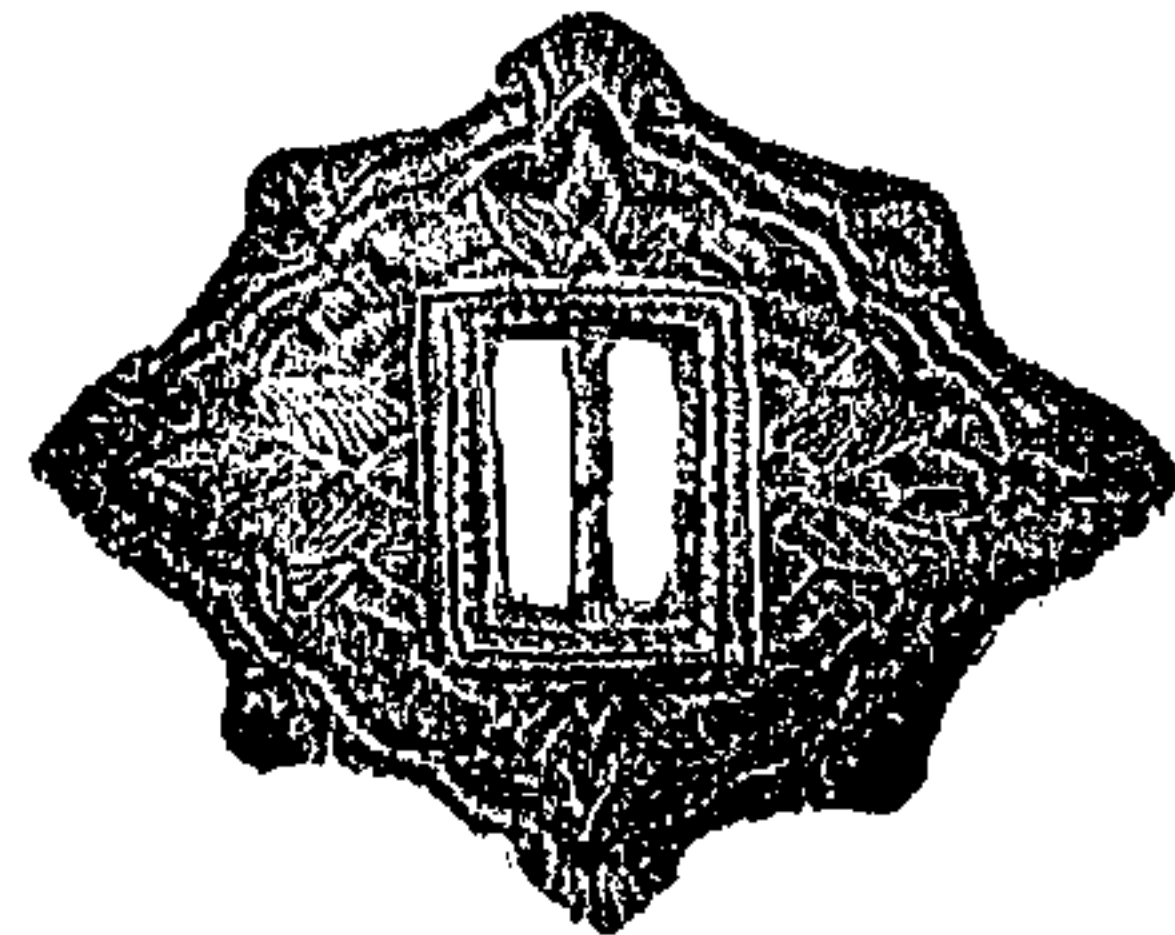
Χορεύουν ὄλους τοὺς χορούς, μοντέρνους καὶ παλιούς. Οἱ ξένοι κάνουνε κι' αὐτοὶ τὴ βόλτα τους, ὥσπου νὰ φύγουν κ' ὕστερα πάλι στὶς καντρίλλιες, τὰ ζευγαράκια διασταυρώνονται κομπὰ καὶ λεβεντίστικα. Ξεχνιοῦνται στὸ χορὸ, καὶ μόνο τὸ σουρούπωμα τοὺς τὸ θυμίζει πὼς εἶναι ὥρα νὰ σκορπίσουν...

Ἀφήνουν ἔτσι ἀνάμνησες τερπνὲς τὰ γλέντια τ' ἀνοιχτό-καρδα, πὺναι γιομάτα ἀπὸ φιλόξενες κ' εὐγενικὲς σκηνές.

Εἶναι νὰ χαίρεται κανεὶς τὸν κόσμο τοῦ Κεφαλονίτικου χωριοῦ, πὺν καλαίσθητα ξέρε νὰ βρῖσκει τ' ὄμορφο, καὶ θέλει πάντα νὰ τοῦ μένει ἡ ἱκανοποίηση, πὼς εἶδε τέλειο κεῖνο πὺν καταπιάστηκε νὰ κάμει.

Στὶς βίζιτες τὶς βραδυνὲς θ' ἀκούσουν οἱ Ἐπίτροποι τὴν εὐαρέσκεια τοῦ χωριοῦ, πὺν ὀλόκαρδα θὰ τοὺς γιομίσει εὐχές, «νᾶχουνε γειὰ, καὶ τοῦ χρόνου».

ΜΙΜΗΣ ΛΟΥΚΑΤΟΣ

ΤΟΝ ΥΨΝΟ ΧΟΡΤΑΙΝΕ...

"Όσο μπορείς τὸν ὕπνο χόρταινε.
Θὰ ρθῆ καιρὸς — νὰ μὲ θυμᾶσαι! —
ποὺ θὰ ζητᾶς τὸν ὕπνο ἀνώφελα:
θὰ θέλῃς καὶ δὲ θὰ κοιμᾶσαι.

Κοιμήσου ξένιαστα κι' ἀφρόντιστα,
βασιλοπούλα μαγεμένη,
ποὺ μέσ' στὸν ὕπνο τὸν ἀξύπνητο
τὸ βασιλόπουλο προσμένει.

"Όταν θὰ ρθῆ τὸ βασιλόπουλο
καὶ λόγια ἀγάπης σοῦ μιλήσῃ,
ὅσο βαθὺς κι' ἂν εἶν' ὁ ὕπνος σου,
μὲ μιᾶς τὰ μάγια θὰ σοῦ λύσῃ.

Τώρα κοιμᾶσαι κι' ὄνειρεύεσαι
μὲ σφαιλιστὰ τὰ βλέφαρά σου,
τότε μ' ὀρθάνοιχτα τὰ μάτια σου
θὰ ἰδῆς ἀλήθειες τὰ ὄνειρά σου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΤΟ ΕΡΩΤΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

"Όλγα ἄνοιξε ὀρμητικὰ τὴν πόρτα. Στὴν ἀνάλαφρη
τουαλέττα τῆς μοσχοβολοῦσαν τὰ γιασεμιὰ ποὺ τῆς
εἶχε χαρίσει καὶ στὰ χεῖλη τῆς ἔκαιγαν ἀκόμα τὰ
φιλιὰ τοῦ Παύλου.

Μιὰ σιγανὴ φωνὴ ἀκούστηκε βαθειὰ ἀπὸ τὸ μισο-
σκότεινο χῶλλ:

—Λοιπὸν; Πῶς τὰ περάσατε σήμερα;

Ἡ κυρία Φραγκίσκα, ἡ γιαγιά τῆς, γλωμῆ μέσα στὸ
μαῦρο τῆς φουστάνι, σήκωσε μόλις τὰ μάτια ἀπὸ τὸ
πλέξιμό τῆς γιὰ νὰ κἀνῃ τὴν ἐρώτηση.

—Καλὰ! ἀποκρίθηκε ἡ κοπέλλα ζωηρὰ, μονοσύλλαβα
καὶ τραβῆξε στὴν κάμαρά τῆς.

"Εβγαλε τὸ φῶρεμά τῆς σιγοτραγουδῶντας, πέρασε τὴν
ἀνθισμένη ρόμπα τῆς κ' ἤρθε πάλι στὸ χῶλλ.

—"Εφαγες γιαγιά; ρώτησε μὲ φωνὴ τραβηχτὴ κι' ἀδιά-
φορη.

—Ναί. Ἐσύ;

—Πῶς! Ἐφάγαμε μὲ τὸν Παῦλο στὸ Παλιὸ Φάληρο.

—Πάλι τόσο μακρὰ!

Τὰ λόγια τῆς γιαγιάς ἀκούστηκαν ψιθυριστὰ, μᾶλλον σὰ
μονόλογος.

Στάθηκε ἡ "Όλγα. Καθὼς τὴ μέτρησε τὴ γερόντισσα
ἀπὸ πάνω ὡς κάτω, μέσ' στὰ ὑπερήφανά τῆς μάτια πέρασε
μιὰ κρούα, σκληρὴ ἀστραπή.

—Θὰ κοιμηθῆς τώρα, γιαγιά;

Ἡ ἐρώτηση ἦταν κοφτή, σχεδὸν μιὰ διαταγή.

Σήκωσε ἡ κυρία Φραγκίσκα τὰ μάτια. Ἡ ἴδια ὑπερηφάνεια, ἡ ἴδια ἀτσάλινη σκληράδα μέσ' στή σκοτεινὴ μεγάλη κόρη. Μόνον ποὺ τὰ καλοφτιαγμένα χεῖλη τῆς κοπέλλας, καθὼς ἐσφίγγονταν πειστωμένα, τόνιζαν τὴν ὑπερηφάνεια τῶν ματιῶν, ἐνῶ τῆς γριούλας τὰ σουφρωμένα χεῖλη, ποὺ σιγότερμαν σὰ νὰ μονολογοῦσαν ὅλη τὴν ὥρα, ἔδιναν στὴ φυσιογνωμία της μιὰ ἔκφραση πιὸ μαλακιά:

— Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ κοιμηθῶ ἀπὸ τώρα. Δὲ νυστάζω.

Μέσα στὴν ἀπλὴ ἐρώτηση κι' ἀπόκριση, ἔβραζε ὑπόκωφρ μιὰ ἐχθρα κι' ἀπὸ τὰ δύο μέρη.

— Ἐγὼ πάω στὸ γραφεῖο νὰ διαβάσω, εἶπε ἡ κοπέλλα ἤσυχα. Καληνύκτα, γιαγιά.

Ἐσκυψε καὶ τῆς φίλησε τὸ χέρι μὲ μιὰ γρήγορη κίνηση μηχανικὴ, ποὺ δὲν ἔδειχνε οὔτε ἀγάπη οὔτε σεβασμό.

— Ὁ Θεὸς μαζί σου!

Καθὼς ἐπέρασε ἡ γερόντισσα τὸ χέρι της στὰ φουντωτὰ μαλλιά τῆς ἐγγονῆς της, τᾶσαρκά της δάκτυλα σὰ νὰ λύγισαν μιὰ στιγμή, σὰ νὰ σταμάτησαν μὲ λαχτάρα στὸ καστανὸ μετάξι.

Μὰ ἡ Ὀλγα δὲν ἔνοιωσε αὐτὴ τὴν ἀρχὴ τοῦ χαιδιοῦ. Ζωηρά, τράβηξε κατὰ τὴν πόρτα.

— Ὀλγα, νὰ σοῦ πῶ!

Ἡ κυρία Φραγκίσκα ἀρχισε μηχανικά, γρήγορα τὸ πλέξιμο.

Ἄχ, πῶς τὴ νεύριαζε τὴν ἐγγονὴ της αὐτὴ ἡ συνήθεια. Τὴν ὥρα ποὺ περιμένεις νὰ σοῦ μιλήσει, τὰ δάκτυλα τῆς γερόντισσας ἀρχίζουν σὰν κουρδισμένα τὴ δουλειά, τὰ μάτια της σκύβουν καὶ τὰ τρεμάμενά της χεῖλια μετροῦν ψιθυριστὰ τοὺς πόντους. Πρέπει νὰ περιμένῃς κάμποση ὥρα, νὰ τὴ μαγνητίσης μὲ τὴν ἐρωτηματικὴ ματιά σου, γιὰ νὰ θυμηθῇ πῶς κάτι ἤθελε νὰ σοῦ πῇ.

— Παιδί μου, ἀκούστηκαν ἐπὶ τέλους τὰ λόγια τῆς γιαγιάς, τοῦ εἶπες τοῦ Παύλου αὐτὰ ποὺ σοῦ εἶπα χθές; Πῶς

δὲν εἶναι δυνατὸν σ' ἓνα μακρὸ ἀρραβῶνα, ποὺ θὰ βαστάξει ὀκτὼ μῆνες, νὰ βλέπώσατε κάθε μέρα, νὰ πηγαίνετε ὅλο σ' ἐξοχές, καὶ σὰ νὰ μὴ φθάνουν αὐτὰ, νὰ σοῦ στέλνῃ κάθε πρωτὶ κ' ἓνα γράμμα, ποιὸς ξέρει μὲ πόσες κουταμάρες;

Τὸ αἶμα φούντωσε στὰ μάγουλα τῆς Ὀλγας. Ἐσκυψε λίγο τὸ κεφάλι καὶ ἔμεινε ἀμίλητη.

— Ἀμυαλο κορίτσι! — Τουλάχιστον ἔχει τὸν ἀνάλογο σεβασμό;

Καθὼς στεκόταν πειστωμένη, κυττάζοντας ἄλλοῦ, δὲν εἶδε ἡ Ὀλγα μέσα στὰ γεροντικὰ μάτια, ποὺ τὴν χαίδευαν μ' ὅλη τους τὴν αὐστηρότητα, κάτι σὰν ἓνα χαμόγελο, σὰ μιὰ γρήγορη λάμψη εἰρωνείας.

— Νᾶβλεπα ἓνα γράμμα του, θὰ σοῦ λεγα πολλά! ψιθύρισε ἡ γερόντισσα σὲ λίγο σὰ νὰ μονολογοῦσε.

Τρομαγμένη σήκωσε ἡ κοπέλλα τὰ μάτια. Ὅλο της τὸ πρόσωπο, ὅλο της τὸ σῶμα σφίχτηκε. Μιὰ ἄρνηση καὶ μιὰ ἄμυνα ἦταν ὅλη της ἡ ὑπαρξὴ ἐκείνη τὴ στιγμή. Ἐμεινε ἀκόμα κάμποση ὥρα ἀμίλητη. Ἐπειτα, λίγο-λίγο, τὰ τεταμένα νεῦρα λύθηκαν, ἡ περήφανη καμπύλη τῶν χειλιῶν χαλαρώθηκε λίγο. Κάτι πῆγε νὰ πῇ.

Μὰ ἡ γιαγιά εἶχε βαρεθῇ νὰ περιμένῃ. Δὲν παρατήρησε πῶς ἡ ἐγγονούλα της ἴσως νᾶταν ἔτοιμη νὰ μιλήσει. Πρόσεξε μοναχὰ τὴν πειστωμένη καὶ δύσπιστη σιωπή.

— Καλά! εἶπε ἡ κυρία Φραγκίσκα, σὰ νὰ τελείωνε πιά ἡ κουβέντα. Νὰ μὴ σὲ κρατῶ. Πήγαινε νὰ διαβάσης.

— Καληνύκτα, γιαγιά.

— Καληνύκτα!

Σὰν ἀναστεναγμοὶ ἀκούστηκαν τὰ δύο καληνύκτα, ἀργά, σιγανά. Οἱ ματιές τους ὥστόσο σταυρώθηκαν ἴδια ὑπερήφανες, ἴδια ἀλύγιστες.

Ἐκλεισε ἡ Ὀλγα τὴν πόρτα τοῦ γραφείου, κ' ἔπεσε μονοκόμματη στὸ ντιβάνι. Τὸ στῆθος της φούσκωσε βαρειά δυὸ - τρεῖς φορές.

“Αχ, αὐτὴ ἡ ἔρημιά! Αὐτὴ ἡ μόνωση! Δυὸ - τρεῖς ὥρες μὲ τὸν Παῦλο, αὐτὴ ἦταν ἡ μόνη τῆς ζωῆς.

“ὦ, τὴν ἀγαποῦσε ὁ Παῦλος, τὴν ἀγαποῦσε! — “Ἄν τὴ σεβόταν;... Ποῦ ἀρχίζει ἡ ἀγάπη καὶ ποῦ τελειώνει ὁ σεβασμός; — Τάχα θάξερε ἡ γιαγιά νὰ τῆς χαράξῃ τὰ ὄροσημα;

Γέλασε μοναχὴ τῆς, κ’ ἔπειτα ἀναστέναξε πάλι.

“Ἢ γιαγιά!

Τὰ μάτια τῆς σκοτείνιασαν, τὰ χεῖλη τῆς σφίχτηκαν θυμωμένα.

Γιατί νὰ τῆς χαλάῃ τὴν εὐτυχία τῆς; Δὲ φθάνει ποῦ δὲν τὴ νοιώθει, μὰ θεωρεῖ κιόλας καθῆκον τῆς νὰ τὴν ἀρχίζῃ τὶς ἴδιες μονότονες συμβουλές. Τί ἀνακατεύεται σὲ ζητήματα ποῦ δὲν καταλαβαίνει; “Ἐξω ἀπὸ τὸ αἰώνιο τῆς πλέξιμο, τί ἄλλο ξέρεي αὐτὴ ἀπὸ τὸν κόσμο;

Θυμωμένη, σκληρὴ δούλευε ἡ σκέψη τῆς κοπέλλας. “Ἐξαφνα ἔνοιωσε τὰ μάγουλα τῆς ὑγρά. Σταλιά - σταλιά, ἀραιά, σιγοκυλοῦσαν τὰ δάκρυα.

Νάχε κι’ αὐτὴ μητέρα! — Ποιὸς ξέρει ὅμως, θὰ τὴν ἔνοιωθε κ’ ἡ μητέρα τῆς; Κόβεται ἡ μισὴ χαρὰ ἔτσι. “Ὅλες οἱ ἀρραβωνιασμένες, τὸ ξέρει, γυρίζουν πετώντας τὸ βράδυ στὰ σπίτια τους, λένε τοῦτο, λένε ἐκεῖνο, χίλια δυὸ μικροπεραστικά— ὅσα λέγονται βέβαια— ξαναζοῦνε μὲ τοὺς δικούς τους τὴ χαρὰ τῆς ἀγάπης. Αὐτὴ ὅμως, ἀπὸ τὴν ὥρα ποῦ θὰ μπῆ στὸ σπίτι, συναντᾷ τὴν ἀλύγιστη, περήφανη ματιὰ τῆς γιαγιάς. Τὴ ματιὰ, ποῦ κυττάζει νὰ μπῆ μέσα τῆς βαθειά, νὰ διαβάσῃ τὴ σκέψη τῆς καὶ τὴν καρδιά τῆς, σὰ δικαστὴς ἀδυσώπητος. “Ἀδυσώπητος, γιατί δὲν ξέρει ἀπὸ τέτοια.

Καὶ ποῦ νὰ ξέρῃ; — Στὸν καιρὸ τῆς... Ἀλήθεια, στὸν καιρὸ τῆς, δὲν ἀγαπιῶνταν οἱ νέοι; — Βέβαια μὰ διαφορετικά.

Γέλασε πάλι μοναχὴ τῆς ἡ μικρὴ. Μιὰ τρελλὴ εἰκόνα πέρασε στὰ μάτια τῆς. “Ἢ γιαγιά τῆς, νέα, στεγνὴ ὅμως

κι’ ἀλύγιστη, μὲ τὸν ὀλόρθο γιακᾶ, ποῦ τὸν κρατοῦσαν οἱ μπαλένες, ὅπως ἦταν οἱ παλιές τῆς φωτογραφίες, στὴν ἀγκαλιὰ ἑνὸς νέου! “Ἢ γιαγιά τῆς, σὰν αὐτὴν τὴν ἴδια, ὅταν σπάραζε τρεμάμενη κάτω ἀπὸ τὰ φιλιὰ τοῦ Παύλου.

Γέλασε πάλι μὲ τὴν καρδιά τῆς, καὶ μὲ τὸ γέλιο πέταξαν οἱ μαῦρες σκέψεις.

Σηκώθηκε ἀπὸ τὸ ντιβάνι καὶ κάθισε στὸ γραφεῖο. “Ἐβγαλε ἀπὸ κάποιον συρτάρι ἕνα μεγάλο φάκελο. Πλῆθος μικρὰ φακελάκια βρῖσκονταν ἐκεῖ μέσα. Πῆρε στὴν τύχη κάμποσα. “Ὅλα τοῦ Παύλου. Δυὸ σειρές, δυὸ λόγια, ποῦ ὁ θεότρελλος τῆς ἔστειλε κάθε πρωί. Δυὸ λόγια γραμμένα μόνο γιὰ τὰ δικά τῆς μάτια. Χάδια, φιλιὰ, καὶ κάτι ἄλλες λέξεις πιὸ γλυκὲς μὰ πιὸ ἀνείπωτες, ἔσμιγαν στὰ γαλάζια χαρτιά.

Πέρασε κάμποση ὥρα διαβάζοντάς τα. Γύρω τῆς ἔνοιωθε τὴν ἀνάσα του καὶ τὸ κορμί τῆς ἀνατρίχιαζε.

“Ἐξαφνα τῆς ἦρθε ἡ ἰδέα ν’ ἀνοίξῃ ἕν’ ἄλλο συρτάρι, νὰ ἰδῇ τὸ παλιό, μεγάλο ἄλμπουμ, μὲ τὶς οἰκογενειακὲς φωτογραφίες. “Ἐκεῖ ἦταν ἡ μανούλα τῆς, ὁ πατέρας τῆς, κ’ ἐκεῖνη ἡ στεγνὴ ὑπερήφανη κοπέλλα, ποῦ πρεπε νὰ πιστέψῃ πὼς ἦταν ἴδια ἡ κυρία Φραγκίσκα.

“Ἀρχισε νὰ τὸ ξεφυλλίζῃ.

“Ἐνα τρίξιμο ἀκούστηκε στὸ πλαγινὸ δωμάτιο. “Ἢ γιαγιά σηκώθηκε ἀπὸ τὸν καναπέ τῆς. Ἐξαφνιασμένη μάζεψε ἡ “Ὀλγα τὰ σκορπισμένα γαλάζια γραμματάκια. “Ἐχει γοῦστο νὰ ρθῇ νὰ ρίξῃ τὴν αὐστηρὴ ματιὰ τῆς καὶ σ’ αὐτά... Στὴ βιάση τῆς πέταξε τὸ παλιὸ ἄλμπουμ χάμω. “Ἐπεσε βαρὺ, ὀρθάνοικτο, καὶ γύρω σκορπίστηκαν κάμποσες παλιές φωτογραφίες.

Μὰ ἡ γιαγιά προσπέρασε, δὲν ἀνοίξε τὴν πόρτα τοῦ γραφείου.

“Ἀναστενάζοντας μὲ ἀνακούφιση ἔσκυψε ἡ “Ὀλγα νὰ μαζέψῃ τὶς σκόρπιες εἰκόνας.— Μὰ τ’ εἶν’ αὐτό;

Σήκωσε ἕνα παλιὸ κιτρινωμένο φακελάκι. “Ἄνοιξε ἀνύ-

κοπτη, και διάβασε τις πρώτες γραμμές. Το αίμα ανέβηκε στα μάγουλά της.

Σταμάτησε, κλείνοντάς το με μιὰ αὐθόρμητη κίνηση σὰν ἔνοχη.

Τὸ μυαλό της σκοτείνιασε. Δὲν θὰ εἶδε καλά... Κι' ὅμως, νά, φαρδειά-πλατειά μιλοῦνε μοναχὰ τους τὰ πρώτα λόγια:

«Φραγκίσκα μου, ἀγαπημένη μου, λατρεία μου, ἀκόμη εἶμαι ἀπὸ χθὲς μεθυσμένος».

Σὰ νάχη πυρετὸ χτυποῦν οἱ φλέβες της στοὺς κροτάφους, μὰ διαβάζει πέρα κάτω. Χάδια, φιλιά, καὶ κάτι ἄλλες λέξεις πιὸ γλυκὲς μὰ πιὸ ἀνείπωτες στήνουν ἕναν τρελλὸ χορὸ. Κι' ὅμως δὲν ὄνειρεύεται. "Ὁχι. Φραγκίσκα λέει τὸ γράμμα, Φραγκίσκα, κι' ὄχι "Ὀλγα. Κι' ἀπὸ κάτω, μὲ γράψιμο σίγουρο, φτερωτό, μιὰ λέξη ποὺ δὲν ἀφήνει ἀμφιβολία:

«Ὁ ἀρραβωνιαστικός σου Πέτρος».

Πέτρος, ὁ παππούς!

Κάθεται κάμποση ὥρα ἀκίνητη ἡ "Ὀλγα. Στὸ μυαλό της, ποὺ σταμάτησε σὰ μουδιασμένο, γυρίζει μοναχὰ μιὰ σκέψη πῶς δὲν τὸ εἶχε ἰδεῖ τόσα χρόνια αὐτὸ τὸ γράμμα; Ποιὸς ξέρει πίσω ἀπὸ ποιά φωτογραφία θὰ ἦταν κρυμμένο, καὶ μὲ τὸ πέσιμο τοῦ ἄλμπουμ φάνηκε; Κρυμμένο ἴσως βιαστικά, σὲ μιὰ στιγμή φόβου, ἴσως ἀπὸ τὸ τρίξιμο κάποιου βήματος στὸ πλαγινὸ δωμάτιο...

Ξεφυλλίζει μηχανικὰ ὅλο τὸ λεύκωμα, μήπως βρῆ τίποτε ἄλλο. "Ὁχι, τίποτε. Μὰ δὲ φθάνει τάχα αὐτό; Δὲ φθάνει; Τὸ κιτρινωμένο τὸ χαρτὶ δὲ μιλεῖ ἀρκετά;

"Ἐξαφνα, καθὼς κάθεται δλόμονη ἡ "Ὀλγα, νοιώθει μὲ μιᾶς τέτοια εὐτυχία, τέτοια χαρά, ποὺ τὴν τυλίξει σὰ σύννεφο, χώνεται μέσα της ἀπὸ παντοῦ, τὴν πλημμυρίζει. Ἡ καρδιά της χτυπάει θερμὰ καὶ δυνατὰ. Μιὰ ἀγάπη, μιὰ ἀγάπη, ποὺ δὲν τὴν εἶχε νοιώσει ὡς τώρα, τῆς σφίγγει σὰ λυγμὸς τὸ λαιμό.

Δίχως νὰ ξέρη τί κάνει, χώνει τὸ παλιὸ γράμμα πίσω ἀπὸ μιὰ φωτογραφία τῆς γιαγιᾶς, καὶ βάζει τὸ λεύκωμα

πάλι στὸ συρτάρι. Ἐπειτα, μὲ μιὰ γρήγορη κίνηση, ἀρπιάζει πέντε-ἕξι ἀπὸ τὰ δικά της φακελάκια καὶ τρέχει φτερωτὴ στὴν κάμαρα τῆς γερόντισσας.

Ἡ κυρία Φραγκίσκα πλέκει τὰ μαλλιά της πρὶν πλαγιάσει.

— Γιαγιά!

Τὸ χλωμό, ρυτιδωμένο πρόσωπο γυρίζει ξαφνιασμένο. Μὰ τὰ μάτια τῆς "Ὀλγας ἀστράφτουν, κι' ἄθελα καὶ τῆς γερόντισσας τὰ μάτια χαμογελοῦν.

— Γιαγιά, ἦρθα νὰ σοῦ δείξω μερικὰ γράμματα τοῦ Παύλου.

Ἡ φωνὴ ἀκούγεται λαχανιασμένη, λὲς κ' ἦρθε ἀπὸ πολὺ μακρὰ ἢ κοπέλλα.

Ἡ γιαγιά στέκει μιὰ στιγμή ἀκίνητη. Ἐπειτα ἀρχίζει πάλι νὰ πλέκει τὰ μαλλιά της, μὲ κινήσεις βιαστικές, ἀγωνιώδεις, λὲς κι' ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ζωῆς κρέμεται ἐκείνη τῇ στιγμή ἀπὸ τὴν πλεξίδα. Στὸ τέλος κάθεται ἀμίλητη στὴν ἄκρη τοῦ κρεβατιοῦ. Τὰ χεῖλη της τρέμουν περισσότερο ἀπὸ ἄλλη φορά. Στὶς ἄκρες τους ὅμως, παίζει κάτι σὰν χαμόγελο.

Τρομαγμένη, κοκκαλώνει ἄξαφνα ἡ "Ὀλγα. Τὴν πιάνει ἴλιγγος. Νὰ διαβάσει τὰ γράμματα στὴ γιαγιά της, στὴν κυρία Φραγκίσκα, μὲ τ' ὀλόστεγνο κορμὶ καὶ τὰ σκληρά, κοκκαλιάρικα χέρια!

Σὰν σ' ἐφιάλτη, δὲ μπορεῖ νὰ κάνη βῆμα οὔτε ἔμπρός, οὔτε πίσω.

Παραξενεμένη γιὰ τὴν ἀργοπορία σηκώνει τὰ μάτια της ἢ γερόντισσα. Μὲ μιᾶς, τὸ αίμα ξαναρχίζει τὸ τρελλὸ στροβίλισμα στὶς φλέβες τῆς μικρῆς. Ἡ χαρὰ ξανάρχεται, τὴ συνεπαίρνει. Αὐτὴ ἢ ματιά, αὐτὴ ἢ ματιά δὲν εἶναι ἢ ὑπερήφανη, σκληρὴ καὶ τόσο μακρυνὴ ματιὰ τῆς κυρίας Φραγκίσκας. "Ὁχι! Αὐτὴ ἢ ματιά, ποὺ κλαίει καὶ γελάει μαζί, νοιώθει, νοιώθει!

Δὲ βασιτέται ἡ "Ὀλγα. Χώνει τὸ σγουρό της τὸ κεφάλι στὴν ἀδύνατη ἀγκαλιὰ τῆς γιαγιᾶς. Τὰ φλογισμένα της

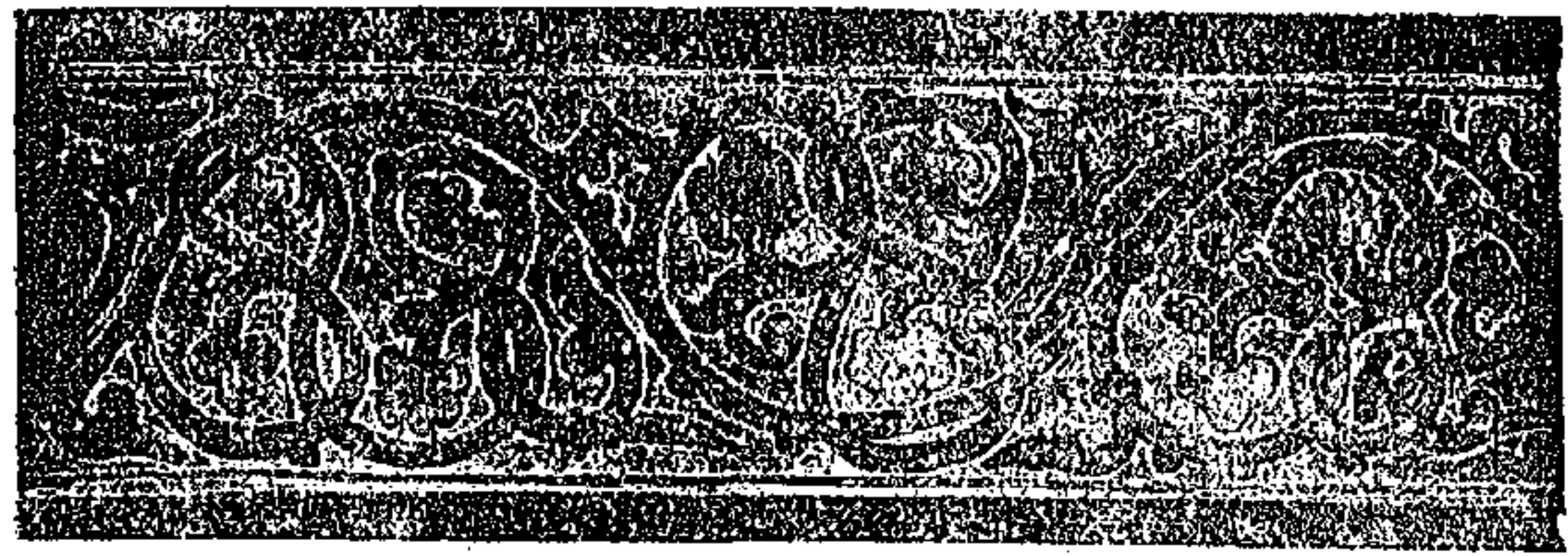
χείλη ἀκουμποῦν στὸ χλωμὸ πρόσωπο. Τὰ γράμματα ξεχνιοῦνται γιὰ κάμποση ὥρα. Ἡ γιαγιά δὲ ρωτάει, μόνο τὰ χεῖλη της τρέμουν σὰ νὰ μονολογῇ.

Τάχα περίμενε αὐτὴ τὴ στιγμή;

Τὰ δάκρυα κυλοῦν καυτὰ, πρῶτα στὰ φουντωμένα μάγουλα τῆς κοπέλλας, ἔπειτα δύσκολα, ἀργά, σταλιά - σταλιά στὰ μυρριοτυπωμένα μάγουλα τῆς γιαγιάς. Κ' οἱ καρδιές τους χτυποῦν ἢ μία ἀπάνω στὴν ἄλλη, κοντὰ-κοντὰ, μὲ τὸν ἴδιο γρήγορο ρυθμὸ.

Λαυτράκι, 25, 8/35.

ΙΩΑΝΝΑ Γ. ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ

CΓ'

“ΕΒΔΟΜΙΑΣ,”

ἕγχρονο περιοδικὸ μὲ τὴν «Ἐστία», ἀλλὰ μὲ πολὺ λιγώτερη ἀπ' αὐτὴν ζωὴ, ἦταν ἡ «Ἐβδομάς» ποὺ τὴν ἴδρυσεν στὰ 1884 ὁ Δημήτριος Γρ. Καμπούρογλου. Ὁ σημερινὸς σεβαστὸς ἀκαδημαϊκὸς καὶ ἱστορικὸς τῆς Ἀθήνας, ποὺ καλλιέργησε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἀκαταπόνητα καὶ μὲ ἴδια ἐπιτυχία τὴν ἱστορία, τὴν ἀρχαιολογία, τὴ λαογραφία, τὴ δημοσιογραφία, τὴ νέα λογοτεχνία, στὸ πεζὸ καὶ στὸ στίχο, εἶχε κάμει τὴν ἀπόπειρα, — ὅπως εἶδαμε στὸ ἄρθρο γιὰ τὸ περιοδικὸ τοῦ πατέρα του, τὴν «Εὐτέρπη» — νὰ τὴν ξαναεκδώσῃ στὰ 1878, ἀλλὰ ἡ ἀπόπειρα ἐκείνη περιορίστηκε στὴν κυκλοφορία ἀγγελίας μοναχά, χωρὶς νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ἡ ἔκδοσις τοῦ περιοδικοῦ. Αὐτὸ τὸ κατώρθωσεν ἑπτὰ χρόνια ὑστερώτερα μὲ τὴν «Ἐβδομάδα». Τὸ δημοσιογραφικὸ μικρόβιο ποὺ εἶχεν ἀπὸ κληρονομικότητα στὸ αἷμα του δὲν τὸν ἀφινεν ἤσυχο, καὶ μέσα στὴν ἄλλη κατεύθυνσι ποὺ τότε εἶχε πάρει ἡ ζωὴ του — ἦταν δικηγόρος—πάντα ἀνήσυχτα τριγύριζεν ἢ σκέψι του ἐκεῖ. Ἀλλὰ τὴ βίβλο τῆς γενέσεως τῆς «Ἐβδομάδος» εἶναι καλύτερα νὰ τὴν δώσωμε αὐτούσια, ὅπως, σ' ἓνα πρόχειρο σημείωμά του, μᾶς τὴν ἑομολογήθηκεν ὁ ἴδιος. Τὴ θεωροῦμε

ἓνα ἱστορικὸ ἔγγραφο γιὰ τὸν πολυγραφώτατον ἀκαδημαϊκὸ, ποὺ πρέπει μὲ ὅλη τὴν εὐλάβεια νὰ τὸ διασώσουμε μὲ τὸ νῖ καὶ μὲ τὸ σῖγμα τοῦ γλωσσικοῦ του ὕφους.

• Ἡ μητέρα μου ἤθελε νὰ σπουδάσω νομικὰ — σημειώνει ὁ κ. Καμπούρογλου — παρὰ τὴν πικρὰν ἀνάμνησιν καὶ πείραν, ὅτι διὰ δικηγορικῆς δολιότητος παρεπέσθη ὁ συνεταῖρος τοῦ πατρός μου κεφαλαιοῦχος νὰ τὸν ἐγκαταλείρη φεύγων εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τῆς ἀνεγέρσεως ἑλληνικοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου καὶ νὰ πτωχεύσῃ ὁ πατήρ μου μὲ τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα: μὲ τὰ ὑλικά τοῦ ἐγκαταλειφθέντος μεγάλου, ἐθνικοῦ ὄντως, θεάτρου, νὰ κτίσῃ ὁ δικηγόρος μέγαλο σπίτι ἀγοράζων ἐν δῆθεν δημοπρασίᾳ τὰ ὑλικά ὅσα - ὅσα.

• Καὶ ἔγρινα δικηγόρος! Καὶ ἀνθεῖξα εἰς αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα (εἰς τὸ ὅποιον εἶχα μπελάτας καὶ ὄχι πελάτας) ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ἔτη, κατὰ τὰ ὅποια συνεκέντρωσα ἀρκετὰς ἰδιωματικὰς λέξεις τῶν γηραιῶν πελατῶν μου, ἀφηγουμένων τὰς καταπατήσεις τῶν οἰκοπέδων των.

• Ἐπικειμένου τοῦ γάμου μου κατὰ τὸ ἔτος 1884 ἐσκέφθην ν' ἀλλάξω ἐπάγγελμα. Μὲ ἐβοήθησε δὲ εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἀπὸ τὸν νέον δήμαρχον παῦσις μου ὡς βοηθοῦ τοῦ Νομικοῦ Συμβούλου τοῦ Δήμου.

• Αἱ δύο κληρονομικότητες λοιπὸν ἤρχισαν νὰ ὀργιάζουν μέσα μου.

• Ὁ πατήρ μου ἦτο κυρίως δημοσιογράφος ἀλλὰ καὶ ὁ δώσας εἰς τὸν περιοδικὸν ἑλληνικὸν τύπον εὐρωπαϊκὸν ἐκπολιτισμὸν καὶ φαιδρότητος σχετικὴν ἐκπολιτιστικὴν μέθοδον.

• Ἐξ ἄλλου ἡ μητέρα μου — ἡ πρώτη χρονολογικῶς λαογράφος — μοῦ εἶχεν ἐμπνεύσει ἀλλὰ καὶ κληροδοτήσει κυκλοφοριακῶς τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἔρευναν τοῦ ἑλληνικοῦ κοινωνικοῦ, κοινοτικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ βίου μετὰ τῆς σχετικῆς φιλολογίας του.

• Οὕτω: Ἀπεφάσισα νὰ γίνω ἰδρυτὴς καὶ διευθυντὴς Περιοδικοῦ.

• Καὶ πρῶτον μὲν ἐσκέφθην νὰ ἐπανεκδώσω τὴν «*Εὐτέρπη*», κατόπιν ὁ πένθερός μου, ὅτε ἤμουν ἀκόμη μνηστευμένος, ἐσκέφθη πολὺ ὀρθῶς νὰ ἀγοράσω τὴν «*Ἐστία*» πωλουμένην τότε, διὰ νὰ εὐρεθῶ πρὸ ἔργου κατηρητισμένου καὶ ἔχοντος μόνον ἀνάγκην δυναμωτικῶν ἐνέσεων.

• Ἠλθामε εἰς διαπραγματεύσεις· ἀλλὰ μᾶς ἐζήτησαν 16 χιλ. δραχμῶν, ποσὸν ὑπερβολικὸν τότε.

• Ἀπεφάσισα λοιπὸν νὰ ἐκδώσω τὴν «*Ἐβδομάδα*» (ὄνομα καὶ ἐφημερίδος τοῦ πατρός μου), μὲ πρόγραμμα ἰδίως λαογραφικὸν καὶ μὲ σχετικὴν μνημειολογίαν, ὅπως τοιοιτοτρόπως ἐργασθῶ νὰ ἀναδημιουργηθῇ μία ζωὴ ποὺ ἔφευγεν ἀνεπιστρεπτεῖ, μὲ τὰ ὅλα τῆς: δηλαδὴ *ὀλόκληρος ὁ μετακλασικὸς βίος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως τῶν Ἀθηνῶν: ἡ παλαιότης* ὡς ἀντίστοιχος ὅρος τῆς ἀρχαιότητος.

• Οὕτως ἡ «*Ἐβδομάς*» ἤρχισεν ἐκδιδομένη τὸν Μάρτιον τοῦ 1884, ἡμουν δὲ τότε ἀκόμη ἀρραβωνιασμένος τὴν δεσποινίδα Καλλιόπην

• Τηλεμάχου Μαράτου (Γεν. Ἀρχιάτρου ἐξ Ἰθάκης) ἣτις καὶ μετέφρασε τὸν δημοσιευθέντα κατάλογον τῶν φιλελλήνων.

• Δὲν πρέπει νὰ λησμονήσω ὅτι ἀπεφάσισα οἱ συνεργάται μου νὰ πληρώνωνται κάπως ἀνθρωπινώτερον, νὰ ἐκτελοῦν καὶ ἀποστολὰς πρὸς γνῶσιν καὶ ἐμφάνισιν τῆς ἀγνοουμένης Ἑλλάδος, νὰ ἀνοίξω δὲ τὰς πύλας τοῦ περιοδικοῦ μου διάπλατα εἰς νέους λογοτέχνας, τῶν ὁποίων νὰ ἐπιθεωρῶ διορθωτικῶς τὰ ἔργα, προκειμένου περὶ λογοτεχνικῶν ἀντιλήψεων τῶν πρωτοτύπων ἔργων των καὶ τῶν ἐκ τοῦ φυσικοῦ λαμβανομένων ἐντυπώσεών των. Διότι διὰ τοιοῦτου εἴδους λογοτεχνίαν εἶχα ἐφόδια, ἀγνοῶν τελεῖως τὴν *Εὐρωπαϊκὴν λογοτεχνίαν* καθότι μόλις ἐτελείωσα τὸ Πανεπιστήμιον μὲ ἄρπαξεν ἡ *ἱστοριοδιφία*.

• Αὐτὸ ἦτο τὸ πρόγραμμά μου καὶ δι' αὐτὸ καὶ μόνον εἶχον καὶ εἰδικότητα ἐκ φύσεως, ἐξ ἐρεῦνης, ἐκ περισυλλογῆς καὶ ἐκ σχετικῶν μελετῶν ἀρκετῶν ἐτῶν.

Οἱ γραμμὲς αὐτὲς ποὺ εἶναι κ' ἓνα κομμάτι αὐτοβιογραφίας δομένο μ' ὅλη τὴν εὐθυμὴ διάθεσιν ποὺ χαρακτήρισε ὅλη τὴ ζωὴ τοῦ Καμπούρογλου, εἶναι ἡ πραγματικὴ ἱστορία τοῦ περιοδικοῦ του, ἡ ἱστορία τοῦλάχιστον τῶν τριῶν πρώτων τόμων ποὺ βγήκαν μὲ τὴ δική του διεύθυνσιν — γιὰ τὸ ἀπ' τὸν τέταρτον, ὅπως θὰ ἴδοῦμε, τὴν «*Ἐβδομάδα*» τὴν μεταβίβασε σ' ἄλλον.

Τὸ πρῶτον φύλλον τῆς βγήκε τὶς 4 Μαρτίου 1884, μὲ τὴν πληροφορία κάτω ἀπὸ τὸν τίτλον τῆς ὅτι ἦταν: «*Σύγγραμμα ἐκδιδομένον κατὰ Κυριακὴν*». Ἐτυπωνόταν στὸ τυπογραφεῖο Κορίννης καὶ εἶχε σχῆμα μεγάλου 4^{ου}. Τὰ φυλλάδιά της δὲν εἶχαν ἐξώφυλλον — χωρὶς κρεμμυδοτσουφλα — ὅπως τὸ χαρακτήριζε ὁ ἰδρυτὴς του — ἦταν δὲ κάπως μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν «*Ἐστία*». Τὰ γραφεῖα τῆς τότε εὐρίσκοντο στὴν ὁδὸν Μουσῶν καὶ εἰς τὸ ἴδιον ἰσόγειο ποὺ ἦταν πρωτύτερα ἢ «*Ἀκρόπολις*». Εἰς τὸ Δελτίον τῆς τοῦ πρώτου φύλλου (τὸ κύριον περιοδικὸν εἶχε 8 σελίδες καὶ τὸ Δελτίον 4) ἡ «*Ἐβδομάς*» ἀναγγέλλει στοὺς ἀναγνώστες τῆς ὅτι «*θὰ περιέχη πολιτειακὴν, κοινωνικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ὕλην, διηγήματα πρωτότυπα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, μεταφράσεις καλλίστων εὐρωπαϊκῶν ἔργων, διατριβὰς ἐπιστημονικὰς, ἱστορικὰς καὶ φιλολογικὰς, πληροφορίας περὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῆς καλλιτεχνίας κτλ.* Οὕτω δὲ ἐνῶ

» ἐξ ἑνὸς θὰ εἶναι περιοδικὸν προωρισμένον διὰ τὰς ἀνεπτυ-
» γμένους τάξεις, ἀφ' ἑτέρου θ' ἀναπληροῖ ἐβδομαδιαίαν ἑφη-
» μερίδα».

Καὶ πραγματικὰ στὸ «Πολιτικὸν Δελτίον» καὶ στὰ «Ἔργα
καὶ Ἡμέραι» τοῦ Δελτίου ὁ Καμπούρογλου σὲ λακωνικὰς
παραγράφους σχολιάζει τὰ κυριώτερα πολιτικὰ καὶ κοινω-
νικὰ συμβάντα τῆς ἐβδομάδος. Καίτοι τὸ Δελτίον τῆς
«Ἐβδομάδος» μὲ τὶς βιβλιοκρισίαις του, τὶς βιβλιογραφίας,
μὲ τὰ αἰνίγματα, τοὺς βίους τῶν ἁγίων τῆς ἡμέρας καὶ τὴν
ἀλληλογραφία του ἦταν εὐχάριστο καὶ ἐγκυκλοπαιδικώτατο,
ἢ παρὲνθεσι τῆς πολιτικῆς εἰς αὐτὰ φαίνεται ὅτι ἔβλαψε
μᾶλλον τὸ περιοδικό. Εἰς τὸν τίτλο, διευθυντῆς ἀναγραφό-
ταν ὁ Δημήτριος Γρ. Καμπούρογλου καὶ Γραμματεὺς ὁ
Τιμολέων Δ. Βισβίτζης, ὁ κατόπιν διακεκριμένος ἀνώτερος
δικαστικός.

Ἀπὸ τὸν πρῶτο τόμο τῆς ἡ «Ἐβδομάς» καινοτομεῖ μὲ
τὴν τακτικὴν συνεργασία κυριῶν: Ἑλένης Μ. Ἀντωνο-
πούλου, Ἑλίτσας Σ. Σούτσου, Μαρίας Γρ. Καμπούρογλου,
Ἀριάδνης Μ. Δαμβέργη καὶ Καλλιόπης Δ. Γρ. Καμπού-
ρογλου. Τὸ ἀνδρικό δὲ ἐπιτελεῖο τὸ ἀποτελοῦσαν οἱ τακτικοὶ
συνεργάται: Χ. Ἄννινος, Ι. Μ. Δαμβέργης, Σ. Δεβιάζης,
Ἰάκ. Δραγάτης, Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης, Κ. Ἰεροκλῆς,
Π. Καλογερόπουλος, Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Δ. Κόκκος,
Κ. Κόντος, Ἄρ. Κουρτίδης, Γ. Λαμπάκης, Κ. Ξένος, Π.
Πανᾶς, Ἰ. Πολέμης, Ἄρ. Προβελέγγιος, Γ. Σουρῆς, Ν. Σπαν-
δωνῆς, Χρ. Τσουντας, Θ. Φιλαδελφεὺς καὶ Γ. Χατζιδάκις, καὶ
οἱ ἔκτακτοι μέσα στοὺς ὁποίους διακρίνονται ὁ Βαλαβά-
νηδες, ὁ Βεργωτῆς, ὁ Εὐγ. Ζαλοκώστας, ὁ Δ. Κακλαμᾶνος,
ὁ Καστρομένος (ὁ κατόπιν ἀρχαιολόγος Καστριώτης), ὁ Σ.
Λάμπρος, ὁ Κ. Παλαμᾶς, ὁ Σ. Σακελλαρόπουλος, ὁ Σεμι-
τέλος, καὶ οἱ νέοι ποὺ λανσάρει ἡ «Ἐβδομάς»: Ι. Κονδυ-
λάκης, Γρ. Ξερόπουλος καὶ Κ. Χατζόπουλος.

Ἀπὸ τὸ πρῶτο φύλλο τῆς ἡ «Ἐβδομάς» ἀρχίζει μὲ τοὺς
«Φιλέλληνας», κατάλογο δηλαδὴ τῶν φιλελλήνων ποὺ ἀγω-
νίστηκαν στὴν Ἑλλάδα ἢ τὴν ὑπηρετήσαν ἀπὸ τὸ 1821 ὡς
τὸ 1860. Ἡ πολύτιμη αὐτὴ συγγραφή, ὅπως τὴ χαρακτη-

ρίζει, εἶναι μετάφρασι τῆς Δίδος Κ. Τ. Μ., δηλαδὴ τῆς
δεσποινίδος Καλλιόπης Γ. Μαράτου, μνηστῆς καὶ κατόπιν
συζύγου τοῦ διευθυντοῦ τοῦ περιοδικοῦ, ἀπὸ ἀνέκδοτο χει-
ρόγραφο τοῦ διακεκριμένου Ἑλβετοῦ φιλέλληνο ἀξιωμα-
τικοῦ Ἑρρίκου Φορνέζη. Ὁ Φορνέζης, ποὺ ἔμεινε στὴν
Ἑλλάδα καὶ πέθανε στὴν Ἀθήνα τὸ 1872, στήριξε τὸν κατά-

Δ. Γρ. Καμπούρογλου

λόγο του αὐτὸν στὶς ἀκριβεῖς καὶ ἐπίσημες σημειώσεις ποὺ
τοῦ ἄφησεν ὁ ἄλλος περίφημος φιλέλληνας Γάλλος συνταγμα-
τάρχης Ἰλαρίων Τουρέτ, ποὺ πέθανε κι' αὐτὸς στὸν Πει-
ραιᾶ τὸ 1857.

Ὁ Ἰάκωβος Δραγάτης ἀρχίζει τ' ἀρχαιολογικά του καὶ
τὶς περιηγήσεις του, ἡ δὲ Μαριάννα Γρ. Καμπούρογλου τὰ

Λαογραφικά της, τὸ περίφημο ἐκεῖνο ὕλικὸ τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς ζωῆς τῆς Παλιᾶς Ἀθήνας.

Τὸ τέταρτο φύλλο τῆς «Ἑβδομάδος» τῆς 25^{ης} Μαρτίου εἶναι τὸ πιὸ εὐτυχισμένο, γιατί δημοσιεύεται γιὰ πρώτη φορά ὡραία ὀλοσέλιδη λιθογραφία τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ. Εἶναι ἡ ὡραιότερη εἰκόνα τοῦ Ὀλύμπιου ποιητῆ ποὺ βρῖσκεται. Τὸ μακρουλὸ γλυκὸ πρόσωπο μὲ τὴν εὐγένεια τῶν γραμμῶν, τὰ φωτεινὰ μάτια καὶ τ' ἄσπρα ὀλόρθη πυκνὰ μαλλιά, ἀντιφεγγίζουν τὴ μεγάλη ποιητικὴ ψυχὴ τοῦ Ζακυνθινοῦ κόντε. Ἡ λιθογραφία ἔγεινε κατὰ σχέδιο τοῦ ζωγράφου Σπυρ. Προσαλέντη ἀπὸ φωτογραφία τοῦ ποιητῆ ποὺ βρέθηκε στὰ χαρτιά τοῦ Ἰω. Φιλήμονος. Ἡ εἰκόνα αὐτὴ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσι, πουλήθηκε σὲ χιλιάδες ἀντίτυπα καὶ ἀπ' αὐτὴ ἀντιγράφηκαν καὶ ὅλες σχεδὸν οἱ κατοπινές, ποὺ στόλισαν περιοδικά, ἡμερολόγια, ἀνθολογίες.

Ὁ Γιάννης Κονδυλάκης ἐδῶ πρωτοφανερόνεται μὲ τὶς «Κρητικὲς παραδόσεις» του καὶ ὁ Γιάννης Δαμβέργης δημοσιεύει τὰ διηγήματά του μὲ τὸ κρητικὸ ἰδίωμα, ἀρχίζοντας μὲ τὴν «Ἀραβωνιαστικιά τοῦ Μεσκίνη». Στὸν πρῶτο τόμο δημοσιεύονται ἐπίσης καὶ ὡραῖες σκιαγραφίες πολιτικῶν ἀνδρῶν τοῦ τόπου, ὅπως τοῦ Τρικούπη, τοῦ Δηλιγιάννη, γίνεται δὲ καὶ ἡ ἀπαρχὴ τῶν μελετῶν γιὰ τὰ μεσαιωνικὰ καὶ βυζαντινὰ μνημεῖα, — ποὺ ὁ ἰδρυτῆς τῆς «Ἑβδομάδος» τόσο στὴ ζωὴ του ἀγάπησε, — μ' ἓνα ὑπόμνημα τοῦ Γ. Λαμπάκη γιὰ τὴ διάσωσι καὶ συντήρησι τοῦ Λαφνιοῦ.

Στὸ δεύτερο τόμο ἡ «Ἑβδομάς» μᾶς κάνει ἄλλην ἀποκάλυψιν. Ὁ Σπ. Δεβιάζης ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο γνωρίζει στὸ εὐρύτερο φιλολογικὸ κοινὸ τῆς πρωτεύουσας τὸν ἄγνωστο ὡς τότε Ζακυνθινὸ ποιητῆ Ἀνδρέα Κάλβο, μὲ μιὰ ἐκτεταμένη βιογραφία του. Σοβαρὲς μελέτες ἀρχαιολογικῆς, ἱστορικῆς καὶ γλωσσολογικῆς γεμίζουν τὶς στήλες της. Ὁ Χ. Ὑσούντας γράφει γιὰ τὶς ἀνασκαφῆς τῆς Ὀλυμπίας, ὁ Κόντος συνεχίζει τὶς «Γλωσσικὲς παρατηρήσεις» του, ὁ Ζησίου περιγράφει τὴν καταιστροφή τοῦ Παρθενῶνος ἀπὸ τὸν Μο-

ροζίνη τὸ 1687, δημοσιεύοντας καὶ ὡραῖο σχεδιογράφημα τοῦ βομβαρδισμοῦ γινομένο ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Βερνέδα, Βενετὸ μηχανικό. Ἀλλὰ μέσα σ' αὐτὸ τὸ βαρὺ ἐπιστημονικὸ ὕλικὸ ὑπάρχει καὶ ἡ λεγόμενη ἑλαφρὰ φιλολογία. Ὁ Σ. Παγανέλης δίνει σελίδες ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν, μὲ τὴν «Ὀλισθήσασαν» ποὺ ὁ τίτλος θυμίζει τὴν «Παρεκτραπεῖσαν» ὅπως ὠνόμασε τὴν Τρανιάτα — σὲ μιὰ μετάφρασι τοῦ Ἰταλικοῦ λιμπρέττου, — μακαρίτης καθηγητῆς τῶν Λατινικῶν. Ἡ «Ὀλισθήσασα» στὸ ὕφος τῶν ρομαντικῶν μυθιστορημάτων τῆς ἐποχῆς: «Παρέκαμπτον νύκτωρ τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ ***...» γεμίζει ἐννέα στήλες τῆς «Ἑβδομάδος» μὲ συνέχεια στὰ ἐπόμενα.

Τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1885 ἀνοίγει Καλλιτεχνικὴ Ἐκθεσις στὸν «Παρνασσὸ» καὶ ἡ «Ἑβδομάς» ποὺ παρακολουθεῖ κάθε κίνησι τῆς ζωῆς στὴν Πρωτεύουσα μᾶς πληροφορεῖ ὅτι διεκρίθησαν τὰ γραφικὰ ἔργα τοῦ Βολονάκη, Πανταζῆ, Γύζη, Λεμπέση, Γιαλλινᾶ, Ἰακωβίδη, Λύτρα καὶ ἀδελφῶν Προσαλέντη «πλὴν τῶν ἀνεπιδέκτων συζητήσεως λαμπρῶν ἔργων τῶν γνωστῶν ἐν Ρώμῃ ζωγράφων Βαρούχα πατρὸς καὶ υἱῶν καὶ τῶν γλυπτικῶν Βρούτου καὶ Βιτσάρη».

Ἡ ἀγάπη τοῦ διευθυντοῦ τοῦ περιοδικοῦ στὶς ἑλληνικὲς παραδόσεις, συγκεντρώνει καὶ παρακινεῖ πολλούς, ἀπὸ τοὺς νέους ἰδίως, στὴν καλλιέργεια τοῦ νέου αὐτοῦ φιλολογικοῦ εἴδους κα' ἔτσι ὁ Καρκαβίτσας, ὁ Χρηστοβασίλης, ὁ Ξενόπουλος, ὁ Π. Πανᾶς, ὁ Ἰωακείμ Βαλαβάνης, ὁ Κονδυλάκης γράφουν ὡραῖα λογοτεχνικὰ κομμάτια μεταχειριζόμενοι τὸ ἀνεκμετάλλευτο ὡς τώρα ἑλληνικὸ λαογραφικὸ ὕλικό.

Ὁ Λαμπάκης συνεχίζει τὸν ἀγῶνα του καὶ τὶς μελέτες του γιὰ τὰ χριστιανικὰ κτίρια καὶ γράφει γιὰ τὸ ναὸ τοῦ Νικοδήμου ἢ Λυκοδήμου, ἐνῶ ὁ Παγανέλης δροσίζει τὶς στήλες τῆς «Ἑβδομάδος» ἀρχίζοντας τὶς περιγραφῆς του «Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ».

Ἀπὸ τὸν Γ' τόμο ἡ «Ἑβδομάς» ἀρχίζει νὰ ἐκδίδῃ καὶ Παράρτημα, ὅπου δημοσιεύει τὴν «Πολιορκία τῆς Φλω-

ρεντίας» μυθιστόρημα τοῦ Φρ. Γκουεράτση μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν Π. Πανᾶ.

Κ' ἐξακολουθεῖ σ' ὄλο τὸν τόμο ἡ ἴδια σοβαρὴ ἐπιστημονικὴ ὕλη Ἀρχαιολογική, Βιογραφική, Γλωσσολογική, Φιλολογική, Φιλοσοφική, Διηγήματα, Ἐθνογραφικά, Παραδόσεις, Περιηγήσεις, Ἱστορικά καὶ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία.

Μὲ τὴν διεύθυνσι τοῦ Καμπούρογλου τὸ περιοδικὸ ἀνεδείχθη σοβαρὸ ἐπιστημονικὸ δημοσίευμα καὶ συναγωνιζόταν τὴν «Ἐστία» μὲ ἀρκετὸν ἠρωϊσμό. Στὴν «Ἐβδομάδα», ὅπου εἶχε σχηματισθῆ μία φιλολογικὴ ὁμάς, ποὺ ἀντιπολιτευόταν τὴν «Ἐστία» καὶ ἰδίως ἀπὸ τοὺς νέους οἱ ὁποῖοι εὗρισκαν εὐκολώτερες τὶς θύρες σ' αὐτή, ἡ πρωτότυπη ὕλη ἦταν ἀρθρονώτερη. Τὴν «Ἐστία» ὡς φιλολογικὸ ἀκαδημαϊκὸ φύλλο ἐνδιέφερε περισσότερο ἴσως ἢ αὐστηρὴ καλλιτεχνικὴ μορφή τῶν δημοσιευμάτων της—γλῶσσα, ὕφος, σχέδιο. Τῆς «Ἐβδομάδος» ἡ κυριώτερη φροντίδα ἦταν ἡ συναγωγὴ πολυτίμου ὕλικου.

Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὅμως τὸ σοβαρὸ τῆς ὕλης, τὰ ἔξοδα ποὺ εἶχε μὲ τὴν πληρωμὴ κάθε συνεργασίας, ὁ ἀνταγωνισμὸς μὲ τὴν ἀκαταγώνιστη «Ἐστία» καὶ κάποια ἀνάμιξις στὴν πολιτικὴ, ἐκλόνισαν τὸν Καμπούρογλου, ὁ ὁποῖος ἀφραῦ στὸ διάστημα τριῶν ἐτῶν ἐξημιώθη 60 χιλιάδες δραχμές, ποσὸν ὑπέρογκο τότε, ἀποφάσισε νὰ ἀποσυρθῆ καὶ νὰ τὴν ἐκχωρήσῃ στὸν συνεργάτη του Γιάννη Δαμβέργη.

Γι' αὐτὸ στὴν κάτω ἄκρη τοῦ τελευταίου φύλλου τοῦ Γ' τόμου δημοσιεύεται «Ἐπίλογος» ὅπου ἀναγγέλλεται ὅτι τελειώνει ἡ πρώτη περίοδος τῆς «Ἐβδομάδος», ἡ ὁποία «ἐφεξῆς ὑπὸ νέαν καὶ εὐόωνον διεύθυνσιν, τὴν τοῦ δημοφιλοῦς Ι. Μ. Δ. θέλει συνεχίσῃ τὴν γνωστὴν πορείαν της». Καὶ ἡ παλιὰ διεύθυνσις παρακαλεῖ τοὺς ἀναγνώστες νὰ θυμηθοῦν ἂν ἡ «Ἐβδομάς» ἐτήρησε τὶς ὑποσχέσεις της ὡς πρὸς τὴν πορεία καὶ τὴν ὕλη καὶ ζητεῖ ἀντὶ ἄλλης ἀμοιβῆς τὴν ἐκτίμησί τους.

Ἀπὸ τὸν Δ' τόμο (1887) ἀρχίζει ἡ δευτέρη περίοδος τοῦ

περιοδικοῦ καὶ ὁ τίτλος της γίνεται «Ἐβδομάς, Ἐπιθεώρησις κοινωνικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐκδιδομένη κατὰ Σάββατον μετὰ Δελτίου». Ἡ ἐκτύπωσί της γίνεται τῶρα στὸ Τυπογραφεῖο Παρασκευᾶ Λεώνη καὶ σὲ χαρτὶ ἐγχώριον τοῦ ἐργοστασίου

Ι. Α. Δαμβέργης

Βασιλειάδη. Οἱ συνεργάτες, γυναῖκες καὶ ἄνδρες μένουσιν σχεδὸν οἱ ἴδιοι. Στὸ προγραμματικὸ τῆς ἀρθρο ἡ νέα διεύθυνσις δικαιολογεῖ ὅτι στὴν πρώτη περίοδο ἡ «Ἐβδομάς» παρεσύρθη ἀπὸ τὸν πολιτικὸν σάλον καὶ τὶς ἐθνικὰς ἀτυ-

χίες (ἦταν ἡ ἀτυχὴς ἐκστρατεία τοῦ 1886) καὶ κτυποῦσε τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρες τῆς χώρας, πὺν τοὺς θεωροῦσεν ὑπεύθυνους γιὰ τὶς συμφορὰς τῆς πατρίδος, ἐνῶ κατὰ τὴ σημερινὴ γνώμη τῆς γι' αὐτὰ «ὄλοι πταίωμεν». Ἐπειτα ἀκολουθοῦσα τὴν ὁρξί τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ τονίζει ὅτι ὁ κόσμος θέλει «εὐάρεστα, ἔλαφρὰ καὶ χαρίεντα πράγματα», λιγώτερα ἐπιστημονικὰ καὶ ἀκόμη λιγώτερα γλωσσολογικά, κ' ἔτσι ἀπὸ τὸν τόμο αὐτὸν ἡ ὕλη τῆς «Ἐβδομάδος» γίνεται ἔλαφρότερη. Σὲ κάθε φύλλο σχεδὸν δημοσιεύονται ποιήματα τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου, τοῦ Πολέμη, τοῦ Ἀντ. Σπηλιωτόπουλου, τοῦ Μιχ. Ἀργυροπούλου κλπ. Ὁ Κονδυλάκης γράφει ὁδοιπορικὰς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν πατρίδα του Κρήτη, ὁ Δ. Κορομηλᾶς μονόπρακτα θεατρικά. Ἡ ἐπιστήμη ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὸν Πιερῆ πὺν γράφει «Περὶ τῆς ναυτικῆς τῶν ἀρχαίων» τὸν Ζησίου, πὺν πραγματεύεται περὶ τοῦ Ἀρχεδήμου τοῦ Νυμφολήπτου, καὶ τὸν Δ. Καμπούρογλου, πὺν ἔξακολουθεῖ νὰ προσφέρῃ τὴ συνεργασία του μὲ ἱστορικά, τοπογραφικά καὶ τοπωνυμικά ἄρθρα. Σὲ σειρά φύλλων ὁ Π. Κ. πὺν εἶναι ὁ Πέτρος Κανελλίδης, ὁ ἄλλοτε διευθυντῆς τῆς καθημερινῆς ἑφημερίδος «Καιροί», γράφει περὶ Μάνης καὶ Μανιατῶν, ἦτοι ἱστορία, τοπογραφία, ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ ἠρωϊκοῦ λαοῦ τῆς πατρίδος του. Τὸ «Δελτίον» τῆς «Ἐβδομάδος» εἶναι ἐνημερώτατο στὴν κίνησι τῆς ζωῆς μὲ μικρὰς εἰδήσεις, ἔξωτερικά, στατιστικὰς πληροφορίες, ὁδηγοὺς δημοσίων καταστημάτων, ἀλληλογραφία, βιβλιογραφία καὶ μὲ τὸ ἑορτολόγιον τῆς ἑβδομάδος.

Στὸ πρῶτον φύλλον τῆς τοῦ Ε' ἔτους καὶ στὴ στήλη «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» ἡ «Ἐβδομάς» δρέπει «λίγους μενεξέδες διὰ νὰ ράνῃ τὴν εὐτυχία ἣτις συνέδεσε πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἔξω, εἰς ἓνα ποιητικὸν ἔξωκλήσιον τὸν φίλον συνεργάτην τῆς καὶ ποιητὴν Κώσταν Παλαμιᾶν μετὰ τῆς ἐκλεκτῆς τῶν ὀνειρῶν του Μαρίας Βάλλβη».

Στὸν τόμον αὐτὸν ἔξακολουθοῦν νὰ δημοσιεύωνται ποιήματα τοῦ Μαρτινέλη, Προβελέγγιου, Πολέμη, Ἀργυροπούλου. Ὁ Δ. Γρ. Καμπούρογλος γράφει τὴν ἱστορία τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου πὺν ἐπιχείρησεν ὁ πατέρας του καὶ

τὴν ἀντίδρασι πὺν βρῆκε γι' αὐτό. Ὁ Ἀλέξ. Καράλης μεταφράζει τοῦ Ἀγγλου Westropp «Ἱστορία τῶν δακτυλιολίθων» καὶ «Ἱστορία τῶν γραπτῶν μνημείων», κάνει δὲ τὴν ἐμφάνισί του καὶ ὁ Ζακυνθινὸς ποιητῆς Στέφανος Μαρτζώκης ἀρχίζοντας ἀπὸ δῶ τὰ σονέττα του.

Στὶς 29 Μαΐου 1888 γίνονται τ' ἀποκαλυπτήρια τοῦ μνημείου τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου στὴ Γραβιά καὶ ἡ «Ἐβδομάς» δημοσιεύει περιγραφὴ τῆς ἑορτῆς, τὸ λόγο τοῦ βασιλέως καὶ ἓνα ποίημα τοῦ Ἀχ. Παράσχου. Τὸ μνημεῖο καὶ ἡ ἑορτὴ—μᾶς πληροφορεῖ ἡ «Ἐβδομάς»—ὀφείλονται στὴν πρωτοβουλία τοῦ Κυργούσιου, ὁ ὁποῖος ἐζήτησε ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν νὰ φέρῃ καὶ τὸ ὄνομα Γραβιάς, παρατσοῦκλι πὺν τοῦχε κολλήσει ὁ λαὸς ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἐνεργείας του. Τὴ χρονιά αὐτὴ πὺν ἀνοίξε καὶ ἡ Ὀλυμπιακὴ Ἐκθεσις, τὸ περιοδικὸ προκήρυξε διαγωνισμὸν . . . γνώμης περὶ τοῦ τί βραβεῖο νὰ προκηρῦξῃ! Καὶ ἡ ἐπιτροπὴ πὺν τὴν ἀποτελοῦσαν ὁ Ἀλ. Καράλης, ὁ Ἀντ. Μομφερράτος καὶ ὁ Δ. Γρ. Καμπούρογλος ἀπὸ τὶς τριακόσιες γνώμης πὺν ὑποβλήθησαν διάλεξε καὶ προκήρυξε βραβεῖο χρυσοῦ μεταλλίου γιὰ τὸν Ἕλληνα πολίτη πὺν ἔχει τὰ περισσότερα ἀρσενικά παιδιὰ. Ὅπως βλέπουμε ἡ κίνησις γιὰ τὴν ἐνθάρρυνσι τῶν νεοελλήνων ν' ἀραδιάζουσι παιδιὰ, πὺν ἐξελίχθηκε σήμερον στὴν ἴδρυσι συλλόγων γιὰ τὴν προστασία τῶν πολυτέκνων ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς στὴν ἔμπνευσι τῆς «Ἐβδομάδος» τῆς δεύτερης περιόδου. Κ' ἔτσι ἂν ὁ φίλος Γιάννης Δαμβέργης δὲν ἔλαβε κανένα μέρος σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν προσπάθεια (ὡς τὰ τώρα τοῦλάχιστον) ἡ πατρίς ὁμως πρέπει νὰ τοῦ χρωστᾷ κάποια εὐγνωμοσύνη.

Στὸν τόμον αὐτὸν καὶ τὸν ἐπόμενον, τὸν ἕκτον, τοῦ 1886 ἔξακολουθεῖ ἡ φιλολογικὴ καὶ ἱστορικὴ ὕλη νὰ εἶναι πλούσια σὲ πρωτότυπα καὶ πρὸ πάντων σὲ μεταφράσεις μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν «Αἰμιλία Γαλόττη» τοῦ Λέσιγγ μεταφρασμένη ἀπὸ τὸν πρίγκιπα Βερνάρδο τοῦ Σάξ Μαϊνιγγεν. Εἶναι ἡ ἐποχὴ, πὺν ἀρχίζουσι οἱ προπαρασκευές γιὰ τοὺς γάμους τοῦ τότε Διαδόχου τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου Κωνσταντίνου, καὶ ἡ «Ἐβδομάς» γεμάτη πατριωτικὸ ἐνθου-

σιασμό δημοσιεύει άρθρα και πανηγυρικούς για τὸ εὐτυχές γεγονός. Γι' αὐτὸ κρίνει ἐπίκαιρη καὶ τὴ δημοσίευσί αὐτῆ, στὴν ὁποία προτάσσεται ἐπιστολὴ τοῦ μεταφραστῆ, ὁ ὁποῖος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι: «ἐνθαρρυνθεῖς ἐκ τῆς φιλόφρονος ὑποδοχῆς ἧς ἔτυχε πέρυσι παρὰ τῆ Ἑλληνικῆ δημοσιογραφία » τὸ ὑπ' αὐτοῦ μεταφρασθὲν δράμα τοῦ Σχιλλέρου «Ἡ συνωμοσία τοῦ Φιέσκου ἐν Γενούῃ» προσφέρει ἐφέτος εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν τὴν Αἰμιλίαν Γαλόττη τοῦ περιωνύμου Λέσιγγ...». Ὅσο γιὰ τὴ γλῶσσα βεβαιώνει ὅτι ἐπροσπάθησε νὰ τηρήσῃ τὴ φυσικότητα τοῦ πρωτοτύπου καὶ νὰ κάμῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ μιλοῦν στὴ σκηνή, ὅπως θὰ μιλοῦσαν στὴν πραγματικὴ ζωὴ.

Ἡ «Ἑβδομάς» παρακολουθεῖ καὶ περιγράφει τὶς ἐορτὲς τῶν γάμων, ποὺ ἔγιναν τὶς 15 Ὀκτωβρίου 1889 καὶ τὶς ἀφίξεις τῶν ξένων αὐτοκρατόρων, πριγκήπων καὶ ἄλλων ἐπισήμων. Ἔτσι πληροφοροῦμεθα ὅτι ἦλθεν ὁ Κάιζερ καὶ ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Γερμανίας, ὁ πρίγκηψ καὶ ἡ πριγκήπισσα τῆς Οὐαλλίας, ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα τῆς Δανίας, ὁ διάδοχος τῆς Ρωσίας πρίγκηψ Νικόλαος ὁ κατόπιν θλιβερός αὐτοκράτωρ, τὸ θῦμα τοῦ Ρασποῦτιν καὶ τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως. Παράνυμφοι ποὺ ἄλλαξαν τὰ στέφανα ἦταν ὁ Ἰσάρεβιτς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας πρίγκηψ Ἐρρίκος τῆς Πρωσίας, οἱ δύο υἱοὶ τοῦ πρίγκηπος τῆς Οὐαλλίας καὶ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος τῆς Ἑλλάδος.

Στὶς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ ἐξακολουθοῦν οἱ περιγραφὲς γιὰ τὰ γεύματα, τὶς δεξιώσεις καὶ τοὺς χοροὺς καὶ ὁ Δαμβέργης δὲν ξεχνᾷ νὰ σημειώσῃ οὔτε τὴ χρυσὴ ταμπακέρα ποὺ χάρισεν ὁ Κάιζερ Γουλιέλμος στὸν τότε δήμαρχον τῆς Ἀθήνας τὸν Φιλήμονα.

Στὸν 7^{ον} τόμο (1889) συνεργάζονται οἱ ἴδιοι συνεργάτες καὶ συνεργάτριες. Ὁ Γ.Δ.Κ., ποὺ θᾶναι ὁ Γ. Κανάλης, συνεχίζει τὴ δημοσίευσί τῶν χαρακτηρισμῶν τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὸν Χάου, ὁ Γ. Ἀδρακτᾶς διηγῆματα, καὶ πρωτοεμφανίζεται ὁ Γ. Τσοκόπουλος μὲ ποιήμα του «κατὰ τὸν *Beranger*» «Γλυκεῖά ἀγαπημένη μου πατρίδα». Στὸ

φύλλο τῆς 24 Φεβρουαρίου δημοσιεύεται νεκρολογία γιὰ τὴν Μαριάννα Γρ. Καμπούρογλου μητέρα τοῦ Ἰδρυτῆ καὶ πρώτου διευθυντῆ τοῦ περιοδικοῦ, καὶ ἡ «Ἑβδομάς» «πενθεῖ διότι ἰδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τῆς ὡς μάμμη φιλόστοργος ἠγάπησε καὶ ἐχειραγώγησε καὶ διὰ τῶν ἔργων» τῆς ἐκόσμησε καὶ ἐτίμησεν».

Τὸν ἴδιο χρόνο μαθαίνουμε ἀκόμη πὼς τὸ Πανεπιστήμιον δὲν εὕρισκει τὰ φῶτα τοῦ ἀρκετὰ καὶ ἀποφασίζει νὰ ἠλεκτροφωτισθῇ.

Ὁ Δαμβέργης, προσπαθῶντας μ' ὄλο τὸν ἰδεαλισμὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ ἐξυψηρεθῆσῃ μὲ τὸ περιοδικό του τὰ νεοελληνικὰ γράμματα μαζεύει κοντὰ του κάθε ἀξία πέννα ποὺ καταλάβαινεν ὅτι μπορούσε νὰ προσφέρῃ κάτι καινούριον καὶ καλό.

Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ρωσσομαθεῖς λόγιοι Π. Ἀξιώτης καὶ Ἀγαθ. Κωσταντινίδης ἀπὸ τὶς στήλες τῆς «Ἑβδομάδος» κάνουν τὴν ἐμφάνισί τους καὶ ἀπὸ κεῖ μέσα δίνουν τὶς μεταφράσεις ἐκλεκτῶν ἔργων τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας. Ἀλλὰ ἡ πιὸ μεγάλη ἐπιτυχία τοῦ Δαμβέργη εἶναι ὅτι χάρισε στὴ νεοελληνικὴ φιλολογία τὸν γλυκὸν Ἡπειρώτη ποιητῆ, τὸν Κρυστάλλη.

Φτωχὸς καὶ ἀνήμπορος νέος, φερμένος ἀπὸ τὴν πατρίδα του γιὰ νὰ βρῆ στὴν πρωτεύουσα κάποια δουλειὰ νὰ ζήσῃ, ἐργαζόταν στοιχειοθέτης στὸ τυπογραφεῖο Παπαγεωργίου. Προσπαθῶντας ὅμως πάντα νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ αὐτὴ τὴ δουλειὰ, ποὺ καταλάβαινε πὼς τοῦ κατάστρεφε τὴν υἰεῖα του, ἔγραψε στὸν Δαμβέργη νὰ τὸν προσλάβῃ στὸ περιοδικό του, σώζοντάς τον ἀπὸ ἓνα βέβαιο θάνατον ὅπου τὸν ἔσπρωχναν οἱ σκληρὲς συνθῆκες τῆς τυπογραφικῆς ζωῆς τὰ χρόνια ἐκεῖνα, ἡ ὀρθασιασία καὶ ἡ ἀναπνοὴ τοῦ ἀντιμόνιου καὶ τοῦ μολυβιοῦ. Ὁ καλὸς διευθυντῆς τῆς «Ἑβδομάδος», ποὺ δὲν τὸν γνώριζε ἀλλὰ τὸν εἶχε προσέξει ἀπὸ μερικὰ τραγούδια του ποὺ εἶχε δημοσιεύσει, τὸν παίρνει ἀμέσως στὴν σύνταξι τοῦ περιοδικοῦ, μὲ ἑκατὸν πενήντα δραχμὲς τὸ μῆνα, ὄνειρευτὸ μισθὸ γιὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη, τὸν περιβάλλει μὲ ὅλη τὴν ἀγάπη του καὶ τοῦ παρέχει ὅλη τὴν

ὑποστήριξι του. Τὸν παρακινεῖ νὰ ἔξακολουθήσῃ τὸ φιλο-λογικὸ δρόμο πού εἶχεν ἀρχίσει καὶ τοῦ ὑποδεικνύει νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴ του τὸ δικό του ἠπειρώτικο δημοτικὸ τραγοῦδι, πὺ ἀκούσθηκεν ἔπειτα ἔτσι γλυκὸ κι' ἁρμονικό. Σὲ λίγον καιρὸν ἔπειτα πάλι μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Δαμβέργη ὁ Κρυστάλλης ἐτύπωνε τὰ «Ἀγροτικά» του, πὺ τοῦδωκαν ἀμέσως τὴ θέσι του στὴ νέα μας λογοτεχνία.

Ἡ ὑποστήριξι τοῦ διευθυντῆ τῆς «Ἑβδομάδος» γιὰ τὸν Κρυστάλλη προχώρησε καὶ πάρα πέρα. Προβλέποντας ὁ Δαμβέργης τὸ πέσιμο τοῦ περιοδικοῦ του φρόντισε νὰ μὴ μείνῃ ὁ Κρυστάλλης στὸ δρόμο καὶ κατάφερε νὰ τὸν διορίσῃ στὴν Ἑταιρεία τοῦ ΣΠΑΠ ὑπάλληλο. Ὁ Δαμβέργης τὴν ὑποστήριξι πούκαμε στὸν Κρυστάλλη μὲ περηφάνεια τὴ θυμᾶται πάντα σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ καλὰς πράξεις τῆς ζωῆς του. Φυλάει ἀκόμη τὸ πρῶτο γράμμα πὺ τοῦ στείλει ὁ ποιητῆς καὶ τοῦ ζητοῦσε νὰ τὸν σώσῃ, καὶ φυλάει ἀκόμη κ' ἓνα στερνό του, ὅταν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν «Ἑβδομάδα» του—πὺ γι' αὐτὸ ὅμως δὲ θέλει νὰ μιλήῃ καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸ ξεχνᾷ...

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 1890 ἡ «Ἑβδομάς» παίρνει μεγαλῦτερη στροφή πρὸς τὸ οἰκογενειακὸ περιοδικὸ καὶ ἀρχίζει νὰ δημοσιεύῃ περισσότερα μυθιστορήματα. Ἔτσι μᾶς δίνει μεταφράσεις τοῦ *Βόρι Γοδουνῶφ* τοῦ Ποῦσκιν ἀπὸ τὸν Ἀξιώτη, τοῦ *Βασιλέως Ἀπεπι* τοῦ Σερμπουλιέ ἀπὸ τὸν Ἀμπάτη, τῆς *Κλεοπάτρας* τῆς Γκρεβιλ κλπ.

Ὁ Χρηστοβασίλης γράφει ἀνέκδοτα τοῦ Ἀλῆ καὶ ὁ Κρυστάλλης ἠπειρωτικὰς Ἀναμνήσεις, δημοσιεύει δὲ ἀπὸ τὰ ἐπαινεθέντα του «Ἀγροτικά» στὸ Φιλαδέλφειο Διαγωνισμό, «Τὴν τραγουδίστρα καὶ τὸ Βασιληᾶ» καὶ τὴν «Ποδιὰ τῆς Μαριώσ».

Ἀπὸ τὶς Εἰδήσεις τῆς «Ἑβδομάδος» πληροφορούμεθα πὺ οἱ ὁμογενεῖς τῆς Σμύρνης ἀνοιξαν ἔρανο γιὰ νὰγοράσουν τὸν τόπο πὺ ἦταν τὸ σπίτι πὺ κάηκε καὶ ὅπου γεννήθηκε ὁ Κοραῆς. Ἐπίσης ὑπάρχει ἡ εἶδησις ὅτι τὶς 6 Αὐγούστου (τοῦ 1890) βαφτίστηκε ὁ υἱὸς τοῦ Διαδόχου Γεώργιος καὶ ὅτι τὴν ἴδια ἡμέρα ὁ εὐτυχῆς πατέρας Κων-

σταντῖνος προβιβάστηκε σὲ συνταγματάρχῃ. Τὶς 6 Ὀκτωβρίου ἀναγγέλλεται ὅτι τὸ σατυρικὸν «Ἄστυ» ἔγεινε καθημερινὴ ἔφημερίδα μὲ Διευθυντὰς τὸν Θ. Ἀννίνο, Γ. Δροσίνῃ καὶ Δ. Κακλαμᾶνο.

Στὸν 8^{ον} τόμο ἔχει πλούσια συνεργασία ὁ Κ. Κρυστάλλης μὲ τὴ μελέτη του γιὰ τοὺς *Βλάχους τῆς Πίνδου* καὶ μὲ ποιήματά του καὶ ὁ Ἀχιλ. Παράσχος δημοσιεύει ἕμιτρα διηγήματα καὶ ποιήματα ἀπὸ πέντε σελίδες! ὅπως ὁ «Γέρω - Δράκος».

Ὁ Δαμβέργης τὸ χρόνο αὐτὸ ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἴδρουσι Ἐθνικοῦ Θεάτρου καὶ μὲ τὴν «Ἑβδομάδα» του προσκαλεῖ τὸ Δημήτριον Κορομηλᾶ νὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κινήσεως καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν ὀργάνωσί του. Ὁ Δαμβέργης εὐτυχῶς ἐπέζησε καὶ ὕστερα ἀπὸ δέκα χρόνια εἶδε τ' ὄνειρό του νὰ πραγματοποιηθῆ καὶ νὰ προσφέρῃ τὴν πολύτιμη σ' αὐτὸ συνεργασία του.

Στὸ φύλλο τῆς 18^{ης} Ἰανουαρίου 1892 ἡ «Ἑβδομάς» δημοσιεύει στὶς πρῶτες στήλες τῆς γλαφυρῶ ἀρθρο γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀλεξάνδρου Ρ. Ραγκαβῆ. Τρεῖς γενεές—γράφει—βρῆκαν δροσερὴ σκιά κάτω ἀπὸ τὰ ποιητικὰ του φτερά καὶ πέρασαν ἀπὸ τοὺς κήπους πὺ τὸ καλλιτεχνικὸ του χέρι ἐχάραξε... Ἀπάνω ἀπὸ τὸ ἰδιαίτερο γραφεῖο τοῦ Δαμβέργη, στὴν ὁδὸ Πανεπιστημίου, ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Βιβλιοθήκη, ἦταν τὸ δωμάτιο πὺ ὁ σοφὸς γέρος ἄφησε τὴν τελευταία πνοή, καὶ ἡ «Ἑβδομάς» τονίζει ὅτι ἂν ἐξούσαμε σ' ἄλλη χώρα θὰ κολλοῦσαν ἀπ' ἔξω ἐπιμνημόσυνη μαρμαρένια πλάκα μὲ τὴν ἐπιγραφή «Ἐνταῦθα ἀπέθανεν ὁ Ραγκαβῆς».

Ἡ πλάκα αὐτὴ μῆκε κάποτε καὶ οἱ νεώτεροι τὴ θυμώμαστε ὡς πὺ μιὰ μέρα τὴ χάσαμε. Τώρα ὁ τόπος δὲ θυμίζει τίποτε. Ἐνα μοντέρνο κτίριο συγκεντρώνει τὴ σημερινὴ γενεὰ πὺ τρώει ἐκεῖ εὐθυμῆ καὶ ἀνίδει τὰ γλυκά της καὶ πίνει τὶς μπύρες της, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ραγκαβῆ ἀντικαταστάθηκε μὲ τ' ὄνομα τοῦ εὐτυχισμένου ἰδιοκτήτη καὶ κατασκευαστῆ ψωμοῦ καὶ ὠραίων κουλουριῶν. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐποχή.

Ἐκ τὸ χρόνον αὐτὸν ἢ «Ἑβδομάς» ἀρχίζει νὰ ξεπέφτη εἶναι τὰ προανακρούσματα τοῦ θανάτου της, ποὺ ἐπῆλθεν ἀπὸ τὰ ἴδια αἷτια ποὺ κτύπησαν καὶ τ' ἄλλα προηγούμενά της περιοδικά: καθυστέρησις συνδρομῶν, ἀραίωμα ἀναγνωστῶν καὶ ἀπαγόρευσις τῆς εἰσαγωγῆς της στὰ ὑπόδουλα μέρη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔπαιρνε τὴ μεγαλύτερη δύναμι τῆς ζωῆς της.

Ἐτσι στὸ φύλλο τῆς 4^{ης} Ἰουλίου 1892 δημοσιεύεται ἡ δῆλωσις ὅτι «ἡ ἔκδοσις τῆς «Ἑβδομάδος» διακόπτεται μέχρι νεωτέρας εἰδοποιήσεως»... ποὺ δὲν μᾶς τὴν ἔκαμεν ἀκόμη.

Ὁ Δαμβέργης στὰ ἕξ χρονία ποὺ κράτησε τὴν «Ἑβδομάδα» τοῦ ἔχασεν ὅσα κι' ὁ Καμπούρογλου. Ἦταν ἡ ἐποχὴ ποὺ ἡ φιλολογία δὲν ἐθεωρεῖτο ἐπιχείρησις καὶ κάθε ὠραία ἰδέα πληρωνόταν ἀκριβὰ ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους.

*
* *

Ἡ «Ἑβδομάς» μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ σοβαρὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἑλληνικὰ περιοδικά. Ἄνοιξε μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμό τὸ δρόμο στὶς μελέτες τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας, τῆς μεσαιωνολογίας καὶ τῆς παλαιολογίας, προσπάθησε νὰ μαζεύσῃ πολύτιμο ὑλικὸ τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τῆς λαογραφίας καὶ παρουσίασε νέους ἐπιστήμονας καὶ συγγραφεῖς, ποὺ ὕστερα πῆραν ἄξια θέσι στὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ὁ Λαμπάνης, ὁ Δαμβέργης, ὁ Καρκαβίτσας, ὁ Ξενόπουλος, ὁ Χατζόπουλος, ὁ Κρυστάλλης, ὁ Κονδυλάκης στὴν «Ἑβδομάδα» βρῆκαν τὸ κατάλληλο βῆμα γιὰ νὰ γνωριστοῦν μὲ τὸ ἑλληνικὸ κοινὸν τῶν γραμμάτων καὶ ἀπὸ κεῖ ξεκίνησαν γιὰ τὴν κατοπινὴ λαμπρὴ φιλολογικὴ σταδιοδρομίαν τους. Γενικὰ τὸ περιοδικὸ αὐτὸ φάνηκε ἄξιο τῆς ἀποστολῆς του καὶ οἱ τόμοι τῆς «Ἑβδομάδος» ὡς σήμερον ἀποτελοῦν ἓνα τιμητικὸ μνημεῖον γιὰ τοὺς δύο διευθυντὰς της, τὸν Καμπούρογλου καὶ τὸν Δαμβέργη

ΔΗΜ. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΛΛΗ

ταν μὲς ἰστὸ ὑγρὸ ἡμίφωτο τοῦ κάτω κόσμου ὁ Ἑρμῆς ἔδειξε στὸν Μένιππο τὴν ἄλλοτε Ἑλένην στὸ ἄδοξο καὶ ἄμορφο σχῆμα τοῦ γυμνοῦ κρανίου, ὁ κυνικὸς εὗρηκε πολὺ καλὴ τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰρωνευθῆ ἄκόμα μιὰ φορὰ εἰς ἰδέες καὶ τὶς πράξεις τῶν ἀνθρώπων.

Γι' αὐτὸ τὸ ἄθλιο λείψανον ἐγέμισαν τὰ χίλια Ἑλληνικὰ παράβια καὶ ἔσαρώθησαν τόσες πόλεις καὶ ἐχάθησαν τόσοι γενναῖοι;

Ὁ Ξεναγὸς ἀπολογήθηκε στὸν νεοφεομένο: Ἐ, μὴν τὴν κυττάξῃς τώρα τὴν γυναῖκα, ποὺ εἶναι σὰν τὸ ξερὸ μαραμμένο λουλοῦδι· ἂν τὴν ἔβλεπες ζωντανὴ καὶ αὐτὴν καὶ τὶς ἄλλες, ποὺ τώρα κατήντησαν «κρανία σαρκῶν γυμνά, ὅμοια τὰ πολλὰ» θὰ σούσβυνε κάθε διάθεσι νὰ κατακρίνης ἐκείνους ποὺ τὶς ἐθαύμασαν. Ἦταν ὅλες αὐτὲς οἱ περίφημες καλλονές — πῶς ἤθελε νὰ το πῆ ὁ Ἑρμῆς; — ἦταν πλάσματα ποὺ διατηροῦσαν τὴ δόξα των καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴ φθορὰ ἔγινε ἡ κάθε μιὰ ἀποθέωσις τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ἀμαυρωθῆ, ἐπειδὴ ἀφανίσθηκε τὸ ὑλικὸν της σκῆνωμα. Φαίνεται καθαρὰ ἡ σκέψις τοῦ θεοῦ στὴν ἐπιτυχημένη παρομοίωσι τῶν ὁμορφῶν νεκρῶν μὲ τὰ μαραμμένα ἀνθη. Ποιὸς θέλει νὰ ξέρῃ ποῦ θὰ καταντήσῃ ἓνα ὁμορφο λουλοῦδι, ὅταν τὸ βλέπῃ στὴν ἀκτινοβολία τῶν χρωμάτων του καὶ στὴν ἀγνωστάλαχτη ὑφὴ του; Καὶ ποιὸς κάνει τὸν ἔξυπνο νὰ εἰρωνευθῆ ἓνα λουλοῦδι ξερὸ, ὅτι κάποτε καμάρωνε, θυμῶν τοῦ κόσμου, καὶ τώρα θρούβεται σὲ σκόνῃ ἀχρωμῇ; Ὁ καθένας θυμᾶται μόνον τὴ δόξα τῆς ἀνθήσεως του, δὲν ξέρει ἄλλο παρὰ νὰ καμαρώνῃ τὴν ὁμορ-

φιά τῶν λουλουδιῶν καὶ νὰ θαυμάζη σ' αὐτὰ τὰ πειρὸ ἔξοχα τεχνουργήματα τῆς φυσικῆς δημιουργίας.

Καλὰ ταιριασμένα τὰ λόγια τοῦ θεοῦ ἔπρεπε νὰ κάνουν τὸ Μένιππο νὰ φέρῃ στὸ νοῦ του ζωντανὴ τὴν ὁμορφιά καὶ νὰ μὴ τὴν ἐλέγῃ εἰς τὰ ὕλικά της ἐρείπια. Ἄλλ' αὐτὸς κατέβηκε στὸν Ἄδη προκατειλημμένος νὰ μισῇ καὶ νὰ εἰρωνεύεται κάθε τι ποὺ ἀγάπησαν καὶ ἐτίμησαν οἱ ἄνθρωποι στὸν ὕλικὸ κόσμον καὶ ἐκαυχᾶτο πὼς δὲν ἀνεγνώριζεν ἄλλο μεγαλεῖον παρὰ τὴν ψυχικὴ αὐτάρκεια καὶ τὴν περιφρόνησι στὰ κοσμικὰ ἀγαθὰ. Κάλπη καὶ γραμμὲς καὶ χρώματα εἶναι ἀπ' αὐτὰ ποὺ δουλώνουν τὴν ψυχὴ· μέσα ἀπ' τὴν ἀκτίνες τοῦ γήινου κόσμου δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβῃ τίποτε σωστό, δὲν μπορεῖ ἀκόμα νὰ εὕρῃ καθάρια τὴν χαρὰ καὶ τὴν γαλήνη· γιὰ τοῦτο ἐκεῖνος καὶ οἱ ὁμοῖδεάτες του καταφρόνησαν τὸ σαρκίον, ἀρνήθησαν κάθε ἀπόλαυσι καὶ ὁμορφιά τῆς ζωῆς καὶ δὲν ἐδέχθησαν κανένα συμβιβασμὸν τοῦ καὶ ὕλης. Δὲν ἦταν αὐτὸς μνημένος στὸν φιλοσοφικὸ τρόπο ποὺ ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀφθαρσίαν μέσα στὸν φθαρτὸν κόσμον, ποὺ διαισθάνεται τὴν αἰωνιότητα μέσα στὴν προσωρινότητα τῆς ζωῆς. Τίποτε! ὁ Μένιππος εἶχε διάθεσι νὰ τὴν εἰρωνευθῇ ὅλες αὐτὲς καὶ πρὸ πάντων τὴν πολυθρόνη Τυνδαρίδα ποὺ ἔγινεν αἰτία τόσο κακοῦ. Τί γελοῖοι οἱ Ἀχαιοὶ νὰ μὴ καταλάβουν ὅτι ἀγωνίζονται γιὰ τόσο ὀλιγοχρόνιο πρᾶγμα!

Εἶχε πολλὴ δουλειὰ ὁ ψυχοπομπὸς καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ σταθῇ γιὰ νὰ φιλοσοφήσῃ μὲ αὐτὸν τὸν μαστιγωτὴν τῆς ἀνθρωπίνης ματαιότητος. Κάτι ὅμως ἀκόμα ἀπολογήθηκε γιὰ τὴν περιφρονητικὴν καλλονὴν: Ναί, αὐτὰ τὰ ὄσα ποὺ καταφρονεῖς εἶναι ἐκεῖνες ποὺ ὅλοι οἱ ποιηταὶ ἐθαύμασαν. Βέβαια εἶναι αὐτὲς ποὺ τὸ ὄνομά τους ἐστολίσθη μὲ τὰ μεγαλόπρεπα ἐπίθετα καὶ ἐτυλίχθη στὴ μαγεία τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς μουσικῆς. Κατάλαβε λοιπόν, οὐ ποὺ κάνεις τὸν σοφὸ καὶ τὸν ἠθικολόγον, τὴν γελοία σου πλάνη νὰ νομίζῃς ὅτι τὸ κάλλος ποὺ μεταγγίσθηκε σ' ἓνα ἀνθρώπινον σῶμα εἶναι ὕλη ποὺ λυώνει καὶ χρώματα ποὺ σβύνουν. Μάθε πὼς ἡ

ὁμορφιά εἶναι θεία δόσις, εἶναι ὄραμα ποὺ ἔλκει τὴν ψυχὴ πρὸς τὰ ὑπεράνθρωπα, εἶναι πνοὴ ποὺ συναρπάζει ἕως τὴν πύλην τοῦ οὐρανοῦ. Ἄμα ἔλθη ἡ ἀναπόφευκτη ὥρα νὰ χωρίσῃ ἡ σάρκα ἀπ' τὴν ψυχὴ, ἡ γοητεία τοῦ καλοῦ γυρίζει πίσω στὸν κόσμον τῆς ἰδέας, γίνεται πάλι ἓνα μὲ τὴν θεϊκὴν ἀκτινοβολίαν καὶ παίρνει τὸ μέρος τοῦ στοῦ θεοῦ χορὸν τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς χάριτος. Μὰ καὶ ἐδῶ κάτω μένει ἀπ' αὐτὴν μιὰ ἀγαθὴ φεγγοβολή· μένει ἡ ἐνθύμησις τῆς σταῖς ἔργων τῶν σοφῶν, ἐκείνων ποὺ αἰσθάνθησαν τὴν οὐσίαν καὶ τὴν Τεγαλοσύνην τοῦ ὅσου καλοῦ εἶναι σκορπισμένο σὲ τοῦτον τὸν κόσμον. Ἐκεῖ νὰ ζητήσῃ κανεὶς τί ἀπέμεινεν ἀπὸ τὴν Ἑλένη καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔξοχα κάλλη τῶν περασμένων καιρῶν.

Μέσα στὴν θελκτικὴν πνοὴν τῆς ἐπικῆς ποιήσεως θὰ ἴδῃ ἡ φαντασία τὴν μορφήν τῆς ξανθῆς Ἀργείτισσας τέτοιαν, ὅπως ἦταν τὸν καιρὸν ποὺ ἀναψε τὴν φωτιὰ τοῦ πολέμου. Οἱ βροντὲς τῆς μάχης καὶ τὰ πάθη τῶν ἡρώων ποὺ περιγράφει ὁ Ὅμηρος εἶναι τὸ θυελλῶδες ἰσχυρὸν μέσα στὸ ὁποῖον προβάλλει ἡ θρυλικὴ μορφή τῆς κλεμμένης καλλονῆς σὰν ἄξιο γέρας ἐνὸς βασανισμένου ἀγῶνος δέκα χρόνων. Καὶ δὲν παρουσιάζεται μονάχα ἔτσι ὀπτασιακὰ καὶ μακροσμέναν ὁ πρῶτος τεχνίτης τοῦ λόγου, ὁ αἰώνιος ποιητής, βρίσκει εὐκαιρία νὰ μᾶς τὴν φέρῃ μπροστά μας, νὰ τὴν κάμῃ νὰ περάσῃ τόσον κοντά, ὥστε νὰ αἰσθανθοῦμε τὸ πάτημά της, ν' ἀνοιξώμε τὰ μάτια στὴν κυρίαρχη μορφήν της, ποὺ ὑπέτασσε ὅλες τὴς ἡλικίας καὶ ὅλες τὴς ψυχῆς. Ἀσπροφρορεμένη, λέγει, ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ θάλαμον καὶ ἐπῆγε πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἦσαν αἱ Σκαιαὶ Πύλαι. Ἐκεῖ οἱ δημογέροντες Τρώες, ἀπόμαχοι διὰ τὸ γῆρας, ἀλλ' ἀγορηταὶ ἐσθλοὶ συνέθεσαν μὲ τὴν σοφίαν τῆς ἡλικίας τους καὶ μὲ τὴν ἀποφθεγματικότητα τοῦ γεροντικοῦ λόγου τὸ ἀθάνατον ἐγκώμιον τῆς γυναίκας τοῦ Μενελάου· ἐγκώμιον ποὺ ἔχει διπλὴν ἀξίαν γιὰ τὴν βγῆκεν ἀπὸ στόματα ποὺ ἐμισοῦσαν τὴν ξένην καὶ ἀπὸ ἀντίληψιν ἄδολην ἀπὸ ἐρωτισμό! «Νὰ μὴ κατηγορήσῃ κανεὶς τοὺς μρωῶνας καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς γιὰ τὸν βασανισμὸν τὸν καιρὸν

για τέτοια γυναίκα· αὐτὴ μοιάζει καταπληκτικὰ μὲ τὶς ἀθάνατες »¹.

Καὶ τὶς τόσες ἄλλες ἐκεῖ κάτω, ποὺ ὁ Μένιππος τὶς κύτταζε σὰν καταφρονητέα λείψανα, θὰ τὶς γνωρίση κανεὶς στὴν πειρὸ δοξασμένη ὥρα τῆς ὁμορφιάς των μέσα στὰ βιβλία τῶν ποιητῶν· τὴν Τυρώ, ποὺ τὶς ἄρесе νὰ πηγαίνη κοντὰ στὰ «καλὰ ρεῖθρα» τοῦ Ἐνιπέως ποταμοῦ καὶ νὰ συνταιριάξη τὴν ὁμορφιά της μὲ τὶς ὄνειρώδεις ἀνταύγειες τοῦ λευκοῦ νεροῦ καὶ τῆς πράσινης ὄχθης. Ἔτσι τὴν ἐθαύμασε κάποτε καὶ τῆς προσωμίλησεν ὁ κλεινὸς θεὸς τῆς θαλάσσης· ἓνα σκοτεινὸ κύμα ὑψηλὸ σὰν ὄρος ἐκυρτώθη καὶ ἐκρυψε τὸν θεὸν καὶ τὴ θνητὴ γυναίκα². Κάτω ἀπὸ τὸν ὑδάτινο θόλο ὁ θεὸς ἐπροσκύνησε τὴν ὁμορφιά της καὶ τῆς ἔδωσε τὴ χάρη νὰ γίνη μάννα ἡμιθέων.

Καὶ τὴν Λήδα ποὺ ἐτιμήθη μὲ τὸν ἔρωτα τοῦ Διὸς - κύκνου καὶ χάρισε σὲ ποιητὰς παλαιοὺς καὶ νέους τὴ θεσπέσια φαντασία τῆς ὠραίας γυναίκας γυρμένης ἀπαλὰ μὲ τὸ χαμόγελο τῆς εὐτυχίας στὶς ἄσπρες φτεροῦγες τοῦ θείου πτηνοῦ. Καὶ τὴν ἄλλην ἀκόμα τὴν πολοῦμνητη καλλονὴ — αὐτὴν δὲν τὴν ἐπρόσεξεν ὁ Μένιππος — τὴν κόρη τοῦ Φλεγύα Κορωνίδα, ποὺ κατοικοῦσε κοντὰ στοὺς κρημνοὺς τῆς λίμνης Βοιβηίδος. Αὐτὴ ἐθάμβωνε μὲ τὴν ὑπέροχη κορμοστασιά της, μὲ τὴν ἀδιήγητη χάρι ποὺ δίπλωνε στὸ νεανικὸ της σῶμα τὸν παμπούκιλο πέπλο της. Τὴν ὑπερεφίλησεν ὁ χρυσοχαίτης θεός, μὰ ἡ μοῖρά της ἦταν νὰ γίνη ὁ τύπος τῆς ματαιόδοξης κοκέτας, τῆς ἀμυαλῆς ὁμορφῆς, γιατί ἔσπευσε νὰ ἀπιστήσῃ στὸν οὐράνιο ἔραστή καὶ νὰ ταπεινώσῃ τὸ πάγκαλον εἶδός της σὲ ἔρωτας περαστικούς καὶ ἔκνομους. Ὁ θάνατός της ἦλθεν ἀπὸ τὴν ἐκδίκησι τοῦ ἐξωργισμένου θεοῦ πρόωρα καὶ σκληρά, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ὁμορφιά της ἐτιμήθη ἀπὸ τοὺς πιὸ μεγάλους τεχνίτας τοῦ λόγου καὶ τὸ θεϊκὸ παιδί της ἔγινε χαρὰ καὶ εὐλογία γιὰ τοὺς ἀνθρώπους· ἀπ' αὐτὴν γεννήθηκεν ὁ Ἀσκληπιός, ἄξιος γόνος τοῦ

¹ Ἰλιάδος Γ, 156.

² Ὀδυσσ. λ, 235.

θεοῦ τῆς σοφίας, ὁ πρῶτος θεραπευτὴς τῶν σωματικῶν πόνων.

Καὶ τὶς ἄλλες ἀκόμη ἐκεῖ γύρω, τὴν κόρην τοῦ Ἄσω-ποῦ Ἀντιόπην καὶ τὴν Ἀλκμήνην ποὺ ἐγέννησε τὸν θυμολέοντα ἦρωα καὶ ὄσες ἐγεννήθηκαν «θαῦμα βροτοῖς», ὄλες ὁμορφιές θεοτίμητες θὰ τὶς θαυμάσῃ κανεὶς μέσα στὶς ἡρωϊκὲς ἱστορίες ποὺ παρέδωσαν οἱ τεχνίται τοῦ λόγου.

Ὁ κυνικὸς μένει ἀκόμα στὴ δυσπιστία καὶ στὴν εἰρωνία· νὰ ἤξευρε κανεὶς τοῦλάχιστον πῶς ἦταν ἄλλοτε αὐτὲς οἱ ὁμορφιές, νὰ μπορούσε νὰ κρίνῃ γιὰ τὴν τελειότητά τους μὲ τὴ δική του καλαισθησία! Ὁ ἀρχαῖος ποιητὴς ἀποφεύγει τὴν βεβήλωση νὰ ὀρίσῃ μὲ λόγια τὸ ἔμφυχο κάλλος, ξέρει πῶς τοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ παραστήσῃ μὲ τὴν ἀκίνητη καὶ ἄψυχη ὕλη τὴν πιὸ δημιουργικὴ, τὴν πιὸ διάχυτη δύναμι τῆς ζωῆς· δίνει μόνο τὸ ἀλάνθαστο τεκμήριο τῆς ὁμορφιάς τους: ὅτι οἱ θεοὶ ταραγμένοι ἀπὸ δεινὸν ἔρωτα ἐκατέβηκαν σ' αὐτὲς καὶ τοὺς εἶπαν μὲ τὸ ἀψευδὲς στόμα τους λόγια θαυμασμοῦ καὶ θωπείας. Σ' αὐτὴν τὴν παράδοσι φαίνεται καθαρὰ ἡ ἑλληνικὴ πίστις γιὰ τὴν θεϊκὴ ἀρχὴ τῆς ὁμορφιάς· σ' αὐτὲς τὶς ὁμιλίαι θεῶν μὲ γυναῖκες θνητῆς κατορθώνεται ἡ πιὸ σωστὴ ἀναπαράστασις τῶν ἐρειπωμένων αὐτῶν σωμάτων, ἀναπαράστασις ὅχι σὲ ὠρισμένες γραμμὲς καὶ χρώματα καὶ χαρακτηριστικά, ἀλλὰ σὲ αὐλοστοιχεῖο, σὲ ἰδεατὴ σύνθεσι. Οἱ θεοὶ ἔβλεπαν σ' αὐτὰ τὰ πρόσωπα τὸ γνῶριμο φῶς τοῦ ἰδικοῦ των κόσμου καὶ εἴλκοντο πρὸς τὰ θαυμάσια πλάσματα, ποὺ εἶχαν τὴν ἐξαιρετικὴ μοῖρα, θνητῆς αὐτῆς, νὰ μαγεύουν σὰν ἀθάνατες, γεννήματα ἀνθρώπων νὰ ἔχουν τὰ σημάδια τῆς ὀλυμπιακῆς καταγωγῆς των.

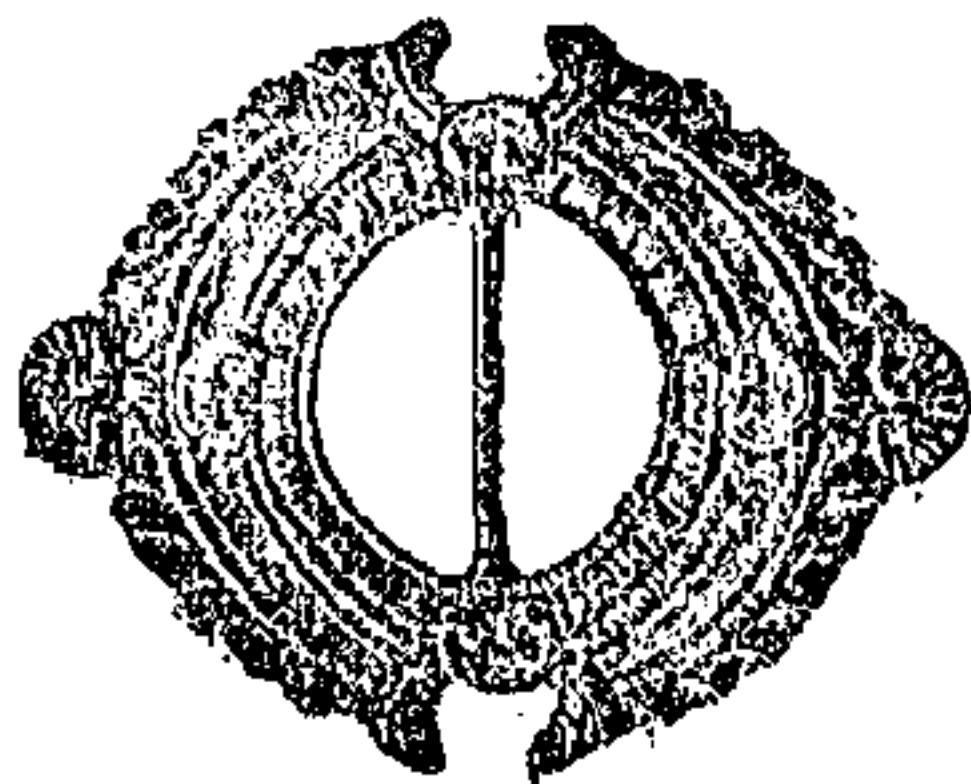
Μὰ ὁ Μένιππος, φαίνεται, δὲν εἶχε διαβάσει ἢ δὲν εἶχεν αἰσθανθῆ τὴν ποίησι τῶν παλαιῶν. Ἀπεμακρύνθηκεν ἀσυγκίνητος ἀπὸ τὸν τόπον ἐκεῖνον πηγαίνοντας νὰ περιπαίξῃ καὶ ἄλλους νεκροὺς γιὰ τὰ περασμένα μεγαλεῖα τους. Συχνὰ ἐπέρασεν ἀκόμα ἀπ' ἐκεῖ ποὺ εὐρίσκοντο «οἱ καλοὶ καὶ αἱ καλαὶ» καὶ διαρκῶς ἀποροῦσεν πῶς οἱ ἄνθρωποι ἐκίνησαν μάχας καὶ ἔριδας γι' αὐτὰ τὰ πανάθλια ὄστα, πῶς τὴν ἔπα-

θαν οἱ θεοὶ νάγαπήσουν τέτοια φθαρτὰ πλάσματα, πῶς οἱ ποιοὶ ἐδόξασαν τόσο τὴν ὁμορφιά.

Ἴσως κάποτε κάποιου ἄλλου φιλοσόφου ψυχὴ νὰ προσεπάθησε νὰ τὸν διδάξῃ μὲ τὴ διαλεκτικὴ καὶ ὄχι μὲ τὴν ποιητικὴ γλῶσσα, ὅτι οἱ θεοί, ἐρωτευμένοι μὲ ὠραίους ἀνθρώπους, ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ὁμορφιά εἶναι τὸ στοιχεῖον ποὺ ἐνώνει τὸν ἐδῶ μὲ τὸν Ὀλύμπιο κόσμον ἴσως ἀκόμα προσεπάθησε νὰ τὸν πείσῃ ὅτι τὸ κάλλος εἶναι τιμημένο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, γιατί κάνει τὴν ψυχὴ νὰ πτεροφυήσῃ καὶ νὰ πετάξῃ πολὺ κοντὰ στὸ θεὸ καὶ γιατί ἀκόμα γίνεται πολλὰ φορὲς δρόμος θαυμάσιος πρὸς τὴν κατάκτηση τῆς ἀλήθειας.

Ἀλλάξεν ἄραγε ἐπὶ τέλους ἰδέες ὁ κυνικός, ἀφοῦ ἀνεστράφη τοὺς μεγάλους κήρυκας τῆς φιλοσοφίας τοῦ κάλλους; Νὰ τὸ ἀμφιβάλλῃ κανεὶς πολὺ ἢ φιλοσοφικὴ ὁμιλία ἢμπορεῖ νὰλλάξῃ τίς ἰδέες ἀκόμα καὶ τίς πίστεις τοῦ γνησίου φιλομαθοῦς, ἀλλὰ τὸ πείσμα ἐκείνου ποὺ τὰρνεῖται ὅλα δὲν μπορεῖ νὰ τὸ νικήσῃ καμμιὰ τέχνη καὶ καμμιὰ σοφία. Εὐτυχῶς δὲν ἔχουν πολλὴ πέραση τὰ κηρύγματα τῶν φαντασμένων αὐτῶν ἐκκεντρικῶν. Ὁ κόσμος δὲν γνωρίζει τὴν ἀποστεωμένην ἀλλὰ τὴν Ὀμηρικὴν Ἑλένην, δὲν ἀναζητεῖ τὰ ἀρχαῖα κάλλη μέσα στὰ σκοιὰδια τοῦ Ἄδῃ, ἀλλὰ τὰ ἀποθαυμάζει στὴν οὐράνια ἀκτινοβολία τῆς τέχνης.

ΚΑΛΛΙΕΡΧΗ Ν. ΕΛΕΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΤΟΜΙΚΙΣΜΟΣ

ΚΑΙ ΛΑΤΡΟΥΓΙΣΜΟΣ

λοι μιλοῦμε γιὰ τὸν νεοελληνικὸ ἀτομικισμό καὶ ἐγωισμό, ὅλοι τὸν ξέρουμε ἀλλὰ δὲν θέλουμε ἢ δὲν ξέρουμε νὰ τὸν πολεμήσουμε. Ἐπειδὴ τὸ ζήτημα εἶναι σπουδαῖο, θέλω νὰ εἰπῶ καὶ ἐγὼ μερικὰς γνώμες, θέλω νὰ σκεφθοῦμε πῶς γεννιέται καὶ πῶς ἢμπορεῖ νὰ καταπολεμηθῇ.

Τὸν ἀτομικισμό τὸν εὐκολύνει καὶ τὸν δυναμώνει πρῶτα-πρῶτα ὁ ἐμπορικὸς βίος ἐνὸς λαοῦ. Ὅλοι οἱ ἐμπορικοὶ λαοί, οἱ Φοίνικες, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Καρχηδόνιοι, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν μεγάλο ἀτομικισμό, ἐνῶ λαοὶ γεωργικοὶ καὶ ποιμενικοὶ, ὅπως οἱ Σλάβοι καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι εἶχαν ἀδυνατώτερο ἐγωισμό καὶ ἀτομικισμό καὶ δι' αὐτὸ ἦσαν καὶ πὶο πειθαρχικοὶ εἰς τὰ κράτη των. Πολλοὶ ἱστορικοὶ θέλουν νὰ εἰποῦν ὅτι λόγοι φυλετικοὶ εἶναι ἢ αἰτία ποὺ Φοίνικες, Ἑβραῖοι, Ἕλληνες δὲν ἢμποροῦσαν νὰ κάμουν στερεὰ κράτη μὲ πειθαρχία. Δὲν μοῦ φαίνεται σωστὸ αὐτό. Ὁ μετανάστης, ὁ θαλασσινός, ὁ ἐμπορος (ποὺ ταξίδευε καὶ ταξιδεύει καὶ σήμερον ἀκόμη πολὺ) μὲ κίνδυνον περνοῦσε «διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου», κινδύνευε ὡς ἄτομον γιὰ νὰ δουλέψῃ καὶ πλουτήσῃ, ἀποκτοῦσε ἀτομικότητα, γνώριζε πολὺ κόσμον καὶ δὲν μποροῦσε εὐκολὰ πὰ νὰ πειθαρχήσῃ εἰς τοὺς ἄλλους. Εἶχε ἓνα μεγάλο Ἐγὼ, τὸ ὅποιο σὲ κάθε ζήτημα τοῦ τόπου του παρουσιάζεται ἐπιβλητικόν. Γι' αὐτὸ ἔγραψα καὶ ἄλλοτε ὅτι οἱ νέοι Ἕλληνες πρέπει νὰ γίνουμε λιγώτεροι ἐμποροὶ καὶ περισσότεροι γεωργοί.

Ἀλλὰ πλὴν τοῦ ἐμπορικοῦ βίου καὶ ἄλλοι λόγοι καλλιερ-

γοῦν τὸν νεοελληνικὸ ἀτομικισμό. Τὸ ἑλληνικὸ Κράτος ἔνεκα λόγων ἱστορικῶν σχετικῶν μὲ τὸν τρόπο καὶ τὸν τόπο τῆς ἰδρύσεώς του, δὲν κατώρθωσε ὕστερα ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια νὰ εἶναι δίκαιο. Τὰ δικαστήρια βέβαια προσπαθοῦν νὰ εἶναι δίκαια, ἀλλ' ἔνεκα τοῦ κακοῦ περιβάλλοντος δὲν τὸ κατορθώνουν πάντοτε. Γι' αὐτὸ ἔγιναν πολλὰς φορὰς «ἐκκαθαρίσεις» δικαστῶν. Ἐδῶ ὅμως ἐννοῶ, ὄχι μόνο τὴν δικαστικὴν καὶ ποινικὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ γενικώτερα τὴν διοικητικὴν καὶ κοινωνικὴν δικαιοσύνην. Τὸ Κράτος εἶναι συνήθως εἰς τὰ χέρια τῶν κομμάτων, τὰ ὁποῖα εὐνοοῦν τοὺς φίλους των καὶ καταδιώκουν ἢ καὶ ἀπλῶς παραγκωνίζουσιν τοὺς ἀντιπάλους των. Ἐτσι δὲν ἠμπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ ἡ δικαιοσύνη καὶ γι' αὐτὸ εἶχαμε συχνὰ «κινήματα» καὶ γι' αὐτὸ τὸ Κράτος δὲν πηγαίνει καλά. Καὶ ἀφοῦ ὕστερα ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια δὲν ἔχει τὸ Κράτος ἀκόμη ζωηρὴν τὴν συνείδησιν τῆς δικαιοσύνης, ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἡ κοινωνία μας εἶναι ἀδίκη. Καὶ τὰ μεγάλα ἀκόμη καταστήματα, Ἐταιρεῖς, Τράπεζες κλπ. δὲν κατορθώνουν νὰ εἶναι δίκαιες πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους των. Ἐτσι καταντᾷ ὁ καθένας νὰ ζητῇ μὲ ὁποιαδήποτε μέσα νὰ σωθῇ πρῶτα αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἀδικίαν καὶ ἔπειτα νὰ κάμῃ ὅ,τι ἠμπορεῖ εἰς βᾶρος τῶν ἄλλων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο δὲν καλλιεργοῦμε τὸν ἀλtruισμόν, ἀλλὰ τὸν ἐγωϊσμόν καὶ τὸν ἀτομικισμόν καὶ τὴν ἀναρχίαν. Γι' αὐτὸ ὑπάρχουν λίγες ἐξαιρέσεις ἀλtruιστῶν, οἱ ὁποῖοι θυσιάζουσιν χρήματα ἢ κόπον ἢ καὶ τὴν ζωὴν των ὑπὲρ τῶν ἄλλων. Ἀπὸ τοὺς ἀμέτρητους π. χ. ἑκατομμυριοῦχος τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι γιὰ μιὰ κοσμικὴ συγκέντρωσιν καὶ γιὰ ἓνα γλέντι των ξεοδεύουν εὐκόλα 200.000 δρ., δὲν δίδουν τίποτε γιὰ ἓναν ἔρανον ἔθνικόν ἢ φιλανθρωπικόν· πέντε-δέκα ἄνθρωποι, ὅσο οἱ ἴδιοι, δουλεύουν γιὰ τὰ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα τῶν Ἀθηναίων.

*
* *

Ἡ μεγάλη μας ἐμπορικότητα μᾶς κάμνει νὰ ἐμπορευώμεθα ὅλες τοὺς ἰδέες, καὶ τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὸν ἔρωτα

ἀκόμη, καὶ καλλιεργεῖ ἓναν ἄγριο ἀτομικισμό. Τὸ ἴδιο κάμνει καὶ ἡ κρατικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀδικία. Γιὰ νὰ περιορισθῇ τὸ κακὸ τοῦ ἀτομικισμοῦ, πρέπει νὰ χτυπηθῇ καὶ τὸ ψευτοεμπόριο (ὁ γυρολόγος κατ' οὐσίαν καταντᾷ «ἀπατεῶν», διότι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζήσῃ ἂν δὲν κλέψῃ στὸ ζύγισμα καὶ στὴν τιμὴ τοῦ ἐμπορεύματός του) καὶ νὰ γίνῃ καὶ τὸ Κράτος πιὸ δίκαιο. Αὐτὰ βέβαια εἶναι πολὺ δύσκολα πράγματα καὶ ἐπομένως εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ βελτιώσουμε τὸν ἀτομικισμόν τὸν νεοελληνικόν.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ προσπαθήσουμε νὰ τὸν βελτιώσουμε; Ἄν αὐτὸ εἶναι συνειδητό, ἂν ἀναγνωρισθῇ ὅτι τὸ Κράτος πρέπει νὰ γίνῃ δικαιότερο, θὰ ἀρχίσῃ νὰ διορθώνεται τὸ κακόν. Βέβαια οἱ πολιτικοὶ μας δὲν θὰ μεταβληθῶν εἰς Ἀριστείδας, οἱ ὁποῖοι ἐν τούτοις μᾶς χρειάζονται τόσον πολὺ. Ἀλλ' ἂν ἀναγνωρισθῇ ὅτι ἡ δικαιοσύνη σώζει τοὺς λαοὺς καὶ τὰ Κράτη, αὐτὴ τὰ ἠθικοποιεῖ, αὐτὴ περιορίζει τὸν ἄγριο ἐγωϊσμόν καὶ τὸν ἀτομικισμόν, τότε κάτι θὰ γίνῃ.

Κάθε ἓνας μας πρέπει νὰ ἐργασθῇ γιὰ νὰ ἐπικρατήσῃ κρατικὴ καὶ κοινωνικὴ δικαιοσύνη, ἀλληλεγγύη καὶ ἀνθρωπισμός. Γιὰ τὸ ζήτημα τῆς «ἐμπορικότητος», ποὺ φαίνεται ἴσως παράξενο στοὺς ἀναγνώστες μου, μίλησα καὶ ἄλλοῦ καὶ δὲν θὰ εἶπω σήμερον περισσότερα. Μερικὲς ἄλλες παρατηρήσεις θέλω νὰ κάμω μέσα ἔς τὸ πλαίσιο τοῦ «ἀστικοῦ καθεστώτος», χωρὶς νὰ ἐξετάσω τί κάμνουν οἱ κομμουνιστῆς, γιὰτὶ δὲν ξεύρω καὶ καλά τί κάμνουν.

Γιὰ νὰ ἐπικρατήσῃ περισσότερος ἀνθρωπισμός καὶ ἀλtruισμός καὶ δικαιοσύνη βοηθοῦν καὶ τὰ ἑξῆς:

1) Σχολεῖο. Τὸ σχολεῖο βέβαια δὲν ἠμποροῦμε νὰ εἰποῦμε ὅτι καλλιεργεῖ τὴν ἀδικίαν. Ὀλίγες ἐξαιρέσεις δὲν ἔχουν σημασίαν. Ζητεῖ ὅμως νὰ καλλιεργῇ τὴν «προσωπικότητα» καὶ φοβοῦμαι ὅτι ἐδῶ γίνεται μεγάλη σύγχυσις καὶ καλλιεργεῖται ὁ ἀτομικισμός! Ἀφήνω ὅμως αὐτὸ καὶ τονίζω ὅτι τὸ σχολεῖο συνειδητὰ πρέπει νὰ καλλιεργῇ, ἔργῳ καὶ λόγῳ, τὸ ἰδανικόν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τοῦ ἀλtruισμοῦ. Γι' αὐτὸ πρέπει ἡ σχολικὴ κοινότης νὰ βοηθῇ μὲ κάθε τρόπο τὰ φτωχὰ καὶ ἀσθενικὰ παιδιὰ, νὰ φροντίξῃ

για τὴν τροφή τους, για τὰ ρούχα, για τὴν ὑγεία τους. Τὰ πλούσια παιδιά πρέπει νὰ δίδουν ὑποχρεωτικὰ λεφτὰ καὶ νὰ κοπιᾶζουν για τὰ φτωχὰ. Ἔτσι σιγὰ-σιγὰ θὰ γίνῃ συνειδητὸ τὸ ἰδανικὸ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

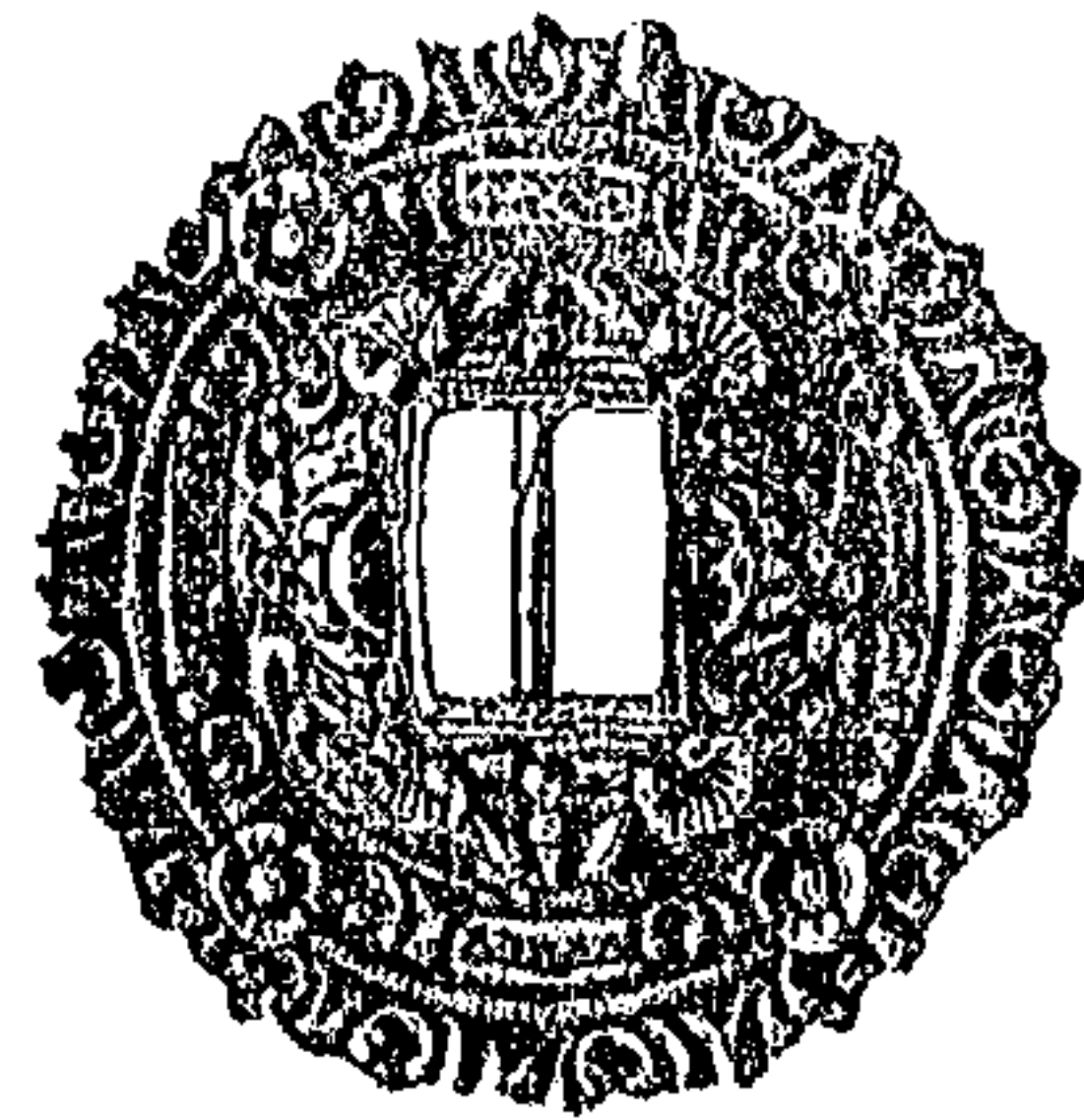
2) Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἡ σημερινὴ ξέχασε τὰ καλὰ καλιὰ της χρόνια, καὶ μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν φιλανθρωπία ἐνίκησε ὅλες τὶς ἄλλες θρησκείες. Ν' ἀφίση λοιπὸν τοὺς νεκροὺς τύπους καὶ τὴν ὑποκρισία καὶ νὰ ἐργασθῇ για τὸν φτωχὸ καὶ ἀδύνατο. Ἔτσι μόνο ἔμπορεῖ νὰ ξαναζήσῃ. Κάθε ἐνορία πρέπει νὰ γίνῃ μικρὴ κοινότητα, ὅπου οἱ πλούσιοι ἢ εὐποροὶ θὰ συνεισφέρουν για τοὺς φτωχοὺς καὶ θὰ φροντίζουν για ἀρρώστους καὶ ὄρφανὰ καὶ χῆρες. Ἡ κοινότητα θὰ κρατῇ κατάλογο τῶν συνεισφορῶν καὶ τῶν εὐεργετουμένων, ὁ παπᾶς θὰ τοὺς μνημονεύῃ εἰς τὴν λειτουργία, ὁ ἱεροκήρυκας θὰ μιλήῃ μόνο για τὸ ζήτημα αὐτὸ καὶ θὰ εἶναι ὁδηγὸς καὶ φροντιστὴς τῶν ἀδικουμένων. Ἡ σημερινὴ του φλυαρία ἀπὸ τὸν ἄμβωνα εἶναι ἀχρηστη. Νὰ δουλέψῃ για τοὺς δυστυχεῖς τῆς ἐνορίας του, αὐτὸ χρειάζεται.

3) Μὲ ἀνάλογο τρόπο θὰ ὀργανωθοῦν τὰ χωριά. Ὅσοι χωρικοὶ δὲν ἔμποροῦν νὰ δώσουν λεφτὰ για τοὺς φτωχοὺς, ἔμποροῦν νὰ δουλέψουν. Τὰ χτήματα τῶν ὀρφανῶν καὶ χηρῶν καὶ ἀσθενῶν πρέπει νὰ καλλιεργοῦνται ἀπὸ τοὺς ἄλλους χωρικοὺς. Εἰς τοὺς ἀχτήμονες νὰ δοθοῦν χτήματα ἢ δένδρα τῆς κοινότητος. Νὰ φυτέψῃ ἡ κοινότης καρποφόρα δένδρα εἰς τοὺς δρόμους καὶ ὅπου ἄλλοῦ ἔμπορεῖ καὶ νὰ τὰ δίδῃ εἰς τοὺς ἀχτήμονας καὶ λοιποὺς φτωχοὺς. Μόνον οἱ τεμπέληδες καὶ οἱ μέθυσοι δὲν πρέπει νὰ εὐρίσκουν ἔλεημοσύνη. Εἰς αὐτοὺς πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ δίδεται μόνο δουλειά¹. Ἔτσι σιγὰ-σιγὰ οἱ χωρικοὶ θὰ μάθουν νὰ

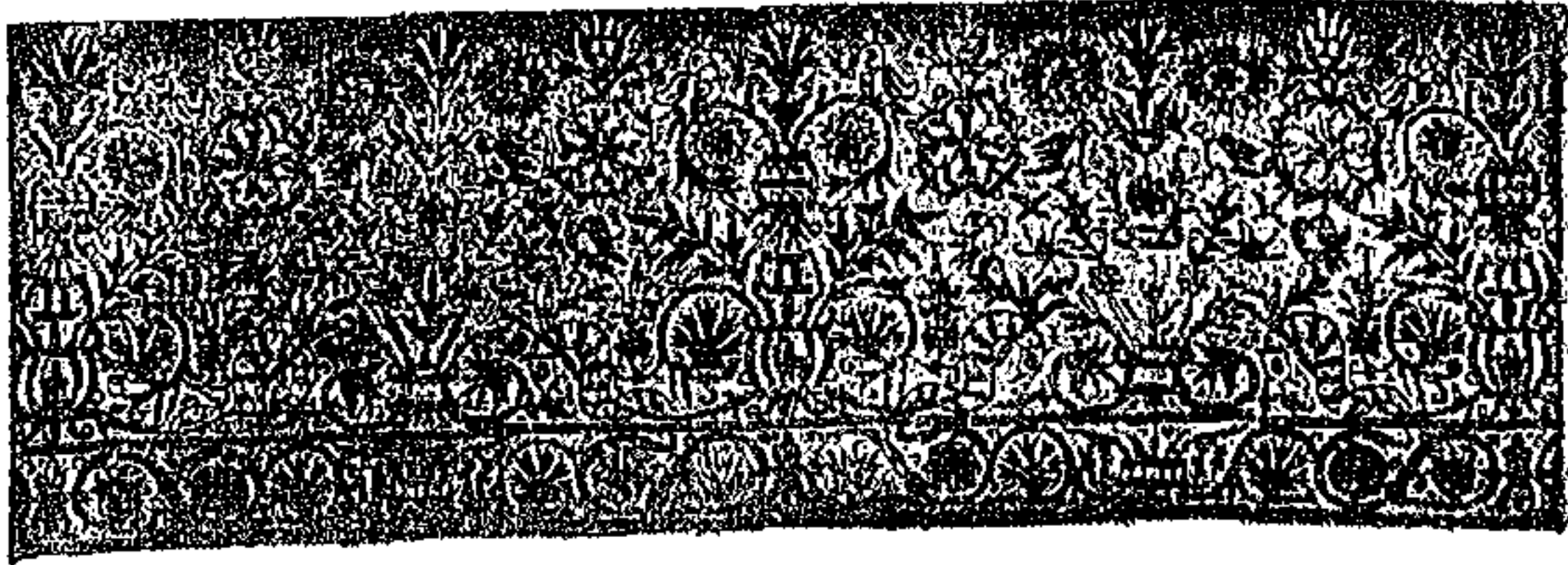
γίνουν πιὸ ἀλτροῦιστὲς καὶ ἀληθινὰ τὸ πρᾶγμα ἐκεῖ εἶναι πιὸ εὐκόλο παρὰ εἰς τὰς πόλεις. Ἐκτὸς τῶν φιλανθρώπων πρέπει νὰ τιμῶνται καὶ οἱ ἥρωες τῆς ἐργασίας, διότι ὑπάρχουν καὶ τέτοιοι ἐκεῖ. Ἡρωες εἶναι καὶ πρέπει νὰ «ἀφηρωίσθουν» κατὰ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ τρόπο ὅσοι π. χ. ἐφύτευσαν χιλιάδες δένδρα ἢ ἐκαλλιέργησαν χέρσους ἐκτάσεις ἢ ἔφεραν ἐπιστημονικώτερη καλλιέργεια εἰς τὸ χωριό. Αὐτοὶ βοηθοῦν νὰ λείψῃ ἡ φτώχεια καὶ ἡ δυστυχία.

Πολλοὶ πολιτικοὶ καὶ ρήτορες ζητοῦν νὰ εὕρουν ἰδανικὰ για τὸν ἐλληνικὸ λαό! Ἄν εἶχαν περισσότερο ἀνθρωπισμὸ, ἂν εἶχαν περισσότερὴ εἰλικρίνεια, θὰ καταλάβαιναν ὅτι ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ περισσώτερη δικαιοσύνη καὶ ἀνθρωπισμὸ καὶ ὅτι τὰ ἰδανικὰ αὐτὰ πρέπει νὰ καλλιεργηθοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἂν θέλουμε νὰ σωθῇ καὶ νὰ ζήσῃ ὁ τόπος μας.

Κ. ΑΜΑΝΤΟΣ

¹ Καὶ οἱ ἀλῆτες καὶ μέθυσοι καὶ ἄστεγοι τῶν πόλεων πρέπει νὰ μαζεύονται καὶ ἀναγκαστικὰ νὰ δουλεύουν σὲ μικρὰ νησιά σὲ γεωργικὲς ἐργασίες, πού πρέπει νὰ ὀργανώσῃ τὸ Κράτος, ἔμμεσα ἢ ἄμεσα. Ὑπάρχουν μικρὰ νησιά, ὅπως τὸ Χιλιομόδι τῆς Δήλου, πού ἔμποροῦν νὰ καλλιεργηθοῦν πολὺ καλά. Θὰ ὀφελῆθοῦν καὶ οἱ ἀλῆτες οἰκονομικῶς καὶ ἠθικῶς καὶ θὰ ἀπαλλάξουν καὶ τὰς πόλεις ἀπὸ τόσο κακό.

Η ΚΙΘΑΡΑ

“Ὡς μὴν πηγαίνῃ ὁ νοῦς μου ἀλαργινά,
 κι’ ὡς ἦταν βολετὸ νὰ σταματήσῃ
 μὲς στὴ ζωὴ ποὺ γύρω μᾶς πλανᾷ,
 καὶ σ’ ὅ,τι χέρια ἀνθρώπινα ἔχουν χτίσι.

Ἐδῶ ἔν’ ἓνα σπιτάκι, — μιὰ φωλιά —,
 μ’ ἓνα περβόλι ὅλο δροσιὲς ἀπέξω.
 Καὶ τούτ’ εἶν’ ἡ κιθάρα μου ἢ παλιά·
 μ’ ὅποιο σκοπὸ χαρούμενο θὰ παίξω.

Κ’ εἶναι παλιά, κ’ εἶν’ ἑκατὸ χρονῶ,
 στὰ βάρη της γενιὲς ἔχουν ξυπνήσῃ,
 καθὼς τὰ δάχτυλα στίς κόρδες της περνῶ:
 πάπποι, προσπάπποι ποὺ ἔχουν τραγουδήσῃ.

Μὲς στὸ κουφάρι μιὰ ἐτικέττα γράφει αὐτά:
 «Βελούδιος . . . Ἑρμοῦ—53—»

στὰ «1837».

Κι’ ἀπόξω, μὲ μολύβι ἀχνά: «Μαρία,

«θέλω προσμένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων
 ἐν βλέμμα σου νὰ μὲ ἀτενίσῃ μόνον! . . .»

Μὲς στὴ γενιά μου πάντα ζῆ ἓνας ἔραστῆς
 παθητικὸς, ποὺ μιὰ κοπέλλα ξελογιάζει,
 καθὼς περνάει καὶ πάει κιθαριστῆς
 μὲ τὸ φεγγάρι, μὲ τὸ χιόνι, μὲ τ’ ἀγιάζι.

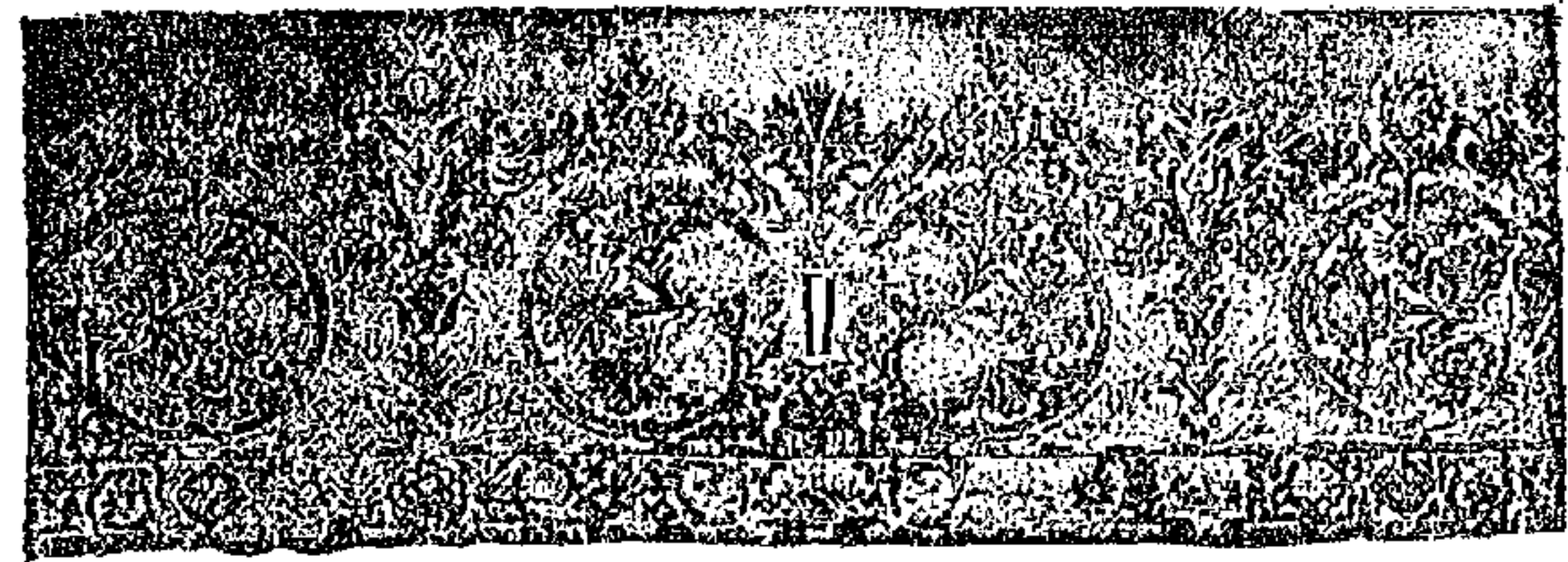
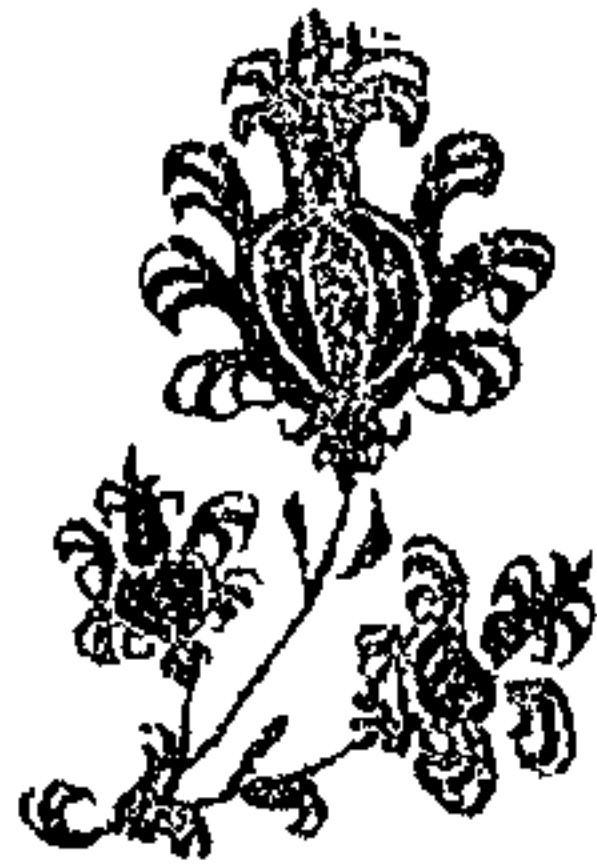
Καὶ μένα ὅλο μὲ δένει ὁ στοχασμὸς
 στίς δυὸ μορφὲς ἑτοῦτες, καὶ σαλεύει
 σὰν ὄραμα ἄλλου κόσμου, σὰ λυγμὸς,
 καὶ μέσα μου ὁ καῦμός τους μὲ παιδεύει.

Περνοῦν ὄραϊα φαντάσματα, δυὸ - δυό,
 κι’ ἀνάμεσό τους ζῶ καὶ τυραγνιέμαι:
 εἶν’ ἓνας ἄντρας, μιὰ γυναίκα—ἐγώ—,
 ποὺ σβύνομαι κι’ εὐθὺς ξαναγεννιέμαι.

"Ω Θεέ μου! . . ἄς μὴν πλανιέμαι ἀλαργινά,
τὸ νοῦ μου ἄς ξεκουράσω ἐδῶ, στὸ χῶμα,
στὰ ὠραῖα ποῦ ζοῦνε, στὰ τριγυρινά,
σὲ ὅ,τ' εἶν' ἀνθὸς στὸν κῆπο μου καὶ χρῶμα.

Κι' ἄς μὴ μὲ νοιάζη . . . Τ'ὄχῳ τὸ κλειδί,
κι' ἀπόξω ἀπὸ τὴν πόρτα ἔχω καθήση,
νὰ βλέπω στὴν ψυχὴ μου ἓνα κλαδί,
ποῦ μέσα στὸ χειμῶνα μου ἔχει ἀνθίση.

ΛΙΜΙΛΙΑ ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ

ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ...

(ΛΙΒΓΗΜΑ)

τῆ μικρῆ αὐλῆ ἦταν ἓνας παλιὸς μπάγκος, κατεστραμμένος ἀπὸ τὶς κακοκαιριές. Σ' αὐτὸν κάθε μέρα τὰ παιδιά τῆς γειτονιάς εὔρισκαν τὸ καταφύγιο τῶν παιχνιδιῶν των. Ὡς πολὺ ἄργά τὸ βράδυ ἡ σιδερένια καγγελόπορτα ἔμενε ἀνοιχτὴ γιὰ τὸ πῆγαιν' ἔλα τῆς ὑπηρεσίας. Ἡ κυρία ἔξοδος τοῦ μεγάλου σπιτιοῦ, ποῦ σχημάτιζε γωνία, ἔβλεπε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ κεντρικώτερα μέρη τῆς πρωτευούσης. Ἐκεῖ σύχναζαν αὐτοκίνητα, διαβάτες ἢ κίνηση δὲ σταματοῦσε.

Ἐνῶ ἡ μιὰ μεριὰ ἀνῆκε ὀλόκληρη στὴ θορυβώδη ἀνησυχία μιᾶς ὠρισμένης τάξεως ἀνθρώπων, ἡ ἄλλη μεριὰ ἀποτελοῦσε τὴν πιὸ μονότονη συνοικία μέσα σ' ἓνα στενὸ δρομάκι, ὅπου θὰ νόμιζες πὼς κάθε παλμὸς τῆς ζωῆς εἶχε σταματήσει. Ἐκεῖ τὰ παιδιά τῆς γειτονιάς, κάθε λογῆς τρελόπαιδα, εἶχαν βρεῖ τὴ μοῖρα τους. Οἱ φωνές καὶ τὰ βρισίματα δὲν ἔλειπαν. Κάθε μέρα, τὴν ὥρα τοῦ δειλινοῦ, μαζευόνταν καμμιά δεκαπενταριά καὶ ἀναστάτωναν τὸν κόσμον. Τὶς Κυριακὲς καὶ γιορτὲς τὸ γλέντι ἀρχίζε ἀπ' τὸ πρωῒ. Τότε ὅμως, ἐπειδὴ ἡ καγγελόπορτα ἔμενε κλειστὴ, τὸ παιχνίδι τῶν μικρῶν γινόταν στὴ μέση τοῦ δρόμου. Καὶ ἦταν κουραστικὸ καὶ πολὺ, πολὺ ἐκνευριστικὸ αὐτὸ τὸ ἐπί-

μονο φωνοκόπι, πού διαπερνούσε τὰ κλειστὰ παράθυρα και τις σιδερένιες πόρτες και ἀντιλαλούσε στις πιδ ἄπομακρυσμένες γωνιές τοῦ σπιτιοῦ.

* *

Ἐκεῖ, κάθε βράδυ, τὴν ὠρισμένη ὥρα, μέσα στὸν κατακλυσμό τῶν παιδικῶν φωνῶν, ἀνάμεσα στις ὁρμές και στὴν ταραχὴ τῶν διαφορετικῶν χαρακτήρων, πού αὔριο θὰ γινόταν ἄνδρες, περνούσε ἕνας γέρος. Σταματοῦσε σὲ μιὰ ὠρισμένη γωνιά, ἄκουε, ἀπολάμβανε ἴσως. Καθόταν στὸ πεζούλι τοῦ ἀντικρινοῦ σπιτιοῦ και τὰ μάτια του κύτταζαν ἐκστατικά. Κάθε μέρα, τὴν ἴδια ὥρα, ἐρχόταν, ποιὸς ξέρει ἀπὸ ποιά ἀπόμερη συνοικία, και παρακολουθοῦσε σαστισμένος τὰ παιχνίδια τῶν μικρῶν. Τὸ πρόσωπό του ἠλιοκαμμένο, μὲ γένηια ἀπεριποίητα, μὲ μάτια λαμπερὰ ἀπὸ μιὰ ἐσωτερικὴ προσπάθεια, ἔδινε τὴν ἐντύπωση ἑνὸς ἐξευγενισμένου κουρελιάρη. Τὰ ροῦχα του σκονισμένα ἀπ' τὸ δρόμο, ἢ λερωμένη του γραβάτα και τὰ λασπωμένα του παπούτσια, μαρτυροῦσαν τὴ φοβερὴ φτώχεια, πού τὸν μαστίγωνε.

Τὸ βλέμμα του, ταπεινὸ πάντα, διάβαζε, λές, μ' εὐλάβεια στις διάφορες μορφές τῶν παιδιῶν, τὴ διαφορὰ κάθε χαρακτήρος. Καμμιά φορὰ, ὅταν τὸ παιχνίδι ἀγρίευε, ἐπέμβαινε, πάντα μὲ πολὺ ἠσυχία, και τὰ ἀπλά του λόγια καταπράυναν τὰ ἐρεθισμένα νεῦρα. Τὰ παιδιά τὸν εἶχαν συνηθίσει και τὸν φώναζαν «γέρο». §

Ἀπὸ ποῦ ἐρχόταν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος; Τί γύρευε σ' αὐτὴ τὴ συνοικία; Ποιὸς κόσμους εἶχε ἀπαρνηθῆ, ποιά δαιμόνια ἀπόφευγε, γυρίζοντας τὴν πόλη μὲ τὰ πόδια; Τί τὸν τραβοῦσε τόσο δυνατὰ κοντὰ στις παιδικές ψυχές; Ποιὸ ἦταν τὸ μυστήριό τῆς ζωῆς του, και γιατί, ὅταν ἀρχίζε νὰ μιλά, τὰ παιδιά, τὰ τόσο ἐπαναστατικά, σιωποῦσαν;

Κανείς δὲν ἤξερε ποιὸς ἦταν αὐτὸς ὁ γέρος. Οὔτε ποῦ κατοικοῦσε, οὔτε ἀν εἶχε κατοικία. Ἦταν ὁ περαστικὸς διαβάτης τῆς συνοικίας. Ἦταν κάτι τι ὠρισμένο, ἀναπόφευκτο

στὸ παιχνίδι τῶν μικρῶν, κάτι τι πού δὲν πρόσεχε κανείς, και ὅμως ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη, ὅπως ἢ αιδερένια καγγελοπορτα τοῦ μεγάλου σπιτιοῦ, ὅπως ὁ δρόμος, ὅπως ἢ φύσις.

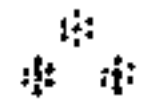
Κάθε μέρα, τὴν ὥρα τοῦ δειλινοῦ, ὁ γέρος ἐρχόταν στὴν ὠρισμένη θέση, και καμμιά φορὰ ἕνα πονεμένο χαμόγελο ζωντάνευε τὴν πετταμένη του ὄψη, ἕνα χαμόγελο περαστικό, πού ἔσβυνε μονομιᾶς και ὅμως ἦταν σὰ μιὰ ὠραία και μακρινὴ ὑπόσχεση...

* *

Μιὰ μέρα, τὰ παιδιά τῆς γειτονιᾶς μάλωσαν στὰ καλά. Γιὰ μιὰ ἀσήμαντη ἀφορμὴ, ἴσως ἐπειδὴ ὁ καιρὸς ἦταν συννεφιασμένος, και τὸ ξαφνικὸ κρῦο ἐρέθιζε τὰ νεῦρα, δυὸ μάγγες ὡς ἐκεῖ πάνω ἤρθανε στὰ χέρια. Οἱ κλωτσιές, οἱ γροθιές ἔδιναν κ' ἔπαιρναν. Τὴν ὥρα, πού ἢ μάχη ἦταν στὸ κρισιμώτερο σημεῖο, πέρασε ὁ γέρος. Ἡ φασαρία ἦταν μεγάλη, τὰ παιδιά εἶχαν χωρισθῆ σὲ δυὸ στρατόπεδα και τὸ πείσμα τῶν δυὸ κυρίως ἐχθρῶν φανέρωνε μιὰ φοβερὴ ἀντιζηλεία. Ὁ γέρος, κατὰ τὴ συνήθειά του, ἤθελε νὰ ἐπέμβη. Και τότε φούντωσε τὸ κακό. Πέτρες σφύριζαν στὸν ἀέρα. Ἡ μιὰ ἀπ' αὐτὲς χτύπησε τὸν ἕναν ἀντίπαλο στὸ πρόσωπο. Ἡθελε νὰ ὑπερασπισθῆ. Ἀλλὰ τὸ αἷμα τὸν ἐμπόδιζε. Σήκωσε τὸ χέρι του πού κρατοῦσε μιὰ μεγάλη πέτρα, και στὰ τυφλὰ—γιατί ἀπ' τοὺς ξαφνικοὺς πόνους εἶχε κλείσει τὰ μάτια—και μὲ ὄλη του τὴ δύναμη τὴν πέταξε.

Αὐτὴ τὴ στιγμή ἴσα, ἴσα ὁ γέρος εἶχε ὀρμήσει γιὰ νὰ χωρίση τὰ παιδιά και ἔφαγε ἐκεῖνος τὸ χτύπημα. Μέσ' στὸ στηθος. Κλονίστηκε γιὰ ἕνα δευτερόλεπτο. Ὑστερα στάθηκε στὰ πόδια του πάλι. Ἡσυχία, χωρὶς νὰ πῆ λέξη. Μόνο τὰ μάτια του πῆραν μιὰ περίεργη ἐκφραση, και στὸ πρόσωπό του ἀπλώθηκε μιὰ ἀνησυχαστικὴ γλωμάδα. Τόσο ἀπότομη ἦταν αὐτὴ ἢ μεταβολή, πού ὁ θυμὸς τῶν παιδιῶν ἔπεσε μονομιᾶς. Ὅλα μαζί ἔτρεξαν κοντὰ του γιὰ νὰ τὸν περιποιηθοῦν, ἀλλὰ ὁ γέρος τ' ἀπόσπρωξεν, ἔνευσε πὼς δὲ θέλει τίποτα, κ' ἔφυγε σιγά, σιγά, σὰν νὰ εἶχε ξαφνικὰ σπάση κάτι

μέσα του. Σαστισμένοι, οἱ μικροὶ παράτησαν τὸ παιχνίδι τους καὶ σκορπίστηκαν γύρω.

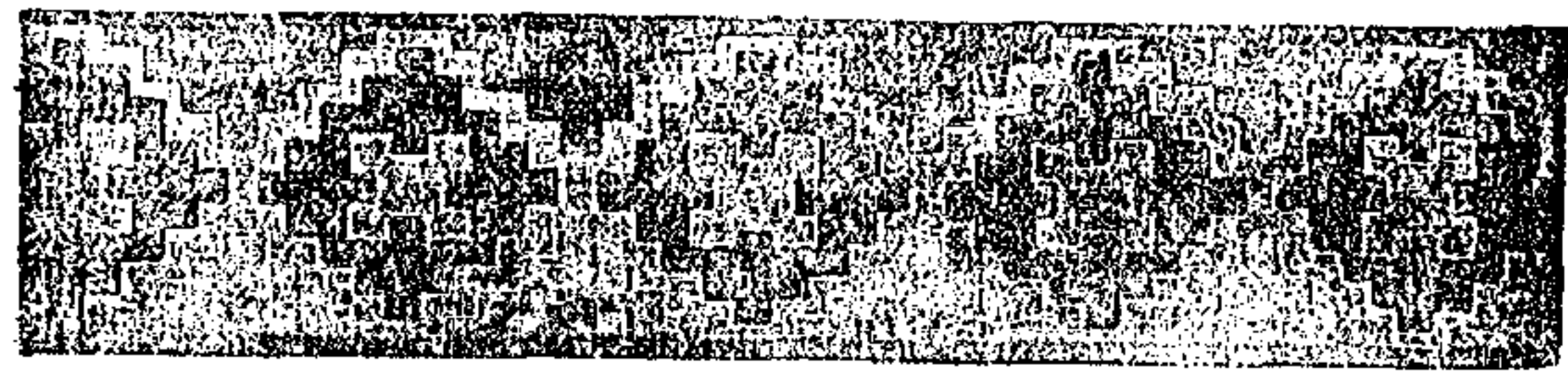
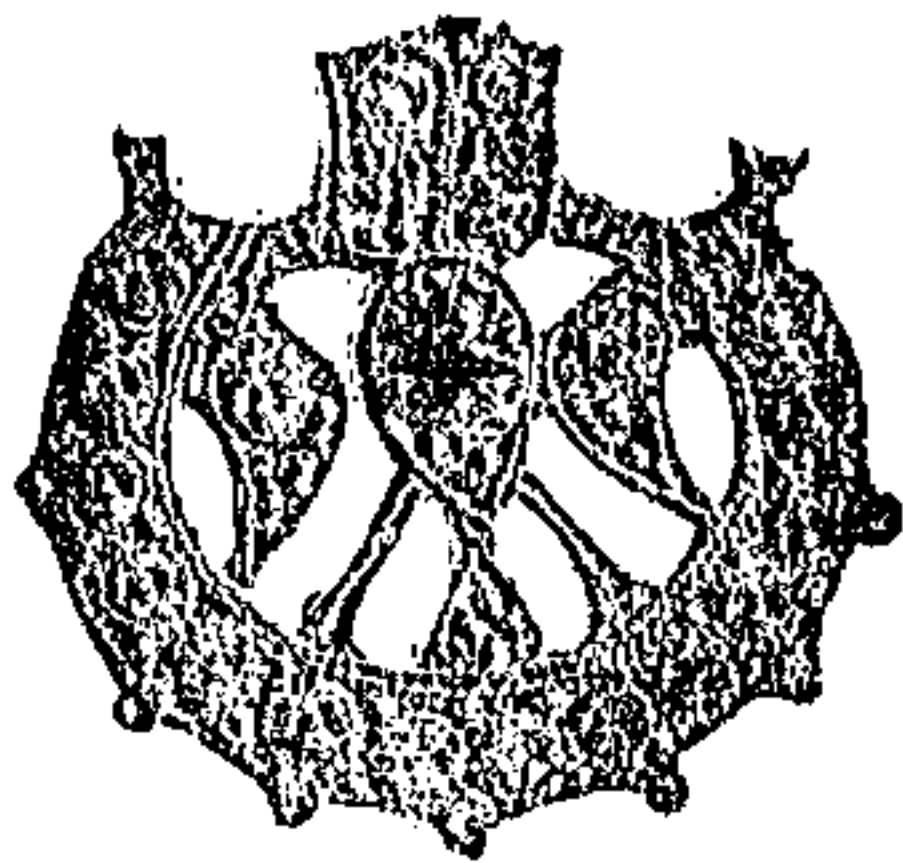

Ἄπὸ κείνη τῆ μέρα ὁ γέρος δὲν ξαναφάνηκε. Χάθηκε ἀπ' τὴ συνοικία. Μάταια τὰ παιδιά τὸν ἀναζήτησαν. Ἐκείνους ποὺ ρωτοῦσαν δὲν ἤξεραν νὰ τοὺς ἀπαντήσουν, γιατί δὲν γνώριζαν οὔτε τὸ ὄνομά του.

Τί εἶχε πάθει ὁ γέρος; Μήπως τὸ χτύπημα ἐκεῖνο ἦταν θανατηφόρο; Μήπως φοβήθηκε τὰ ἄγρια ἔνστικτα τῶν παιδιῶν, καὶ προτίμησε τὴν ἐρημιὰ του;

Ποιὸς ξέρει; Ὁ γέρος δὲν ξαναφάνηκε, κι ἀπὸ τότε τὰ παιδιά τῆς γειτονιάς βρῆκαν ἄλλοῦ τὸ καταφύγιο τῶν παιχνιδιῶν των.

E. ΡΟΔΗ

Ο ΤΑΦΟΣ ΕΝΟΣ ΕΛΛΗΝΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΜΟΝΑΧΟΝ

(ΤΟΥ ΗΛΙΑ ΚΑΤΣΑΚΟΥ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ)

Ἰς τὸ παλαιὸν Νεκροταφεῖον τοῦ Μονάχου, τὸ εὐρισκόμενον εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ διαρρέοντος τὴν πόλιν ποταμοῦ Ἰσαρου, ὑπάρχει ὑπέροχος τάφος ὑπερόχου Ἑλληνος Ἀγωνιστοῦ, τοῦ Ἡλία Κατσαίου Μαυρομιχάλη. Ὅταν πρὸ τριάντα περίπου ἔτων ἔσπουδαζα εἰς τὸ Μόναχον, τὸν ἀνεζήτησα κατ' ἐντολὴν τοῦ ἀξίου υἱοῦ του, τοῦ μακαρίτου Καπετάν - Γιάννη Κατσαίου Μαυρομιχάλη, σεβαστοῦ ἀναδόχου μου, καὶ τὸν εὗρηκα μὲ πολλὴν εὐκολίαν. Ἔχει ἀνιδρυθῆ εἰς κεντρικὴν καὶ ἐπιφανεστάτην θέσιν, ὃ δὲ φύλαξ τοῦ Νεκροταφείου εἰς τὸν ἐρωτῶντα ἠξεύρει νὰ δείξῃ ἀμέσως τὸν τάφον τοῦ «Ἑλληνος Ὑπασπιστοῦ». Εἰς σχῆμα ἀρχαίας ἀττικῆς ἐπιτυμβίας στήλης, ὑψώνεται ἀπλὸς καὶ μεγαλοπρεπής, σεβάσιμος καὶ ἐπιβλητικός, πώρινος ὀγκόλιθος ὕψους 2½ περίπου μέτρων. Εἰς τὸ ἀέτωμα τῆς στήλης παρίσταται ἀνάγλυφος λέων ἀναπαυόμενος, ἔμβλημα τοῦ ἰδρύσαντος τὸν τάφον Βασιλέως, ἀλλὰ καὶ σύμβολον τῆς ἰσχύος τοῦ τιμηθέντος νεκροῦ. Τὴν σμίλην τοῦ γλύπτου συνεπλήρωσεν εἰς τὴν λιτὴν διακόσμησιν τῆς στήλης καὶ ὁ χρωστῆς τοῦ ζωγράφου μὲ κοσμήματα ἀπλᾶ, ἀπὸ τὰ γνωστὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γραφικῆς, τὰ ὅποια ἔσβυσεν ἐν μέρει ὁ χρόνος.

Εἰς τὴν ἐμπροστινὴν ὀψιν τῆς στήλης ἔχει χαραχθῆ μὲ κεφαλαῖα ἑλληνικὰ γράμματα τὸ ἀκόλουθον ἐπίγραμμα τοῦ

τότε Καθηγητοῦ καὶ Προέδρου τῆς Βαυαρικῆς Ἀκαδημίας Φρειδερίκου Θειροσίου, τοῦ ἐπικληθέντος διὰ τὴν σοφίαν του «praecceptoris Bavariae», ὅστις ἦτο ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἐνθουσιωδεστάτων φίλων τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος.

Ἐνθάδε κεῖται

Ἰλίας Μαυρομιχάλης ὁ Σπαρτιάτης
ἱππότης τῆς Βασιλικῆς τάξεως τοῦ Σωτήρος
Ἰαγματάοχος καὶ Ὑπασπιστὴς
τῆς Α. Μ.

Ὁθωνος Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος
βιώσας ἔτη 33, τελευτήσας ὑπὸ
χολέρας ἐν Μονάχῳ τῆς Βαυαρίας
τῇ 8 Νοεμβρίου ἔτει 1836
Τὸ μνημα ἀνέσκησε Λοδοῖκος
ὁ τῆς Βαυαρίας Βασιλεὺς.

«Ὀῖρα τᾶς Σπάρτας προλιπῶν, τριφιλάτου ἄνακτος
»φυγὰν πιστὰ φρονέων καὶ κλέος εἰρουσάμην.
»Ἄνδρῶν ἡρώων κρατερόν γένος, ὧν θαμὰ ἐν ὅπλοις
»ἀρχὸς ἔβαν πολέμων ἔργα αἰδηλὰ δαεῖς.
»Ἄλλὰ οὐ μὲ ἐξεσάωσε μένος καὶ ἀθέσφατος ἀλκή
»τῆλε πάτρας νοῦσῳ λυγρᾷ ἀπολλύμενον.
»ὦ Πατρίς, ὦ Βασιλεῦ, ὦ ἀνήλικα τέκνα καὶ οἶκος,
»χαίρετε! Ὀδύρεσθαι δὲ οὐ πάτριον γενεῇ».

Τὸ ἐπίγραμμα ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς γερμανικὴν μετάφρασιν ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τῆς στήλης, παραφραζόμενον δὲ εἰς τὴν σημερινὴν μας γλῶσσαν λέγει περίπου τὰ ἑξῆς:

«Ἀφῆσας τὰ βουνὰ τῆς Μάνης¹, ἐφρουρήσα μὲ πίστιν τὴν
ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν πολυφιλήτου ἄνακτος. Καταγόμενος ἀπὸ
ἄνδρας ἡρώας ἐβάδισα συχνὰ εἰς τὰ ὅπλα ὡς ἀρχηγὸς ἔμπει-

Ὁ τάφος τοῦ Ἰλίου Κατσόκου Μαυρομιχάλη εἰς τὸ Μόναχον.

¹ Σπάρτη κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ εἰς τοὺς ἀμέσους ὑστερον χρόνους ἐλέγετο ἡ Μάνη, Σπαρτιάτης δὲ ὁ Μανιάτης.

ρος τῶν καταστρεπτικῶν ἔργων τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ δὲν με-
ἴσωσε οὔτε ἡ ἀνδρεία, οὔτε ἡ μεγάλη μου ρώμη ἀπὸ τὸν
χαμὸν ποῦ μοῦ ἔφερε μακρὰν τῆς πατρίδος ἢ ὀλεθρία νόσος.
Πατρίδα μου, Βασιλιᾶ μου, ἀνήλικά μου παιδιὰ καὶ σπῖτι,
χαίρετε! Νὰ κλαῖμε δὲν ταιριάζει σὴ γειά μας».

Ἀνάμεσα δὲ εἰς τὰ χαραγμένα ὀνόματα περαστικῶν Ἑλλή-
νων, τῶν ὁποίων τὴν γνωστὴν συνήθειαν εὐκόλυνεν ἔδῳ
καὶ ἡ μαλακότης τοῦ λίθου, εὐρίσκεται ἐπίσης χαραγμένον
ἄτεχνον καὶ ἀνορθόγραφον τὸ νοσταλγικὸν δίστιχον:

»Νὰ ἴμουν πουλί νὰ πέταγα νὰ πῆγαίνα τ' ἀψήλου
»ν' ἀγνάντενα τὸ πέλαγο καὶ τὰ βουνὰ τῆς Μάνης.

Τὸ ἐπιτάφιον τοῦτο ἐπίγραμμα ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως εἰς
τὴν ἑφημερίδα «Ἐλεύθερον Βῆμα» (26 Μαΐου 1935) ἀπὸ
τὸν Ἄλέξ. Σταῖνμετς, ὅστις, ἂν ἐγνώριζεν ὅτι εἶχε τοῦτο
δημοσιευθῆ ἀπὸ τὸν Δημ. Γρ. Καμπούρογλου (κατ' ἰδικὴν
μου ἀνακοίνωσιν εἰς τὰς «Μελέτας καὶ Ἐρεῦνας» του σελ.
254) καὶ ἀκόμη παλαιότερα ἀπὸ τὸν Σπυρ. Παπαγεωργίου
(Ἡ ἐν Μονάχῳ Ἑλληνικὴ Κοινότης καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλη-
σία 1903 σελ. 68), δὲν θὰ ἔγραφεν ἀσαφῆ καὶ ἀμφίβολα
περὶ τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ὁ τάφος, παρα-
συρθεῖς ἀπὸ τὰς ἀνακριβείας τοῦ περὶ Μαυρομιχαλῶν
ἄρθρου τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας. Πρὸς
ἐπανόρθωσιν λοιπὸν τῶν ἀνακριβειῶν τούτων καὶ εἰς ἑκα-
τονταέτηρον μνημόσυνον μιᾶς ὑπερόχου καὶ ἡρωϊκῆς μορφῆς
τοῦ Ἀγῶνος γράφονται ἔδῳ αἱ γραμμαὶ αὐταί.

Ἄλλ' ἂντὶ τοῦ πατρὸς ἐκινεῖτο εἰς τὴν πρότην πάντοτε
γραμμὴν τοῦ Ἀγῶνος ὁ υἱὸς Ἡλίας, ὅστις κατὰ τὴν λακωνι-
κὴν πατριωτικὴν κατάληξιν ἐπωνομάζετο Κατσάκος (υἱὸς
τοῦ Κατσῆ) πιθανώτατα πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τὸν ὁμώνυ-
μον πρωτεξάδελφόν του Ἡλίαν, τὸν υἱὸν τοῦ Πετρόμπεη, τὸν
εἰς Κάρυστον πεσόντα περίφημον Μπεζαντὲ - Ἡλίαν. Μὲ
τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ἐμφανίζεται ὁ Ἡλίας Κα-
τσάκος Μαυρομιχάλης, μόλις εἰκοσαετῆς, νὰ ἀνασυγκροτῆ
ὡς ἀρχηγὸς λακωνικοῦ σώματος τὴν πρὸ μικροῦ ἐπιχειρη-
θεῖσαν καὶ διαλυθεῖσαν πολιορκίαν τῆς Κορώνης. Κατὰ
τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη διακρίνεται εἰς τὰς μάχας τῆς
Ἄργολίδος καὶ εἰς αὐτὸν ἀνατίθεται ἡ κατάληψις τῆς ἀκρο-
πόλεως τοῦ Ἄργους. Κατὰ δὲ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμβραήμ,

ρίζετο καὶ ἀπεκαλεῖτο «Βασιλιᾶς». Λέγουν μάλιστα ὅτι, ὅταν
τὸ 1815 ἀφηρέθη ἡ ἡγεμονία τῆς Μάνης ἀπὸ τὸν Θεοδο-
ρόμπεην Γρηγοράκη, ὁ Καπουδάν-Πασᾶς ἀποβλέψας διὰ
τὴν διαδοχὴν εἰς τὴν ἰσχυρὰν οἰκογένειαν τῶν Μαυρομιχα-
λαίων, προσέφερε κατ' ἀρχὰς τὸ μπεηλίκι εἰς τὸν Ἰωάννην
Κατσῆν Μαυρομιχάλην. Ἄλλ' αὐτὸς ἠρνήθη νὰ δεχθῆ τὸ
προσφερόμενον ἀξίωμα ἰσχυρισθεὶς ὅτι ἔχων πρεσβύτερον
ἀδελφόν, τὸν Πέτρον, ἐμποδίζεται ἀπὸ τὰ λακωνικὰ ἔθιμα,
τὰ ἐπιβάλλοντα σεβασμὸν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἱεραρχίαν.
Καὶ ἔτσι διωρίσθη ὁ Πετρόμπεης. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα δὲν
φαίνεται νὰ ἔχη ὁ Κατσῆς ἔντονον πολεμικὴν ἢ πολιτικὴν
δραῖσιν. Ἐνῶ δηλαδὴ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ του, ὁ Πετρό-
μπεης, ὁ Κυριακούλης, ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ Ἀντώνης, κινουῦν-
ται εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος, αὐτὸς
παραμένει εἰς τὴν Μάνην διοικῶν τὸν τόπον καὶ διευθύνων
τὰ οἰκογενειακὰ πράγματα τῶν Μαυρομιχαλαίων. Μόνον εἰς
τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως βλέπομεν αὐτὸν νὰ δρᾷ εἰς
τὴν πολιορκίαν τῶν κάστρων τῆς Κορώνης καὶ τῆς Μεθώ-
νης, ὕστερον δὲ, κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἰμβραήμ εἰς τὴν
Πελοπόννησον, νὰ διευθύνῃ τὰς στρατολογικὰς καὶ οἰκονο-
μικὰς ὑπηρεσίας τοῦ ἐν Φουρτζάλα (Θουρία) τῆς Μεσσηνίας
ἀμυντικοῦ στρατοπέδου. Ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν του δ' ἐκείνην
σώζεται ἀξιόλογον κομμάτι ἡμερολογίου.

Ἄλλ' ἂντὶ τοῦ πατρὸς ἐκινεῖτο εἰς τὴν πρότην πάντοτε
γραμμὴν τοῦ Ἀγῶνος ὁ υἱὸς Ἡλίας, ὅστις κατὰ τὴν λακωνι-
κὴν πατριωτικὴν κατάληξιν ἐπωνομάζετο Κατσάκος (υἱὸς
τοῦ Κατσῆ) πιθανώτατα πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τὸν ὁμώνυ-
μον πρωτεξάδελφόν του Ἡλίαν, τὸν υἱὸν τοῦ Πετρόμπεη, τὸν
εἰς Κάρυστον πεσόντα περίφημον Μπεζαντὲ - Ἡλίαν. Μὲ
τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ἐμφανίζεται ὁ Ἡλίας Κα-
τσάκος Μαυρομιχάλης, μόλις εἰκοσαετῆς, νὰ ἀνασυγκροτῆ
ὡς ἀρχηγὸς λακωνικοῦ σώματος τὴν πρὸ μικροῦ ἐπιχειρη-
θεῖσαν καὶ διαλυθεῖσαν πολιορκίαν τῆς Κορώνης. Κατὰ
τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη διακρίνεται εἰς τὰς μάχας τῆς
Ἄργολίδος καὶ εἰς αὐτὸν ἀνατίθεται ἡ κατάληψις τῆς ἀκρο-
πόλεως τοῦ Ἄργους. Κατὰ δὲ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμβραήμ,

ἀφοῦ διέπρειπε καὶ ἐρριψοκινδύνευσεν εἰς τὴν Βέργαν τοῦ Ἄλμυροῦ ἐξεληθὼν τοῦ ὀχυρώματος καὶ λαφυραγωγῆσας ὁ ἴδιος ὠραιότατον ἀραβικὸν ἵππον, ἔσπευσε κατόπιν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μάνης καὶ ἐπὶ κεφαλῆς 300 Μανιατῶν κτυπῶ τὸν ἐχθρὸν εἰς Μινιάκοβα καὶ σώζει τὸν ἐκεῖ πολιορκούμενον Κοσσονάκον ἀπὸ βέβαιον ὄλεθρον. Ἐπὶ Καποδίστρια, συμμετέχων καὶ αὐτὸς ἐνεργῶς τῆς ἐναντίον τοῦ Κυβερνήτου ἀντιδραστικῆς κινήσεως τῶν Μαυρομιχαλαίων, ἐφυλακίσθη τὸ 1830 εἰς τὸ Ναύκλιον, ὁπόθεν δραπετεύσας ὑπεκίνησε τὴν ἐξέγερσιν τῆς Μάνης καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στασιαστῶν. Συγκατηγορηθεὶς ὁμῶς κατόπιν μετὰ τῶν συγγενῶν του διὰ τὸν φόνον τοῦ Καποδίστρια, ἀπηλλάγη τῆς ἐπὶ τῇ φονικῇ συνωμοσίᾳ κατηγορίας.

Σπουδαιότερα εἶναι ἡ δρᾶσις καὶ ἡ ἀνάδειξις τοῦ Ἡλία Κατσάκου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπὶ Ὀθωνος Ἀντιβασιλείας. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀντίδρασις, τὴν ὁποίαν ἐπροκάλεσαν εἰς τὴν Μάνην τὰ μέτρα τῆς Βαυαρικῆς Ἀντιβασιλείας πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐμφυλίων ἐκεῖ πολέμων καὶ πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς νομίμου τάξεως. Ὁ βίαιος ἀφοπλισμὸς τὴν ἀτιθάσων Μανιατῶν καὶ ἡ κατεδάφισις τῶν πολεμικῶν των πύργων ἔγινεν ἀφορμὴ ἐνόπλου στάσεως αὐτῶν διὰ τὴν καταστολὴν τῆς ὁποίας εἰργάσθη τελεσφόρως καὶ ἀποτελεσματικῶς ὁ Κατσάκος. Ὀνομασθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀντιβασιλείας «Μοίραρχος ὑπεράριθμος» καὶ προσληφθεὶς ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Βαυαρικῶν στρατευμάτων στρατηγὸν Σμάλτς μαζί με τὸν Βαυαρὸν ταγματάρχην Φέδερ ὡς σύμβουλος καὶ βοηθὸς διὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐν Μάνη ἀνταρσίας, κατώρθωσε διὰ τῶν δραστηρίων ἐνεργειῶν του καὶ τῆς ἐξαιρέτου τοπικῆς ἐπιρροῆς του νὰ ἐπιφέρῃ τὸν συμβιβασμὸν καὶ τὴν εἰρήνευσιν τοῦ τόπου. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ καταστολὴ τοῦ εἰς Τσίμοβαν κινήματος, ἡ διάλυσις τῆς πολιορκίας τῆς Ζαρνάτας, ἡ κατάθεσις τῶν ὅπλων τῆς Ἀνδρούβιστας, ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν εἰς Πορτοκάγιο αἰχμαλωτισθέντων Βαυαρῶν, οἵτινες εἰς τὸν Κατσάκον ἐχρεώσθουν τὴν σωτηρίαν ὄχι μόνον τῆς ζωῆς ἀλλὰ καὶ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ γοήτρου των. Συνεχίζων δὲ τοὺς ὑπὲρ τῆς τάξεως ἀγῶνάς του καὶ εἰς τὴν Μεσσηνίαν,

ἔδρασε τελεσφόρως εἰς τὴν καταστολὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη ὑποκινήσεως κατὰ τῆς Ἀντιβασιλείας στάσεως καὶ διεξήγαγε σκληροὺς ἀγῶνας ἐναντίον τοῦ Νικηταροῦ καὶ τοῦ Μητροπέτροβα περιελθὼν εἰς ἄμεσον κίνδυνον ἐν Μιρομάνη, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐσώθη διὰ ἐγκαίρου συνδρομῆς τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του Γερμανοῦ, καὶ ἀναγκασθεὶς νὰ καύσῃ τὸ χωρίον Ἀσλάναγα, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς φρωλεὰ τῶν στασιαστῶν. Ὅταν δὲ κατεστάλη καὶ ἡ στάσις ἐκείνη, ὁ Σμάλτς διαλύσας τὰ σώματα ἀφῆκε δύο μόνον ἐν ἐνεργείᾳ, τοῦ Γαρδικιώτη εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ τοῦ Κατσάκου εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Ἡ τότε ἐν Ναυπλίῳ ἐκδιδομένη ἐφημερὶς «Σωτῆρ» ἀναγράφει συχνὰ καὶ μὲ λεπτομερείας τοὺς ὑπὲρ τῆς τάξεως αἵθλους τοῦ Κατσάκου.

Μὲ τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτευούσης εἰς Ἀθήνας καὶ τὴν ἐνηλικίωσιν τοῦ Βασιλέως συμπίπτει τὸ ἀποκορύφωμα τῆς αἵγλης τοῦ Ἡλία Κατσάκου. Εἰς ἀναγνώρισιν καὶ ἀνταμοιβὴν τῶν πρὸς τὸν θρόνον ὑπηρεσιῶν του καὶ πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἰσχυρᾶς λακανικῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἄλλου Ἡλία, τοῦ Γεωργάκη, τοῦ Ἰωάννη, τοῦ Κυριακούλη, τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Ἡλίας Κατσάκος ἦτο τὸ ἐγκαλλώπισμα τῶν ἐπιζώντων καὶ ἡ ἐλπίς τῆς νεωτέρας γενεᾶς τῶν Μαυρομιχαλαίων, ὁ Ὄθων προσκαλέσας αὐτὸν πλησίον του, τὸν διώρισεν Ὑπασπιστὴν του. Εἰς τὴν νεοσύστατον Ἑλληνικὴν Αὐλὴν καὶ εἰς τὴν νεόπηκτον τότε ἀθηναϊκὴν κοινωνίαν ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ἡλία Κατσάκου ἔκαμε καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν καὶ ἡ φυσιογνωμία του ἔλαμψε κυριολεκτικῶς μὲ τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς ἀρετάς της. Τὸ ὑψηλὸν καὶ εὐλύγιστον ἀνάστημά του, τὸ ὠραῖον του πρόσωπον μὲ τὰ ἀπολλώνεια χαρακτηριστικά, ἡ εὐγένεια καὶ ἡ μέχρι παρατολμίας ἀνδρεία του, εἶχαν ἐπισύρει τὸν θαυμασμὸν Ἑλλήνων καὶ ξένων, μάλιστα τῶν ξένων.

Εἶναι γνωστὸς ὁ θρύλος ποὺ ἐπλάσθη γύρω ἀπὸ τὰς σχέσεις του μὲ τὴν Δούκισσαν τῆς Πλακεντίας, τὴν ἐκκεντρικὴν ἐκείνην ξένην τῶν Ἀθηναίων, ἣτις, φειδωλὴ καὶ ἐκλεκτικὴ εἰς τὰς σχέσεις της, ἐδέχετο κατ' ἐξαιρέσιν εἰς τὸ μέγαρόν της τὸν Κατσάκον συχνὰ καὶ μὲ οἰκειότητα εὐλόγως

τότε σχολιαζομένην. Ἐλέγετο δηλαδή ὅτι ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ Κατσάκος εἶχε σώσει τὴν ζωὴν τῆς Δουκίσσης καὶ τῆς κόρης τῆς ἀπὸ τὸν κίνδυνον ποὺ διέτρεξαν νὰ κρημνισθοῦν εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ Ἰλισσοῦ ἀπὸ τὰ ἀφηνιασμένα ἄλογα τῆς ἀμάξης των, ἀναχαιτίσας μὲ τὰ στιβαρὰ του χέρια ἢ καὶ πυροβολήσας μὲ τόλμην καὶ δεξιότητα αὐτά, ὁ εὐγενὴς Μανιάτης καὶ γενναῖος τοῦ Βασιλέως Ὑπασπιστὴς εἶχε λατρευθῆ ἀπὸ μὲν μητέρα καὶ κόρην ὡς σωτήρ, ἀπὸ δὲ τὴν κόρην καὶ ὡς ἐπίδοξος μνηστήρ. Ὁ ρωμαντικὸς αὐτὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος βεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴν παράδοσιν τῶν Μαυρομιχαλαίων, ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ διαζύγιον τοῦ Κατσάκου, ὁ ὁποῖος δὲν διετελεῖ τότε ἐν χηρείᾳ, ὡς κοινῶς φέρεται, ἀλλὰ διεζεύχθη ἔκουσίως καὶ κατ' ἀμοιβαίαν συγκατάθεσιν τὴν σύζυγόν του, τὴν ὁποίαν καὶ ὑπάνδρευσε μὲ Λάκωνα φίλον του, Κατρίνην ὀνόματι. Εἶναι πιθανώτατον ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη ὑπηγορεύθη ἀπὸ τὴν προσπάθειαν διευκολύνσεως τοῦ γάμου τοῦ Κατσάκου μετὰ τῆς κομήσσης Ἐλίξης Λεμπρὲν καὶ ὅτι ὁ δουκικὸς αὐτὸς γάμος θὰ συνετελεῖτο ἂν δὲν ἐπηκολούθει ἄμεσον καὶ σύγχρονον σχεδὸν τὸ τραγικὸν τέλος τῶν δύο τούτων θρυλικῶν ὑπάρξεων.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1836 ταξιδεύσας ὁ νεαρὸς Βασιλεὺς εἰς Γερμανίαν πρὸς ἐξεύρεσιν νύμφης προσέλαβε μαζί του δύο Ὑπασπιστάς, τὸν Ἀντώνιον Μιαούλην καὶ τὸν Ἡλίαν Κατσάκον. Ἄλλ' ὅταν ἡ βασιλικὴ συνοδεία ἔφθασεν εἰς τὸ Μόναχον, ἡ πόλις ἐδεκατίζετο ἀπὸ φοβερὰν ἐπιδημίαν χολέρας, εἰς τὴν ὁποίαν προσβληθεὶς μὲ τὴν σειρὰν του καὶ ὁ Κατσάκος ὑπέκνησεν, καθὼς ὑπέκνησεν ὀλίγον ὕστερον εἰς τὴν ἰδίαν νόσον καὶ ὁ σύντροφος καὶ συναδελφὸς του Μιαούλης ἀποθανὼν καὶ ταφεὶς εἰς Οὐφφενχάϊμ τῆς Βαυαρίας κατὰ τὴν ἀπὸ Μονάχου εἰς Ὀλδεμβουργον βασιλικὴν πορείαν. Πόσον ἀγαπήθη καὶ πόσον ἐξετιμήθη ὁ Κατσάκος ἀπὸ τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν Αὐλὴν τῆς Βαυαρίας καὶ πόσον ἐθρηνηθῆ ὁ πρόωρος θάνατός του, τὸ βλέπομεν εἰς τὰς ἐντοπίας ἡμερίδας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ εἰς τὸ λαμπρὸν μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ἀνήγειρον ἐπὶ τοῦ τάφου του ἡ μεγαλοδωρῖα Λουδοβίκου τοῦ Α'. Λέγεται

μάλιστα ὅτι καὶ προσωπογραφία τοῦ Κατσάκου εἶχεν ἐκτελεσθῆ ἀπὸ ἐπιφανῆ τῆς Βαυαρικῆς Αὐλῆς ζωγράφον, ἀλλὰ τὰ ἔγγραφα αὐτῆς δὲν κατάρθωσα ν' ἀνεύρω εἰς τὸ Μόναχον.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 314 (1836) φύλλον τῆς «Γενικῆς Ἐφημερίδος» τοῦ Ἄουγσβουργ διαβάζομεν: «Τὴν περασμένην νύχτα (6 Νοεμβρίου) μεταξὺ ἄλλων ἀπέθανεν εἰς τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον κάτοχος ἐνδόξου ὀνόματος, ὁ ὑπασπιστὴς τῆς Α. Μ. τοῦ Ὁθωνος Κατσάκος Μαυρομιχάλης, ὅστις συνόδευσεν ἐδῶ τὴν Α. Μ. εἰς ἡλικίαν πολὺ νέαν, διακρινόμενος διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὸ θάρρος του. Τὰ προσόντα αὐτὰ καὶ ἡ εὐνοια τοῦ βασιλέως του τὸν ἐδῆγον εἰς ἕνρηλους ἐν τῇ πατρίδι του προουρισμούς».

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 315: «Σήμερα (8 Νοεμβρίου) τὸ ἀπόγευμα ἐκηδεύθη ὁ ὑπασπιστὴς τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος ἀντισυνταγματάρχης Μαυρομιχάλης μὲ στρατιωτικὰς τιμὰς». Εἰς δὲ τὸ παράρτημα αὐτῆς (ἀρ. 536 τῆς 11 Νοεμβρ. 1836) δημοσιεύεται μακρὰ καὶ πολύστηλος νεκρολογία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν παραθέτομεν μερικὰς περικοπὰς ποὺ παρέχουν καὶ ἀγνώστους περὶ τοῦ Κατσάκου βιογραφικὰς εἰδήσεις. Ἀφοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκτίθεται διὰ μακρῶν τὸ ἱστορικὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Μαυρομιχαλαίων καὶ ἡ ἐπὶ Καποδίστρια δράσις τοῦ Ἡλίου Κατσάκου, ἔξακολουθεῖ ἡ νεκρολογία:

«Μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Κερκυρο-Ρωσικοῦ κόμματος ἐτάχθη ὁ Κατσάκος μὲ ἄλλην τὴν οἰκογένειάν του ἐνθουσιώδης ὑποστηρικτὴς τῆς Βασιλείας καὶ ὡς τοιοῦτος ἀντιμετώπισε σκληροῦς ἀγῶνας εἰς τὴν Μεσσηνίαν μὲ τοὺς ἀντιθέτους καὶ τὸν Νικήταν, ὅστις παρ' ὀλίγον νὰ τὸν καταστρέψῃ. Διότι ὁδηγῶν (ὁ Νικηταρᾶς) τοὺς Μεσσηνίους ἀντάρτας ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Καποδίστρια καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ ἐπέτεθη καὶ τὸν εἶχε πολιορκημένον ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εἰς τὸ χωρίον Μικρομάνη. Ἀλλὰ τὴν 4^η ἡμέραν ἐπελθὼν ὀρμητικὸς ὁ νεώτερος Ἰδριτῆς ἀδελφὸς του Γερμανὸς μὲ σῶμα Μανιατῶν τὸν ἔσωσεν ἐκ τοῦ κινδύνου. Μὲ τὴν ἀφίξιν τῆς Ἀντιβασιλείας ὁ Κατσάκος ἀπὸ στρατηγὸς ἔγινε λοχαγός. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως τὸν ἐμπόδισεν ἀπὸ τοῦ νὰ δράσῃ καὶ

νά καταστείλη τὴν κατὰ τῆς Ἀντιβασιλείας ἐξεγεροθεῖσαν στάσιν τῆς Μεσογίας καὶ τῆς Μάνης. Ἐνεκα δὲ τῶν ὑπηρεσιῶν του τούτου, αἵτινες ἔφεραν τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν τάξιν εἰς τὴν Μάνην, ἐπροβιβάσθη εἰς ἀντιανταγματάρχην καὶ ἔγινεν ὑπασπιστὴς τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως Ὁθωνος. Ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ταύτην συνώδευσεν τὸν νεαρὸν μονάρχην εἰς Γερμανίαν καὶ μαζί του ἐταξίδευσεν ὅλην τὴν Μεσημβριτὴν Γερμανίαν, τὴν Ρηνανίαν, τὴν Σαξωνίαν, τὸ Βρανδεμβούργον. Τὸ ὑψηλὸν καὶ λαμπρὸν ἀνάστημα τοῦ Ἰβητοῦς ἀνδρός μετὰ τὴν ἀφαιρῶσαν ἐθνικὴν ἐνδυμυσίαν εἴλκυε παντοῦ τὴν προσοχὴν καὶ τὴν συμπάθειαν τῶν κατοίκων, οἵτινες εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Κατσάκου ἔβλεπον ἓνα ἐκ τῶν γνησίων ἡρώων, οἵτινες μετὰ καρτερίαν καὶ μετὰ ἀνυπέροβλητον θάρρος διεξήγαγον νικηφόρος τὸν τελευταῖον ἀξιοθαύμαστον ἀγῶνα ἐναντίον δεσπότην ἰσχυροῦ καὶ ἀλαζόνος. Ὅσοι τὸν ἐπλησίαζαν ἐθέλοντο ἀπὸ τὴν ἀνοικτόκαρδον καὶ ἀνεπιτήδευτον συμπεριφορὰν του, ἢ δὲ μέχρις αὐταπαρνήσεως ἀφοσίωσίν του εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ νεαροῦ μονάρχου του τοῦ ἐξησφάλισεν τὴν ἀγάπην, τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν συμπάθειαν τῆς χώρας μας, ἥτις ἐξετίμα τὸ γένος του, τὸ πρόσωπόν του καὶ τὰς πράξεις του. Εἰς ὅσους ἐγνώριζον τὸ γιγάντειον σῶμα καὶ τὴν φρονητὴν καὶ ἠθικὴν εὐρίαν τοῦ νέου ἀνδρός, τὴν ἐνέργειαν καὶ τὸ σφοῖγος τοῦ ὀργανισμοῦ του, εἶναι ἀκατανόητον πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ὑποκύνουν ὅλαι αὐταὶ αἱ δυνάμεις εἰς τὴν νόσον, ἥτις παρὰ τὴν σκληρότητά της ἐπιστεύετο ὅτι εἰς τὸ τέλος ἤθελε νικηθῆ. Ἡ πρώτη ἀφορμὴ ἐδόθη, ὡς λέγουσιν, ἀπὸ χρονολόγημα, πού ἐπῆρεν εἰς τὸ κυνήγι, ὅπου τὴν περασμένην Πέμπτην ἐπέρασε ὅλην τὴν ἡμέραν ἐνδεδυμένος ἐλαφρὰ παρ' ὅλην τὴν ὑπερβόρειον αὐτὴν κακοκαιρίαν. Ἄλλη αἰτία ἦτο ἡ περιφορῶν πού ἠσθάνετο εἰς τὴν ἀρρώστια μετὰ τὴν σκέψιν ὅτι αὐτὸς πού ἐπέρασε εἰς τὴν πατρίδα του ὄλους τοὺς κινδύνους ἀσθενειῶν καὶ μαχῶν χωρὶς νὰ πάθῃ τίποτε, ἦτο ὑποχρεωμένος ἐδῶ εἰς τὴν ξενητείαν νὰ ὑπομένῃ ἐπὶ τῆς κλίνης ὡσὰν γυναῖκα τὰς προφυλάξεις καὶ τὰς περιποιήσεις τῶν ἰατρῶν. Ὑποτιμῶν λοιπὸν τὴν κατάστασιν του ἐλοιδορεῖ τοὺς φίλους πού τὸν συνεβούλευσαν ἢ τὸν ἐμάλωνα,

καὶ ὅταν τοῦ ὀμίλων διὰ χολέραν, τοὺς ἀπῆντα μετὰ τὴν ἀστειότητα, ὅτι «αὐτὴ εἶναι γυναῖκα αὐτὸς δὲ δὲν φοβεῖται τίς γυναῖκες». Ἔτσι ἀνεπιτύχθη τὸ κακὸν εἰς τὸν ἰσχυρὸν ὀργανισμόν του καὶ τὴν Κυριακὴν τὸ πρωῒ εἶχε σφοδρότατον ἔμετόν μετὰ δυνατοὺς πόνοους, οἱ ὅποιοι παρὰ τὰς ἰατρικὰς βοηθείας καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ὀργανισμοῦ του, τοῦ ἔφεραν ἐντὸς 16 ὥρῶν τὸν θάνατον, τὸν ὅποιον ἀντιμετώπισεν μετὰ ἀταραξίαν ἡρώος. Ἐκοινώνησε ἀπὸ τὸν Ἕλληνα ἱερέα μετὰ συγκίνησιν καὶ εὐλάβειαν τῆς ἀγίας μεταλήψεως καὶ δύο ὥρας πρὸ τοῦ θανάτου του ὅταν τὸν εἶδεν εἰς τὸ δωμάτιόν του μετὰ τὸ Ἐθαγγέλιον, τοῦ εἶπε ζωηρὰ: «Δεῆσον ὑπὲρ ἐμοῦ γεροντάκι». (Ἡ λέξις παρατίθεται ἑλληνικῶς εἰς τὸ γερμανικὸν κείμενον). «Γιὰ μετὰ δὲν ὑπάρχει πλέον ἐλπίς. Ἄνοιξέ μου τὴν πύλην τῆς εὐσπλαγγνίας». Περὶ τὴν 10^{ην} ὥραν ἢ ἀντίστασις τῆς ἰσχυρᾶς του φύσεως ἐκάμφθη τελείως καὶ ἐκοιμήθη ἡρεμα περιβαλλόμενος ἀπὸ κλαίοντας συμπατριώτας καὶ Γερμανοὺς φίλους. Ὁ ἐξαφνικὸς θάνατός του μέσα εἰς τὸ παλάτι, ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια τῶν δύο μοναρχῶν καὶ ὀλίγας ἐβδομάδας πρὸ τῶν ἐπικειμένων γάμων τοῦ βασιλέως του, ὅστις τὸν ὑπερηγάπα, ἔκαμε παντοῦ ὀδυνηρὰν ἐντύπωσιν. Σήμερον τὸ ἀπόγευμα εἰς τὰς 3 θὰ κηδευθῆ μετὰ τιμὰς στρατιωτικὰς κατὰ τὰ ἑλληνικὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα. Ἄς εἶναι ἐλαφρὰ ἡ γῆ τοῦ νέου καὶ εὐγενοῦς ἡρώος, ὅστις μὴ εὐρῶν τὸν θάνατον εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ πατρῖου ἐδάφους, ἦτο πεπρωμένον νὰ πέσῃ ἀπὸ χολέραν εἰς τὴν ξένην, ἀλλὰ πλησίον ὀμως τοῦ βασιλέως του, τιμημένος μετὰ τὸ πένθος του καὶ μετὰ τὸ πένθος ὅλων ὅσοι τὸν ἐγνώρισαν». Ὁμιλεῖ κατόπιν περὶ τῆς οἰκογενειακῆς τοῦ Κατσάκου καταστάσεως καὶ τῶν συγγενῶν του, τοὺς ὁποίους ἀπαριθμεῖ, καὶ καταλήγει ἢ μακρὰ νεκρολογία μετὰ ὕμνον πρὸς τὴν ἑκατοντούτιδα μητέρα τοῦ Πετρόμπεη καὶ μάμμην τοῦ νεκροῦ, πρὸς τὸν ὅποιον, λέγει, ἔτρεφεν αὐτὴ ἐξαιρετικὴν ἀδυναμίαν.

Ἡ ἰδία ἐφημερίς εὐρίσκει εὐκαιρίαν καὶ εἰς τὴν νεκρολογίαν τοῦ Μιαούλη (Παράρτ. 552) νὰ ἐξάρῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Κατσάκου. Συγκρίνουσα τοὺς δύο ἀτυχούς Ἕλληνας Ὑπασπιστὰς τοῦ Ὁθωνος λέγει ὅτι τὰ βλέμματα τοῦ Γερ-

μανικοῦ κόσμου εἴκνε κυρίως ὁ Κατσάκος μὲ τὸ ὑψηλὸν τοῦ ἀνάστημα καὶ μὲ τὴν λαμπρότητα τῆς γραφικῆς του ἐνδυμασίας. Προσέτι δὲ ὅτι κατ' ἀντίθεσιν τοῦ Μιαούλη, ὅστις ἦτο ἤρεμος, σοβαρὸς καὶ μελαγχολικός, νοσταλγῶν διαρκῶς τὴν Ὑδραν καὶ τὴν οἰκογένειάν του, ὁ Κατσάκος διεκρίνετο διὰ τὴν φαιδρότητα καὶ τὴν εὐδιαθεσίαν του καὶ ἦτο «παιδί τῆς φύσεως, ἦρωας τῶν βουνῶν καὶ τῶν λόγγων, τύπος ἀντιπροσωπευτικὸς τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀβιάστου διαθέσεως».

Πόσῃν δὲ ἐντύπωσιν ἐνεποίησε καὶ εἰς ἄλλους ἀκόμη ξένους κύκλους ὁ θάνατος τοῦ Κατσάκου, μαρτυρεῖ ἡ μνεία αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπιτυμβίαν πλάκα τῆς ἐν Ἀθήναις ἀποθανούσης κομῆσης Σαπόρτα. Ἐκεῖ ἀναγράφεται μεταξὺ ἄλλων σχετικῶν : «... Λουδοβίκος δὲ ὁ μορογενῆς αὐτῆς υἱὸς ὑπὸ χολέρας ἐννεάτης ἐτελεύτησεν ἐν Μονάχῳ τῇ 27 Ὀκτωβρ./8 Νοεμβρίου, ἐν ἔτει 1836, ἡμέρα καθ' ἣν ἐνταφιάζετο ἐκεῖ ὁ γενναῖος τοῦ Βασιλέως Ὑπασπιστῆς ὁ συνταγματάρχης Κατσάκος Μαυρομιχάλης». Ὡς γνωστόν, ὁ κόμης Σαπόρτα, ἀυλάρχης τοῦ Ὁθωνος, εἶχε συνωδεύσει τότε καὶ αὐτὸς τὸν βασιλέα εἰς τὸ ταξίδι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀπέβη τόσον ὀλέθριον εἰς τὴν βασιλικὴν συνοδείαν.

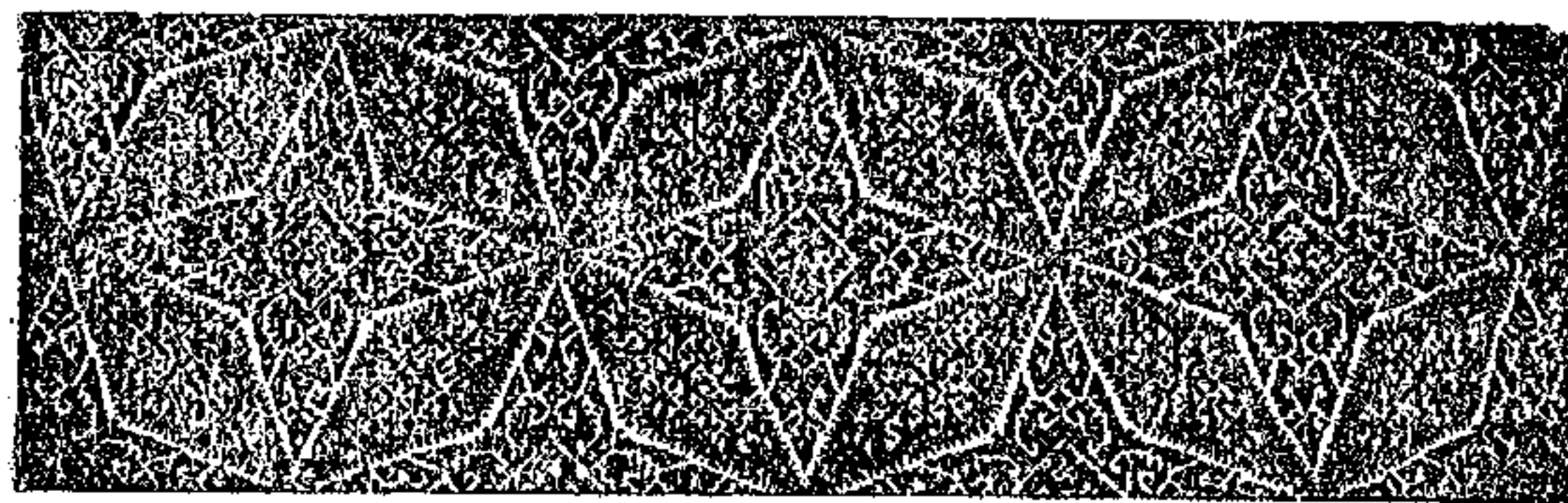
Ἄλλὰ καὶ μετὰ θάνατον δὲν ἔπαυσεν ὁ Ἡλίας Κατσάκος ν' ἀπασχολῇ τὴν κοινὴν γνώμην ἐν Ἑλλάδι. Ὁ εὐφρανταστός λαὸς τῆς Μάνης, τρέφων λατρείαν καὶ θαυμασμόν εἰς τὸν ἐξάαιρετον ἄνδρα, εἰς τὸ κάλλος του, εἰς τὴν εὐρωστίαν του καὶ εἰς τὴν ἀνδρείαν του, δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι τοιοῦτος ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἀνδρικῆς του ἡλικίας ἀπέθανε φυσικὸν θάνατον. Καὶ ἐπλάσθη ὁ θρύλος περὶ τῆς ἐν Αὐλῇ τοῦ Μονάχου φαρμακεύσεώς του, ὡς προκληθείσης εἴτε ἐξ ἐρωτικῆς περιπετείας, εἴτε ἐξ ἀντεκδικήσεως τῶν Βαυαρῶν δι' ὅσα κακὰ εἶχον ὑποστῆ κατὰ τὴν ἀνταρσίαν ἀπὸ τοῦς Μανιάτας. Ὁ θρύλος αὐτὸς ἀπέτελεσε θέμα καὶ περιεχόμενον τῆς γνωστῆς μπαλλάδας, ἣτις μὲ διαφόρους παραλλαγὰς ἀλλὰ πάντοτε ὡς «τραγοῦδι τοῦ Λία τοῦ Κατσῆ» ἐψάλλετο μέχρι πρό ὀλίγων ἐτῶν εἰς τὰς ἐορτὰς καὶ τὰ πανηγύρια ἀπὸ τοῦς πλανοδίους λυρωδοῦς

τῆς Πελοποννήσου (*Κ. Πασαγιάννη, Μανιάτικα Μοιρολόγια καὶ Τραγοῦδια* ἀριθ. 137. *Β. Πετροῦνια, Μανιάτικα Μοιρολόγια* ἀριθ. 2). Εὐρῶν δὲ ὁ θρύλος καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας μεταξὺ σοβαρῶν προσώπων ἀπήχησιν, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς σοβαρώτερα γεγονότα. Ὁ ἐκδότης τῆς Ἐφημερίδος «Ἐλπίς», ὁ πολὺς Κωνσταντῖνος Λεβίδης, φανατικὸς πολέμιος τῆς ἐν Ἑλλάδι τότε Βαυαροκρατίας, υἱοθετήσας τὴν περὶ δολοφονίας τοῦ Κατσάκου διάδοσιν, ἐδέχθη τὸν Νοέμβριον τοῦ 1837 εἰς τὸ Καφενεῖον τῆς Ὠραίας Ἑλλάδος ἐπίθεσιν ἀπὸ δέκα Βαυαρῶν ἀξιωματικῶν μὲ τὸν Φέδερ ἐπὶ κεφαλῆς παρόντος καὶ τοῦ Ἰωάννη Κατσῆ Μαυρομιχάλη, τοῦ πατρὸς τοῦ Κατσάκου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ποικίλα σχόλια. Ὅταν δὲ ὁ ταγματάρχης Φέδερ ἐπιτιθέμενος εἶπε: «Αὐτὸς ὁ προμπάντης εἶναι ὅπου ὑβρίζει τοὺς τιμίους Βαυαρῶν», ὁ Λεβίδης ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν παριστάμενον γέρο - Κατσῆν ἀντέστρεψεν: «Θέλουν νὰ εἰποῦν: Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις στηλιτεύει τοὺς φονεύσαντας τὸν υἱὸν σου Κατζάκον εἰς τὴν Βαυαρίαν». Ὁ Λεβίδης δημοσιεύων τὰ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου εἰς τὸ Παράρτημα τῆς Ἐφημερίδος του (ἀριθ. 85 - 86) ἔγραψε τὴν ἑξῆς ὑποσημείωσιν: «Ὑπάρχουν, ὡς γνωστόν, πολλὰ καὶ μεγάλα ὑποψία ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ κυρίου Κατζῆ, ὁ γενναῖος Κατζάκος, ἐφονεύθη εἰς τὴν ἐν Μονάχῳ διαμονὴν του ἀπὸ τὸν ἰατρὸν Β... ἐτυπώθη φυλλάδιον ἐμπείρου ἰατροῦ Γερμανοῦ πραγματευομένου περὶ τῆς φαρμακεύσεως ταύτης, θέλομεν δημοσιεύσει κατόπιν μερικὰ τεμάχια». Ἄλλὰ ἡ ὑπόσχεσις αὐτὴ δὲν ἐξετελέσθη, εἴτε διότι διακοπεῖσα μετὰ τὸ ἐπεισόδιον ἢ ἕκδοσις τῆς «Ἐλπίδος», δὲν ἐπανελήφθη παρὰ μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος τὸ 1843, εἴτε, ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερον, διότι δὲν ὑπῆρχε τοιοῦτο φυλλάδιον.

Λέγουν ὅτι ὅταν ὁ Ὁθων ἐπεσκέφθη διὰ τελευταίαν φορὰν εἰς τὸ Μόναχον τὸν ἐτοιμοθάνατον Κατσάκον, οὗτος τοῦ διετύπωσε μὲ μισοσβεσμένην φωνὴν τὴν παράκλησιν: «Ἐὰν παιδιὰ μου Μεγαλειότατε!» Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς δὲν ἔλησμονῆσε τὴν ἐπιθανάτιον παράκλησιν τοῦ ἀγαπημένου του Ὑπασπιστοῦ. Ἐπιστρέψας εἰς Ἑλλάδα ἐφρόντισεν

αὐτοπροσώπως νὰ παραλάβῃ καὶ νὰ προστατεύσῃ τοὺς δύο ἀνηλίκους υἱοὺς τοῦ Κατσάκου, τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Δημήτριον, οἵτινες ἔτυχον ἀδράς καὶ ἑλληνοπρεποῦς ἀγωγῆς. Ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν Ἰωάννης χρηματίσας ἐπὶ συνεχεῖς περιόδους βουλευτῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος καὶ τὰ πρῶτα τοῦ Γεωργίου, διεκρίθη διὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν μόρφωσίν του, ἔγινε στενὸς φίλος τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτη καί, ὅπως ἀναφέρει ὁ τελευταῖος εἰς τὰς ἐπιστολάς του, εἶναι αὐτὸς ὅστις εὗρέθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ποιητοῦ κατὰ τὴν μετὰ τῶν Ἰακωβάτων ἐν τῇ Βουλῇ συμπλοκὴν του. Ἀποσυρθεὶς πολὺ ἐνωρὶς ἀπὸ τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν, ἔζησεν εἰς τὸν ἱστορικὸν πύργον τῶν Κιτριῶν μακρὰν ζωὴν μονήρη καὶ φυσιολατρικὴν, μὲ τὴν συντροφίαν τῶν βιβλίων καὶ τῶν πουλιῶν, τῶν φυτῶν καὶ τῶν ἀνθέων, καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἰς βαθὺ γῆρας. Ὁ δεύτερος υἱὸς τοῦ Ἠλία Κατσάκου, ὁ Δημήτριος, ἀπέθανε προῶτως. Ἀλλ' ἠτύχησεν αὐτὸς νὰ ἀφήσῃ υἱοὺς καὶ ἀπογόνους, οἵτινες συνεχίζουν σήμερον ἀνταξίως τὸ ὄνομα καὶ τὰς οἰκογενειακὰς παραδόσεις.

Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑΣ

ΗΣΙΟΔΟΥ «ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ»

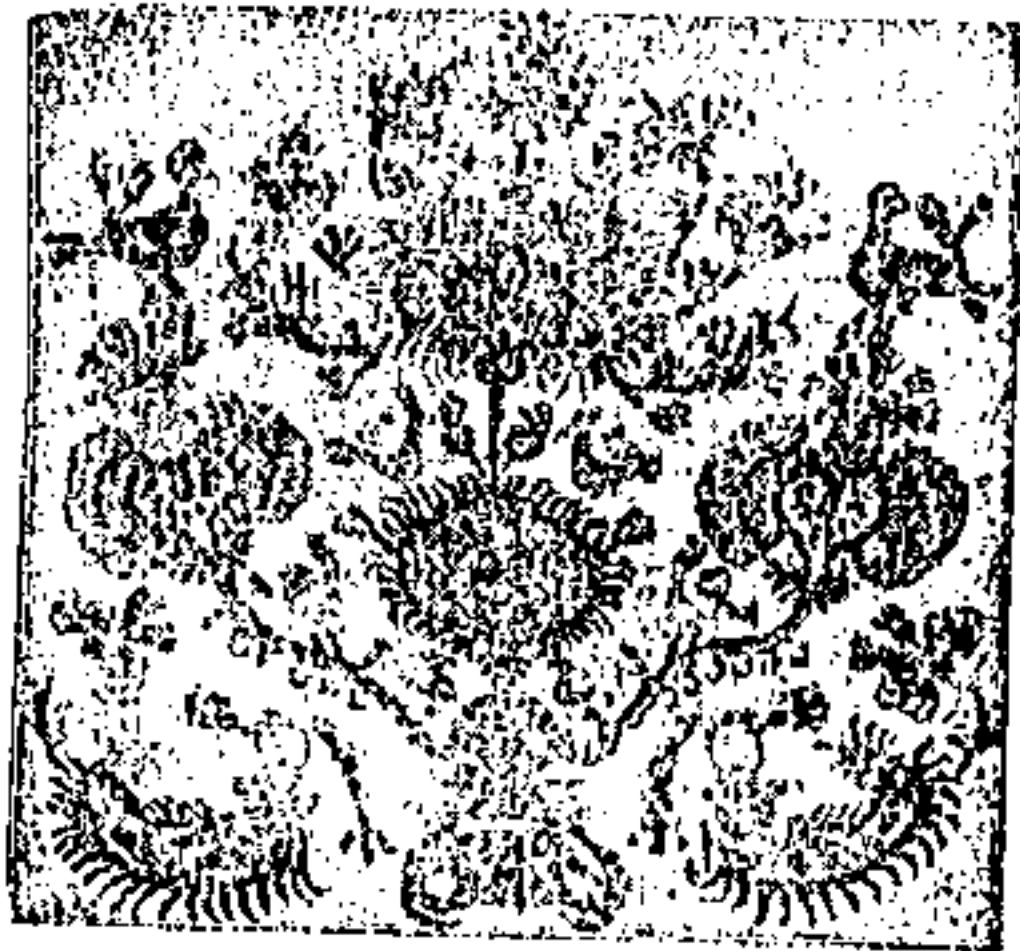
στίχ. 174 - 201

(Στοὺς παρακάτω στίχους ὁ Ἡσίοδος δὲ λέει τὰ ὅσα γίνονται στὶς μέρες του, μὰ, προφητεύοντας γιὰ τὴν κατάντια τῶν κατοπιῶν του, θέλει μ' αὐτὸ νὰ τρομάξῃ τίς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν, κ' ἔτσι οἱ συμβουλὲς του νὰ πιάσουν τόπο).

... Γι' αὐτὸ στὴν πέμπτη τῆ γενιά, μακάρι νὰ μὴ ζοῦσα,
μὰ πιὸ μπροστὰ νὰ πέθαινα, γιὰ ὕστερα νὰ γεννιόμουν.
Γιατὶ εἶνε τῶρα ἡ σιδερὴ γενιά· μέρα καὶ νύχτα,
ὄλοι οἱ στερνοί, ἀπὸ κούραση καὶ θλίψη ἀφρανισμένοι
θὰ εἶνε, κ' οἱ Θεοὶ μ' ἔγνιες βαριές θὰ τυραννοῦν τὸ νοῦ τους·
ἀνάκατα ὅμως τὰ κακὰ μὲ τὰ καλὰ θὰ τάχουν.
Μὰ ὁ Δίας καὶ τούτη τῆ γενιά θὰ σβήσῃ τῶν ἀνθρώπων,
σὰ θὰ γεννιοῦνται μὲ ψυχρὰ τσουλούφια τὰ λεχούδια,
κι ὅταν πατέρας μὲ παιδιὰ ποτὲς δὲ θάμονοιάζουν·
κι ὁ ξένος μὲ τὸ φιλευτῆ κι ὁ φίλος μὲ τὸ φίλο,
κι οὔτε τὰδέρφια, σὰν καὶ πρὶν, δὲ θὰ εἶνε ἀγαπημένα·
κι ἄξαφνα θὰ ντροπιάζουνε τοὺς γέρονς τοὺς γονιούς τους,
καὶ φαιφλατίζοντας βαριὰ λόγια, θὰ ψεγαδιάζουν,

οἱ ἄνομοι, μὴν ξαίροντας τῶν θεῶν τὴν τιμωρία,
 δὲ θὰ γεροκομοῦν γονιοῦς, πλερώνοντας τὸ χρέος,
 θάχουν τὸ δίκιο στὴ γροθιά· θάρπουν μιὰ πόλη ἀπ' ἄλλον·
 κανεῖς δὲ θὰ χαρίζεται στὸν τίμιο καὶ στὸ δίκιο
 καὶ στὸν καλὸ τὸν ἄνθρωπο, πιότερο τὸ ζημιάρη
 καὶ τὸ βρυσιάρη θὰ τιμοῦν· ὅλοι ἄδικοι θενὰ εἶνε
 κι ἀδιάντροποι· κάθε κακὸς τὸν ἄξιο ἄντρα θὰ βλάφτη
 μὲ διαστραμμένα λόγια, καὶ θὰ παίρνῃ ψεύτικο ὄρο,
 καὶ σὲ ὅλους τοὺς κακόσυρτους ἀνθρώπους θὰ εἶνε ἡ Ζήλια
 βρωμόλογη, κακόμουτρη, στρίγλα ξεπροβοδίστρα.
 Κι ἀπ' τὴν ἀπλόχωρη τὴ γῆς στὸν Ὀλυμπο πιά τότες,
 σκεπάζοντας μὲ ἄσπρο πέπλο τ' ὄμορφο πρόσωπό τους,
 πρὸς τοὺς ἀθάνατους θὰ πάν, μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους,
 ἡ Νέμεση μὲ τὴ Ντροπή· μὰ οἱ μαῦροι πόνοι πάλι
 κάθε θνητὸ θὰ τυραννοῦν, χωρὶς ἀντίμαχό τους . . .

(Μετ.) ΔΗΜ. ΓΡ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ

Σ. ΒΙΚΑΤΟΥ

ΚΑΛΟΓΕΡΟΙ

Η ΡΗΝΙΩ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

τὸ χωριὸ τῆ φωνάζανε Ρηνιώ. Ἐνα μικρὸ τυραννισμένο πλάσμα. Ἡ μάννα της εἶχε πεθάνει. Σὰν τὴν ἄφησε ἦτανε μικρὸ παιδάκι. Ἡ Ρηνιώ τέλειωνε τὰ δεκατρία της χρόνια ὅταν ὁ πατέρας της ξαναπαγ-
τρεύτηκε.

Ἐνα φουστάνι κουρέλι σκέπαζε τότε τὸ κορμί της. Δυὸ στραβοπατημένα σκαρπίνια σέρνανε μὲ κόπο τὰ λιγνά της ποδάρια. Κι' ὅλα ἦτανε ἀποφόρια τῆς μητριᾶς της. Ἡ Ρηνιώ ὅμως εἶχε τὰ φυσικά της στολίδια: Δυὸ γαλανὰ φωτερὰ μάτια καὶ δυὸ χρυσὲς πλεξοῦδες, στεφάνι γύρω ἀπ' τὸ κεφάλι της. Στὸ χωριὸ ὅλοι εἶχανε νὰ τὸ κάνουνε μὲ τὰ μαλλιά της.

Κάθε πρωί, μπροστὰ στ' ἀνοιχτὸ παράθυρο, ξέπλεκε τὶς δυὸ πλεξοῦδες της. Τὰ λυμένα μαλλιά χύνονταν στὶς πλάτες της.

Μόλις ὅμως ἄκουγε τὴ φωνὴ τῆς μητριᾶς της σάστιζε. Μιὰ φριχτὴ φωνή:

— Ρηνιώω

Στὴ στιγμὴ, ἔπλεκε ὅσο μπορούσε πιὸ βιαστικὰ τὶς χοντρὲς πλεξοῦδες. Οἱ μεταξένιες τρίχες σκαλώνανε στὰ σκασμένα χέρια της. Σκασμένα ἀπ' τὴ βαρειά δουλειά.

Ἐνα πρωὶ ἡ μητριὰ τὴ φώναξε. Μιά. Δυὸ. Τρεῖς . . . Ὡς που ἔχασε τὴν ὑπομονή της κ' ἔτρεξε πάνω. Ἡ Ρηνιώ ἔπλεκε ἀκόμα τὴ δεύτερη πλεξοῦδα. Ἡ μητριὰ χύθηκε τότε πάνω της κ' ἄρπαξε τὴ χρυσὴ πλεξοῦδα στὸ χέρι της:

— Θὰ σ' τὰ ξεριζώσω καμμιάν ὥρα τ' ἀναθεματισμένα. Γρουσοῦζα.

— Μὴ . . . — ἔβγαλε μιὰν κραυγὴ ἢ Ρηγιῶ. Μὴ τὰ μαλλιά!

Α! ὄλα κι' ὄλα, τὰ μαλλιά της τὰ θέλει.

Ἡ μητριὰ τραβήχτηκε . . . Μὴ . . . Τί κραυγὴ . . . Πόνος. Ἀγανάκτηση. Ἀπελπισία. Ὅλα ἐνωμένα σὲ μιὰ κραυγὴ. Τί εἶναι ἡ κραυγὴ τοῦ παιδιοῦ ποὺ ἀδικιέται! Τίποτα στὸν κόσμον δὲν εἶναι πιὸ φοβερό.

Σὲ λίγες μέρες μιὰ μακρινὴ της θεῖα ἔφευγε γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ὄταν ἦρθε νὰ τοὺς ἀποχαιρετήσῃ ἡ Ρηγιῶ ἔπεσε στὰ πόδια της.

— Θεῖα Μαριῶ, νὰ φύγω μαζί σου. Νὰ μπῶ σὲ σπίτι.

— Βαρεῖα τὰ ξένα χέρια, κόρη μου.

Ἡ Ρηγιῶ ἐπέμενε:

— Πᾶρε με, θεῖα. Θᾶνε καλύτερα.

— Ὁ πατέρας σου; εἶπε ἡ θεῖα.

Ὄταν ὁ πατέρας ρωτήθηκε δὲν εἶχε καμμιά ἀντίρρηση.

Ἡ Ρηγιῶ μάζεψε τὰ δυὸ τρία κουρέλια της καὶ σὲ δυὸ μέρες ἔφυγε μὲ τὴ θεῖα Μαριῶ γιὰ τὴν Ἀθήνα.

* *

Στὴν Ἀθήνα ἡ Ρηγιῶ θ' ἀντάμωνε τὴ θεῖα Ἀσημίνα. Ἦτανε ἡ μεγάλη ἀδερφὴ τῆς μάννας της. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ χήρευε εἶχε μπῆ σὲ σπίτι μαγειρίσσα. Ἡ Ρηγιῶ εἶχε τὴ σύσταση. Κάπου καλὰ θὰ τὴ βόλευε ἡ θεῖα της. Τὸ σπίτι βρισκότανε στὸ Κολωνάκι. Ὁ κύριος ἦτανε βουλευτῆς. Τί καλὴ ποὺ ἦτανε ἡ Κυρία! Πάντα στὰ γραμματιά της τ' ἀνᾶφερνε ἡ θεῖα Ἀσημίνα. Εἶχανε κ' ἓνα γιὸ μηχανικό. Κώστα τὸν ἐλέγανε. Ἦτανε εἴκοσι δυὸ χρονῶν.

Ὄταν λοιπὸν φτιάσανε στὴν Ἀθήνα τραβήξιανε ἴσια στῆς θεῖας Ἀσημίνας. Ἡ κυρὰ Μαριῶ πήγαινε ἐρχότανε ταχτικά στὴν Ἀθήνα κ' ἤξερε καλὰ τοὺς δρόμους. Ἐδῶ εἶναι ἡ Ὁμόνοια. Ἐδῶ ἡ ὁδὸς Πανεστημίου. Ἡ Ρηγιῶ τὴν ἀκουγε ἐκστατικῆ. Γύριζε ἀπὸ δῶ. Γύριζε ἀπὸ κεῖ. Δὲν χόρταινε νὰ βλέπῃ. Τί δρόμοι! Τί αὐτοκίνητα! Τί σπίτια!

Τετραάφηλα σπίτια! Ὄταν μάλιστα ἀνάμνε τὰ φῶτα. Πόσα φῶτα! Θαμπώσανε τὰ μάτια της.

— Καὶ μούλεγες, θεῖα Μαριῶ, νὰ μὴν ἔρθω στὴν Ἀθήνα. Ἴσια ἢ Ἀθήνα ἴσια τὸ χωριό;

— Ὁ τόπος εἶναι ὠραῖος, παιδί μου. Οἱ ἄνθρωποι μόνο ποὺ εἶναι οἱ ἴδιοι. — Εἶπε ἡ κυρὰ Μαριῶ, ποὺ ἤξερε τόσα πολλὰ κ' ἔλεγε τόσα λίγα.

— Ἐχει κ' ἐδῶ κακοὺς ἀνθρώπους, θεῖα;

— Κακοὺς; Πιότερους.

— Τόσο κακοὺς σὰν τὴ μητριὰ μου; ἀπόρησε ἡ Ρηγιῶ.

Σὰν βρέθηκε μπροστὰ στὴ θεῖα Ἀσημίνα ἡ Ρηγιῶ ἔπεσε στὴν ἀγκαλιά της. Ἡ καρδιά της χτυποῦσε δυνατὰ. Τὰ μάτια της γέμισαν δάκρυα. Ἡ θεῖα Ἀσημίνα τὴν κράτησε κοντά της. Ἐκεῖνον τὸν καιρὸ ζητούσανε καμαριέρα κ' ἡ Κυρία καλοδέχτηκε τὴ Ρηγιῶ.

* *

— Πᾶνε, καλέ, καὶ τρεῖς μῆνες ποῦρθες, εἶπε ἡ θεῖα Ἀσημίνα ἐνῶ εἶπνε τις φρουγανιές γιὰ τὸ τσαΐ.

Ἡ Ρηγιῶ ἐτοίμαζε προσεχτικὰ τὸ σερβίτσιο στὸ δίσκο. Φοροῦσε κομπὸ γυαλιστερό μαῦρο φουστάνι. Ἀσπρη ὀργαντινένια ποδίτσα. Γύρω ἀπ' τὴ χρυσὴ πλεξοῦδες εἶχε δεμένα μὲ δυὸ λεπτὰ κορδελάκια μιὰν ἄσπρη σουρωτὴ νταντέλα. Ἦτανε μιὰ χαρὰ νὰ τὴ βλέπῃς. Τὰ γαλανὰ γλυκὰ μάτια της. Τὰ μάγουλά της κόκκινα φωτιά. Ἡ Ἀσημίνα τὴν κοίταζε μὲ θαυμασμό.

— Πῶς ἄλλαξες, Ρηγιῶ, ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ ἦρθες, τῆς εἶπε τρυφερά. Σὰν τριαντάφυλλο μούγινης. Ἄς ἔρθῃ νὰ σὲ δῇ τώρα ὁ πατέρας σου ὁ γρουσουζής, ποὺ σ' εἶχε γιὰ τὰ σκουπίδια.

Ὁ πατέρας της . . . Καμμιά φορὰ τὸν συλλογίζεται ἡ Ρηγιῶ. Πῶς ἀγρίευε ἡ ὄψη του ὅταν ἡ μητριὰ της τοῦφερνε τὰ κακὰ μαντάτα. Ποτὲ δὲν τῆς ἔδωσε δίκιο. Οὔτε καὶ τότε, ποὺ ἡ μητριὰ της ἔσπασε τὴ λάμπα κ' εἶπε πῶς τὴν ἔσπασε

ἡ Ρηνιώ. Γιὰ κείνη τὴ λάμπα . . Πόσο ξύλο. Καὶ τί βρσιές . . . Πατέρας! Στὰ μάτια τῆς νὰ μὴν τον δῆ . . .

“Ὅταν πρωτοῦρθε ὄλο τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια στὴν θειὰ Ἀσημίνα. Παραπονιότανε. Ἀγαναχτοῦσε. Τώρα πειὰ τίποτ ἀπ’ αὐτὰ δὲ λέει, λίγο λίγο φύγανε ἀπ’ τὸ μυαλό τῆς. Κ’ ἡ λύπη ἔφυγε . . . Εἶναι γιὰτὶ ἄλλαξε ἡ ζωὴ τῆς. Τώρα ἔχει χαρές, πὺ δὲν τίς εἶχε ποτέ τῆς. Νά, ποῦνε καλύτερα στὰ ξένα χέρια. Καλὰ τὼλεγε κείνη στὴ θειὰ Μαριώ. Ποῦ νᾶρθη μιὰ μέρα νὰ τὴ δῆ. Νὰ δῆ τὰ φουστάνια τῆς. Τὰ παπούτσια τῆς. Ὅλα καινούργια. Τὰ κεντημένα μαντηλάκια, πὺ τῆς χάρισε ἡ κυρία τὴν Πρωτοχρονιά. Νὰ δῆ καὶ τὴ σάρπα πὺ τῆς χάρισε ὁ κύριος Κώστας. Ἡ Ρηνιώ ἐτοίμαζε στὴν τραπεζαρία τὸ τραπέζι ὅταν τῆς τὴν ἔδωσε τυλιγμένη.

— “Ἀνοιξέ το, τῆς εἶπε ὁ κύριος Κώστας.

Ἐκείνη τᾶνοιξε μὲ προσοχή. Ἦτανε ἡ γαλάζια σάρπα. Μεταξωτή. Ἐρριξε μιὰ ματιὰ στὴ σάρπα. Μιὰ ματιὰ στὸν κύριο Κώστα.

— Μοῦ τὴ χαρίζετε; ρώτησε δειλά.

Ὁ κύριος Κώστας τὴν κοίταζε χαμογελῶντας:

— Σ’ τὴ χαρίζω, βέβαια. Γαιριάζει καὶ μὲ τὰ μαλλιά σου.

Ἡ Ρηνιώ πῆγε νὰ τοῦ σφίξῃ τὰ χέρια. Μὰ κρατήθηκε. Τὸν κοίταζε μόνο μ’ εὐγνωμοσύνη. Ὑστερα συλλογίστηκε πὺ δὲν τοῦπε ἓνα εὐχαριστῶ. Καὶ τὴν ὥρα τοῦ τραπεζιοῦ, ἐκεῖ πὺ τοῦδινε τὸ πιάτο μὲ τὸ γλυκό, ἔσκυψε πιὸ κοντὰ του καὶ τοῦπε:

— Κύριε Κώστα, εὐχαριστῶ γιὰ τὴ σάρπα.

Ὁ κύριος Κώστας γέλασε δυνατὰ. Κι’ ὄλοι γύρω γέλασανε. Ἡ Ρηνιώ κοκκίνισε ἀπ’ τὴν ντροπὴ τῆς.

*
* *

Ἐνα βράδυ ὁ κύριος Κώστας ἔβγαλε ἀπ’ τὴν τσέπη του ἓνα μεταξωτὸ μαντήλι. Ἡ Ρηνιώ τὸ κοίταζε μὲ θαυμασμό.

— Σ’ ἀρέσει; ρώτησε. Ἐχει καὶ μάρκα, βλέπεις;

Ἡ Ρηνιώ τέντωσε τὰ μάτια τῆς νὰ δῆ. Ἐνα Κ κεφαλαῖο. Κεντημένο μὲ μαργαρίτες.

— Ποιὸς τὸ κέντησε; Ρώτησε μὲ ἀπορία.

— Ἐνα κορίτσι σὰν κ’ ἐσένα, εἶπε μὲ χαμόγελο ὁ Κώστας.

Ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα ἡ Ρηνιώ κεντοῦσε. Ὅποια στιγμή ἀδειάζε κεντοῦσε. Τσιμποῦσε τὰ δάχτυλά τῆς. Τὰ ξανατσιμποῦσε. Ματώνανε. Ἐκείνη τίποτα. Σὲ κουρελάκια. Σὲ μεταξωτὰ κομμάτια. Ὅπου εὔρισκε κεντοῦσε. Ἦθελε νὰ μάθῃ. Ἐνα Κ κεφαλαῖο μὲ μαργαρίτες.

Στὸ τέλος ἀγόρασε ἀπ’ τὸ μισθὸ τῆς ἓνα μεταξωτὸ μαντήλι νὰ τὸ κεντήσῃ γιὰ τὴν γιορτὴ τοῦ κυρίου Κώστα. Τῶχε ὅμως μυστικὸ ἀπ’ τὴ θειὰ Ἀσημίνα. Θὰ τοῦ χάριζε καὶ κείνη μιὰ γραβάτα. Τὸ εἶχε πῆ στὴ Ρηνιώ. Ἡ Ρηνιώ ὅμως γιὰτὶ τῆς τῶκρυβε; Οὔτε κ’ ἡ ἴδια ἤξερε γιὰτὶ.

Ἐνα πρωί, τὴν ὥρα πὺ ἔφερε τὸ γάλα στὸν κύριο Κώστα, κοντοστάθηκε. Στάθηκε ὀρθὴ μπροστὰ στὸ κρεβάτι κ’ ἔπαιζε μηχανικὰ τὰ δάχτυλά τῆς. Σὰν νὰ ἤθελε κάτι νὰ πῆ, μὰ ὄλο κόμπιαζε. Τὰ μάτια τῆς παίζανε νευρικά. Ὁ Κώστας κάτι κατάλαβε.

— Θέλεις τίποτα, Ρηνιώ; τὴ ρώτησε μὲ καλωσύνη.

Ἡ μικρὴ πῆρε θάρρος.

— Ἐκεῖνο τὸ κορίτσι πὺ σᾶς χάρισε τὸ μεταξωτὸ μαντήλι εἶναι μικρὴ; τὸν ρώτησε δειλά. Ἔτσι γιὰ νὰ πῆ κάτι

Ὁ Κώστας γέλασε δυνατὰ:

— Τὴ θυμᾶσαι ἀκόμα, Ρηνιώ; Εἶνε μεγάλη κ’ ἔχει χρυσὰ μαλλιά σὰν τὰ δικά σου.

Ἡ Ρηνιώ σόπασε λίγο καὶ τὸν κοίταζε συλλογισμένη. Ἐπειτα τοῦ εἶπε:

— Γιὰτὶ δὲν τὴ φέρνετε στὸ σπίτι;

— Θὰ τὴ φέρω, εἶπε σοβαρὰ ὁ Κώστας.

*
* *

Ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα δὲν ἔφευγε ἀπ’ τὸ μυαλό τῆς Ρηνιώσ τὸ κορίτσι πὺ κέντησε τὸ μαντήλι. Πῶς νᾶνε; Ὅλων τῶν εἰδῶν τίς φαντασίες ἔκανε. Στὸ τέλος δὲ βάσταξε. Ρώτησε τὴ θειὰ Ἀσημίνα:

— Ξέρεις, καλὴ θειά, καμμιὰν ποὺ νᾶχη μαλλιὰ σὰν τὰ δικά μου;

— Ποῦ σοῦρθε αὐτὴ ἡ ἰδέα, Ρηγιώ;

— Ὁ κύριος Κώστας μοῦλεγε γιὰ κάποια.

— Ὁ κύριος Κώστας; ρώτησε μὲ φροντίδα ἡ Ἀσημίνα. Πότε σοῦ τῶπε;

— Τὸ πρωί. Μήπως τὴν ξέρεις καὶ σύ;

— Θὰ λὲθ γιὰ τὴν ἀνιψιά τῆς κυρίας. Τὴ δεσποινίδα Λίνα. Εἶναι δεύτερη ξαδέερφη του.

— Καὶ δὲν ἔρχεται ποτὲ στὸ σπίτι;

Ἡ Ἀσημίνα δὲν ἀπάντησε.

— Γιατί δὲν ἔρχεται; ξανᾶλε μ' ἐπιμονὴ ἡ Ρηγιώ.

Ἡ γρηὰ μαγείρισσα ἀπὸ φυσικό της σεβότανε τὰ μουσικὰ τοῦ σπιτιοῦ· εἶπε ξερά:

— Ἡρθανε σὲ λόγια μὲ τὴν κυρία δῶ κ' ἓνα χρόνο.

Κ' ἔκοψε τὴν κουβέντα.

Ἀπὸ κελνὴ τὴ βραδιά ἡ Ρηγιώ δὲν ξανασυλλογίστηκε τὸ κορίτσι ποὺ κέντησε τὸ μαντήλι.

* *

Μιά βραδιά χτύπησε τὸ κουδούνι τῆς ἐξώπορτας. Ἡ Ρηγιώ ἔτρεξε ν' ἀνοίξῃ. Ἐνα παιδί τῆς ἔδωσε ἓνα γράμμα γιὰ τὴν κυρία. Ἡ Ρηγιώ ἔτρεξε τὸ γράμμα τῆς κυρίας. Ἦτανε ἀπ' τὸν κύριο Κώστα. Τί ἦτανε ἐκεῖνο τὸ γράμμα, ποὺ ἀνεστάτωσε ἔτσι τὸ σπιτικό; Διάβασε ἡ κυρία ξαρνιασμένη: «Παντρευτήκαμε μὲ τὴ Λίνα. Φεύγουμε γιὰ τὸ Λουτράκι. Συγχωρέστε μας».

Ἡ Ρηγιώ τέντωσε τ' αὐτιά της.

— Μὲ τὴ Λίνα; κάνει μέσα ἀπ' τὰ δόντια της. Τὴν δευτέρη ξαδέερφη του. Κάτι τρέμει μέσα της. Σφίγγει τὰ χεῖλη της νὰ μὴν κλάψῃ. Τὰ μάτια της ὄμως γεμίζουνε δάκρυα. Τρέχει ἴσια στὴν κουζίνα νὰ μὴν τὴ δοῦνε.

Τὸ πρωὶ ἀνέβηκε στὴν κάμαρα τοῦ κύριου Κώστα. Ἡ κυρία εἶπε νὰ βολέψουν τὰ ροῦχα του. Μόλις μπῆκε στὴν κάμαρα στάθηκε μπροστὰ στὸ κρεβάτι. Πῶς τῆς φάνηκε

ποὺ τὸ κρεβάτι ἦτανε ἀδειανό. Τὰ μάτια της μὲ μιᾶς βουρλώσανε. Κάνει νὰ σηκώσῃ τίς παντόφλες ποῦνε μπροστὰ στὸ κρεβάτι. Τίς ξανακουμπᾶ χάμω. Στὸ τραπεζάκι εἶνε τὸ μπλε βαζάκι μὲ τὰ τριαντάφυλλα. Τίποτα δὲν ἄλλαξε ἐκεῖ μέσα. Γιατί σφίγγεται ἡ καρδιά της; Σὰ νὰ πέθανε κάτι μέσα της. Μιά στιγμὴ συνέρχεται. Γιατί κάνει ἔτσι; Ὁ κύριος Κώστας ἔχει χαρὰ τώρα. Παντρεύτηκε μὲ τὸ κορίτσι ποὺ ἔχει μαλλιὰ σὰν τὰ δικά της. Συλλογίζεται τὸ μαντήλι ποὺ κέντησε γιὰ τὴ γιορτὴ του. Τί θὰ κάνῃ; Τώρα μπορεῖ νὰ τοῦ τὸ στείλῃ;

— Ρηγιώ, φωνάζει ἡ θειὰ Ἀσημίνα ἀπὸ κάτω. Τί κάνεις τόση ὥρα πάνω;

* *

Ὅλη κελνὴ τὴν ἡμέρα ἡ Ρηγιώ πήγαινε ἐρχότανε στὸ σπίτι σὰ χαμένη. Τᾶφεντικὰ βγήκανε ἀπ' τὸ πρωί.

— Ποιὸς ξέρει; Ἴσως νὰ πήγαιναν νὰ τοὺς βροῦνε. Εἶπε καλοκάγαθα ἡ κυρὰ Ἀσημίνα.

Ἡ Ρηγιώ δὲν ἀπαντοῦσε. Στὰ μάτια της ὄλο ἀνεβαίνανε δάκρυα.

— Σὲ καλό σου, παιδί μου, ἔκανε ἀγανακτισμένη ἡ Ἀσημίνα. Κάνεις σὰ νὰ πέθανε κανένας. Γάμος γίνηκε. Μόνο ποὺ δὲν τῶδαμε τὸ παιδί. Μὲ τὴ Λίνα παντρεύτηκε ποὺ τὴν ἀγαποῦσε δυὸ χρόνια. Τὰ δεύτερα ξαδέερφια παντρεύονται. Δὲν τοῦ τὴ δίνανε γιατί ἦτανε φτωχιά. Μὰ κείνος ἦτανε ἄνδρας σωστός. Λεφτὰ θὰ γύρευε;

Ἡ Ρηγιώ δὲ μίλησε. Τί νᾶλεγε; Τί ἤξερε; Μήπως ξέρει πάντα κανεὶς τί γίνεται μέσ' τὴν ψυχὴ του;

* *

Τ' ἄλλο πρωὶ ἡ θειὰ Ἀσημίνα περίμενε τὴ Ρηγιώ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ γάλα. Φωνάζει. Ξαναιφωνάζει. Ἡ Ρηγιώ δὲν ἔρχεται.

— Μπα! μουρμούρισε μέσ' ἀπ' τὰ δόντια της. Θὰ τὴν ἔστειλε ἡ κυρία σὲ κανένα θέλημα.

Ἡ ὥρα ὅμως περνοῦσε κ' ἡ Ρηγιὼ δὲ φαινόταν πουθενά. Ἡ θειὰ Ἀσημίνα ἀνησύχισε. Ἐτρεξε στὴν κυρία:

— Μὴν εἶδατε τὴ Ρηγιὼ;

— Δὲν ἀνέβηκε ἀκόμα, κυρὰ Ἀσημίνα.

— Χάθηκε ἀπ' τὸ σπίτι, κυρία, δὲν τὴ βρῆκα πουθενά.

Ἡ Ἀσημίνα πῆρε τὴ γειτονιὰ νὰ τὴ γυρεύῃ. Κανέννας ὅμως δὲν ἤξερε ποῦ πάει. Τὴν εἶδανε ποῦ ἔφευγε, μὰ δὲν πῆγε ὁ νοῦς τους ὡς ἐκεῖ. Ἐφυγε; Ἡ Ἀσημίνα τᾶχε χαμένα. Δὲν τὸ χωροῦσε ὁ νοῦς της. Ἡ κυρία ποῦ τᾶκουσε, οὔτε κείνη τὸ πίστευε. Ἐφυγε ἡ Ρηγιὼ ἀπ' τὸ σπίτι; Πῶς; Ἐφυγε;

Γιατί ἔφυγε; ...

ΦΩΦΩ Π. ΛΟΓΟΘΕΤΗ

ΛΙΤΖ ΓΙΑΣΣΟΥ

Ο ΕΚΙΠΩΤΗΣ

ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ

Μενελίκ Β' ὁ κατορθώσας τὴν ἐνότητα τῆς αἰθιοπικῆς αὐτοκρατορίας διὰ νικηφόρων ἐπιχειρήσεων ἐσωτερικῶν καὶ κατ' ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν καθὼς καὶ διὰ στιβαρᾶς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς ἀπέθανε τὸν Δεκ. 1916. Ἡδη ἀπὸ τοῦ 1907 ἤρχισε σωματικῶς καὶ πνευματικῶς καταρρέων. Εἰς τὰ 1908 προσεβλήθη ἀπὸ γενικὴν σχεδὸν παραλυσίαν. Τὴν ἀρχὴν ἐξήσκουν ἐν ὀνόματι του οἱ ἔμπιστοὶ του ὑπουργοὶ καὶ ἰδίως ἡ σύζυγός του Ταῖτοῦ, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ 1908 συνεκέντρωσεν εἰς χεῖράς της τὴν πᾶσαν ἀρχὴν. Ὁ Μενελίκ ἀπεσύρθη εἰς τὸ βᾶθος τοῦ ἀνακτόρου του, ὅπου ὀλίγοι προσωπικοὶ φίλοι ἤμποροῦσαν νὰ τὸν πλησιάσουν. Μόλις διεπιστώθη ἡ πνευματικὴ του ἀνεπάρκεια ποικίλαι ραδιοουργίαι ἤρχισαν νὰ ἐξυφαίνωνται περὶ αὐτόν. Ὁ γὰρ Μακόνεν, ἀπόγονος καὶ αὐτός, ὅπως ὁ Μενελίκ, τοῦ Σαλέ Σαλασιέ καὶ δεξιὰ του χεῖρ εἰς τὴν διοίκησιν, θεωρούμενος δὲ βέβαιος διάδοχος, ἀπέθανε. Τὸν Δεκ. 1910 ὁ Μενελίκ συνεκάλεσεν εἰς τὸ ἀνάκτορόν του τοὺς ἀνωτάτους βαθμούχους καὶ ἀνεκήρυξε διάδοχόν του τὸν ἔγγονόν του Λιτζ Γιασσοῦ (μικρὸν Ἰησοῦν) ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ γὰρ Τασσάμα, ἀνδρὸς ἀπολύτως ἀφρωσιωμένου καὶ ἀπηλλαγμένου προσωπικῆς φιλοδοξίας. Ὁ διάδοχος οὗτος εἶνε υἱὸς τῆς Βοῖδεζέρο Σόα Ἀρρεγέτ θυγατρὸς τοῦ

Μενελίκ ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου του Βιεζέρο Ταϊτοῦ καὶ τοῦ ράς Μικαέλ κληρονομικοῦ ἄρχοντας τῆς χώρας τῶν Οὐολλός, οἱ ὅποιοι κατὰ τὸ πλεῖστον εἶνε μουσουλμάνοι. Ὁ Μενελίκ τὸν εἶχε νικήσει καί, ἐφαρμόζων τὴν πολιτικὴν τῆς συνδιαλλαγῆς πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος, τὸν ἐβάπτισε καὶ τοῦ ἔδωκε τὴν κόρην του, ἣ ὅποια ὕμως ἀπέθανε μόλις 14 ἐτῶν. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ δὲν εἶχε παραιτηθῆ ὁ Μενελίκ, ἦτο δὲ ἀνήλικος ἀκόμη ὁ διάδοχος, ἡ πραγματικὴ ἀρχὴ ἔμενεν εἰς χεῖρας τῆς Ταϊτοῦ. Αὕτη ἐγκαίρως εἶχε φροντίσει νὰ εὔρη στηρίγματα τῶν βλέψεών της διορίσασα διοικητὰς τῶν κυριωτέρων ἐπαρχιῶν ἰδικούς της συγγενεῖς. Αὐταρχικὴ καὶ τολμηρὰ δὲν ἐδίστασε ν' ἀρνηθῆ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Λιτζ Γιασσοῦ ὡς διαδόχου. Ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ εὐγενεῖς τῆς Σόας καὶ ὁ κληρὸς ἀπέκρουον τὸν πρίγκιπα, προτιμῶντες τὴν ἀγαπημένην κόρην τοῦ Μενελίκ, Βοϊζέρο Ζαοδιτοῦ, ἣ ὅποια, κατὰ τὴν κρίσιν των, ἀντεπροσώπευε τὴν νομιμότητα τῆς διαδοχῆς. Καὶ εἶνε γεγονόςς ὅτι ὁ Μενελίκ τὴν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τῆς διαδοχῆς ἀφοῦ ἐστερήθη τῆς πνευματικῆς του διαυγείας. Ἦτο προφανές λοιπὸν ὅτι μὲ τὸν ἐπικείμενον θάνατον τοῦ Μενελίκ, ἡ ἀνοδος τοῦ Λιτζ Γιασσοῦ εἰς τὸν θρόνον θὰ ἔδιδε τὸ σύνθημα εἰς ἀνακτορικὰς ταραχάς. Ἡ Ταϊτοῦ εἶχε μὲ τὸ μέρος της τοὺς νομιμόφρονας καὶ τὸν πανίσχυρον ἐκκλησιαστικὸν κληρὸν, εἰς ἐπίμετρον δὲ ὁ Λιτζ Γιασσοῦ ἦτο υἱὸς ἐκχριστιανίσαντος ὀψίμως μουσουλμάνου. Ὁ Μικαέλ κατώρθωσε, παρὰ τὴν ἀντίπραξιν πολλῶν μεγιστάνων, νὰ κερδήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Μενελίκ καὶ ἐπωφεληθεῖς τῆς καταλλήλου στιγμῆς καὶ ὑπαγορεύσῃ εἰς τὸν ἡμίπληκτον αὐτοκράτορα τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ υἱοῦ του. Ἦτο ὅμως τὸ κῦρος τοῦ ἀσθενοῦς τόσον ἰσχυρὸν ὥστε οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ κινηθῆ.

Εἰς τὰ 1910 ὁ Μενελίκ περιῆλθεν εἰς κῶμα ἔνεκα τοῦ ὁποίου ἦτο ἐντελῶς ἀνίκανος νὰ ἐννοήσῃ τί συνέβαινε τριγύρω του. Οἱ ὄπαδοί τοῦ Λιτζ Γιασσοῦ, ὀλιγάριθμοι ἀλλὰ τολμηροί, ἐπωφεληθῆσαν καὶ ἐν δεδομένη στιγμῇ ὀργανώσαντες πραξικόπημα, κατέλαβον τὸ ἀνάκτορον καὶ συγχρόνως τὴν Ταϊτοῦ καὶ τὴν Ζαοδιτοῦ τὰς ἐνέκλεισαν εἰς τὸ

διαμέρισμα ὅπου ἔσβυνεν ὁ γέρον αὐτοκράτωρ ἤδη περιπεσὼν καὶ εἰς ἀφασίαν, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ περιορίσουν τὴν δρασίαν των εἰς τὴν νοσηλείαν τοῦ ἀσθενοῦς.

Συνεπεῖα τοῦ κινήματος τούτου, πολλοὶ μεγάλοι βαθμοῦχοι, διὰ νὰ ἐκδηλώσουν τὴν ἀποδοκιμασίαν των, ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ φρέουδά των καὶ ἠρηθήθησαν εἰς τὰς ἐπανειλημμένας προσκλήσεις τοῦ Λιτζ Γιασσοῦ νὰ προσέλθουν. Καὶ οἱ ὀλίγοι προσελθόντες, ἦλθον συνοδευόμενοι ἀπὸ φρουρὰς πολυαρίθμους, ἀληθῆ στρατεύματα. Ἠρχισαν λοιπὸν ἀδιάλειπτοι καὶ ἄγριοι ἀγῶνες μεταξὺ ἀρχηγῶν ἰσχυρῶν καὶ ἀδιαλλάκτως ἀλληλομισουμένων. Εἰς τὰ 1913, ὀλίγους μῆνας πρὶν ἢ ἀποθάνει ὁ Μενελίκ, ὁ Λιτζ Γιασσοῦ ἠναγκάσθη ν' ἀπουσιάσῃ ἐπὶ βραχὺ καὶ ἐπιστρέψας εὔρε κατελιημμένα τὰ ἀνάκτορα, τὰ ὅποια ἀνακατέλαβε δι' ἐφόδου. Διαρκούσης τῆς μάχης ταύτης αἱ δυστυχεῖς Ταϊτοῦ καὶ Ζαοδιτοῦ κατέφυγον ἐντρομοὶ εἰς τὸ βαθύτερον ὑπόγειον μὲ τὸν παράλυτον Μενελίκ.

*
* *

Ἄμα τῷ θανάτῳ τούτου ὁ Λιτζ Γιασσοῦ διώρισε τὸν πατέρα του ἀρχιστράτηγον πασῶν τῶν αἰθιοπικῶν δυνάμεων. Τοῦτο δυσηρέστησε τοὺς ἄλλους ράς, οἱ ὅποιοι ἀπεχώρησαν εἰς τὰ φρέουδά των λαβόντες στάσιν ἀπειλητικὴν. Κληθέντες εἰς τὴν πρωτεύουσαν δὲν ἀπήντησαν, τοῦτο δὲ εἶνε τὸ πρῶτον ἀσφαλές σημεῖον τῶν ἐπαναστάσεων. Ἠρχισε νὰ διαφαίνεται ἐπικειμένη ἡ ἀποσύνθεσις τῆς αὐτοκρατορίας. Παρὰ τὴν δραστηριότητα τῶν ὄπαδῶν του ἡ θέσις τοῦ Λιτζ Γιασσοῦ δὲν ἦτο ἐπίφθονος. Νέος 17 ἐτῶν οὔτε τὸ κῦρος οὔτε τὴν πείραν εἶχε διὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰς ἀντιδράσεις. Ἀναμφισβητήτως εὐφυής, ἀλλ' ὀρμητικὸς καὶ ἀπηλλαγμένος προλήψεων, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσῃ τὰ δεδομένα τοῦ προβλήματός του. Εἰς ἐπίμετρον τὸν εἶχε μεθύσει ἡ ἀρχὴ καὶ δὲν ἔβλεπεν. Ἀφῆκε νὰ περιτριγυρισθῆ ἀπὸ ἀσυνειδήτους κόλακας. Ἴην δὲ θέσιν του ἐπεδείνωσεν ἡ γερμανικὴ ραδιουργία.

Θὰ ἦτο μακρὸν ν' ἀναγράψωμεν ὅλην τὴν γερμανικὴν πλεκτάνην. Περιοριζόμεθα νὰ εἴπωμεν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἑλληνοῦ μητροπολίτου Ἀξώμης, τοῦ ἐπὶ τινα χρόνον μυστικοσυμβούλου τοῦ Λίτζ Γιασσοῦ γερμανοῦ Ἀρνόλδ Χόλτζ ὅστις ἔγραψε τελευταῖον εἰς τὴν «Φόσσισε Τσαϊ-τουγκ» καὶ τοῦ Πιερ Ἀλὺπ Γάλλου διπλωμάτου ἐν Ἀδδίς Ἀμπέμπα ὅτι ἡ Γερμανία νικῶσα θὰ ἀπέδιδεν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν τὰς περιβαλλούσας ταύτην κτήσεις τῶν Συμμάχων, αἱ ὁποῖαι τὴν στεροῦν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Πρὸς τὰ ΒΑ ἢ Ἐρυθραία τῶν Ἰταλῶν, πρὸς Ἄν. ἢ Γαλλικὴ ἀκτὴ τῶν Σομαλί, πρὸς τὰ ΝΑ ἢ βρεταννικὴ Σομαλιλάνδη καὶ νοτιώτερον ἢ Ἰταλικὴ Σομαλιλάνδη. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ κερδίση τοὺς μὴ χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς, ἦτοι μουσουλμάνους, Ἑβραίους καὶ φρετιχιστὰς καὶ νὰ ἐτοιμάζεται στρατιωτικῶς. Τοῦτο ἐπετεύχθη ἀμέσως διότι ὁ Λίτζ Γιασσοῦ ἐνήργησεν ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ πατρός του. Εἰς Δζιδζίγα, πόλιν τῶν μεθορίων, εἶχε κτισθῆ ἐκκλησία καὶ νεκροταφεῖον χάριν τῶν ὀλίγων χριστιανῶν τοῦ μέρους. Οὗτος τὴν κατηδάφησε καὶ ἔκτισεν ἐπ' αὐτῆς τζαμίον. Εἰς Διρὲ Δάουα δὲν ὑπῆρχε τζαμίον. Ἐκτισε τζαμίον καὶ μετέβη προσευχηθεὶς ἰσλαμιστί. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν Ἀδδίς Ἀμπέμπαν περιεφέρετο φορῶν σαρίκιον πράσινον καὶ περιστοιχιζόμενος ἀπὸ μουσουλμάνους. Προσηύχετο ὡς μουσουλμᾶνος καὶ ἐβιάδιζε προηγουμένης σημαίας φερούσης κεντημένον τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τοῦ Ἰσλάμ. Ἐπίσημον σημαίαν τοῦ κράτους προσέφερεν εἰς τὸν Τοῦρκον πρόξενον, ὅστις τὴν ἀνεπέτασεν εἰς τὸ προξενεῖόν του μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: «Λὰ ἰλὰ ἰλ-ἀλλάχ, οὐὲ Μοχαμεντοῦ Ρεσσούλ οὐλ-λάχ». Εἰς Δζιδζίγα συνεκάλεσε τοὺς φυλάρχους τῶν Σομαλί, τοὺς ἐφόρτωσε δῶρα καὶ παράσημα καὶ τοὺς ἐμοίρασε 12 σημαίας αἰθιοπικὰς μὲ τὴν ἰδίαν ἐπιγραφὴν. Εἰς ἐπίμετρον αἱ σημαῖαι αὐταί, κεντηθεῖσαι κατὰ παραγγελίαν του, καρίστων νῆμα κρεμάμενον καὶ ἄνθρωπον σαρικοφόρον κόπτοντα τὸ νῆμα διὰ σπάθης. Τὸ νῆμα ὑπαινίσσεται τὸν χριστιανισμόν τῆς χώρας. Εἰς τὸ ἰδικόν του σαρίκιον ἐκέντησεν ὅλην τὴν γενεαλογίαν του ἀπὸ Μωάμεθ τοῦ ὁποίου ἠξίου ὅτι ἦτο

ἀπόγονος. Ἐξεκένωσε τὰς ἐν Χαρράρ οἰκίας τῶν χριστιανῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ κληρικῶν δοθείσας εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Μενελικ κατὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ Χαρράρ καὶ τὰς ἔδωσεν εἰς ἰθαγενεῖς μουσουλμάνους. Τὴν ὑπὸ τοῦ Μενελικ δοθείσαν εἰς αὐτὸν χριστιανὴν σύζυγον ἐδίωξε καὶ ἔλαβε τὴν κόρην τοῦ Ἀμποῦ Δζιφάρ, ἔπειτα τὴν κόρην τοῦ Ἐμίρου Ἀβδουλλάϊ τοῦ Χαρράρ καὶ κατόπιν τοῦ ναγατρᾶς Μωχαμμέτ Ἀμποῦ Βέκερ τὰς ὁποίας ἐκράτησεν εἰς τὸ χαρέμιόν του ἀφοῦ τὰς ἀνήρπασεν ἀπὸ τοὺς ἄνδρας των.

* * *

Μέχρι τοῦ 1915 ὁ Λίτζ Γιασσοῦ δὲν ἐξεδηλώθη ὡς παρασκευαζόμενος καὶ στρατιωτικῶς κατὰ τῶν Συμμάχων. Οἱ πρόξενοι καὶ πράκτορες τῶν Κεντρικῶν ἐνήργουν, ὑπὸ τὴν προστασίαν του, προσπαθήσαντες ματαίως νὰ ἐξεγείρουν τοὺς ἰθαγενεῖς πληθυσμοὺς, ἀλλὰ οἱ πληθυσμοὶ ἔμειναν νομοταγεῖς, οἱ δὲ Σύμμαχοι ἀπεβίβασαν στρατεύματα, οἱ Γάλλοι εἰς Δζιμπουτί, οἱ Ἀγγλοὶ εἰς Βερβέραν καὶ οἱ Ἰταλοὶ εἰς Μασσάβαν.

Τὸν καιρὸν του ὁ νεαρὸς μονάρχης κατηνάλισκεν εἰς τοὺς ἔρωτάς του: Εἰς ἀπόστασιν δύο ὥρων ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας ἀναβλύζουν ἄφθονοι θερμαὶ πηγαὶ παρὰ τὸ χωρίον Φιλόχα. Τὰ ὕδατα διερχόμενα διὰ διαφόρων δεξαμενῶν γλυμμένων εἰς τοὺς βράχους σχηματίζουν συνενούμενα πολὺ μεγάλην λίμνην ἢ ὁποία χρησιμεύει ὡς τὸ ἐντευκτήριον τῶν κατοίκων τῆς πρωτεύουσας. Ἐκεῖ ὁ Λίτζ Γιασσοῦ εἶχεν ἐγκαταστήσει τὸ πεδλίον τῶν ἐρωτικῶν του ἀγώνων καὶ κατακτῆσεων. Τότε μόνον ἢ αὐτὴ καὶ ἡ ἀριστοκρατία—καὶ ἔξ ἀμφοτέρων ὅσοι εἶχον τὴν ἄδειαν—ἐπετρέπετο νὰ λουσοῦν. Σήμερον εἶνε ἀνοικτὴ εἰς πάντας καὶ ἐπὶ ἐννέα μῆνας τοῦ ἔτους μαῦροι, μαῦραι καὶ μαυράκια, ἀλλὰ καὶ λευκοὶ πολλοὶ συχνάζουν. Ὁ Λίτζ Γιασσοῦ ἐμίσει τοὺς λευκοὺς Εὐρωπαίους διότι, πολὺ ὀρθῶς, τοὺς ἐθεώρει ἐπιβουλεομένους τὴν χώραν του. Ἐτρεφεν ὅμως μεγίστην ἀδυναμίαν εἰς τὰς λευκάς καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ζήσῃ χωρὶς αὐτάς. Κάθε πρωὶ ἐπήγαινε ἐκεῖ

νά συναντήσῃ τὰς τυχοδιώκτιδας Ἀφροδίτας, αἱ ὁποῖαι, ἐργάτιδες ἢ ἀοῖδοι εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου ἐπείνασαν, ἀνεκάλυψαν ἀληθινὸν χρυσοφρουχεῖον εἰς τὰ νερὰ τῆς Φιλόχας. Αἱ γενναιοδωρίαὶ τοῦ νεαροῦ μονάρχου ἦσαν τόσον μεγάλαὶ ὥστε πολλαὶ ἔφυγαν πλούσιαι. Γενικῶς οἱ Αἰθίοπες ἀγαποῦν τὰς λευκὰς καὶ μάλιστα μὲ τὴν ἐκφραστικότητά, ὥστε εἶνε ἐπικίνδυνοι, αἱ δὲ Αἰθιοπίδες ἐξαιρέτως προτιμοῦν τοὺς λευκοὺς. Τὸ παράδειγμα τοῦ Λίτζ Γιασσοῦ ἐγενικεύθη καὶ σήμερον εἶνε ἀπερίγραπτος ἢ ἀπροκάλυπτος ἀσέλγεια ἢ ὁποῖα ὀργιάζει εἰς τὰς ὄχθας τῆς λίμνης Φιλόχας.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1916 ὁ Λίτζ Γιασσοῦ μετέβη εἰς Χαρράρ ὅπου ἡ πλειοψηφία εἶνε μουσουλμανική. Ἐκεῖ προσεκάλεσε πλησίον του πολλοὺς εὐγενεῖς τοὺς ὁποίους ἐκράτησεν ὑπούλως ὡς ὁμήρους. Κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον τελεῖται ἡ ἑορτὴ τοῦ *Μασκάλ* (τοῦ Σταυροῦ) ἐθνικὴ ἑορτὴ τῶν Αἰθιοπῶν καὶ δι' αὐτὸ ὁ Λίτζ Γιασσοῦ ἔκρινε καλὸν ν' ἀπουσιάσῃ εἰς Χαρράρ. Οἱ ἀνώτατοι βαθμοῦχοι καὶ ὁ κλῆρος, ὠργανωμένοι ἤδη, ἐπαφελήθησαν διὰ νὰ συγκροτήσουν μέγα συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀμπούνα Ματθαίου ὑπάτου ἀρχηγοῦ τῆς Αἰθιοπικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ συμβούλιον τοῦτο ἐκήρυξεν ἐκπτωτον τὸν Λίτζ Γιασσοῦ, ἀνεκήρυξεν αὐτοκράτειραν τὴν Βοϊζέρο Ζαοδιτοῦ καὶ ἀντιβασιλεύοντα διάδοχον τὸν ρὰς Ταφφάρι υἱὸν τοῦ Μακόνεν. Ἐπὶ τούτῳ ὁ Ἀμπούνα Ματθαῖος ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον δικαιολογητικὴν (29 Σεπτ. 1916 ἢ μὲ αἰθιοπικὴν χρονολογίαν 19 Σεπτ. 1909) τῆς ὁποίας τὸ κείμενον δημοσιεύει ὁ κ. Ἀλύπ. Κατὰ τὴν Συνέλευσιν ἀνεγνώσθη καὶ διάγγελμα τῆς Ζαοδιτοῦ. Ὁ Ἀμπούνα ἔλυσεν ἀπὸ τὸν ὄρκον πίστεως πρὸς τὸν ἐκπτωτον πάντας καὶ ἀφώρισε τοῦτον. Ἀθρόαι ἐσημειώθησαν ἀμέσως αἱ προσχωρήσεις, ὧν ἀξιοσημεῖωτοι ἦ τὸ ρὰς Βολδὲ Γιῶργης διοικητοῦ τοῦ Γονδάρ καὶ τοῦ ρὰς Χαῖλου διοικητοῦ τοῦ Γκοτζάμ. Ἡ δὲ ἀνακάλυψις ὅτι αἱ κυριώτεραι ἐκκλησίαι τῆς πρωτευούσης εἶχον ὑπογείως ὀρυχθῆ διὰ ν' ἀνατιναχθῶν εἰς τὸν ἀέρα ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Λίτζ Γιασσοῦ ἐξηγγρίωσε τὸν θρησκόληπτον λαόν. Φυσικὰ ὁ Λίτζ Γιασσοῦ μαθὼν τὴν ἀποκήρυξιν καὶ τὸν ἀφορισμὸν του

ἠναγκάσθη ν' ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα. Ἐκοψε τὰ τηλεγραφικὰ σύρματα καὶ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν, εὐρισκόμενος πάντοτε εἰς Χαρράρ ὅπου ἐστατολόγει μουσουλμάνους τῶν φυλῶν Λαγκαλί, Σομαλί, Ἀδάλ, Οὐγκαδέ, ἐνῶ ὁ πατὴρ του

Λίτζ Γιασσοῦ

ρὰς Μικαὲλ ἀποφασίσας νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Ἀδδῆς Ἀμπέμπας κατέλαβε τὸ Ἀγκοβίρ. Ὁ ρὰς Ταφφάρι ὠργάνωσε τότε δύο στρατιάς. Διὰ τῆς μιᾶς, ἀποσταλείσης εἰς Χαρράρ, ὑπὸ τὸν δεδξαμᾶτς Βάλτσα διεσκόρπισεν εἰς Μουλλοῦ τοὺς ὀπαδοὺς

τοῦ Λιτζ Γιασοῦ, ὁ ὁποῖος κατέφυγεν εἰς Διρὲ Δάουα. Ἐκεῖ συνεκέντρωσε τοὺς χωρικοὺς τῆς περιφερείας τοῦ Οὐόλλο καὶ ἀφῆρασε τοὺς θησαυροὺς τῆς πόλεως διὰ τοῦ φίλου του ναγαδράς Χασσιβ Ὑδλιβύ, μεθ' ὃ ἐπέτυχε νὰ διαφύγῃ πάλιν προσβληθεὶς εἰς τὸν σταθμὸν Μεχεσσό. Διὰ τῆς ἄλλης στρατιᾶς του ὃ ρὰς Ταφφάρι ἐνήργησεν ἐπίσης ἐπιτυχῶς πρὸς Β. Ἀνέθηκεν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν καὶ πιστὸν συνεργάτην τοῦ Μενελίκ, τὸν φιταουράρι Ἀπτὲ Γιώργης, βοηθούμενον ὑπὸ τοῦ ρὰς Δαμισσιέ διοικητοῦ τοῦ Οὐαλλάγκα τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐνεργειῶν. Οὗτος ἐσπευσεν εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ Λουλ Σαγάτ ἀνθισταμένου ἡρωϊκῶς κατὰ 50 χιλ. ἀνδρῶν τοῦ ρὰς Μικαέλ, ἀλλὰ δὲν ἐπρόλαβε τὴν κατάληψιν τοῦ Ἀγκοβίρ. Σφοδρὰ μάχη διεξήχθη τότε τὴν 27 Ὀκτωβρίου εἰς Δέβρα Βρεχάν μεταξὺ Ἀγκοβίρ καὶ Ἀδδισ Ἀμπέμπα. Ὁ ρὰς Μικαέλ ἡρωϊκῶς πολεμήσας συνειρίβη κατὰ κράτος καὶ παρεδόθη αἰχμάλωτος. Οἱ νεκροὶ ἀνῆλθον εἰς 11 χιλ., ὧν 3 χιλ. ἔκ τοῦ στρατοῦ τοῦ νικητοῦ. Ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως ἡ νίκη τοῦ νέου καθεστώτος ἦτο πλήρης. Τὴν 2 Νοεμβρίου ἐγίνε στρατιωτικὴ παρέλασις ἐνώπιον τῆς Ζαοδιτοῦ καὶ τῶν διπλωματικῶν πρακτόρων τῶν ξένων κρατῶν (ἔκτος τοῦ γερμανοῦ φρόν Σίβουργκ), καθ' ἣν ὃ ρὰς Ταφφάρι παρήλασεν ἐπὶ κεφαλῆς 100 χιλ. στρατοῦ. Εἶπετο ὃ ρὰς Μικαέλ φέρων χρυσὴν ἄλυσιν εἰς τὴν χεῖρα καὶ ὀδηγούμενος ὑπὸ ἐνὸς στρατιώτου. Ἦτο ἀκόμη ὠραῖος γέρον με βᾶδισμα ἀκόμη πολὺ θαλερόν. Παρερχόμενος ἐνώπιον τῆς σκηνῆς τῆς αὐτοκρατείας ὑπεκλίθη βαθύτατα. Ὅπισθεν του ἤρχετο εἰς τῶν στρατιωτῶν του φέρων ἐπὶ τοῦ αὐχένος ὀγκώδη πέτραν εἰς δεῖγμα ὑποταγῆς.

Ὁ Λιτζ Γιασοῦ πληροφορηθεὶς τὴν ἤτταν τοῦ πατρὸς του ἐδοκίμασε νὰ φύγῃ εἰς Ἀραβίαν, ἀλλ' ἀποτυχῶν νὰ διέλθῃ συμμαχικὰ ἐδάφη, κατέφυγεν εἰς τοὺς Ἀδάλ καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ ρὰς Γκαβρὲ Χότ. Καταφυγῶν εἰς τοὺς Οὐόλλο συνήνευσε στρατιώτας τοῦ πατρὸς του τοὺς ὁποίους ἀνασυνέταξε. Τότε ἐστάλη κατ' αὐτοῦ ὃ προσωπικός του ἐχθρὸς φιταουράρι Ἀπτὲ Γιώργης ὅστις τὸν ἐνίκησε. Κατὰ

ΔΗΜ. ΜΠΙΣΚΙΝΗ

ΖΩΓΡΑΦΙΣΜΕΝΟΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

τὴν φυγὴν τοῦ συνήντησε τὸν δεδξαμάτς Ἄμεδὲ Βολλιέ ὅστις τοῦ διεσκόρπισε τοὺς ἄνδρας. Ἐν τούτοις πάλιν διέφυγε καὶ ὄχι μόνον τοῦτο ἀλλὰ βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς ἥρωας τοῦ πατρὸς του, τὸν ρᾶς Ὑμέρ καὶ τὸν φριταουράρι Σεράχ Μπουζοῦ, συγκεντρώνει διὰ τρίτην φορὰν τοὺς κατοίκους τοῦ Οὐλλο καὶ δίδει μάχην πρὸς τὸν ἀκούραστον διώκτην τοῦ Ἀπιέ Γεώργης. Κατὰ ταύτην ἠττᾶται ὀριστικῶς, πίπτει δὲ ὁ μὲν Μπουζοῦ νεκρὸς ὁ δὲ Ὑμέρ αἰχμάλωτος. Ἐκτοτε ἐπὶ τρία ἔτη ἐπλανᾶτο εἰς τὴν ἔρημον Ἀουάσσα. Τέλος καμφθεὶς ὑπὸ τῆς κακουχίας ἐξήγησεν ἄσυλον πλησίον τῆς θείας τοῦ Βοΐζερὸ Τουαμπέτς γυναικὸς τοῦ ρᾶς Σεγιούμ διοικητοῦ τοῦ Ἵγκρέ. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἠρνήθη νὰ τὸν δεχθῆ, ἀπηυθύνθη εἰς τὸν ρᾶς Κούξα Βολλιέ. Οὗτος ἦτο τρίτος σύζυγος τῆς αὐτοκρατείας Ζαοδιτοῦ, τὸν ὁποῖον ἅμα τῇ ἀναρρήσει ταύτης εἰς τὸν θρόνον ὁ ρᾶς Ἰαφφάρι διώρισε διοικητὴν τοῦ Γονδάρ ὑπὸ τὸν ὄρον οὐδέποτε νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἐπαρχίας του οὔτε ποτὲ νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀδδὶς Ἀμπέμπα πλησίον τῆς γυναικὸς του. Ὁ Κούξα ἐδέχθη τὸν Λίτζ Γιασοῦ εἰς Δεσσαί ἀλλὰ τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν Ἰαφφάρι τὸ 1921 ὅστις τὸν ἔθεσεν εἰς φρούριον ἀπέχον 50 χλμ. Β. τῆς Ἀδδὶς Ἀμπέμπα ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ φρουράρχου ρᾶς Κιάσσα.

Εἰς τὰ 1929 ὁ Κούξα ἐπανεστατίησεν, ἀλλ' ἠττήθη καὶ ἐπρονεύθη ὑπὸ τοῦ ἀποσταλέντος κατ' αὐτοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν Μουλουγέττα.

Καὶ κατὰ τὸν θάνατον τῆς Ζαοδιτοῦ, συμβάντα τὴν 2 Ἀπριλίου 1930 ἐσημειώθη ζωηρὸς κοχλασμὸς κατὰ τοῦ ρᾶς Ἰαφφάρι φέροντος ἤδη τὸν τίτλον τοῦ Νεγκούς ἀπὸ τῆς 7 Ὀκτωβρ. 1928. Ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὑπὸ τὸ ὄνομα Χαϊλέ Σαλασιέ. Γεννηθεὶς τὴν 25 Ἰουλίου 1892 ἐνυμφεῦθη τὸ 1911 τὴν πριγκήμισσαν Βοῦδεζέρο Μάννεν ἐξ ἧς ἀπέκτησε πέντε τέκνα τῶν ὁποίων δύο υἱοί: ὁ διάδοχος τῶρα 16 ἐτῶν Μαριδ Ἀζμάτς Ἀσφάου Βέσσην καὶ ὁ 10ετῆς Μακόννεν φέρων τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του ρᾶς Μακόννεν τοῦ ἥρωος τῶν ἰταλικῶν πολέμων θανόντος τὸ 1906.

*
* *

Ὁ Λιτζ Γιασσοῦ μετὰ 11 ἐτῶν κάθειρξιν ἐδραπέτευσε τὴν 9 παρελθόντος Μαΐου. Ἐπωφελούμενος τῆς ἀπουσίας τοῦ ρὰς Κάσσα ὅστις ἦτο ἠναγκασμένος νὰ μεταβῆ εἰς Ἀδδῖς Ἀμπέμπα διὰ τοὺς γάμους τοῦ διαδόχου μὲ τὴν πριγκήπισσαν Οὐολλέττα Ἰσραὲλ θυγατέρα τοῦ ρὰς Σεγιούμ διοικητοῦ τοῦ Τιγκρέ, τὸν ὅποιον εἶδομεν, καὶ ἐγγονὴν τοῦ γνωστοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα Νεγκούς Ἰωάννου, διέφθειρε τοὺς δεσμοφύλακὰς του διὰ χρημάτων τὰ ὅποια τοῦ ἐπρομήθευσεν ὁ ρὰς Χαῖλου διατροπήσας τὸν τοῖχον τοῦ φρουρίου. Ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα τὸ γεγονός ἠγνοήθη. Ἀλλὰ εἶχον δραπετεύσει μαζί του καὶ τινες φύλακες αὐτοῦ. Τούτων συνελήφθησαν τρεῖς εἰς Ἀδδῖς Ἀμπέμπα. Ἦσαν παλαιοὶ στρατιῶται τοῦ ρὰς Χαῖλου. Ἡ ἀνάκρισις ἀπέδειξεν ὅτι ὁ Λιτζ Γιασσοῦ εἶχε γράψει εἰς τὸν Χαῖλου ὁ ὅποιος τοῦ ἀπήντησε νὰ καταφύγῃ εἰς Γκουίντα Μπαρέττ πλησίον τοῦ φηταουράρι Γκουίντο. Οὗτος ὅμως εἰδοποίησε τὸν αὐτοκράτορα περὶ τῆς συνωμοσίας καὶ ὑπέδειξε τὸν Κανιασμάτς Μάρσα ὡς ἐνήμερον τῶν λεπτομερειῶν τῶν διαπραγματεύσεων. Συνεπεία τούτων τὴν 27 Μαΐου 1932 συνελήφθη ὁ ρὰς Χαῖλου. Ταυτοχρόνως ὁ Δεδζαζμάτς Δέστα Δαμπτοῦ ἀπεστάλη μὲ ἰσχυρὰς δυνάμεις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν πρὸς σύλληψιν τοῦ δραπέτου. Καταφυγῶν εἰς Γκουίντα Μπερέττ περιεκυκλώθη ἐπὶ ἡμέρας ὑπὸ τοῦ Δαμπτοῦ. Τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα εἶχον ἐντολὴν ν' ἀποφύγουν ὅσον τὸ δυνατόν τὴν αἱματοχυσίαν. Ἐνεκα ὅμως τῆς πείσμονος ἀντιστάσεως τῶν ἐπαναστατῶν ἐπεβλήθη ἡ μάχη. Κατὰ τὴν «Βερχάννα Σελάμ» ἡμιεπίσημον ὄργανον τῆς Κυβερνήσεως ἐφρονεύθη ὁ κυβερνητικὸς φηταουράρι Ἀμπαιγιέ καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν δυνάμεων τοῦ ἐπαναστάτου, ὁ Ζαουδοῦ Ἐργκετί. Ὁ Λιτζ Γιασσοῦ ἀφήσας τοὺς ἀνδρας, ἔφυγε μὲ ἓνα μόνον στρατιώτην συνοδὸν εἰς Γκουντοῦ καὶ ἐκεῖθεν εἰς Γκοτζιάμ. Πρὸς ἀποφυγὴν αἱματοχυσίας ματαίας ὁ αὐτοκράτωρ ἔστειλε τὸν καντίμπα Ματαμπέ εἰς Δεβρέ

Μᾶρκος μὲ διάγγελμα πρὸς τοὺς ἀρχηγούς πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς καὶ τὸν λαὸν τῆς ἐπαρχίας. Τὸ διάγγελμα καταγγέλλει πάσας τὰς ραδιουργίας τοῦ Χαῖλου ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Μενελίκ Β'. ἐναντίον τοῦ νομίμου καθεστῶτος. Αὐτὸς εἶχεν ἐξεγείρει τὸν Κούξα Βολλιέ τὸν ἐπαναστατήσαντα τοῦτον σύζυγον τῆς Ζαουδιτοῦ, ἐνῶ ἐπέμενε ὁ ἴδιος προσποιούμενός τὸν ἀφωσιωμένον εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Οὗτος τὸν συνεχώρησε καὶ εἰς μνήμην τοῦ διασῆμου πατρὸς του Γάκλα Χαῦμανὸτ τὸν ἐκάλεσε νὰ μετανοήσῃ χάριν τῆς εἰρήνης. Ἀλλ' αὐτὸς ἐτυράνησε τὸν λαὸν τῆς ἐπαρχίας του, χρηματιζόμενος σκληρῶς διὰ τῶν ὀργάνων του. Δι' αὐτὸ ἐστάλη ὁ ἀνακτορικὸς Ναγκαφράς νὰ εἰσπράττῃ τοὺς φόρους τοῦ Γκοτζιάμ καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς ἀδικηθέντας. Τὸν καταγγέλλει ἀκόμη ὅτι ἐβοήθησε τὸν ἀφωρισμένον Λιτζ Γιασσοῦ νὰ δραπετεύσῃ διὰ νὰ προκαλέσῃ πόλεμον κατὰ τοῦ Γκοτζιάμ καὶ δι' αὐτὰ ὅλα συνελήφθη καὶ θὰ δικασθῇ. Τὸ διάγγελμα τελειώνει προσκαλοῦν πάντας νὰ βοηθήσουν εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ Λιτζ Γιασσοῦ. Συνεπεία τῶν καταγγελιῶν τούτων ὁ φηταουράρι Κάσσα Μπελάου ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφοῦ τοῦ ρὰς Χαῖλου ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν του συνέλαβε τὴν 11 Ἰουνίου 1932 τὸν Λιτζ Γιασσοῦ. Τὸν παρέλοβεν ὁ Δαμπτοῦ ὅστις τὸν ὠδήγησε δέσμιον εἰς Ἀδδῖς Ἀμπέμπα. Ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ ὅτι μὲ τὴν σύλληψιν τῶν ἀνδρῶν τούτων ἐτέθη τέρας πλέον εἰς τὸ φεουδαρχικὸν τῆς Λιβηθίας σύστημα καὶ ὅτι ἐπαγιώθη οὕτως ἡ διοικητικὴ ἐνότης τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ ρὰς Χαῖλου κατεδικάσθη εἰς καθαίρεσιν τοῦ βαθμοῦ του καὶ ἰσόβιον εἰρκτὴν, ὁ δὲ Λιτζ Γιασσοῦ εἰς ἐγκάθειρξιν.

Τὴν 23 Ἰουνίου 1935 τηλεγράφημα ἐκ Ρώμης ἀνήγγειλε τὸν θάνατόν του. Ἦτο ψευδὴς ἢ εἰδησις. Ὁ Λιτζ Γιασσοῦ ζῆ πάντοτε καὶ πάντοτε ἐλπίζει.

Εἰς τὰ σχετικὰ πρὸς τὸν ρὰς Χαῖλου τηλεγραφήματα τοῦ παγκοσμίου τύπου ἐγράφη ὅτι ὁ ρὰς οὗτος εἶνε πενθερὸς τῆς θυγατρὸς τοῦ νῦν αὐτοκράτορος Σελασιέ. Ἐγινε σύγχυσις ἐξ ὁμωνυμίας. Ἡ δευτερότοκος θυγάτηρ τούτου Τσάχου Οὐόρκ (χρυσοῦς ἥλιος) ἐνυμφεῦθη τὸν Ἰούνιον 1932 τὸν

δεδξαμάτς Χαίλου υἱόν τοῦ ράς Κούξα Ἀράγια διοικητοῦ τοῦ Τυγκρέ καὶ οὕτως ἐπῆλθεν ἡ ποθητὴ ἀγχιστεία τῶν πριγκηπικῶν οἴκων Σόας καὶ Τυγκρέ. Δυστυχῶς τὴν 25 Μαρτίου 1933 ἀπέθανεν ἡ νεαρωτάτη πριγκήπισσα ἐν Μακαλὲ ἐκ φλεγμονῆς τῶν πνευμόνων εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν. Εἰς μάτην ἔσπευσε πρὸς διάσωσίν της ὁ ἀνακτορικὸς ἰατρός καὶ ἐπιτετραμμένος τῆς Ἑλλάδος κ. Ἰάκωβος Ζερβὸς δι' ἀεροπλάνου. Ὅταν ἔφθασε τὴν εὔρε νεκρὰν καὶ ἐπανέφερε τὸν νεκρὸν της ἀεροπορικῶς εἰς τοὺς βαρυπενθεῖς της γονεῖς. Ὁ πενθερός της ράς Κούξα εἶναι ὁ αὐτομολήσας τῶρα εἰς τοὺς Ἰταλοὺς.

Νοέμβριος 1935

Γ. Α. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

ΣΠΙΘΕΣ

Τ' Ὠραῖο μόνον καμάρωνε,
μὴν τὸ ξετάξης — ἄχι!
Μαδᾶς πατὲ τριαντάφυλλο
νὰ ἰδῆς τὰ φύλλα πᾶχει;

Τὸ καναρίνι βιολιτζῆς
κ' ἡ τέχνη του εἶναι τέλεια
κ' ἔχει βιολί του τὸ κλουβί
καὶ κόρδες του τὰ τέλια.

Κάτω ἀπὸ φλόγες — κοίμια
σὲ κουμαριάς κλωνάρια,
στὸ χῶμα οἱ κυλαμιές ἀνθοῦν
χλομόφωτα λυχνάρια.

Σκέλεθρο ὁ γεροπλάτανος
σωριάζει ὀλόγυρά του,
σὰν ὄρνιων νιχοπόδαρα,
τὰ φύλλα τὰ ξερά του.

Χινοπωριάτικη "Ανοιξη
τῆς Μουσμουλιᾶς οἱ κλῶνοι
κι' ὁ Καλογιάννος κελαῖδεῖ:
τοῦ Χινοπώρου ἀηδόνι.

* * *

Μέσ' στὰ τρεχούμενο νερὸ
μιὰ πεταλούδα ἐπνίγη:
βαρκούλα, τὸ ἄψυχο φτερὸ
λευκὸ πανάκι ἀνοίγει

* * *

Πῶς νά σαι λιγομίλητος
τ' ἀηδόνι σὲ μαθαίνει:
τὸν ἕνα μῆνα κελαῖδεῖ,
τοὺς ἔντεκα σιωπαίνει.

* * *

Τοῦ τηλεγράφου σύρματα:
πέντε γραμμὲς θωροῦ τες,
καὶ γράφουν στὸ πεντάγραμμο
τὰ χελιδόνια νότες.

Μέσ' στοῦ τρεχούμενου νεροῦ
τ' ἀπόξερο τ' αὐλάκι
σέρνονται οἱ πλατανόρριζες
σὰν ξεθαιμένοι δράκοι.

* * *

Ψιλὴ βροχούλα λιόφωτη
στὸ πεῦκο ἀργοσταλάζει.
Τοῦ πεύκου κάθε ἀκρόφυλλο
μιὰ χάντρα βελονιάζει.

* * *

Τὰ εὐωδιαστὰ χειμώνανθα,
ξανθὰ κι' ἀνάργια - ἀνάργια,
σκόρπιο μελίτσι, λιάζονται
στὰ δλόξερα κλωνάρια.

* * *

Κ' οἱ παπαροῦνες δείχνονται
στὸν κάμπο σὰν κοπέλλες
μὲ πράσινα φορέματα
καὶ κόκκινες ὀμπρέλλες.

